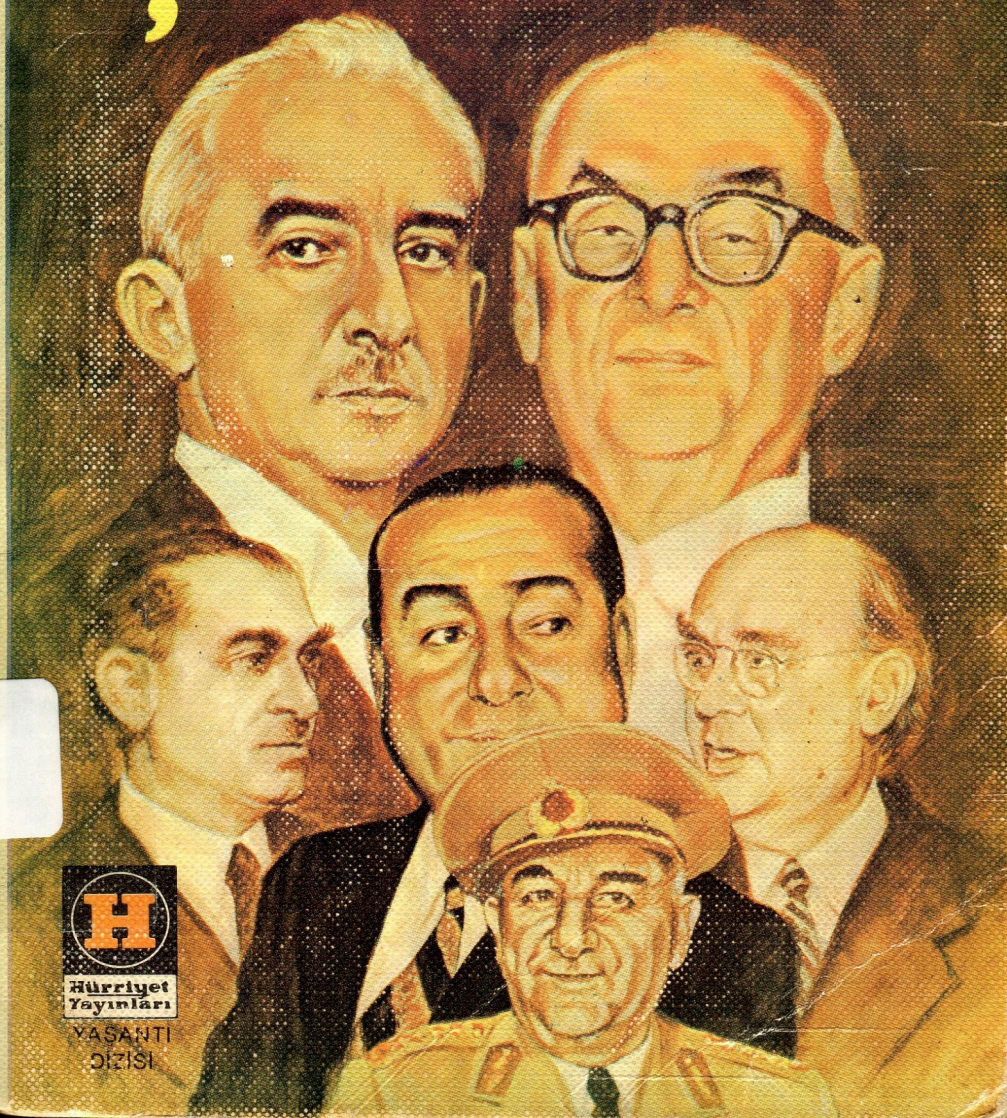
EMİN KARAKUŞ

40 yıllık bir gazeteci gözü ile

İŞTE ANKARA

Hürriyet Yayınları
YAŞANTI DİZİSİ

EMİN KARAKUŞ

40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü ile
IŞTE ANKARA

HÜRRİYET YAYINLARI : 187
YAŞANTI DİZİSİ : 9

İŞTE ANKARA
Emin Karakuş

Yayın hakkı : Emin Karakuş - Hür Yayın ve Ticaret A.Ş.
Birinci baskı : Ekim 1977
Kapak : Etem Çalışkan
Dizgi, baskı, kapak : Hürriyet Ofset
Cilt : Aytaç Ciltevi

EMİN KARAKUŞ

HÜR YAYIN VE TİCARET A.Ş.
Cemal Nadir Sokak No: 7 Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 27 15 02

BİRKAÇ SÖZ

"Bir gazeteci gözüyle İŞTE ANKARA", bir bakıma benim kırk yıllık gazetecilik yaşamımın öyküsüdür. Bu uzun süre içinde çeşitli siyasal olaylara tanık oldum. Bu olayları bildiğim kadarıyla çalıştığım gazetelere, o günün koşulları altında bildirme olanağı yoktu. Özellikle basın özgürlüğünün zaman zaman çok sınırlı oluşu, siyasal partilerin basın özgürlüğünü kendi görüşleri açısından anlamaya ve uygulamaya kalkmaları, muhalefetteyken özgürlükten yana olmaları, iktidara geldikleri zaman bu özgürlüğe karşı koymaları, olayları gerçek yönleriyle, ayrıntılı bir şekilde yazmamızı engelledi.

Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen'e karşı yapılan "Suikast" olayı. Bugün bu olayın niteliği gereği gibi aydınlanmamış, tarihin derinliğinde unutulup gitmiştir.

Eski Ankara Valisi Nevzat Tandoğan intihar etti. Neden? Hangi etki altında kalarak Tandoğan canına kıydı? O günlerde "Tandoğan öldürüldü" diyenler bile oldu. Doğru muydu, değil miydi? Birden fazla gazetenin çıkarılmasına izin verilmeyen Ankara'da, siz gelin de tek parti döneminin, Milli Şef yönetiminin karanlığında böyle bir olayı aydınlığa kavuşturun.

Köy Enstitülerini kim kurdu, kim yıktı? Bu konunun derinliğine inmek ve hele o günlerde bu enstitülerin ülkeye çok şey kazandıracağını ileri sürmek "komünist" damgasını yiyip sürünmek için yeterli bir nedendi.

Tan gazete ve matbaasının faşist öğrenciler tarafından yıkılışı, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde faşist gençlerin ayaklanışı, hangi

. odakların dürtüsüyle yapıldı? Perde arkasında bu üzücü ve yüz kızartıcı olayları meydana getirenler, ipin ucunu elinde tutup bazı gençleri bir piyon gibi kullananlar, solcu tanınan aydınlara karşı savaş açanlar kimlerdi?

Doğu illerinde 33 suçsuz, günahsız yurttaşın kanına giren Orgeneral Mustafa Muğlalı'yı kışkırtan kimdi? Ve son olarak Demokrat Parti hangi koşullar altında, nasıl kuruldu? Bu partinin on yılık iktidarı dönemindeki girişimleri, parti Genel Başkanının akla, hayale sığmayan tutum ve davranışları, bir çeşit kurnazlıkla alınan önlemler... Çok sıkışınca Demokrat Parti Meclis Grubu üyelerine, "Siz isterseniz hilafeti bile geri getirebilirsiniz" diye yalvarışlar, yakarışlar, arkasından da, "Biz bu vatana değil, vatan bize borçlu," salvoları... Bu ve daha buna benzer birçok olay var ki, bunları o günlerin bunaltıcı, ağır havası içinde kaleme almak hemen hemen olanaksızdı. Bugün daha bir gönül rahatlığı içinde düşünmek ve gerçekleri ortaya koymak, siyasal olayları kendi tarihsel akışları içinde görmeye çalışmak, dile getirmek ve gelecek kuşakları böylece bir yargı sahibi kılmak, o günleri yaşamış bir gazeteci için borçtur. Ben bu borcu yerine getirmeye çalışıyorum.

Bu uzun dönemde, özellikle çok partili yaşama girdiğimiz 1943 yılından Demokrat Parti'nin yıkılış tarihi olan 1960 yılına değin meydana gelen siyasal kavgaların ve bunun sonucu olan bunalımların gerçek nedenlerini bilmek, nereden gelip nereye gittiğimizi anlamak bakımından bu yazı dizisi yararlı olacaktır sanırım. Bu dönem içinde toplumun sosyal ve siyasal bunalımlarını çeşitli karışıklıklar ve çelişkileri, yapılan nüfuz ticareti yolsuzluklarını ve devlet parasıyla adam zengin etme çabalarını sergilemek istedim.

'Dünü bilmeyenler bugünün ne olduğunu, yarının neler getireceğini gereği gibi bilmez,' derler, ki doğrudur. Bu yazı dizisiyle dün ve bugün arasında, siyasal ve sosyal yaşamımız bakımından bir karşılaştırma olanağını, biraz olsa da ortaya koyabilirsem kendimi mutlu sayacağım.

Bu satırları okuyanlar, olayları belirli bir görüş açısından ele aldığımı sanabilirler ya da böyle bir savı öne sürebilirler. Benim de onlara karşı diyeceğim şu olacaktır: Ne gördümse, ne duydumsa tümüyle nesnel açıdan ele aldım. Elimden geldiği kadar yansız olmaya çalıştım. Hemen ekleyeyim: Hiç bir insan, hele siyasal olaylar karşısında, yansız kalamaz. Şu ya da bu partiyi tutmak, bunlara karşı koymak başka, vicdanının

sesine uyarak, demokratik bir düzen anlayışı ve tam bir özgürlük havası içinde -ki, bu da bir tür yan tutmaktır- meydana gelen olayları görmek ve anlatmak yine başka şeydir. Ben bu yolu tutmaya çaba gösterdim ve sanırım, bir gazeteci için en doğal görev de budur.

Bazı kişileri oldukları gibi gösterdiğimden ötürü "yermiş" sayılırsam, beni bağışlasınlar. Amacım, biraz önce de belirttiğim gibi, sadece ve sadece gerçeklere bağlı kalmaktır. 'Yazımızda adı geçenler haklı mıydı, haksız mıydı?' Bana sorarsanız, olaylar neyse, bu sorulara verilecek yanıt da o.

Bu konudaki görüşlerimi daha belirgin bir biçime sokmak için bir anımı şuracıkta dile getireceğim:

İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden Ali Fuat Başgil, 27 Mayıs devriminden birkaç gün önce Ankara'ya çağrılmış, kendisine ülkenin içinde bulunduğu bunalımdan kurtuluş yolunun ne olacağı sorulmuştu. Çankaya'da verilen bir yemek sırasında Ali Fuat Başgil'in bu soruyu soranlara verdiği yanıt şu olmuştu:

"İktidarlar, yaptıkları hizmete göre değil, düştükleri hatalara göre yargılanır."

Diyebilirim ki, benim yazılarıma da bu görüş egemen olmuştur. Evet, siyasal partileri yaptıkları hizmete göre değil, düştükleri hatalara göre yargılama yolunu tuttum. Demokrat Parti ülkede birkaç fabrika kurmuş, birkaç köprü ve yol yapmışsa, bu onun en doğal görevleri arasındadır. Bir parti, halka hizmet için iktidara gelir. Ben şu fabrikayı kurdum, bu okulu açtım, şu barajın temelini attım, yok bilmem ne köyüne su getirdim, diye böbürlenmek için değil. Hele bu kişiler, plansız, programsız bir biçimde, ülkeyi "babalarının çiftliği" gibi yönetmek için iktidara gelmişlerse, işin rengi de değişir.

Yazılarımda kimseyi ne övmek, ne de yermek için özel bir çaba harcadım. Ne bu parti, ne şu parti. Bunlara sürekli biçimde ne dost, ne de düşman gözüyle baktım. Onlar ne söylediyse, ne yaptıysa olduğu gibi yazmaya, yansıtmaya çalıştım. Ortada bir suç varsa benim değil onların; övünülecek bir yön varsa bu da benim değil yine onların. Olayları kendi doğal akışı içinde açıklıyorum.

Saygılarımla.

Ankara, 7 Temmuz 1977

BİRİNCİ BÖLÜM

Eski Ankara – Demokrat Partinin Doğuşu

TEK PARTİ YÖNETİMİNDE ANKARA

O günlerde, Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Ankara'da da tek parti egemenliğinin bütün belirtilerini görmek mümkündü. Örneğin, Ankara Vali ve Belediye Başkanı olan Nevzat Tandoğan'ın her sözü kanun niteliğindeydi. Sıkıyönetim yoktu ama Tandoğan'ın yönetiminde Ankara'ya tam bir sıkıyönetim havası egemendi. Geceleri sokakta dolaşan sarhoşlar bir kamyona doldurulur, kış kıyamet demeden kentin 8-10 kilometre uzağındaki Orman Çiftliği ya da Hüseyin Gazi sırtlarına bırakılarak dönülürdü. Sarhoşlar bu uzun yolu yürüyerek geldikleri yere dönerlerdi.

Ulus Meydanı'ndan Çankaya'ya doğru uzanan Atatürk Bulvarı üzerinde "suikast" yapılır düşüncesiyle şöyle ayaküstü bir-iki kadeh içki içilecek bir yer açılmasına Tandoğan izin vermezdi.

Tandoğan, hakkında şikâyet olan bir eczacıyı çağırmış,"Yarın seni Ankara'da görmeyeceğim, şehri derhal terk edeceksin," demiş, eczacı da o akşamki trenle Ankara'dan ayrılmış ve bir daha geri dönmemişti.

Yine o günlerden birinde, tanınmış kişilerden biri kayınbiraderinden Tandoğan'a sözetmiş, "Evini ihmal ediyor, geceleri de sarhoş geliyor, ' demişti. Tandoğan, ertesi gün evine sarhoş dönen adamı Vilâyete çağırmış, suratına bir şamar indirerek, "Git, bir daha eniştenden şikâyet işitmeyeceğim," demişti.

Belediyeyle arasında çıkan bir anlaşmazlık üzerine, Emin Taş adında bir müteahhit Danıştay'a başvurmuş, Danıştay yürütmenin durdurulması kararını almıştı. Bu kararın Belediye yetkililerince tanınmaması üzerine, müteahhit, Tandoğan'a gitmiş , "Efendim, Danıştay'ın kararını Belediye

yetkilileri tanımıyor," der demez Tandoğan, müteahhidin elinden Danıştay karar suretini almış, parçalayarak adamcağızın suratına fırlatmış, "Burada benim sözüm geçer," diyerek müteahhidi kovmuştu. Bu ve buna benzer nice olaylar her gün şehir halkı arasında dehşet saçar, Vali ve Belediye Başkanının öfkesine hedef olmamak için büyük titizlik gösterilirdi.

ZİR MÜDÜRÜ

Tandoğan'ın valilik yaptığı günlerde, Ankara iline bağlı Zir bucağının, Rumeli şivesiyle konuşan bir müdürü vardı. Bu bucak müdürü ayağında çizme, belinde tabancayla dolaşır, ilin neresinde "münasebetsiz" bir iş olsa, Tandoğan bu adamı görevlendirirdi. Zir Bucağı Müdürü, aldığı emir üzerine derhal olay yerine gider, sorunu yerinde çözer ve dönerdi. Bir köyde kavga mı olmuş, bir adam bir başkasını mı yaralamış, bir hırsızlık olayı mı meydana gelmiş, Zir bucak müdürü hemen işe el koyar, çözümlerdi.

Günlerden bir gün, Kırıkkale'de bir adam bir doktoru öldürdü. Vali Tandoğan, katilin bulunması ve Ankara'ya getirilmesi için Zir Bucak Müdürüne talimat verdi. Bucak Müdürü Kırıkkale'ye gitti, iki gün sonra adamı yakaladı. Ankara'ya getirirken, yolda adamın beynine bir kurşun sıkarak yaşamına son verdi. Müdür Ankara'ya geldikten sonra, Tandoğan'a söylediği şu oldu: "Birlikte geliyorduk, birden kaçmaya kalkıştı. Dur, diye arkasından bağırdım. O kaçmaya devam ediyordu. Vurmaya mecbur oldum." Tanık olarak iki kişi gösterilmiş, bir tutanakla olay kapanmıştı.

Ankara Valisi'nin gözü,kulağı Çankaya ile Ulus arasındaydı. Onun için Ankara demek, bugünkü adıyla Atatürk Bulvarı demekti. Bu cadde her gün süpürülür, sulanır, gece aydınlatılmasına özen gösterilirdi. Bir gün nasıl olmuşsa olmuş, bu cadde üzerindeki bir evin önünde bir araba kum görülmüştü. Gece yarısı bütün Belediye görevlileri yataklarından kaldırılarak kum yığınının başına getirildiler. Ev sahibi de yatağından kaldırıldı, kumlar Belediye arabasına doldurulduktan ve evin önü temizlendi.

Ertesi gün Tandoğan, çok önemli bir şeyden söz ediyormuş gibi, "Akşamki olaydan haberin var mı?" diye Belediye İktisat Müdürü Şevket Süreyya Aydemir'e sordu. Aydemir'in, "Bir şeyden haberim yok," demesi üzerine Vali, "Nasıl olur? Bütün Belediye memurları

oradaydı," dedi. Sorun önemsizdi ama gelin görün ki, bir araba kum Atatürk Bulvarı üzerindeki bir evin önüne dökülmüştü. Böyle bir nedenle bütün Belediyeyi, hem de gece yarısı ayağa kaldırmak Vali Tandoğan'a özgü bir işti.

Tandoğan görevi başında otururken, devamlı Çankaya'yı gözetlerdi, dedik. Beş dakikada bir telefon çalar, "Başbakan evinden çıktı,", "İçişleri Bakanı bu dakikada Meclis'e geldi," gibi haberler birbirini izlerdi. Tandoğan, özellikle Başbakan İnönü'ye çok bağlı bir adamdı. Çankaya'daki evinin önüne, suikast yapılır, evin manzarası kapanır, diye inşaat izni vermedi. Bu binanın önü bugün de boş bulunmaktadır. Vali, uzun yıllar kendisine bir arsa almak gereğini duymamıştı. Daha sonra üç beş kişi bir araya gelerek, Bahçelievler'de ev yapmak için girişimde bulunmuştu. Vali bunu haber alır almaz, kurucuları yanına çağırdı. Bu işten vazgeçmelerini istedi. Nedeni de şehre yakın bölgelerde yerleşecek olanlardan birinin suikast yapacağından korkmasıydı. Tandoğan bu işe izin vermedi ama bir süre sonra da "peki" demek zorunda kaldı. Kendisine de bir değil, iki arsa ayrılmasını istedi.

Tandoğan, Adalar Kaymakamı olarak işe başlamış, daha sonra Elazığ Valiliği yapmış, oradan, Başbakan'a gösterdiği bağlılıktan dolayı Ankara Valisi olmuştu. Başbakan İnönü, Tandoğan'a çok güvendiği için ona belki de gereğinden fazla iltifatta bulunurdu. Örneğin, Ankara'ya 17 kilometre uzaklıktaki Çubuk barajının önüne ve bir mermer taş üzerinde "Bu baraj Cumhurbaşkanı Atatürk'ün, Başbakan İnönü'nün, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın ve Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın zamanında yapılmıştır" yazılıdır. 'Baraj yapımıyla Ankara Valisi arasında ne ilişki var?' diye düşünenler olabilir. İlişki, sadece İnönü'nün Ankara Valisi'ne olan bir iltifatından başka şey değildi. Baraj da baraj olsa, insanın yüreği yanmazdı.

Bunun gibi, 19 Mayıs Stadyumunun açılışında da bir tören yapılmış, Başbakan İnönü, halka yaptığı konuşmada, "Ankaralılar, bu stadyumu sizlere Vali Tandoğan hediye etti," demişti. Bu sözleri ben kulaklarımla işittim ve o zaman' Stadyumun parasını Tandoğan mı verdi?'diye düşünerek işin içinden çıkamadım. Başbakan bu kadarla da kalmaz, her fırsatta Tandoğan'ın koluna girer, fotoğraflar çekilir ve bu fotoğrarlar Ulus gazetesini süslerdi.

KUŞKU, KUŞKU, KUŞKU...

Tandoğan, Valilik yaptığı 18 yıllık süre içinde bir gün Ankara'nın ilçelerini ziyaret etmemişti. Atatürk Bulvarı'na daha iyi aydınlatsın diye devamlı elektrik lambaları eklenirken, hiç bir ilçe ve bucakta elektrik yoktu. Ankara'nın Atatürk Bulvarı dışındaki yolları Bayındırlık Bakanlığı tarafından yaptırılırdı. Bugünkü Gençlik Parkı bir bataklık halindeydi. Bu geniş toprak parçasını da imar eden yine Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya olmuştu. Tandoğan, Radyoevinin bulvar üzerine yapılmasını da hiç istemedi. Hatta Başbakan İnönü'yü de buna inandırmış ama Ali Çetinkaya bütün bu direnişe karşın Radyoevini bugünkü yerine koydurmuştu. Valinin kuşkusu yine aynıydı: "Buraya girip çıkan çok olacak. Ya suikast düzenlenirse!" Bu korku, bu kuşku Tandoğan'ın yaşamını zehir etmiştir, denilebilir. Korku, bundan doğan kuşku ve heyecan ona uzun yıllar, valiliğinin devamı süresince rahat bir soluk aldırmamıştı. Bir gün hastalandı. "Geçmiş olsun," demek için İnönü evine geldi. Tandoğan bu gelişi, "Beni kontrola geldi" diye yorumlad ve yine kuşkudan kendini kurtaramadı. Başbakan geldi, böyle söyledi. Gelmeseydi, "Görüyor musunuz, beni artık hiç arayıp sormuyor," diyecekti.

Ankara Belediye seçimleri başka bir âlem, sözün tam anlamıyla bir fiyaskoydu. İki ağızlı bir torba hazırlanır, bir gözüne Belediye Meclisi üyesi olacakların adları, öbür göze de istekli olanların adları konurdu. Torba, seçmenlerin önünde sallanır, sonra, istenilen gözden istenilen adamların adları birer birer çıkarılarak okunurdu. Ünlü Vehbi Koç'un enişteşi her ne hikmetse hep seçilenler arasındaydı. Bu seçim işini Belediye Başkan Yardımcısı Tahsin Bey yapardı. Bir kez bu işin yapımına Belediye İktisat Müdürü Şevket Süreyya Aydemir memur edilmişti. Aydemir, işin içyüzünü öğrenince arkadaşı Burhan Belge ve onun eşi Macar asıllı sinema artisti Zsa Zsa Gabor'la birlikte seçim günü ortadan kayboldu.

Tandoğan, Şevket Süreyya Aydemir'i Ticaret Lisesi Müdürü'yken tanımıştı. Belediyeye bağlı bir İktisat Müdürlüğü kurulması kararlaştırılınca bu görev Aydemir'e verildi. Şimdiki Belediye binasının karşısındaki binada bir büro kurulması kararlaştı. Bu büro için gerekli masa, iskemle, abajur sipariş edildi. Vehbi Koç bu demirbaş eşya için 120 lira istedi. Tandoğan bu rakamı görünce, "Bu adam bizi soyuyor,"

diye düşündü ve Koç'u makamına çağırdı.

"Vehbi, bu ne, 120 liraya büro mu düzenlenir? "

"Fiyatları yüksek mi buldunuz, Beyefendi? "

"Hem de çok yüksek. Bu rakamdan biraz indirim yapmalısın."

"Yapamam efendim."

"Nasıl yapamazsın? "

"Beyefendi, zaman oldu, emrettiğiniz, falan yere şu kadar para ver, dediniz, verdim. Şu kadar bağışla, dediniz, bağışladım. Bütün emirlerinizi seve seve yerine getirdim. Ama bu paradan bir kuruş aşağı inmem."

Vehbi Koç tüccar adamdı, direndi. Bunun üzerine Tandoğan ses çıkarmadı. "Peki, olsun," dedi.

Yine bu günlerde, Ankara'da, elektrikle çalışan bir ekmek fırını yaptırma işi vardı. Ruslardan sağlanan krediyle Kayseri ve Nazilli'de iplik dokuma fabrikaları kurulmaktaydı. Bu arada 200 bin liraya mal olacak elektrikli fırın için planlar hazırlandı. Fırın şimdiki mezbahanın bulunduğu 80 dekarlık bir arazi üzerinde kurulacaktı. Planda işçi lojmanları, sinema, havuz, spor yerleri hep düşünülmüştü. Bütün bu işler 200 bin liraya dahildi. Bu para Ruslara 20 yılda, az bir faiz hesaplanarak ödenecekti. Rusya'dan bu projenin hazırlıkları ile meşgul olmak için İvanof adında bir mühendis geldi. Plan ve projeler bu mühendisin yardımı ile tamamlanmış oldu. Hazırlanan bu plana göre, Ankara'da günde 10 bin ekmek yapılacak, bu ekmekler el değmeden jelatinli kağıtlar içinde tüketiciye sunulacaktı. Gerekirse, bu fırının yanına yapılacak eklerle ekmek üretimi birkaç kat arttırılabilecekti.

Durumdan Vali ve Belediye Başkanı sıfatı ile Tandoğan haberdar edildi. Planlar kendisine gösterildi. Tandoğan, İçişleri Bakanı ile görüştükten sonra bu konuda son ve kesin karar verilmiş olacaktı. Aradan günler, haftalar geçti. Vali bir türlü İçişleri Bakanı ile bu konuda görüşüp bir anlaşmaya varamadı. Nihayet İçişleri Bakanı'nın o günlerde Rusya'ya bir gezi yapacağı haberi çıktı. Bu işin orada yetkili kişilerle görüşüldükten sonra uygulanması uygun görüldü. İvanof Rusya'ya döndü. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya bir hafta kadar süren gezisinden döndükten sonra kendisine bu işin ne safhada olduğu sorulduğunda, "Hay Allah. Yahu ben bu işi tamamen unuttum," cevabını verdi. Şükrü Kaya CHP'nin en başta gelen akıllı kişilerindendi. 27 yıllık CHP iktidarı işte bu tür adamların dirayetine terk edilmişti.

Bugün hâlâ ekmekler Ankara'da en ilkel koşularda yapılmakta, pis sandıklarda ve toz toprak içinde, pis ellerden geçerek, tüketiciye verilmektedir. O günlerde "Elektrikli ekmek fırını kim, biz kim? " diyenler çok olmuştu. Yine o günlerde bu işe bir İngiliz firması da istekli oldu. İngiliz firmasından bir yetkili, daha sonra ,"Bizim bu işi yapacağımız yoktu, sırf Rusları kontrol etmek için işe istekli olmuştuk," dedi.

BİR BAŞKA OLAY

Tandoğan'ın Vali ve Belediye Başkanlığı yaptığı 18 yıllık döneme ait yazılacak, söylenecek, daha nice hikâyeler vardır. Bunlardan birini daha anlatmadan geçemeyeceğim:

Savaş yılları.., Türkiye'de hemen her çeşit mal karaborsada. Nal mıhı da bunlar arasında. Gazetelerde bu konuda hemen hergün yayın yapılıyor, Hükümet şiddetle eleştiriliyordu. Nihayet bir miktar nal mıhı ithal edildi. İskenderun limanında sandıklar çıkarılırken, Tandoğan bu mıhların tamamının Ankara ili emrine verilmesini ilgili firma temsilcisine bildirdi. Oysa, bütün Türkiye nal mıhı sıkıntısı içindeydi. Ticaret Bakanı Mümtaz Ökmen, Tandoğan'ın bu yoldaki çabasını öğrenmişti ama bu malın bir bölümünün öteki illere verilmesi için Tandoğan'a bir şey söyleyemiyordu. Cumhurbaşkanı'nın da hazır bulunduğu bir toplantıda, Mümtaz Ökmen, bu dileğini Tandoğan'a bildirdi. Tandoğan, hiç bir yanıt vermedi. İnönü de Tandoğan'ın yüzüne bakmış, bu yoldan Mümtaz Ökmen'e yardımcı olmak istemişti.

Mümtaz Ökmen, konunun Cumhurbaşkanının önünde konuşulmuş olmasını 'bir olup bitti' olarak saymak istiyordu. Bir kısım sandıkların başka ilere gönderilmek üzere ayrıldığını haber alan Ankara Valisi, derhal itihalatçı firma temsilcisini çağırtı. Makam odasının yanındaki odaya onu sokarak, "İşte telefon, sandıkların hepsi buraya gelmeden bu odadan çıkamazsın," dedi. Temsilcinin kim olduğunu tahmin edeceğinizi umarım. Adamcağız düşündü, taşındı. Telefonla İskenderun'u aradı. Nal mıhı sandıklarının tümünün Ankara'ya gönderilmekte olduğuna dair Valiye haber geldi ve ithalatçı firmanın temsilcisi salıverildi.

Bir başka olay daha... Ankara keçisinden elde edilen tiftik bugün olduğu gibi ham madde olarak Avrupa'ya gönderilir, oradan yapılmış, örülmüş bir halde, akıl almayacak kadar yüksek fiyatla memleketimize

ithal edilirdi. Tiftiği iplik olarak Avrupa'ya ihraç etme olanakları arandı. Belediye İktisat Müdürü Şevket Süreyya bu işe memur edilmişti. Beypazarı Kaymakamı Erip Bey ile görüşmek için Beypazarı'na Vali'nin talimatını alarak hareket etti. Bu hareket sırasında, Vali, Beypazarı Kaymakamına telefon ederek, "Şevket Süreyya böyle bir iş için oraya geliyor. Komünistir, dikkatli ol," emrini verdi.

Tandoğan hastalıktan çok korkar, Avrupa'ya gidenlere hep soğuk algınlığı için ilaç ricasında bulunurdu. Başı açık olarak onu sokakta gören olmamıştı. Atatürk'ün ölümü üzerine hazırlanan katafalkın önünden geçerken giydiği silindir şapkayı çıkarmakla çıkarmamak arasında kararsız kaldığı görüldü.

Bu satırları yazmaktan amacım sadece bir kişiyi gözönüne sermek, onu eleştirmekten çok Ankara Valisi'nin kişiliğinden bütün bir çağı dile getirmektir.

TANDOĞAN'LA KARŞILAŞMA

Tandoğan, işte böyle bir Vali ve böyle bir Belediye başkanıydı. Ankara'da duyduğumuz her haberi büyük bir rahatlık içinde gazetemize bildirmek olanaklarından yoksunduk. "Ne olur, ne olmaz" kuşkusu içinde yazacağımız haberlere çok dikkat ederdik. Tan gazetesinin sahip ve başyazarı Zekeriya Sertel, birgün bana, "Karakuş, olaylar Ankara'da oluyor, gazete İstanbul'da çıkıyor. Olayları yakından izlemek bakımından, arada daima bir kopukluk göze çarpıyor ve ben birtakım işlerin içyüzünü bilmediğim için zaman zaman hatalı yorumlar yapıyorum. Bu nedenle, gazeteye yazamadığın haberleri bir mektup halinde bana bildirirsen çok memnun olurum," demişti.

Ben de patronumun isteğine uyarak, gazeteye yazılmasında sakıncalı gördüğüm haberleri ona bildirirdim. Yıl 1945. Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun Millet Meclisi'nde görüşülmesi sırasında hararetli tartışmalar, zaman zaman kavgalar oluyor, biz bu haberleri yine büyük bir titizlikle gazetemize bildirmeye çalışıyorduk. Toprak ağaları, bu kanuna şiddetle karşı çıkmakta, baltalamak için ellerinden gelen her çabayı göstermekteydiler. Konu ile ilgili olarak yazdığım bir mektubu Zekeriya Sertel'e göndermiştim. Bir sabah evden çıkarken sivil bir memur ile karşılaştım; "Sizi Vali bey istiyor," dedi. Beraberce yürüdük, Valiye gittik. Tandoğan, henüz gelmemişti. Beni bir odaya aldılar ve biraz

beklememi söylediler. Dakikalar geçiyor, Vali'nin beni niçin çağırdığını düşündükçe afakanlar basıyordu. Hatırıma çeşitli şeyler geliyor, üzüntü ile karışık bu bekleyiş uzadıkça uzuyordu. Nihayet saat 11.30'a doğru Tandoğan çıkageldi. Beni karşıki odada görünce, hiç beklemediğim bir davranışla, "Sizi beklettim," dedi. Ben, sessiz sedasız kalktım ve Valinin odasına girdim. Kapı kapandı, içeride Vali, ben, bir de o zamanki Emniyet Müdürü Şinasi Turga vardı.

Tandoğan, bana bir iskemle gösterdi ve tam karşıma geçerek oturdu. Gözlerimi yerden kaldıramaz ona bakamaz olmuştum. Yüksek sesle, "Bana bak," dedi, "İnkâra kalkma, seni mahvederim."

Neye uğradığımı şaşırmıştım. Tandoğan devam etti:

"Sen son günlerde sağa sola birtakım mektuplar yolluyor, aslı esası olmayan haberler gönderiyorsun. Nedir bu mektupların içyüzü? "

Birden aklım başıma gelir gibi olmuştu. Zekeriya Sertel'e yazdığım mektup ele geçmiş olacak ki, Tandoğan, bu haberleri nereden aldığımı öğrenmek istiyordu. Mektubu şöyle bir hatırlar gibi olmuştum:

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısının Komisyondaki görüşülmesi sırasında, Toprak Ağaları ile hükümet temsilcileri arasında şiddetli tartışmalar olmuştu. Tasarı çeşitli eleştirilere uğramış, milletvekilleri birbirine girmişti. Denilebilir ki, Demokrat Partinin kuruluş nedenlerinden biri ve belki de başlıcası bu kanun olmuştu. Tasarının 17. maddesinin görüşülmesi ssırasında Başbakan Şükrü Saraçoğlu, komisyona girmiş, Toprak Ağası Milletvekillerine, "Sayın Cumhurbaşkanımız bu maddeyi şu şekilde kaleme aldı," demiş ve beraberinde komisyon odasına giren Özel Kalem Müdürü Fuad Bayramoğlu'na dönerek ,"Maddeyi oku," demişti. 'Elli dönüme kadar kamulaştırma' yapılabileceği maddesi okunur okunmaz, Eskişehir milletvekili Emin Sazak birden ayağa kalkmış, "Yoooo.." demişti. "Bizim sayın cumhurbaşkanına saygımız sonsuzdur emme, bu gibi işlere karışmasınlar. Bu iş politik olmaktan çok ekonomik bir iştir ve mal canın yongasıdır, derler ki doğrudur. Bu nedenle 17. maddenin kanunlaşması olanaksızdır, " demişti.

"BUNLAR GERÇEKTEN
MİLLETVEKİLİ Mİ? "

Bu sözler, salonu dolduran Toprak Ağası milletvekillerinin çok

hoşuna gitmişti. Emin Sazakla birlikte Adana Milletvekili Cavit Oral, aydın milletvekili Adnan Menderes ve daha birçok toprak sahibi ağalar CHP'ne karşı açıkca muhalefet yapmaya başlamışlardı. Salondaki havanın elektriklendiğini gören İçişleri Bakanı Faik Öztrak, derhal salondan çıkmış ve üst kattaki makam odasında bulunan Cumhurbaşkanını ziyaret ederek ona, komisyonda olup bitenleri anlatmıştı.

İnönü, İçişleri Bakanının anlattıklarını dinlemiş ve,"Git bu efendilere sor, bunlar gerçekten milletvekili' olduklarına inandıkları için 'mi bu muhalefeti yapıyorlar? " diye bağırmıştı.

Bu olay oldukça ilginçti. Komisyonda geçen konuşmaları ve Cumhurbaşkanının bu çıkışını olduğu gibi gazeteye yazma olanağı yoktu. Toprak kanununun CHP içinde ne gibi büyük parçalanmalara yol açacağını anlatması bakımından durumu Zekeriya Sertel'e bildirmeyi uygun bulmuştum. İnönü'nün bu sözlerini bildirmem Tandoğan'ı çileden çıkarmış olacak ki, şimdi benden hesap soruyordu.

Tandoğan, "Söyle, diyordu. Bu haberleri nereden alıyorsun? "

Ben, başım önde susuyor ve her an yüzümde patlayacak tokatın sesini duyar gibi oluyordum. Tandoğan, birden konuyu değiştirdi ve oturduğu masanın çekmecesini açarak içinden bir tabanca çıkardı. Şöyle bir havaya fırlattı ve bana sordu:

"Tabaca kulanır mısın? "

"Hayır, kullanmam."

"Kullanmak gerek, bazan beklemedik bir zamanda kuvvet olur," dedi ve ekledi, "Söyle bakalım, bu mektupları ne diye yazdın? "

Artık saklayacak şey yoktu, belli ki Zekeriya Sertel'e yazdığım mektuba değiniyordu.

Cevap verdim:

"Çalıştığım gazetenin sahibi benden hizmet bekliyor, gazeteye yazdığım haberleri kendisine özel olarak yazmamı istiyor. Ben de onun isteği üzerine bu mektubu yazdım." Tandoğan, sesini biraz daha yükselterek, "Senin bu yazdıklarının hepsi yalan," dedi. Yanıt verdim:

"Olabilir, şimdi bir mektup yazar daha önce yazdığım haberlerin doğru olmadığını Sertel'e bildiririm.

"Ama, senin bu yaptığın eşekliktir..."

Ben hiç karşılık vermedim, o devam etti:

"Senin için solcu diyorlar, bu nereden geliyor? "

"Bilmem, belki de Tan gazetesinde çalışıyorum diye öyle diyorlar."

"Hay senin soluna işeyeyim..."

Tandoğan, bu konuşmaları ayakta ,dimdik dinlemekte olan Emniyet Müdürüne döndü, "Git bunun evine, mektup ve mektuba benzeyen ne varsa hepsini al getir," dedi.

EVİMDEKİ ARAMA

Emniyet Müdürü Şinasi Turga, beraberinde Birinci Şube Müdürü Ekrem Anıt'ı da aldı ve bir otomobile atlayarak bizim eve yolandık. O günlerde Postane Caddesi'nde iki küçük odadan ibaret bir dairede oturuyordum. Yeni evlenmiştim. Karım heyecan içinde bizi karşıladı. Bir yandan Emniyet Müdürü, öbür yandan Birinci Şube Müdürü birer odaya daldılar ve her yeri alak bullak edercesine aramaya başladılar. Kanunlarımızda her ne kadar "arama kararı" olmadan bir evin aranamayacağı açık ve seçik bir dille yazılmışsa da, bunlara karşı koymak, yargıç kararından söz etmek kimin haddine? Her yer aranıyor, kitaplar, dergiler yere indiriliyor, sayfalar karıştırılıyordu. Birden el çantamın içindeki CHP meclis grubu görüşmelerine dair yeni yazdığım bir mektubu anımsadım. Emniyet Müdürü çantayı aldı, içindeki kağıtları masanın üstüne koydu. Mektuba şöyle bir göz gezdirdikten sonra bir şey anlamamış olacak ki ayırmadı. Ben, bunu fırsat bilerek mektubu aldım ve avucumun içinde buruşturmak istedim. Karım bu hareketimin farkına varmış olacak, kağıt hışırtısı duyulmasın diye, yerde duran gazeteyi eline almış, habire açıp kapıyordu. Emniyet Müdürü biraz sonra masanın üstünü karıştırmaya başladı. Mektubu görmeyince, "Buraya bir kağıt koymuştum, ne oldu? " dedi. Kendi kendime, neden aldım sanki, dedim, saklamaya gerek olmayan kağıdı Emniyet Müdürüne uzattım. Çantadan çıkarılan bir başka mektubu da cebine yerleştirdi. Bu mektup Zekeriya Sertel'in eşi Sabiha Sertel'in bana yazdığı bir mektuptu. Bu ve buna benzer kağıtları, yazı makinesini ve bazı kitapları bavula doldurarak tekrar valiliğin yolunu tuttuk.

Saat 15.00'i bulmuştu, bavul açıldı, içindekiler sıkı bir şekilde incelendi. Sabiha Sertel'in mektubu ile benim CHP meclis grubu görüşmeleri hakkındaki mektubum 'ilginç' bulunmuş olacak ki, beni tekrar Vali'nin önüne çıkardılar.

Sabiha Sertel, mektubunun bir yerinde, "Bekliyoruz, özgürlük seven her insan gibi, biz de bekliyoruz," diyordu. Tandoğan bu satırları okuduktan sonra bana döndü, "Sabiha hanım hangi özgürlükten söz

ediyor? Bu özgürlüğü Ruslar mı getirecek? " dedi. Yanıt verdim:

"Ne ilgisi var beyefendi. Geçenlerde gazete kapatılmıştı. Kadıncağız bu nedenle üzgün, onun için böyle diyor," dedim.

Vali, mektup elinde bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, ne yapacağını düşünüyordu. Salondaki sessizlik bir süre daha devam etti, sonra bana dönerek, "Haydi git, seni adım adım takip etireceğim. Ona göre ayağını denk al. Bundan böyle kimseye bu ya da buna benzer mektup yazarsan ne yapacağımı ben bilirim," dedi.

Odadan çıktım, saat 16'yı bulmuştu. Doğruca Millet Meclisine gittim. Salonda Bütçe görüşmeleri devam ediyordu. Bir odacıya rica ederek, Adnan Menderes'i görmek istediğimi söyledim. Menderes, "Hayrola," diye biraz sonra çıkıp geldi ve sordu; "Rengin biraz sararmış, rahatsız mısın? " Rahatsız olmadığımı söyledim, beraberce gazinoya geçtik. Kendisine bu sabahtan beri başımdan geçenleri baştan sona kadar anlattım. Komisyonda geçen konuşmaları kendisi bana söylemişti. Menderes büyük bir ilgiyle beni dinledi ve, "Şimdi salonda İçişleri Bakanlığı Bütçesinin görüşülmesine başlanacak. İster misin, söz alıp kürsüye çıkayım, bir Vali'nin böyle bir harekette bulunmaya ne hakkı olduğunu sorayım? " dedi. Derhal yanıt verdim: "Aman, yapmayın, size bir şey demezler ama bana yapmayacaklarını bırakmazlar."

"Geçmiş olsun," diyerek Menderes yanımdan ayrıldı.

Günler geçiyor, polis arkamdan bir türlü eksik olmuyordu. Nereye gitsem, birisinin köşe başlarında, hemen arkamda olduğunu görüyordum. Bu hal birkaç ay sürdü, baktım olacak gibi değil, telefonu açarak Vali Tandoğan'ı buldum.

"Beyefendi, sizi görmek istiyorum," dedim. "Gel," diye karşılık verdi. Beş dakika sonra karşısındaydım. Cebimde bulunan sarı Basın Kartını kendisine uzattım. "Buyurun efendim. Ben artık gazetecilik yapmayacağım. Bu şehrin valisi olarak sizin bana güveniniz yoksa, benim çalışmama olanak yoktur," dedim.

Tandoğan gülüyordu. "Haydi git, artık gelmezler," yanıtını verdi. Odadan çıktım. Polis yine beni izlemeye devam ediyordu.

İLK KADIN MİLLETVEKİLİ

1934 yılında Anayasa'da yapılan bir değişiklikle 22 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk'ün milletvekili seçme, 30 yaşını bitiren kadın

erkek her Türk'ün milletvekili seçilme hükümleri yer aldı. Bu tarihe kadar Millet Meclisi'nde kadın milletvekili yoktu.

Bu Anayasa değişikliğinden sonra, Atatürk bir gün Ankara'ya 50 kilometre uzaktaki Kazan köyüne bir gezi yaptı. Bu gezi sırasında Kazan köy muhtarı olan Satı Kadın'ı (Satı Çırpan) tanıdı. Atatürk bu kadının konuşmasını beğenerek onun Ankara milletvekilliğine seçilmesini sağladı. Satı Kadın yine Atatürk'ün isteği üzerine daha sonra Satı Öz adını aldı. Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisine ilk kadın Milletvekili girmiş oldu.

Satı Kadın cahildi, okuması yazması 'var' denecek derecede değildi ama Atatürk'ün beğenisini kazanmıştı. Durumdan Ankara Valisi Nevzat Tandoğan haberdar edildi. Tandoğan, Ankara'dan gönderdiği iki polisle Satı Kadın'ı Ankara'ya getirtti. Onu makamında kabul etti. Kadıncağızın ne Millet Meclisinden, ne Milletvekilliğinden haberi vardı. Ertesi gün hamama gönderildi. Kendisine bir kat elbise, çamaşır, ayakkabı, çanta alındı ve yine bir polis aracılığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kapısından içeri girdi. Kendisine oturacak bir yer gösterildi. Haftada üç gün öğleden sonraları saat 15'de buraya gelinecek, konuşmalar izlenecek, isterse söz alıp kendisi de konuşabilecekti.

Satı kadın bu işlerin tamamen yabancısı idi ama bir kez başına 'Devlet Kuşu' konmuştu. Kocası, altı çocuğu ile biraz daha rahat yaşama olanağına kavuşmuş oldu.

O günlerde kadınlara siyasal hakların tanınmasının yıldönümü dolayısı ile İstanbul'da "Kadınlar Birliği" tarafından bir gösteri düzenlenmesine karar verildi. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya bu gösteriyi izlemek için İstanbul'a gitti. Türk Kadınlar Birliği üyeleri ve bunların yardımı ile toplanan, sayıları iki üç yüzü geçmeyen bir topluluk, Taksim Meydanı'nda bir araya geldiler. Söz alan konuşmacılar Türk kadınlarının Cumhuriyet rejimine, Cumhuriyet Hükümeti'ne olan bağlılıklarını dile getiren sözler söylediler. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, meydana bakan bir apartmanın penceresinden bu gösteriyi izliyor, yapılan konuşmaları dinliyordu.

Toplantı kısa sürdü. Gösteriyi düzenleyen hanımlar Şükrü Kaya'nın istediği gibi parlak bir tören yapamamışlardı. Şükrü Kaya, bunun üzerine yanında bulunan bir arkadaşına döndü, "Olmadı, istediğim gibi olmadı," dedi. Bu sözler üzerine, arkadaşının Şükrü Kaya'ya cevabı şu oldu, "Siz bu siyasal hakları erkeklere tanıyın, bakın biz neler yaparız."

Bu sözlerde büyük bir gerçek payı vardı. Memlekette tek parti egemenliğinin bütün koşulları en ağır bir biçimde kendisini gösterdiği bir sırada kadınlara siyasal hakların tanınması işte böyle gülünç denecek sonuçlar meydana getirmişti. O tarihlerde okuma yazma bilmeyen kadınlarımızın oranı yüzde 91.8'di. Aşağı yukarı tümü okuyup yazma olanağından yoksundu. Erkeklerde bile bu oran yüzde 76'nın üstündeydi. Ne seçme, ne seçilme, ne muhalefet, ne iktidar, ne demokrasi ne de özgürlük. Bunların hiç birinin adı ortada yokken kadınlara siyasal hak.

İsviçre'de uzun yıllardan beri kadın erkek okuyup yazma bilenlerin oranı yüzde 100 olduğu halde ancak 1972 yılında, yani bizden aşağı yukarı 40 yıl kadar sonra kadınlara siyasal haklar tanındı. Demek ki siyasal hakkı sadece kaleme almakla, sorun çözümlenmiş olmuyordu.

Yıllardan beri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, 600 kadar üyenin içinde kadın Milletvekili sayısı üç-beşi geçmemişti. Bugün hâlâ kadınların seçme hakkı var, fakat seçilme hakkı yok gibi bir şey.

YARDIM KAMPANYASI

İkinci Dünya Savaşı'nın en kanlı günleri. Almanlar bir eylül sabahı Rus sınırını geçmiş, üç beş koldan ilerliyor, hemen herkes geleceği büyük bir üzüntü içinde bekliyor, kıvılcımın bize de sıçraması ihtimali karşısında kara kara düşünüyordu. Trakya'da "Çakmak Hattı" boyunca mevzilenmiş askerimiz için bir yardım kampanyası açıldı. Şiddetli bir kış bütün yurdu kaplamıştı. Kızılay aracılığı ile her ilde yardım kampanyası başlamış, her vatandaş elinden gelen yardımı yapmaya çağırılmıştı. Vatandaşların bir kısmı para, bir kısmı ise eldiven, çorap, hırka örerek bu yardım kampanyasına katılıyordu. Ben de Çankaya bölgesinde yardım faaliyeti gösteren bir ekibe dahil bulunuyordum.

Bu ekiplerden biri bir sabah Çankaya'da Başbakanlık köşkünde oturan Refik Saydam'ın kapısını çaldı. Kapıyı açan olmadı. Tekrar zile basıldı, neden sonra kapı açıldı. Bir hizmetçi kız, "Ne istiyorsunuz?" diye sordu. Kapıdakiler Sayın Başbakanı ne amaçla rahatsız ettiklerini anlatmak istediler. Hizmetçi kız gitti, biraz sonra bozuk şiveli bir kadın geldi. Refik Saydam'ın o tarihlerde bir Alman kadınla oturduğu biliniyordu. Her halde bu kadın o olacaktı sordu: "Ne virezeyis?" Kapıdakiler yanıt verdiler: "Gönlünüzden ne koparsa." Kadıncağız gitti, biraz sonra burada söylemekten utanacağımız bir para ile geldi. Yardım

toplama ekibi neye uğradığını şaşırmış haldeydi. Kapıyı çaldıklarına bin kez pişman, oradan ayrıldılar.

Çankaya'dan aşağı doğru inerken sağ tarafta, basık tavanlı, eski Ankara evlerinden dönme bakkal dükkânından bir ses duyuldu, "Bize de uğramak yok mu?" Ekipten biri, "Askerlerimiz için kışlık hediye topluyoruz," dedi. Bakkal adeta bozulmuştu. "Peki... benden niye bir şey istemiyorsunuz? Benim oğlum da asker. Ona bir hediye göndermek isterim. Küçük oğluma da bildirdiler, o da birkaç güne kadar birliğine katılacak. Beni çiğneyip geçmek olur mu?" dedi ve yan cebinden çıkardığı 25 lirayı -o zamana göre büyük para sayılırdı- ekibe teslim etti.

Yardım toplayan bu ekip, akşama doğru Kızılayın o günlerde Postane Caddesi'nde bulunan şubesine geldi, ellerindeki para ve eşyayı teslim etti. Hem üzgün, hem de sevinçli görünüyorlardı. Başbakan tarafından verilen para, bakkalın verdiği paranın yarısından da azdı.

TAN GAZETESİ KAPATILDI

Savaş yıllarında memleket gıda maddeleri bakımından büyük bir sıkıntıya düşmüştü. Yağ, şeker, ekmek kameye bağlanmış, "Parmak kadar sabun 25 kuruş" diye söylenenlerin sayısı gittikçe artmaya başlamıştı. Derken benzin darlığı da başladı. "Hükümet ne karar alacak?" diye düşünürken, bir meslekdaşım, benzin sarfını önlemek için bir kararname hazırlandığını bana söyledi. Araştırdım, taksi olarak kullanılan otomobillerden plakası tek numaralı olanların bir gün, çift numaralı olanların ertesi gün çalışabileceklerine dair bir kararname hazırladığını öğrendim ve haberi gazeteme bildirdim.

Ertesi gün bir kıyamettir koptu. Eve telefon ediliyor, "Basın-Yayın Genel Müdürü Selim Sarper seni arıyor," diyorlardı. Biraz sonra Selim Sarper'in karşısındaydım. Çok sinirli görünüyordu. Aramızda şu konuşma geçti:

"Doğruyu söylersen kendini kurtarırsın, yoksa halin fena," dedi.

"Neden söz ettiğinizi anlayamadım, efendim."

"Taksilerle ilgili haberi nereden aldın?"

"Akşam sinemaya gitmiştim. Taksi ile eve dönerken şoför söyledi."

"Haberi tahkik etmek lüzumunu duymadın mı?"

"Yalan mı yazmışım?"

"Doğru olabilir, fakat Resmi Gazete'de yayınlanmadan nasıl

yazarsın? "

"Bunu hiç düşünmedim. Doğru değilse, bu akşam yalanlayayım."

"Hayır, haber doğru olabilir. Kimden aldığını Başbakan öğrenmek istiyor."

"Söyledim ya, taksi şoföründen."

"Bu şoförü tanıyor musun? "

"Hayır, ilk defa görmüştüm."

"O halde yalan söylüyorsun. Sen bu haberi Başbakanlıktaki bir memurdan öğrenmişsin."

"Oradan değil, olay anlattığım gibi oldu."

Sarper biraz yumuşar gibi olmuştu. "Karakuş kanatlarını koparırım. Bu haberi nereden aldığını söylersen barışırız, yoksa Başbakan çok sinirli, senin için hiç de iyi olmayacak. Haydi şimdi git, öğleden sonra gel, bana haberi kimden aldığını söyle."

Sarper'in odasından çıktım, doğruca bu haberden bana ilk kez söz eden arkadaşımın yanına gittim, meseleyi olduğu gibi anlattım. Arkadaşım güldü, "Haberi benden aldığını söyle," dedi.

Bu arkadaş, çok eski bir gazeteci, aynı zamanda da bir bankanın basın müşaviriydi. Öğleden sonra Selim Sarper'e onun adını verdim. İnanmadı. Biraz sonra kendisini makamına çağırdı. Arkadaşım, "Haberi ben verdim," dedikçe, Sarper, "Yalan söylüyorsunuz!" diye bağırıyordu. Biraz daha bağırıp çağırdıktan sonra, "Haydi gidin," dedi. Arkadaşım, "Yahu kırk yılda bir doğru söyledik, ona da inanan olmadı," diyerek kahkahayı atıyordu. Ertesi gün Tan gazetesinin bir hafta süreyle kapatıldığını duyduk.

ŞARLO NELER ANLATTI?

Amerika'daki Türk öğrenciler, savaş yıllarında Şarlo'nun Türk seyircilerine radyo ile bir mesaj göndermesi için girişimde bulunmuşlardı. Büyük güldürü sanatçısı önce bu isteği geri çevirmiş, daha sonra Türk öğrencilerin direnmesi karşısında peki demişti.

Bu haber gazetelerde yayınlandı, Şarlo'nun konuşacağı gün ve saat bildirildi. Sinema evreninin bu büyük, ünlü insanı, Türk seyircilerine ne diyecek , diye herkes merak ediyordu. O gün hemen herkes gibi, ben de radyonun başında beklemeye başladım. Filmleri ile bütün dünyayı güldüren ve düşündüren ve hemen herkesi kendine hayran bırakan bu

büyük adam, şimdi Türk seyircilerine "merhaba" diyecekti.

Nihayet Amerika'nın Sesi radyosu, Londra üzerinden mesajı vermeye başladı. Önce spikerin Türkçe sesi duyuldu. Spiker, "Şimdi ünlü sinema sanatçısı Şarlo karşımda oturuyor. Sizin gibi ben de neler söyleyeceğini merakla bekliyorum," dedi.

Şarlo İngilizce konuşmaya başladı, spiker sözleri birkaç cümle halinde bizlere aktarıyordu. Şarlo sözlerine şöyle başladı:

"Hoca Nasreddın merhumun bir gün kapısı çalınır. Komşusu, 'Hoca efendi, tarlaya ot çekmeye gideceğim ; eğer bugünlük işin yoksa eşeği senden rica edeceğim,' der. Hoca eşeği vermek istemez, 'Evde yok,' karşılığını verir. Komşusu ayrılırken, tesadüf bu ya, eşek ahırda anırmaya başlar. Bunun üzerine komşu geri döner, tekrar kapıyı çalar, 'Hocam, eşeği vermeyeceksen verme. Buna bır diyeceğim yok. Fakat yalan söylemeye utanmaz mısın? ' der. Hoca merhumun cevabı şu olur, 'Sen bana mı, yoksa eşeğe mi inanacaksın? "'

Şarlo bır hikâyeyi anlattıktan sonra ekledi: "Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, biz de kime inanacağımızı şaşırdık. Eşeklere mi insanlara mı? "

Şarlo'nun mesajı burada bitti. Bu fıkra ile Şarlo'nun büyüklüğüne, Hoca Merhum'un bütün dünyadaki ününe hayran olmamak elde değildi. Önce pek bır şey anlamaz gibiydik. Sonra anladık ki, Şarlo, içinde bulunduğumuz savaş yıllarını bize anlatmak istemişti. Bir yanda Müttefik devletler, öbür yanda faşist - nazi devletler. Her biri bir şey söylüyor, kendilerinin haklı olduğunu ileri sürüyorlardı. Şarlo da bizlere soruyordu: "Eşeklere mi inanacağız, yoksa insanlara mı? "

Şarlo'nun bu konuşması yalnız Vatan gazetesinde yayınlandı gazete hükümet tarafından bir hafta süre ile kapatıldı.

HAVA RAPORU

Savaş nedeni ile memleketin 21 ilinde sıkıyönetim ilân edilmişti. Bundan en çok etkilenen de tabiî gazetelerdi. Hükümetin isteğine aykırı basit bir haber üzerine Komutanlık, "Kapattım" kararını verir, gazete ve gazeteciler çok zor günler yaşardı. Ne gibi haberlerin yasak olduğu hakkında gazetelere yazılı bildiriler verilmişti. Bunlar arasında hava durumu ile ilgili her türlü haberin yayını da vardı.

Birgün Cumhuriyet gazetesinde,"Yarın hava açık olacak" şeklinde bir

haber çıktı. Bunun üzerine Sıkıyönetim Komutanı, gazetenin sahiplerinden Doğan Nadi'yi makamına çağırarak, ağır bir uyarıda bulundu. Bu ve buna benzer başka bir haberin yayınlanması halinde gazetenin kapatılacağını söyledi. Doğan Nadi özür diledi bundan sonra daha çok dikkat edeceğini bildirdi.

Komutan sordu:

"Bu haberi neden yazmak gereğini duydunuz, haberi nereden aldınız? "

Doğan Nadi yanıt verdi:

"Ankara Radyosu dün akşamki yayınları arasında hava durumundan da söz etmiş, arkadaşlar da oradan almış."

Komutan bunun üzerine, "Bugün derhal Ankara Radyosuna bildirilecek, bundan böyle İzmit'ten bu yana yayın yapılmaması istenecek," dedi.

Doğan Nadi bize bu olaydan söz ederken, "Komutan şaka mı yaptı, ciddi mi söyledi, bilmiyorum ama ben çok korktum," diyordu.

BİR MANEVRA HABERİ

Günlerden bir gün, Trakya'da askeri manevralar yapılacaktı, hazırlıkların sürmekte olduğunu öğrendim ama yazmaya bir türlü cesaret edemedim. Başka bir gazetede bu haberin yayınlanması kuşkusu içinde telefona sarılarak, o zamanki Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Asım Gündüz'le konuşmak istedim. Telefona yaveri çıktı. Kendimi tanıttım, manevra konusunda bir emirleri olup olmadığını soracağımı söyledim.

Bir dakika sonra Asım Gündüz paşanın sesini duydum:

"Aloooo? "

"Paşam, ben Tan gazetesi muhabiri Emin Karakuş."

"Kim? "

"Emin Karakuş, Tan gazetesi muhabiri."

"Evet."

"Paşam, bugünlerde Trakya'da manevra yapılacağını haber aldım. Hazırlıklar ne safhada? Kimler katılacak? Manevra ne zaman başlıyor? Acaba bu konularda bir emriniz olacak mı? Sizi bunun için rahatsız ettim."

Asım paşa tekrar sordu:

"Senin adın ne idi? "
"Emin Karakuş."
"Hangi gazeteden? "
"Tan Gazetesi'nden? "
"Bak Emin Karakuş, senin çalıştığın gazetenin adını buraya not ettim. Bu manevra haberi hangi gazetede yayınlanırsa sorumlusu sen olacaksın," dedi ve telefonu yüzüme kapattı.

Asım paşa ile bu konuşmam hiç de iyi olmamıştı. "Nereden telefonu açarak bunu sordum? " diye kendi kendimi yiyordum. Öğleden sonra Meclis 'e gittim. Bütün arkadaşlar oradaydı. Kendilerine, Asım Paşa ile konuşmamı anlatım. "Aman," dedim, "yazmaya kalkmayın, yoksa mahvoldum." Arkadaşlarım gülüyor, "Bizi atlatmaya kalkmanın sonucu budur," diye bana takılıyorlardı.

"SEN BİR CASUSSUN."

Sırası gelmişken Orgeneral Asım Gündüz'le Vatan gazetesi muhabiri Raif Meto arasında geçen bir başka olayı da anlatmadan geçemeyeceğim.

Asım Güldüz Paşa'nın Genelkurmay Başkan Yardımcılığından emekliye ayrılarak açık bulunan milletvekilliklerinden birine getirilmesi kararlaştırılmış. O zamanlarda bugünkü gibi tek dereceli seçim yapılmaz, önce milletvekili olacak kişinin adaylığı, CHP Genel Başkanı, Başbakan, Parti Genel Sekreteri gibi sınırlı bir kadro tarafından saptanırdı. Bu haberi alan arkadaşımız Vatan Gatetesi muhabiri Raif Meto, gazetesine bildirmiş, haberin gazetede yayınlanması üzerine de Asım Gündüz Paşa, gazete muhabirinin bulunarak derhal kendisine gönderilmesi için Basın Yayın Genel Müdürlüğüne talimat vermiş.

Raif Meto, Adana'nın zengin bir ailesinden, iyi öğrenim görmüş, terbiyeli, efendi bir insandı. Muhabirliği sırasında gazeteden aldığı para kadar kendisi de üzerine koyarak çalışırdı. Ankara Palas'ta oturur işlerini oradan yönetirdi. Yaradılıştan çok kuşkuluydu.

Basın Yayın Genel Müdürünün telefonunu alır almaz derhal bir otomobile atladı, doğruca Genel Kurmay'ın yolunu tuttu. Daha kapıdan içeri girerken, "İşte geldi," gibi sözlerin kulağına çalınması heyecanını büsbütün arttırdı. Sonunda yaverin odasına girdi, kendisini tanıttı. Yaver, Asım Paşa'nın odasına girdi ve bir dakika sonra Raif Meto'ya, "Biraz

bekleyeceksiniz," dedi.

Raif Meto, yandaki odada beklemeye başladı. Vakit akşam olmuştu, resmi daireler kapanmaya başlamıştı. Meto'yu çağırıp kendisi ile görüşen olmadı. Biraz sonra yaverin odasına girdi. "Bendeniz hâlâ bekliyorum. Acaba sayın Paşam beni ne zaman kabul buyuracaklar? " diye sordu. Yaverin cevabı şu oldu: "Bu akşam bizim misafirimizsiniz." Zaten kuşkulu olarak buraya gelmiş olan Meto birden sapsarı kesildi, ne diyeceğini şaşırmış bir halde, "Aman..." dedi."Ben her an emrinize uyarak buraya gelmeye hazırım. İzin verirseniz şimdi gideyim, yarın sabah saat dokuzda yine gelirim."

Yaver kesin emir almıştı, Raif Meto'yu bırakmadı ve o gece Meto küçük odada bir sandalye üzerinde sabahladı.

Ertesi gün saat bir türlü 9 olmuyordu. Bütün gece uykusuzluktan, yorgunluktan ve üzüntüden harap bir hale gelmiş olan Meto, çağrılış nedeni hakında kesin bir şey bilmiyor ve bu yüzden üzüntüsü ve merakı bir kat daha artıyordu.

Sözü uzatmayalım, öğlen oldu, yine çağırıp görüşen yok, akşam oldu yine yok, Meto, o geceyi de aynı şekilde geçirdi. Üçüncü gün Meto, saçı sakalı birbirine karışmış halde Asım Paşa'nın huzuruna çıkarıldı, aralarında şu konuşma geçti:

"Efendim, bendenizi emretmişsiniz."

Paşa adeta burnundan soluyordu:

"Gazetedeki haberi sen mi yazdın? "

"Evet, bendeniz yazdım."

Paşa birden parladı:

"Sen bir casussun!" Bu sözü işiten Meto, ayakta duramayacak halde yıkılırcasına bekledi ve Paşa devam etti: "Sen yüksek komuta heyetinde meydana gelecek bir değişikliği vaktinden önce duymuş ve bunu gazetene yazmışsın. Seni askeri mahkemeye vereceğim."

Meto, inleyen bir sesle yanıt verdi:

"Ama Paşam, ben bu haberi sevinerek gazeteme bildirdim. Yıllarca Türk ordusunun çeşitli kademelerinde değerli hizmetler görmüş bir komutanın emekliye ayrılarak bundan sonra siyasal yaşamımızda da büyük hizmetler yapacağını düşündüm."Bu işte kötü bir niyet olmadığını belirterek, "Eğer bir kusur işledimse affınızı dilerim," dedi ardından da.

Bu sözler üzerine, Asım Paşa yumuşadı, "Haydi git, bir daha bu gibi haberleri yazarken çok daha dikkatli ol," dedi.

Raif Meto, büyük bir sevinç içinde yerlere kadar eğildi ve Asım Gündüz Paşa'yı selâmlayarak odadan çıktı.

ERZİNCAN FELÂKETİ

Bir sabah gazeteler 8 sütun üzerine korkunç bir olayı okuyucularına bildiriyorlardı: Erzincan bölgesinde bir yer sarsıntısı olmuş, binlerce kişi ölmüş, bir o kadar da insan yaralanmıştı. Gazeteler Erzincan'ın baştan başa bir yıkıntı haline geldiğini, yer yer çıkan yangınların devam ettiğini bildiriyorlardı. Sarsıntı Sivas, Tokat, Ordu illerinde de önemli yıkıntılara neden olmuştu.

O günlerde Tan gazetesinde çalışıyordum. Aldığım talimat üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Hulusi Alataş ve İçişleri Bakanı Faik Öztrak ile beraber trenle Erzincan'a hareket ettim. Dondurucu bir kış günüydü. Sarsıntıdan kurtulmuş olanların, sağ kalanların, bu soğuklara dayanamayıp donarak ölmeleri işten değildi. Bir demiryolu köprüsünün yıkılmasıyla gidiş geliş zorlaşmış, ilk iş olarak bu köprü onarılmış, Erzincan'a askeri birlikler ve bir kısım mahkûmlar "kurtarma ekibi" olarak gönderilmişti.

Kızılay derhal harekete geçmiş, bütün olanaklarını kullanarak çadır, battaniye, yiyecek ve giyecek göndermeye başlamıştı. Yol boyunca Bakanlara sarsıntı hakkında bilgi geliyordu. Sarsıntı gece sabaha karşı saat 02 sularında meydana gelmişti. Merkezden gelen bir gürültüyle kent sallanmış, daha sonra sağa sola gidip gelmeye başlamış ve derhal Hükümet konağı, Ordu müfettişliği binası, orduevi, postane ve şehrin en sağlam yapıları başta olmak üzere birçok ev, dükkân yıkılmış, kazadan kendilerini kurtaranlar sokaklara dökülmüşlerdi. Birçok insan hâlâ toprak altındaydı. Haberleşme olanağı kalmamıştı. Kente en yakın olan Dumanlı istasyonundan telgraf gönderme yolları aranıyordu.

Sarsıntı bütün dünyada duyulmuş, İngiliz gözlem evi müdürü "Yıllardan beri meydana gelen en şiddetli sarsıntı budur," demişti. Sarsıntıdan sonra ilkyardım ekipleri çalışmalara başlamış, yaralılar yakın hastanelere gönderilmişti. Tren kar fırtınası içinde yoluna devam ediyordu. Sonunda Sivas ile Çetinkaya arasında bizi Erzincan'a götüren lokomotif yoldan çıktı. İlgili memurlar civar köylerden getirdikleri işçilerle onarıma başladılar. Bu bir hayli uzun sürdü. Kalorifer yandığı halde yolcular soğuktan donacak hale gelmişti. Aradan üç gün geçmiş,

felâkete uğrayanlara yardıma giden bizler de felâketle karşılaşmıştık.

İLK YARALI TRENİ

İşçiler dışarıda lokomotifi raylara oturtmak için insanüstü bir çaba gösterirken, İçişleri Bakanı Faik Öztrak, bu sıkıntılı saatlerde bize, Milli Mücadele anılarını anlatıyor, o günlerdeki girişimleri konusundaki olayları dile getirerek, "İşte ben böyle ihtilâlci oldum," diyordu. Sonunda tren hareket etti. Ve gece saat 24'de ilk yaralı treniyle karşılaşacağımız haberi geldi. Gözüme uyku girmiyordu. Eskiköy denilen bir yerde trenden indim, diz boyu kar içinden geçerek yaralıların trenine atladım. Görünüş korkunçtu, bir koku her yanı sarmış.... "Anam...", "Yavrum..." diye yükselen sesler insanı dehşet içinde bırakıyordu. Hastaların kimisinin bacağı, kimisinin kolu kırılmıştı. Bunlardan birkaçı ile konuşmak istedim. Olayın nasıl meydana geldiğini anlatmaları ricasında bulundum. Fakat zavallılar inlemekten başka ses çıkaramıyorlardı. Sonunda konuşacak bir, iki kişi buldum. Sarsıntının nasıl meydana geldiği konusunda bilgi aldım. Bunlardan biri, "Uyuyordum, birden bir gürültü oldu, duvarın üzerime doğru geldiğini gördüm. Karım ve çocuğumu odada bırakarak kendimi üst kattan aşağı attım," dedi.

Bir başka yaralı, gece misafirliğe gittiklerini, geç vakte kadar oturduklarını anlattıktan sonra, "Sokakta yürüyordum, toprağın ayağımın altından kaydığını görür gibi oldum. Düşmüşüm, nasıl oldu bilmiyorum, kolum duvarın altında kalmıştı," dedi.

Trenimiz yavaş yavaş Erzincan'a girerken kalanlar istasyonu doldurmuştu. Lokomotifin yoldan çıktığı gün bize dağıtılan ekmeklerden bir tanesi elimdeydi. Bu ekmeği orada bekleyenlerden birine vermek istedim, ve birden birçok elin bana doğru uzandığını gördüm. Aç ve perişandılar. Trenden indim, kente doğru yürümeye başladım. Fotoğraf çekerken biri yanıma yaklaştı, "Sen gazeteci misin?" diye sordu. "Evet," deyince karşımdaki, "Meslekdaşmışız. Adım Hamdi Hatunoğlu. Ne telgraf, ne mektup gönderilebiliyor; deli olmak işten bile değil," diyordu. Sokaklarda yarı yıkılmış duvarların üzerinde, "Tüfekoğlu Matbaası", "İstanbul Oteli", "Berber Salonu" tabelâları sarkık duruyordu... Biz yürürken arkadan bir ses, "Heyy... Hemşehrim, duvar yıkılıyor.. Çabuk geçin," diyordu. Koşarak ileri

doğru attım kendimi.

Yanımdaki meslekdaşa sordum:

"Hangi gazetede çalışıyorsun? "

"Şey... Ben satıcıyım."

"Yine meslekdaş sayırılız. Beni biraz gezdirir misin? "

"Peki," dedi. Dikkat ettim, topallıyordu, ayağı sargılar içindeydi, üşüyordu. Şehrin giriş kapısında kadın-erkek ölüleri bır araya toplamışlar, üst üste yığmışlardı. Açık havada olduğu halde, aradan üç gün geçmiş, pis bir koku çevreye yayılmaya başlamıştı. Arkadaşım birden, "Şu adamı görüyor musun? Sırtında taşıdığı çuvalda çocuğunun ölüsü var. Üç gündür onu gömmek için yer arıyor," dedi. Bu adamla konuşmak istedim, dudakları titriyordu. Sorularına hiç cevap vermek istemeyerek, yanımızdan ayrıldı. Şehrin içine doğru biraz daha ilerledik; toprak altında hâlâ sağ kalanlar bulunduğunu söylüyorlardı. Toprak yığınının altında eli kesilmiş bir kol gördüm. Yanımdaki Erzincanlı arkadaş, "Kolunda bileziği varmış, almışlar," dedi.

"SEN SAĞOL PAŞAM"

Bır duvara yaklaşarak ilk telgrafımı yazmaya başladım, "Erzincan ve yakınlarında ölenlerin sayısı 30 bine yaklaşıyor. Merkezde ve köylerinde ölenlerin sayısı ise 15 binden fazla. Erzincan bölgesiyle henüz bağlantı sağlanamamış olan bu yerlerdeki ölü ve yaralı sayısının daha da artmasından korkuluyor."

Cumhurbaşkanı İnönü, yurt içinde gezide bulunduğu bir sırada haberi öğrenir öğrenmez Erzincan'a gelmişti. Ünlü "Beyaz Tren" gözalıcı bir halde istasyonu bır baştan bir başa kaplamıştı. Bu Beyaz Tren, Cumhurbaşkanı'nın emrine verilmiş olan bır trendi. Ondan başka kimse binmezdi. Aylarca Ankara istasyonunda bekler, Cumhurbaşkanı memleket içinde geziye çıktığı zaman bu "Beyaz Tren"le dolaşırdı. Her kompartmanda bir asker, geceleri çift battaniye altında uyurdu. Cumhurbaşkanı İnönü, o sıralar Üçüncü Ordu Müfettişi olan Orgeneral Kâzım Orbay ile beraberdi. Şehrin merkezine doğru yürümeye başladılar. Yol üstünde yaşlı bir kadın fırladı, İnönü'ye yaklaştı, sargılı

başını İnönü'nün göğsüne dayayarak ağlıyor, "Sen sağol Paşam," diye inliyordu.

İnönü, ihtiyar kadını avuttu. "Geçmiş olsun, Allah bir daha göstermesin," diyordu. İnönü, şehrin merkezine doğru yürümek isterken, Kâzım Orbay, "Paşam müsaade ederseniz geri dönelim. Daha ileride görülmeye değer bir şey yok," dedi ve İnönü'yü geri çevirdi. Oysa, asıl görülmesi gerekenler daha ilerideydi, bütün korkunçluğu ile el sürülmemiş halde bekleyip duruyordu. İnönü, yarı yoldan dönerek Beyaz Tren'ine bindi, kısa bir toplantı yaptı ve az sonra tren süzülüp gözden kayboldu. Erzincan'da daha binlerce yaralı Malatya Hastanesi başta olmak üzere yakın il hastanelerine gitmek için tren bekliyordu.

Yıllarca sonra konunun Millet Meclisi'nde görüşülmesi sırasında DP Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman, İnönü'nün Beyaz Tren'le Erzincan'a giderken Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Gedeleç ve Üçüncü Ordu Komutanı Orgeneral Kâzım Orbay'la kâğıt oynadığını ileri sürdü.

O günlerde bütün memleket kan ağlıyordu. Bu korkunç olay, dış ülkelerde de büyük üzüntü yaratmış, dünyanın en uzak köşelerinden Erzincan felâketzedelerine yardımlar başlamıştı. Amerika'dan kadınlar için gönderilen çamaşırlar daha sonra Kızılay aracılığıyle Ankara'da sosyete kadınlarına satıldı. Romanya hükümeti on milyon leylik kereste, Yunan hükümeti on bin liralık sağlık aracı, İngiltere yirmi beş bin İngiliz lirası, Fransa beş milyon frank göndermişti. Gazeteler yardım kampanyası açmışlardı. Tan gazetesi şair Tevfik Fikret'in "Verin Zavallılara" şiirini yayınlıyor, bütün vatandaşları yardıma çağırıyordu. Şair Nazım Hikmet'in, "Cebimden vereceğim yok, gönlümden verebildim," diyerek yazdığı şiir yine Tan gazetesinde yayınlanıyordu.

O günlerde CHP Meclis Grubu toplantısında İçişleri Bakanı Faik Öztrak konuşuyor, 'Kollardan bileziklerin alınması hakkındaki haberi yazmamasını Tan gazetesi muhabiri Emin Karakuş'a söyledim ama yine yazdı,' diyerek benden yakınıyordu.

Yine o günlerde garip bir olay daha meydana gelmiş, Erzincan'da çoluk çocuğunu kaybeden Ali Eriş adındaki nüfus memuru bir vatandaş "Ben buralarda artık kalamam," diyerek İzmir'in Torbalı ilçesine atanmasını sağlamış ama kısa süre sonra Torbalı'da meydana gelen bir yer sarsıntısında ölmüştü.

TOY İDDİALAR

İkinci Dünya Savaşı'nın en kritik günlerinden bir gün, Cumhuriyet Gazetesi'nde bir başyazı yayınlandı. Nadir Nadi tarafından kaleme alınan bu yazıda, "Alman kudret ve birliği" ileri sürülmekte, "Doksan milyonluk Alman birliğine karşı durulmayacağı" iddia edilmekteydi.

O günlerde Cumhuriyet gazetesi sağı, Tan Gazetesi solu temsil ediyordu. O devrin sağcı yazarları bu gazetede toplanmışlardı. Muhterem Fevzi Togay, Peyami Sefa, Abidin Daver gibi yazarlar bu gazetede çalışırlardı. Cumhuriyet gazetesinin Almanlarla ilgili haberlerde titizlik gösterdiği kimsenin gözünden kaçmazdı. Nadir Nadi'nın, Alman egemenliğinin dünya için bir "emrivakı" haline geldiğini ileri sürmesi, gazetelerde günlerce süren polemiklere neden olmuştu.

Nadir Nadi, bu makalesinde "Alman birliğini tarihi zaruretlerden doğma bir realite olarak görmek istemeyenler'bugün'ü yanlış anladıkları için 'yarın'a da ters bakmaktan bir türlü kurtulamıyorlar, hakikat olan Alman birliğini faraziye halinde düşünmek bile onları sinirlendiriyor, istikbali karanlık gösteriyor," diyordu.

Bu yazıya ilk karşılığı veren Hüseyin Cahit Yalçın oldu. Hüseyin Cahit Yalçın, üst üste yazdığı makalelerle Nadir Nadi'nın düşüncelerine ağır bir şekilde karşı çıkıyor, şöyle diyordu:

"İçimizden bir arkadaşımızın Türk siyasetine aykırı şekillerle memleketin kanaatini, manevi kuvvetini sarsacak, tekarrür etmiş milli siyaseti hatalı ve Alman'ları haklı gösterecek surette neşriyatta bulunmasına tahammül ve sükut edemeyiz. Çünkü dediğimiz gibi, içinde yaşadığımız buhran ve tehlike dakikalarında şekil ve kanaat hürriyeti namına rastgele düşünülen ve vatanın resmi, mukarrer siyasetine mugayir bulunan mütalâalarla fikir ve vicdanların bulandırılmasında çok zarar ve tehlike görürüz."

Daha sonra bu yazı, Necmettin Sadak ve Zekeriya Sertel tarafından da elealınmış, şiddetli eleştirilere konu olmuştu.

"ALMANYA MİLLİYETÇİ DEĞİL, IRKÇIDIR."

Bu yazılarda, "Bizim için değişen dünya realitesi yoktur" şeklindeki sözlerle Türkiye'nin tuttuğu yolun savunması yapılmaktaydı. Aynı zamanda "Alman realitesini görmek tavsiyesi altında İngiliz ittifakını

reddederek Almanların nüfuzu altına girmek fikrini telkin etmekte vatan için bir çıkar bulunmadığı ve bu sözlerle sadece memlekette ikilik yaratılacağı ileri sürülmekteydi.

Necmettin Sadak şöyle diyordu:

"Kim olursa olsun, dost eline müsavi şartlarla dostça el uzatmaya hazırız. Zora, tahakkûme, tecavüze aynı şekilde karşı koymak azmindeyiz. Ne 'yeni realite' denilen şeylere boyun eğmek niyetindeyiz, ne de kimseye meydan okumak."

Zekeriya Sertel de aynı şekilde Nadir Nadi'nın düşüncelerine karşı koymakta, "Almanya milliyetçi değil, ırkçıdır. Almanya Türkiye gibi kendi milli hudutları içinde istiklalini temine çalışan bir millet değil, dünya üzerine hegomonya kurmak isteyen emperyalist bir devlettir...

"Bu tehlike karşısında Türkiye'de bir reaksiyon varsa, bunu milli istiklâlimize olan aşkımızın bir ifadesi olarak kabul etmeliyiz. Realiteleri doğru görmek için "bugün"ü iyi anlamak ve "yarın"ı ters görmemek lâzımdır."

CUMHURİYET GAZETESİ KAPATILDI

Bu yazıların yayınlandığı sırada, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü yurt gezisinde bulunuyordu. Ankara'ya döndüğü gün bütün milletvekilleri İnönü'yü karşılamaya gittiler. O günlerde Devlet Başkanı, bugün olduğu gibi sadece Bakanlar Kurulu üyeleri tarafından karşılanmaz, bütün milletvekilleri istasyona akın ederdi. Devlet Başkanının yurt içi gezisi büyük bir olay olarak karşılanır, Ankara'dan ayrılışında ve Ankara'ya dönüşünde törenler yapılırdı.

Cumhurbaşkanı son yurt gezisini tamamlayarak trenden indi, kabine üyelerinin elini sıktı, daha sonra sıra milletvekillerine geldi. O günlerde Muğla milletvekili bulunan Cumhuriyet Gazetesi sahibi Yunus Nadi, Cumhurbaşkanı'na elini uzattığı anda, İnönü birden büyük bir sinirlilik havası içinde, "Ne oluyor Nadi bey? Nedir bu yazılar? " diye bağırdı. Yunus Nadi'nin uzanmış olan eli havada kaldı. Olay Ankara siyasi çevrelerinde büyük yankı yaptı. Bu işin burada kalmayacağı hakkında çeşitli yorumların yapılmasına neden oldu. Ve 11 Ağustos 1940 günü Cumhuriyet Gazetesi Bakanlar Kurulu kararıyle kapatıldı.

VON PAPEN'E YAPILAN SUİKAST

"Bu satırları mahkemeyi baştan sonuna kadar izleyerek not ettim."

1942 yılının şubat ayında Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen'e suikast yapılmış, patlama sonucunda bir adam parçalanarak ölmüş, Büyükelçiye ve beraberinde bulunan eşine bir şey olmamıştı. Haber ertesi gün gazetelerde bütün ayrıntılarıyle anlatılıyor, suikastın kimler tarafından niçin yapıldığına dair bilgiler veriliyordu. Verilen bu bilgilere göre, 24 şubat salı günü saat onda, bir adamın kucağında kumaş parçasına sarılı bir cisim olduğu halde Atatürk Bulvarından Çankaya'ya doğru yürüdüğü görülmüştü. Vücudu paramparça olan adam işte bu idi. O sırada olay yerinden geçmekte olan iki genç kız hafif bir şekilde yaralanmış ve derhal tedavi edilmek üzere hastaneye götürülmüşlerdi.

Olay yerine gelen emniyet memurları soruşturmaya başladılar. Suikastın bir Yugoslav komünist tarafından yapıldığına dair gazetelerde haberler yer aldı. Bu adamın Üsküp'ün Geylan ilçesine bağlı Dobrcan köyünde, 1917 yılında doğduğu, üzerinde lise öğrenimini bitirdiğine dair diplomasının çıktığı, numarası silinmiş bir tabanca bulunduğu, İstanbul Hukuk Fasültesine kayıtlı olduğu ve adının Ömer Tokat olduğu bildirilmekteydi.

Parçalanan adamın yakın arkadaşları iki gün içinde saptanarak yakalanmışlardı. Bunlar da Yugoslavya'da doğmuş, büyümüş, orada komünist olmuş, son yıllarda göçmen olarak gelip yurdumuza yerleşmişlerdi. Yakalanan bu suç ortaklarının sözlerine göre, Ankara ve İstanbul'da kimlikleri belirlenen bazı yabancıların, bunları yabancı bir devlete mensup iki kişiye karşı suikasta hazırlandıkları öğrenilmişti.

Kısa bir sürede ilk kovuşturma tamamlandı, ikisi Sovyet vatandaşı olan dört kişi yakalandı ve duruşmalarına Ankara ağır Ceza mahkemesinde başlandı. Savcı yardımcısı Kemal Bora, adları Pavlof ve Kornilof olan iki Sovyet vatandaşının Von Papen'i öldürmek için Ömer'i suç işlemeye teşvik ettiklerini Abdurrahman ile Süleyman adındaki iki kişinin de bu cinayet işine yardım etmekten sanık olduklarını iddia ediyordu. İlk duruşmada Abdurrahlan ile Süleyman suikastı nasıl hazırladıklarını anlatılar. Pavlof ile Kornilof ise, olayı tamamen ret ve inkâr ediyorlardı. Pavlof, İstanbul Sovyet konsoloshanesinde stajiyer-memur olarak çalışıyordu. Duruşmada Abdurrahman ile Süleymanı

göstererek, "Bunlar gösteriş olsun diye kendilerini Yugoslav komünisti olarak tanıtıyorlar, gerçekte Türk-Sovyet dostluğunu bozmak için görevlendirilmiş kişilerdir. Bunlar bugün olduğu gibi yarın da başka bir maske altında tahriklerine devam ederler. Böyle kimselerle yan yana oturmak istemem. Bunların kimler tarafından kahrik edildiklerini kovuşturmanın gelişimi gösterecektir," dedi. Öbür sanık Abdurrahman, cinayetin siyasal bir amaç taşıdığını belirtti ve, "Amaç, Almanya ile Türkiye'nin arasını açmak , Türkiye'nin, Rusların yanında savaşa girmesini sağlamaktır," dedi. Kendilerinin Pavlof ile Kornilof tarafından bu cinayete sürüklendiklerini söyledi.

SOVYETLERİN MÜDAHELESİ

Olay dünya kamuoyunda geniş yankılar yapmaya başladı. Tass Ajansı, yayınladığı bir yazıda bomba davasını eleştiriyor, iki Sovyet vatandaşının "keyfi" olarak mahkemeye verildiklerini ileri sürüyordu. Duruşmaların devamı sırasında Sovyet vatandaşları hakkında ileri sürelen iddialar çevrilerek kendilerine verildi. Bombanın patlamasından sonra olay yerinde ölen Ömer'in vücudundan artakalan parçaları, bir kavanoz içinde mahkemede gösteriliyordu. Pavlof ile Kornilof, Türkçe bilmediklerinden çok sıkıntı çektiklerini , cezaevinde hiç kimseyle görüştürülmediklerini, kendilerine Türkçe yazılı bir dizi kağıt imza ettirmek istenildiğini ileri sürdüler. Pavlof, "Geçenlerde Tass Ajansının konu ile ilgili yazısının tercümesini istediğimiz halde vermediler," dedi.

Duruşmalar birkaç gün ara ile sürüyordu. Mahkeme, sanıklar için avukata gerek görmedi ki, bu çok dikkat çekici bir karardı. Rusya'dan gelen bir hukukçunun sanıklara müşavirlik yapabilmesi yolundaki isteklerini de mahkeme reddetti. Bu hukukçu, mahkemede tercüman aracılığı ile duruşmaları izliyordu.

Bir duruşma sırasında Pavlof, sanık Abdurrahman'a sorular sordu. Pavlof, bu sorulara yanıt alamayınca, Abdurrahman'ın "faşist-troçkist" olduğunu söyledi. Süleyman'ın verdiği ifadelerin ise, kendisine önceden öğretilmiş olduğunu iddia etti. Bunun üzerine yargıç şu cevabı verdi: "Bizde fikirlerini söylemek istemeyen bir adamı zorla söyletmek, dövmek ve işkence etmek usulü yoktur." Bu sözler üzerine dinleyiciler birbirine bakıyordu.

Başka bir duruşmada savcı yardımcısı, sanık Pavlof'un Bulgar

Kralına karşı da suikast hazırladığını, Roma'da da çeşitli tahrik olaylarına adının karıştığını bildirdi ve bu konuların mahkemece araştırılmasını istedi. Mahkeme, bu istekleri de reddetti. Muhakemeyi baştan sona kadar izleyenler, bazı soruların yanıtını bir türlü bulamıyorlardı.

PARÇALANAN ADAM KİM?

Sanıkların savunması sırasında ileri sürdükleri sözler de dikkate değer görülmüştü: Örneğin Kornilof, parçalanan adamın Ömer olmadığını ileri sürmüş, Ömer'in ortadan kaybolduğunu belirterek, "Bilirkişi, ölen adamın 30-40 yaşlarında olduğunu ileri sürüyor. Oysa Ömer 23 yaşındadır. Bilirkişi, ölenin Yahudi ya da Müslüman olmadığını, sünnetsiz bir kişi olduğunu söylemiştir.Oysa Ömer, müslümandır. Bilirkişi ölenin karnından bir ameliyat geçirdiğini saptamıştır. Oysa, Ömer'in halası, Ömer'in hayatı boyunca ameliyat olmadığını bildirmektedir. Bilirkişi, Ömer'in buğday tenli olduğunu söylüyor, Süleyman ise, 'Hayır, esmerdi,' diyor. Bilirkişi, Ömer'in alnında bir yağ torbası bulunduğunu bildiriyor, tanıklar ise, Ömer'in iki kaşının arasında bir ben bulunduğunu söylemişlerdir," dedi.

Kornilof, sözlerine devamla, "Bizi töhmet altında bırakacak bir kanıt yoktur, son ve kesin karar yüksek mahkemenindir. Alman ajanlar, boynuma geçirilmek üzere ne kadar ip örmeye uğraşırlarsa uğraşsınlar, sizin ellerinizi araç yaparak bu ipi benim suçsuz boynuma geçiremeyeceklerdir," dedi.

Mahkeme, 1942 nisan ayının 17. çarşamba günü verdiği kararda, Pavlof'la Kornilof'a 20'şer yıl, Abdurrahman'la Süleyman'a onar yıl ağır hapis cezası verildiğini açıkladı. Yargıtay bu kararı bozdu. Duruşmalara yeniden başlandı.

ÖMER YAŞIYOR MU?

Aralık ayının dokuzunda yapılan duruşmada Süleyman'ın ilk sözlerinden tamamen döndüğünü görüyoruz: Süleyman Kornilof gibi, "Ömer hayattadır," diyor ve bir çevirmen verildiğinde gerçekleri olduğu gibi açıklamaya hazır olduğunu söylüyordu. Mahkeme bu isteği reddetti. Süleyman, mahkemeye verdiği dilekçesinde şöyle diyordu:

"Parçalanan adam Ömer değildir. Bu adamın kim olduğunu bilmiyorum. Parçalandığı ileri sürülen Ömer'i, olaydan sonra ben Ankara'da gördüm. Bunu göstereceğim tanıklarla kanıtlayabilirim. Bundan önceki ifadelerim tamamen yalandır. Onları bana Abdurrahman öğretti. Bu olayı düzenleyen kuruluşun ne olduğunu söyleyebilirim. Yalnız adaletin kesin bir şekilde ortaya çıkması için Sırpça bilen bir çevirmen istiyorum, o zaman işin gerçek yüzü ortaya çıkacaktır."

Süleyman'ın sözleri bu kadarla bitmemişti, konuşmasına devam eti:

"Ben, Abdurrahman'ı Ruslarla tanıştırmadığımı kanıtlayacağım. Ayrıca ben Rus elçiliğine kesin olarak gitmedim. Olaylar, Abdurrahman'ın uydurması ile bu hale sokulmuştur. Tutuklandığım zaman vilâyette bana altı gün işkence ettiler. Bir dakika olsun uyumadım. Nihayet dayanamayarak Abdurrahman'ın uydurmalarına 'Evet' dedim .Takdir yüksek mahkemenındir."

Savcı Kemal Bora, Süleyman'ın bu sözlerine itiraz etti, "Sülayman asıl şimdi yalan söylüyor," dedi. Süleyman ise sözlerinde ısrar etti, "Bir çevirmen bulun, her şeyi anlatayım. Söyleyeceklerimi kanıtlayamazsam beni asın," dedi.

Bu sözler mahkemenin gidişini esastan değiştiren sözlerdi.

Mahkeme bu kez Pavlof'la Kornilof'a 16'şar yıl, Abdurrahman ile Süleyman'a 10'ar yıl hapis cezası verdi. Yargıtay da bu cezaları onayladı. Bir çevirmen bulunsaydı acaba Süleyman neler söyleyecekti? Daha sonra Süleyman'ı cezaevinde bularak "açıklama" isteğinde bulundum. "Korkuyorum," diyerek bu isteğimi reddetti.

TANDOĞAN'LA İKİNCİ KARŞILAŞMA

Von Papen'e suikast olayının ilk günlerinde, öğrendiklerimi gazeteme bildiriyor, ilk soruşturmalar gizli olduğundan, bunları "bilgisine sunmak amacı ile" Zekeriya Sertel'e telefonla haber veriyordum. Bu telefonlarımı dinlemiş olacaklar ki, birgün kapı çalındı, iki sivil memur, "Sizi Vali bey istiyor," dediler. Neden, ne olabilir, diye düşündüm. Sertel'in damadı Amerikalı, Associated Press Ajansının Türkiye Muhabiri O'brian, benden bu konu ile ilgili haber istemişti. Ben haberleri Sertel'e bildiriyor, O'brian günü gününe olup bitenleri Amerika'ya gönderiyordu. "Olsa olsa bu nedenle beni istiyor," dedim.

Vali'nin odasında, o zamanki Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı,

Emniyet Genel Müdürü, Milli Emniyet Müsteşarı, Vali, Ankara Emniyet Müdürü toplanmışlar, sanki beni bekliyorlardı. Odaya girer girmez, şöyle bir çevreme göz gezdirdim, hepsinin de gözü bana dikilmişti. Tandoğan sordu:

"Adın ne senin? "

"Emin."

"Nerelisin? "

'Birecikliyim."

"Türk müsün? " deyince güldüm. Vali sinirlenmişti, sordu:

"Ne gülüyorsun be? "

"Türk müsün, diye sordunuz da."

"Sen bu suikast olayları hakında İstanbul'a bazı haberler bildiriyorsun. Sonra bu haberler, Ajanslar tarafından bütün dünyaya yayılıyor. Senin bu ajansta çalışmana kim izin verdi? "

"Basın-Yayın Genel Müdürlüğü."

"Kartın var mı? "

"Var."

"Ver bakayım."

Cebimden ajansın Ankara muhabiri olduğumu belirten kartı çıkarıp Vali'ye uzattım. Vali kartı aldı, evirdi, çevirdi, Ankara Emniyet Müdürüne dönerek, "Al bu kartı," dedi. Daha sonra bana döndü. "Bu dava ile ilgili olarak İstanbul'a haber vermeye devam edersen, seni burada gazetecilik yapmaktan men ederim," dedi. Odadan çıktım. On gün kadar sonra Emniyet Müdürü bana telefon ederek, "Gel, kartını al, bu yabancı ajansı da nereden çıkardın? Türk gazetelerine yazdığını haberlerden dolayı çektiklerin yetmedi mi? " diyerek kartımı geri verdi.

ANKARA'DA İLK OPERA

Türkiye'de ilk kez bir opera sahneye konacaktı: Toska Operası'nın ikinci perdesi. "Birinci perdesi nerede? " diyeceksiniz, ilgililer böyle uygun görmüşler. Cumhurbaşkanı, bakanlar, milletvekilleri ve bu arada biz gazeteciler opera temsilinde hazır bulunmak üzere çağrıldık. O zamanki Halkevi sahnesi, bunun gibi her ihtıyaca cevap veren bir sahneydi. Siyah bir takım elbisem vardı, o akşam bu elbiseyi giyerek, operaya gittim. Önden ikinci sırada bir koltuğa 'buyur' ettiler, oturdum. Önümdeki ilk sırada ise, biri şişman, öbürü zayıf iki milletvekili yan

yana oturuyorlardı.

Derken ışıklar söndü, orkestra ses vermeye başladı ve önümdeki milletvekillerinden biri ötekine, "Yahu niye karanlıkta dinletiyorlar? Şöyle aydınlıkta çalsalar da ağız tadıyle dinlesek olmaz mı? " diye sordu Öbürü, "Canları böyle istemiş olacak," karşılığını verdi. Orkestra çalarken bu iki milletvekili durmadan konuşuyor, ben de elimde olmadan dinlemek zorunda kalıyordum. Bunlardan biri, "Elimize bir program verdiler, orada operanın konusu da anlatılıyor. Bunu okuyunca seyretmenin ne tadı kalır? " diyordu.

Sonunda perde açıldı. Ufak tefek yapılı bir kadın sahneye girip çıktıkça aynı yapıdaki milletvekili, şişman arkadaşına dirseği ile vuruyor, "Garıya bak," diyordu. Şişman milletvekili, bir bacağını altına almış, yana doğru yıkılmış, elindeki tesbihi şakırdatıyor, arkadaşının ,"Garıya bak," sözüne hiç karşılık vermiyordu. Derken sahneye boylu boslu bir hanım çıktı, temsil devam ediyordu. O, bütün gücü ile tiz sesler çıkardıkça, orkestra da sesini yükseltiyor, sanatçının ne dediği gereği gibi anlaşılmıyordu. Ben adeta operayı bırakmış, bu iki milletvekilinin sözlerini dinliyor, hareketlerini izliyordum.

İri yapılı olan milletvekili, sahnedeki boylu boslu sanatçıyı bir hayli seyrettikten sonra altına almış olduğu bacağını düzeltti, şakırdayan tesbihini cebine soktu ve sonra yanında oturan milletvekiline bir dirsek vurarak, "Garı buna derler," dedi.

Operadan bir şey anlamamış olarak, üzgün, ama bu iki milletvekilinin konuşmalarından bir hayli neşeli olarak, ayrıldım.

KÖY ENSTİTÜLERİ

Köy çocuklarını okutmak, onları kendi köylerinde bir işsahibi yaparak, köy kalkınmasını sağlamak düşüncesi, uzun süreden beri Milli Eğitim Bakanlığı çevrelerine egemendi. Okur-yazar oranı, bütün çabalara karşın olumlu bir sonuç vermekten çok uzaktı. Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim Bakanlığı zamanında, köy okullarına çavuş-öğretmenlerin tayinleri yapıldı, bundan da bir sonuç alınamadı. Sonunda ,Hasan Ali Yücel'in Bakanlığı, İsmail Hakkı Tonguç'un İlk Öğretim Genel Müdürlüğü günlerinde konunun daha ciddi bir şekilde ele alındığı görüldü.

Zaman zaman kendisini görmeye gittiğim İsmail Hakkı Tonguç,

yapılan çalışmalar hakkında haberler verir, ben de bu haberleri gazeteye yazarken adeta sevinirdim. Sonunda bir kanun tasarısı hazırlandığını öğrendim. Köylerde, nüfus çoğunluğunun yaşamakta olduğu yerlerde, ilk öğrenimi kolaylıkla yaymak, aynı zamanda köy sanatlarını öğrenmiş elemanları kazanmak bir zorunluk haline gelmişti.

1935 istatistiklerine göre, erkeklerin % 76.7'si, kadınların ise % 91.8'i okuma yazma bilmemekteydi. Bu durum, ilk öğrenimin birinci planda ve ulusal bir dava olarak ele alınmasını gerektirmekteydi.

Hazırlanan kanun tasarısına göre:

1. Öğretmen adayları, köyden alınacaktı.

2. Köyden alınmış çocuklar, köy hayatından uzaklaştırmayan bir çevre içinde, iyi bir çiftçinin bilgilerine sahip ve bildiklerini uygulamaya muktedir bir halde yetiştirilecekti.

3. Bu çocuklara öğretmenlik mesleğiyle birlikte, köylerde geçecek demircilik, yapıcılık, dülgerlik, kooperatifçilik; kız öğrencilere çocuk bakımı, dikiş, tarım sanatları ve hastabakıcılık gibi işler öğretilecekti.

4. Bunlardan olağanüstü yetenek gösteren öğrencilere yüksek öğrenim yolları açık bulundurulacaktı.

5. Öğretmen olamayacaklar, öğrendikleri işlerden birini yapmak üzere köy yaşamına bırakılacaktı.

6. Öğretmen olacaklar, köy yaşamının koşullarına dayanabilecek ve çevre içinde daha verimli bir yaşam yaratma gücünü kazanacak yoldan hazırlanacaktı.

Köy öğretmeni yetiştirilecek kuruluşlarda öğretmenle birlikte köye gerekli öbür elemanlar da yetiştirileceği için, bu yeni kuruluşlara "Köy Enstitüleri" adı verilecekti.

Tasarının Millet Meclisindeki görüşülmesi oldukça hararetli oldu. Söz alan miletvekilleri hemen hemen toplu halde kanunu destekliyordu.

YÜCEL NE DİYOR?

Bu konuşmalardan sonra söz alan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel uzun bir konuşma yaptı ve aynen şunları söyledi:

"Nüfusumuz 17 milyondur, 15 milyonu köydedir. Okuma çağında bulunması gereken iki milyon çocuktan ancak 875 binini, yani üçte birini okutmaktayız. Bunun 415 bini köylerde, 370 bini şehirdedir. Şehirli çocukların yüzde 80'i okuldadır, yüzde yirmisi okumaktan

yoksundur. Köylerde ise yüzde 25'i okuldadır, yüzde 75'i okuyamamaktadır. İşte bu dengesizliği düzeltip köy çocuklarını okutabilmek için harcanan emekler sonucunda bu tasarı hazırlanmıştır.

"Başbakanlığından beri bu dava üstünde dikkatini ve büyük emeğini harcamış olan Milli Şef, Birinci Kurultayda şöyle demişti:

" 'Kesinlikle inanıyoruz ki, köylümüzün eğitimini daha yüksek bir dereceye vardırdığımız gün, milletimizin her alandaki gücü zor tasarlanacak kadar yüksek ve gösterişli olacaktır.'

" Tasarı Milli Şef'in bize verdiği bu direktife göre hazırlanmıştır."

Kâzım Karabekir'in köylü-şehirli ayırımı yapmanı sakıncaları üzerinde duran konuşmasına Hasan Ali Yücel şu karşılığı verdi:

"Ayrılık köy ve şehir hayatındadır, başka ayrılık yoktur. Eğitim prensibi parti programında yazılıdır. Onu gerçekleştirmek görevimdir. Bu herkes için aynıdır. Dava şudur: Şehir öğretmen okullarına köyden gelen çocukları alıyor, kaloriferli ve konforlu yerlerde yetişen bu çocukları köye gönderemiyoruz. Bunun için enstitülere yalnız köy çocuklarını alacağız. Öğrenim aynı olacaktır."

Bu sözler Kâzım Karabekir Paşa'yı tatmin etmemiş olacak ki tekrar söz aldı: "Çocukları aynı kültürle beraber aynı millî vicdana sahip kılmak gerekir. İlerlemiş devletler şöyle dursun, Osmanlı toplumundan ayrılan Balkan devletleri bile köy çocuklarını okutmuşlardır. Sorarım, biz bu kanundaki usulü ilerlemiş bir ülkeden, denenmiş bir yerden mi alıyoruz, yoksa birçok işlerimizde olduğu gibi, iyi sonuç vereceğini tahmin ederek mi yapıyoruz? "

Bu soruya Yücel'in cevabı şu oldu:

"Şehirde oturanlarla köyde oturanlar birbirlerini tanımasalar bile, ülkü yani millî vicdan aynıdır. Bu kanun kopya değildir. Fakat uydurma da değildir. Başka ülkelerin bu işi nasıl hallettiklerini inceledik, bilmiyor değiliz. Kanunu memleketin sosyal durumuna göre hazırladık. Üç yıldan beri köy öğretmen okulu şeklinde işleyen kuruluşlarda bir tek öğrenci, disiplin işlemini gerektiren olay yapmamıştır. Böyle bir kuşku yoktur. Değil ahlâksızlık, en küçük bir terbiyesiz davranışa tanık olunmamıştır. Yaptığımız işi bilerek yapıyoruz, başarıya ulaşıyoruz. Bu yolda da devam edeceğiz."

"Bu tasarı partimizin ilköğretim için hükümete vermiş olduğu direktifi tam ve yüzde yüz yerine getirmek üzere aldığı tedbirlerin tamamlayıcılarındandır. Enstitüler 17 yerde, iki yılda 2000 çocuğu

içerisine almıştır, başarılı bir çalışma içindedir.

"Öğrenim çağındaki çocuklardan okula gidebilenlerin oranı şehirlerde yüzde 61, köylerde yüzde 19'dur. Bu dengesizliği çözümlemeden öğrenim davasını halletmek mümkün değildir. Bu nedenle okulsuz köylere gidecek öğretmenleri yetiştirmek üzere bu enstitüleri kurduk ve adına "Köy Enstitüleri" dedik. Bütçede yapılan bu aktarma ile de bu kanundan önce çalışmalara başladık. Enstitüler bugün üç yaşındadır. İki yıl sonra ilk mezunlarını verecektir. Her yıl için 3000 hesapladık. Sekiz yılda 24 bin eder. Elimizdeki öğretmenleri de sekiz bine çıkarırsak 32 bin eğitim elemanı elde etmiş oluruz. Bugün şehirlerde ve köylerde 12 bin öğretmen var. Bunlar da 15 bine çıkarılacaktır. Böylece 10 yılda ortalama bir hesapla 50 binlik bir öğretmen ekibi meydana getirilecektir. Bu bizim idealimizdir. Bu kanun o idealin aşamalarından biridir. Köye gidecek öğretmenin hem manevi, hem maddi nitelikleri olmak gerekir. Bir kez iyi ahlâklı, doğru sözlü, doğru özlü, memleket sever olmalıdırlar. Köy hayatının maddi yönlerinde de uyarıcı, anlatıcı ve hayır getirici olmalıdır. Bunun için köye gidecek öğretmen, köy ve köylü hakkında genel bilgi sahibi olacaktır. Örneğin bir hayvan hastalansa, ilk tedavisini yapabilmelidir. Birinin başı yarılsa, oksijenle temizleyip tentürdiyot sürmesini bilmelidir. Tohumun nasıl tarlaya atılacağı hakkında öğüt verebilmelidir.

"Bizim için hareket noktası, çocuğu okutmak değil, yaşadığı çevreye önder yapmaktır. Bu olunca çocuğu okutmak keyfiyeti kendiliğinden hasıl olacaktır. Köydeki öğretmen Cumhuriyetin ve devrimin yapıcısı, bekçisi, öğreticisidir."

Kanun çıktı ve 12 bölgede birden faaliyete geçildi.

"Kürek seni tutan eller öğünsün"
"Stepe can vermeyenler sürünsün."

Köy çocukları büyük bir aşkla seferber oldu. Her yerde uygulamanın çok iyi gitmekte olduğuna dair Ankara'ya haberler gelmekteydi. Bu günlerden bir gün, İsmail Hakkı Tonguç'u yine ziyaret ettim. Çok mutlu görünüyordu. "Aman Karakuş, uygulama o kadar iyi gidiyor ki basında fazla üzerinde durulmasından korkuyorum. İçimde her an baltalanacak hissi var," dedi ve bu konunun gazetelerde sık sık görülmemesini istedi.

İNÖNÜ, HASANOĞLAN KÖY ENSTİTÜSÜNDE

Bir gün Cumhurbaşkanı İnönü, Hasanoğlan Köy Enstitüsünü ziyaret etti. Bu haberi alarak bazı gazeteci arkadaşlarla Hasanoğlan'ın yolunu tuttuk. Enstitüde gördüğümüz her şey, o büyük binalar, o mükemmel şoseler, bacak kadar köy çocukları tarafından meydana getirilmişti. "Kürek seni" diye başlayan şiir de yine bacak kadar bir köy çocuğu olan Enstitü öğrencilerinden Kâzım Özkan tarafından kaleme alınmıştı. Hem de ne zaman? Enstitü binasını yapmak için kürekle harç taşırken. Kâzım Özkan bu şiirini, yüreğindeki iman alevleri gözlerinde parlaya parlaya Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye okudu ve kutlandı.

Milli Eğitim Bakanlığı, Hasanoğlan Köy Enstitüsünü kurma kararını alır almaz, öğrenci ve öğretmen adayları bir 10 temmuz günü Hasanoğlan'ın bağlarında çadır kurmuşlar, bir memleket davası için sefere çıkmış bu mücahitler derhal işe koyulmuşlardı. Karıncalar gibi, yerin üstünü tarayıp yerin altını kazarak, Hasanoğlan sırtlarında bir yıldan daha az zamanda irili ufaklı tam 25 tane bina yapmışlardı. Bu binaların içinde köylüye çamaşırlık ve hamam olarak hediye edilenler de vardı.

Cumhurbaşkanı İnönü, köyün tam ortasında, üstü açık bulunan bir su üzerine konan binayı görmüş, bunun ne olduğunu sormuştu. "Köyün şadırvanı Paşam," yanıtını almış ve bu şadırvanın yaşları henüz 15'i geçmemiş köy çocukları tarafında yapıldığını öğrenince, hayret içinde kalmış, takdirlerini, tebriklerini bildirmişti.

İnönü sordu, "Bu bina nedir? Bunu kim yaptı? "

"Enstitü öğrencileri Paşam."

"Peki...Ya şu büyük binayı? "

"Onu da öğrenciler yaptı Paşam. İçerisi 1000 kişi alır. Öğrenciler bu binayı yemek salonu olarak kullanıyorlar. Yakında bu bina bir sinema salonu haline getirilecek, burada köylüler de dahil, bütün öğrencilere, öğretmenlere film gösterilecek." Anadolu bozkırının ortasında, Lalahan'ın biraz ilersinde, bir dağın eteğinde, küçük bir köyün burnunun dibinde mükemmel bir sinema binası. Bu ne demekti?

Bir yanda, belki ilk çağlardan beri şeklini değiştirmemiş, üzerine bir taş konmamış olan köyler, öbür yanda 25 enstitü binasının ortasında, üzerinden silindir geçirilmiş düzgün caddeler. Bu işlerin bir de müteahhitlere verildiğini bir düşünün, bakın o zaman neler olurdu.

Öğrencilerin yüzüne bakıyorum, yaptıkları işleri umursamaz görünüyorlardı. "Ah," diyorlardı, "Şu yeni malzeme gelse de yeni işlere bir başlasak.."

Biraz ileride koltuğunun altına sıkıştırdığı mandolinden güzel sesler çıkaran bir öğrenci gördüm. Geri kalmış birçok ülkeyi kıskandıran bir girişim. Bu büyük eseri kuran İnönü, bir gün gelip nasıl yıkacaktı? Bunları da gördüğüm bildiğim kadarıyle açıklamaya devam edeceğim.

KÖY ENSTİTÜLERİNİN YIKILIŞI

Üzüntü ile belirtmek gerekir ki, birçok işlerde olduğu gibi, bu işi de elimize, yüzümüze bulaştırmakta geç kalmadık. Köylünün uyanışını kendi çıkarlarına aykırı görenler derhal harekete geçtiler, gerici çevrelerle işbirliği yaparak bu canım kuruluşları yıkmak için ellerinden geleni yaptılar. İşe önce kendi görüşlerini tam anlamı ile uygulayacak bir Milli Eğitim Bakanı bulmakla başladılar: Reşat Şemseddin Sirer. Bakan işe başladığı gün bu konuyu ele aldı. İlk yaptığı iş, Köy Enstitüsü kadrolarında varlıklarından kuşkuya düştüğü elemanları bir kalemde görevlerinden alarak yerlerine kendi anlayışına uygun elemanları getirmek oldu. Yer yer yapılan uydurma ihbarlarla, bütün enstitü mensupları üzerinde bir korku ve dehşet havası yaratmaya çalıştı.

"Sürer, eker biçeriz güvenip ötesine"

"Milletin her kazancı, milletin kesesine,"

Şiirleri artık söylenmez olmuştu. Kitap yasağı (?) bütün şiddetiyle sürdürülmeye başlandı.Ellerinde, evlerinde, piyasada özgürce basılıp satılan kitaplar bulunduran birçok enstitü mezunu ve mensubu hakkında kovuşturmaya girişildi. Enstitülerin kurucularından Hasan Ali Yücel, bir yanda DP İstanbul İl teşkilâtı başkanı Avukat Kenan Öner'le mahkemelerde sürünmeye bırakıldı. O günlerde eğitim konuları hakkında Ulus gazetesinde yazılar yazarken, İnönü'nün emriyle Yücel'in yazılarına son verildi. İsmail Hakkı Tonguç, resim öğretmenliğine atandı.

Bu atamadan uzun bir süre sonra, İsmail Hakkı Tonguç'un oğlu Dr. Engin Tonguç'la konuşurken sordum:

"Babanız bu resim öğretmenliğine atanmasını nasıl karşıladı? "

Engin Tonguç şu karşılığı verdi:

"Çok soğukkanlı karşıladı. Onun için görev, her yerde görevdi. Onu üzen, kendisinin resim öğretmenliğine atanması değil, Köy Enstitülerine

indirilmek istenen darbeydi. Bu atama ile enstitülerin yıkımı başlamış oldu," dedi.

TONGUÇ YOLU

Aradan yine yıllar geçti. Köy Enstitüleri yıkılmış, onun yerini ne idüğü belirsiz okullar almıştı. Enstitülerin yıkılışını hazırlayan olaylar daha sonra bütün açıklığı ile kamuoyuna anlatılmış oldu. Köy Enstitülerinden yetişmiş güçlü kalemler bu yıkılışı çok canlı bir şekilde ortaya koydular.

M. Başaran "Tonguç Yolu" adlı kitabında çok dikkate değer anılar ile yıkılışı hazırlayan olayları dile getirdi. 17 Nisan, Köy Enstitülerinin kuruluş yıldönümü idi. Bugünü bütün Köy Enstitüleri bir bayram sevinci içinde kutlar, elde edilen başarıları dile getiren konuşmalar yapılır, şiirler okunurdu. İşte böyle bir kuruluş yıldönümünde, Hasanoğlan Köy Enstitüsünde geçen bir olayı M. Başaran şöyle hikâye ediyor:

Üç Kara Araba

"Enstitülere öğretmen yetiştiren Yüksek Köy Enstitüsü, ikinci mezunlarını veriyordu. Bitirme sınıfı nazari bilgi sınavına girmeden önce, kalıcı bir işi gerçekleştirmek zorundaydı. Uygulama okulu ile Yüksek Bölüm yapısı arasındaki düzlüğe bir "Hayvanat bahçesi kurma" görevi verilmişti kendilerine. Her kol, ayrı bir yanını incelemişti işin. Hazırlıklar tamamlandı. Planı uygulamaya gelmişti sıra. Yol şarampolları açılmaya başlandığı gün üç kara araba, birden beklenmedik resmi konuklar getirdi Hasanoğlan'a. Sabahın saat onunda, anlaşılmaz, baskın şeklinde bir girişti bu...

Uygulama okulu önünde arabalardan inenler, yeni Meclis Başkanı Kâzım Karabekir, Başkan yardımcıları Şemseddin Günaltay, Feridun Fikri Düşünsel, bir de Denizli Milletvekili Kemal Cemal ile bazı meraklı vatandaşlardı. Ağır ağır çalışanlara doğru ilerlemeye başladılar Yüzleri sert, bakışları soğuk, hatta küçümseyiciydi. "Siz amele misiniz? ", "Ne gereği var böyle bir bahçenin? ", "Yevmiyeleriniz ne kadar? " gibi sorular yöneltmişlerdi çalışanlara...

Enstitüye her zaman konuklar gelirdi ama bunlar başkaydı, gergin bir hava yayılıvermişti ortalığa.

"Hayvanat" bahçesi planı hakkında açıklamalar yapan öğrenciye Karabekir, "Yeter," dedi, "şöyle bakalım, size tarih de okutuyorlar mı? "

"....."

"Niye susuyorsun? Size Türk tarihi okutuluyor mu, şerefli mazimizi öğretiyorlar mı, diyorum."

"Soruyu biraz acayip buldum efendim de...Elbette okuyoruz. Tarih öğretmenimiz Dil Tarih'ten Doçent Halil Demircioğlu'dur."

Başkanla yardımcıları beklenmedik bir yanıtla karşılaşmış gibi birbirlerine bakıştılar. Milletvekili Kemal Cemal'in davranışları daha kuşkulu idi. Kızılçullu Köy Enstitüsünden gelen hemşehrilerini bulmuş, fısfısa başlamışlardı. Daha önceden tanıştıkları, haberleştikleri beli oluyordu.

Biraz sonra işin bırakılması, tüm öğrencinin Güzel Sanatlar salonunda toplanması istendi. Konuklar, eski Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'ın armağan ettiği kuyruklu piyanonun yanında yer almışlardı. Yüzleri çok ciddiydi. Bakanlık Şube müdürlerinden Ferit Oğuz Bayır, Yüksek Bölüm Eğitimbaşısı da oradaydılar.

Küçük çapta bir eğlenti düzenlenmişti. Milli oyunlar oynandı, türküler söylendi. Bir öğrenci "Halım", bir öğrenci de "Al Güllü Bohçam" adlı şiirini okudu. Her iki şiir de Türk yaratıcılığının övgüsüydü. Konukların yüzündeki çizgiler yumuşar gibi olmuştu.

Karabekir, "Oynadığınız oyunlar, söylediğiniz türküler güzel. Şiirleri beğendim. Bir de sınır dışında kalmış ırkdaşlarımız var, onları da düşünüyor musunuz hiç? Meselâ topraklarımıza göz diken Moskoflar için yazılmış hiç bir şeyiniz yok mu? " dedi.

Gerilerden bir orta bölüm öğrencisi ayağa kalktı, "Benim var efendim, ama küfürlü, kız arkadaşlarımın yanında okunmaz."

"Zararı yok, zararı yok. Elbette küfürlü olacak...Düşmanımıza erkek dişi küfrederiz biz. Oku bakalım."

Öğrenci sıkıla sıkıla, "S...n katran kazanına batsın Baltacı..." diye başlayan manzumesini okudu. Karabekir çok memnun olmuştu:

"Pekiii, Moskofların ezeli planını hanginiz anlatacak bize? "

Bütün öğrenciler ayağa kalktı. İşaret edilen öğrenci ortaya gelerek, "Akdeniz'e inmeyle" ilgili bilgilerini iletti. Feridun Fikri kararıyordu. Hep kendilerinden bir şeyler gizleniyormuş gibi sıkıntılıydı, kuşkulu bir hali vardı. Paşa'nın kulağına eğildi...Kâzım Karabekir'in kaşları çatılmıştı. Sert, sert, "Hakkı Tonguç için bir marşınız varmış sizin, bir de onu söyleyin bakalım," dedi.

Herkes birbirine bakıp kalmıştı. Kimse böyle bir şey anımsamıyordu. "Canım, içinde köylü efendimiz, filan sözleri geçiyormuş."

"Ha," dedi Hürrem Arman. "Ziraat marşı. Çocuklar, başlayın."
"Çocuklar hep bir ağızdan okumaya başladılar:

"Sürer,eker, biçeriz güvenip ötesine,"
"Milletin her kazancı milletin kesesine."
"Toplandık baş çiftçinin,Atatürk'ün sesine,"
"Toprakla savaş için ziraat cephesine."
"Biz ulusal varlığın temeliyiz, köylüyüz,"
"Biz yurdun öz sahibi,efendisi köylüyüz."

Marş buydu, salonda da güzel gidiyordu, ama, Atatürk'ün adı geçer geçmez, bir el işaretiyle kesmemizi istemişti Karabekir nedense..

Bundan sonra Hüseyin Küçükçakar, kendi bestelerini çaldı piyanoda. Hele halk havalarından meydana getirilmiş süiti dinlerken, Günaltay kendini tutamadı: "Görüyoruz ki, yazı yazma, besteler yapma, icra kabiliyetleri mükemmel bu çocukların. Ne diye kalkar boyuna frenk yazarlarını, frenk eserlerini okuturlar bunlara? "

"Değil mi efendim? " diye sürdürdü Feridun Fikri. "Madem böyledir, kendi tarihimizin mevzularını yazsınlar, bestelesinler... Milli şuuru kuvvetlendirsinler... Neymiş, Gogol, Puşkin... Milli benliğimize kavuşalım..."

Kalktılar. Bir de öğretmenler, yöneticilerle özel olarak görüşecekleri konular vardı, Önemli günler yaşıyorduk,denilen'en unutmamalı, uyanık olmalıydık.."

M. Başaran kitabında sen ve senin gibilerin daha sonra "Köy Enstitülerinin Yıkılışı"nı anlatıyor. 1946 gürültülü seçimlerden sonra iktidar partisi içindeki "Anadolucular"ın öne geçtiğini, Sovyetlerin toprak isteğinin yarattığı havadan da yararlanarak "Vatanı muzır faaliyetten temizleme" eylemlerine girişildiğini, 4 aralıkta Rektör Kansu'nun saldırıya uğradığını, Sabahaddin Ali'nin öldürülüşünü, Nazım'dan bir şiir okumanın bir insanın hayatının söndürülmesine yettiğini

Bu tarihlerde Milli Eğitim Bakanlığı'na Reşat Şemseddin Sirer getirilmiş, Köy Enstitülerinin fiilen kapatılması yolu açılmıştı. Sirer, Genel Müdürlükten ayrılmaya kalkan Tonguç'a, "Senin ve senin gibilerin çoluk çocuklarıyla beraber bellerini kıracağım," demeye başlamıştı.

27 Mayıs Devriminden birkaç gün sonra İsmail Hakkı Tonguç'a rastlamıştım.... Yaşamından çok memnun görünüyor, 'Tanrıya şükürler olsun, bu günleri gördüm, artık rahat ölebilirim, gözüm arkada kalmaz,"

diyordu.

Bu yıkılışın acıları yıllarca sürdü. Bir zamanlar enstitülerin yıkılışına yardımcı olanlar, bir gün gelip, "Bugün iktidarda olayım, Köy Enstitülerini adıyla, sanıyla, bütün ilkeleriyle tekrar kurarım," demeye başladılar. Bu sözleri uzun bir süre sonra Kocaeli milletvekili Profesör Nihat Erim söylüyordu. Ama neye yarar? İsmet İnönü, Hasan Ali Yücel eliyle kurduğu Köy Enstitülerini Reşat Şemseddin eliyle çoktan yıkmıştı.

Sırası gelmişken diyeceğim ki, İnönü, yaşamı boyunca bu tür hatalar işledi durdu. İki adım ileri attıysa, bir adım geriledi. Yıllar boyu yaptığı Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı sırasında bütün girişimleri bu tür aksaklıklarla doluydu. Toprak kanununda aynı hatalardan kendini kurtaramadı. Oysa, bir zamanlar onun ağzından çıkan her söz kanun hükmündeydi. Yapabilseydi, memlekete çok şeyler kazandırabilirdi. Yapamadı. Köy Enstitüleri o şekliyle süregelseydi bugün Türkiye'nin görüntüsü çok daha başka olurdu. Elli yıllık Cumhuriyet tarihini yazacak olanlar O'nun bu tutarsızlığının memlekete çok şeye mal olduğunu belirteceklerdir.

FAKİR BAYKURT NE DİYOR?

"Bir kitap eğitim aracı değildir. Kitap, işle birleştiği ve insanın işten çıkardığı bilgi ve deneylere ışık tuttuğu zaman değeri artan bir eğitim ve öğretim aracıdır..." diye söze başladı Baykurt. Köy Enstitülerinin belli başlı niteliğini bu nokta üzerinde toplayan enstitülerin övünerek yetiştirdiği bu büyük yazar konuşmasına öyle devam etti:

"Köy Enstitülerinin kuruluşuna öğrenci olarak katıldım. Isparta'daki Gönen Köy Enstitüsüne 1943'de girdim. 1948'de köy öğretmeni olarak çıktım.

"1946'da Milli Eğitim örgütünde büyük çapta değişikler başladı. Enstitülerin yöneticilerini de değiştirdiler. Başka İlk Öğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç olmak üzere, bütün enstitü müdürleri görevlerinden alınıp önemsiz sayılan işlere verildiler. Bu değişikliklerin, gerçekte Türkiye ekonomisinin ve dış politikasının yönetiminde beliren temel değişmeye uygun olduğu, üzerinden çeyrek yüzyıl geçtiği zaman açık olarak anlaşıldı.

"CHP'ye kıyasla daha sermaye yanlısı olan Demokrat Parti bu yıllarda

örgütlendi. Çıkarılan "Toprak Reformu" yasası bu dönemde kuşa çevrilerek uygulanmaz ve köylünün yaşamına etki yapmaz hale getirildi. Üretimde ve iç ticarette düzenleyici rol oynayan iktisadi devlet kuruluşlarının özel sektöre satılması, bu dönemde düşünüldü. Düşünülen ölçüde uygulama yapılamayınca, özel sektörcü girişimlere öncelikler tanınarak devlet kuruluşlarının geriletilmesi sağlandı. Marshall planı, Truman doktrini gibi, sonunda emperyalist baskılara yol açan dış ilişkiler, ulusal yaşamımıza bu dönemde bulaştırıldı.

"İç içe, yan yana, karşılıklı bunca değişiklikle birlikte enstitülerin kuruluş, işleyiş düzenleri, eğitim, öğretim ilkeleri de esaslı olarak değiştirildi. Giderek 27 Ocak 1954'de çıkarılan 6234 sayılı yasayla da nitelikleri temelli ortadan kaldırılarak klasik birer 'Öğretmen okulu' haline getirildiler."

Fakir Baykurt burada durdu. Geçmiş günlere ait anılarını dile getirerek, "Gönen Köy Enstitüsü öğrencisi olarak bu değişmelerin, halk önünde horlanma ve aşağılanma derecesine varan çilesini de bir dereceye kadar paylaştım. Geniş çaplı dedikodular, suçlama ve baskılar, öğretmenlik yıllarımızda da hiç birimizin yakasını bırakmadı," dedi.

Devam etti:

"Türkiye'nin ekonomisine ve politikasına egemen olanlar, köy çocuklarının köylülük bilinçlerini yitirmeden yetiştirilip köy öğretmeni, ebesi, sağlıkçısı, köy sanatçısı, yöneticisi olarak hazırlanmalarını istemiyorlardı. Çünkü böyle bir yetişmenin ucu varıp yüz yıllardır uyuyan, uyutulan köylünün uyandırılması sonucunu doğuruyordu. Bu gerçekleşirse, ülkenin yönetimi son derece zorlaşacak, hatta o güne kadar kullanılan ölçü ve ilkelerle büsbütün olanaksızlaşacaktı. Susan konuşacak, 'peki' diyen 'hayır' diyecek, bir lokma bir hırkayla geçinen yeni gereksinmelerini söyleyecek, insanca yaşamın bütün gereklerini istemeye başlayacaktı.Son çözümlemede,ucu siyasete varmayan bir sanat olmadığı gibi, ucu siyasete varmayan eğitim de yok. Yaşamın çürütülmez mantığı bu. Siyaset yurt yönetimidir çünkü. Yurt ekonomisinin yönetimi. Eğitim de yurttaşların temel haklarından.."

Fakir Baykurt, Köy Enstitüleri hakkında bu geniş kavramlı açıklamasını yaptıktan sonra, daha o günlerde Köy Enstitülerine egemen olan tutum ve davranışları anlatmaya başladı. O konuşuyor, ben dinlemeye devam ediyordum.

"Görebildiğim kadarıyla, köy çocuklarının enstitülerde köylülük

bilinçlerini yitirmeden aldıkları eğitimin başlıca ilkeleri şunlardı:

"Öğrenme iş içinde geliştirilir. İş 'temrin' değildir, 'parça' değildir. Bütünüyle tasarlanmış ve başarılmış her işten sonuçta bir üretim doğar. Üretim doğal olarak insana eğitsel değerler kazandırır. Ayrıca bilgi öğretir, yeni beceri ve alışkanlıklar edindirir. Dibi kurcalanırsa üretimden çıkmayan bilgi yoktur yaşamda."

Bu sözlere dikkat edilecek olursa Köy Enstitülerinin ayrı bir tarifini yapıyordu Baykurt. Ve sonunda, söze başlarken enstitülerin neyi amaç edindiğini belirterek şöyle dedi:

"Evet kitap tek eğitim, öğretim aracı değildir. Kitap, işle birleştiği ve insanın işten çıkardığı bilgi ve deneylere ışık tuttuğu zaman değeri artan bir eğitim,öğretim aracıdır.

"Gerçekte Köy Enstitüleri uygulaması oldukça kısadır. Yasası 17 Nisan 1940'da çıktı. Denemelerin 1938'de başladığını kabul edersek, 1946'ya kadar hepsi topu on yıl bile değil. Bu sürenin beş yılı içinde öğrenci olarak biz, pek çok fizik, kimya, aritmetik, geometri bilgisini, klasik okullarda görüldüğü gibi, karatahta başında sarı yapraklı defterlere yazarak değil, açık havada tarlada, bahçede, su yolunda bir fırını, bir alanı, bir yapıyı yaparken, bir ışık projesini tamamlarken öğrendik. Yaklaşık 50 öğrencilik şubeler halinde topluca, kimi zaman tek tek katıldığımız üretim çalışmaları pek çoktur."

Konuşmanın bu son paragrafı ile Köy Enstitülerinin ne olduğu,daha doğrusu ne olması gerektiği çok daha iyi anlaşılıyordu. Türkiye'yi kalkındıracak,onu çağdaş bir düzeye ulaştıracak tek yolun eğitimde bu metot olduğu her tümcesinden anlaşılmaktaydı.

"Bir örnek vereyim," diyerek konuşmasına devam etti Baykurt;

"Benim 2/B şubem, enstitünün içme suyunu getirdi. Klasik orta okulların ikinci sınıf öğrencilerini düşünün, yaşlarımız onların yaşı. Sanırım mart ayı ortalarından haziran ayı sonuna kadar bütün su işleri yaptık. On kilometre kuzeydeki Tınazdağı dibinden enstitünün yakınındaki su deposuna kadar olan taşlık kayalık yolun 80-100 santim derinlikte kazılması, ne kadar künk gidecekse hesaplanıp satın alınması, taşınması, bu sırada çevre köylerde gördüğümüz bir kazıda Selçuklu yöntemlerinin araştırılması, bunun sonucu, künklerin yosun bağlamasın diye içlerinin ziftlenmesi, döşenmesi, üstlerinin örtülmesi, suyun akıtılması, en sonunda kazıdan çıkan yılanlı taşın bir sağlık simgesi olarak su deposunun alnına yerleştirilmesi, suyun ilk akıtıldığı gün toplu

halde bir şenliğin düzenlenmesi, konuşmalar, şiirler ve halk oyunları ile çalışmamızın bütünlenmesi... Başarımızın ödülü olarak verilen yurt gezisinde geniş ölçüde tarih ve coğrafya bilgisinin kazanılması, sonra köylerimize izinli gidiş..."

Fakir Baykurt bunları anlatırken, o günleri yaşıyor gibiydi. Duygulanmış bir halde konuşmasını şöyle sürdürdü.

"On kilometre su yolunu metre metre kazarken en çok şuna şaşırdım. Su yolu kimi zaman dereye iniyor, kimi zaman tepeye çıkıyor, dosdoğru gidiyordu. Köylerde gördüğümüz su yolları gibi, arazinin eğilimine göre dolana dolana gitmiyordu. Yarın künkleri döşeyip üstlerini örtecektik. Su, inişleri rahatça inecekti ama yokuşları nasıl çıkacaktı? 'Çıkınca göreceksiniz,' diyor, keyifli keyifli gülüyordu öğretmenimiz. İnanmıyorduk. Meğer bu, fizikteki "bileşik kaplar yasası" imiş. Yüzlerce, binlerce alanda kullanımı varmış.

"Türkiye okullarında daha önce böyle bir eğitim ilkesi ve uygulaması yok. Dışarıda var mı bilmiyorum. Amerikalı John Dewey, 'çocuğa dörtgenleri öğretirken çıtalardan birer dörtgen yaptırın, bunlar aynı zamanda resim çerçeveleri olsun' diyor. Alman Kerschensteiner'in iş eğitimi anlayışı da buna yakındır, ikisi de Köy Enstitülerinde uygulananın yanında küçük ve geri kalır.

"Biz geometrideki "eşek davası"nı ya da "Pisagor kuramı"nı öğrenmek için derse oturmadık. Kuruttuğumuz bataklıkta yapacağımız yapının planını uygularken, yıllar önce Egeli atalarımızın ürettiği bilgilerden yararlandık, bu bilgilerin o bilgi olduğunu kuracağımız yapının temelini atarken öğrendik!"

Köy Enstitülerinde öğretilenler sadece bunlardan ibaret değil. Tam yaşam adamı olmak, her alanda bir bilgi sahibi olmak için ne gerekirse yapılıyor. Fakir Baykurt, "Ben şubemden ayrı olarak 7-8 ay enstitüye ışık veren elektrik motorunu çalıştırdım," diyor ve daha neler öğrendiğini şöyle anlatıyordu:

"İki ay kadar da yapıların kumunu ölçtüm, yazdım. Üç yıl enstitü kitaplığının yönetimine yardım ettim. Bunlar gerçek anlamda 'iş'ler oluyordu. Bizler katılıp üretim sağlıyorduk, öğreniyorduk, ek olarak eğitsel kazançlarımız oluyordu. Bir işi yapacaksan en iyisini yap; başladığını sonuçlandır; girişkenlik, başarıya sevin; başarısızlıktan yılma..."

Konuşmamız bir hayli uzun sürdü. Baykurt konuştukça açılıyor,

içindeki özlemi dile getirirken adeta heyecan duyuyordu. Son sözleri şu oldu:

"İkinci Dünya Savaşının çetin yıllarında devlet bütçesinden enstitülere ayrılan para sınırlandı. Yapılan işlerden elde edilen ürünler bu ödenekleri tamamlamış, binlerce öğrencinin barındırılmasına, eğitim ve öğretimine destek olmuştur. Hesaplar yapılmıştır, enstitüler sürdürülseydi, bütçeden beş kuruş almadan, sadece yapılan üretimle bütün giderler karşılanacak, artanla köylere yardım edilecekti.

"Serbest okuma çalışmalarına da önem veriliyordu.

"Bireysel olarak enstitü kitaplarının yönetiminde çalıştırılmanın anlamını şimdi daha iyi anlıyorum. Bugün halkımın iyi kötü bir yazarı olmuşsam, bunun etkenlerinden biri enstitü kitaplığında çalışmış olmamdır.

"Ayrıntılara inmek, örnekleri çoğaltmak fazla yer alır. Enstitüleri klasik öğretmen okullarından ayrına temel nitelikler bunlardı gibime geliyor. Şimdi üstlerinden çeyrek yüzyılı aşkın zaman geçti. Gelip geçen hiç bir iktidar köy enstitülerine dostluk göstermedi. Onları yeniden açmak gibi bir girişimde bulunmadı. Gerçekten halktan yana, toplumcu bir iktidar gelinceye kadar da böyle bir yöneliş olacağını sanmıyorum."

Baykurt'a teşekkür ederek ayrıldım.

MAHMUT MAKAL ANLATIYOR

Mahmut Makal ile Keçiören'deki evinde görüştüm. Çok yerinde olmuş,çünkü eşi Naciye Makal da Köy Enstitüsü mezunu imiş. Bu suretle bir taşla iki kuş vurma olanağını sağlamış oldum.

Makal, "Şehrin pis havasından kurtulmak için burasını seçtik. Kış yaz tertemiz bir hava, çalışma olanağı burada daha fazla," diye söze başladı. Bir zamanlar bir İtalyan yazar onu 'gecekondu' semtinde bulup konuşmak için büyük çaba harcamıştı. O İtalyan yazarın Makal hakkında yazdığı yazıyı okumuştum. Yazıları birçok yabancı dile çevrilmiş olan bu Köy Enstitüsü mezunu, her haliyle hâlâ köylü, sade bir yaşam sürüyor.

Ben sordum, o cevap verdi.

"Köy Enstitüsüne nasıl gittin? "

Makal başını şöyle bir arkaya doğru uzattı. Yıllar öncesini anımsamak için bir süre durdu, daha sonra şu yanıtı verdi.

"İlkokulu bitirdiğim zaman on bir yaşındaydım. Köydeki öğretmenimiz şöyle dedi: 'Köy çocuklarını okutmak için yeni tip bir okul açıldı. Adı da Köy Enstitüsü. Gidip okuyun...' İlçedeki Maarif Memurluğunda yapılacak sınava yoladı bizi. Bizim köyden üç kişiydik. Başka köylerden gelenlerle kırk kadar olduk. Önce yazılı, sonra da sözlü sınava alındık. Sorular basitti. Köyünüz ilçeye kaç kilometre? Köyünüz kaç hane? gibi sorulardı. Nasıl olsa girecektik, köylerden kamyonla çocuk topluyorlardı enstitülere.

"Bir ay kadar zaman geçince aradan, kazandığımızı yine öğretmen yolu ile öğrendik. İlçede babamla bir ayrılık fotoğrafı çektirdik, sonra bir kamyona binerek Konya Ereğlisi'ne bağlı İvriz köyü yakınlarına kurulmuş olan İvriz Köy Enstitüsü'ne hareket ettik. Fotoğrafı da ilk kez çektiriyordum, kamyona da ilk kez biniyordum.

"Enstitüye varınca bir bol paça pantolonla kısa kollu bir gömlek verdiler ve hamama soktular. Hamamdan çıkınca verdiklerini giydik. Köyden getirdiğimiz eski püsküi giyecekleri attık. Böylece yaşamımızda yeni bir dönem başladı."

Asıl merak ettiğim konu, Makal'ın İsmail Hakkı Tonguç'la nasıl tanıştığıydı. Onu ilk kez gördüğü zaman ne gibi bir duygunun etkisi altında kalmıştı? Makal, kendisine daha önce kopya verilmiş bir öğrenci gibi bu sorumu da gayet rahatlıkla karşıladı, dedi ki:

"1943 martının 23'üncü günüdür. İvriz'e varıp kaydoluşumuz. Aradan bir hafta kadar geçtikten sonra, 1 Nisan'da Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç enstitümüze geldiler. Tonguç'u, duvar dibinde, güneş altında ders yaparken tanıdım. Enstitü kuruluş halinde olduğu için derslikler hazır değildi. Doğaya sığınmıştık. Aslında bütün işimiz doğaylaydı. Duvar örmeye, çatı yapmaya, tarlaları sürüp ekmeye, fidan dikmeye çoktan başlamıştık. Bu arada bilgi derslerini de duvar dibinde yapıyorduk. Topraktan yaptığımız yuvarlak masalarda yiyorduk yemeklerimizi de. Tonguç gözüne beni kestirerek ayağa kalkmamı söyledi. 'Devletin vatandaşlara karşı görevini anlat çocuğum,' dedi sonra da . Boynu fotoğraf makinalı, uzun boylu konuğun karşısında ezilmedim dersem yalan olur. Üstelik tek başına da değildi. Kendisiyle gelen birçok 'büyük adam' vardı çevresinde. Yalnız 'Bakan' eksikti.

"Yurt Bilgisi derslerinde bize öğretilen devletin vatandaşlara karşı, vatandaşın devlete karşı yüklendikleri görevleri sıralayamadım. Oturmamı söyledi. Öğretmenimiz Mümtaz Sayın'a dönerek şöyle konuştu:

'Çocuğun konuşmamasını bir hata saymıyorum. Bunlar asırlardan beri sustukları için elbette birden konuşamazlar. Bunlara ilk öğreteceğiniz şey konuşmak konuşmalarını ve düşüncelerini söyleyebilmelerini sağlamak olmalıdır..'"

Makal'ın bu yanıtında sadece onun Tonguç'la nasıl tanıştığını değil, aynı zamanda Tonguç'u da tanımış oluyorduk. Tonguç çok güzel söylüyordu; yüzyıllar boyu konuşmayan bir ülkenin çocukları bir anda konuşamazlardı.

Buradan ayrı bir soruya geçtim. Makal, Köy Enstitülerini nasıl tanıyordu, merak ediyordum. Köy Enstitüleri gerçekten amaçlarına uygun bir yönetime sahip miydi? İlkelerine uygun bir davranış içinde miydi? Ona yöneltilen iftira ve suçlamaların aslı esası neydi?

Mahmut Makal bu soruma fazlasıyla memnun olmuşcasına, oturduğu yerde şöyle bir kımıldandı, gülümseyen bir yüzle, "Köy Enstitüleri bizim gerçeklerimizden esinlenerek, bizim sorunlarımızın çözümünü sağlayacak eğitim kurumları olarak açılmışlardır," dedi ve ekledi:

"Köyün eğitim yolu ile canlanmasını sağlayacak elemanların yetişmeleri için, 17 Nisan 1940'da çıkarılan 3803 sayılı yasa gereğince kurulmuştur. Bu yasanın meclisten geçişi de kolay olmamış, toprak ağaları ve rahatlarının kaçmasından korkanlarca karşı konmuştur. Köy Enstitüleri Teşkilât Yasası'nın görüşülmesi sırasında Diyarbakır Milletvekili Zeki Mes'ut Alsan şöyle demişti: 'İş esnasına ve iş disiplinine müstenit terbiye ve tahsil sisteminin şehirli çocuklarına da teşmilini temenni etmekten kendimi alamam. Bu bakımdan okumak, yazmak bir gaye değildir ve hatta bir memleket içinde okur yazar işsizlerin, mefküresizlerin çoğalması, o memleketin içtimai nizamını, ahlaki nizamını bozması bakımından zararlı bile. Bu sebepten bu tahsil sisteminin diğer okullarımıza teşmili zaruri olduğu kanaatındayım."

Zeki Mes'ut Alsan'ı ben de tanıdım. Kültürlü, memleket gerçeklerini gören ve düşünen bir başyazardı. Fakat o devrin bütün milletvekilleri gibi, çok az konuşur, fakat sırası gelince de düşündüklerini bu şekilde açıklamaktan geri kalmazdı.

Mahmut Makal da aynı anlayış içinde olacak ki, bu konudaki sözlerini şöyle tamamladı: "Şimdi aradan yıllar geçti. İçtimaî ve ahlakî nizamın gayesiz ve işsiz okumuşlarca ne duruma getirildiği konusuna dikkatinizi çekerim."

Makal, daha sonra şöyle dedi:

"Köy Enstitüleri, çevreye uygunluk, doğaya uygunluk, kendi kendini

yönetim, iş içinde ve kendi kendine çalışma yöntemleriyle eğitim yapan kurumlardı. Bu yüzden de kentlerin dışında kurulmuşlar, köy yaşantısına benzer koşullar içinde oluşmuşlar, öğrenciyi köyden alıp köye vermişler ve yetiştirirken de hep yaparak öğretmişlerdir. Hatta yaparak öğretmişlerdir demek bile yetersiz, öğreterek yapmışlardır. Çünkü yaparak öğrenmede eser oluşturmak değil, öğretmek erektir. Oysa Köy Enstitülerinde öğreterek ya da öğrenerek yapılmış yapılar yükselmiştir. Bu sağlam yapıları sonradan balyozla yıkamamışlardır... Bu eğitim demokratik bir uygulama içinde yürütülmüştür. İmece yolu ile ve toplu bir şekilde çalışmalar yapılmıştır. Bu yüzden de, tam kişiliğe sahip yeni tip bir insan yetişmiş, bucak müdüründen valisine, bakanına kadar yadırganmıştır bu insan. Bu yeni insan iş eğitiminin ürünüdür."

Bütün sorun 'iş eğitimi' noktasında birleşip durmaktaydı. Köy Enstitülerinin simgesi işle eğitimi birleştirmek, eğitirken iş yapmak, iş yaparken eğitmekti. Bu nokta üzerinde biraz daha durmak istedim ve sordum:

"Bu konuyu biraz daha açıklamak gereğini duyuyorum , ne dersiniz? "

Mahmut Makal da aynı görüşte olacak ki bu noktanın biraz daha açıklık gerektirdiğini belirtti ve sözlerine devam etti:

"İş eğitimi, yeni ya da çağdaş insanı yetiştirmekte baş rolü oynar. Eğitimde kafa ve kol birliğini sağlamak, gelecek kuşakları laf ebeliğinden kurtarmak, ulusların yetiştirdiği başlıca eğitkenlerin derdi olmuştur. Çünkü bilimsel düşünme, pratikte derinleşme, nesnel ve gerçekçi olma zamanın değerini bilerek toplumsal gelişmeyi etkileyici çalışma... hepten iş eğitiminin doğurabileceği sonuçlardır. Bu uygulama, insanların iç dünyasını ve karakter ayınmını da göz önünde tutarak yapılmalıdır. Yani, yeni okulun ana ilkesi, iş eğitimi olmalıdır. Çünkü, yetişen insanlar, yaşamları süresince kendilerine ve toplumlarına yararlı olmak istiyorlarsa, bunun için de kişiliklerinin olanca yaratıcılığını kullanmak durumunda kalacaklarsa, başka türlü yetişemezler. Yetişemeyince de özgürlüğe, yurda ve ulusal sorunlara kıskançlıkla sarılamazlar. Bunların çözümü için gereken düşünme yeteneğinden ve el becerisinden yoksun kalırlar.

"1946'da Köy Enstitülerinin program ve yöntemleri değiştirildi, iş eğitimi uygulaması ve ruhu kaldırıldı. 1954'de çıkan bir yasa ile adları da değiştirildi. O günlerden beri laf ebesi yetiştiren öğretmen

okulları ve liselerden ve üniversitelerden çıkanlar bugünlerde nelerle uğraşıyorlar, hep birlikte görüyoruz. İş eğitimi, toprakla, bahçe ile uğraşma... gibi kutsal yöntemler bir yana, nerdeyse, buğdayın ağacını soracaklar, Orta-Asya'yı fethe çıkacaklar. Çünkü, iş eğitiminin yarattığı dengeli düşünme, üretime katılma, çevredekilere saygı ve de toplu çalışma, tartışarak gerçeklere varma alışkanlıklarının verilmediği bir gerçektir.

"Birleşmiş Milletler eğitim, bilim ve kültür kurumu Unesco, geri kalmış ülkelere bizim Köy Enstitüleri tipindeki okulları salık vermiştir. Resmen bugün insanlığı kendi gerçeklerinden ve çağın gerçeklerinden soyutlamakta olan ezberci eğitime karşı bu kurumları salık veren raporunda şu ifade yeralmıştır Unesco'nun: 'Bugün ,okulların çoğunda hâlâ çağını yitirmiş bilgi ve yöntemlerle öğrenci yetiştirilmektedir. Okullar kalıplaşmış, özlerini yitirmiş, çoğu yerde biçimden öteye gidemeyen birer araç olmuşlardır. Öğrencilerin bilgi ve görgü ölçüleri, toplumun gereksindiği ölçülerin altında oluyor. Okulu bitirmek bir işe yaramıyor. Diplomalı işsizlerin sayısı gitikçe artıyor. İş bulamayanlar okullarda öğrendiklerini hiç değerlendirmeden başka çalışma alanlarına yöneliyorlar. Bir yığın emek ve para boşa gidiyor. Bu da eğitim sistemindeki bozukluğu göstermiyor mu?

"'Karatahta, ders kitabı ve not defteriyle yapılan bu eğitim çağdışıdır. Klasik okul sistemi çağını yitirmiştir. Yetersizdir, hatta gereksizdir.'

"İş eğitimine dayalı ve kentlerin dışında kurulmuş çağdaş eğitim yuvası olan Köy Enstitüleri, günün gereklerine göre gittikçe geliştirileceği yerde babadan kalma karatahta sistemine dönüldü. Dahasını ekleyeyim, Unesco, karatahta, ders kitabı ve not defterini yetersiz buluyor. Bizde, son yıllarda o ders kitabını ve defterini bile doğru dürüst bastırıp dağıtamıyorlar. Karatahta da şüpheli.

"Artık üst yanını siz düşünün ve de gerek iş eğitiminin, gerekse iş eğitimine dayalı Köy Enstitülerinin Türkiye'nin gerçekleri ve geleceği açısından ne denli önemli olduğunu anlayın."

NELER DEDİLER?

Köy Enstitülerini memleket gerçeklerine uymuyor diye kapatanlar, aşağıdaki şu satırları okuyup utanmalıdırlar.

"Son yıllarda tasavvurumuzdaki okullar Türkiye'de kurulmaktadır. O

da Köy Enstitüleridir.". John Dewey.

"Köy Enstitüleri şimdiye kadar eşine az rastladığım pek kıymetli öğrenim merkezleridir.". Prof. Charles Latman.

"Köy Enstitüleri, Kemalist Türkiye'nin kendine has, özel bir buluşudur." Friedric W. Fernau.

"Dünyanın hiç bir yerinde böyle yararlı ve anlamlı kurumlar görmedim." George Duhamel.

"Siz demokrasiye ulaşmanın gerçek yolunu bulmuşsunuz. Bu enstitüler, dengeli ve ahenkli bir toplum tipinin garantisi. Enstitülerde, memleketinizin kendi bünyesinden fışkırma, kuvvetli ve sağlıklı bir gençlik buldum.". Amerikan Kongresi kadın Milletvekili Jannette Rakin.

"Köy ile şehir arasında uçurum açmışsınız. Birkaç Köy Enstitüsünü ziyaret ettikten sonra anladım ki, bu uçurum Köy Enstitüleriyle giderilecektir. Enstitüler, köy ile şehir, halk ile aydınlar arasındaki uçurumu doldurmak için bulunmuş pek maharetli bir çare.". Arnold Toynbee.

"Aradığımızı, istediğimizi burada bulduk. Çağın gerçeklerine ve çevre koşullarına uygun eğitim kuruluşları oldukları için beğendik. Biz de uygulayacağız.". Tayland Öğretmen Okulları Genel Müdürü.

Evet, yabancı uzmanlar, tarihçiler, büyük eğitimciler, bizim Köy Enstitülerini gördükten sonra böyle konuştular. Hatta Cemil Silistireli ve Feyzi Erten adında iki değerli öğretmenimiz bu enstitüleri kurmak için Tayland'a gittiler. Köy Enstitüleri sadece Türkiye'yi değil, bütün dünyayı etkisi altına almıştı. Öte yandan Nazi Almanyasında uzun yıllar öğrenci müfettişliği yaptıktan sonra memlekete dönen ve daha sonraları Milli Eğitim Bakanı olan faşist eğilimli Reşat Şemseddin Sirer ortaya çıkıyor, Tonguç'un Genel Müdürlükten ayrılması sırasında ona, "Senin ve senin gibilerin çoluk çocukları ile beraber bellerini kıracağım," diyebiliyordu.

Sırası gelmişken Reşat Şemseddin Sirer'i birkaç sözle daha anlatmak isterim. Bütün mesleki yaşamımda, telefon açarak beni çalıştığım gazetenin sahibine şikâyet eden yalnız o olmuştur. Neden? Zararlı çalışmalarını, gizli entrikalarını öğrenip gazeteye yazdığım için. Birkaç kez bana telefon ederek, "Sizinle konuşmak istiyorum," dedi. Gitmedim. Benimle ne konuşabilirdi? Belli ki, beni kendi yanında görmek, kendi kirli çalışmalarında kullanmak istiyordu. Bense, onun Dil-Tarih-Coğrafya fakültesi olaylarında faşist öğrencileri nasıl kışkırttığını öğrenip bu konuları işliyordum.

Söylemeye gerek yok ki, bu işte Reşat Şemseddin Sirer yalnız değildi. Onun hemen arkasında kendi kuruluşlarının bir an önce faaliyete geçmesine yardımcı olan ve daha sonra büyük sermaye çevrelerinin etkisi altında kalarak Enstitülere karşı tutum almış bulunan İnönü vardı.

KÖY ENSTİTÜSÜNE GİDİŞ

Kanımca Köy Enstitüleri üzerinde ne kadar durulsa azdır. Onu bütün yönleriyle dile getirmek istediğim için, Mahmut Makal'ın eşi Naciye Makal'ı da sizlere tanıtmadan geçemeyeceğim. Biz Mahmut'la karşılıklı kahvemizi içerek dertleşirken Naciye Makal elinde bir şeyler örüyordu. Bizim konuşmamız bittikten sonra ona döndüm, bana Köy Enstitüleri hakkında anlatabileceği şeyler olduğunu söyledim.

Naciye Makal, "Ben de size Enstitüye nasıl gittiğimi değil, nasıl götürüldüğümü anlatayım," dedi ve anlatmaya başladı. Onun söylediklerini aynen aktarıyorum:

"On bir yaşındaydım. 1942 şubatının soğuk ve yağmurlu bir gününde, ağabeyimle birlikte yaya köyden Muğla'ya gitmek üzere yola düştük. Köy Enstitüsüne kayıt muamelesini yaptıracak, sonra geri dönecektik. Birkaç ay sonra da okuldan haber gelince okula gidecektim. Böyle söylemişti bizim başöğretmen.

Elimde şemsiye, başımda *bürünti* vardı. İlkokulu bitirir bitirmez, 'günahtır' gerekçesiyle başımı örttürmüştü babam. Şehre geldik. Ağabeyim birtakım büyük binalara girip çıktıktan sonra, "Şimdi Maarif Müdürlüğüne gidip kayıt muamelesini yaptıralım," dedi. Gittik. İri yarı Maarif Müdürü bana bir göz attıktan sonra, "Buymuş demek," dedi. Sonra ağabeyime döndü, "Çocuk sabahleyin gün doğmadan okuluna gitmek üzere yola çıkacak. Sen hemen köye dön, yol hazırlığını yap gel. Sabahın dördünde burada ol," dedi. Ağabeyim şaşırdı, korktu. "Başöğretmen iki ay sonra gidecek demişti. Hem babam daha karar vermedi," diyebildi.

Öteki kalın sesiyle bağırdı: "Hükümet işi oyuncak değil. Kayıt oldu bir defa, dönemezsiniz. Ne diyorsam onu yap. Çocuğu burada bir tanıdığına falan bırak, vakit kaybetmeden git ve vaktinde burada ol."

Ağabeyim cahildi, zoru görünce sesini kesti. Çıktık. Sonradan öğrendiğime göre, başöğretmenimiz Maarif Müdürüne telefon edip geri

dönersem beni babamın elinden almanın imkânsız olacağını anlatmış...

Gece konukladığım tanış evinde sabaha dek sessiz sessiz ağladım. Köyde bıraktığım her şeyi tümüyle özlemiştim daha ilk günden. Ne etmiştim de ille okuyacağım diye babamın başının etini yemiştim. Acı gözyaşları döküyordum yorganın altında.

Sabahleyin bir kamyonun başında, içlerinde tek kız ben olmak üzere, on üç çocuk toplandık. Hepsi başka başka köylerdenmiş. Anam, babam, ben, öteki çocuklar ve onların yakınları hep ağlıyorduk. Kamyonun çevresi tam anlamıyla ana-baba günüydü. Maarif Müdürü de gelmişti. "Yalnız mı gidecek? Ben de gideyim," dedi babam. Maarif Müdürü, "Hiç merak etme, ben Aydın'daki meslekdaşıma tel çektim. O çocukları karşılayıp Burdur'a giden bir vasıtaya yerleştirecek. Burdur Maarif Müdürüne de tel çekecek. O da Antalya Maarif Müdürüne gönderecek. Antalya'nınki de kendi eliyle enstitüye teslim edecek," dedi.

Babam kuşkulu, son derece tedirgindi ama bir şeycik diyemedi. Tenime sarılı 17,5 lira param, elimde bir tahta bavulla kamyona bindirildim. Artık dünyayı görmüyordum. Yalnızlığın, kaybolmuşluğun acısı yüreğime oturmuştu. Bana pek uzun gelen bir yolculuktan sonra Aydın'a vardık. Kamyondan inince baktık, bizi bekleyen kimse yok. Yanımdaki çocuklardan bazıları birkaç yaş daha büyük görünüyorlardı. Muğla otelini sordular, arayıp bulduk. Her halde Aydın Maarif Müdürü bizi burada bulurdu. Ama boşuna umutlanmışız. Ne gelen, ne de bizi soran oldu. Hiç biriyle tek kelime bile konuşmadığım bu on iki arkadaş yatak ayırtmak için kâtibin başına toplandılar. Ben en geride bekliyordum. Sıra bana gelince de katip, "Sen de bunlarla beraber misin, kimin kimsen yok mu?" diyecek diye ödüm kopuyordu. Bu yazma işinin bitmemesi için bildiğim bütün duaları peş peşe sıralıyordum içimden. Ama işte sıra bana geliyordu. Tam o sırada biri koluma dokundu. Döndüm baktım bir kadın. Giyiminden bizim oralardan olduğu belli.

"Nerelisin?" dedi,

"Yerkesikliyim."

"Kimlerden oluyorsun?"

"Hacı Mollahasanlardan.".

"Desene tanıdık sayılırız.",

Ve kadının yüzü birden aydınlandı. "Ben de Ula'dan Hacı Selim'in kızıyım. Nereye böyle?" diye ekledi.

Anlattım.

Katibe döndü, "Bu çocuk bizim odada kalacak," dedi. O akşam bana okumanın iyiliğinden söz etti.

Ertesi gün trene bindik. Bu kadın da birlikteydi. Dinar'a assubay ağabeyinin yanına gidiyordu. Burdur ayırımına yaklaşırken. kondüktöre benim için bir şeyler söyledi bu iyiliksever teyze. Kondüktör de beni kadınlar kompartmanına götürdü. Kendileriyle tek kelime bile konuşmadığım yol arkadaşlarımla Burdur'da indik trenden. Bir kahveye girdik. Sigara dumanından göz gözü görmüyordu. Tavla şakırtısı, domino şakırtısı da öksürüğe karışıyordu. Arkadaşlar bir masanın çevresinde oturdular. Ben de onların uzağında bir sandalyeye iliştim. Tasalıydım. Artık Maarif Müdürlerinin bizi birbirlerine havale etmesi masalının cahil babamı kandırmak, benimle gelmesini önlemek için uydurulmuş olduğunu anlamıştım. Bu sırada iri yarı bir asker, ilerki masadan kalkıp benim masama geldi ve,"Çay içer misin? " dedi.

"Hayır."

"İç, ısınırsın."

"Çay sevmem," dedim ama bir bardak sıcak çay gözümde tütüyordu. Ne çare, kız başımla orada oturup çay içmem yakışık almazdı.

"Nerelisin? "

"Muğlalı."

"Yolculuk nereye? "

"Antalya'ya, Aksu Köy Enstitüsüne, okumaya."

Biraz düşündü.

"Anan baban yok mu? "

"Var."

"Seni böyle yalnız nasıl bıraktılar? "

Boğazıma bir şey düğümlenmişti, konuşamıyordum, sustum.

"Sizin orada ne iş yaparlar? "

"Tütüncülük ."

"Sen yapamaz mıydın, gittiğin yerde taş taşıyacaksın... "

Bu sırada arkadaşlarım kalktı, ben de kalktım, çıktık. Asker arkada kaldı. Ama sözleri benimle geliyordu. Ben tütüncülük yapamaz mıydım? yapardım, hem de herkesten iyi yapardım.

ÖZMENEK HOCA

Sözü Özmenek Hoca'ya getirmek için bu girişi yapmam şarttı. Esasen

Özmenek'le birlikte Köy Enstitülerinde çalışanların nasıl seçme insanlar olduklarını, Tonguç'un davasını anlayan bu insanların elinde Köy Enstitüleri ruhunun ve ülküsünün tıpkı benim yolculuğum gibi ne zorluklarla yürütüldüğünü anlamak için bizim köylerden toplanışımızla, şimdilerde bu okullara girmek için baş vurduğu halde giremeyen onbinlerce köy çocuğunun kaderlerini karşılaştırmak yönünden de bu giriş gerekliydi.

Neyse, gene bir kamyon yolculuğundan sonra Antalya'ya, oradan da doğruca okula, Aksu Köy Enstitüsüne geldik. Bizi idare odasına götürdüler. Güleç yüzlü, dazlak kafalı, insana insanca bakan bir adamın karşısına çıktık. Hoş-beşten sonra adam yitiririz diye paramızın bir kısmını aldı, defterine yazdı. Her hafta gelip kendisinden harçlık almamızı söyledi. Bir şeyler yazdı çizdi, sonra bir abla çağırarak beni ona teslim etti. "Bak Şehriye," dedi. "Bu küçük kızımız okula alışıncaya kadar yanından hiç ayrılmayacaksın. Ambardan ölçüsüne uygun elbise al, yatağını göster." Çıktık.

Şehriye abladan, bu adamın Müdür Muavini Hamit Özmenek olduğunu öğrendim. Şehriye ablacık okula alışmam için çaba gösteriyordu ama ben köyüme dönmeye karar vermiştim çoktan. Kimseye açmıyordum. Kaçıp gitmekten başka da hiç bir şey düşünmüyordum. Evimizi çok özlemiştim. Akşam olup da yatağıma çekildim mi, yorganı tepeme çekip başlıyordum ağlamaya. Sözde kimsenin duymadığından memnun, kendimden geçene dek ağlıyordum.

Babama, gelip beni alması için mektup yazdım ve beklemeye başladım. Kendi başıma kaçamayacağımı anlamıştım çünkü. Param bile Muavin Beydeydi. Böyle böyle 15 gün geçti. Bir gün Hamit Özmenek Hocanın beni çağırdığını söylediler. Gittim. Masanın üzerinde benim eve yazdığım mektup duruyordu. Birden korktum. Demek posta kutusuna atılan mektuplar açılıp kontrol edildikten sonra yollanıyordu. Bağırıp çağıracak diye bekledim. Fakat o gülüyordu.

"Sen," dedi. "Her akşam ağlıyormuşsun, doğru mu? "

"Doğru."

"Neden? "

"Köyüme dönmek istiyorum. Özledim."

Gene bağırmasını bekledim. Muğla Maarif Müdürü gibi, hükümet işi oyuncak mıdır, diyecek sandım. Ama hiç biri olmadı. Düşündü, düşündü,

"Peki, ben seni Muğla'ya kendi elimle götürmeye söz veriyorum.

Hem güzel memleketinizi görmüş olurum," dedi.

Birden sevindim. "Köyünü anlatır mısın?" dedi bana. Anlattım, anlattım. Meğer benim köyüm cennetmiş. Anlattıkça ben bile şaştım. gülümseyerek dinledikten sonra, "Söz verdim, seni köyüne götüreceğim," dedi. "Yalnız şu sıra işlerim pek sıkı. On beş yirmi gün sonraya ne dersin?"

"Olur," dedim.

"Peki, şimdi git oyna bakalım."

Ben çıkarken arkamdan, "Bak sana şunu da söyleyeyim," dedi ve ekledi: "on beş gün sonra ben seni götürmek için kapıdan çıkarırsam, sen pencereden girersin, çünkü alışacaksın, bir evin de burası olacak."

Onbeş gün geçince beni yine çağırdı.

"İşlerim biraz hafifledi, gidelim mi?" dedi.

"Hayır," dedim. Değişmiş, okula ve arkadaşlara alışmıştım gerçekten.

O günden sonra Hamit Özmenek, hocamız değil, ağabeyimizdi, babamızdı bizim.

Aksu henüz kuruluş halindeydi. Binalar yetersiz, tuvaletler dışarıdaydı. Biz 60-70 kadar kız idare binasında kalırdık. Geceleri elde gemici feneri, küçük topluluklar halinde dışarı çıkardık. Daha on adım atmadan Özmenek Hoca yanımızda biterdi. Hızır gibiydi..."Korkmayın, ben varım," derdi. Gecenin geç vaktinde birimiz hastalansa, feneri yakıp başına toplansak, dışardan Özmenek Hoca'nın, "Çocuklar, birinize bir şey mi oldu?" diyen sesini duyardık. O her zaman ayaktaydı, ne zaman uyuduğunu merak ederdik. Yıllarca sonra kendi ağzından akşamları iki üç saat uyuyup kalktığını öğrendik.

Bizim okulda fazla kalmadı. Ama anısını unutmayacağımız iki üç eğitimciden biriydi. Aksu'da karşıma Özmenek çıkmasaydı, ne yapıp yapıp geri dönecektim, akranlarımın karanlığına gömülecektim.

Ona karşı her zaman derin bir hürmet ve minnet duydum. Ölümünü gazetelerde öğrendiğim zaman ağladığımda da yalnız değildim her halde. Çünkü benim gibi binlerce öğrencisi vardı. O gündüzlerini olduğu kadar gecelerini de bizleri yetiştirmek için harcamıştı.

O gerçekten 'karşılıksız seven ve karşılıksız çalışan' adamdı. Eğitmendi. Bu yanlarıyla belki de eşsiz bir insandı... Unutulacaklardan değildi."

Naciye Makal yaşam öyküsünü anlatırken, kocası ve ben sessiz, kıpırdamadan onu dinliyorduk. Salona bir sessizlik çöktü ve bir süre

sonra bu sessizliği bozarak sordum:

"Enstitüde ne gibi işler yapardınız? "

"Sekiz saat çalışırdık. Bunun dört saatini iş, dört saatini derşle geçirirdik. İş olarak dikiş, nakış, dokumacılık, bir de ev işleri vardı. Kendi bulunduğumuz yeri kendimiz temizlerdik. Dikiş atelyesinde sayıları bini bulan erkek arkadaşlarımızın bütün iç çamaşırlarını, elbiselerini biz dikerdik. Başımızda usta terziler vardı. Bu alışkanlığımı bugün bile kaybetmedim. Evimin her türlü dikişini ben dikerim."

VARLIK VERGİSİ

İkinci Dünya Savaşı etkisini Türkiye'de de göstermeye başlamıştı. Türkiye savaşa girmemişti ama özelikle ekonomik bakımdan tam bir çöküntü içindeydi. Et, ekmek, şeker kömür bulmakta halk büyük sıkıntı çekiyordu. Ekmek karne ile dağıtılıyordu. Dar ve sınırlı gelir sahibi olan büyük çoğunluk, ne yapacağını bilmez bir hale gelmiş, "Bir parmak sabun 25 kuruş, bunun altından nasıl kalkacağız? " diye sızlanmaya başlamıştı. Kiraların takdiri bir ara belediyelere bırakılmak istenmişse de, başa çıkılamayarak bu iş de yarıda bırakılmıştı. Yer yer salgın hastalıkların başgösterdiği yolunda gazetelerde çeşitli haberler görülmekteydi. Tifüs hastalığı bunların başında yer alıyordu.

Devlet geliri, giderleri karşılamaktan çok uzaktı. Türlü önlemlere baş vuruluyor, açık kapanmıyordu. Sonunda devrin Başbakanı Şükrü Saracoğlu, Maliye Bakanı Fuad Ağralı'yı çağırdı, bir defaya mahsus olmak üzere, büyük şirketlerden, fabrikalardan ve özellikle Müslüman olmayan Türklerden vergi alınması önerisinde bulundu. Fuad Ağralı, buna önce karşı çıkmak istedi, Cumhurbaşkanının da aynı görüşte olduğunu öğrenince "Peki," demek zorunda kaldı.

Almanya'da Hitlerin iktidara gelmesiyle güç kazanan 'ırkçılık' Türkiye'de de böylece etkisini göstermeye başlamıştı. Özellikle İstanbul'da ithalat ve ihracat yolu ile büyük para kazanmış Müslüman olmayan Türklerin sayısı oldukça fazlaydı. Bunlardan alınacak birkaç yüz milyon lira ile bütçenin açığı kapatılmış olacaktı. Maliye Bakanı Fuad Ağralı, bakanlık ileri gelenlerini toplantıya çağırdı. Durumu anlattı ! ama bu yoldaki bir davranışın gerek Türk, gerek Dünya kamuoyunda hiç de olumlu bir etki yaratmayacağı sonucuna varıldı. Ne var ki "emir" büyük yerden geliyordu. Çaresizlik içinde hazırlıklara girişildi. O sıralarda bakanlıkta uzman olarak tanınan, daha sonra, Urfa

Milletvekilliği yapmış olan Esat Tekeli'ye bir kanun tasarısı hazırlaması için direktif verildi. Zaten yukardan gelen emirlere uyarak öyle uzunca bir zaman harcamaya gerek de yoktu. Kısa bir sürede hazırlanan kanun tasarısı, görüşülmek üzere Meclisteki ilgili komisyonlara gönderildi. Komisyonda tasarıyı Maliye Bakanından çok, Başbakan savundu ve oybirliğiyle kabul edilerek Meclis Genel Kuruluna gönderildi. Tasarı bir yandan Millet Meclisinde görüşülürken, öbür yandan İstanbul başta olmak üzere, İzmir, Ankara gibi büyük iller defterdarlıklarına direktif verildi, Müslüman olmayan Türklerin adları ve parasal durumlarının saptanmasına başlandı. Hükümet çevrelerinde en büyük gelirin İstanbul'dan sağlanacağı kanısı vardı. Tasarıda yer alan bir hükme göre, Varlık Vergisi'ni zamanında ödemeyenler, yol yapımında "işçi" olarak çalışmaya zorunlu kılınacaklardı.

Tasarı kanunlaştı ve uygulanmaya başlandı. Buna göre, servet ve kazanç sahiplerinin zenginlikleri ve olağanüstü kazançları üzerinden bir kereye mahsus olmak üzere, "Varlık Vergisi" adında bir yükümlülük kurulmuştu. Yerel komisyonlarca saptanacak vergi miktarları 15 gün içinde alınacak, maliye memurları gerekli hallerde yükümlünün taşınır ya da taşınmaz mallarına haciz koyabileceklerdi.

Kanunun Millet Meclisinde kabulünden iki gün sonra, daha önce hazırlanmış olan listeler Maliye şubelerinin kapılarına asıldı. İstanbul'da iki yükümlüye ikişer milyon, bir yükümlüye de bir buçuk milyon, dokuz yükümlüye bir- birbuçuk milyon lira yükleniyor, bunu yüzer bin lira ödeyecek yükümlüler izliyordu. İllere göre vergi miktarının tutarı 420 milyon lira civarındaydı. İstanbul 344 milyon lira ile başta geliyor, bunu 26 milyon lira ile İzmir, 16 milyon lira ile de Ankara, 9 milyon lira ile Bursa, Adana izliyordu.

İstanbul'da iki milyon lira ile Barzilay Benjamen, bir milyon altı yüz bin lira ile Çikdaşvil ve ailesi, bir buçuk milyon lira ile Halil Ali Bezmen ve Nevres Abdurrahman, bir milyon iki yüz bin lira ile Dilberzadeler, bir milyon lira ile Laster Zilberman, İzat Salamon ve Jak biraderler, Şekerciyan, Narliyan Lütfiyan ve ortakları, Vahan Dikiciyan ve ortakları ile Mihran Ohanyan ödemekle yükümlü tutulmuşlardı.

PİYASA ALAK-BULLAK OLDU

Varlık Vergisi yükümlüleri, bir bölümünü peşin, bir bölümünü de

taksitle olmak üzere vergilerini ödemeye başladılar. İstanbul Valisi Lütfü Kırdar, yükümlülerin varlık derecelerinin saptanması için büyük bir titizlik gösterildiğini söylüyor, ama özelikle Müslüman olmayan yükümlüler kan ağlıyordu. Savaş nedeniyle sarsılmış olan piyasa, bu vergi yüzünden daha çok allak bullak olmuş, fiyatlar derhal yükselmeye başlamıştı. Yükümlüler arasında, kendilerinden istenen vergiyi veremeyecek durumda olanlar çıktı. Bunun üzerine hükümet, bir önlem olarak vergi borcunun yüzde 20'sini ödeyen yükümlülere, güvence karşılığı borç verilmesi için bankalara direktif verdi. Bir süre sonra bu önlemin de yetersiz olduğu görüldü. Taşınmaz malların satışına başlandı. Bazı açıkgözler bu işten büyük vurgunlar vururken, taşınmaz mallarını elden çıkaranlar ağlıyorlardı. Dünya onlar için zindan olmuştu.

Bir aylık süre sonunda İstanbul'dan 334 milyon lira alınabileceği hesaplanırken, ancak yirmi milyon lira alınabildiği görüldü. Varlık Vergisi borcuna karşılık hiç ödemede bulunmayanlarla vergisini kısmen ödemiş olmakla birlikte haczi kabil mallarını kaçırmış olanlar, borcunu ödemek için iyi niyet göstermeyenler, iş yükümlülüğü esasına tabi tutuldular. Ankara'da 300 bin liralık borcunu ödemeyen Aron Araf adındaki bir hırdavatçının ev eşyaları satış için arttırma salonuna kaldırıldı. Galata'da yazıhanesi bulunan Pozant adındaki bir mühendis, kendisine tahakkuk ettirilen 40 bin liralık Varlık Vergisini ödememek için sınır dışına kaçmak istemişti ama Hatay'da yakalanarak tekrar İstanbul'a getirildi. Yüksek kaldırımda terzilik yapan Rober, aynı şekilde kaçmak istemiş ve hakında kovuşturma başlamıştı.

AŞKALE'YE GÖNDERME İŞİ BAŞLIYOR

1943 yılı ocak ayının en soğuk, dondurucu günlerinden biriydi. Milyonluk borçlarını ödemeyenlerin, emniyet makamlarınca yakalanarak, Aşkale'ye gönderilmesine başlandı. Bunlar Aşkale'de taş kıracak, yol yapacaklardı. Bazıları iklim koşullarına dayanamayarak hastalandı. Aşkale'ye gönderilen ilk kafile 32 kişiydi, bir süre sonra bunların sayısı 300'ü bulacaktı.

Borçluların taşınır eşyasının arttırma salonlarındaki satışı günlerce sürdü. Bir süre sonra unutulan 902 yükümlüye ait listeler ilân edildi. Bu suretle uygulamadaki aksaklıklar herkesi huzursuz kılacak bir hal almıştı. Özellikle Müslüman olmayan Türklere Müslüman olan Türkler

arasında "ikilik" yaratılmış olması, Dünya Kamuoyunda Türkiye'ye karşı bir havanın esmesine neden oldu. Derken bazı Büyükelçiliklerin Hükümet düzeyinde girişimlerde bulundukları görüldü.İşler iyi gitmiyordu. Art arda yapılan bu girişimler üzerine Hükümet uygulamada yumuşama yoluna gitti. Önce zengin Müslüman Türklerin borçlarında indirmeler başladı ve bir süre sonra geri kalan borçlar da silindi, gitti. Bunun için bir af kanunu çıkarılarak geriye dönüş başlamış oldu.

Bu işler yapılırken siyasal nüfuz sahibi bazı kişiler küçük memurlara baskı yaptılar, birtakım kayırmalar başladı. Parayı vermemekte diretenler paçayı kurtarıyordu. Hiç bir hukuksal nedene dayanmayan bu Varlık Vergisi, Türk Maliye tarihinde 'bir ayıp' olarak kalacaktı.

"VARLIK VERGİSİ FACİASI"

Aradan birkaç yıl geçti. İstanbul Defterdarı olarak o günlerde görev yapan Faik Ökte, yukarıdaki başlık altında bir kitap yayınladı. Ökte bu kitabında "yüz kızartıcı" olayları dile getiriyor, bakın ne diyordu:

«Gazetelerde Varlık Vergisi Kanunu metninin yayınlanması üzerine İstanbul Üniversitesi Öğretim üyelerinden Prof. Fazıl Pelin bana telefon etti.

"Faik, oğlum, bu sabah gazetelerde Varlık vergisinin metni çıktı."

"Evet hocam ."

"Tabii gazeteciler işi kavrayamamış, metni eksik yazmışlar."

"Hayır, benim okuduğum gazetelerin hepsinde metin tamam."

"Nasıl tamam? İtiraza, Temyize dair bir hüküm yok. Verginin oranı belli değil".

"İşte bu da böyle bir vergi Hocam."

"Oğlum, siz toptan deli mi oldunuz? "

Kitabın başka bir bölümünde, gazetecilerin vergi borçlarının en alt düzeye indirildiği, Cumhuriyet Gazetesi sahibi Yunus Nadi'nin milyonluk borcunun da suya düştüğü, İstanbul Valisi Dr. Lütfü Kırdar'ın meslekdaşı doktorları kurtardığı belirtilmekte, Cumhurbaşkanı İnönü'nün kardeşi Hasan Rıza Temelli'nin o günlerdeki girişimlerine ilişkin bazı parçalar bulunmaktaydı.

"Bazı Hatalar" başlığını taşıyan bir bölümde Hasan Rıza Temelli hakkında şu bilgi verilmekteydi:

"Hasan Rıza Temelli, Kırdar'a gelip giderdi. İdrofil Pamuk Fabrikası

sahipleri vergilerini ödeyemiyorlardı. Alâkadarların sıkıştırılması için Temelli, iki defa bana geldi. Nihayet 'arkadaşlarım' dediği grup fabrikayı satın aldı. Temelli'nin bu gruba dahil olduğunu o zaman söylediler.

Temelli ayni durumu, daha sonra küçük bir gemiyi satın almak için tekrarladı. Alâkalıların adını şimdi hatırlamıyorum. Fakat limandan tespiti gayet kolaydır. Gemi 300 tonluktu. Temelli gemiyi, galiba kömür nakli için satın almak istiyordu. Temelli bu iş için bir çok defa Kırdar'a gelip gitti. Her defasında Kırdar, vaziyetten beni haberdar ederdi. Zaman zaman, 'Bu adam bana yine geldi, ne yapacağız?" diye şikâyette bulundu. Nihayet Kırdar'a, 'Ben bu işe karışmam. Defterdar doğrudan doğruya Maliye Bakanlığı ile temastadır. Onu görün deyin,' dedim.

Temelli çok geçmeden çıkageldi. Arkasında bir de sivil polis vardı. Kendisine mükellefin merkezden verilen vadeler dahilinde taksitlerini zamanında ödediğini, haciz yapamayacağımızı söyledim. Temelli bana bir sual sordu:"

"Merkezden verilen mühleti herkese vermeye mecbur musunuz?"

Davanın can alacak yeri burası idi, hemen şu cevabı verdim:

"Borcunu ödemek isteyen iyi niyet sahibi herkes bu imkânlardan istifade eder. Bu mükellef de iyi niyet sahibidir ve borcunu ödüyor. Hem siz bu işlere karışmasanız daha iyi olur. Bizi de, kendinizi de size yakın olanları -ki, Faik Ökte, bu yakın olanın İnönü olduğunu söylemekten çekiniyor- da boş yere töhmet altına sokacaksınız."

Ağzını açmadı, geldiği gibi iki büklüm gitti O günden sonra verginin ve benim lehimizde konuşmadığını tahmin ederim. »

Faik Ökte'nin kitabında buna benzer daha nice örnekler var. İnsan bu satırları okudukça yüzü kızarır. Ben bu Hasan Rıza Temelli'yi ilk kez, Kömür Tevzi Müessesesi Genel Müdürü Sadrettin Enver'in yanında görmüştüm. Yine böyle kömür tahsisi ile ilgili bir konuda gelmiş, Sadreddin Enver'i sıkıştırıyordu. Temelli odadan çıkarken, Sadrettin Enver bana döndü.

"Tanımadın mı?" diye sordu.

"Hayır."

"Cumhurbaşkanının kardeşi Hasan Rıza Temelli."

Tevekkeli değil, Demokratlar ne zaman bir fırsat bulsalar, "Peki... Kambura ne diyelim?" der, böylece suçlamaları başka yönlere çekmek isterlerdi. Tablo acı, acı olduğu kadar da üzücüydü. Olay, uzun yıllar sürüp gitmiş olan 'siyasal, nüfuz ticaretinin tipik örneklerinden birini

oluşturuyordu. Acaba sayın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün, kardeşi tarafından yapılan bu gibi girişimlerden hiç mi haberi yoktu?

FİRDEVSİ'NİN ŞEHNAME'Sİ

Savaş yıllarında yabancı elçiliklerde sık sık kokteyl partileri düzenlenir, filmler gösterilir, her büyükelçilik kendi açısından dünya olaylarına ışık tutmaya çalışırdı. Sovyet Büyükelçiliği daha sık ziyaretçi kabul eden elçiliklerdendi. Milletvekilleri, tanınmış sanatçılar ve gazeteciler bu elçilikte bir araya gelir, İkinci Dünya Savaşı'na ait filmleri seyreder, günün beli başlı konuları hakkında görüşürlerdi.

Bu ziyaretlerden birinde elçilik memurlarından Azerbeycanlı biriyle tanıştım. Konuşmalarımız daha çok edebiyata, şiire bağlı kalır, Azeri Türkçesiyle Anadolu Türkçesi arasında karşılaştırma yapar, arada çok az fark olduğunu söylerdi. Türk dilinin uzun yıllar Arap ve Acem dillerinin etkisi altında kaldığını, şimdi anlaşmaya doğru büyük bir hız kazandığını anlatırdı.

O günlerde adresime kalın, sarı bir zarf geldi. Zarf yırtılırcasına açılmış, yeniden zamkla yapıştırılmıştı. Bu yeniden kapatılma o kadar acemice olmuştu ki, elim zarfa yapışıp kalıyordu. Zarfın sol yukarı köşesinde Sovyet Büyükelçiliği'nin arması bulunuyordu. Zarfı büyük bir coşku ile açtım, içinde yeşil ciltli, küçük, Azeri ağzıyla yazılmış bir kitap buldum. Bu kitap ünlü Acem Şairi Firdevsi'nin Şehnamesi'ydi. Kitabın baş sayfasında da Sovyet Büyükelçiliği'nde tanıştığım memurun kartı bulunuyordu. O anda bir huzursuzluk duymadım dersem yalan söylemiş olurum.

O gün Avusturya Büyükelçiliği'nde verilen kokteyle gittim. Aklım hep kitaptaydı. Kokteyl sırasında Basın Yayın Genel Müdürü Selim Sarper, gülümseyerek yanıma geldi, "Karakuş, bugün sana güzel bir kitap geldi. Ondan ben de isterim," dedi. Hayretler içinde kalmıştım. Kitap o gün bana gelmiş, aynı gün Basın Yayın Genel Müdürü durumdan haberdar edilmişti. Sarper'e yanıt verdim.

"Rica edeyim, size de göndersinler."

TOPRAK KANUNU

Türkiye'de toprak reformunu yapma ihtiyacını büyük Atatürk daha

1930'larda duymuş ve 1 Kasım 1936 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 5. dönem 1. toplantı yılını açarken verdiği söylevde aynen, "Toprak kanununun bir neticeye varmasını Kamutay'ın yüksek himmetinden beklerim. Her türlü çiftçi ailesinin geçinebileceği ve çalışacağı toprağa malik olması behemehal lâzımdır. Vatanın sağlam temeli ve imarı bu esastadır," demiş, Türk Ulusuna bu direktifi vermişti.

1 Kasım 1937 tarihinde, yine TBMM'nin açış konuşmasında yineleyerek, "Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olanı ise bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın hiç bir sebep ve surette bölünemez bir mahiyet almasıdır. Büyük çiftçilerin işletebilecekleri arazi genişliğini, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre sınırlamak lazımdır," demişti.

Bu kanunu çıkarmakla Atatürk'ün direktifini yerine getirmek, Türk köylüsünün yıllardır süregelen özlemini gerçekleştirmek ve siyasal sonuçlarıyla Toprak Reformunu memlekete kazandırmak şerefi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin olacaktı. Fakat aradan uzun yıllar geçmiş olmasına karşın Atatürk'çü geçinen politikacılar bu önemli konuyu oy düşüncesiyle ele almak cesaretini gösteremediler. Bu bir bakıma kendi sahip oldukları toprakları ellerinden çıkarmak anlamına gelecekti. Bir yandan toprak reformunun gereği üzerinde dururken, öbür yandan şiddetle karşı koydular ve bu nedenle toprak reformunun gerçekleşmesine bir türlü olasılık bulunmadı.

Toprak Kanunu, Cumhuriyetin ilânından bu yana ele alman en önemli kanunların başında gelmekteydi. Gerek siyasal, gerek ekonomik bakımdan bu kanun, Türk toplumunda büyük dalgalanmalara yol açacak bir nitelik taşıyordu. Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı zamanında bu konuya sözle yazıyla değinilmiş, ama cesaret edilip eyleme geçilememişti. Nihayet, İnönü, Meclisi açış konuşmalarında birinde, Toprak kanunundan söz etmiş fakir, topraksız köylünün toprağa olan gereksinimini bir an önce karşılamak zorunluğu üzerinde durmuştu.

1945 yılının mayıs ayında bu konu ile ilgili olarak hazırlanan kanun Millet Meclisine gelmiş, bu yüzden milletvekilleri arasında çeşitli tartışmalar olmuş, CHP parçalanmış, DP kurulmuş, Türkiye tek partili yaşamdan, sözüm ona çok partili yaşama yönelmişti.

Mayıs ayının 14'ünde kanunun Millet Meclisinde görüşülmesine başlandı. Bütün toprak ağaları birden kenetlenmiş halde bu kanunun

karşısına çıktılar, tasarının kanunlaşmaması için ellerinden geleni yaptılar. Kanuna karşı koyanların başında Adnan Menderes, Emin Sazak, Cavit Oral gibi belli başlı toprak ağaları geliyordu. Emin Sazak, konuşurken, Hükümet görüşünün "Türk ruhuna" uymadığını ileri sürdü, kanunu "varlık düşmanı" olarak niteledi. Sazak şöyle diyordu:

"Ekonomik işler şakaya gelmez. Ben 64 yaşındayım beyler, çarık giyerek çalışmış bir insanım. Bugün çiftçiyi savunmak hakkımdır. Bizde görülen şey, varlık düşmanlığıdır. Toprak dağıtımı 50 dönüme kadar düşünce, benim gibi aczini düşünüp de deli olmamak elden gelmiyor."

Toprak ağalarının kanunda en çok takıldıkları madde 17. maddeydi. Bu maddede aynen şöyle denilmekteydi: "Topraksız veya topraklı olan ortakçılar, kiracılar veya tarım işçileri tarafından işlenmekte olan toprak, dağıtmaya esas tutulan miktarın, kendi seçtiği yerde üç katı sahibine bırakılmak şartı ile kamulaştırılabilir. Sahibine bırakılacak arazi 50 dönümden aşağı olamaz."

Adana Milletvekili Damar Arık, bu maddenin tarımı tehlikeye soktuğunu ileri sürdü, "Bu kanuna devrim kanunu diyorlar, fakat devrim fedakârlığını yalnız bir zümreye yüklemek doğru değildir," dedi.

Ağaların konuşması hep bu noktada toplanıyordu. Toprakların kadastrosu yapılmadan uygulamaya geçilemeyeceğini, ekilmemiş toprak varken, toprak satın alarak dağıtmaya kalkmanın doğru olamayacağı belirtiliyordu.

Buna karşılık, kanunu savunan milletvekilleri aynı biçimde ağalara çatıyor, "Topraksız, yarınından emin olmayan vatandaşların varlığı Cumhuriyetin geleceğini tehlikeye sokar," diyorlardı. Bu görüşe karşı olanlar ise, "Neden yalnız toprağa müdahale ediyoruz da diğer servetler üzerinde durmuyoruz?" diyerek, salonda daha yüksek bir sesle bağırıyorlardı.

Sonunda Adnan Menderes söz aldı. Toprak Kanununu görüşen komisyon sözcülüğünden istifa etmiş olan Menderes, koltuğunda kalın bir dosya ile kürsüye çıktı. Salondaki Milletvekilleri kendisini büyük bir dikkatle dinliyor, bu arada koridorlarda bulunan Milletvekilleri birer ikişer salona giriyorlardı. Menderes, Büyük Millet Meclisinin, Cumhuriyet döneminin en önemli kanunlarından birinin görüşülmekte olduğunu söyledi, komisyonda Hükümetçe yapılan baskılara şiddetle karşı olduğunu belirtti ve sözlerine şöyle devam etti:

"Zorlayıcı ve sıkıcı durumlar karşısında değiliz. Bu nedenledir ki,

arazîyi az çok müsavi parçalara bölmek ve 500 dönümden yukarı işletmeleri dağıtmak gibi, memleket realiteleriyle olduğu kadar rejimimizle de bağdaşmayan yollara gidilmemelidir. Küçük işletmeler yanında orta işletmeleri, belirli koşullar altında muhafaza etmek ve bundan sonra da bunların kurulmasına imkân vermek, hatta teşvik etmek, üretimi artırmak bakımından zaruridir."

Toprak kanunu üzerindeki can alıcı nokta, 500 dönümden fazla olan toprakların gerektiği hallerde kamulaştırılarak dağıtıma tabi tutulmasıydı. Bu hükmü Cumhurbaşkanı İnönü ile Başbakan Saracoğlu birlikte saptamışlardı. Menderes konuşmasında, "Hiç bir zaman hatırdan çıkarmamak gerekir ki, Türkiye'de en âdi bir çift ayakkabı pahasına bir dönüm toprak edinmek daima kabil olmuştur. Esefle söyleyeyim ki, 20 yıldır sabanla kağnı mücadelesinde muvaffak olmak, şöyle dursun, başlayamadık bile. Diğer tarım aletlerinin memlekette mevcutları ve kalitesi acı verecek haldedir. Konjonktür ve fiyat meselelerini umursamadık. Köylü ve çiftçi, üretimini ucuza satmak ve ihtiyacını pahalı almak acısı içinde takatten düşmüştür," diyordu.

YENİ BİR PARTİ

Köylünün o günkü koşullar içinde büyük sıkıntı çektiğini, Türkiye'de tarım kredi meselesinin çözümlenmediğini, milli gelir hesaplarında çok geri kalındığını belirterek konuşmasına devam eden Menderes, kanuna egemen olan düşüncenin Nasyonal-Sosyalist kanunlardan alındığını belirterek, "Bu memlekette tek parti kaldıkça, bu gibi haller daha mahzurlu safhalar gösterebilir," demiş, memlekette ikinci bir partinin gereğini ilk kez, hem de Millet Meclisi kürsüsünde dile getirmişti.

Konuşmalar uzadıkça uzuyordu. Alâeddin Tiridoğlu, kanunu savunanlar arasındaydı. Atatürk'ün 1937 yılı Meclisi açış nutuklarında, "Her köylüyü toprak sahibi yapmak gerektir, memlekette topraksız köylü bırakılmamalıdır," dediğini, Milli Şef İnönü'nün de, "Toprak kanunu çıkarsa büyük sonuçlar alırız, bu suretle davamızı çok iyi bir temele dayamış oluruz," dediğini anımsatıyor kesinlikle bu kanunun çıkması gerektiğini savunuyordu.

Zaman zaman çok sert tartışmaların meydana geldiği, milletvekillerinin yumruklarını sıkarak birbirinin üzerine yürüdüğü,

oturuma başkanlık edenlerin yerlerini terk ettiği toplantılardan sonra, Antalya Milletvekili Besim Atalay kürsüye çıkmış, "Biz Cumhuriyetin ilânından bu yana birçok devrim yaptık. Şimdi de Toprak Devrimini gerçekleştireceğiz. Ahmet, Mehmet çalışsın, ben yiyeyim, yok böyle şey. Bu yüzyılın anlayışına da uymaz!" diye bağırıyordu. Bu suretle gerek politik, gerek ekonomik ve sosyal bünyemizde büyük bir değişikliğin başlangıcı olan Toprak Kanunu, Meclisten çıkmış oldu.

GİZLİ TOPLANTILAR

Toprak Kanunu'nun Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında, bir yandan da yeni bir parti kurulması için gizli ve yoğun çalışmalar göze çarpıyordu. Hükümete muhalif olan milletvekilleri, toplantı salonunun arka sıralarına geçer, sessiz sedasız görüşmeleri oradan izlerlerdi. Bunlara o zaman "yaylacılar" denirdi.

Yeni partiyi kurma hazırlıkları hayli ilerlemişti. Zaman zaman İstanbul'dan Ankara'ya gelen Zekeriya Sertel de bu toplantılara katılırdı. Partinin sözcülüğü ilerde onun yönettiği gazeteye verilecekti. Derken toplantılar yavaş yavaş gün ışığına çıkmaya başladı. Gazetelerde yeni bir parti kurulması için çalışmalar yapıldığı konusunda haberler yayınlandı. Bu haberlerde eski Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın adının geçmesi üzerine, Aras bir yalanlama yapmak gereğini duydu. Aras bu yalanlamasında, kendisinin böyle bir şeyden haberi olmadığını bildiriyor, dolayısıyla "kurucular" arasında bulunmadığına işaret ediyordu.

Bu yalanlamadan bir gün sonra da eski Başbakan Celal Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İstanbul Milletvekili Prof. Fuad Köprülü ve İçel Milletvekili Refik Koraltan, CHP Meclis Grubu Başkanlığına birlikte bir önerge verdiler. Bu önergenin adı "Dörtlü takrir"di.

Yeni bir parti kurulacağı haberi, Çankaya'da "olumlu" yankı yaptı. Dolaşan haberlere göre, İnönü böyle bir partinin kurulmasına "şeklen" taraftar görünmekte ama Recep Peker başta olmak üzere bazı CHP'li Milletvekilleri taraftar görünmemekteydi. Peker, vaktin henüz çok erken olduğu noktası üzerinde durmuş, kamuoyunun çok partili yaşama henüz hazır olmadığını İnönü'ye anlatmak istemişti. Aslında İnönü de belki bu gidişe fazla taraftar değildi ama dünyanın ve ülkenin içinde bulunduğu koşullar onu zorluyordu.

DÖRTLÜ TAKRİR

Türk siyasal yaşamında büyük bir önem taşıyan "Dörtlü Takrir"de aynen öyle denilmekteydi:

CHP Meclis Grubu Yüksek Başkanlığına

"Daha kuruluşundan beri, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve CHP'nin en esaslı umdesini teşkil eden demokrasi prensiplerine inanmış ve Türk milletinin ancak bu prensiplerin tamamı ile tatbiki sayesinde refah ve saadete kavuşacağı kanaatına bağlanmış olan vatandaşların, bütün memlekette ve bilhassa partimiz mensupları arasında, en büyük ekseriyeti teşkil ettiği şüphesizdir.

İşte bu kanaatledir ki, milletçe özlenen bu amacın gerçekleşmesi için lüzumlu gördüğümüz tedbirleri partimizin Meclis Grubuna arz ve teklif etmeyi borç biliriz.

Atatürk'ün ölmez adına bağlı olan mukaddes Kurtuluş Savaşından doğan T.C. ilk Teşkilâtı Esasiye Kanunu ile dünyanın en demokratik Anayasasını meydana getirmiş ve bu sayede gerek ferdi ve gerek milli murakabeyi en geniş surette sağlamak inanını vermiştir.

Temelini ortaçağdan kalma birtakım zararlı mücadelelerden kurtarabilmek ve irticai kırmak maksadı ile 1925 tarihinden sonraki yıllarda, siyasi hürriyetlerin büyük takyidlere uğratıldığını biliyoruz.

Lâkin, T.C. Devleti ,Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun demokratik ruhuna daima sadık kalmış ve Cumhuriyetin kurucusu Büyük Atatürk bunu tamamı ile demokratik bir şekle ulaştırmak idealinden ölünceye kadar ayrılmamıştır.

Burada izaha lüzum görmediğimiz türlü sebeplerden dolayı muvaffakiyetsizlikle neticelenen Serbest Fırka tecrübesi bu maksatla yapılmış bir harekettir. Bu talihsiz tecrübenin uyandırdığı tepkiler neticesinde, siyasi hürriyetlerin yeni birtakım tahditlere uğratıldığı inkâr edilemez.

Bununla beraber, Cumhuriyet idaresinde her şey rağmen demokratik temayül yolunda ilerlemek istenildiğini gösteren teşebbüsler de vardır.

Büyük Millet Meclisi seçimlerinde müstakil mebuslara gittikçe daha artacak mahiyette yer verilmesi tecrübesini buna bir delil olarak zikredebiliriz.

İkinci Dünya Savaşı'nın belirmeye başlaması ve savaş tehlikelerinin memleketimizi daima bir tehdit altında bulundurması, pek tabiî olarak siyasî hürriyetlerin bir kat daha tahdide uğramasına sebep olmuş ve bu suretle Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun demokratik ruhundan biraz daha uzaklaşılmıştır.

Gerçi, CHP içinde, ayrıca bir Müstakil Grup teşkili millî mürakabe işinin daha esaslı bir şekilde sağlanması ve tek parti usulünden doğan zararların karşılanması yolunda bir tecrübe olmakla beraber, kuruluşundaki gayri tabiilik dolayısıyle bundan da müsbet bir netice alınmadığını görüyoruz.

Bütün dünyada, hürriyet ve demokrasi cereyanlarının tam bir zafer kazandığı, demokratik hürriyetlere riayet prensiplerinin milletlerarası teminata bağlanmak üzere bulunduğu şu günlerde memleketimizde Cumhurbaşkanlığından en küçüğüne kadar, bütün milletin ayni demokratik ülküleri taşıdığından şüphe edilemez.

Uzun asırlardan beri müstakil bir devlet olarak yaşayan Türkiye'de, hatta okuyup yazma bilmeyen vatandaşların bile siyasî hürriyetlerini şuurla kullanacak bir seviyede bulundukları inkâr edilemez bir hakikattir. Okuyup yazma bilmeyen köylüler arasında bile, dünyanın en değerli idare ve siyaset adamlarını yetiştirmiş olan milletimizin, bilhassa cumhuriyet idaresinin kuruluşundan beri yapılan büyük hamleler neticesinde, bundan 20 yıl evveline nisbetle çok yüksek bir seviyeye erişmiş bulunduğu övünülecek bir gerçektir.

İşte, bir taraftan iç hayatımızdaki bu mes'ut tekâmülün yarattığı siyasi olgunluk, diğer taraftan bugünkü medeniyet dünyasının umumi şartları, daha ilk Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzda hakim olan demokratik ruhu, bugünkü siyasi hayat ve teşkilâtımızda kuvvetle tecelli ettirmek zamanının geldiği kanaatına bizi sevk etmiş bulunuyor.

Bunun bir an evvel gerçekleşmesi yönündeki düşüncelerimizi şöyle hülâsa ediyoruz:

1. Milli Hakimiyetin en tabiî neticesi ve aynı zamanda dayanağı olan meclis murakabesinin, Anayasamızın yalnız şekline değil, ruhuna da tamamiyle uygun tecellisini sağlayacak tedbirlerin aranması,

2. Yurtdaşların siyasi hak ve hürriyetlerini daha ilk Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun gerektirdiği genişlikte kullanabilmeleri imkânının sağlanması,

3. Bütün parti çalışmalarının yukarıdaki esaslara uygun bir şekilde

yeni baştan tanzimi.

Şimdi milletvekili arkadaşlarımızın yüksek tasviplerine sunduğumuz bu tekliflerimizle daha ilk kuruluşundan beri milli hakimiyet gayesine erişmeyi, onu gerçekleştirmeyi hedef tutan CHP'nin ve bütün Türk milletinin yüksek arzularına tercüman olduğumuza, Atatürk'ün idealine sadık kaldığımıza tamamiyle inanmış bulunuyoruz.

Cumhurbaşkanının 19 Mayıs 1945 tarihli nutuklarında, "Siyaset ve fikir hayatımızda demokrasi prensiplerimizin daha geniş bir ölçüde hüküm sürdüğü" hakkındaki ifadeleri, bu teklifimizin vakitsiz ve yersiz olmadığı hakkındaki inancımızı kuvvetlendirmiştir. Milletimizin bütün kuvvet ve iradesini temsil eden Büyük Millet Meclisi Grubu arkadaşlarımızın, Türkiye Cumhuriyetine ve Türk milletine dünya demokrasileri arasında şerefli bir mevki sağlayacak olan bu teklifi kendi düşüncelerinin bir ifadesi gibi telâkki edeceklerinden şüphe etmediğimizi bir defa daha tekrar eder ve bu takririmizin açık oturumda müzakeresini saygılarımızla rica ederiz."

DAHA SONRAKİ GELİŞMELER

Bir yandan seçim hazırlıkları yapılırken, bir yandan başlarında Celal Bayar olmak üzere, dört milletvekilinin CHP Meclis Grubu Başkanlığına "Dörtlü takrir"i verilmeleri günün konusu oldu. Verilen bu önergeyle millî hakimiyetin tek tecelli yeri olan Büyük Millet Meclisi'nde, gerçek bir denetimin sağlanmasını, demokratik kuruluşların serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve Anayasa'nın halkçı ruhunu sınırlayan bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünde de yine bu amaçların gerektirdiği değişikliklerin hemen yapılmasını istemekteydiler.

Önerge, CHP Meclis Grubunda görüşüldü. Bu görüşme gece saat 24'e kadar sürdü. Cumhurbaşkanının 19 Mayıs konuşmasında, "Demokrasi yolunda ilerleneceği"ni söylemesine karşın önerge dört muhalife karşı büyük bir oy çoğunluğu ile reddedildi. Başbakan Şükrü Saracoğlu, yaptığı uzun konuşmasında amacın CHP tüzüğünü değiştirmek olduğunu belirtti ve şöyle dedi:

"Kanunlarda değişiklik yapılmasını isteyenler, usulü dairesinde teklifte bulunurlar. Tüzük değişikliği ise Meclisin değil, Parti Kurultayın işidir. Bu nedenle verilen önergenin burada konuşulmasına ve bir komisyona gönderilmesine gerek yoktur."

Önergenin reddiyle, bu dört milletvekilinin CHP'inden bağları hukuken değilse de fiilen kopmuş oldu. Bu sırada yeni parti kurma hazırlıkları daha büyük bir hız kazanmıştı. Adnan Menderes, Toprak Kanunu ile ilgili bir yazı kaleme almış, bu yazının Tan Gazetesi'nde yayınlanmaması üzerine Zekeriya Sertel'le araları açılmıştı. Adnan Menderes, bu yazısında yine Toprak Kanuna karşı çıkmıştı. Sertel, yazıyı yayınlamamakta kendi açısından haklıydı.Zekeriya Sertel'in yerini bu kez Vatan Gazetesi'nin sahibi Ahmet Emin Yalman aldı. Adnan Menderes'in, Fuat Köprülü'nün liberal görüşlü yazıları bu gazetede rahatça yer almaya başladı.

Basın alanında başlayan bu muhalefet, CHP içinde daha sert bir şekilde sürdürülmekteydi. Birgün Celal Bayar'ın, Saracoğlu'nun CHP Grubunda yaptığı öğüde uyarak, Basın kanununda değişiklik yapılmasını öngören bir önerisini Millet Meclisi Başkanlığı'na verdiğini gördük. Bayar, bu önerisinde, "Memleketin genel politikasına dokunacak yayınlardan dolayı" Hükümete geçici süreyle tanınan gazete kapatma yetkisinin mahkemelere verilmesini istiyordu. Bundan başka, gazete çıkarmak için bir dilekçe vermek ve bu dilekçenin "en kısa zamanda" yürürlüğe konmasını istemek zorunluğu vardı. Bayar, bu hükmü de anti-demokratik buluyor, bir ay içinde bu dilekçeye cevap verilmesini, verilmezse verilmiş sayılacağını belirten bir hüküm getiriyordu.

Bayar'ın bu önerisi basında çok olumlu bir etki yaptı. Hemen bütün gazeteler Bayar'ı alkışlıyorlardı. "La Turquie" gazetesinde Câmi Baykurt imzalı bir yazıda, "Şimdiki kanunlar topluluğu, harap ve viran bir eve benzemektedir. Onun herhangi bir yerinde herhangi bir tamir yapılmak istendiği zaman, evin yıkılmaya ve yeni bir planla, yeni malzemeyle yeni baştan yapılmasına ihtiyaç vardır," deniliyordu.

HÜKÜMET ÇEVRELERİNDE TELÂŞ

İkinci bir parti kurma hazırlıkları ,özellikle hükümeti tutan basında hiç hoş karşılanmadı. Vakit gazetesinde Asım Us, "İkinci bir parti kurulması gereğine inananlar düşmanlara mı hizmet ediyorlar? " diye çok sinirli bir yazı yazdı. Öte yandan Akşam gazetesinde Necmedin Sadak, sorunu hiç de öyle görmüyor, ancak, "Geçmiş zamanlarda olduğu gibi, kurulacak bu yeni partinin CHP zoru ve yardımıyla kurulmamasını belli ve açık prensiplerle, yani ayrı fikir cereyanına

dayanarak, kendiliğinden meydana çıkmasını" istiyordu.

Asım Us bu kanıda değildi. Yayınladığı bir başmakalesinde aynen şöyle diyordu: "Bizim kanaatımız şudur: Demokrasi adına Türklere parti mücadelesini tavsiye edenler, gaflet içinde, fikir muvazenesini şaşırmış olanlar değilse, mutlaka Türk milletinin birliğine düşman olanlar, yahut düşmanlara hizmet edenlerdir. Zira düşmanlar hiç şüphesiz Türk milletinin kuvvetini birlikte görüyorlar ve onu bozmak için CHP'nin parçalanmasını istiyorlar. İyi niyetli vatandaşlar arasında yeni yeni partilerin kurulmasını isteyenler, bu tehlikeye dikkat etmelidirler. Memlekette CHP'nin dışında ayrı bir partiye lüzum görenler ne yaparlarsa yapsınlar, memlekette milli işbirliğinin yegâne çimentosunu teşkil eden CHP'nin temellerine el dokundurmasınlar."

Bu sözler, CHP mensuplarından bazılarının hoşuna gitmedi. Örneğin CHP'li bir milletvekili olan Necmedin Sadak'ın durumuna değinilerek, "Acaba ikinci bir parti kurulması gereğine inandığı ve bu kanaatı yayınlayıp durduğu için, Necmeddin Sadak milli birliğe düşman mıdır, yoksa düşmanlara mı hizmet etmektedir? " denilerek, Asım Us'a şiddetle saldırıldı. "Vatan haini" damgasını vurmakta bu derece kayıtsızlık gösterilince, insan işte böyle gülünç durumlara düşmekteydi.

PARTİDEN İHRAÇLAR

Dörtlü önergenin reddinden sonra 'Dörtler' durmadılar. Bunlardan Fuat Köprülü ile Adnan Menderes gazetelere hemen hergün verdikleri demeçlerle millet denetiminin sağlanmasını, insan hak ve özgürlüğünün güvence altına alınmasını, anti - demokratik kanun hükümlerinin yürürlükten kaldırılmasını istiyorlardı. Bu demeçler üzerine CHP Meclis Grubu toplandı, her iki miletvekilinin de partiden çıkarılmalarına karar verdi.

Bu kararın yayınlandığı gün, Refik Koraltan, gazetecilere demeç vererek karara karşı çıktı. Adnan Menderes'in sözlerine, "çatlak ses" diyen Başbakan Şükrü Saracoğlu'nu kınadı. Partiden çıkarma kararının ayrıca parti tüzüğüne aykırı bulunduğunu sözlerine ekledi. Sen misin böyle konuşan?!. Birkaç gün sonra, CHP Meclis Grubu toplanarak, Refik Koraltan'ın da partiden çıkarılmasına karar verdi.

O gece Refik Koraltan'ın Mithat Paşa caddesindeki evine gitmiş, olayı ondan dinlemek istemiştim. Odadan içeri girdiğim zaman güzel

donatılmış bir sofrayla karşılaştım. Celâl Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, masa başında oturmuş yemek yiyorlardı. "Buyur" ettiler, teşekkür ederek bir koltuğa oturdum ve Refik Koraltan'ı beklemeye başladım. Bir saat kadar sonra, yani saat 22'ye doğru, Koraltan ,Meclis Grubundan geldi. Çok heyecanlı görünüyordu. O'nu da partiden çıkarmışlardı. Kendisine yüklenen suçun niteliğini, verdiği cevapları ballandıra ballandıra anlattı. "Artık yeni bir hayat başlıyor. El ele çalışacak,davamızda başarılı olacağız," diyordu.

Koraltan'ın partiden çıkarılması olayını Bayar'ın milletvekilliğinden istifası olayı izledi, ama henüz CHP'den ayrılmamıştı. 1 Aralık 1946 tarihinde o da CHP'den istifa eti. Artık yeni partinin kurulması "günün sorunu" haline gelmişti. Bir gün İnönü'nün, Celâl Bayar'ı Çankaya'daki köşkünde bir akşam yemeğine çağırdığını öğrendik. O gece neler konuşulduğu konusunda bir haber verilmedi, daha sonra İnönü'nün Bayar'dan güvence aldığı,kendisine"başarılar dilediği"duyuldu. 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti resmen kurulmuş oldu.

İNÖNÜ'NÜN SÖZLERİ

Memlekette çok partili hayatı zorunlu hale getiren etkenlerin başında dış olaylar geliyordu. İkinci Dünya Savaşından sonra demokratik alanda büyük ilerlemeler başgösteriyor, insan hak ve özgürlüğünü güvence altına alacak anlaşmalar imzalanıyordu. İşte tam bugünlerde Cumhurbaşkanı İnönü, 1 Kasım 1945 tarihindeki meclisi açış konuşmasında, "Bizim tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır," diyordu.

Antidemokratik yasa hükümlerinin değiştirilmesini, toplantı ve gösteri haklarına karşı olan hükümlerin yürürlükten kaldırılmasını, tek dereceli seçimlerin esas alınmısını istiyor ve şöyle diyordu: "Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 yılı seçiminde milletin çoklukla vereceği oylar gelecek iktidarı tayin edecektir."

İnönü ayrıca ikinci bir partinin kurulmasını gerektiren görüşler ileri sürüyor, "Bir siyasi teşkilât içinde prensipte ve yürütmede arkadaşlarına taraftar olmayanların klik şeklinde çalışmalarından fazla, bunların kanaatleri ve programları ile açıktan durum almaları, siyasi hayatımızın gelişmesi için daha doğru yol, milletin çıkarı ve siyasi olgunluğu için

daha yapıcı bir tutumdur," diyordu. Bir yandan memlekette ekonomik bunalım doruğuna varmıştı. Toprak kanunuyla düşünceler başka bir alana çekilmek isteniyordu. Buna dış etkenler de eklenince ikinci bir partinin kurulması kaçınılmaz hale gelmekteydi. Bütçe her yıl açıkla kapanıyordu. Ölçüsüz bir şekilde emisyon yapılıyor, bu nedenle hayat şartları çok daha zorlaşıyordu. Dar ve sınırlı gelirli vatandaşların yakınmaları, karaborsa, vurgunculuk, rüşvet almış yürümüştü.

Bu koşullar altında, Toprak Kanunu, parti içinde ilk çatırdamanın işareti oldu. Toprak ağası milletvekilleri, mülkiyet hakkından, hukuk devleti ve özgürlükten söz ediyor, Toprak Kanunu'na karşı olduklarını söylemekten kaçınmıyorlardı. Başbakan Şükrü Saracaoğlu, siyasal yaşamımızda baş gösteren olaylar üzerinde dururken, "Hususiyle Adnan Menderes, son bir gayretle işçiye toprak vermemek ve verdirmemek için elden gelen her gayreti sarfetti," diyordu. Adnan Menderes, bu amaçla İstanbul gazetelerinde devamlı yazılar yazıyor, DP'nin temeli bu şekilde atılmış bulunuyordu.

Demokrat Parti'nin programında liberalizm, hem özgürlük açısından, hem de ekonomik düzen olarak ele alınmıştı. İnsan hak ve özgürlüğü, özellikle Anayasa'da yer almış bulunan devletçiliğin yanı sıra özel girişimin desteklenmesi gereği üzerinde de duruluyordu. Üniversite için bilimsel ve yönetimsel özerklik, işçiler için grev hakkı istiyordu.

CHP, bu istekler karşısında kendisine çekidüzen verme yollarını aramaya "Milli Şef" sözü yavaş yavaş siyasal literatürden kalkmaya başladı. Demokrat Parti tarafından ileri sürülen ilkelerin CHP tarafından da benimsendiğine tanık oluyorduk.

Millet Meclisinde Başbakan Recep Peker'e karşı olan 35'ler hareketiyle bu alanda olumlu adımlar atılmaya başlandı. 35'ler de İnönü'den cesaret alarak CHP içindeki aşırılara karşı daha güçlü bir tutum ve davranış içine girdiler. CHP içinde demokratlaşma yanlısı olmayanlar vaktin henüz çok erken olduğunu, okuyup yazma oranının yüzde 40'ı geçmediği bir ülkede "tek dereceli" seçimin bir düşten başka şey sayılamayacağını söylüyor, ülkeyi bir sıkıntılı döneme sokmaya kimsenin hakkı olmadığını iddia ediyorlardı. Recep Peker, Cevdet Kerim İncedayı, Hasan Saka, Rasih Kaplan, Muhiddin Baha Pars gibi bazı milletvekilleri bu gidişe şiddetle karşı koymak eğilimini gösteriyorlardı... CHP 1946 seçimlerini kaybettikten sonra bu çevrelerde bir korku da başladı. Ne olup ne olmayacağını bilmemenin kuşkusu içinde çok partili yaşama doğru

yeni adımlar atıldı. Gerçekten sıkıntılı günler geçirildi. Bu gidişe candan inanan bazı vatandaşların canı yandı. Özellikle sol eğilimli olanların "komünisttir" diye başlarına gelmedik belâ kalmadı. Bu durum, CHP döneminde olduğu gibi, DP döneminde de aynı şiddetle sürdü gitti.

PLANSIZ DIŞ POLİTİKA

1945 yılında İkinci Dünya Savaşı sona ermek üzereydi. Ruslar, 1925 yılından beri yürürlükte olan dostluk ve iyi komşuluk antlaşmasını yenilemeyeceklerini Türk hükümetine bildirdiler. Aradan bir süre geçtikten sonra bu kez Kars, Ardahan ve Artvin üzerinde hak sahibi olmak gibi aklın, hayalin almayacağı istekler ileri sürdüler. Bu istekler, ülkemizde olduğu kadar dünya kamuoyunda da çok kötü yankılar yaptı.

O günlerde Tanin gazetesinin muhabirliğini yapmaktaydım. Gazetelerde bu konuyla ilgili haberlerin yayınlandığı sırada Hüseyin Cahit Yalçın bir gün Ankara'ya geldi. Yalçın Ankara'ya geldiği zaman köşkten yollanan siyah renkli bir araba onu alır, köşke götürür, Cumhurbaşkanı ile saatlerce yurt ve dünya sorunları çevresinde görüşmeler yapardı. Köşkten döndükten sonra beni otele çağırdı:

"Sovyetlerin savaştan sonra Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tanıyacaklarıyla ilgili bir haber vardı. Bu haber resmi bir deklarasyon niteliğinde miydi, yoksa bir gazete haberi miydi? Bunu Dışişleri Bakanlığından bana öğrenebilir misin? " dedi.

Derhal Dışişleri Bakanlığına gittim. Cevat Açıkalın, Bakanlık Genel Sekreteri olarak görev yapıyordu. Cahit Beyin bu konudaki ricasını tekrarladım, ne diyeceğini sordum. Cevat Açıkalın, ilgili bir memuru çağırdı, bu konunun araştırılarak bana bilgi verilmesini söyledi. Yarım saat, bir saat kadar bekledim. Az sonra ilgili memur bana gelerek, "Böyle bir şey yok, her halde gazete haberi olarak geçmiş," dedi. Teşekkür ederek ayrıldım.

Akşam trenle İstanbul'a gitmekte olan Cahit Beyi uğurlamaya gittiğimde, Times muhabiri Mavrudis de yanındaydı. Beni görür görmez, Dışişlerinden konuyu araştırıp araştırmadığımı sordu. Bana verilen cevapta, "resmi mahiyette bu yolda bir teşebbüs mevcut olmadığının belirtildiği"ni söyledim.

Bunun üzerine Mavrudis, bu işte bir yanlışlık olacağını belirtti. "Olamaz," dedi, "çok iyi hatırlıyorum. Ben o sıralar Times'da bir makale yayınladım, savaştan sonra Türkiye'nin toprak bütünlüğünün

tanınacağı konusunda bir güvence verilirse, Türklerin Müttefikler davasına daha çok yardımcı olabileceğini bildirdim. Kuvvetle tahmin ettiğime göre, bu yazı üzerine gerek İngilizler, gerekse Ruslar bu yolda Türk Hükümetine resmi bir deklarasyon verdiler," dedi. Garip olmuştum. Bunun üzerine Mavrudis, Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan "Ayın Tarihi" dergisinde bu konuyu bulabileceğimi bildirdi. Doğruca eve gelerek, "Ayın Tarihi" dergisini karıştırdım. Mavrudis haklıydı. Ertesi günü Hüseyin Cahit Yalçın'ı telefonla bularak her iki Devlet Büyükelçileri Hugessen ve Vinogradof tarafından aynı metinle hazırlanmış olan resmi deklarasyonu okudum. Cahid Bey teşekkür etti ve benden aldığı metni, makalesinin başına alarak tam bir sayfa tutan bir makale yayınladı. Bu yazıda haklı olarak Ruslara ateş püskürüyordu.

Benim burada anlatmak istediğim şey, Dışişleri Bakanlığının bu kadar önemli bir konu hakkında "Bilgimiz yok" demesidir. Ruslar bu kadar yersiz ve anlamsız bir istekte bulunacak, Dışişleri Bakanlığı, tam bir uyku içinde, onların verdiği muhtıradan haberli olmayacak ya da unutmuş olacak. Olur şey değildi bu.

Bir süre sonra Cahid Bey tekrar Ankara'ya geldi. Aynı konuyu bir daha görüştük. Esaslı bir düzen getirilmedikçe, Dışişlerinin bu durumdan kurtulamayacağını söyledi. Bakanlığın haber alma kaynakları, Anadolu Ajansının bültenleriyle yabancı radyolardan başka şey değildi. Tabii sonuç böyle olacaktı.

BAŞKA BİR OLAY DAHA

Hüseyin Cahid Yalçın, yerden göğe kadar haklıydı. Aradan yıllar geçmişti. Ruslar, savaş yıllarını izleyen günlerde bize karşı tutumlarındaki haksızlığı anlamış olacaklar ki, düzeltmeye çalıştılar. Devlet Başkanları Podgorni, ülkemizi ziyareti sırasında, Millet Meclisi kürsüsünden bir konuşma yapmış, "O günleri unutalım" demiş, Türkiye ile en iyi komşuluk ve dostluk bağlarının kurulmasına ve kuvvetlendirilmesine hazır olduklarını bildirmişti. Bu sözler lafta da kalmadı, Ruslar özellikle ekonomik alandaki yardımlarını artırdılar, ülkemizde yeni bir Demir-Çelik fabrikası, Petrol rafinerisi, Alüminyum, suni gübre fabrikaları kurdular.

Bu kuruluşların yapımına başlandığı günlerde,Sovyet Büyükelçisi,Senato

ve Millet Meclisi Başkanlarını ziyaret ederek bir Parlamento heyetini Rusya'ya çağırmıştı. Senato Başkanlığında o sıralarda eskiden bakanlık ve başbakanlık yapmış olan Suat Hayri Ürgüplü bulunuyordu. Rus Büyükelçisine "uygun bir zamanda" bu çağrıyı yerine getirmekten memnunluk duyacağını bildirmiş, bir de durumdan Dışişleri Bakanlığını haberdar etmişti. Aradan günler geçti, Büyükelçinin tekrar gelmesi halinde kendisine verilecek yanıt üzerinde konuşmalar olurken Ürgüplü, o an birlikte bulunduğu Başbakan İnönü'ye, "Paşam, bizim Sovyetlere karşı olan tutumumuzun ana ilkeleri nedir? " diye sordu İnönü eliyle Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'i göstererek, "O cevap versin," dedi.

Bunun üzerine Erkin'in cevabı şu oldu:

"Paşam ben, küçük bir memur olarak bu Bakanlıkta göreve başladım. Zamanla hemen her şubesinde çalıştım. Elçi oldum, Büyükelçi oldum, Genel Sekreterlik yaptım, bu anda da Bakan olarak karşınızdayım. Bunu lütfen siz açıklar mısınız? "

İnönü hiç bir şey söylemedi, konuyu değiştirdi.

Bizde genellikle Dışişleri Bakanlığı memurlarının hemen birçogunun gözü hep dışardadır. Çünkü dışarda görev yaparken diplomatik bir kimliğe sahiptirler. Burada aldıkları paranın birkaç katını dışarda alırlar. Ülke sorunlarını bilmezler. Genellikle Galatasaray'da okumuş, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirmiş, Dışişleri Bakanlığında işe başlar başlamaz dışarda çalışacakları günlerin düşünü kurmuş kimselerdir. Ülkelerinde tanıyıp gördükleri yerler Ankara ve İstanbul'dan ileri gitmez. Tam bir bürokrattırlar. Bir zamanlar bu konu Parlamento ve Hükümet çevrelerinde ele alınmış, Dışişleri Bakanlığı memurlarının dış göreve atanmalarından önce altı ay süreyle Anadolu illerinde "maiyet memuru" olarak çalışmaları hakkında bir kanun tasarısı hazırlanmıştı. Bunun üzerinden yıllar geçti, bu konuyu bir daha ele almak cesaretini kimse kendinde göremedi.

Bir zamanlar Hürriyet gazetesinde bir liste yayınlanmış, Büyükelçilerden kimlerin, kaç yıldır devamlı dış ülkelerde bulunduklarını açıklamıştım. Bu listede 10 yılı aşkın bir süre ülkeye uğramamış Büyükelçilerin bulunduğu görülmüştü.

TABUTLUKLAR - ÖLÜM HÜCRELERİ

Bu tarihlerde İstanbul Emniyet Müdürlüğünde "tabutluklar," "ölüm hücreleri" kurulduğu, özellikle siyasal suçlulara işkence yapıldığı, çok

ağır koşulların uygulandığı hakkında gazetelerde çeşitli haberler yayınlanmaktaydı. Bu yayınların yapıldığı günlerde, Hüseyin Cahid Yalçın yine bir gün Ankara'ya geldi. Kendisiyle konuşurken, bu yayınları görüp görmediğini sordum. Elde ettiğim bir dilekçeyi kendisine verdim. Cahid bey, satırları okurken gözlerine inanamaz olmuştu.

Akşam yine kendisini İstanbul'a uğurlarken, bana, "Senin bahis konusu ettiğin şeyleri Cumhurbaşkanına anlattım, o da ihtimal vermedi," dedi. İstanbul'a gittikten sonra soruşturmuş, gerçekten bu "tabutlukların, " ölüm hücreleri"nin bulunduğunu, birtakım gençlere buralarda işkence edildiğini öğrenmiş ve uzun bir başmakale döşenmişti. Hüseyin Cahid Yalçın bu makalesinde "Altmış yıldan beri hürriyet mücadelesi yapmaktayım. Artık iki ayağım da çukurda sayılır. Karşıma tabutluklar, ölüm hücreleri çıkıyor. Hayır, hayır, bunlara inanmak istemiyorum," diyordu.

Bu yazının yayınlanmasından iki gün sonra bir telefon çalmış, tanımadığı bir ses, "Beyefendi," demiş. "Önceki günkü yazınızdan sonra, tabutlukları, ölüm hücrelerini yıkıyorlar." Cahid Bey, "Memnun oldum," yanıtını vermiş. Bir gün sonra bu kez de Emniyet Müdürü telefonu açmış, "Efendim, geçen gün bir yazınızda bize ait şikâyetleriniz olmuştu. İsterseniz teşrif edin, size her yeri gezdirelim, böyle bir şey yok," demiş. Cahid Bey, Emniyet Müdürüne, "Gelip gezmeme gerek yok, siz yok dedikten sonra mesele kalmaz," demişti.

O günlerde elime geçirip de Hüseyin Cahid Yalçın'a verdiğim dilekçeyi, önemli gördüğüm için aynen buraya alıyorum:

İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden bir grup, kendi aralarında gizli bir siyasi dernek kurmaktan sanık olarak yakalandılar. İstanbul 1 numaralı Askeri Mahkemesine verildiler. Gençlerin duruşması gizli olarak yapıldığı için gazetelerden bir şey öğrenmek mümkün olmuyordu. Yalnız bir keresinde Tan gazetesi başyazarı Zekeriya Sertel, yayınladığı bir yazıda, ülkede terörün şiddetinden söz ederken öğrencilerin tutuklu bulundukları yerlerde perişan olduklarını, bunlara ağır işkenceler yapıldığını ileri sürdü. Sertel'in bu birkaç cümlesi okuyanları dehşete düşürdü. Ama ne olduğu kesinlikle bilinmediğinden üzerinde fazla durulmadı.

Sonunda haber aldık ki, bu öğrencilerin bir bölümü aylarca süren soruşturmadan sonra salıverilmiş, bir bölümünün Askeri Mahkemede yargılanmasına karar verilmişti. Bunların birkaçı tutuklu bulunuyor

öbürleri tutuksuz olarak mahkemeye gidip geliyorlardı. Aylarca bu gençlerin poliste çektikleri sıkıntılar, üzüntüler, yapanların yanına kâr kalıyordu.

Yargılanmakta olan gençler, bir dilekçe yazarak, bunu Askeri Mahkeme Başkanına verdiler. Bu dilekçede poliste gördükleri işkenceleri, çektikleri sıkıntıları sayıp dökmekteydiler.

Bu dilekçede şöyle deniyordu:

"İstanbul 1 Nolu Sıkı Yönetim Mahkemesi Başkanlığına

Sayın Yargıçlar,

Bu dilekçemizi, adaletin gerçekleşmesinden başka hiç bir kaygısı olmadığını umduğumuz Yüksek Heyetinize, hür,refahlı, halkçı bir Türkiye'nin hakikat olmasını hedef tutan Büyük Atatürk'ün başlattığı Türk Devrimi tarihine sunuyoruz.

Huzurunuzda yargılanmakta olan bizler, birçok defalar İstanbul Emniyet Müdürlüğünde maruz kaldığımız işkence ve hakaretlerden söz ettik. Ortaçağ barbarlığına yaraşan bu nevi zulmü onsekizinci yüzyılda Bourbon'ların Fransasında istibdadın sembolü olan Bastille kalesi temsil ediyordu. Kendi yurdumuzda geçen yüzyılın sonlarında müstebit Abdülhamid'in kanlı saltanatı zamanında, hür, halkçı bir Türkiye'yi özleyen ileri fikirli aydınlar aynı zihniyetle sürgün edildi, menfalarda öldürüldü.Yetmiş tıp öğrencisinin yurtseverliklerinden, halkçılıklarından ötürü Kızıl Sultanın tensip ettiği en şiddetli cezalara çarptırıldıkları tarihi bir gerçektir.

KEMALİST ANAYASAMIZA İNANIYORUZ...

O karanlık günlerle aramızda, hürriyet, istiklâl ve milletin hakimiyeti uğrunda yapılmış çetin mücadeleler, ihtilaller, inkilaplar, kurtuluş savaşları ile geçmiş yarım yüzyıllık fırtınalı bir devir bulunuyor. Sayısız Türk gencinin uğrunda hayatını feda ettiği ideallst temsilci ifadesini Kemalist Anayasamızda bulduğuna kaniiz. İnsanlık haklarını bize tanıyan bu ileri, halkçı, mukaddes vesikaya, Atatürk'ün emanetine bütün varlığımız ile bağlıyız. Bu emanete sarsılmaz sadakatimizden ötürü ve vatanımızı herkesten fazla sevdiğimiz içindir ki, bugün huzurunuzda sanık sandalyesinde oturuyoruz.

İçimiz burkularak söylemeye mecburuz ki, demokrasinin Dünya ölçüsünde zaferini müşahede ettiğimiz bugün, ileri Kemalist Anayasamızı benimsemiş Türkiye Cumhuriyetinin İstanbul şehrinde Bastille'i ve o

müessesenin temsil ettiği mezalimi bile gölgede bırakan bir Emniyet Müdürlüğü vardır. Biz, huzurunuzda yargılanan elli Türk Genci Emniyet Müdürlüğü binasında aylarca hapsedildik. İçimizde dokuz ay bu müessesenin dar ve karanlık hücrelerinde tutuklu tutulanlarımız oldu. Bunun için işkenceleri kendi etlerinde hissetmiş ve bu menfur yerde işlerin içyüzünü bilen kimseler olarak Yüksek Heyetinize başvuruyoruz.

İstanbul Emniyet Müdürlüğündeki bugünkü işkence tertibatının ve hücrelerin inşaat hazırlıklarına eski Emniyet Müdürü Haluk Nihat Pepeyi'nin ikinci Dünya Harbi başlarında Nazi Almanyasına ve Almanya'nın peyki orta-Avrupa memleketlerine yaptığı bir seyahatten edindiği ilhamla başlanmış ve Emniyet Müdürü Ahmet Demir zamanında inşaatı bitirilmiştir. İnsanlığın en büyük düşmanı Alman faşizminin metotları bugün Atatürk inkilabı Türkiye'sinde, halkın gözünden gizli olarak tatbik sahası bulmaktadır.

Emniyet Müdürlüğünde tutukluluk ve soruşturma şartlarını örnekleriyle kısaca anlatalım:

Birinci Şube emrinde tutukluların ihtilattan men edilerek içinde kapatıldıkları 35 tane hücre bulunmaktadır. Bunlardan altı tanesinin küçük pencereleri vardır, biraz hava alır.Bunlar 2,3,4 , 6,12,14 numaralı hücrelerdir. Diğer hücrelerin ikisi müstesna- eni takriben 1.20 metre, uzunluğu 1.90 metre, yüksekliği de ortalama 2.10 metredir. Bu hücrelerde pencere yoktur, hatta bazılarının pis havalı bir koridora bakan birkaç santim enindeki hava delikleri de bulunmamaktadır. Bu yerlerde nefes alma ve yaşam imkânı yok demek, mübalağa sayılmaz. 19 ve 20 numaralı hücrelere "Tabut" adı verilmektedir. Tabutların eni takriben 0.60 metre, derinliği 0.40 metre, yüksekliği de 1.80 metredir. Tabutluklarda işkence görenlere ekmek ve su verilmez, burada yatanlar, uykudan mahrum, aç ve susuzdurlar.

HAMAM VE KENEF BÖCEKLERİ

21'den 26'ya kadar numaralı hücreler sokak seviyesinden 2.50 metre aşağıda, binanın bodrum katında, diğer hücreler ise, Birinci Şube Müdürlüğünün bulunduğu en üst kattadır. Bu durumdaki hücrelerde tahammül edilmez rutubet ve koku vardır. Teneffüs edilen hava ıslaktır. Rutubet o derecededir ki, bu hücrelerde kibritlerin başları ıslanıp yumuşadığından kibrit yakmak bile imkânsızdır. Hücreler, hamam ve

kenef böceklerinin, akreplerin yuvasıdır. Bu kattaki 32 ve 33 numaralı hücrelerin tavanında devamlı surette sızan lağım künkleri vardır.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi asistanlarından Mihri Belli 33 numarada tam dört buçuk ay hapsedilmiştir. Verem olduğu ve ömrünün yarısını sanatoryumlarda geçirdiği sabit olan sanıklardan Ferit Teksoy, altı gün aç, susuz, uykusuz tabutta tutulduktan sonra, havasız 18 numaralı hücreye kapatılmış ve yaşamasını mümkün kılan tedavinin yapılmasına mani olunmuştur. Birçoğumuz tabuta kapatılmak işkencesine maruz kaldık. Hava tebdili olduğu halde ameliyattan henüz kalkmış Topçu Ast. Tayyar Uslu, sırtında şerefli subay üniforması bulunmasına rağmen, iki Bulgar casusuyla aynı odaya kapatılmış, askerliğe bu hakaret yetmiyormuş gibi, hasta haliyle bodrum katındaki 36 numaralı hücreye hapsedilmiştir.

SORUŞTURMA

Soruşturma şartlarına gelince:

Polis, insan haklarını ve kanunu ayaklar altına alarak, bizlere tahammül edilemeyecek hakaretlerde bulundu. Birçoklarımızı tokatladı, tekmeledi, falakaya yıktı, anamıza babamıza sövdü, yüzümüze tükürdü, hatta içimizden birinin edep yerine el attı. İşkence, çoğunlukla geceleri yapılmakta, bu maksatla polis memurlarından "komisyon" adı verilen dört-beş kişilik gruplar teşkil edilmektedir. Bu gruplarda özellikle beliren Emniyet Müdürlüğü mensupları şunlardır:

Emniyet Müdürü Ahmet Demir, Birinci Şube Üçüncü Kısım Emniyet Amiri Hamdi Özdemir, aynı kısımdan Komiser Rüştü, Emrullah, Bulgar Ahmet ve yardımcısı Hüseyin Pravuştalı.

DELİ OLAN VAR

Tahammülü imkânsız işkenceler altında ilkokul öğretmeni Hasan Basri Alp öldürülmüş, şimdi Bakırköy Hastanesi'nde yatan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Şubesi son sınıfının en seçkin öğrencilerinden Kemalettin Özerdem deli olmuş, aynı fakülteden Safa Yurdanur, bu baskıya dayanamayarak iki defa intihara teşebbüste bulunmuş, Türkiye'nin en seçkin ressamlarından Nuri İyem, ciddi sinir bunalımları geçirmiştir. Bu felâketten kurtulup da asabı ve sağlığı

bozulmayanlarımız sayılıdır.

Sayın Yargıçlar,

Maruz kaldığımız muamele mübalağasız olarak budur. Polis müdürlüğündeki mevcut şartların faşist bir memlekette bulunmasını akıl alabilir, fakat Halkçı Türkiye Cumhuriyetinde insan haklarını, kanunu hiçe sayan bir polis terörünün hüküm sürmesini, bizim gibi Yüksek Heyetinizin de hazmetmemesi, müsamaha ile karşılamaması gerektir. Sevgili Milletimizin şerefiyle, hür ve müstakil olarak yaşayabilmesi için kanlarını döken İstiklâl savaşı kahramanları, Türk Üniversitelileri polis işkencesi altında inlesinler, çıldırsınlar, ölsünler diye, değersiz müstereddiler tarafından tasavvur edilemez hakaretlere maruz kalsınlar diye, hayatlarını feda etmediler. Emniyet Müdürlüğü adı ile anılan müessese bu memlekette bugünkü şekliyle ayakta durdukça, yurdumuzda demokrasinin katrasının bulunduğunu iddia etmek gülünç olur. Büyük Atatürk, İnkilabı ve Cumhuriyeti, bütün Türk Milletine ve özellikle Gençliğe emanet etti. Bu mukaddes emanet ile, halkçılıkla, Anayasamızla hiç bir suretle uzlaştırılması mümkün olmayan bu nefret edilecek müessesenin bu haliyle mevcudiyetini devam ettirmesinin sorumluluğu, bütün vatansever Türklere olduğu kadar, Yüksek Heyetinize de aittir.

Tahkikatın genişletilmesi için Yüksek Heyetinizin Polis Müdürlüğünde tutukluluk ve soruşturma şartlarını tesbit için, özellikle 19,20, 32, 33 numaralı hücrelerde bir keşif yaptırılmasını, Kemalettin Özerdem'in ne gibi şartlar altında çıldırdığını, Hasan Basri Alp'in ne suretle ölüme gönderildiğini tahkik ettirmesini,. Anayasamızın 82. maddesi gereğince birlikte ister, saygılarımızı arzederiz."

Dilekçe burada bitiyordu. Ne oldu? Mahkeme bu dilekçe üzerine ne gibi yolara başvurdu? Bilmiyoruz. Ancak dilekçenin verildiği tarihi izleyen günlerde de bu "tabutluklar"ın, "ölüm hücreleri"nin yıllar boyu sürüp gittiği, sağcı, solcu demeden özellikle yaşamlarının ilkbaharını yaşayan siyasal suçlulara da uygulandığı hemen herkesce bilinen bir gerçektir. Dilekçede "ölüme gönderilen" Niksarlı Hasan Basri Alp'tir. Şimdi bu bahtsız gence ait anılarını dile getireyim:

NİKSARLI HASAN BASRİ ALP

Hukuk Fakültesinde öğretime devam ettiğim günlerde kumral, buğday tenli bir genç yanıma yaklaştı. "Sizinle tanışmak istiyorum," dedi.

Tanıştık. İstanbul'dan gelmişti, Benim gazeteci olduğumu öğrenmiş bu mesleğe karşı beslediği ilgiden ötürü bana yakınlık duyarmış. Bu Hasan Basri Alp'ti. Sessiz, efendi bir hali vardı. Fırsat buldukça yanıma gelir. Şuradan buradan konuşur, dertleşirdik. Günler geçti, bir gün konuşurken bana, "Evleniyorum" dedi. Garibime gitmişti. "Henüz öğrencisin, nasıl geçineceksin?" diye sordum. "Evleneceğim kız öğretmen, kazanacağı para her ikimize de yeter," karşılığını verdi.

Aradan bir süre daha geçti. Bir gün beni evine yemeğe çağırdı. Bu çağrı bana aşırı bir içtenlik gösterisi gibi geldi. "Bu genç acaba polis mi? Benimle niçin bu kadar ilgileniyor? "diye düşünmedim de değil. Kırmak da istemedim. Maltepe'de oturduğu evine birlikte gittik. Mütevazı bir sofra hazırlanmıştı. Basri'nin karısı, ince yapılı,terbiyeli bir kadındı. Bir süre sonra görevini Kayseri'nin bir köyüne aktarmışlardı. Basri perişan bir halde bana geldi. "Şaşırdım, kaldım. Kime başvurayım bilemiyorum. Ben burada, karım Kayseri'nin bir köyünde, biz nasıl geçiniriz?" diye dövünüp duruyordu. Fakülteye devam zorunluluğu yoktu. Karısıyla birlikte Ankara'dan ayrıldı gitti.

Birkaç ay sonra kendisinden bir mektup aldım. Karısının görevinin başka bir yere alınması için benden yardım istiyordu. İşin olacağı varmış, sağa sola başvurdum. İstanbul'a atanmalarını başardım. Bunun üzerine bana bir teşekkür ki, sormayın gitsin. Bir daha da haber alamadım. Basri ne oldu? Karısı ne âlemde? Fakülteye İstanbul'da devam ediyordu, acaba bitirdi mi, bitirmedi mi? Hiç bilgim yoktu. Sonra gazeteler İstanbul'da bazı Üniversiteli gençlerin "Gizli bir örgüt" kurmaktan yakalandıklarını yazdı. Hasan Basri Alp'de bunlar arasındaydı.

"Yazık oldu," dedim.Her şeyi mahvoldu, düşüncesiyle ona acıdım. Gazetelerin daha sonra yayınladıkları bir haberden öğrendiğime göre, Basri'nin karısı, her akşam Emniyet Müdürlüğü'ne elinde bir sefertasıyla geliyor, yemekleri bırakıyor, boş sefertasını alarak geri dönüyordu. Bir gün, iki gün derken, kadıncağız elinde bir sefertası olduğu halde gelmiş, polis memuru damdan düşercesine, "Sefertasını bırakma hanım, kocan dün gece intihar etti," deyince kadıncağız oraya yığılmış kalmıştı. Biraz su getirmişler, zorla içirmişler, ayılmış ve zar zor evine gönderilmişti.

Bu olaydan bir gün sonra Vatan Gazetesi'nde başka bir haber çıktı. "Bir kadın kendini denize atarak intihara kalktı," deniyordu haberde. Bu kadın Hasan Basri Alp'in karısıydı. Kadının ,iki çocuğunun sokakta kaldığı, komşularının bu çocuklara baktıkları da haberde yer

almaktaydı.

Hasan Basri Alp, tabutluklarda , ölüm hücrelerinde can vermiş, karısı buna dayanamayıp kendisini öldürmek istemişti.

POLİS DEVLETİ

Çok partili döneme girdikten, özellikle 1946 seçimlerinden sonra CHP memlekette tam bir "Polis Devleti" kurma yolunda büyük çabalar harcamaya başladı. O kadar ki, muhalif tanınanlar devamlı bir polis kontrolu altındaydılar. Ne yapıyorlar, nereye gidiyorlar , kimlerle görüşüyorlar? Her gün hazırlanan raporlar ilgili yüksek makamlara sunuluyordu.

Burada iki olaydan söz etmeden geçemeyeceğim. Bunlardan birini Osman Bölükbaşı anlattı. Bölükbaşı siyasal hayatında hep namuslu, dürüst kalmış, inancı uğruna her türlü çileye seve seve göğüs germiş, örneği çok az görülen renkli politikacılardan biriydi.

Şöyle anlattı:

"Büyük bir yurt gezisine çıkmıştım. Gittiğim her yerde meydanlar dolup taşıyor, saatlerce süren konuşmalarımı meydanı dolduran geniş halk yığınları büyük bir coşkunlukla, seve seve dinliyordu. Bir ara kahve gibi bir yerde dinlenirken, sol tarafımda oturan bir adamın benimle çok fazla meşgul olduğunu gördüm. Sigara yakmak için daha elimi cebime sokmadan o çakmağını çakıyor, "Beyefendi yoruldu, biraz su getirin," gibi sözlerle bana herkesten çok yakınlık gösteriyordu. Ben bu adamı bizim partililerden biri sandım. Her yaptıklarına teşekkürle karşılık veriyordum. Biraz sonra karşımda oturan gazetecilerden bir not geldi. "Sol yanında oturan polistir" diyorlardı. Kağıdın altına hemen bir not yazarak gönderdim, "Aman bir fotoğrafını çekin," dedim. Fotoğrafçı bir arkadaş, makinasını üzerimize çevirir çevirmez, yanımdaki adamın birden şapkasını yüzüne doğru indirdiğini gördüm. Bunun üzerine ona döndüm, "Birader, yaptığın hareket doğruysa ne diye yüzünü kapıyorsun. Yok doğru değilse, yanımda ne işin var? " diye sordum. Polis memuru ne cevap vereceğini şaşırmış bir haldeydi. "Efendim, sizi korumak amacıyla...." derken sözünü kestim. "Memlekette asayiş yerindedir, diyorlardı. Bölükbaşı'nın kulağının arkasında karakol kuracak kadar bu

memlekette asayiş bozulmadı ya."

İkinci olay da Şükrü Sökmensüer'in İçişleri Bakanı bulunduğu günlerde geçmişti. O günlerde Sökmensüer'in ağzında, CHP'nin dışında kalan hemen herkes komünist, hain ve alçaktı. Hatay'da yaptığı bir konuşmada Demokratların komünist olduğunu söyledi. Orada bulunan Tasvir gazetesinin muhabiri bu sözleri not ederek kendisine imzalatmayı unutmadı. Muhabir bu notu gazetenin başyazarı Cihad Baban'a gönderdi. Baban bunu görünce bir makale yazarak İçişleri Bakanına şiddetle çattı. Bakan, "Bu iftiradır, ben böyle şey demedim," diyecek olunca, Cihad Baban, Milletvekili Nihat Erim aracılığıyla bu notu Cumhurbaşkanı İnönü'ye gönderdi. İnönü notu görünce "vay canına" diyerek başını sallamakla yetindi.

İşte bu olayların meydana geldiği günlerden birinde, akşam üzeri Cihad Baban'ın kapısı çalındı. Baban kapıyı açtı, karşısında hiç tanımadığı bir adam duruyordu. "Kimi arıyorsunuz?" diye sordu.. Kapıdaki adam, "Cihad Bey, siz bu akşam İstanbul'a gidiyorsunuz. Beni İçişleri Bakanı çağırdı. Sizi İstanbul'da adım adım izlememi emretti. 'Ne yapıp yapıp bir iş yaratacak, Cihat Baban'ı polislik edeceksin. Genç adamdır, gece bir kulübe, bir eğlence yerine gidebilir. O zaman bir sarhoşluk numarası yapıp onunla çatışacak, karakola götüreceksin. Bu işi yapmadan dönme,' dedi. Beyefendi, ben şu kadar yıldır polislik yaparım. Hiç bu şekilde talimat veren kimse çıkmadı. Durumu gelip size anlatmaya karar verdim. Çok rica ediyorum, İstanbul'a gidip gelişinizde herhangi bir huzursuzluk yaratmayın, bana da iş çıkmış olmasın," dedi.

Cihad Baban, bu olayı bir süre sonra Tasvir gazetesinde başmakale olarak yazdı. Ülkenin içinde bulunduğu siyasal ortamı anlatma bakımından çok dikkate değer bir izlenimi sergilemiş oldu. Polisi kanun adamı olarak değil, iktidar uşağı olarak gören bu anlayış üzerinde dikkatle durmak gerekiyor.

DEĞİŞMEYEN ZİHNİYET

Olay hayli eskidir. Hasan Ali Yücel-Kenan Öner davasında bir tanık mahkemede şunları anlattı:

"Gece sabaha karşı saat üçte beni bulunduğum tabutluktan çıkardılar. İfadeni alacağız, diyerek bir odaya götürdüler. Oda kalabalıktı. İçlerinde devrin Emniyet İşleri Genel Müdür yardımcısı

olduğunu daha sonra öğrendiğim biri yanıma geldi, cebinden çıkardığı bir tabancayı şakağıma dayadı. "Bana bak," dedi. "Ya istediğim gibi ifade verirsin ya da seni öldürürüm, bana soran da olmaz."

Devir tek parti devri. O sıralar bu gibi adamların astığı astık, kestiği kestik. Bu tanığın sözlerini ertesi gün muhalif, muvafık, tarafsız bütün gazeteler iri puntolarla birinci sayfalarında yayınladılar. Ne arayan, ne soran oldu. Bir Allahın kulu ortaya çıkıp da, "Yahu bu ne iştir, bu ne biçim ifade almaktır? Tarafsız olması gereken polis bu mudur?" demedi. Demek ki, bunlar "Olağan" işlerdendi. Herkes bu gibi olayları doğal karşılıyordu, bir vatandaşın bu gibi tehditlerle karşı karşıya kalmasında kanunsuzluk söz konusu değildi. Demek ki polis rahatça adam öldürür, bunu soran bile olmazdı. O döneme "Polis devleti" denilmesinin nedeni de buydu. "Tabutluklar", "Ölüm hücreleri" ve buralarda yapılan işkenceler, o çağın en kara, en bahtsız sayfalarını oluşturdu.

Günler geçti, çok partili siyasal yaşam dönemi başladı. Düğün bayram ettik. "Düşmez kalkmaz bir Allah vardır" derler. Demokrat Parti döneminde de düşmez ve kalkmazın "Polis devleti" olduğunu gördük. Af kanunları çıkararak bu sorumlu kişiler hakkında kovuşturma yapılmadığı gibi kendilerine daha yüksek görevler verildi, CHP döneminde Emniyet İşleri Genel Müdür Yardımcısı olan kişi, DP döneminde vali olarak görev aldı, CHP döneminin polis müdürlerini DP döneminde bankalarda yönetim kurulu üyesi olarak görmeye başladık. Yapılan işkenceler, atılan dayaklar, işitilen küfürler yapanların yanına kâr kaldı.

DP'nin muhalefet yıllarında bir kaymakam Celâl Bayar'ın resmini yırtmıştı. DP iktidara geldikten sonra bu kaymakama yine önemli bir görev verilmek istenince bazı kişiler buna karşı çıkmak istemişler. Bunun üzerine Bayar, "Benim bu tip adamlara yaptırmayacağım iş yoktur," diyerek bu kaymakam hakkındaki kararı onayladı.

İNSAN HAKLARI CEMİYETİ

Giresun Milletvekili Ahmet Ulus'un verdiği bir önerge üzerine, İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer Millet Meclisi'nde bir konuşma yapmış, "Demokrasi dedik, demokrasi dedik ve işte bütün komünistler bundan yararlanma yollarını buldular. Bize demokrasi gelmez. Görmüyor musunuz, en önemli kişileri bile kendilerine alet ediyorlar. Demokrasi,

Sovyet Rusya'nın işine gelir," demişti.

Şükrü Sökmensüer, bu sözleriyle Demokratları töhmet altında bırakmak isterken, CHP'de karşı yönde çalışmalar yapıyor, örneğin Ulus Gazetesi, Mareşal Fevzi Çakmak'la birlikte Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel ve Cami Baykurd'un yan yana çıkmış resimlerini yayınlıyordu. O tarihlerde demokrasi ve özgürlük isteyen aydın ve ünlü kişiler bir araya gelerek, "İnsan Hakları Cemiyeti"ni kurmuş, böylece CHP'ne karşı muhalefete daha işbirlikçi bir hava içinde çalışma olanaklarını sağlamaya başlamışlardı. Mareşal Fevzi Çakmak da bu derneğe üye olanlar arasındaydı.

Gerek İçişleri Bakanı'nın aba altından sopa gösterircesine yaptığı konuşmalar, gerekse Ulus Gazetesi'nin yayınları Mareşal Fevzi Çakmak'ı bir açıklama yapmak zorunda bırakmıştı. Mareşal, bu münasebetle verdiği bir demeçte, "Ben daha işbaşındayken eski Milli Eğitim Bakanı'nın bu faaliyeti destekleyen hareketlerinden dolayı hükümeti uyarmıştım. Kimse kulak asmadı, sonra da Hamidiye Köy Enstitüsündeki komünistlik yuvasından söz ettiler," dedi.

Köy Enstitülerinin kurucusu olan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Mareşal Çakmak'ın bu demeci üzerine şu noktaların açıklanmasını istedi.

"1. Demecinizde "eski Milli Eğitim Bakanı" dediğiniz ben miyim?

2. Desteklenen komünistler kimlerdir ve nasıl desteklenmişlerdir?

3.Bu konuda hükümeti yazıyla mı, sözle mi uyardınız? Sözle uyardınızsa, kime, ne zaman ve ne söylediniz?

Bunları sizden soruyorum ve sözünün sahibi bir Türk vatandaşı olarak cevabınızı bekliyorum."

Hasan Ali Yücel'in bu soruları günlerce cevapsız kaldı. Yücel bunun üzerine "cevabınızı bekliyorum" diyerek üst üste bu soruları tekrarladı. Mareşal'in bu sorulara cevap vermesi beklenirken, DP'nin İstanbul İl Başkanı Avukat Kenan Öner işe karıştı. "Evet, o Milli Eğitim Bakanı sensin" dedi. İşte bu yanıt üzerine Hasan Ali Yücel, Kenan Öner'i dava etti. Muhakeme sırasında Kenan Öner, ırkçı, Turancı ve faşist tanınan gençlere, poliste yapılan işkencede Yücel'in rolü olduğunu, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyeleri'nin ve bazı solcu yazarların Yücel tarafından korundu[illegible]nu öne sürdü. Hasan Ali Yücel böylece, mahkeme kararıyla komünistleri tutan ve destekleyen bir bakan olarak ortaya çıktı. Yücel komünist değildi, Yücel gerçek bir aydın, Milli Eğitim alanında büyük çaba göstermiş, ... Köy Enstitülerinin

kurulmasıyla ülkenin kalkınacağına inanmış bir insandı. Yücel belki de bu davayı kazanır ve Kenan Öner mahkum olabilirdi. Ne yazık ki, özellikle Köy Enstitüsü davasında ona en büyük yardımcı olan İnönü bile artık Yücel'e sırt çevirmişti.

İnönü için amaç, günün koşullarına göre hareket etmek, daima kuvvetliden yana olmaktı. Bu işte de öyle yaptı.

KÖPRÜLÜ'NÜN SÖZLERİ

Kenan Öner'in Hasan Ali Yücel'i suçladığı günlerde DP kurucularından Prof. Fuat Köprülü'nün gazetelerde bir dizi yazısı çıkıyor, o da Öner'in paralelinde, CHP'ni komünistleri tutmakla, desteklemekle suçluyordu. Köprülü, bu yazıların birinde İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'e şöyle diyordu.

"Irkçılar aleyhine şiddetli takibat yapıldığı sırada komünistlere karşı ılımlı davranışın sebebi nedir? Komünist damgası vurulan dergilerin yazarları neden hâlâ propagandaya elverişli bir durumda bulunduruluyorlar? Komünist tahkikatının Köy Enstitülerindeki görüntülerinden kim sorumludur? "

Evet, Demokratlara göre CHP'liler, CHP'lilere göre de Demokratlar komünistti. Ülke o günlerde iki kampa ayrıldığına göre, bütün halk komünistlik suçlaması altındaydı. Sovyet Rusya'da Komünist Partisine kayıtlı üye sayısı birkaç milyonu geçmezken bizde 20 milyon yurttaş komünistti. Gerçekte her iki taraf da içtenlikten uzak, söylediğine kendisi de inanmayan bir tutum ve davranış içindeydi.

Prof. Fuad Köprülü, meydanı boş bulmuş bangır bangır bağırıyor, elinde kalem gazete sütunlarını doldurup taşırıyordu. Bu arada sol propagandanın nasıl yapıldığı konusunda verdiği örnekler tam Köprülü'ye yakışan türdendi. Bir yazısında liselerde okunan Türkçe kitapların olumsuz propagandalarla dolu olduğunu ileri sürerek şöyle diyordu:

"Milli Eğitim Bakanlığı'nın izlediği tek kitap usulü, tamamiyle totaliter rejimlere özgü bir metottur. Bu metodun bizde çok kötü sonuçlar verdiğini söylemeye gerek yoktur."

Köprülü yazısına şöyle devam ediyordu:

"Tevfik Fikret'ten alınan iki şiirden biri, "Haluk'un Bayramı"dır ki, zengin çocuğu ile fakir çocuğu arasındaki tezadı aksetirmektedir. İkinci şiir ise, ünlü "Tarih-i Kadim"dir ki, sırf bir dinsizlik propagandası

olmaktan başka hiç bir edebi kıymeti yoktur. Bu iki parçayı seçmekten amaç nedir? Tarih-i Kadim'in önce komünistler tarafından basılmış olduğunu söylersek, bu sorunun cevabı kendiliğinden meydana çıkar. Laikliğin din düşmanlığı olmadığını bu Türkçe kitabı hazırlayanlar acaba bilmiyorlar mı?

Yine bu kitaplarda son devrin genç hikâyecilerinden alınan hikâyeler de, konuları itibarı ile çok dikkate değerdir. Sait Faik'in "Beyaz Altın" hikâyesi bir ölünün platin dişlerinin sökülmesini anlatıyor. Kemal Bilbaşar adlı bir yazarın hikâyesi, hükümetin dağıttığı elbise kuponunu on liraya satıp çocuğuna ilaç ve tavukgöğsü alan bir memurun perişanlığını canlandırıyor. Orhan Kemal imzalı diğer bir hikâye de hapishanelerin pisliğini ve bir mahkumun hayatını anlatıyor."

Fuat Köprülü, yıllarca üniversitede edebiyat profesörlüğü yapmış bir kişidir. Yukarıya aldığımız şu birkaç tümceden ibaret görüşü onun nasıl bir edebi, siyasi görüşe sahip olduğunu bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. Ona göre Türkiye'mizde, ne zengin, ne de fakir çocuk vardır, ne bir ölünün platin dişi sökülmüştür, ne memur sıkıntı içindedir ve ne de cezaevleri pistir. Fuat Köprülü, bu satırları karaladıktan sonra şöyle diyor.

"Bu parçaların özel amaçlarla Türkçe kitaplarına yerleştirilmiş olması Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu konudaki hoşgörüsünün, umursamazlığının en canlı ifadesidir."

KIŞKIRTMA BAŞLIYOR

Politikadaki ağırlık her gün biraz daha artmaktaydı. Tan matbaasının yakılıp yıkılmasından bir gün önce, 4 Aralık 1945 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "Bizim Yoldaşlar Nihayet Maskelerini Attılar" başlıklı dikkate değer bir yazı yayınlamıştı. Tan gazete ve matbaasıyla birlikte Yeni Dünya Gazetesi'nin, Görüşler dergisinin matbalarıyla iki kitap evi de faşist gençler tarafından aynı şekilde yakılıp yıkılmıştı. Yine bu yakılıp yıkılmadan bir gün önce, Tanin Gazetesi'nde Hüseyin Cahid Yalçın'ın "Kalkın ey ehli vatan" başlıklı başyazısının da bir rastlantı olarak yazıldığını kabul etme olanağı yoktu. Bütün bunlar, CHP'nin, kendisine şiddetle muhalefet yapan yazarlara karşı giriştiği sindirme eylemlerinden başka şey değildi.

Ciddiyeti ile tanınmış Cumhuriyet Gazetesi, bakın o zamanlar nasıl

ciddi olmayan bir tutum ve davranış içindeydi. Gazete şöyle diyordu:

"Demokrasi isteriz, özgürlük isteriz feryatlarından sonra istenilen demokrasiyle özgürlüğün ne olduğu artık iyice meydana çıkıyor. Bu demokrasi komünist demokrasisi, bu özgürlük kızıl özgürlüktür. Orak çekice tapanlar artık maskelerini yüzlerinden atmışlardır. Onlar aylardan beri açık,kapalı yaptıkları tenkitlerde, kopardıkları yaygaralarda neyi amaçladıklarını, özelikle son günlerde yayın alanına attıkları Yeni Dünya ve Görüşler adlı kızıl propaganda organlarıyla daha iyi açıklamışlardır. Onlar, özgür ve bağımsız Türk vatanındaki demokrasiyi ve özgürlüğü beğenmiyorlar. Bu vatanı ve bu milleti Moskovaya özgü bir rejimin esiri yapmak için demokrasi ve özgürlük istiyorlar. İstedikleri Sovyet Rusya'dan başka hiç bir yerde tutunamamış bir sosyal görüş olan komünistlik de değildir. Emperyalist Rus Bolşevikliğidir."

Cumhuriyet Gazetesi, "Görüşler sözcüğünün G harfi ters çevrildiği ve bir parçası parmakla örtüldüğünde oraya benziyor" diye gülünç, gülünç olduğu kadar da üzücü bir tutum içindeydi.

Solcu olmayan bütün gazete ve dergiler, bir süreden beri giriştikleri kampanyayı Tan'ın yıkılışına yakın günlerde bütün şiddetiyle arttırmışlardı. Yurdun hemen her köşesinde, Anadolu Basını diye adlandırılan küçük il gazeteleri bile bu konuda ellerinden geleni yapmaktaydılar.

Sabiha Sertel tarafından çıkarılan Görüşler dergisinin ilk sayısında, yazı kadrosunda Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuad Köprülü'nün adlarının bulunduğu ilan edilmişti. Ortam tam bir curcunaydı. Bu adamlar bir yandan Sabiha Sertel'i komünistlikle suçluyor, öte yandan onun çıkardığı dergide yazı yazacaklarını bildiriyorlardı. Bir gün sonra solcu gazete ve dergiler basılınca, Celal Bayar hemen telefonla Zekeriya Sertel'i aramış, Görüşler Dergisi'nde yazı yazacaklarını bildiren ilanın kaldırılmasını kendisinden yalvarırcasına rica etmişti. Bayar telefonda, "Aman Zekeriya Bey, mahvoluruz, bu ilan bizim çok aleyhimize oldu. CHP bundan yararlanmak için her şeyi yapacak," diyordu. Birkaç gün önce söz verip bu olaylardan sonra Bayar ve arkadaşlarının korkarak yazı yazmaktan vazgeçmeleri Sertel'i etkilemedi. "Bu gibi adamlardan zaten başka şey beklenmez," demekle yetindi sadece.

Görüşler Dergisi çıkmadan birkaç gün önce, Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel'le birlikte Ankara'ya gelmiş, Bayar ve arkadaşlarıyla bu dergiye yazı yazmak konusunda yaptıkları konuşmada ben de bulunmuştum.

Serteller İstanbul'a dönerken, Adnan Menderes, istasyona kadar gelerek kendilerini uğurlamıştı. Trenin penceresinden Sabiha Sertel bana, "Karakuş yazıları alıp göndermekte acele et," diye ricada bulunuyor, Adnan Menderes de, "Merak etmeyin hanımefendi, yazılar arka arkaya gönderilecektir," diyordu.

TAN GAZETESİ YIKILDI

Tan Gazetesi 1945 yılının ocak ayında, CHP'nin desteğiyle faşist yüksek öğrenim gençliğinin "Komünizmi Tel'in" mitinginde yakıldı, yıkıldı.

Başta Tan Gazetesi olmak üzere, La Turquie, Yeni Dünya gazeteleri, Görüşler dergisi, hükümete karşı amansız bir savaşım kampanyası açmışlardı. Bu gazete ve dergilerle kanun yoluyla başa çıkmaya olanak yoktu. Sabiha Sertel, Zekeriya Sertel, Cami Baykurt, Behice Boran yazdıkları yazılarda ,faşist yönetime son verilmesini, özgür, insan haklarına saygılı bir hukuk devleti kurulmasını istiyorlardı. Zekeriya Sertel, olaydan bir süre önce üst üste yayınladığı başyazılarda, bu işlerin o zamanki hükümet ve meclisle olmayacağını, çünkü her şeyden önce bu adamların fikir yapılarının buna elverişli olmadığını bildiriyor, yazılar Ankara siyasal çevrelerinde sinirli bir havanın yaratılmasına yol açıyordu.

Sertel, bununla da kalmıyor , CHP'nin parasıyla Sivas'da yayınlanan Ülke gazetesinde Reşat Şemseddin Sirer tarafından kaleme alındığı bilinen, "Bu değirmenin suyu nereden geliyor? " yazısına yanıt vererek, Ankara hükümetini ağır suçlamalar altında bırakıyordu.

Sertel, bu yazılarında ,iktidara bağlı bazı kişilerin kanunsuz, "haksız kazançlar" sağladığını, bunları yurt dışına kaçırarak yabancı bakanlara yatırdıklarını iddia ediyor, "Biz karı-koca kırk yıldan beri çalışarak bir matbanın yarısına sahip olduk, kazandığımız paranın son santimine kadar hesabını vermeye hazırız, siz de hazır mısınız? " diye soruyor, "Hodri Meydan" diyerek Tevfik Fikret'in ünlü şiirini dile getiriyor, "Milyonla barındırdığın ahfad arasında/Kaç nasiye vardır çıkacak paki dirahşan" diye soruyordu.

CHP bu ağır töhmet altında kalınca "Memlekette komünist tehlikesi var" diyerek gözleri başka bir noktaya çekmek istiyordu. Bu görüşünü destekleyici bir zemin de vardı, Ruslar o günlerde bizden Kars, Ardahan

ve Artvin illerini isteyerek, sınırda kendilerinden yana bir değişiklik yapmak için girişimde bulunmuşlardı. Bu istekle Sertellerin yazıları arasında bir paralellik kurulmuş, gençler harekete geçirilmişti.

Zekeriya Sertel, komünist olmadığını, yazdığı yazılarda bütün açıklığıyla ortaya koyuyordu. Komünizmin uygulanması için memlekette gerek objektif, gerek sübjektif koşulların mevcut olması gerektiğini, oysa, sanayileşmemiş Türkiye'de böyle bir şeyin sözkonusu olamayacağını söylüyordu.

Sertel, Sovyetlerin isteği karşısında ilk kez bayrağı açan, bu isteklere şiddetle karşı koyan yazardı. Hayret ve dehşet içinde kalmıştı. 1944 yılı haziran ayı ortalarında bu münasebetle yazdığı başmakalede aynen şöyle diyordu:

"Kars, Ardahan ve Artvin,. ne bir askeri zaferin mükâfatı olarak alınmış, ne de istila edilip bir olup bitti ile Ruslara zorla kabul ettirilmiştir. Bu vilayetler Lenin Rusyası'nın kendi rıza ve muvafakatı ile iki taraf arasında dostça anlaşılarak Türkiye'ye bırakılmıştır."

Sertel, bu konudaki bir başka yazısında da, "Birleşmiş Milletler Anayasası gereğince bütün ulusların hükümranlık haklarına ve toprak bütünlüğüne riayet etmek teahhüdü altına giren Rusya'nın,daha imzasının mürekkebi kurumadan böyle bir hata işlemesi, aklın alacağı iş değildir." diyordu.

AMAÇ BAŞKA

Bu yazılardan da anlaşılacağı üzere, Sertellere karşı duyulan kızgınlık, onların komünist olması ya da Sovyetlerden yana bulunması gibi bir uydurmadan ileri gelmiyordu. Bu düpedüz iktidarın faşist, insan haklarına saygısız, özgürlüğe düşman bir tutum ve davranış içinde olması karşısında Sertellerin gösterdiği tepkinin sonucuydu.

Sertelerin yazılarından huzuru kaçan o dönemin ileri gelenleri, İstanbul CHP Parti müfettişi Alaeddin Tiridoğlu'nu görevlendirdiler. Tiridoğlu, İstanbul'a giderek CHP öğrenci yurtlarında kalmakta olan gençlerle ilişki kurdu. Onlarla yaptığı toplantılarda, Tan'a yöneltilecek saldırının esasları saptandı. Öteki yurtlarda kalmakta olan gençlerle "Komünizmi tel'in" perdesi altında Tan'a hücum etmeye onu yakıp yıkmaya karar verildi.

Bir sabah saat dokuz sıralarında Beyazıt meydanında yavaş yavaş

toplanılmaya başlandı. Haberi alan öteki fakülte öğrencileri de kafileler halinde bu meydana geldiler. Bir saat sonra kalabalık binleri aşmıştı. İki kol halinde yürüyüş başladı. Bir kol, Kapalıçarşı'dan geçti, bir kol da Divanyolundan yürüyerek Eminönü Halkevi önüne geldi. Ve her iki kol bu noktada birleşti.

Kalabalık biraz sonra Tan matbaasının önüne doğru akmaya başladı. Tam bu sırada düzenleyicilerden bazıları kapıyı kırarak içeri girdiler. Önce ne kadar cam, çerçeve varsa kırdılar, daha sonra sıra odalarda bulunan bütün mobilyalara, makinalara, kitaplara, gazetelere, arşive geldi. Ne var ne yoksa hepsi kısa bir zamanda paramparça oldu. Sokaklara saçılan gazete bobinlerinin Sirkeci garının önüne kadar açılarak yuvarlandığı görüldü.

Burada çok dikkate değer bir olay meydana gelmiş, mitingi izleyen emniyet kuvvetleri, bu yakıp yıkma işinde kimseye "Ne yapıyorsunuz?" demek gereğini bile duymamıştı. Oysa, Sovyet Konsolhanesi zarar görmesin diye alınan önlemlerin yeterli olduğu ortaya çıktı.

Galata köprüsü derhal açıldı, gidiş-geliş durduruldu. Kalabalığın bir bölümü Haliç köprüsünden, bir bölümü sandallarla, mavnalarla geçerek Karaköy'de buluştu. Sovyet konsolosluğunu protesto etmek isteyen gençleri tutmak için, bir yandan Galatasaray lisesinin önünde, öbür yandan Yüksek Kaldırımdan ve Şişhane'den gelen yollarda çok sıkı önlemler alındı, yangın arabaları gençlerin üstüne basınçlı su sıkarak bir bölümü yakalanıp götürülerek daha büyük olayların meydana gelmesi önlenmiş oldu. Bu arada büyük bir kalabalık Humbaracı yokuşunda bulunan La Turquie gazetesinin önüne kadar sokuldu, bu gazetede de ağır yıkımlar oldu. Gençler bu arada Berrak, ABC kitabevleriyle Yeni Dünya dergisini de basıp, buraları da yıktılar. Makinalar parçalanmış, gazete bobinleri yırtılmış, yerlerde sürüklenmiş, binanın kiremitleri sokaklara fırlatılmış ve bütün bu işler 15 dakika gibi çok kısa bir zamanda yapılmıştı.

YAŞASIN İNÖNÜ

Öğrenciler böylece Beyoğlu'ndaki işlerini tamamladıktan sonra "Yaşasın İnönü", "Kahrolsun Komünizm", "Kahrolsun Serteller" diye bağırarak Karaköy'e geldiler. Burada "Tan mezecisi" levhası hemen "Can Mezecisi" olarak değiştirildi. Biraz önce kepenkleri kapanan dükkânlar

bayrak çekmeye başladılar. Kız öğrencilerin çantalarından çıkardıkları rujlarla duvarlara "Kahrolsun Serteller" yazdıkları görüldü. Eminönü'ne gelen gençler burada hararetli konuşmalar yaptılar, daha sonra Tan matbaasının önüne gelerek bir yıkıntı halini alan binaya bayrak çektiler ve dağıldılar.

Ertesi gün Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Anadolu Kulübünde gazetecilerle bir sohbet toplantısı yaptı, İstanbul'da meydana gelen olay hakkında görgü tanıklarından bilgi aldı. Akşam Gazetesi başyazarı Necmedin Sadak, bu münasebetle geniş bilgi verdi. Sadak, Başbakana, "Beyefendi, Teknik Üniversite'den gelen öğrenciler, hayli marifetli görünmüşler, baskı makinasını çalıştırmışlar, dişlilerin arasına demir çubuk sokarak makinayı çalışamaz hale getirmişler," diyor, bu sözler Saraçoğlu'nun kahkahalarıyla karşılanıyordu. Saraçoğlu, "Biz isteseydik bu gazeteyi daha önce kapatabilirdik. Basın kanununun 50. maddesi bize bu yetkiyi vermektedir. Bu kolay bir işti, ama biz bu gibi yollara başvurmadık," diyordu.

Olaydan sonra sorumluların yakalanarak adalete verilmesi beklenirken, öyle olmadı. Zekeriya Sertel hakkında "Millet Meclisinin ve Hükümetin manevi şahsiyetini tahkir" suçundan soruşturma açıldı. Matbaası yıkılan, gazetesi kapatılan Sertel, Savcılığın bu davranışı karşısında hayret ve dehşet içinde kaldı.

1 aralık tarihinde Sertel tarafından kaleme alınan "Millet önünde hesaplaşmak istiyoruz," 12 Aralık tarihinde "Vatandaş nasıl hesap sorar?" yazılarında suç görülmüş, bundan dolayı da hakkında dava açılmıştı. Savcı, "basın özgürlüğünün elde silah olarak kullanıldığını, Millet Meclisinin ve Hükümet üyelerinin halkın gözünde küçük düşürüldüğünü," iddia ediyordu.

Sertel'in bu iddiaya karşı cevabı şöyleydi:

"Bu yazılar, Sivas'ta CHP tarafından çıkarılan Ülke gazetesinin bana karşı yaptığı yayınlara cevap vermek maksadı ile yazılmıştır. Bu yazılarda belirsizlik değil, açıklık vardır. Şuna buna isnad yoktur."

Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Cami Baykurd'un evleri bir gece emniyet görevlileri tarafından basıldı ve her üçü de o geceyi emniyette geçirdikten sonra ertesi gün adliyeye gönderilerek tutuklandılar. Bu davanın Adalet bakanının emriyle açıldığı daha sonra öğrenildi. Bütün bunlar zincirin birer halkası gibi birbirini izliyordu.

Duruşmalar başladı. Mahkeme salonları gençlerle dolup taşıyordu.

İşin içyüzünü bilenler, Sertellerle birlikteydi. Üç ay kadar hapiste yattılar. Sonunda Yargıtay davayı esasından bozdu ve Serteller o akşam salıverildiler.

Sertel, yıllar sonra "Hatırladıklarım" adlı eserinde bu konuya değinerek şöyle diyordu:

"Tan gazetesini yeniden çıkarmak olanağı kalmamıştı. Kırk yıllık çalışma hayatımın meyvesi enkaz halinde yatıyordu. Evimiz polisle çevrilmişti, arkamıza polis takılmıştı. Mahkemeden, hapisten kurtulmuştuk ama bu kez daha geniş bir hapishaneye düşmüştük."

Dayanamadılar. Bir gün haber aldım ki, yurt dışına çıkmak için pasaport istemişler, alamıyorlarmış. Bir zamanlar Demokrat Parti'yi birlikte kurma toplantıları yapan Adnan Menderes artık Başbakan olmuştu. İlgililere emir veriyor, "Verin pasaportlarını, verin, defolup gitsinler!" diye bağırıyordu. Serteller gittiler uzun zaman nerede oldukları, nasıl geçindikleri konusunda bir haber alınamadı. Sabiha Sertel vatan hasretiyle Bakü'de öldü. Zekeriya Sertel de neden sonra memlekete döndü.

Tan matbaasının hükümetçe alınan bir karar sonucu yakılıp yıkıldığını dile getiren bir başka olay da yıllar sonra ortaya çıktı: 1952 yılının 15 mayısında devrin Başbakanı Adnan Menderes, Balıkesir il kongresinde İnönü'ye çatmış, "Daha dün işlerine gelmeyen yayınları durdurmak için gençleri kışkırtarak İstanbul'un göbeğinde gazete matbaalarını yerle bir eden onlar değil miydi?" diyerek, bu tertibin CHP tarafından yapıldığını herkese ilan etmişti.

Tan gazetesinin yakılıp yıkılması üzerine, Şair Nazım Hikmet, yazdığı bir şiirinde öyle diyordu:

"Bursa'da havlucu Receb'e,
"Karabük fabrikasında tesviyeci Hasan'a
"Fakir köylü hoca kadına,
"Irgat Süleyman'a düşman,
"Sana düşman, bana düşman,
"Düşünen insana düşman.
"Vatan ki o insanların evidir
"Sevgilim, onlar vatana düşman."

BİR DOKTOR ÖLDÜRÜLDÜ

Gazeteler Ankara'nın tanınmış doktorlarından Neş'et Naci Arzan'ın bir cinayete kurban gittiğini haber verdiler. Haber şuydu: "Dün akşam üzüntü verici bir cinayet işlenmiş, tanınmış Dahiliye ve Çocuk Hastalıkları mütehassısı Dr. Neş'et Naci Arzan, muayenehanesinde tabancayla öldürülmüştür. Cinayeti işleyen adam, muayenehaneye bir hasta gibi gelmiş, sırası gelip doktorun odasına girdiği zaman, dışarıda bekleyen hastalar bir tabanca sesi duymuşlar, içeri girdikleri zaman doktoru kanlar içinde bulmuşlar. Savcılık ve zabıta araştırmalara başlamıştır."

Ertesi gün olay hakkında daha geniş bilgi veriliyor, katilin bulunduğu, doktorun, "hastanın hırsına kurban gittiği" bildiriliyor, kimliği açıklanıyordu: "Reşit Mercan."

Doktor Neş'et Naci Arzan, hemen bütün Ankara'lılar tarafından tanınmaktaydı. Doktor, sevimli yüzü, çabuk ve güçlü teşhisi, değerli tedavisiyle büyük ün yapmıştı. Hasta olanlar onun, o hastaların dostuydu. Böyle sevimli, çalışkan bir insanın birkaç kurşunla can vermesi bütün Ankaralıları büyük üzüntü içinde bırakmıştı. Acaba ölüm sebebi neydi? Hemen herkes bunu konuşuyordu. Verilen bilgiye göre, cinayet günü saat 19'da kapı çalınmış, doktorun hizmetçisi Sultan kapıyı açmıştı. Gelen adam, 22-23 yaşlarında, zayıf, uzun boylu ve yakışıklı bir delikanlıydı. Hizmetçi kendisine bir şey sormadan içeri dalan genç, "Doktor burada mı? " sorusuna "Evet" yanıtını alınca dairenin holüne girmiş ve sırasını beklemeye koyulmuştu.

Bu sırada doktorun odasında, dostlarından Yargıtay Ticaret Dairesi üyelerinden Faiz Yörükoğlu bulunmaktaydı. Sultan, doktora bir hasta geldiğini haber verdi ve "Biraz beklesin," cevabını aldı. Tam o sırada kapı çalındı bu kez Maliye Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü memurlarından Celadet Conk geldi. Delikanlı yerinden kalkarak kapıyı açtı. Celadet Conk, "Doktor içerde mi? " dedikten sonra orada bulunan bir iskemleye oturdu.

Doktor biraz sonra Faiz Yörükoğlu'nun bulunduğu odadan çıktı, orada bekleyen hastasını muayene odasına aldı. Hizmetçi Sultan yandaki odadaydı. On dakikalık bir süre sessiz geçti. Bundan doktorun hastayı muayene ettiği anlaşılmaktaydı. Doktorun biraz sonra sesi geldi, "Sana bir ilaç verdim, göğsüne, bağrına sürersin. Yarın sabah saat onda dispansere gel," dedi.

Bu sözlerin ardından içerde bir gürültü oldu ve arkasından doktorun, "Yetişin, adam öldürüyorlar!" diye bağırdığı işitildi. Sultan içeri koştuğunda katil de odadan çıkmaktaydı. Elinde Belçika yapısı bir tabanca vardı ve tabancaya mermi sürmekteydi. Tekrar odaya daldı. Sultan, yalvaran bir sesle, "Günahtır, yapmayın, çok yazık olacak," diyordu. Katil kadına bağırdı: "Ulan çekil karşımdan, seni de yakarım!" Sultan, korkudan perişan halde, heyecanla banyoya kaçtı.

Celadet Conk gürültüyü işitmişti, bekleme odasının kapısındaydı. Yargıtay üyesi de oturduğu odadan dışarı çıkamamakta, heyecan içinde beklemekteydi. Katil doktora beş el ateş etti, bu beş kurşun da doktorun vücuduna saplandı. Neş'et Naci, "Ah yandım!" diyerek yere yuvarlandı, son bir çabayla yatak odasına geçmek istediyse de yatağın başucunda yere yıkılarak öldü.

Katil koridora çıktı, kapıya yönekli ve geldiği gibi çıkıp gitti. Hizmetçi fırlamış, "Katil var, katil var, doktoru öldürdüler!" diye hüngür hüngür ağlamaktaydı. Apartman kapıcısı İzzet Akson, doktorun dairesinde bir gürültü olduğunu işitmiş, daha sonra Sultan'ın sesini duyarak yerinden fırlamıştı. Kapıcının karısı Fatma, bodrum katından üst katlara çıkarken, elinde tabanca olan katili görmüş, dehşet içinde kalarak dili tutulmuştu. Kapıcı İzzet Akson, katile yaklaşmak istediyse de katil "Yaklaşma" deyince oraya çömelmişti. Kapıcının karısı bu kez, "Bizi yavrularımıza bağışla," diye inlemekte, katil üstüne üstüne çekilerek vererek telâşsız bir halde olay yerinden uzaklaşmaktaydı.

Cinayetin duyulması üzerine Adli tabip ve Emniyet görevlileri koşup geldiler, Adli tabip kurşunların doktorun nerelerine girdiğini saptadı ve kurşunların vücuda girmesinden on dakika sonra öldüğünü söyledi.

Kovuşturma sonucunda polis, Reşit Mercan adında birini bulmuş, "Katil, budur," diyerek mahkemenin karşısına çıkarmıştır.

İŞİN İÇYÜZÜ

Buraya kadar anlattıklarım, polisten biz gazetecilere verilen bilgilerdir. Onlar neler yazmamızı istemişse bizler de onları gazetemize aktarmışızdır. Ama muhakeme başlayıp katil diye tanıtılan Reşit Mercan'ın nasıl birbiriyle çelişir sözler söylediği görülünce, işin rengi değişti. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kâzım Orbay'ın oğlu Haşmet Orbay'ı kurtarmak için Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın girişimleri

bütün çıplaklığıyla ortaya çıktı. Şimdi olayın içyüzünü, sanığın, tanıkların sözlerinden çıkarmaya çalışalım:

Reşit Mercan'ın birbirini tutmayan sözlerinden sonra sıra tanıkların dinlenmesine gelmişti. Salona önce, kahverengi ekose elbiseli, zayıf bir delikanlı girdi. Sol kolunda bir çanta taşıyordu. Düzgün konuşuyor, heyecanına rağmen sakin görünmeye çalışıyordu. Bu delikanlı Haşmet Orbay'dı.

Haşmet Orbay, Reşit Mercan'ı 10 yıl önce Robert Kolej'de tanımıştı. İki yıl öncesine kadar hiç görmemiş, bir gün onunla, sırtında asker elbisesi olduğu halde karşılaşmıştı. Birkaç ay sonra tekrar görüşmüşler, evine gelip gitmeye başlamış, bazı dertleri olduğunu bildirmişti. Anlatmaya devam etti:

"Birgün bana büyük projeleri olduğundan söz etti. Bir tabanca bulmam ricasında bulundu. Kendisine 'sorumluluk kabul etmem' diye cevap verdim."

Yargıç, Haşmet'e sordu:

"Bir tabanca niye alınır? İstenen şey kitap değil, sorumluluk kabul etmem ne demek? "

Haşmet, bu soruyu yanıtlamak istemedi:

"Ona mermi de gerekliymiş. Tabancayı buldum, verdim. Akşam eve gelmiş, elbiselerini değiştirmiş. "Bunu niçin giydin? " dediğim zaman 'Beni tanımasınlar diye' yanıt verdi, sonra çıkıp gitti," dedi.

Sözlerine şöyle devam etti:

"Gece görüştüğümüzde ne olduğunu sordum, 'Yaralandım, yarın gazetelerde okursun' dedi."

Haşmet'in konuşması burada bitti.

Daha sonra ilk ifadesi okundu. Bugünkü sözleriyle daha önceki sözleri arasında çelişkiler vardı. Haşmet, ilk ifadesinde, Reşit'in bu planını uygulaması halinde eline çok para geçeceğini, buradan İstanbul'a giderek üstünü başını düzelteceğini, tabancayla zengin kişilerden para toplayacağını, bu paranın bir bölümünü de kendisine vereceğini bildiriyordu. Haşmet, Reşit'in bu önerisini kabul ettiğini de belirterek, "Hergele meydanına gittim, bir tabanca alarak kendisine verdim," diyordu.

Bu arada Reşid'in de ilk ifadesinden bazı parçalar okundu. Reşid, sözlerinin bir yerinde, "Haşmet'in bir yere 1200 lira borcu vardı. Bu borçtan kurtulması için bir tabanca bulduk. Doktorun muayenehanesine gittim ve o gece Haşmet'in evine döndüm. Doktor Neş'et Naci'yi

öldürdüğümü kendisine söyledim. Bana hemen, 'Aldığın parayı ne yaptın?' diye sordu. Ben de korktuğumu, para alamadan çıktığımı kendisine söyledim," diyordu. Bu sözler okunurken, Haşmet boncuk boncuk terliyordu. Yüzü sapsarı kesilmişti. Bir ara ayakta sendeler gibi oldu. Yargıç, Haşmet'in bu halini gördü, oturmasını söyledi.

Durum gittikçe açıklığa kavuşuyordu. Duruşmaya bir süre ara verilmesi üzerine, Haşmet salondan dışarı çıktı. Yüzüne, gözüne biraz su serpildi. Kravatı çözülmüş, yakası bağrı açılmıştı.

HAŞMET'İ GETİRİN

Bir süre aradan sonra duruşmaya yeniden başlandı. Yargıç, "Haşmet'i getirin," dedi. Haşmet, ayakta duramayacak halde salona girdi.

"Bak, Reşit, senin zengin kişileri korkutmak suretiyle para toplamak istediğini, bu usülü senin bulduğunu söylüyor, ne dersin? " diye sordu yargıç.

"Yalan. Her suçlu kendi suçunu başkalarının üstüne atar."

Yargıç, bu yanıt üzerine Reşit'e döndü:

"Haşmet bu sözlerinin yalan olduğunu söylüyor, ne dersin? " dedi. Reşit boynunu büktü, durdu, düşündü, Haşmet'i şöyle aşağıdan yukarı süzdükten sonra, "Peki, ne diyelim, ben söylemiş olayım," dedi.

Bundan sonra dinlenen öteki tanıklar, olayı dile getirdiler. Vakit hayli ilerlemişti. Savcılık, Haşmet Orbay hakkında da soruşturma açtı. Adaleti yanlış yola sürüklemek, katile tabanca sağlamak, izinsiz tabanca kullanmak, katili evinde barındırmak gibi eylemlerden cezalandırılmasını istiyordu.

Tanıkların dinlenmesi günler, haftalar, aylar aldı. Genellikle herkese egemen olan kanı, ortada "bir şeylerin döndüğü" ama bunların açıklanmasından kesinlikle kaçınıldığıydı. Örneğin, bir gün duruşmaya ara verildiği sırada, Reşit yanında bulunanlara bazı açıklamalarda bulunmuş, ama işin gerçek yüzünün ne olduğunu yine söylememişti.

Cumhuriyet gazetesi muhabiri Mekki Sait Esen, mahkemede dinlenildiği sırada şöyle demişti: "Reşit bize oturum arasında Haşmet'in kendisine yüz binlira teklif ettiğinden söz etti. Anafartalar karakoluna teslim olmasından sonra Vali Tandoğan tarafından çağırıldığını, Valinin kendisiyle uzun uzadıya konuştuğunu anlattı. Ne görüştüklerini soranlara, Reşit 'Söylemeyeceğim,' dedi. 'Mahkemede söyleyecek misin,' sorusuna karşılık yine, 'Hayır,' yanıtını verdi," dedi.

Bu ifade üzerine söz alan Reşit, "Valiyle konuşmam Anafartalar karakoluna teslim olmamdan biraz sonra oldu, Valinin yanına gittim. Olay hakkında kendisiyle konuştuk. Ne konuştuğumuzu söyleme-

yeceğim," dedi.

Yargıç sordu:

"Seni valinin yanına giderken kim gördü? "

"Emniyet Müdürüyle İkinci Şube Müdürü ve Anafartalar merkezinde üç yıldızlı bir komiser. Ama bunlar ben Valiyle konuşurken ayrıldılar."

"Neler konuştunuz? "

"Söylemeyeceğim."

"Ne zaman söyleyeceksin? "

"Belki de hiç söylemeyeceğim."

"Belki savunmanı etkiler."

Reşit düşündü, bir şeyler söylemek isterken yine vazgeçer gibi oldu. Bunun üzerine Savcı sordu:

"Acaba konuşmanın bu olayla bir ilgisi yok mu? "

"Var ama söylemeyeceğim," dedi ve ekledi: "Ankara savcısı Kemal Bora, bir gece saat 22.00 sıralarında beni cezaevinde gelip ziyaret etti. Müdürün odasında bana, "Bunları yalanlayacaksın. Söylediklerinde bana hakaret ediyorsun.Halbuki ben sana ne kadar iyilik etmiştim. Seni polisin elinden ben kurtardım. Fakat gerekirse seni burada da konuşturabilirim," dedi ve dövdürmekle korkuttu. O gece gerçekten çok korkmuştum, dediği gibi yaptım ve daha önce hazırlanmış olan bir yazıyı imzaladım."

Yargıç, bir yazıyı dosyadan çıkararak Reşid'e sordu:

"Bahsettiğin yazı bu mudur? "

"Hayır, bu değildir. 6.11.1945 tarihli yazı ikinci kez yazılmıştır. Yine bir gün Kemal Bora, beraberinde yardımcısı Zeki Kumrulu olduğu halde cezaevine bana geldi. O sırada annem de yanımdaydı. Bir fırsatını bularak, anneme, "Benim hayatım burada tehlikede. Eğer bana bir şey olursa bütün kuvvetinle hakkımı arayacaksın,' dedim."

Anafartalar Başkomiseri İhsan, verdiği ifadesinde, Reşid'in Valinin yanına götürülmesi emrini Emniyet Müdürü Şinasi Turga'nın verdiğini söyledi. Yargıç sordu:

"Reşit Valinin yanında ne kadar kaldı? "

"Yarım saat kadar."

"İçerde ne konuştular? "

"Dışarda olduğum için bilmiyorum."

İkinci Şube Müdürü Naci Uluer ise, Reşid'i Valinin yanına kendisinin götürdüğünü bildirdi. Yargıcın, "Reşit içerde ne kadar kaldı? " sorusuna Uluer, "On dakika,"diye cevap verdi.

Hakim, Reşid'e sordu:

"Doktorun kaçması sırasında, dur anlaşalım, demişsin, bundan amacın neydi? " Reşit bu soruya şu karşılığı verdi:

"Böyle bir şey yoktur. Muhakemenin gidişi değişmiştir. Eski ifademin hepsi de yalandır. Ben onları Haşmet'in ağzından duymuş, bana söylediği şekilde anlatmıştım."

"Neden böyle ifade verdin öyleyse? "

Reşit yüksek sesle şu karşılığı verdi:

"Aramızda bir anlaşma vardı da ondan. Yani Haşmet'in işlediği suçu ben üzerime almıştım," dedi ve ekledi:

"Haşmet'in cezaevindeki 60 kişilik koğuşun ortasında, 'Doktor bin kişi öldürmüştür. Ben bir doktoru öldürmüşüm, ne olacak? ' dediğini duymayan kalmamıştır." Bu sözler üzerine Savcı Kemal Bora cezaevine gelmiş, "Acaba Haşmet delirdi mi? " diye onu muayeneye göndermişti. Bunu da yine Reşit açıklıyordu. Reşit sözlerinin doğruluğunda ısrar ediyor: "Bu olay, aynen böyle olmuştur. İsterseniz, koğuştaki 60 kişiyi buraya çağırarak dinleyebilirsiniz," diyordu.

HAŞMET GÜLÜMSÜYOR...

Reşit bu sözleri söylerken Haşmet, Reşid'e doğru eğilerek, gülüyordu. Bu sırada Savcı, Haşmet'e bazı sorular sordu. Hakim Haşmet'e, "Kalk bakalım, soruyu anladın mı? " dedi. Haşmet, "Evet anladım," dedikten sonra hakim, "Anlat öyleyse," dedi. Haşmet iyice şaşkın bir haldeydi, sordu: "Soru neydi? " Etraftan kahkahalar yükseldi.

Reşid'in annesinin mahkemedeki ifadesi de dikkate değer bir özellik gösteriyordu. Kadıncağız "İçim yanıyor, Hakim bey," diye söze başladı. "Hiç olmazsa derdimi size dökeyim," dedi. Olaydan nasıl haberi olduğunu, bir sivil memurun kendisini evinden alarak Emniyete götürdüğünü, daha sonra Savcıya koştuğunu, avukat tutmak istediğini söylemesi üzerine, Kemal Bora'nın, "Avukat tutmaya gerek yok. Bu işi uzatmak da istemiyoruz," dediğini anlattı. Savcının Reşid'e aynen, "Reşit gel yavrum. Senin temiz alnından ve yüksek vicdanından eminim. Bütün söylediklerinin birer gerçek olduğuna kaniim. Bunları iddianamemde de belirttim. HAŞMET'in BU İŞE KARIŞMAYACAĞINA EMİNİM. Annene söyle, evine gitsin. Avukat tutmaya da gerek yoktur," dediğini hatırlattı...

Reşid'in annesi Kâmuran hanım konuştukça, salonu dolduran dinleyicilerden çıt çıkmıyordu. Herkes sanki kulak kesilmişti. Konuşmasına devam etti:

"Benim 18 yaşında bir de kızım var. Geçen yıl Maarif Kolejini bitirdi. Kızım Adliyeye çağırılarak, Kemal Bora tarafından üç buçuk saat kandırılmak istendi. Savcı kızıma, 'Ağabeyine yazıktır, onu kurtaralım. Eğer sen, Neş'et Naci'yle aramda ilişki vardı, Reşit ondan dolayı doktoru vurdu, dersen Reşit kurtulacaktır,' dedi, ama kızım bu öneriyi şiddetle reddetti.'Olmayan bir şeyi söyleyemem,' dedi. Savcı bundan sonra Nazilli'de noter olan küçük ağabeyimin karısı Lütfiye'yi çağırmış, benimle Neş'et Naci arasında bir ilişki bulunduğunu söylemesi için sıkıştırmış, o da bu öneriyi reddetmiş. Reşit, adam öldürmek şöyle dursun, kurban kesilirken bakamayacak kadar yufka yüreklidir. Kendisi babasızlığın acısını çekmiş bir çocuktur. Bu nedenle, Neş'et Naci'nin küçük çocuğunu babasız bırakmaktansa bin defa ölmeyi tercih eder bir yaradılıştadır," dedi.

SAVCI, REŞİT HAKINDA ÖLÜM CEZASI İSTİYOR

O gün yine Adliye Sarayı olağanüstü günlerinden birini yaşıyordu. Mahkeme salonu dolmuş, taşmıştı. Koridorlar adam almıyordu. Binadan içeri giremeyenler, caddelerden taşmış, trafik aksamıştı.

Savcı iddianamesini okumaya başladı. Olayı baştan sonuna dek özetledi. Salonda büyük bir sessizlik vardı. Reşit, süngülü jandarmalar arasında bitkin, perişan gözlerini belirli bir noktaya dikmiş, kendi hakkında söylenen sözleri dinlemekten uzak bir durumdaydı.

Tam bu sırada kapının önünde bir itişip kakışma oldu. Bir kadın sesi, tavana yansıyan hıçkırıklı bir ses, "Kapıyı açın, içeri gireceğim. İçerdeki oğlumdur," diyordu. Kapı açıldı, Reşid'in annesi, oğlundan daha bitkin, daha perişan bir halde içeri girdi. Dinleyiciler ona yer gösterdiler, oturdu. Bu arada bazı kadınların sessiz sessiz ağladıkları duyuluyordu. "Günahtır, yazıktır," diyorlardı.

Savcı devam etti. Reşid'in para hırsıyla bu cinayeti işlediğini, İstanbul'a giderek, yine tehdit yolu ile zengin kişilerden para toplamaya devam edeceğini bildirdi. Haşmet Orbay'la aralarında geçen konuşmaları, tabancanın sağlanması gibi konuları yukarda belirtildiği gibi anlattı ve hareketine uyan Türk Ceza kanununun 450. maddesi

hükmüne uyularak cezalandırılmasını istedi. Bu madde "bilerek" adam öldürenlere ölüm cezası verilmesini emrediyordu.

HAŞMET ORBAY TUTUKLANDI

Savcının iddianamesini bitirmesinden sonra Yargıç, Reşid'e bir diyeceği olup olmadığını sordu. Reşit ne diyeceğini düşünürken, arkadan yine annesinin hıçkıran sesi duyuldu, "Reşit, avukat tutacağım de yavrum. Avukat tutacağım de."

Kadıncağız durmadan ağlıyordu. Reşit annesinin sözünü duyarak Yargıca sordu, "Efendim, avukat tutabilir miyim?" Yargıç, Reşit'e, "Elbette hakkın var, tutabilirsin," dedi.

Annesi tarafından daha önce tutulmuş olan avukat salona girerek yerini aldı. Adli tabibin, Reşit hakkındaki raporu okundu. Bu raporda Reşit için "Süper-dejenere" deyimi kullanılıyordu.

Aynı duruşmada yukarda bildirdiğim suç unsurlarından dolayı Mahkeme Haşmet Orbay hakkında da tutuklama kararı verdi.

Reşid Mercan'la Haşmet Orbay'ın davaları birleştirilerek muhakemeye devam olundu.

Ölen doktorun karısı ve çocuğunun vekili sıfatıyla Avukat Hamit Şevket İnce de duruşmalara katılmaya başladı. Söz alarak, "Haşmet Orbay, bu davanın içindedir. Haşmet konusu bu davanın ana damarını teşkil eden bir koldur. Haşmet tabanca tedarik ederek, eyleme katılmıştır. Ama her nedense savcılık bu noktalara hiç değinmemiştir. Buna adalet vicdanının tahammülü yoktur. Ben Haşmet'in 'asıl fail' olduğu kanısındayım," dedi. Dayandığı esasları bir bir dile getirdi. Cinayetin, rapor almak için değil, para almak için işlendiğini söyledi.

Dava sonuçlandı. Reşit Mercan 20 yıl, katile tabanca sağlayan, olaydan sonra zabıtayı yanlış yola sevkeden Haşmet Orbay da bir yıl hapse mahkum ediliyordu. Tarih: 14.11.1945.

Yargıtay, kararı çelişkilerle dolu olduğu gerekçesiyle esastan bozdu ve Bolu Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmesine karar verildi.

OLAY MECLİSE YANSIDI...

Bolu'da dava devam ederken, Manisa milletvekili Hikmet Bayur'un Doktor Neş'et Naci Arzan'ın öldürülmesiyle ilgili bir önerge hazırlayarak,

Millet Meclisi Başkanlığına verdiği görüldü. Hikmet Bayur, o günlerde Millet Meclisinde hemen hemen tek muhalif milletvekiliydi. Bu dava gibi, kimsenin dokunmaya cesaret edemediği birçok sorunu meclis kürsüsüne getirmekte hiç duraksama göstermezdi. Bayur, önergesinde özellikle şu noktalar üzerinde durmaktaydı:

1. Bolu Ağır Ceza Mahkemesinin son duruşmasından ve kararlarından anlaşıldığına göre, Ankara Cumhuriyet Savcısı Kemal Bora, bazı kişileri dinleyip tutanaklar tutmuş, bu tutanakları mahkemeye vermemiştir. Yargıtay da bu tutanaklardan haberli değildir. Olay, Bolu Mahkemesine gönderildikten sonra bu tutanaklar birer birer ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum suç niteliğindedir. Bu yüzden Bolu Ağır Ceza Mahkemesi, Adalet Bakanlığına şikâyete karar vermiştir. Bugün dahi Kemal Bora'nın elinde bazı tutanaklar vardır. Bolu mahkemesi bundan da şikayetçidir. En önemli delillerden olan bir tabanca kurşunu neden kaybolmuştur?

2. Bütün bu olaylar karşısında Ankara Cumhuriyet Savcısının, Adaleti şaşırtmak için sanık Reşit Mercan'ın ana ve kız kardeşini en çirkin şeyleri üzerlerine almaya teşvik ve bu yolda onları baskı altında bulundurduğuna dair ileri sürülen iddialara kamuoyunun inanması tabiidir.

Ankara Cumhuriyet Savcısı Kemal Bora'nın, tarafsız bir adalet hizmetkârı olmadığı apaçık meydandadır. O kamu güvenini de kaybetmiştir. İş böyle olunca, kendisinin nasıl hâlâ makamında bırakıldığını Adalet Bakanından sorar ve sözlü karşılık dilerim."

Bu önergenin okunmasından sonra, Adalet Bakanı Mümtaz Ökmen söz aldı, katil olayını kısaca anlattıktan sonra, davanın Bolu'da herkesin gözü önünde görüldüğünü, davanın bu aşamasında Bakan olarak herhangi bir görüş ileri sürmesinin doğru olmayacağını belirtti.

"Kanun teminatı altında bulunan bir savcı hakkında, önerge sahibinin arzusuna uyarak bir disiplin kararı almak, adaleti dağıtmakla yükümlü olan görevliler üzerinde ve özellikle bu dava üzerinde, sakıncalıdır," dedi.

Bundan sonra söz alan Bayur, Bakan'ın sözlerinin bir bölümüne katıldığını belirtti. "Bu işte bir korkutma ve şaşırtma gayreti var mı, yok mu? Eğer tam bir vicdan huzuru ile bir kimse çıkar da 'Hayır' derse, ben buna şaşarım," dedi.

Bayur sözlerini şöyle sürdürdü:

"Yolsuzluklar ortadadır. Savcı tanıkları dinliyor, tutanaklar tutuyor, bu tutanaklar sıra ile derece derece mahkemeye gönderiliyor. Bu duyulur duyulmaz. Bakana düşen görev, bu doğru mudur, değil midir, diye

araştırmaktadır. Aradan 10-15 gün geçiyor, bu kez sanığın annesi ve kız kardeşi diyorlar ki, 'Savcı bizi çağırdı, biz doktor Neş'et Naci'nin metresiydik, diye söyleyiniz,' dedi. Bu sözler derhal yalanlanmalıydı, böyle bir şey olmadı. Bu o kadar ağır bir töhmettir ki, bunun altında nasıl durulabilir? "

Bu sırada Eskişehir milletvekili Yavuz Abadan, oturduğu yerden, "Kahve dedikodusu bunlar!" diye bağırdı. Bayur, sözlerine devamla, "Adalet tarihinde böyle şey görülmüş müdür? Sonra işin daha önemli bir yanı var. Birçok kişi korku içindedir. Hayatımdan korkuyorum, diyenler var. Bir küçük memur, hayatımdan, geleceğimden, çocuklarımın geçiminden korkuyorum, diyor. Bir odacı, bir hizmetçi çıkıyor, korku içinde olduğunu söylüyor. Bunların hepsi olacak şey midir? Bu adamların korkusu ortadan kalksın ki adalet ortaya çıksın. Bu korkular kaldırılmadıkça adaletin tam olarak ortaya çıkmasına olanak var mıdır? Sanık, Reşit Mercan, "Vali beni çağırdı, bir buçuk saat konuştum," diyor. Bir memur yarım saat konuştular derken, öbürü on dakika konuştular, diyor. Ne konuştunuz, sorusuna, korku içinde, "Söyleyemem," cevabını veriyor. Bu korkular devam ederken adalet nasıl ortaya çıkar? Ben bütün bu olup bitenleri arkadaşımın kayıtsızlıkla karşılamasına hayret ediyorum. Bu susanlar, Reşit Mercan'dan korktukları için mi susuyorlar? Tabii değil. Korkanlar, mevki sahibi bir adamın -Genelkurmay Başkanının- akraba ve hısımları aleyhine söz söylemekten korkuyorlar. Kamuoyu ,bunu böyle görüyor, bu korkuyu ortadan kaldırmak gerektir. Bugünkü koşullar altında adalet yürümüyor. Bu korku altında da yürüyemez. Ben diyorum ki, hiç olmazsa savcının yeri değiştirilir. Bu en hafif bir tedbirdir. Bu yapılırsa o zaman diller çözülür, herkes anlar ki, korkmayacağız. Bu korku mutlaka kaldırılmalıdır. Yoksa adaletin anlamı kalmaz."

Bayur'un sözleri bazı sivri CHP milletvekillerinin protestosuna yol açtı. Erzurum milletvekili Şükrü Koçak, oturduğu yerden, "Etrafa çamur sıçratma, sıçratma!" diye bağırıyordu.

Bu yazı dizisinde konuyla ilgili olarak bu kadar uzun boylu duruşumun nedeni, yukardaki sözlerde kendini bulmuştur. Tek parti döneminin içyüzünü ortaya koyması bakımından bu dava çok önemli bir yer tutmaktadır.

BOLU AĞIR CEZA MAHKEMESİNDE

Yargıtayın bozma kararı üzerine, davaya 17 Nisan 1946 günü Bolu Ağır Ceza Mahkemesinde başlandı. Reşit Mercan artık o eski Reşit Mercan değildi. Eski sözlerinin doğru olmadığını ileri sürüyor, "Doktorun katili ben değilim," diyordu.

Bozma kararını dinledikten sonra, Reşit ayağa kalktı. "Ankara savcısı Kemal Bora, tek taraflı yaptığı soruşturmada daima beni suçlu göstermek istemiştir. Savcı tarafsız değildi. O gecenin geç saatlerinde aç, susuz bırakıldım. Bana eziyet ettiler. Ben Neş'et Naci Arzan'ı öldürmedim," diye bağırıyordu.

Reşit Mercan, Haşmet Orbay'la ilişkisinin nasıl başladığını, nasıl sürdüğünü uzun uzadıya anlattı. Haşmet'in çok garip davranışları olduğunu söyledi. "Bir gün bana, Einstein yanlış düşünüyor, gibi garip, garip olduğu kadar da komik sözler söyledi. O bir ruh hastasıdır, sadisttir. Bazan bakır tellere cereyan verir, tuttuğu fareleri bu suretle öldürürdü.

"Babasından çok korkardı. (Babası o zamanki Genelkurmay Başkanı olan Kazım Orbay, annesi de ünlü Enver Paşa'nın kız kardeşi Mediha Orbay'dı. Annesi Mediha hanımın garip merakları bulunduğu söylenir. Örneğin, hanımefendi sıpa meraklısıymış. Küçük bir sıpası varmış. Onu arabasına alır, Dikmen sırtlarında otlatırmış). Babasının adını hayatının sonuna kadar taşımak istediğini söylerdi. Babasından kendisine tam 20 milyon lira kalacağından söz ederdi. Ankara Savcısı, davanın başından beri, soruşturmaya başka bir yön vermek istemiştir. Ben bir arkadaş uğruna kendimi feda etmek istemişimdir. Neş'et Naci'nin evinde başından geçenleri o bana anlattı," dedi.

Haşmet, bu sözlerin doğru olmadığını söylüyordu.

POLİS MÜDÜRÜ

Bolu Mahkemesi, Ankara'da bu dava ile ilgili tanıkların ifadesinin alınmasına karar vermişti. Birinci Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada dinlenen tanıklar arasında Vali Tandoğan da vardı. Önce görgü tanıklarından hizmetçi Sultan'ın bazı noktaların açıklığa kavuşması için ifadesi alındı. Ben o gün Hüseyin Cahid Yalçın'ın arzusu üzerine, eski Maliye Bakanı Cavit Bey'in oğlu Şiar Yalçın'ı da muhakemeyi izlemeye götürmüştüm. Şiar Yalçın küçük salonun arka sıralarında bir

yer bulup oturmuştu. Hakim, Sultan'ın ifadesini alırken, katilin nasıl bir adam olduğunu sordu. "Dur. Arkana dön bir bak, katile benzeyen kimse var mı? " dedi. Tanık arkaya döndü, parmağını Şiar Yalçın'a uzatarak, "İşte buna benziyordu," dedi. Gazetelerin foto muhabirleri hemen Şiar Yalçın'ın önden, yandan çektikleri fotoğraflarını gazetelerine gönderdiler. Ertesi gün, Haşmet Orbay'la Şiar Yalçın'ın fotoğrafları yan yana yayınlandı. Gerçekten, Haşmet Orbay, Şiar Yalçın'a çok benziyordu.

Ankara Emniyet Müdürü, "Reşit, Valiye, doktoru kendisinin öldürdüğünü söyledi," dedi. Bunun üzerine Avukat Hamid Şevket İnce söz alarak, Valinin Reşid'e, suçu üzerine alması için bir telkinde bulunup bulunmadığını sordu . Emniyet Müdürü bu soruya; "Hayır. Zaten o güne kadar Haşmet adı ortada yoktu," diye cevap verdi.

Yargıç sordu:

"Valiyle Reşit konuşurlarken siz de onların yanında mıydınız? "

"Odadaydım. Sonra Reşid'le birlikte çıktık."

Hamid Şevket İnce sordu:

"Her katil olayıyla Emniyet Müdürü bu şekilde meşgul olmakta, katil Valinin yanına kadar götürmekte midir? "

Emniyet Müdürü şu karşılığı verdi:

"Vali 18 yıldan beri bu şehrin valisidir. En küçük olayla dahi meşgu olur. Bolu apartmanındaki hırsızlık olayı ile de vali meşgul olmuş, eski milletvekillerinden Cevat Abbas'ın oğlu Muzaffer Aydın'ı da aynı şekilde çağırtmıştı. Bir trafik kazası da olsa, vali şoförü çağırır, onunla da konuşurdu," dedi.

TANDOĞAN DİNLENİYOR

Sıra Vali Tandoğan'ın dinlenmesine gelmişti. Tandoğan saatlardan beri koridorda bir aşağı bir yukarı dolaşmakta, büyük bir sinirlilik içinde burnundan solumaktaydı. Sonunda mübaşirin gür sesi duyuldu, "Tandoğan, Ankara Valisi Tandoğan!" Bu kadar bağırmaya gerek de yoktu. Hava iyice kararmaya başlamıştı. Ben, Hamid Şevket İnce'nin yanında yer almıştım. Olup bitenleri ayrıntılarıyla not ediyordum. Tandoğan sallanırcasına içeri girdi. Yargıç kimlik tesbiti yaptı, "Adın? Babanın adı? Nerelisin? Nerede doğdun? Ne iş yaparsın? " Bunlar Tandoğan'a sorulacak sorular mıydı? Tandoğan ancak kendisinin işitebileceği bir sesle bu sorulara yanıt veriyordu.

"Cinayetin şehirde yaptığı yankılar, çevrede uyandırdığı heyecan üzerine olayı katilin ağzından dinlemek istedim. Bunda anormal bir cihet görmüyorum. Şehirde emniyeti sağlama bakımından bu benim aynı zamanda görevimdir. Emniyet Müdürünün telefonu üzerine sanığı yanıma getirttim. Kendisine olayın nasıl meydana geldiğini sordum. Reşit, hastalığından bahsetti. Haşmet'in suça katılması, Savcılığın teşebbüsü ve Reşid'in teslim olmasından sonra anlaşıldı. Haşmet'in tarafımdan himaye edilmesi doğru değildir, Reşid'e Haşmet'in suçunu üzerine alması yolunda herhangi bir telkinde bulunmadım. Az bir ceza ile kurtulacağı ya da kendisinin Amerika'ya kaçırılması için yardımda bulunulması gibi sözler yalandır."

Hamid Şevket İnce, biraz sinirli, biraz da alaylı bir şekilde bazı sorular sormaya başladı, "Tandoğan iyi bir idareci olduğu kadar iyi bir hukukçudur. Suçlunun derhal teslimi gerekmez miydi? " dedi.

Vali, yıllardan beri bu gibi olayların faillerini görmeyi görev bildiğini, bunu adet haline getirdiğini söyledi. Hamit Şevket bu kez, cübbesinin kollarını yukarıya doğru çekerek, elleriyle yaptığı hareketlerle duruşmayı dramatik bir hale sokmak istiyordu. "Faili yanınızda tuttuğunuza dair tutanak tutuldu mu? Sanık neden geç teslim edildi? "

Vali yanıt verdi; "Sanık geç teslim edilmiş değildir. Tutanak tutmaya gerek görülmemiştir."

Avukat bundan sonra Reşid'in bir sözünü Valiye hatırlattı. Reşit ifadesinde "Valiyle baş başa kaldık. Nedenini söyleyemem, siz zeki insanlarsınız, bana soracağınız soruların cevabını kendiniz bulun, diyor. Buna karşı ne diyeceksiniz? " sözüne ise Vali, " Reşid'in Emniyet Müdürünün yanımızda olduğunu söylemesi karşısında baş başa kalmadığımız kesindir," karşılığını verdi.

Hamid Şevket İnce bu yanıt üzerine şöyle konuştu:

"Reşit , mahkemeye verdiği dilekçesinde, Haşmet'in kendisine bütün yolların kesilmiş olduğunu söylediğini,önce konuştukları gibi teslim olması gerektiğini, ancak bunu Valinin makamında bulunduğu saate tesadüf ettirmesini söylemiştir. Olay sabahı Haşmet Valiyi görmüş müdür? Bir tanık olarak değil, bir avukat olarak diyeceğim ki, elde mevcut olan deliller, birçok oturumda gösterilen haller, titremeler, sinirlenmeler bize gösteriyor ki, katil Haşmet Orbay'dır. İddia ve Savunma zamanı gelince bu kanaatımı açıklayacağım."

Vali Tandoğan'ın zaten bozuk olan sinirleri daha çok bozulmaya

başlamıştı. Ayakta duramayacağını söyledi. "Bir sandalyeye oturabilir miyim?" dedi. Yargıç, mübaşire, "Bir sandalye getirin," dedi. Vali sandalyeye oturdu, bir eliyle şakağını ovuyor, bir eliyle de çeşitli hareketler yaparak açıklamalarına devam ediyordu:

"Haşmet'i gerek olay günü, gerekse olaydan sonra görmüş değilim. Sayın Hamid Şevket şunu bilmelidir ki, Türkiye Cumhuriyetini idare eden amir ve emniyet memurları bir katilin yerine başka birini koymak şunun bunun suçunu başkasına yüklemek durumuna şimdiye kadar düşmemişlerdir. Bu iddialarla neyin istismar edildiğini bilmek kolay olmuyor. Kendisini katil olarak teslim eden ve suçunu kendi ağzından bildiren Reşit Mercan'ın, bu yalan ve dedikodularla varmak istediği amaç, mahkemenin kanaatını sarsmak, kamuoyunu oyalamaktan başka şey değildir." Tanıklardan, doktorun odacısı, Tevfik Tutar, katilin Haşmet olduğunu ve onu görünce tanıdığını bildirdi. "Eğer yalan tanıklık yapıyorsam Allah bin türlü belâmı versin," dedi.

Olay günü doktorun muayenehanesinde bulunan Maliye Bakanlığı memurlarından Celadet Conk da katilin Haşmet olduğunu bildirdi.

Bolu mahkemesinde artık duruşmaların sonu gelmişti. Bütün tanıklar katilin Haşmet Orbay olduğu noktasında tam bir birlik halindeydiler. Haşmet'in annesi Mediha Orbay, muhakemenin son günlerinde üzüntüden kriz geçiriyor hasteneye kaldırılıyordu. Genelkurmay Başkanı olan Kâzım Orbay, bu olay nedeniyle Askeri Şura azalığına nakledilmiyordu. Kâzım Orbay o güne kadar Genelkurmay Başkanlığı yapmış olanlar arasında seçkin, saygıdeğer bir komutandı. Çocuğunun bu hali ona çok dokunmuştu. "Elden ne gelir, kader," diyerek üzüntüsünü belirtiyordu.

Bolu'da bir ara Avukat Hamid Şevket İnce, Valinin Reşit Mercan'a, "Senin için intihar etti der, bir de tutanak tuttururum," dediğini ileri sürdü. Bolu mahkemesinin verdiği ilk karar Yargıtayca bozuldu. İkinci kez yapılan duruşmadan sonra Haşmet'in 18, Reşid'in 9 yıl ağır hapislerine karar verildi. Böylece adalet yerini bulmuş oldu.

TANDOĞAN İNTİHAR ETTİ

Tandoğan'ın tanık olarak ifadesinin alınmasından bir gün sonra Ankara'da yıldırım hızıyla bir haber dolaştı: "Vali Tandoğan intihar etti" diyorlardı. Bunun nedenini bir rastlantı sonucu öğrenmiş bulunuyordum. Bu haber bende bir meslek sırrı olarak yıllarca kaldı. Şimdi açıklama olanağını elde

ettim.

Tandoğan intihar edeceği günün sabahı yatağından kalkmış, Adalet Bakanı Mümtaz Ökmen'i telefonla bularak, dünkü duruşma sırasında kendisine 'tanık' gibi değil, 'sanık' gibi davrandıklarını ileri sürmüş, bundan çok üzüntü duyduğunu söylemişti.

Mümtaz Ökmen, bunda üzüntü duyacak bir şey olmadığını belirtince, Tandoğan, "Hayır hayır, iş bildiğin gibi değil. Orada olup görecektin," yanıtını vermişti. Adalet Bakanı Ökmen, "Canım bunda üzülecek ne var? Bakan olarak beni de çağırsalar, gider ifade veririm. Adaletin ortaya çıkması için gerekeni yapmak hepimiz için bir borçtur," demişti. Ama yapılan bu konuşma, Vali Nevzat Tandoğan'ı tatmin etmemiş, duyduğu derin üzüntüyü dile getirerek telefonu kapatmıştı.

Tandoğan'la Adalet Bakanı arasında yapılan bu telefon konuşmasını o zamanki Bakanlık Özel Kalem Müdürü Şakir İbrahim Hakkıoğlu bana anlattı: "Telefon dinlemek adetim değildir, ancak o günlerde memlekette hakim olan hava beni büyük bir etki altında bırakmış olacak ki, Valiyle Adalet Bakanı arasındaki bu konuşmayı dinlemeden yapamadım," dedi.

Şakir İbrahim Hakkıoğlu, yıllar yılı Adalet Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü görevinde bulunmuş, birçok Bakan değiştirmiş, Bakanlıkta çok sevilen, sayılan bir insandı. Bir Özel Kalem Müdürü'ydü ama, bir Müsteşar kadar sözü geçerdi. Birçok olayların içyüzünü bana anlatır, yazmayacağımı bildiği için, bundan ayrıca bir rahatlık duyardı. Tandoğan'ın intiharı dolayısıyle geçen telefon konuşmasını da bir nevi 'iç dökme' olarak hikâye etti.

"Bu telefon konuşmasından on dakika sonra Bakanı tekrar aradılar. Amanın koşun, Tandoğan intihar etti,dediler. Mümtaz Ökmen hemen olay yerine, Valinin evine koştu, ama yapılacak şey kalmamıştı," dedi.

Vali Tandoğan'ın ölümünün nedeni sadece bu Reşit Mercan-Haşmet Orbay sorunu değildi. Bunu tamamlayan daha bazı etkenler vardı. O günlerde DP yeni kurulmuş, ülke içinde büyük bir hızla büyümeye başlamıştı. Bu durum, Çankaya'yı fazlasıyla düşündürüyordu. Celal Bayar, bu intihar olayından bir süre önce Siyasal Bilgiler Fakültesine gitmiş, gençler Bayar'a büyük sevgi gösterisinde bulunmuşlardı. Haberin gazetelerde yayınlanması üzerine, İnönü, Tandoğan'a telefon ederek, "Ne oluyor Vali bey? " diye serzenişte bulunmuştu.

1946 seçimlerinin yaklaşması, Tandoğan'ı çok düşündürüyor, "Bakalım bu işin altından nasıl çıkacağız? " diyerek, o gün için duyduğu kaygıyı

açığa vurmakta bir sakınca görmüyordu. Bu olaya da çok canı sıkılmıştı.

İntihar olayının yanında bir de aile içinde büyük çalkantıya yol açan sorun vardı. O günlerde Ankara çalkanıp duruyordu. Tandoğan iki yanlı değil, birkaç yanlı ateş çemberi içindeydi. Bu baskılara daha çok dayanamadı. İntihar ederek 18 yıllık Ankara Valiliği görevine son verdi.

Tandoğan'ın ölümü, gazetelerde çeşitli yayınlara yol açtı. Doktor Neş'et Naci olayının en büyük etken olduğu yolunda Ulus gazetesinde bir yorum yayınlandı. Bu yorumda aynen şöyle deniliyordu:

"Vali Tandoğan, dün saat dokuzda yatak odasında tabancayla kendisini öldürmüştür. Dr. Neş'et Naci Arzan davası dolayısıyla kişiliğine karşı "ima" yoluyla yapılan birtakım isnatlar, kulaktan kulağa söylendiği için resmen yayınlanması imkânsız birtakım iftiralar ve nihayet sürüm hırsı ile herşeyi mübah sayan birtakım bozguncu yayınlar, bu kudretli idare adamının da sinirlerini sarsmış ve kendisini derin bir üzüntüye sevketmiştir. Nitekim Tandoğan, ölümünden biraz önce evinde kardeşiyle konuştuğu sırada, bilerek ve kasıtlı olarak şerefine, izzeti nefsine karşı devam eden taarruzlar karşısında kendisini namusuna tecavüz edilmiş bir adam saydığı yolunda şikâyette bulunmuş, karısına son sözü 'Ben şerefiyle oynanacak bir adam mıyım?' olmuştur."

Ulus'un yazısı şöyle devam etmekteydi.

"Nevzat Tandoğan, bilindiği gibi bir gün önce istinabe yoluyla tanıklık yapmıştı. Mahkemede Türk adaletinin temiz ve asil olanaklarından yararlanan müdahil avukat, bu olanakları gelişigüzel zorlayarak, kendi bakımından birtakım sorular ortaya koyarak, bu şerefli idare amirini adeta bir 'sanık' gibi sorgu altında tutmuş, bu hal şüphesiz rahmetlinin sinirlerini büsbütün harap etmiştir. Buna rağmen Nevzat Tandoğan, duruşma sırasında insan takatini aşan bir cehitle soruları cevaplandırmış ve vekar içinde gerçeklerin ortaya konmasına çalışmıştır."

Nevzat Tandoğan'a ölümünden iki gün sonra Ankara'da büyük bir cenaze töreni yapıldı. Bu törene, asker, sivil hemen bütün hükümet ileri gelenleri katıldı. Cenaze, Hacıbayram Camiinden Karaoğlan Caddesi'ne dönerken bir şoför, "18 yıl şoför miletine kan kusturan adam, yolun açık olsun!" diye bağırıyordu.

DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞU

Demokrat Parti 7 Ocak 1946 günü kurularak resmen faaliyete geçti. Ayni gün bir basın toplantısı yapan "Kurucu üyeler" parti programı üzerinde durarak siyasal alanda yapacakları işlere ait geniş açıklamalarda bulundular. Parti Genel Başkanı olan Celal Bayar bir masanın önüne oturmuş, Menderes ve Köprülü onun arkasında ayakta durarak sorulan sorulara yanıt veriyorlardı. Üzerinde en çok durulan konu Anayasa'ydı. Bayar, Anayasa'nın ülkenin her türlü ihtiyaçlarına cevap verdiğini belirtiyor, "Anayasamız ileri bir kanundur. Memleketimizin ruhuna, anlayışına uygundur. Hakkı ile uygulandığı takdirde bu memleketi mutlu kılacağına inanıyoruz," diyordu.

Bunun üzerine bir gazeteci, Bayar'a, "Anayasamız hakkı ile uygulandığı takdirde, dediniz. Bugün hakkı ile uygulanmadığını mı söylemek istiyorsunuz? " şeklinde bir soru sordu. Bayar bu soruya şu karşılığı verdi, "Tek partili memleketlerde bunun gibi bazı yanlışlıklar olabilir. Fakat ikinci bir murakabe partisi kurulursa durum şüphesiz değişecektir."

Gazetecilerin bu konuyu biraz daha açıklamasını istemesi üzerine, bu kez Fuat Köprülü söze karıştı, "Anayasa'nın hakkı ile uygulandığı kanısında değiliz. Onun için bu işe girdik," diyerek baldayı ağzından çıkardı.

Bayar, daha sonra iki parti arasındaki farkı anlatmış, kesin bir dille, "Demokrat Parti bir muvazaa partisi olmadığı gibi, bir husumet partisi de değildir," demişti. Daha sonra bu sözleri, "Devri sabık yaratmayacağız" sözleri izledi durdu. Yani geçmiş günlerde devlet yönetimine ait yolsuzluklardan, aksaklıklardan ötürü kimseden hesap sorulmayacaktı. Sonraları bir genel af kanunu çıkarılarak bütün yolsuzluklara bir sünger çekildi. Demokratlar bunu yapmak zorundaydılar. Çünkü, geçmiş günlerin birçok yolsuzluklarının başında kendileri de vardı. Kim kimden hesap soracaktı? Ne hesap soracak kimsenin cesareti, ne de hesap soracak kişilerin gücü vardı.

PARTİ GELİŞİYOR

Demokrat Parti'nin resmen çalışmalara başlamasından bir süre sonra büyük ilerlemeler gösterdiği görüldü. Kurucular, yurdun dört bir

köşesini adım adım dolaşmaya, yer yer toplantılar, mitingler düzenleyerek ,"Özgürlük" mücadelesi vermeye başladılar. Basınla çok iyi ilişkiler kurdular. İstanbul gazetelerinin Ankara muhabirleri, hemen her gün onların yanından ayrılmıyor, kurucuların her dediği gazetelerde manşetler halinde yayınlanıyordu. Yurdun her köşesinden yeni partiye katılmalar başladı. İstanbul'da eski Adalet Bakanlarından Prof. Kenan Öner, İzmir'de Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, bu bölgelerde hergün adından söz edilen büyük kişiler haline geldiler. Bir yandan da, üst düzeyde D.P.'ye katılmalar başladı. İlk katılanlar arasında Eski Dışişleri Bakanlarından Prof. Yusuf Kemal Tengirşenk, Eski Adalet Bakanlarından Refik Şevket İnce, Eskişehir Milletvekili Emin Sazak ve daha bazı milletvekilleri bulunuyordu.

CHP çevreleri şaşkına dönmüştü. Ayaklarının altındaki toprağın kaymakta olduğunu görmüşler, yeni bir takım önlemler üzerinde durmaya başlamışlardı. Bu arada gazetelerde "Memurlara ucuz zeytinyağı" verileceğinden, Köylü ile Orman İşletmeleri arasındaki "müteahhitlerin ortadan kaldırılacağından" söz ediliyor, bunlar birer sevindirici haber olarak gazetelere bildiriliyordu.

Celal Bayar, ilk gezisine İstanbul'dan başladı. İstanbul'a hareketinden önce, bir şeyler olur düşüncesiyle istasyona gittim. Bir de ne göreyim, uğurlamaya gelen tek kişi yoktu. Dört Kurucu bir arada konuşuyorlardı. Biraz ilerde kendilerini izleyen sivil memurlar göze çarpıyordu. Bayar'ın yanına yaklaştım. "Uğurlar olsun Beyefendi," dedim. Benden başka gazeteci de yoktu. Trenin kalkmasına bir dakika kala Bayar, arkadaşlarının elini sıktı, bana da elini uzatırken, "Karakuş. Biz iktidara gelelim, solculara daha çok huzur verecek, onları tatmin edeceğiz," dedi. Bu sözlere nasıl bir karşılık vereceğimi şaşırmıştım. Adnan Menderes, dirseğiyle bana dokundu, "Söyle" dedi, "Beyefendi, bu sözünüzü senet ittihaz ediyorum, de." Onlar konuşuyor, ben susuyordum. Tren ağır ağır kalkmaya başladı.

DP'nin hızla büyümesi, bir yandan CHP'sinde kuşku yaratırken, bir yandan bazı çevreler, bu partinin bir "muvazaa", danışıklı dövüş partisi olduğu propagandasını yaymaya başladılar. Bayar, İstanbul'a gittiği gün gazetecilere bir demeç verdi. Özellikle bu konu üzerinde durarak, "Danışıklı dövüş iki tarafı da küçülten bir harekettir. Ne CHP'ne, ne de partimize böyle bir şey isnat edilemez," dedi. Bir süre sonra bu dedikodular, tümüyle değilse de kısmen önlenmiş oldu.

Seçimlerin yenilenmesi için girişilen çalışmalar her iki parti militanları arasında yer yer çatışmalara kadar vardı. Bayar, Menderes, Köprülü, Koraltan yurdun her yanını dolaşıyor, verdikleri demeçlerle, yurttaşlara güzel günlerin yaklaşmakta olduğunu söylüyorlardı. CHP Milletvekileri de bunlardan geri kalmamak için yurttaşlarla ilişki kurmaya başladılar. Bu ilişkilerin niteliğini ortaya koyması bakımından, Bursada geçen bir olayı burada yazmadan geçmeyeceğim.

Parti propagandası yapmak üzere, Bursa Milletvekillerinden bazıları Tirilye bucağına gitmişlerdi. Konuşmalar yapıldı. Bunlardan Hamdi Sami Gökçen, CHP'nin memlekete yaptığı hizmetleri anlattı. DP'nin "Milli Şefi"i devirmek için çalıştığını ileri sürdü. "DP, okul, memur, asker istemiyor. Bunlar olur mu? " dedi. Gelecek seçimlerde oyların CHP'ne verilmesini istedi. Bu konuşmadan sonra Sadık Tahsin Erdal adındaki kişi konuştu. Kendisinin Bursalı olduğunu bildirdi, oyların CHP'ne verilmesini isteyince, bu sözleri dinleyen Veysel Ünal adındaki köylü ayağa kalktı. "Yirmi yıldan beri neredeydiniz? Bizi yeni mi öğrendiniz? DP okul istemez olur mu? Milyonerlerin oturduğu büyük şehirlerde Hükümet okulu kendisi yapıyor, çarıksız köylülerin okulu ise ,bize yaptırmak isteniyor," dedi ve bu sözler meydanı dolduran halk tarafından çılgınca alkışlandı.

CHP'liler buradan Tiğ köyüne gittiler. Veysel Ünal da onları izliyordu. Bu durum bazı olayların çıkmasına, sert tartışmalar yapılmasına, itişip kakışmalara yol açtı. CHP Çanakkale Milletvekili Sadık Tahsin, köylü Veysel Ünal'ı eliyle iterek, "Senin bize, yirmi yıldan beri neredeydiniz, demeye hakkın yok," dedi. Bunun üzerine Veysel'in yanıtı şu oldu, "Senin beni göğsümden itmeye hakkın yok, ama benim sana herşeyi sormaya hakım var."

Daha üzücü bir olay olmasın diye köylüler araya girdiler ve CHP ekibi bu gezisinden hiç de hoşnut kalmayarak Bursa'ya döndü.

OLAYLAR ZİNCİRİ

Çankırı'nın Şabanözü ilçesinde de buna benzer bir olay meydana geldi. Belediye Başkanı Asım Çelik, köylülerin yakınması üzerine sinirlendi. "Arkadaşlar, gözlerimizi dört açalım, DP demek, memlekette Rus siyasi yapmak, vatanın birliğini, bütünlüğünü parçalamak demektir. Biz böyle bir parti tanımıyoruz. Memlekete ikilik sokmayız!" diye

bağırdı. Bu sözler halk üzerinde olumsuz etki yarattı. DP ilçe Başkanı, bu karalamaya yanıt verdi. Halk bu sözleri de şiddetle alkışladı. Yine aynı Belediye Başkanı'nın, "Yahu, DP de kim oluyor? Daha kurulalı ne kadar zaman oldu. Bu parti ne yaptı ki, bu kadar savunmasını yapıyorsunuz? " demesi üzerine, orada bulunan bir köylü vatandaş şu karşılığı verdi; "DP henüz hiç bir şey yapmadı ama sizleri ayağımıza kadar getirdi. Bu bize yeter."

Bu sözler halkın nasıl "bilinçlenme yolunda" olduğunu açıkça ortaya koymaktaydı. Gazeteler bu gibi haberlere yer verdikçe, CHP çevrelerindeki kuşku daha çok artıyordu. Seçim günü yaklaştıkça, ülkedeki siyasal tansiyon da artmaya başladı. Özellikle Ege Bölgesi'nde çok şiddetli bir seçim kampanyası egemendi. Gazeteler, İzmir'de "eli bıçaklı" tanınmış sabıkalıların CHP hesabına çalışmak üzere görev aldıklarını haber veriyorlardı.

Seçim yaklaşırken DP. İstanbul bağımsız adayı Mareşal Fevzi Çakmak'ın DP adına bir konuşma yapması uygun görüldü. Mareşal bu konuşmasında, ülke işgal altındaymış gibi, "Ey sevgili Milletim, kalbim sizinle beraberdir. Hiç bir düşman bu topraklara ayak basamayacaktır," şeklinde sözler söyledi.

"YETER, SÖZ MİLLETİNDİR."

Yukardaki sözü kim buldu, bilmiyorum. Bir afişte bir el havaya kalkıyor, altında "Yeter, söz Milletindir" deniliyordu. Bu söz çok tuttu. Demokratlar her gittikleri yerde, "Yeter, Söz Milletindir" diye bağırıyorlardı.

Buna karşılık CHP çevrelerinin halk üzerindeki baskısı gün geçtikçe artmaya başladı. Ankara'nın köylerinde kanlı olaylar meydana geldi. Çubuk Kaymakamı, yanında Jandarma Komutanı olmak üzere köyleri dolaşıyor, halkı dövüp ölümle korkutuyordu. Yüzü gözü kan içinde kalan köylüler, "Yetişir artık çektiklerimiz, Particilik bu mu dur? " diye haykırıyorlardı. Bu haberi İzmir'den gelen bir başkası izliyor, elleri zincirlenerek, gözleri kapalı tutularak yurtaşların karakollarda sabaha kadar dayak yedikleri ileri sürülüyordu.

Bu hava içinde karşılıklı seçim bildirileri yayınlandı. İnönü imzasıyla yayınlanan CHP seçim bildirisinde "Milletin rızası ile tayin olunmayan iktidar mevkiinin hiç bir değeri ve hiç bir meşru yönü yoktur"

deniliyordu. Sonunda 21 Temmuz 1946 günü genel seçim yapıldı. Seçim sandıklarının başındaki CHP temsilcileri de oylarını DP için kullandılar. Yer yer kanlı olaylar oldu, sandıklar kaçırıldı, oy sayımlarında çeşitli oyunlar oynandı, kaymakamlardan bazıları seçim kurullarını kaçırarak sayımları geri bıraktı, İzmir'liler yapılan seçimleri protesto ettiler. Bu protestoya yurdun birçok yerlerinden katılanlar oldu. İzmirliler, "verilen emirle" tutanakların değiştirildiğini kamuoyuna ilan ettiler.

Söylendiğine göre, seçimin yapıldığı günün akşamı Ulus Başyazarı Falih Rıfkı Atay, Çankaya köşküne çıkmış, Cumhurbaşkanına, "Kaybettik Paşam," demesi üzerine İnönü, "Hem en alt sıradaki demokrat adaydan daha aşağı," karşılığını vermişti.

1946 seçimleri işte böyle bir hava içinde sonuçlandı. Bu seçimlerde "Adli murakabe" yoktu. Hazırlanan Milletvekili tutanakları Meclise gönderilir, bu tutanaklar ayrı ayrı görüşülerek, genelkurulda karara bağlanırdı. Hakkında şikâyet olan milletvekilinin tutanağı reddedilince o aday seçimi kaybetmiş olurdu.

Seçim sonuçlarının ilanı üzerine Mareşal Çakmak bir demeç verdi, "Kanunsuz yollarla vatandaşların haklarını çiğneyerek kurulacak olan Meclis, Milleti temsil kudretinden mahrum olacaktır," dedi. Bunun üzerine İnönü de bir bildiri yayınladı: "Her şeyden önce seçim zamanının sinirli sözlerini karşılıklı bağışlayarak ve unutarak vatanda huzur ve çalışma devrinin açılması ilk görevdir," demeye başladı. Seçimi kaybeden bir Devlet Başkanı, bundan başka ne söyleyebilirdi?

Aynı gün, İnönü'nün yaptığı konuşmaya paralel İstanbul Sıkı Yönetim Komutanlığı'nın bir bildirisi çıktı. Bu bildiride, "Seçimin büyük bir sessizlik, emniyet ve huzur içinde geçtiği" ileri sürülmekte,seçim sonuçları hakkında vatandaşları kuşkuya düşürecek ve bu yüzden milletin, rahatını bozacak yayınlara son verilmesi" istenmekteydi. Artık her şey gül gülistandı. Seçimi kaybeden parti yine işbaşındaydı. CHP 396, DP 62 milletvekili çıkarmıştı.

Bu seçimlerden sonra İnönü yine Cumhurbaşkanlığına seçildi. Başbakanlığa, yıllarca bu partinin Genel Sekreterliği görevini yapan Recep Peker getirildi. Recep Peker Hükümeti, siyasi partilerin, parti binaları dışında siyasal çalışmalarda bulunmalarını ve toplantı düzenlemelerini yasak ediyor, Basın suçlarını daha ağır koşullara bağlıyordu. Ülkede yıllardan beri süregelen karanlık dönem

'kapanmamıştı ve daha yıllarca süreceğe benziyordu. Sıkı yönetim yasaklarına uymayan "Yeni Sabah ve "Gerçek" Gazeteleri derhal kapatıldı. Bunu, Basın Kanunu'nda değişiklik yapılmasını öngören kanun izledi. Bu konuda bir konuşma yapan Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in bir önerisi CHP Meclis Grubunu ikiye ayırdı. Erim, gazetelere çok ağır saldırılarda bulunduktan sonra verilen yanıtların birinci sayfada yayınlanmasını istedi. Bu öneri Meclis tarafından reddedildi.

DP'LİLER KARŞI HAREKETE GEÇTİ

Her ne kadar Meclis dışındaki parti çalışmaları durmuşsa, da Meclis içindeki çatışma ters orantılı olarak o derece şiddetlenmişti. Bir gün DP kurucularından İçel Milletvekili Refik Koraltan, eski Başbakan Şükrü Saracoğlu ile Parti Genel Sekreteri Hilmi Uran ve yine CHP Milletvekillerinden Fuad Ağralı ve Emin Erişirgil'in Milli Mücadeleye çağırıldıkları halde katılmadıklarını iddia etti. Eski Maliye Bakanı Fuat Ağralı da bunu onayladı. "Evet, Yunan pasaportu almıştım," dedi. İşler bu şekilde zıvanadan çıkmış oldu. Artık ülke sorunları değil, kişisel çıkarlar üzerine kurulmuş tartışma ortamı hazırlanmıştı.

Başbakan Recep Peker, Demokratlara hep kuşkulu gözlerle bakıyordu. O yılki Bütçe konuşmalarında bir şey oldu: Başbakan Recep Peker, Adnan Menderes'in yaptığı konuşmada ileri sürdüğü görüşleri red ederek, bunun marazi ı ve "psikopat" bir ruh taşıdığını söyledi. "Psikopat" sözü Recep Peker'in ağzından çıkarken, Celal Bayar ayağa kalkmış, bütün DP'li Milletvekilerini Meclis salonunu terketmeye çağırmıştı. Emin Sazak'la Fuat Köprülü, "Bir Başbakan böyle konuşmaz" diye bağırırlarken, CHP'den İşçi Milletvekili Ahmet Ulus'la DP'den yine İşçi Milletvekili Senihi Yürüten birbirlerinin üzerine yürüyorlardı. Kavga zorlukla önlenmişti. Bunlar olurken, Başbakan Recep Peker, hâlâ kürsüde konuşmak istiyordu. Rengi kül gibi olmuştu.

Bundan sonra günlerce "psikopat" sözünün hakaret olup olmadığı konusu üzerinde duruldu. Gazetelerde anketler açıldı. Demokratlar kendilerine tarziye verilmesini istiyorlar, bu yapılmadıkça Meclise girmeyeceklerini söylüyorlardı. Meclis Başkanı Şükrü Saracoğlu araya girdi. Bir türlü başarı sağlayamıyordu. Fuad Köprülü Başbakan'a açık mektup yayınladı: "Demokratların memlekette bir anarşi havası

yarattığına inanıyorsanız, hemen görevinizi yapınız, suçluları mahkemeye veriniz, Demokrat Parti'yi kapayınız," diyordu.

Meclis Başkanı arayı bulamayınca bu kez Cumhurbaşkanı girdi. Demokratlar kendi kurullarıyla ilişki kuruyor, Meclise girip girmemekte bir türlü karar veremiyorlardı. İnönü, Bayar ve Köprülü'yü Çankaya köşküne çağırarak, onlarla uzun bir konuşma yaptı. Cumhurbaşkanının bir bildiri yayınlaması kararlaştırıldı. İnönü, "iktidar kadar muhalefetin de kanuni bir kuruluş" olduğunu ilân etti. Böylece bunalım sonuçlanmış oldu. Demokratlar Meclise devam etmeye başladı. Başbakan da gönül almak için muhalefetin görevini yapmakta olduğunu bildirdi.

DP'NİN İLK BÜYÜK KONGRESİ

İşte bugünlerde Demokrat Parti'nin ilk Büyük Kongresi, 7 Ocak 1947 tarihinde yapıldı. Mareşal Çakmak, Kenan Öner, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Hikmet Bayur salonun ilk sıralarındaki yerlerini almışlardı. Politik yaşamımızda yeni adlar, Osman Bölükbaşı, Ahmet Tahtakılıç, Samed Ağaoğlu, Fuad Arna bu kongrede göze çarpanlar arasındaydı. Kongre üç gün sürdü. "Hürriyet Misakı" adı verilen ve ayakta kabul edilen bir bildiri ile sona erdi. Bu bildiride,

1.Anayasaya aykırı kanunların değiştirilmesi,

2.Seçim Kanunun değiştirilmesi,

3.Cumhurbaşkanlığı ile Parti Başkanlığının bir kişinin üzerinde bulunmaması isteniyor, bunlar yapılmadığı takdirde DP'li Milletvekilerinin Meclis'ten çekilip çekilmemesi, parti yönetim kuruluna bırakılıyordu.

Demokratlar böylece daha özgür, insan haklarına saygılı bir Hukuk Devleti kurulması yolunda önemli karar alırken, CHP'liler de kendilerini bu koşullara uydurmak isteyen bazı davranışlarda bulunma çabasına girdiler. "Partinin Hükümete değil, hükümetin partiye dayanması"nı isteyenler baş gösterdi.

Her iki parti üyeleri kıyasıya bir mücadelenin içine girmişti. Bir yanda İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, Mareşalin komünistlerle işbirliği halinde olduğunu ima eden konuşmalar yapıyor, öbür yanda DP'nin İstanbul İl Başkanı Kenan Öner, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'i komünistleri desteklemekle suçluyordu.

ÖRNEK İKİ DAVRANIŞ

Burada CHP'li iki bakanın istifa nedenleri üzerinde birkaç tümce ile de olsa durmadan geçemeyeceğim.

Bu Bakanlardan biri 1945 aralık ayının 19'unda bakanlıktan istifa eden Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Hulusi Alataş'tır. Alataş o devrin birçok devlet adamları gibi dürüst, namuslu bir insan olarak tanınırdı. Bakanlık müsteşarı ise, Atatürk'ün doktoru olarak bilinen Alataş kadar onur sahibi bir insandı. Onu çok yakından tanır, görevindeki başarısı ve çalışkanlığından dolayı hemen herkesin onun hakkındaki övgüsünü dinlerdim.

Bakan Hulusi Alataş bir gün beklenmedik bir zamanda görevinden istifa etti. Nedeni Bakanlık müsteşarının bir eczacıyla birlikte yemek yemiş olmasıydı.

Aradan üç yıl geçti. 1948 yılının haziran ayında Millet Meclisinde buğday ihracatında yolsuzluk oiduğu yolunda o devrin Ticaret Bakanı Atıf İnan hakkında soruşturma yapılmasına dair olan rapor görüşülüyordu. Birden Milli Savunma Bakanı olan Münir Birsel'in sinirli bir halde kürsüye çıktığı görüldü. Şöyle dedi:

"Müfettişler tarafından verilen raporda Toprak Mahsulleri Ofisi'nin çavdar sattığı bir şirkete benim de ortak olduğum, Bay Atıf İnal'la bundan takriben 15 sene önce teşkil edilen bir şirkette hisse senedimin bulunduğu ve idare meclisi azası olduğum gösterilmektedir..

"23 seneden fazla süren ve maddi bakımdan refah ifade eden meslek hayatımda bana şerefi avukatlığım sağlamıştır. Milletvekili seçildikten beri bu şerefli mesleğe dönmedim. Hiç bir işle meşgul olmadım..

"Atıf İnal'la bu konuda en küçük bir temas kurmadım ve konuşmadım. Böyle bir töhmet altında vazifede kalamam. Müfettişlerin bir bakan hakkında söz ederken çok daha dikkatli olması gerekirdi. Buraya hiç birimiz babamızın hatırı için getirilmedik. Bu işi seri bir şekilde meydana çıkaracak, namus ve şerefleri iade edecek kararı vermenizi rica ederim. Tahkikatın sonucuna kadar bu vazifede kalamayacağımı Başbakana da arzetmiş bulunuyorum."

Birsel kürsüden inerken milletvekilleri, "Şerefli insan böyle olur," diye bağırıyorlardı.

HASAN ALİ YÜCEL - KENAN ÖNER DAVASI

Kenan Öner, Hasan Ali Yücel'i suçlarken, "Siz, yalnız komünistleri Bakanlığınızda beslemekle, uğradıkları hücumlara karşı onları savunmakla kalmadınız, Bakanlığınızın telkiniyle milliyetçilik belâsına başlarını soktuğunuz 23 genci İspanyolların enkizisyonuna rahmet okutacak işkencelerle ezdiniz, harap ettiniz ve hırpalattınız," diyordu.

Kenan Öner'in "23 genç" dediği Irkçı ve Turancı Nihal Adsız ve arkadaşlarıydı. Hasan Ali Yücel bunların bugüne kadar olan tutum ve davranışlarını bütün açıklığıyla ortaya koydu. Daha sonra desteklediği ileri sürülen profesör ve doçentleri, öğretmenleri ele aldı. Bunlar hakkındaki suçlamaların ne kadar yanlış olduğunu kanıtlarıyla açıkladı. Hasan Ali Yücel'in savunması şu sözlerle sona eriyordu:

"Benim için çok hazin olan bir hadiseyi arz etmeden geçemeyeceğim: Bir akşam alacak karanlıkta evime geliyordum. O günlerde mahkeme dolayısıyle gazeteler, tanıkların dilinden çıkmış, şahsiyetimle hiç bir noktada münasebeti olmayan isnatlarla dolu olarak ellerde geziyordu. Bunların elem ve ıstırabı ile dolu acı bir gönülle tek mülküm olan aile yuvama akşam garipliğinde dönüyordum. Uzaktan bana yaklaştıklarını gördüğüm, yaşlarına ve hallerine göre yüksek okularda bulunduklarını tahmin ettiğim üç genç benim hizama geldikleri zaman, bunlardan biri, önce galiz bir küfür savurdu ve sonra kaşını çatıp, sokaklarda gezeceğime mahkemeye gidip kendimi müdafaa etmemi söyledi.

Bu sözleri işitince birden onlara döndüm. Onlar ki, bir zamanlar muhabbetle yüzüme bakarlar ve saygı ile verdikleri selamlarının karşılığını beklerlerdi. Bilmiyorum niçin, hemen koşarcasına benden uzaklaştılar. Kim bilir, kızdığımı mı sandılar? Kendilerine fena muamele edeceğimi mi zannettiler? Halbuki ben, gözlerimin yaşını tutamamıştım. Zehir gibi damlalar yüzümü ıslatıyordu.

Şu anda Adaleti temsil eden sizden, bu haksız akıttırılmış gözyaşlarımın hakkını istiyorum."

Dava sonuçlandı, Kenan Öner aklanmış, iddia ve suçlamaları mahkemece haklı görülmüştü. Hasan Ali Yücel, o gün perişan bir durumda mahkemeden ayrılırken, yine kendisine o akşam üzeri yaklaşarak küfreden gençlerden bazıları olacak, "Yaşasın adalet" diye bağırıyor, o yine göz yaşlarını tutamayarak oradan uzaklaşıyordu.

MİLLİYETÇİ ÖĞRENCİLER

Siyasal alandaki kargaşalıklar bir anda sokağa dökülmüş, hergün yeni bir olay çıkmaya başlamıştı. Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sirer, kendilerine güvendiği öğrencilerden bazılarını Ankara Palas'ta kabul etmiş, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesindeki solcu öğretim üyelerine karşı girişilecek faaliyet hakkında gerekli talimatı vermişti. Gençlerden bazılarını okşuyor, bazılarını sözle şımartarak kendilerine düşen görevleri yerine getirmelerini istiyordu.

O günlerde fakültede her öğretim üyesi kendi bilim dalında konferanslar düzenlemekteydi. Konferans sırası Prof. Pertev Naili Boratav'a gelmişti. Bunu haber alan 200 kadar genç karar aldılar. Pertev Naili Boratav konuşurken komünist propagandası yaparsa susturulacaktı. Konferansın başlayacağı saat geldi, ama Profesör ortada yoktu... Boratav'ın öğrencilerinden olan Selahadin Ertürk kürsüye çıktı: "Kendisini beklediğiniz kalpsiz bilgin hâlâ ortada yok. Memleketin dört bir tarafını saran kızıl ateşi düşünmeden onların fikirlerini müdafaa edenlerin burada yeri yok.Yalnız dış düşmanlarla değil, içimizdeki pis düşmanlarla da mücadele edeceğiz," dedi. Gürültüler bir anda salonu kapladı. Bir gencin Ertürk'e cevap vermek istediği görüldü. Milliyetçi gençler, bu genci dövmek üzereyken yukardan Rektör Şevket Aziz Kansu'nun indiği görüldü. Kansu, gençlere yaptıklarının kanunsuz, yersiz olduğunu söyledi. "Bu bir nümayiştir. Konferansı tatil ediyorum," dedi. Bu sözler milliyetçi gençler üzerinde hoş olmayan bir etki yaptı, sinirlenmişlerdi. Ertesi gün Ankara'da görülmemiş bir öğrenci hareketi oldu. Reşat Şemseddin'in kışkırtmasıyla "milliyetçi" gençler, solcu tanınan öğretim üyelerine karşı gösteri düzenlediler.

Bu gençlerden bazıları, yine solcu olarak bildikleri rektörün odasına kadar çıktılar. Onu istifaya çağırdılar. Rektör, istifa etmeyeceğini bildirdi. Gençler, onun üzerine yürüdüler, yakasından tutarak hırpaladılar. Odanın ortasında bulunan bir masanın üzerine çıkardılar. Burada tekrarını uygun görmediğim hareketlerde de bulundular. Rektör Kansu, bütün ısrarlara karşın istifa etmemekte direniyordu. Gençlerin rektörden istedikleri şunlardı:

1. Sömestr konferanslarının devamı, mukaddes kürsüde mukaddesat aleyhinde konuşulmaması,
2. Üniversitedeki solcu profesör ve doçentlerin uzaklaştırılması,
3. Okullara ve Yüksek Okullara aldırılan "Yurt ve Dünya" dergisinin

toplattırılması ve dergiyi çıkaranların, yapılacak muhakeme sonuna kadar gözaltında bulundurulması.

Bu olaylardan önce Ankara'da CHP'nin yardımıyla, Kemal Zeki Gencosman tarafından çıkarılan "Bayrak" adlı dergide "kürsülerden hâlâ kızıl tohumlar serpenler karşısında gençliğin sesi" başlıklı bir yazı yayınlanmıştı. Bu yazıda, "Yurd ve Dünya" ile "Adımlar" dergilerinin komünizme hizmet ettikleri, fakültedeki bazı profesör ve doçentlerin kürsüden gençleri aynı amaçla zehirlemekte oldukları ileri sürülmüştü. Bu yazının da Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sirer tarafından kaleme alındığı söyleniyordu. Öbür fakültelerdeki gençler de bu yazı üzerine harekete geçtiler. Başlarında yine Selahadin Ertürk bulunuyordu. Ertürk, o gün Ulus meydanında gençlere yaptığı konuşmada, "İçişleri Bakanı, Mecliste, Yurd ve Dünya ile Adımlar dergisini komünistlikle suçlamıştır. Bunlar komünist değillerse, neden mahkemeye müracaat edip temize çıkmıyorlar? " dedi.

Gençler, bir gazete satıcısının önünden geçerken, sergide satılan dergileri göstererek, "Bu gazete ve dergileri bir daha sattığını görürsek, beynini patlatırız," demişlerdi.

Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sirer gazetecilere, bu olup bitenlerden haberi olmadığını bildirmiş, "Ben daha önemli işlerle meşgulüm," demişti.

Gençlerden hiç biri hakkında soruşturma yapılmamış, ama Bakanlıktan gelen bir yazı üzerine solcu tanınan öğretim üyeleri hakkında kovuşturmaya başlanmıştı. Bu konu Üniversite Senatosunda görüşülmüş, Devlet Şurasına intikal etmiş, ilgililer temize çıkmışlardı. Bu da yetmedi, bu profesör ve doçentler mahkemeye verildiler. Rektör Şevket Aziz Kansu'ya hakaret edenler arasında Haluk Karamağaralı, Ata Ogan ve Sami Yavrucuk'tan da söz edilmişti. Duruşmaların birinde tanıklardan Orhan Aydın, "Mitingden üç gün önce Dışişleri Bakanlığının -şimdiki Gümrük ve Tekel Bakanlığı- önünde Haluk Karamağaralı'ya rastladım. Bana, 'Öyle bir yere gidiyorum ki, hocam Şevket Aziz Kansu da şaşıracak,' dedi," diye konuştu.

Muhakeme sonunda bu öğretim üyeleri aklandı. Artık yapılacak şey kalmamıştı. bu kez bütçe görüşmeleri sırasında bu öğretim üyeleri kadroları kaldırılarak fakülteden uzaklaştırıldılar.

Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesindeki üç öğretim üyesinin kadroları Millet Meclisinde görüşülürken hararetli tartışmalar oldu. Söz alan millet vekilleri toplu bir halde solcu dedikleri bu öğretim üyelerine şiddetle çattılar. Dikkate

değer olan nokta, MP'den Afyon milletvekili Sadık Aldoğan'ın yaptığı konuşmaydı. Aldoğan, konuşmasında, kendisinden önce söz almış bulunan milletvekillerinin hep aynı görüşü savunduklarını, birbirini tamamlayan açıklamalarda bulunduklarını ileri sürdü. Kendisinin bu kanıda olmadığını belirterek şunları söyledi:

"Üniversite Senatosu üç öğretim üyesinin görevlerinin sona ermesine karar veriyor. Sonra Üniversitelerarası Kurul bu kararı bozuyor. Bu bozma kararı doğru mu, değil mi? Bunun üzerinde durmayacağım. Ancak, madem üniversitenin özerkliğini kabul etmişiz, diyeceğiz ki, hüküm vermeye yetkili makam hükmünü vermiştir. Buna saygı duymak gerekir.

"Oysa ki, hükümet tasarısında bu üç öğretim üyesinin kadrosu kaldırılıyor. Ben bunu doğru bulmuyorum. Üniversite bir fikir ağacıdır. Bu ağacın şurasını burasını kesip düzeltemeyiz. En küçük bir dalına bile dokunamayız. Üniversiteler, şöyle ya da böyle olsun diye konuşamayız. Çünkü bizim istediğimiz gibi üniversite olamaz. Üniversite, kendi kemalini kendisi meydana getirir. Devlet eliyle kürsüler kurmakla, kürsüler kaldırmakla üniversite olmaz. Üniversite kendi kendine doğmalı, kendi kendine büyümeli ve böylece kemale doğru gitmelidir. Benim bildiğim bundan ibarettir."

Aldoğan bu konuşmayı yaparken, CHP'li milletvekilleri devamlı olarak laf atmışlar, ona sataşmışlardı. Kastamonu milletvekili Dr. Fahri Ecevit -Bülent Ecevit'in babası- sataşan milletvekillerinin başında geliyordu.

CHP SAĞA KAYIYOR

Demokrat Parti Kurucuları, basınla çok sıkı bir işbirliği kurmuşlardı. Hemen hergün gazetelerde partiyle ilgili haberler yayınlanır, bunun devamı için elden gelen her türlü olanak sağlanırdı. Biz gazeteciler için de geçer akçe bu tür haberlerdi. Bu nedenle İstanbul gazetelerinin Ankara muhabirlerini günün hemen her saatinde DP merkezinde bulmak mümkündü. Başta Celal Bayar olmak üzere bütün kurucular, çeşitli nedenlerle birer demeç verir, bu demeçlerin gazetelerin birinci sayfasından gösterilmesi için çalışırlardı.

Bayar bazan "Akba" kitabevine uğrar, bizlerle saatlerce süren sohbet toplantıları yapardı. Yurt içindeki gezilerinden edindiği izlenimleri anlattıkça, bundan ayrı bir zevk duyardı. 1946 seçimlerinin nasıl geçtiği konusundaki çeşitli fıkralar arasında, kayda değer bulduklarımdan bazıları şunlardı:

Ege bölgesinde yapılan seçim sonucu bazı sandıkların tümüyle DP'lilere

ait oylarla dolu olduğu, CHP'ne ait bir tek oy bile çıkmadığı görülmüştü. Sandık başında CHP'ni temsil edenler de oylarını DP'ye vermişlerdi. Bayar, bu tür sandıkların özellikle Ege bölgesinde sayılamayacak kadar çok olduğunu belirttikten sonra şunları söyledi:

"Yine bu bölgede bir köydeki sandıktan CHP'ye ait bir oy çıkmıştı Köylülere sordum, 'Bu bir oy kime ait biliyor musunuz,' dedim. Bildiklerini söylediler. 'Onu da aranıza alsaydınız,' demem üzerine, 'Hayır, ara sıra yüzüne tükürmek için bir adama ihtiyacımız olunca gidip onu buluyoruz,' karşılığını verdiler."

Adnan Menderes de aynı şekilde gazeteleri, kendileri açısından beslerdi. Millet Meclisinde, Ankara Palas'ta hatta bazan yolda kendisine rastladığım zaman kulağıma eğilir, CHP'nin yapacağı işler hakkındaki haberlerin ipucunu verir, araştırır, hepsinin doğru olduğunu öğrenir ve gazeteme yazardım.

Bir sabah Bayar, Çankaya'dan aşağı doğru iniyordu. Yanına iyice yaklaştıktan sonra, selam vererek kendisiyle ne zaman konuşabileceğimi sordum. O benim sözlerimi işitmemiş gibi davrandı, başını arkasına çevirerek baktı. Nereye baktığını merak ederek başımı çevirdim, arkasından gelen bir adamın hemen geri döndüğünü, yandaki sokağa saptığını gördüm. Bayar, bunun üzerine bana, "Görüyorsun Karakuş, bizi adım adım izliyorlar. Telefonlarımızı dinliyorlar, mektuplarımızı açıyorlar. İnşallah, iktidara gelişimizde bu kuruluşun kökünü kazıyacağız," dedi.

Bayar bana böyle söylememiş gibi iktidara geldiktensonra bu ve buna benzer kuruluşları pekiştirerek kendilerinden olmayan herkese kuşkulu gözlerle bakmış, onlar üzerindeki baskısını daha çok arttırmıştı.

İLK ÇATIŞMA

Gelecek için bir umut ışığı olarak kurulan DP, o günlerde bir yandan CHP'yle çekişirken öbür yandan kendi içinde patlak veren görüş aykırılıklarıyla karşılaştı. Başbakan Recep Peker, Demokratları "İhtilalci" bir kuruluş olarak nitelendiriyordu. Taraflar arasında biraz yumuşama eğilimi görünmeye başlarken, hemen arkasından fırtınalı bir hava geliyor, birbirlerini ağır şekilde suçluyorlardı.

Bu çekişmeler sonunda daha ılımlı bir kabine kurulması söylentileri dolaşmaya başladı. Recep Peker'e 90 gün zorunlu izin verildi. İnönü, tam bu sırada yaptığı konuşmada, "Ben Devlet Başkanı olarak kendimi her iki parti

karşısında müsavi derecede vazifeli görüyorum," demek gereğini duydu. Bu sözler CHP'liler tarafından bir "zaaf" belirtisi olarak karşılandı. O yıl yapılan bütçe oylamasında 35 milletvekilinin Peker hükümetine karşı çıktığı görüldü. Bunlar arasında Nihat Erim, Tahsin Banguoğlu, Vedat Dicleli gibi doğrudan doğruya İnönü'nün emrinde olan milletvekilleri vardı.

CHP'nde başlayan bu sözüm ona "yenileşme" hareketini yeni birtakım önlemler izledi: Örneğin, Polis Vazife ve Selahiyet kanununun 18. maddesi hükümet tasarısı olarak Meclise getirildi ve yıldırım hızıyla kanunlaştı. Bundan sonra adli makamlardan başka kimse yurttaşlar hakkında "Tutuklama kararı" veremeyecekti. Bu kanun değişikliği, özgürlüğe doğru atılmış ilk adım o olarak karşılandı.

Bunu, ilkokullarda, isteyen öğrencilere din dersleri okutulması konulu kanun izledi. Daha önc, Milli Eğitim Bakanı olan Reşat Şemseddin Sirer bir demeç vermiş, okullarda din dersleri okutulmasına karar verildiğini söylemişti; o günden bu yana da bu konu üzerinde yapılan çalışmalar sonuçlanmıştı. Bunun yanında özel olarak din dersleri okutmak isteyenler Milli Eğitim Bakanlığından izin almak üzere yetkili yerlere baş vuracaklar, medeni, ahlaki nitelikleri uygun olanlar din dersleri okutabileceklerdi. Okutulacak din derslerinin programı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından saptanacaktı. Ders sırasında siyasal amaçla konuşmalar yapıldığı saptanırsa, derslikler kapatılacaktı. Ulusal bütünlüğü bozucu, mezhep görüşüne dayalı, yurttaşlar arasında ikilik yaratıcı konuşma yapılmamasına özen gösterilecekti.

Dinayet İşleri Başkanlığına bağlı olarak İmam, Hatip ve Vaiz okulları da açılacak, bu okulların denetimi Milli Eğitim Bakanlığınca yapılacaktı. Orta öğretim düzeyinde din adamları yetiştirmek amacıyla da okullar açılacak, üniversiteye bağlı bir de İlahiyat Fakültesi kurulacaktı. CHP'den Mümtaz Ökmen, "Bu din işlerinde Demokratlarla yarışa girdik. Onlar bir vaat ettikçe biz on veriyoruz. Nereye gidiyoruz, anlamadım," diyordu.

Bütün bu girişimler, CHP tarafından DP'ye fazla oy kaptırmamak için "çaresiz" baş vurulan önlemlerdi. İşte bugünlerdeydi ki, DP'de Yönetim Kuruluyla Meclis grubu arasında bir görüş ayrılığı belirdi ve Celal Bayar Grup Başkanlığından istifa etti. DP Meclis Grubu toplantısında Ahmet Tahtakılıç, ve arkadaşlarının Fuat Köprülü'ye güvensizliklerinden ötürü yaptıkları ağır saldırılar, parti içinde parçalanmaya yol açtı. Ahmet Tahtakılıç'la altı arkadaşı hakkında partiden ihraç kararı verildi.

İç huzursuzluk üzerinde toplanan dikkatleri başka bir noktaya çekmek için

DP Ankara'da büyük bir miting düzenlemeye karar verdi. Bayar, bu mitingde yaptığı uzun konuşmada özellikle "seçim hileleri" konusu üzerinde durdu. Bayar bu açıklamayı yaparken, halk "Oyumuzu çaldırmayacağız", "21 Temmuz kara günümüz", "Arpasız geçim, hilesiz seçim", "Oyumuzu çalan paramızı da çalar" ve sonunda "Yeter, Söz Milletindir" pankartlarıyla 1950 seçimlerine hazırlanıyordu.

Bundan sonra söz alan Fuat Köprülü, seçim kanunu üzerinde durdu. Seçim güvencesi için "Adli murakebe"nin şart olduğunu belirterek şöyle dedi: "Bu işte en küçük bir iğne deliği bırakacak olursak, karşımızdakilerin buradan bir fil geçireceğini biliyoruz."

MİLLET MECLİSİNDE ARAPÇA EZAN

Bir gün Millet Meclisi'nde görüşmeler devam ederken çok garip bir şey olmuş, dinleyiciler arasında oturan bir adam ayağa kalkarak ve elini de kulağına atarak "Allah-ü Ekber, Allah-ü Ekber" diye Arapça ezan okumaya başlamıştı. Salonda bulunan milletvekilleri,bir anda başlarını arka sıralara çevirerek bakmaya başladılar. Bir uğultudur koptu. Başkan, "Susalım arkadaşlar. Lütfen yerlerinize oturun. Dinleyiciler arasında bir gürültü oldu. Görüşmelere devam ediyoruz," dedi.

Adam ezan okumaya devam ederken polisler geldi, apar topar yakalayarak dışarı attılar. Bu adam daha salondan çıkmamıştı ki, başka biri yerinden fırlayarak ezan okumaya devam etti. "Bu da ne? Yapılacak şey mi bu? " diye yüksek sesle konuşmalar bir anda salonu doldurdu.

Daha sonra öğrendik ki, polisce yakalanan bu iki kişi, daha önce de yerli yersiz Arapça ezan okumaktan dolayı mahkum olmuşlardı. Tarikatçılıkla uğraştıkları yapılan soruşturmalardan anlaşılmıştı. İlk ezanı okuyan Muhiddin Ertuğrul adında biriydi. O günlerde ezan "Tanrı Uludur, Tanrı Uludur" diyerek Türkçe okunurdu. Son günlerde gerek iktidar, gerek muhalefet partileri tarafından girişilen dinsel propaganda, gerici çevrelerde bu gibi taşkınlıkların yapılmasına yol açmıştı. DP kurulup çalışmalara başladıktan sonra, bu gibi davranışlar daha da artmıştı.

Muhiddin Ertuğrul,Devlet Demir Yollarındaki işinden üç ay önce ayrılmış tarikatçılığa başlamıştı. Osman Yasin de Ticani tarikatına bağlıydı. Meclise giriş kartı bunlara, DP'den İhsan Şerif Özgen tarafından verilmişti. Muhiddin Ertuğrul ifadesinde, "Bende ilahi bir aşk vardır. Aklıma geldikçe ezan okurum," diyordu. Bu yüzden birkaç kez mahkemeye verilmiş,

mahkum olmuştu. O gün Meclise gelince aklına esmiş ve yine ezan okumaya başlamıştı.

Osman Yasin, aynı davranışından dolayı iki kez mahkum olmuştu. "Beni kışkırtan olmamıştır. Bir tarikate bağlı değildim. Bir süre önce Kemal Pilavoğlu'nun tarikatine girdim." diyordu.

Kendileriyle daha sonra ayrı ayrı konuşma olanağını buldum. Muhiddin Ertuğrul, devamlı olarak dinden, imandan söz ediyordu. "Cemiyetin bugün içinde bulunduğu aksaklıkların tek nedeninin dinsizlik ve ahlaksızlık" olduğunu söylüyordu. Muhiddin Ertuğrul, sözlerine şöyle devam etti: "Hakka âşık olmak emri ilâhidir. Paraya, kadına âşık olmaksa, şeytanidir, hayvanidir. Bir adamda iman varsa, tahsile gerek yoktur. Allah ona her kabiliyeti verir. Aç kalmaz, susuz kalmaz. İnsanda iman olunca okula gitmeye de gerek kalmaz."

Bu sözlerden sonra Muhiddin'e hangi partiden olduğunu sordum. "Arkadaş beni siyasete sokma, benim siyasetle bir ilgim yok," diye cevap verdi. "Gayem Allaha iyi bir kul olmaktır," dedi.

Osman Yasin, Muhiddin'le yaptığım bu konuşmayı ilgiyle izliyordu. Ona yaklaşarak sordum: "Nasıl oldu da bu iş?" Yasin şu cevabı verdi: "Vecde gelince insan kendini kaybediyor. Hapishane, tımarhane, darağacı vız geliyor" Osman Yasin de toplumun içinde bulunduğu kötülüklerden söz etti. "Kadınlar yüzlerini örtmeli, müslümanlık nasıl emrediyorsa öyle giyinmelidirler," dedi.

Bu olay günlerce basında, siyasal çevrelerde üzerinde durulan konulardan biri oldu.

HASSOLAR–MEMOLAR

Sinop CHP Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı partisinin aşırılarından biri diye tanınırdı. Aydın'daki Halkevinde bir konuşma yapmış, ülkede demokrasinin gerçekleşmesine olanak bulunmadığını, doğu illerindeki halkın çoğunluğunun cahil olduğunu belirterek, "Ben bu bölgelere gittiğimden, birtakım kimselerle öğrencilerin tercümanlık yapması sayesinde konuşabildim. Onları şimdi serbest bırakırsak, oylarını ya Hasso'ya ya Memo'ya verirler. Buna müsaade edemeyiz," demişti.

Bu konuşma üzerine, Hürriyet Gazetesi'nde Sedat Simavi'nin bir yazısı çıktı. Sedat Simavi ,Cevdet Kerim İncedayı'ya çatarak, "Üstadın demokrasi anlayışına doğrusu hayret ettik. Madem seçimin serbest

olmasını kabul ediyoruz, o halde doğu illerindeki vatandaşların Hasso'ya, Memo'ya oy vermelerini de olağan karşılamak gerekir. Hasso'ya oy veren vatandaş, Hasso'ya güveniyor demektir," diyor ve şöyle devam ediyordu:

"Eğer doğuda oturan vatandaşlar cahilse, tercüman aracılığı ile konuşuyorlarsa, bunun sorumluluğu her halde kendisine ait değildir. 25 yıldan beri iktidarı elinde tutan parti demokratik bir zihniyetle hareket etseydi, o cahilleri okutur, o halde bırakmazdı.

"Yeni seçimler yaklaşırken, kimlerin kimlere oy vereceğinden korkmayalım. Madem demokrasi diyoruz, demokratça hareket edelim. Bırakalım bir kez de bu Millet kendi Milletvekillerini kendisi seçsin."

Bu yazı üzerine Sedat Simavi Diyarbakır'dan bir mektup almıştı. Yazıda kendisine karşı duyulan şükran duyguları dile getiriliyor, "Yazınızı kestim. Kuran'ın içinde saklıyorum," deniliyordu.

Cevdet Kerim İncedayı, Hürriyet'te çıkan bu yazı üzerine büyük telaşa düştü. Makale vatandaşlar arasında geniş yankı yapmış İncedayı'nın sözleri yer yer toplantılara, protestolara neden olmuştu. İncedayı'nın böyle bir söz söylemediğini Meclis kürsüsünden bildirmesi üzerine, Aydınlılar, bu sözlerin söylendiğini, gerekirse mahkemede "yeminli" tekrarlamaya hazır olduklarını kamuoyuna açıkladılar. "Cevdet Kerim İncedayı, kendine güveniyorsa mahkemeye müracaat etsin, söylediği sözleri Adalet huzurunda yeminli olarak açıklamaya hazırız," diyorlardı.

Bu sözler, basında olduğu kadar Üniversite çevrelerinde de gürültülere yol açtı. İstanbul Üniversitesinde bir toplantı düzenlendi. Hayri adında Dicle Üniversite Yurdu'ndan bir genç, söz alarak,"Biz Üniversite'liler, şecaat ve kahramanlık sembolü olan Hasso ve Memo'ya yapılan hakaretleri artan bir nefretle gerçek sahibine iade eder, olayı şiddetle protesto ederiz. Vatanımız bölünmez bir bütündür. Bu bütünlüğü doğululukla batılılıkla parçalamak hiç bir vatandaşın hakkı değildir. Ben bu bölgenin çocuğu olmaktan şeref duyarım," diyordu.

Başar Alhas adındaki öğrenci ise şöyle konuştu:

"Anayasa, doğu-batı demeden, bir vatandaşı diğerinden ayırmadan herkese müsavi haklar tanırken, kötü ruhlu kimseler bize efendilik etme hevesindediler. Biz bu vatanda efendi ve uşak tanımıyoruz. Susuz, yolsuz, fabrikasız da kalsa , onun kanındaki asalet, yaradılışındaki insanlık meziyeti, uşak olmasına müsaade etmeyecektir. Doğulu oyunu serbest kullandığı takdirde kendisiyle hemdert olanları seçmesini bilecektir. Aydın arkadaşlarım, o Hasso'lar o Memo'lar sizleri seçecektir. Doğuyu

sevmeyenlerin istediği de budur."

Olay CHP Meclis Grubunda da şiddetli eleştirilere konu oldu. O günlerde herkesin ağzında şair Neyzen Tevfik'in şu sözleri dolaşıyordu: "Rızk için Allah Kerim, Fısk için Cevdet Kerim."

FİKRİ TİRKEŞ PAŞA

Sivas Milletvekili Fikri Tirkeş, Vatan Gazetesi Muhabiri Afşin Oktay'ı bir gün yakasından tutarak sürüklemiş, arkadaşımıza karşı çok çirkin ve kaba bir davranışta bulunmuştu. Olayın nedeni şuydu:

Millet Meclisi'nde Gümrük Kanunu'nun görüşülmesi sırasında, arkadaşımız, bir ara salondan dışarı çıkmış ve koridordaki iskemlede dinlenmek istemişti. Gazetecilere ayrılan büyük oda, Dilekçe Komisyonu'nun yanında bulunuyordu. Fikri Tirkeş Paşa, oradan geçerken birden Vatan Gazetesi muhabirine dönmüş, "Bana bak ulan, sen kimsin?" diye sormuştu. Afşin bunun üzerine ayağa kalkarak kendisinin gazeteci olduğunu söylemişti. Tirkeş Paşa da, "Kim olursan ol, hem sizi Meclise alıyoruz, hem de terbiyesizce hareketlerde bulunuyorsunuz," demiş ve Afşin'i yakasından tutarak sürüklemişti.

Afşin neye uğradığını anlayamamış, hiç bir yanıt vermemiş, yakasını paşanın elinden kurtararak yine sandalyeye oturmuştu. Paşa, bu kez koridorda nöbet bekleyen polise dönmüş, ona, "Şunu kaldır ulan!" diye bağırmıştı. Polis işe karışmak istememiş, Fikri Paşa da İdare Amiri Recai Güreli'yi bularak gazetecilere ait odanın kapatılmasını istemişti.

İdare Amiri Recai Güreli derhal bu isteği yerine getirmiş, onun bu hareketi gazeteci arkadaşları üzmüştü. Gazeteciler birlikte Millet Meclisi Başkanı'na giderek olayı protesto ettiler. Gazetecilere ayrılan odanın hemen açılmasını, bu yapılmazsa topluca Meclisi terk edeceklerini, Fikri Tirkeş Paşa'nın arkadaşımızdan özür dilemesini istediler. Başkan Vekillerinden Cevdet Kerim İncedayı gazetecileri yumuşatmaya çalıştı, odayı hemen açtıracağını gazetecilere söyledi. Bu arada Tirkeş Paşa'yı da bularak onunla konuşmak istedi. Paşa o sıra Meclis'teki küçük mescitte namaz kılıyordu. Namazı tamamladıktan sonra, İncedayı, kendisiyle görüştü. Bu arada öbür Başkan Vekillerinden Raif Karadeniz de işe karıştı. İdare amirlerinden Recai Güreli'yle görüştü, Güreli, "Daha büyük bir olaya meydan vermemek için bu kararı aldım," dedi.

Bunun üzerine Raif Karadeniz şu cevabı verdi: "Başkanlık tarafından Millet Meclisine girmesine izin verilen kişi hakkında herhangi bir Milletvekili çıkarma kararı veremez. Derhal odayı açtırın."

Başkan vekilleri, gazetecilere karşı olağanüstü yakınlık gösterdiler. Onların gönlünü almak için gereken her şeyi yapıyorlardı. Feridun Fikri Düşünsel, duyduğu üzüntüyü belirten sözler söyledi. "Paşa çok sinirli bir insandır. Olur böyle şeyler, kusura bakmayın, her halde isteyerek yapmamıştır," dedi.

Bir süre sonra Fikri Tirkeş Paşa Millet Meclisi Başkanı Şükrü Saracoğlu'nun odasına çıkarıldı. Afşin Oktay'ı da odaya aldılar. Paşa bu kez, Afşin Oktay'ın gazeteci olduğunu bilmediğini söylüyordu. Onu ayak ayak üstüne atmış, sigara içerken gördüğünü, kendisini gördüğü halde ayağa kalkmadığını, bu duruma sinirlendiği için olayın meydana geldiğini belirtiyordu. Bu sözler üzerine Saraçoğlu Fikri Tirkeş Paşa'yı, Raif Karadeniz de Afşin Oktay'ı çekerek yaklaştırdılar. El sıkıştırarak barıştırdılar.

Sonradan öğrendiğimize göre, Paşa'nın sinirlenmesi için başka nedenler de vardı. Kudret Gazetesi muhabiri Nizam Payzın, Meclis salonunda çok önemli bir konunun görüşülmesi sırasında Tirkeş Paşa'nın en arka sıralarda ağzını açarak uyuduğunu görmüş, bu olaya birkaç kez tanık olmuştu. "Meclis Notlar"ını yazarken bir iki tümce halinde bu konuya değinmişti. Paşa yazıya fena halde sinirlenmiş, Nizam Payzın'ı görüp dövmek için birkaç kez gazetecilerin bulunduğu odaya doğru gelmiş, "Bunun hangisi Kudret muhabiri?" diye polise sormuştu. Polis memuru Nizam Payzın'ı orada gördüğü halde, bir olay çıkmasın diye, "Henüz gelmemiş Paşam," demişti. Paşa tekrar Nizam Payzın'ı görmek için oraya geldiğinde Afşin Oktay'la karşılaşmış ve bu üzücü olay meydana gelmişti.

BAĞIMSIZ DEMOKRATLAR

Demokrat Parti'den ayrılan milletvekilleri, 1949 yılında haziran ayı ortalarında bir bildiri yayınlayarak partideki huzursuzluğun nedenlerini anlattılar ve Demokrat Parti Kurucularını "Muhalefet davasına ihanet"le suçladılar. Bu broşürde DP Kurucularının CHP Genel Başkanı İnönü'yle yaptıkları anlaşmalar, bunu izleyen günlerde meydana gelen kargaşalıklar, "sahte Haysiyet Divanı" olayları ve Kurucuların öteki alanlarda giriştikleri

"Oyunlar" uzun uzadıya anlatılıyordu.

Broşürde verilen bilgiye göre, Cumhurbaşkanı İnönü'nün muhalefeti tutan konuşması, DP Ankara İl Başkanı Üzeyir Avunduk ve CHP'nin milyonerlerinden Vehbi Koç arasında geçen bir konuşmayla başlamıştı. Bayar, bu görüşmeleri DP Genel Yönetim Kurulunda anlatırken İnönü'yü şiddetle eleştiriyor, "Yukarısı, Recep Peker'i alet olarak kullanmaktadır. Bunlar hep tertiplenmiş oyunlardır. Recep Peker bu şiddete bile bile alet olmuştur," diyordu.

Bayar, konuşmasını yaptıktan sonra birçok kez İnönü'yle görüşmüş ve bu görüşmelerden sonra ağız değiştirerek, "İnönü bu yolda giderse kendisini ve memleketi batıracağına inanmıştır. Bu nedenle tutumunu değiştirmek gereğini duymuştur. İnönü olayları iyi değerlendirmiştir. 1946 seçimlerinde sonsuz rezaletler ve namussuzluklar olduğunu biliyor. Halkın nefretinden haberdardır ve bundan korkmaktadır. Temaslarım başladıktan sonra halktan kendisine selam verenleri görünce bundan sevinç duymuş ve yanındakilere, 'muhalefetle temaslardan sonra halk beni selamlamaya başladı,' diyerek sevincini göstermiştir," demiştir.

Bayar devamla:

"CHP'nin birkısım mensupları, İnönü'nün bu yoldaki tutumunu beğenmiyor, onu kararından vazgeçirmek için baskı altında tutuyorlardı. Hatta CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran'ın, istifa tehdidinde bulunduğunu öğrendim. Arkadaşlar, bu yeni durum karşısında biz İnönü'yü tutmaya mecburuz, ona yardım etmek, onu teşvik etmek durumundayız. İnönü, rica ederim bana yardım ediniz, bana inanınız, bu işi sonuçlandıracağım, dedi. Dün akşam köşkten ayrılırken merdivenin başına kadar yürüdü. Celal Bey, aman bana yardım et, diye ricalarda bulundu.

"Görüşüme göre İnönü bu işte samimidir, düzeltmek istiyor. Tarafsızlığından sizlerin memnun olduğunuzu ifade ettiğim zaman sevinçle birkaç kez yerinden kalktı ve oturdu. Özet olarak, lehimize dönecek bir döneme giriyoruz."

Broşürde bu arada başka bir önemli nokta üzerinde durulmakta ve şöyle denilmekteydi, "İnönü'nün çevresinden gelen haberlere göre, DP içinde "müfritler" diye damgalanmak isteyen muhalifler, CHP Genel Başkanını hedef olarak alanlardı. İnönü, yurt gezilerinde hep yanında dolaştırdığı DP'li Muğla Milletvekili Nuri Özsan'a, "Ben aynı zamanda parti başkanıyım, partinin içindeki müfritleri hallederim, fakat ya siz, mesela, Yusuf Kemal Tengirşenk işini nasıl halledeceksiniz? " diyordu.

Öte yandan, Samed Ağaoğlu, Başbakan Yardımcısı Nihad Erim'le konuşurken, Yusuf Kemal Tengirşenk, Kenan Öner, Sadık Aldoğan ve Ahmet Tahtakılıç'ın tasfiyeleri gerektiğini bildirmişti.

Broşürde, İnönü'nün yayınladığı 12 Temmuz beyanamesi'nden sonra Kurucuların Mareşal Fevzi Çakmak'a nasıl veryansın ettikleri uzun uzadıya hikâye edilmekte, daha sonra Milletvekili ödeneklerinin arttırılması önerisinin ilk kez İnönü'den geldiği, bunun üzerine kuruculardan Fuat Köprülü'nün, "Hem kırmızı oy verir, hem paraları cebe indiririz," dediği hatırlatılmaktaydı. DP'den ayrılanların hiç birinin bu ödeneklerin arttırılması işiyle meşgul olmadığı ileri sürülmekteydi.

DP'deki anlaşmazlık, Merkez Yönetim Kurulu üyeleriyle Meclis Grubu üyeleri arasında başlamış, DP, Meclis Grubu üyeleri Fuat Köprülü hakkında "güvensizlik" gösterisinde bulunmuşlardı. Sahte Haysiyet Divanı konusuna da değinilen broşürde, Büyük Kongrece seçilen listenin değiştirildiği öne sürülmekte, Tahtakılıç, seçimde daha fazla oy almış olanların toplantıya çağırılmadığını bildirmekteydi.

Bu broşürün yayınlanmasından bir süre sonra DP Büyük Kongresi toplandı. Bayar, yaptığı konuşmada, suçlamalar üzerinde hiç durmadı. Seçimlerde "Adli teminat"ın şart olduğunu ileri sürdü. Anayasa değişikliğinden çok mevcut hükümlerin olduğu gibi uygulanması gerektiği tezini savundu. "İktidarın bugünkü gaflet ve delaleti devam edecek olursa, bu işler bir kardeş kavgası faciasına kadar gidebilir, bunu hatırlatmayı bir vatan borcu biliriz," dedi.

İnönü, Bayındır ve Ödemiş'te yaptığı konuşmalarda Bayar'a cevap veriyor, "Serbest seçim bütün şartları ile tahakkuk edecektir. Muhalefet kanunun teminatı altında, emniyet içinde yaşayacaktır, çalışacak ve inkişaf edecektir. Kanun dışına çıkmayacaktır. Serbest seçim demek iktidarda olan parti kazanmazsa, seçimi terk etmesi, muhalefette bulunan partinin de seçimi kazanamazsa iktidara gelmemesi demektir," diyordu.

DP, 16 Ekim 1949 da yapılan ara seçimlere katılmadı. Seçim kanunundaki aksaklıkları buna neden olarak gösterdi. İnönü; Millet Meclisini açış konuşmasında yine "seçim emniyeti" konusu üzerinde durarak, şöyle dedi: "Sandık başına gelecek her seçmenin tam bir serbestlik ile ve her türlü teçavüz ve tasfiyeye uğramadan oyunu kullanması şarttır."

AYAĞA KALKMIYORLAR

Cumhurbaşkanı'nın 1946 seçimlerinden sonra Millet Meclisi'ni açış konuşmasını yapmak için salona giriş ve çıkışında bütün CHP'liler ayağa kalkıyor, Demokratlar ise kalkmıyordu. Demokratlardan bazıları, Cumhurbaşkanına "seçilmemiş" bir çoğunluğun oyuyla iktidara gelmesini buna neden olarak gösteriyor, ama bunu açıkca söylemekten çekindikleri için, "En büyük otorite Millet Meclisidir. Ayağa kalkmamalıdır," diyorlardı.

Meclisin toplantılara başlamasından bir gün sonra Bayar yine yurt gezisine çıktı. Akhisar'da 20 bin kişi önünde yaptığı konuşmada, İnönü'nün Parti Genel Başkanı sıfatıyla konuşma yapmasının sakıncalı olduğu fikrini ileri sürdü. Akhisar'da Bayar, CHP ilçe merkezini ziyaret etti. CHP'liler bu davranışı büyük bir övgüyle karşıladılar. Buna karşılık Başbakan Şemseddin Günaltay, Aydın'da "uzlaştırıcı" bir konuşma yaptı. Akşam yemeğinde Adnan Menderes'le DP Aydın İl Başkanı da hazır bulundu.

Yukarıdan beri anlatmaya çalıştığım konu,1946'dan 1950 yılına kadar her iki parti arasında bir çekişmenin sürüp gittiğidir. Hava bazan yumuşuyor, bazan sertleşiyor, çoğu kez kişisel açıdan ele alınan sorunlara olumlu bir çözüm yolu bulunamıyordu. Hayat pahalılığı, yoksul halkı CHP'den daha çok soğutmuştu. Ele alınması gereken binbir sorunu vardı. Aydın kesimi "Özgürlük" özlemi içindeydi, basın devamlı bir korku altında bulunuyordu ve bu havada 1950 seçimleri yaklaşmaktaydı. CHP, 27 yıldan beri sürdürülen iktidarının sona ermesinden, DP ise 1946 yılında yapılan seçim sırasında Bayar'ın deyimiyle "namussuzca" davranışların tekrarından korkmaktaydılar. Her iki taraf da herhangi bir karar karşısında derin derin düşünmekten kendini alamamaktaydı. "Acaba fazla ileri mi gittik?" düşüncesi tarafları yiyen, bitiren bir kurt haline gelmiş bulunuyordu.

İnönü, aşırı sayılanları iş başından uzaklaştırmış, Bayar da kendi içinde her tehlikeye seve seve göğüs gerecek, kimseden korkmayan gözüpek arkadaşlarını partiden çıkarmıştı. Bütün bunlara karşın korku dağları bekliyordu.

MİLLET PARTİSİ KURULDU

Demokrat Parti'den ayrılan ya da ayrılmak zorunda bırakılanlar üçüncü bir parti kurmak için çalışmalara başladılar. Başlarında Mareşal

Fevzi Çakmak bulunuyordu. Çalışmalar uzun sürmedi. 20 Temmuz 1948 günü Mareşal Fevzi Çakmak, Hikmet Bayur, Kenan Öner, Mustafa Kentli, Osman Bölükbaşı, Osman Nari Köni ve Sadık Aldoğan imzalarını taşıyan dilekçe ilgililere verildi ve bu tarihten sonra Millet Partisi resmen kurulmuş oldu. Demokrat Parti'nin kendisinden beklenen muhalefet görevini gereği gibi yerine getirmediği, yeni partinin kurulmasına neden olarak gösteriliyordu. 12 temmuz tarihinde İnönü tarafından yayınlanan bildiride DP'lilerin iktidar partisine ödün verdikleri izlenimi çıkıyordu. Millet Partililer, bu bildiriyle muhalefetin kendi kendini yadsıdığı fikrini ileri sürmekteydiler. Birinci Hasan Saka Kabinesi'nin yerini, İkinci Hasan Saka kabinesinin almış bulunması, bu çevrelerde "anlamsız" bir olay olarak karşılanmıştı. Kabinedeki iki üç Bakanın değiştirilmesiyle hiç bir ülke sorununun çözümlenmeyeceğini söylüyorlardı.

Bu nedenle Millet Meclisinde hararetli konuşmalar oldu. Afyon Milletvekili Sadık Aldoğan, "Devlet Reisinin indî görüşüyle, kişisel kaprisleriyle iktidara gelen ya da iktidardan giden hükümetler devam ettikçe demokrasiden söz edilemez," dedi ve "Yeter artık bu şeflik tahakkümü!" diye bağırdı.

Millet Partisi'nin kurulmasına az bir zaman kala, Demokratlar, bu partinin İnönü'den yardım gördüğü, hatta para aldığı yolunda birtakım söylentiler çıkardılar. Buna Millet Partisi'ni kurmaya hazırlananlar şöyle karşılık veriyorlardı, "Memlekette maddi ve manevi ıstıraplar hergün biraz daha artmaktadır. Dişini tırnağına takmak suretiyle halk, bu durumdan kurtulmanın yolunu aramakta, bunu, memlekette bütün gerekleriyle demokrasinin kurulmasına hizmet edecek bir muhalefetin var olmasına bağlamış bulunmaktadır."

Demokrat Parti yönetimine egemen olan "tertip, tezvir ve halkı aldatma" gibi nefret verici hareketlerden dolayı bir takım arkadaşlarının bu partiden ayrıldıkları belirtiliyordu. Millet Partisi'nin kurulmasından iki gün sonra Mareşal Fevzi Çakmak "Türk Milletine" başlığını taşıyan bir bildiri yayınladı. İktidar çevresini, özellikle Çankaya'yı çileden çıkaran bu bildiride kısaca şöyle deniliyordu.

"Bugünkü gidiş vatanımızı uçurumlara sürüklüyor. Millet hakimiyeti lâftan ibaret kalıyor. İktidarı elinde tutan küçük bir zümre istediğini yapabiliyor. Halk hergün biraz daha fakir ve perişan bir duruma giriyor...

İşte bu nedenledir ki, bizlerin insanlık haklarını savunacak ciddi, samimi ve Tebriz vermeyen bir muhalefetin vücuduna ihtiyaç görülüyor.

Bunun için milleti dürüst ve herkese güven verici seçimler sayesinde gerçekten hâkim bir mevkie geçirmek, herhangi bir kimsenin kanuni bakımdan sahip bulunmadığı hakları kullanmasına ve sorumlu olmadığı halde sorumlu imiş gibi kararlar alarak bütün işleri bozmasına mani olmak, her türlü kötülükleri önleyerek hayatı kolaylaştırmak, Devlet sermayeciliğinin yıkıcılığını durdurmak, milletin en büyük kitlesini teşkil eden köylümüzün ve bütün halkımızın refahını bilime ve namuslu çalışmalara dayanarak sağlamak, Devlet ve hazine çıkarlarını bahane ederek yapılan haksızlıkları kaldırmak, ahlakı hem hususi ve hem de siyasi hayata hakim kılmak, aile müessesesini yükseltmek, halkımızda ve gençliğimizde milli duyguların gelişmesi için büyük gayret sarfetmek ve bunu geleceğimizin en esaslı teminatı saymak, çocuklarımızın din bilgisi edinmeleri olanağını geniş bir surette sağlamak..

"Bizimle beraber olun, bu işleri başarabilmek için bize yardım edin. Taki, hep beraber kurtuluşa ve yükselişe doğru gidelim."

Bu bildirinin ışığı altında, Millet Partililer CHP ile amansız bir mücadeleye girdiler. Bu nedenle başlarına gelmeyen belâ kalmadı. Suikast olayları düzenlendi. Cezaevlerine atıldılar. Mareşal öldü, radyolar sıradan bir adam ölmüşcesine müzik yayınına devam etti.

İNÖNÜ VE BAYAR'A SUİKAST

Partiler arasında karşılıklı bir anlayış havasının az çok egemen olmaya başladığı günlerde, İnönü'yle Bayar'a suikast yapılacağı yolunda bir haber ortaya çıktı. Millet Partisi'nden Afyon Milletvekili Emekli General Sadık Aldoğan'la bu partinin ileri gelenlerinden Osman Bölükbaşı ve Fuad Arna'nın bu işle ilgili bulunduğu ileri sürüldü. Bölükbaşı'yla Arna Milletvekili olmadıkları için hemen tutuklanarak cezaevine gönderildiler.

Gazeteler bu yolda yayın yaparken, "sanıklar, Devlet Başkanı İsmet İnönü ile Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar'ı öldüreceklerdi, Bakanlar Kurulu'nu ortadan kaldıracaklardı," diyorlardı. O gün yayınlanan resmi bir bildiride de aynen şöyle denilmekteydi.

"Millet Partisi'nden Afyon Milletvekili Sadık Aldoğan'la Osman Bölükbaşı ve Fuad Arna, Cumhurbaşkanını öldürmeyi kararlaştırmışlardır. Olayı kendisine teklifte bulunulan Denizli Milletvekili Reşat Aydınlı haber vermiştir. Olaya Cumhuriyet Savcılığınca el

konulmuştur. Tahkikata devam edilmektedir."

Bu ihbarı yapan Reşat Aydınlı da Millet Partisi'ndendi. Nasıl olur da böyle bir iddiayla ortaya çıkar, diye kamuoyu, dehşet içinde kalmıştı. Reşat Aydınlı "namusu üzerine" yemin ediyor, kendisinin böyle bir ihbarda bulunmadığını söylüyordu. Suikast işine İstanbul'da oturan Millet Partisi üyesi Nuri Leflef'le Kadıköy İlçe Başkanı İzzet Mühürdaroğlu'nun da adları karışmaktaydı.

Sadık Aldoğan, Millet Meclisi'nde Reşat Aydınlı'yı bulmuş, ona, "Evimi aradılar, senin adın geçiyor," deyince Aydınlı hemen savcılığa gitmişti. Reşat Aydınlı, bu konuda daha sonra bana telefonla açıklamalarda bulunurken şöyle demişti: "Savcı beni bekliyormuş. Ona benim herhangi bir ihbarda bulunup bulunmadığımı, neye dayanarak bu tahkikatı yapmakta olduğunu sordum. Savcı bana aynen şunları söyledi: 'Savcılık makamına gelerek veya bu makama hitaben imzanızı taşıyan bir yazı ile ihbarda bulunmadınız. Böyle bir şey yok. Siz önemli bir kişiyle konuşmuş, bu ihbarı ona yapmışsınız.' Ben bu savcıya bu "önemli kişi"nin kim olduğunu sordum, cevap verdi.' O kişiyle 1943 yılında bir iş münasebetiyle görüşmüştüm,' dedim kendisine."

Aydınlı'ya o kişinin kim olduğunu ben de sordum. Açıklayamayacağını belirterek, "Savcılıkta bu işin seyrini dikkatle izleyeceğim," dedi ve ekledi, "Savcı bu arada sesimin plağa alındığını da söyledi. Kendisine, "Konuşmadım ki plakta sesim olsun,' dedim. 'Muhakkak o ses de bu olay gibi bir tertip eseridir,' diye ilâve ettim. Savcılıktaki ifademin esası budur," dedi.

ALDOĞAN NE DİYOR?

Daha sonra Sadık Aldoğan'ı telefonla bularak, ne diyeceğini sordum. O da hayretler içinde kalmıştı, şunları söyledi: "Hükümet evimde arama yaptırmıştır. Polisler bana gelerek evimi arayacaklarını söylediler. Kendilerine resmi bir izin kağıdı bulunup bulunmadığını sordum, bir kağıt gösterdiler. Bu kâğıtta İnönü'yle Bayar'a suikast yapacağımız ifade ediliyordu. Polislere, Anayasaya aykırı bir davranış içinde olduklarını söyledim. Bu hareketin milletvekili dokunulmazlığına ve milli hakimiyete bir tecavüz niteliğinde olduğunu bildirdim. Polisler aldıkları emri yerine getirmekte olduklarını ifade ettiler. İki şık

arasında kalmıştım: Ya evin aranmasına müsaade etmek veya mukavemet etmek. Ben birinci şıkkı tercih ettim. Aksi halde kuşkuları daha çok üzerime çekmiş olacaktım. Polisler her tarafı aradılar. Bazı makaleleri ve mektupları, not defterimi alıp gittiler. Mesele bundan ibaret."

Osman Bölükbaşı'yla Fuad Arna'nın ifadelerinin alınması gece yarılarına kadar sürmüş, bundan sonra tutuklanarak cezaevine gönderilmişlerdi.

Olay Ankara'da büyük bir heyecan yarattı. Daha sonra kendileriyle konuştuğum Millet Partililer, böyle bir şeye kesinlikle ihtimal vermediklerini, arkadaşlarının bir iftiraya uğradıklarını bildirdiler. İhbar, Başbakan Şemseddin Günaltay'a yapılmıştı. Ertesi gün Bayar da savcılığa çağırılarak ifadesi alındı. Bayar'ın Savcılığa konuyla ilgili "dikkate değer" bilgi verdiği söyleniyordu. Aynı gün İçişleri Bakanı Emin Erişirgil'i bularak, bu konuda ne diyeceğini sordum. Erişirgil, olayın Adliye'ye verilmiş olduğunu, bu nedenle bir şey söyleyemeyeceğini bildirdi. Kendisine, "İyi ama Reşat Aydınlı kimseye böyle bir ihbarda bulunmadığını söylüyor," demem üzerine Erişirgil, "Böyle şey olmaz," cevabını vermişti.

Hükümete yakın çevreler, Reşat Aydınlı'nın böyle bir ihbarda bulunduğu konusunda direniyorlar, Aydınlı'nın Başbakanla konuşurken sesinin banda alındığını da sözlerine ekliyorlardı. Reşat Aydınlı'nın durumu Celal Bayar'a haber verdiği de bildirilmekteydi.

Bu arada Bölükbaşi'nın avukatı Nihat Akpınar'la konuştum. Akpınar, "Savcılığın, ortada bir ihbar olmadan sadece Başbakanlıktan gelen bir yazı üzerine harekete geçebileceğini düşünemiyorum. Bugün yaptığım araştırmalar, Reşat Aydınlı'nın resmi makamlara bu mahiyette sözler söylediğini gösteriyor," dedi. O halde Reşat Aydınlı yalan söylüyordu. Başta Sadık Aldoğan olduğu halde, gerek Bölükbaşı ve gerekse Arna'nın suikast düzenleyecek kişiler olmayacakları bir gerçekti. Reşat Aydınlı, neye dayanarak böyle bir ihbarda bulunmuştu? Önümüzdeki birkaç gün içinde meselenin içyüzü bütün açıklığıyla anlaşılmış olacaktı.

MİLLET PARTİSİNDE

Olay hakkında daha ayrıntılı bilgi almak düşüncesiyle ertesi gün

Millet Partisi'ne gitim. Parti Genel Başkanı Hikmet Bayur ve Yönetim Kurulu üyelerinden Ahmet Tahtakılıç, Hasan Dinçer orada idiler. Bayur şöyle diyordu:

"Onun böyle bir ihbarda bulunmasına vicdanen inanmak istemiyorum. Şekli ne olursa olsun, şayet bu ihbar doğru çıkarsa, bu insanlık bakımından korkunç bir olay teşkil eder. Bu takdirde değil partiler, hiç bir vatandaş, onun elini dahi tutamayacak, yüzüne bakamayacaktır."

Konuyla ilgili olarak Millet Meclisinde Anayasa ve Adalet komisyonlarından oluşan karma komisyon toplanmış, Aldoğan'ın dokunulmazlığının kaldırılıp kaldırılmayacağı konusunu incelemeye başlamıştı. Görüşmeler sırasında Reşat Aydınlı'nın "amca" dediği Van milletvekili Rüştü Oktar'la bir konuşması sırasında Aldoğan, Bölükbaşı ve Arna' nın Cumhurbaşkanını öldürmek istediklerinden söz ettiği ileri sürülmüştü. Reşat Aydınlı birkaç kez aynı şekilde konuşmuş, bunun üzerine Rüştü Oktar da durumu Milli Emniyet'e haber vermişti. Yine komisyonda belirtildiğine göre, Reşat Aydınlı, Milli Emniyet yetkilileriyle ilişki kurmuş, Rüştü Oktar'a söylediklerini onlara da aynen yinelemişti. Durumun bir tutanakla saptanması önerisine Reşat Aydınlı yanaşmamış, "Ben haysiyet ve namus sahibi bir adamım. İmzaya ne hacet. Sözüm imzamdır," demişti. Bundan sonra olaydan Başbakan haberdar edilmiş, Aydınlı imza atmaktan kaçındığı için, masanın altına sokulan bir mikrofonla sözleri saptanmıştı. Reşat Aydınlı, bununla da kalmamış, Bayar'ın bir Ege gezisi sırasında trende ona rastlamış, "Bir dakika ,sizinle özel bir şey konuşacağım," diyerek, suikastten Bayar'ı da haberdar etmiştir. "Seni de öldürecekler," şeklinde konuşmuştu.

Bayar, Ankara'ya döndükten sonra CHP'li milletvekilerinden Kâzım Özalp'i bulmuş, İnönü belki korunma önlemleri almak ister düşüncesiyle ona haber verilmesini istemişti.

Yukardaki bütün bu sözler Millet Meclisi karma komisyonunda yapılan konuşmalardan ortaya çıkmaktaydı. Komisyon düşünmüş, taşınmış, kuru bir ihbar üzerine bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek bulunmadığına oybirliğiyle karar vermişti. Sadık Aldoğan o gün yaptığı konuşmada, "Hiç bir şey istemiyorum. Reşat Aydınlı buraya gelsin, bu ihbarı yüksek huzurunuzda tekrar etsin, ben bu takdirde onu sözlerini isbata dahi davet etmeden ve hiç bir

itirazda bulunmadan dokunulmazlığımın kaldırılmasını sizlerden rica edeceğim," demişti.

SERBEST BIRAKILDILAR

Ertesi gün Ankara Savcısı, delil yetersizliğinden ötürü Bölükbaşı'yla Fuad Arna'yı salıveriyordu. O gün kendisini evinde ziyaret ettiğim Osman Bölükbaşı, şunları söyledi: "Bir facia olarak tertiplenen, fakat aktörlerinin ve rejisörlerinin akılsızlığı yüzünden bir - komedya olarak sonuçlanan bu suikast oyununa, 'Millet Partisi'ne tuzak' adını takmak çok iyi olur. İftira silahı geri tepmiş, aktörü yaralamış, sarsıntıdan perde yırtılmış, kuklaları görülmüştür. 20 milyon seyirci kitlesi de hükmünü vermiştir."

Fuad Arna ise, ihbarcının Reşat Aydınlı değil, Celal Bayar olduğunu söylüyordu. Bir ara, "Bayar'ın, benim Ruslardan para almam ihtimaline dair olan sözlerine gelince, bunun cevabını bugün Sıhhıye meydanında, cezaevinden çıktıktan sonra vermiş bulunuyorum," dedi.

Bölükbaşı'yla Fuad Arna, cezaevinden çıktıktan sonra otomobille Sıhhıye meydanından geçerken orada yürümekte olan Celal Bayar'a rastlamışlardı. Bunun üzerine ikisi birden otomobilden inmiş, Celal Bayar'ın üzerine yürüyerek, ona bu iftiranın hesabını soracaklarını söylemişlerdi. Fuad Arna, Celal Bayar'a, 'Benim Ruslardan para aldığımı söylemişsiniz. Bunu isbat etmezseniz sizi bir siyasi sahtekar olarak millete ilan edeceğim," demişti. Bayar, uğradığı bu saldırı karşısında şaşkına dönmüş, irkilmiş, söyleyecek söz bulamamıştı.

Ertesi gün olay bütün ülkede duyulmuş, özellikle DP çevrelerinde büyük etki yapmıştı. Parti kuruluşlarından Bayar'a telgraflar yağıyor, kendisine karşı yapılan bu davranıştan duyulan üzüntü dile getiriliyordu.

Bir süre sonra Osman Bölükbaşı, "Suikast iftirasının içyüzü ve Celal Bayar" adlı bir broşür yayınladı. Bu broşür, Zafer gazetesinde kendileri hakkında çıkan yazılara cevap olarak noterlik kanalıyla gönderilmiş, yazı buna karşın yayınlanmamıştı. Bundan sonra, tarafsız tutumlarına güvenilerek İstanbul gazetelerine gönderilen bu yazının bir özeti de yine yayınlanmadı. Osman Bölükbaşı, yazının İstanbul gazetelerinde yayınlanmamasının Bayar'ı koruma amacından ileri geldiğini, gazetelere yapılan etkiler sonunda bu cevaptan söz edilmediğini

bildirmekteydi.

Broşürde Reşat Aydınlı'nın hükümetçe değer verilmeyen sözlü ihbarını birtakım eklerle ve kişisel düşüncelerle İnönü'ye duyuran ve böylece hükümeti harekete geçiren Celal Bayar'ın bu işte Reşat Aydınlı'dan çok daha "günahkar" bir yerde bulunduğu ileri sürülmekteydi.

Osman Bölükbaşı o zaman yayınlanmayan bu broşüründe şöyle diyordu:

"DP saflarındaki şerefli hizmetlerimizi inkar edecek durumda bulunmayan Celal Bayar, beni ve arkadaşlarımı çok yakından tanırdı. Bu itibarla aramızda geçen bütün hadiselere rağmen, memleketi felakete sürükleyecek kanlı bir teşebbüsün kahramanı olamayacağımızı, Reşat Aydınlı'dan çok daha itimat edilir biri söyleşe bile onlar böyle şey yapacak adamlar değilerdir, diyerek önce onun ifade ve isyan etmesi, insanlık ve asalet icabı idi. Çünkü bir atalar sözü 'yiğidi öldür, hakkını yeme,' tavsiyesinde bulunmaktadır.

"23 Temmuz 1947'de DP müfettişliğinden istifa ettiğim zaman, Kudret gazetesinde açıkladığı üzere, 'Biz baba evladız, birbirimizden ayrılamayız. Bu davayı beraber yürüteceğiz, istifanızı kabul etmiyorum,' diyen, müfrit denilen hakiki ve cesur Demokratların başı üzerinde 12 temmuz anlaşması ile bir pazarlık yapıldığını ifade ederek, kendilerini çok ağır bir surette suçlandıran istifamı ancak bir buçuk aylık ısrarım üzerine 'üzüntü' ile kabul etmek zorunda kaldığını 6 Eylül 1947 tarihli mektubuyla bildiren Celal Bayar, bugünkü Celal Bayar'dı. Aynı Celal Bayar bu kez Reşat Aydınlı ile Soma treninde baş başa konuştuktan sonra Ankara'ya gelir gelmez, ayağının tozu ile randevu alarak Kazım Özalp'in evine koşuyor ve onu İnönü'ye haber vermeye gönderiyor. Kâzım Özalp'in gazetelerde yayınladığı üzere, Çankaya'da söylediklerine ve savcılıktaki ifadesine göre de hakkımızda Celal Bayar şu sözleri söylüyor: 'Bu işi yapacak yaradılıştadırlar. Pek güvenilir insanlar değillerdir. Zaten bu Fuad Arna eğer Milli Emniyet'in adamı olarak bu işlerde gizli bir rolü yoksa, masrafını oradan almıyorsa, kaynağı bilinmeyen masraflar yapıyor. Gelirinden fazla para sarfediyor. Nasıl yaşıyorlar, bilmiyorum. Bu işte komünistler faal rol oynayabilirler.' "

Bölükbaşı devam ediyor:

"Görülüyor ki, Celal Bayar, Reşat Aydınlı'nın kendisine söylediğini iddia ettiği sözleri Kâzım Özalp aracılığıyla İnönü'ye ulaştırmakla

kalmıyor, bizi memleketi gerçekten kana boyayacak, komünistlerle, yani fırsat bekleyen düşmanımız Rusların adamları ile işbirliği yapacak yaradılışta şerefsiz ve vatansız birer adam olarak tanıtmaya yeltenıyor ve bu şekilde olayı korkunç sisli ve meş'um bir hale getirerek, aleyhimizde hükümetin harekete geçmesini sağlamaya çalışıyor, muvaffak da oluyor."

Bölükbaşı'nın sözlerine burada bir nokta koyarak belirtmek gerekir ki Fuad Arna tutuklandığı gün, üzerinde, tutanaklarda saptandığı gibi tam 160 kuruş vardı. Bölükbaşı'nın evinden gelen iki kişilik yemeği bile yemedi. Devletin verdiği tayınla yetindi.

Fuad Arna'yı tutuklamaya gelen polisler, onun İstanbul'daki evinde saatlerce süren arama yaptılar. Bu aramadan korkan kızı delirdi. Bütün tedavilere karşın, sinir krizlerinden kurtulamayarak can verdi. Fuad Arna, yaşamı boyunca yokluk içinde yaşamış, çoluk çocuğunu da yoksulluk içinde yaşatmış, namuslu, erdemli bir insandı. Fuad Arna'nın Bayar'ın dediği gibi, 'çok para sarfettiği' sözü gerçekten büyük bir haksızlık ve insafsızlıktı. Bir insan siyasal amaçları uğruna, kendisine muhalif olanlar hakkında fikir alanında her şeyi söyleyebilir, ama bir ailenin ocağını yıkacak, onu şerefsizlikle, vatansızlıkla suçlayacak söz ve eylemlerden kaçınması gerekirdi. Bayar, bir zamanlar 'evlatlarım' dediği insanlar hakkında, bu kez böylesine acımasız davranmakta bir sakınca görmüyordu. Fuad Arna, bu olaylardan bir süre sonra öldü.

BÖLÜKBAŞININ SÖZLERİ

Osman Bölükbaşı'nın tutuklandığı gün de evi saatlerce arandı. Kömür deposundan tutun, karısının sandıklarına kadar aranmadık yer kalmadı. Polisler kendisini götürürken, Bölükbaşı, 21 günlük oğluna bakarak, "Oğlum Deniz, baban gidiyor, belki geri gelmez. Bu memleketin pisliğini az su temizlemez diye adını Deniz koymuştum. Şayet gelemezsem, bu pisliği sen temizle oğlum," diyordu.

Broşürde, bundan sonra Reşat Aydınlı'yı ülkede en iyi tanıyanlardan birinin Celal Bayar olduğu, bu nedenle Aydınlı'yı birçok kez baş vurmasına karşın partiye almadığı, Aydınlı'nın sözlerine bu bakımdan en son inanması gereken bir insan varsa onun da Bayar olması gerektiği belirtilmekte, 25 Ağustos 1948 tarihli Kudret

gazetesinde Aydınlı'nın Celal Bayar'a açık mektup yayınlayarak onun şerefine sataştığı, Bayar'ın hâlâ CHP hesabına çalıştığı ve kendisine 'Hakikaten siz CHP'den istifa ettiniz mi?' diye soru sorduğu anlatılmaktaydı. Bu koşullar altında, Bayar'ın Reşat Aydınlı'yla değil konuşması, selamlaşmaması gerekirken, nasıl olup da trende Aydınlı'yı konuşmak üzere çağırdığı sorulmakta, bu çağırının demokratik 'nezaket (?)'le hiç bir ilgisi bulunmadığı belirtilmekteydi.

Bayar, savcılıkta verdiği ifadesinde, "Devlet Başkanının hayatı söz konusu olduğu için bu hareketi yaptığını bildiriyor, aynı zamanda Reşat Aydınlı'nın kendisinden önce bu işi Milli Emniyet Başkanına ve Başbakana duyurduğunu belirtiyordu. Hükümet ve Milli Emniyet bu işten haberdar edilmiş olduğuna göre, Bayar'ın hemen Kâzım Özalp'a gitmemesi konusuna da değinilen broşürde "Bayar bir yandan korunma tedbiri almak için bu ihbarda bulunduğunu bildiriyor, öbür yandan Fuad Arna'nın belki de Milli Emniyet mensubu olduğunu söylüyor, bu suretle bir şaşkınlık içinde olduğu anlaşılıyor," deniliyordu.

Broşürde, konuyla ilgili olarak tamamlayıcı birtakım bilgiler verildikten sonra, "İşte bu suretle bizi kanlı suikast oyunlarına girebilecek ve hatta bu amaçla komünistlerle işbirliği yapacak yaradılışta insanlar olarak tanıtmaya yeltenen Celal Bayar'ın girişimi üzerine Hükümet harekete geçmiş, hakkımızda tutuklama kararı verilmiştir. Bu da Bayar'ın suikast oyunundaki sorumluluğunun, fırsat bu fırsattır diye, arayıp bulduğu ve vasıta olarak kullandığı Reşat Aydınlı'nın sorumluluğundan çok daha ağır olduğunu gösterir. Düşünmeli ki, Celal Bayar, ahlak ve fazileti temel almadıkça, kurulmasına imkan olmayan demokrasinin kahramanı gözükmek iddiasında bulunan bir adamdır," denilmektedir.

Celal Bayar'ın, kendisine yapılan hakaretten dolayı neden mahkemeye baş vurmadığı konusu üzerinde de durulan broşürde, bu durumda yaptıklarının mahkeme kararıyla kesinleşeceğinden kaygılandığı noktası üzerinde de durulmakta, "vaktiyle kendisine Babaeski'de bir kadeh savuran sarhoş aleyhine bile hakaret davası açmaya kadar işi ileri götüren ve Adliyede bu amaçla ifade veren Celal Bayar'ın, jurnaliyle boğmak istediği bizi dava etmeye gûya gerek görmemesi, suikast iftirasında kendisinin en büyük suçlu durumunda olduğunun en açık ifadesidir," demekte ve yazı şöyle son bulmaktaydı:

"Halk Partisi iktidarı tasfiye edilmedikçe bu memleketin istikbalinin

tehlikede olduğuna inanarak mücadele eden bizler, vicdanlarımızdan başka hiç bir kaynaktan tahrik edilebilecek yaradılışta insanlar değiliz. Oynadığı karanlık oyuna rağmen parti kuruluşlarına gönderdiği bildiride manevi bir suikast ve tertip karşısında bulunduğunu iddia edecek kadar cüretkar davranan ve masum bir insan tavrı takınmak isteyen Bayar, ev sahibini bastıran yavuz hırsız rolünde gözükmektedir ... Allah herkesi kazdığı kuyuya düşürür."

AYDINLI TUTUKLANDI

Bu olaydan bir gün sonra Reşat Aydınlı bir basın toplantısı düzenledi. Kendisinin hiç bir makama yazılı olarak herhangi bir beyanda, ihbarda bulunmadığını söyledi. Sözlerine devamla, "Aldoğan ve arkadaşları hakkında amme davası açılmasına dair tutanağın altında Milli Emniyet Başkanı Naci Perkel'in imzası da vardır. Olay kanun bakımından gözden geçirildiği takdirde, benim muhbir olmadığım anlaşılır. Beliren yeni çehre Naci Perkel'dir. Eğer olayı benim ihbar ettiğimde hâlâ ısrar ediyorlarsa onları ispata davet ediyorum," dedi.

Bu sözlerin gazetelerde yayınlanmasından bir gün sonra, Reşat Aydınlı'nın dokunulmazlığının kaldırılması hakındaki Başbakanlık tezkeresi ivedilikle Millet Meclisinden geçti, hararetli tartışmalar oldu ve Reşat Aydınlı'nın dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verildi. Ona isnat olunan suç, yetkili mercilere,suçsuz olduğunu bildiği halde, bir kimşeye suçlama yöneltmekti. Cezası üç aydan üç yıla kadar hapisti. Bu karardan bir gün sonra, Aydınlı tutuklandı, birkaç gün cezaevinde yattı, sonra bin lira kefaletle cezaevinden çıktı. Duruşması uzun süre devam etti.

Gerek CHP, gerekse DP, işbirliği yapmışcasına Millet Partisi üzerindeki baskılarını hergün biraz daha arttırma yolundaydılar. Radyolarda partiler adına konuşmaların yapıldığı bir günün akşamı Afyon milletvekili Sadık Aldoğan tutuklandı. Aldoğan'ın seçim konuşmalarında Hükümetin manevi kişiliğini tahkir edici sözler kullandığı buna neden olarak gösterildi. Sadık Aldoğan, partisi adına konuşma yapmak için radyoevine gitmişti. Ertesi gün de Cebeci meydanında büyük bir miting düzenlenecek, Sadık Aldoğan konuşacaktı. Aldoğan mikrofonun başına geçmeden odaya giren polisler, Aldoğan'ın tutuklandığı haberini verdiler ve onu alıp

götürdüler. Fuad Arna, Kudret gazetesinde yazdığı bir yazıdan dolayı daha önce tutuklanmıştı. Bütün bu tutuklamalar, bu baskılar bir şeyi gösteriyordu. Türkiye'de genel seçim yapılacaktı.

Aldoğan tutuklanınca, konuşmasını kızının yapması kararlaştırıldı. Gönül Aldoğan, babasının hazırladığı metni radyoda okumaya başladı. Sesi heyecandan titriyor, genç kız adeta ağlıyordu: "Bu saatte babam Aldoğan buradan Millet Partisi adına Türk milletine hitap edecekti. Fakat az önce polisler İstanbul'a götürmek üzere onu tutukladılar. Ben onun kızı Gönül Aldoğan, aziz milletimiz özgürlüğe kavuşsun diye özgürlüğünü feda eden babamın yerine onun hazırladığı yazıyı okuyorum," dedi. Bu yazıda, memlekette özgürlük olmadığı, bunun lafta kaldığı, CHP'nin uzun yıllar yurttaşları memleket işlerine karıştırmadığı ileri sürülmekte ve şöyle denilmekteydi:

"Yüzlerce fikir adamı ve vatansever cezaevlerinde yatarken, CHP'nin başındakiler nasıl oluyor da özgürlükten söz edebiliyorlar? "

Aldoğan'ın tutuklandığı haberini alan üniversiteli gençler, büyük bir kalabalık halinde evine gitmişler, Aldoğan'ı giriştiği özgürlükçü mücadeleden dolayı kutlamışlardı. Evinden ayrılan Aldoğan, 25 otomobille büyük bir gösteri havası içinde istasyona getirildi. İstasyonu dolduran ve sayıları üç-beş bini bulan gençler, Aldoğan'ı alkışlıyor, onunla birlikte olduklarını söylüyorlardı. Aldoğan, otomobilden omuzlara alındı, trene bindirildi.

Aldoğan, gençlere trenin penceresinden şöyle seslenıyordu:

"Bir miletvekilinin vatandaşın hak ve hürriyetini savunurken uğradığı bu muamele, bu memlekette bir zulüm yönetiminin var olduğunun açık bir delilidir." Öğrencilerden biri bu sözlere şair Tevfik Fikret'in bir şiiriyle karşılık verdi:

"Zulmün topu var gülesi var kal'ası varsa"

"Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır."

Sonra hep bir ağızdan "İstiklâl Marşı" okunurken tren yavaş yavaş gardan uzaklaştı.

Ankara'daki bu ağır terör havasına karşılık Aldoğan İstanbul'da hemen ertesi gün ifadesi alınarak salıverildi.

MAREŞAL ÇAKMAK'IN ÖLÜMÜ

Seçimlere yaklaşıldığı günlerdeydi ki, Mareşal Fevzi Çakmak'ın öldüğü

haberi geldi. Fevzi Çakmak, Atatürk gibi "Mareşal" rütbesine yükselen ikinci büyük komutandı. Atatürk'ün en yakın silah arkadaşı, onun çok saydığı, sevdiği, güvendiği bir insandı. Ölümü yurtta derin bir üzüntü yarattı. Bu ölümü umursamayan CHP çevreleri ve özellikle onların emrinde olan radyolardı. Ankara radyosu saat 13 bülteninde haberi kısaca verdi, arkasından oyun havası çalmaya başladı. Halk bu umursamazlık karşısında derin bir hayrete düştü. İstanbul radyosunun da Ankara radyosuna ayak uydurduğunu gören İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden bir grup, gazeteleri dolaştı. Yurdun hemen her yerinden protesto sesleri yükselmeye başladı. İstanbul Öğrenciler Birliği, bir bildiri yayınlayarak, "Radyo hâlâ normal yayınına devam ediyor. Bayraklar yarıya indirilmemiştir. Eğlence yerleri çalışmalarına devam etmektedir. Fakat bütün Türk Milleti derin bir matem ve üzüntü içindedir," diyordu. Başbakan'a gönderilen bir telgrafta, komşu ülke radyolarının "saygı duruşu" yaptığı hatırlatılıyor, bu ölümün bir yas günü olarak ilan edilmesi isteniyordu. Gençler bu arada İstanbul radyosuna baş vurmuş programda değişiklik yapılmasını istemişlerdi. Aldıkları cevap şu oldu:

"Ankara'dan emir gelmedikçe programda değişiklik yapamayız." Bunun üzerine gençlerle polisler arasında üzücü olaylar geçti. Tartışmanın çatışmaya dönüşmesi üzerine atlı polisler, süngülü jandarmalar radyoevini kuşattı. Gençler ellerinde "Komşu memleketler radyolarından utanın" pankartları olduğu halde sokaklarda dolaşmaya başladılar.

Gençlere hak vermeme olanağı yoktu. Yabancı gazeteler, bu arada İngiliz gazeteleri Mareşalin ölümüne büyük yer ayırmışlardı. Sir Percy Lorrain'in bir yazısı da o sıralarda yayınlandı. Bu yazıda, "Mareşal Fevzi Çakmak'ın ölümüyle Türkiye uzun tarihinin en büyük adamlarından birini kaybetmiş oluyor,"deniyordu. Üniversiteli gençlerin bu davranışı üzerine eğlence yerleri kapatıldı. Gençlerin tekrar radyoevine yürümesi üzerine sekiz kişi tutuklandı. Gençler, "Biz sizi affetsek dahi, tarih sizi affetmeyecektir," diye bağırıyorlardı.

Ertesi gün cenaze töreni yapıldı. Alınan her türlü önlemlere karşın gençler istediklerini yaptılar. Binlerce İstanbullu bir anda caddelere doldu. İstanbul Üniversitesi Öğrenci Birliğine bağlı gençler tabutu eller üstünde taşımaya başladılar. Top arabası, kortej lafta kalmıştı. İşin sakıncalı olan noktası, bu kalabalığa birtakım gerici unsurların da karışmış olmasıydı. Bunlar "Tekbir" getiriyor, "Allahü Ekber, Allahü Ekber" sesleri büyük bir uğultu halinde ortalığa dağılıyordu. 22 kilometrelik yol tam 7.5 saatte

alındı. Bu süre boyunca "Allahümme Salli ala Seyydina Muhammed" sesleri yükseliyor,bunu dinsel ayinlerde söylenen Arapça ilahiler izliyordu. Polis bir yandan tutuklamaya başladı. Akşama kadar tutuklananların sayısı 75'i bulmuştu. Tören o kadar büyük olmuştu ki, arada ezilenler, yaralananlar vardı.

Gerek hükümet çevrelerinin, gerekse radyoların bu umursamazlıklarının nedeni, İnönü'nün Mareşal'e karşı özellikle son günlerde duyduğu küskünlüktü.

CHP'NİN SON ÇABASI

Seçim günleri yaklaşırken, CHP'nde özgürlükçü bir havanın esmeye başladığı görülmekteydi. CHP Olağanüstü Kongresi'nde önemli kararlar alındı. Bu arada "tek dereceli" seçim kabul ediliyor, sınıf esası üzerine parti kurma yasal bir hak olarak tanınıyor ve "değişmez" parti başkanlığı, seçime bağlı başkanlık haline getiriliyordu. Bu işler sanıldığı kadar kolay olmadı. CHP'liler bağırlarına taş basarak bu kararları alıyorlardı. Söylentilere göre yasalara bu özgür havanın egemen olması, seçimlerde yine CHP'nin kazanacağı olasılığına dayanılarak yapılıyordu. Seçimleri kaybetme korkusu bulunsaydı, CHP hiç bir zaman böyle bir tutum ve davranış içine girmezdi, giremezdi.

CHP'nin zoraki bir şekilde almakta olduğu bu kararlar daha geniş bir hale getirilmekteydi. Örneğin, üniversitelerin özerkliğiyle ilgili yasa, Millet Meclisi'nden oybirliğiyle geçiyordu. Hükümete doğrudan doğruya tanınan gazete kapatma yetkisi Basın Kanunu'ndan kaldırılarak, bu yetki mahkemelere veriliyor, son gün kabul edilen bir yasayla da basın suçları tamamen affediliyordu.

CHP tarafından bir dizi halinde alınan bu kararlar, doğrudan doğruya DP'nin elinden silahını almak içindi. O kadar ki, DP seçim bildirisinde halka söylenecek bir şey kalmayacaktı. Çalışma Bakanlığı CHP'nin son aylarında kurulmuştu. Böylece işçilerin sosyal hakları bu Bakanlık tarafından korunacak, çalışanların yaşam düzeylerini yükseltmek için yeni önlemler alınacaktı.

Yine bugünlerde CHP Genel Yönetim Kurulu seçim hazırlıklarıyla ilgili bir toplantı yaptı. Toplantıda söz alanlar 1950 seçimini CHP'nin kesin bir şekilde ve büyük çoğunlukla kazanacağı görüşünü ileri sürüyor, DP'nin bu seçimlerde eriyip gitmesi olasılığı üzerinde durarak, bazı illerde seçilme şansı

daha az olanları aday göstererek muhalefetin de Meclise girebilmesini sağlamaya çalışıyorlardı. Toplantıda bu düşüncede olanlar çoğunluktaydı, ancak bazılarında bir "ne olur ne olmaz" havası da göze çarpıyordu.

Bu görüşte olanlardan CHP Genel Sekreteri Tevfik Fikret Sılay, Karamanlı olduğu için, Konya'ya çalışkan bir parti müfettişi göndermeye karar verdi. Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata'yı çağırarak, bu işi üzerine almasını istedi. Bekata önce bu görevi kabul etmek istemedi daha sonra Konya Milletvekillerinden Sadi Irmak, Muhsin Adil Binal ve Sedat Çumralı'nın direnmeleri üzerine kabul etti.

Ankara'da olduğu gibi Konya'da da durum pek parlak görülmüyordu. Ön seçimler yapıldı, Tevfik Fikret Sılay, biraz da CHP Genel Sekreteri olmanın verdiği hızla liste başı oldu. Sılay artık yaşamından hoşnut görünüyordu. Bekata'yı Ankara'ya çağırdı, İnönü'yle Polatlı'ya gideceğini söyledi. Beyaz tren emre hazır bekliyordu. Ankara Milletvekillerinden Mümtaz Ökmen, Falih Rıfkı Atay, Ankara Belediye Başkanı Ragıp Tüzün'le birlikte Ankara Milletvekili olması nedeniyle Hıfzı Oğuz Bekata da İnönü'yle Polatlı'ya gittiler.

Beyaz trendeki salonda daha başka milletvekilleri de vardı. Derken İnönü salona girdi. "Polatlı'da yapacağım konuşmanın konusunu biliyor musunuz?" dedi ve ekledi: "Anayasa!" Salonda bulunanlardan biri, "Fevkalâde!" diye bağırdı. İnönü'nün Anayasa'dan nasıl söz edeceği daha bilinmeden "fevkalâde" denmesi, orada hazır bulunanların garibine gitmiş, bazıları da gülmekten kendilerini alamamışlardı.

İnönü, Anayasa'daki anti-demokratik hükümlerin kaldırılacağından söz edecekti. Herkes çok güzel, diye İnönü'nün görüşünü benimserken, Hıfzı Oğuz Bekata atıldı, "Paşam, Meclis'te çoğunluğu sağlayacağımız daha kesin değilken, bu gibi vaatlerde bulunmamız ne kadar doğru olur?" diye herkesin keyfini kaçıran bir söz etti. İnönü bu yanıta sinirlenir gibi olmuştu. "CHP' nin Genel Başkanı olarak bütün il başkanlarından, Cumhurbaşkanı olarak da bütün valilerden aldığım bilgi bana bu görüşü benimsetmiştir. Zafer bizim olacaktır," dedi. Bu sözleri dinleyenler seçimlerin sonuçları konusunda gerçekten büyük bir umuda kapıldılar.

Polatlı'dan dönüşte, bir gün Celâl Bayar, Millet Meclisi koridorlarında Hıfzı Oğuz Bekata'ya rastlamış "Tebrik ederim Bekata, Konya'ya parti müfettişi olmuşsun. Yakında oraya gideceğim. Orada ne konuşayım?" diye sormuştu. Bekata, "Siz ne konuşacağınızı iyi bilirsiniz. Madem sordunuz, söyleyeyim. Dinden imandan bahsetmeyin," karşılığını vermişti.

Memleket kazan, politikacılar kepçe, gezmedik il, ayak basmadık köy bırakmıyorlardı. Liderlerden en ücra köşedeki partiliye kadar, hemen herkes yaptığı konuşmadan "Allah" sözünü ağzından eksik etmiyordu. Din sömürücülüğü gerçekten korkunç denecek bir hal almıştı. Yalnız İnönü bu konuda çok hassas görünüyor, seçim çıkarı hesaplarına kapılarak bu tür konuşmalarından kesin bir şekilde kaçınıyordu. İnönü'nün bu davranışı muhalifler için ayrı bir sömürü konusu olmuştu. Yaptıkları konuşmalarda, "İnönü'nün ağzından bir gün 'Allah' sözünü işittiniz mi?" diye soruyor, halkın dinsel inançlarını sömürmede ellerinden gelen çabayı harcıyorlardı. Laikliği bir nevi dinsizlik olarak tanıtıyor, "Hademe-i Hayrat"ın din görevlileri yoksulluk içinde bulunduğundan söz ediyor, "Bir zaman gelecek, ölümüzü yıkayacak hoca bulamayacağız," diyerek, CHP'ni dinsizlikle suçluyorlardı.

CHP'de bu alanda DP'den geri kalmamaya çalışıyor, her yıl yeni bütçelerin düzenlenmesi sırasında önergeler verilerek din görevlilerinin maaşları artırılıyor, yeni kadrolar eklenerek din adamlarının yetiştirilmesine, çoğaltılmasına büyük çaba harcanıyordu.

O günlerde İnönü'nün Konya'ya yaptığı bir gezi sırasında beraberinde bulunan arkadaşları, kendisinden bir ricada bulundular, "Ne olur Paşam, Konya konuşmanızda Allah'tan bahsetseniz çok iyi olur," dediler.

İnönü Konya'da uzun bir konuşma yaptı, sözlerine son verirken arkadaşlarının ricası hatırına gelerek, halka karşı şöyle bağırdı:

"Allaha ısmarladık, Konyalılar."

SEÇİME DOĞRU

Yeni Seçim Kanunu CHP Meclis Grubu'nda hararetli tartışmalardan sonra kabul olundu. CHP içinde yeni düzene karşı çıkanlar, başlarına geleceği biliyormuş gibi, tasarının Meclis'te kanunlaşmaması için ellerinden gelen çabayı harcadılar. Ama daha çok muhalefetten, dıştan gelen baskıyla tasarı kanunlaşmış oldu. Böylece "Adli teminat" ilkesi yasada yer aldı, "Gizli oy, açık tasnif" gerçekleşmiş oldu. Her geçen gün ülke, "Büyük gün"ün havasına giriyordu. Yer yer mitingler, tartışmalar, karşılıklı suçlamalar birbirini izliyordu. Bu arada CHP, işçilere tanınmak istenen grev hakkına karşı çıkıyor, DP bu fikrin şiddetle savunuculuğunu yapıyordu. Sonunda Meclis seçimi yenileme kararı aldı.

Cumhurbaşkanı İnönü ilk seçim konuşmasını Polatlı'da yaptı. Gelecek

dönemde Anayasa'nın değiştirileceğini, Anayasal dengeyi sağlayacak bir Meclisin kurulacağını bildiriyor, Devlet Başkanı'nın görev ve yetkisinin yeni koşullara göre incelenmesi gerektiğini söylüyordu. Daha sonra Adana'da bir konuşma yapan İnönü,ülkenin şiddet politikasını beğenmediğini ileri sürdü.

Bayar, bu sıralarda İstanbul'daki Kasımpaşa, Kazlıçeşme, Eyüp gibi yoksul semtlerde dolaşıyor, konut sıkıntısından, hayat pahalılığından, işçilerin derdinden sözediyordu.

CHP Genel Merkezi'nde bir "seçim komiseti" kuruldu. Her iki parti de bütün illerde seçime girmeye karar vermişti. İlk bakışta CHP'liler 300, DP'liler ise 250 Milletvekili çıkaracaklarından emin görünüyorlardı. 487 milletvekilliği için 4000'den fazla kişi başvurmuştu.

Sonunda İnönü, Taksim'deki ünlü konuşmasını yaptı. Büyük meydan tamamen dolmuştu. Yanında İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay duruyor, elleriyle büyük kalabalığı göstererek, "İşte İstanbul, Paşam" diyordu.

Ertesi gün seçim yasağı yürürlüğe girdi. Halk büyük bir sessizlik içinde seçim sabahını bekliyordu. Bu, gerçekten ülke halkı için büyük bir sınavdı. "Ne olacak, acaba seçim koşullarına uyulacak mı, yoksa yine türlü oyunlarla, iş bir oldu bittiye mi getirilecek? " diye herkes merak içindeydi.

14 Mayıs sabahının erken saatlerinde, yanımda France Presse Ajansının Türkiye Muhabiri André Clot olduğu halde bir otomobille Ankara'nın köylerini dolaşmaya başladık. Yabanca muhabir gözlerine inanamıyordu. Özellikle "Ticani" olduğu bilinen köylerde, sakallı adamlar oturmuş oy ayırımı yapıyorlardı. Yabancı muhabir, bunun için, "Olur şey değil," diyor, Fransa'daki seçimlerin de bundan farklı bir yönü bulunmadığını söylüyordu.

Türk halkı, sadece Ankara'da değil, bütün Türkiye'de büyük bir sorumluluk duygusu içinde oyunu kullandı. İzmir'de iki, Ankara'da bir önemsiz olay çıktı, seçime katılma oranı umulanın çok üstünde bir orana yükseldi. Ertesi gün gazetelerde oyların nasıl kullanıldığını gösteren fotoğraflar yayınlandı: Köylü kadınlar, sırtlarında bebeleri olduğu halde seçim kuyruğuna girmiş, oy kullanmak için sıra bekliyorlardı. Okuması yazması olmayan ihtiyar köylüler, yanlış bir iş yapmış olmamak için büyük bir titizlik gösteriyorlardı.

(*) Gökay, daha sonra bu sözü Taksim'de değil, Haydarpaşa garında İnönü'yü karşılamaya gelenleri göstererek söylediğini açıklamıştır.

"SİZ KAYBETTİNİZ MİLLET KAZANDI"

Gecenin geç saatlerine doğru seçim sonucuyla ilgili rakamlar gelmeye başladı. Gazeteciler DP binasında bulunuyor, gelen rakamları derhal gazetelerine bildiriyorlardı. Saat ikiye doğru DP'lilerin gözleri parıldamaya başladı. Gelen haberler, umulandan çok daha olumluydu. Ertesi gün Cumhuriyet Gazetesi, sekiz sütun üzerine, "Seçim tam bir sükunet içinde geçti, Katılma oranı büyük tahminleri aştı", Vatan Gazetesi, "DP büyük farkla başta gidiyor", Yeni Sabah Gazetesi, "Seçimler sükun içinde geçti", Milliyet Gazetesi, "Demokratlar her yerde kazanıyor" derken, Hürriyet Gazetesi, "DP Mecliste çoğunluğu kazandı," diyerek son ve kesin sonucu Millete ilan ediyorlardı.

İnönü, Ankara'da kaybetmiş, Malatya'da kazanmıştı. Başbakan Şemseddin Günaltay da kazanmış, buna karşılık bakanların çoğu kaybetmişti. Başbakan yardımcısı Nihat Erim, Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak, Adalet Bakanı Fuat Sirmen, İçişleri Bakanı Emin Erişirgil, Çalışma Bakanı Reşat Şemseddin Sirer, İşletmeler Bakanı Münir Birsel, Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal, Gümrük ve Tekel Bakanı Fazıl Şerafettin Bürge, Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, Ticaret Bakanı Cemil Sait Barlas, Tarım Bakanı Cavit Oral ve Millet Meclisi Başkanı Şükrü Saracoğlu seçimi kaybetmişlerdi.

Seçim gecesi, DP Genel Başkanı Celal Bayar sabaha kadar parti binasının bir odasında gelen haberleri izledi. Kurucular bu odaya devamlı girip çıkıyor, gazetecilere iyi haberler getiriyorlardı. Sabahın saat beşinde Bayar odasından çıktı. Yanımıza geldi. Yüzünde bir gülümseme, sözlerinde bir güven havası vardı. "Kazandık," dedi. Ben bu söze inanamayarak sordum, "Bunu size atfen yazabilir miyim? " Bayar şu yanıtı verdi; "DP merkezine telgraf ve telefonlarla gelen haberlere göre DP Büyük Millet Meclisi'nde çoğunluğu kazanmıştır."

Bayar, bir otomobile atlayarak uyumak için evine giderken, ben de bu son demeci yetiştirmek için fırladım. Telefonda karşımda gazetemizin sahiplerinden Haldun Simavi bulunuyordu.Her gazeteci gibi o da sabahlamıştı. Bayar'ın birkaç cümleden oluşan demecini ona not ettirerek telefonu kapadım.

Aradan yarım saat geçmemişti ki, İstanbul tekrar beni aradı. Karşımda yine Haldun Simavi vardı. Bana, "Bayar'dan ikinci bir demeç alabilir misin? " diye sordu. Buna olanak bulunmadığını, Bayar'ın şimdi uyumakta

olduğunu söyledim. Bayar'ın gece bütün gazetecilere teşekkür ettiğini, basının bu başarıda büyük katkısı bulunduğunu söylediğini bildirdim. Bayar, "İlk işimiz Basın Kanunu'nu en demokratik bir şekle sokmaktır," demişti.

Bayar'ın bu sözlerini de yazdırdıktan sonra yatağa uzandım. Ama gözüme bir türlü uyku girmiyordu. Vaktin ilerlemesini bekliyordum. Hâlâ içimde bir kuşku vardı. "Ya gelen haberler doğru değilse? " diye kıvranıp duruyordum. Gecenin erken saatlerinde CHP seçim komisyonu üyeleri, tası tarağı toplayıp evlerine gitmişlerdi. O saatten sonra da telefonları bir türlü cevap vermez olmuştu. Saat dokuza geliyordu. Sonuca bir de CHP'lilerden öğrenmek için kendimi sokağa attım. CHP merkezinden içeri girmeden karşıma Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu çıktı. Sordum: "Ne haber? " Çok üzüntülü, bitkin bir halde cevap verdi; "Kaybetik".

Artık içeri girerek daha çok zaman harcamama gerek de yoktu. Oradan yine DP merkezine yöneldim. Yolda giderken bu memleketi 27 yıldan beri yöneten CHP artık iktidarda yok, öyle mi, diyor ve hâlâ duyduğum kuşkuyu içimden söküp atamıyordum. Bu seçim memleketin sosyal, siyasal yaşamında "kansız bir ihtilal" di.

Bir yurttaş, Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'e şu telgrafı çekmişti: "Siz seçimi kaybettiniz, millet kazandı." Halkın bu kadar bilinçli bir şekilde oyunu kullanmış olması, yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da büyük yankılar uyandırdı. Seçimden bir gün sonra Çankaya'da önemli bir toplantı yapıldı. İktidarın el değiştirmesi konusunda bazı hazırlıklar yapıldı ve o gün DP Genel Başkanı Celal Bayar, Eski Cumhurbaşkanı tarafından Çankaya'da kabul edilerek iktidarın el değiştirmesi işlemi tamamlanmış oldu.

Büyük Millet Meclisine 396 Demokrat, 68 Cumhuriyet Halk Partili ,1 de Millet Partili olmak üzere 465 Milletvekili giriyordu. 7 tane de Bağımsız Milletvekili vardı. Memleket için yeni tarihsel bir dönem başlamıştı.

SEÇİMDEN SONRA

Seçim gecesi CHP'nin bütün parti müfettişleri, kendi bulundukları yerde seçimin kaybedildiğini Ankara'ya bildiriyor ve hemen arkasından kendilerinin aday gösterildiği yerden haber soruyorlardı. CHP'nin seçimi kaybetmediği hemen hemen hiç bir il kalmamıştı. Seçimi izleyen günler, parti müfettişleri başta olmak üzere, seçimi kaybeden CHP'li adaylar birer ikişer Ankara'ya gelmeye başladılar. Hepsi de bitkin, hepsi de perişandı. Tam 27 yıl, memleketin kaderine egemen olanlar şimdi sokağa bırakılmış

bir kedi yavrusu gibiydiler. "Artık halkın yüzüne bakacak halimiz yok," diyorlardı. Memur olup da CHP'den aralığını koymuş olanlar, kendilerine başka bir iş aramaya başladılar.

Bunlardan Konya Valisi Şefik Soyer, Niğde'den CHP adayıydı. Seçimi kaybettiğini anlayınca, gece yarısı Ankara'ya hareket edeceğini, Konya valiliğinden istifa edeceğini, bunun için İnönü'yü göreceğini söylüyordu. Bir dostu, "Aklını başına al. Sen seçimi kaybettin diye valilikten ayrılıyorsun, İnönü seçimi kaybetiği için Cumhurbaşkanlığını bırakıyor. Şimdi onun seni görecek hali mi kaldı? " diye Soyer'i avutuyordu.

CHP'nin Ankara'daki merkezi artık bir "ağlama duvarı" haline gelmişti. Bakanlar, milletvekileri, parti müfettişleri her gün bu çatı altında toplanıyor, birbirlerini avutmak için kırk dereden su getiriyorlardı. Hele eski Cumhurbaşkanı İnönü, artık sokağa çıkamaz olmuştu. Seçimlerden sonra ilk sokağa çıktığı gün Anadolu Kulübüne geldi. Düne kadar çevresinde fır dönenler artık arkalarını çeviriyor, selâm bile vermiyorlardı. Bu durum İnönü'nün çok ağırına gitmişti. Büyük bir üzüntü içinde evine döndü.

İnönü bundan sonra Anadolu Kulübüne gidemez oldu. Bunun üzerine eski Ankara Milletvekillerinden Arif Çubukçu, Hıfzı Oğuz Bekata, Emin Halim Ergun, Cafer Tüzel, bir miktar para koyarak, Anafartalar caddesi üzerinde iki üç odalı bir daire kiraladılar, bir "Şehir Kulübü" kurdular. Seçimi kaybedenler buraya gelip içlerini dökerlerdi. Bir gün kalabalığın oldukça fazla olduğu görüldü. Karpiç lokantasına giderek orada bir yemek yiyeceklerdi. O yemekte Ankara'da bulunanların hemen hepsi vardı. Konuştular, görüştüler, eski günleri dile getirdiler. Onlar yemeği değil, yemek onları yiyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

Demokrat Parti İş Başında

DEMOKRATLAR İŞ BAŞINDA

Demokrat Parti'nin seçimleri kazandığı günün gecesi, Parti Genel Merkezi'nde sabaha kadar süren çalışmalar yapıldı. O gece Celal Bayar 'ın Devlet Başkanlığı'na, Refik Koraltan'ın Millet Meclisi Başkanlığına, Adnan Menderes'in Başbakanlığa, Fuat Köprülü'nün Dışişleri Bakanlığına getirilmesi kararlaştırıldı. Böylece parti kurucuları önemli yerler almış oldular. Öteki bakanlıklara, gerçekte yerlerini her bakımdan dolduran kişiler getirildi. Kurucular kadar partinin kurulması ve gelişmesine emek vermiş olan Refik Şevket İnce, Milli Savunma Bakanlığı görevini üzerine aldı. Milli Eğitim Bakanlığına getirilen Avni Başman, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına getirilen Dr. Nihat Reşat Belger yeni adlardı. Özellikle Avni Başman'ı merak ederek, Bakanlığın her kesiminde yer almış, bu alanda yıllarca başarılı işler görmüş olan CHP Erzurum Milletvekili Cevat Dursunoğlu'nu telefonla bularak, Başman'ın kim olduğunu sordum. Dursunoğlu,"Beni yıllardan beri tanıyan adamsın. Avni Başman benden kırk kez daha bu bakanlığa layık bir kişidir. Yıllarca Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde müfettişlik yapmış çok değerli bir arkadaşımız. Başman'ı Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirmekle DP gerçekten çok yerinde bir davranışta bulundu. Milli Eğitim tarihimizde bu kadar yerinde bir atama ilk kez yapılmaktadır. Başman, yüksek kültürü ve kişiliği ile Milli Eğitim işlerimize tam bir düzen verecek, gerçekten demokratik bir bünyeye sahip kılacak ve bu konuda gerekli önlem ve kararları alacak tek adamdır," dedi.

Refik Şevket İnce'in Milli Savunma Bakanlığı'na getirilmesi, askerler arasında "olumlu" bir etki yapmıştı. Gariptir, kabineden ilk ayrılan Bakanlar da bunlar oldu.

Ertesi gün and içme töreni vardı. Celâl Bayar'ın bu amaçla salona girmesi

gösterilere neden oldu. Büyük bir alkış tufanı yükseldi. Bayar'ın Cumhurbaşkanı olarak Büyük Millet Meclisi'ne gelmesi nedeniyle, başta bütün CHP'li Milletvekilleri, kordiplomatik mensupları, hükümet ileri gelenleri ve dinleyiciler ayağa kalktılar. Yalnız DP Milletvekilleri ayağa kalkmadı, oturdukları yerden CHP'lileri seyreder bir halde, Devlet Başkanına karşı gösterilen saygı duruşuna aldırmadılar.

Bu hareket bir zamanlar Demokratlar tarafından eski Cumhurbaşkanı İnönü'ye karşı da yapılmıştı. Gazeteciler locasında bulunan yabancı bir muhabir, başını iki yana salladı. Daha sonra bana doğru dönerek, "Ben bu davranışı hiç doğru bulmadım. Bütün Demokratik ülkelerde Devlet Başkanı'na karşı ayağa kalkarak saygı gösterisinde bulunulur," dedi. teşekkür etmesi beklenirken böyle olmadı, yemin etti ve ağır adımlarla kürsüden inmeye başladı. CHP'lilerle beraber yine herkes ayağa kalktı. DP Milletvekilleri dalgın gözlerle CHP'lileri süzüyorlardı.

DP, kabinesini kurup işe başladıktan sonra bütçede tasarruf sağlanacağı, lüks Bakanlık otomobillerinin yerine daha ucuz ve masrafı az olan otomobilerin kullanacağı bildirilmiş, bu arada Başbakanlık bütçesine mutfak masrafı olarak ayrılan 65 bin liranın bütçeden kaldırılacağı öğrenilmişti. İlk günlerde kendi evinde oturan, resmi kabullerini Çankaya köşkünde yerine getiren Celal Bayar, bir süre sonra köşke taşındı. Dışişleri köşkü de Fuat Köprülü'nün emrine verildi. Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı, verdiği bir kararla Başkanlığa ait 35 plaka sayılı otomobille başkan vekillerine ait 49 plaka sayılı otomobili seferden kıldırıldı ve bu otomobillerin satışının yapılması için Maliye Bakanlığına verildi. Bu hale göre, BMM Başkanlığı emrine yalnız bir otomobil verilecek, evrak taşınmak üzere bir motosiklet satın alınacaktı.

Cumhurbaşkanlığı bütçesinde de buna benzer tasarrufların sağlanacağı haberi duyuldu. O günlerde Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Milli Savunma Bakanı Refik Şevkek İnce'yi ziyarete gelirken, makam arabasının arkasından içinde sadece iki üç emniyet görevlisi bulunan bir otomobilin geldiği görüldü. İnönü zamanında Cumhurbaşkanı'nın otomobilini izleyen, içinde silahlı askerlerin bulunduğu zırhlı araçlar ve motosikletler kaldırılmıştı. Bu arada Cumhurbaşkanlığı'na ait 30 otomobil de bir kararla kaldırılarak, satılmak üzere Maliye Bakanlığı'na verildi. Askerlik süresinin kısaltılması yoluyla da Milli Savunma Bakanlığı bütçesinde esaslı indirimler yapılacağı söyleniyordu.

CHP NE YAPIYOR?

Öte yandan CHP'liler içine düştükleri bunalımdan kurtulmanın yollarını aramaya başladılar. Yıllarca Ulus Gazetesi'nin başında bulunan Falih Rıfkı Atay'ın İstanbul'a taşınarak orada bir gazete çıkaracağı, eski Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal'ın Ulus Gazetesi'nin mali işlerini yönetmekle görevlendirileceği öğrenildi. Eski bakanlardan, büyük toprak sahibi Cavit Oral dışında herkes yeni bir iş bulma çabası içindeydi.

Tasarruf fikri o derece yaygın bir hale gelmişti ki, o günlerde DP'nin yayın organı Zafer Gazetesi'nde bu konuyla ilgili olarak bir başyazı yayınlandı. Bu yazıda, üretime yaramayan ve ekonomik bakımdan değer taşımayan büyük inşaat konuları ele alınmakta ve şöyle denilmekteydi:

"Bu arada, örneğin bir Anıtkabir inşaatı vardır. Bu yapı için 9 milyon lira harcanmıştır. Bitimi için 14 milyon liraya daha gerek vardır. Atatürk'ün ruhunun, bu fakir milletin bütçesinden bu kadar önemli bir paranın kabir inşaatına ayrılmasından üzüntü duyacağı şüphesizdir. Vaktiyle politika icabı olarak bu iş çok geniş tutulmuş, bu güne kadar da bir türlü tamamlanmamıştır. Atatürk'ün sağlığındaki bir arzusuna tercüman olunarak, kendisine Çankaya'da daha az masraflı bir mezar yapılmasını ileri sürenler de vardır. Fakat bu durumda bu güne kadar Anıtkabre sarf olunan milyonlar ne olacaktır, bu inşaattan nasıl faydalanılacaktır?

"Yapılmakta olan meclis binası da, tasaruf fikri üzerinde duranları ayrıca meşgul etmektedir. Bu milletin böyle bir Millet Meclisi binası için vereceği fazla parası yoktur. Fakat yapı da bir hayli ilerlemiştir. Üniversite binası haline sokulması ve o şekilde kulanılması fikrini ileri sürenler vardır."

Bütün bu söylenen sözler, ileri sürülen düşünceler hep lafta kaldı, Büyük Millet Meclisi binası bittiği zaman 105 milyon 978 bin lira, Anıtkabir için de 136 milyon lira harcandığı görüldü.

KÖŞKTEKİ YEMEK

Demokrat Parti'nin seçimi kazandığı günün gecesi Parti Genel Merkezi'nde sabaha kadar süren çalışmalardan sonra Celal Bayar gazetecilerin yanına gelmiş, "Çocuklar yoruldunuz, bu yorgunluğunuzu bir gün hep beraber yemek yiyerek gidermeye çalışırız," demişti. Bu sözlerin üzerinden kısa bir süre geçmişti ki, bir gün telefon çaldı. "Köşkten arıyorlar," dediler ve biraz sonra Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü,

sayın Cumhurbaşkanı'nın o gece akşam yemeğine beni beklediğini bildirdi. Tam saatinde Çankaya köşkünün kapısından içeri girdim. Salonda Cumhurbaşkanı Celal Bayar, BM Meclis Başkanı Refik Koraltan, Cumhuriyet gazetesi Muhabiri Mekki Sait Esen, Vatan Gazetesi Muhabiri Sabahattin Sönmez, Son Telgraf Gazetesi Muhabiri Bilal Akba ile Adil Akba hazır bulunuyorlardı. Biraz sonra Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü de geldi ve birlikte yemek masasına oturduk. İki saat kadar süren yemek esnasında DP'nin kazandığı büyük başarının anlamı dile getirildi, alınacak önlemlerle çok kısa bir süre sonra ülke kalkınmasında büyük aşamalar yapılacağı söylendi. Başbakan Adnan Menderes, bu konuda ayrıntılı bilgi verdi. İlk iş olarak af kanununun çıkarılacağını ve basın suçlarının toptan affa uğrayacağını söyledi. Bu arada Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı'nın bir sözü hatırlatıldı. Yırcalı, basın özgürlüğü açısından düşüncelerini belirtirken, "Gazeteciler en gizli konulara dahi değinmek olanağına sahip olmalıdırlar," demişti. Gazetecilerin her bakımdan özgür olacağı, gazeteler üzerindeki baskının kaldırılacağı, gazete kapatmak yetkisinin hükümetten alınarak mahkemelere verileceği anlatıldı.

Ertesi gün muhalif gazetelerde bu yemek dolayısıyla çeşitli haberler yayınlandı. Gazetecilere bundan sonra izleyecekleri politika hakkında "talimat" verildiği ileri sürülüyor bu gibi yemeklere gazete muhabirlerinin değil gazete sahiplerinin ve başyazarların çağrılabileceği, bu açıdan da bu yemeğe özel bir anlam vermek gerektiği anlatılıyordu.

ARAPÇA EZAN

Derken DP çalışmalara başladı: İlk aldığı karar Türkçe ezanı kaldırarak bunun yerine Arapça ezanı okutmak oldu. Başbakan Adnan Menderes, Arapça ezan okunmasına izin vermek gerektiği konusunda bir demeç vermiş, bu demeç siyasal çevrelerde çeşitli yorumlara ve eleştirilere yol açmıştı. Demokratlara göre, ezanın Arapça okunması kadar doğal bir şey olamazdı. Camilerde ibadetin Arapça yapılması yanında, ibadete sadece bir çağrı niteliğindeki ezanın Türkçe okunması gerektiğini ileri sürmek, anlamsız bir davranıştı. Laiklik ilkesini, DP programında belirtildiği gibi anlamak ve uygulamak gerekirdi. Hükümet bu program esaslarına göre hareket etmekteydi. Bazı kişiler bunu bir çeşit "gericilik" olarak nitelemişlerdi. Demokratlara göre de bu davranış

laikliğin ta kendisiydi.

Öte yandan, CHP'liler Başbakan'ın bu demeci karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Halkçılar, laiklik ilkelerine bağlılığı her fırsatta yineleyen demokratların böyle bir karara nasıl vardıklarından acı bir dille söz etmekte, "oy avcılığı" amacıyla DP'nin bu kararı aldığını söylemekteydiler.

Yine halkçıların kanısına göre, bu hareket bir başlangıçtı, yarın bunu yeni kararlar izleyecekti.

Halkçılar, hükümetin bu yolda bir karar almasında Ankara milletvekili vaiz Ömer Bilen ve arkadaşlarının büyük etkisi olduğunu söylemekteydiler. Atatürk'ün ideal arkadaşı olduğunu her fırsatta yineleyen Celal Bayar'ın onayıyla bu karar alınmıştı. Bu kararı yenilerizleyecek, din sömürücülüğü bakımından daha yeni örnekler verilecekti. On yıllık Demokrat Parti iktidarı döneminde yapılan cami sayısının 600 yıllık imparatorluk zamanında yapılan cami sayısından fazla olduğu, daha sonraki hesaplardan anlaşılacaktı. Her yıl "Hademe-i Hayrat"ın, din adamlarının maaşlarına zam yapılması için bütçe müzakerelerinde hazırlanan önergeler, elden ele dolaştırılır, önergeye imza koymayan milletvekillerine "dinsiz" gözüyle bakılırdı. Nerede kaldı ki, bu karar geniş halk yığınları arasında beklenen etkisini fazlasıyle gösterdi.

1954 yılı seçim propagandası gezileri sırasında, Başbakan Adnan Menderes'e üç gazeteci arkadaş eşlik ediyorduk. Ben, Sabahattin Sönmez ve Mekki Sait Esen, aynı otomobil içinde Menderes'i izliyor, onun yaptığı konuşmaları gazetelerimize bildiriyorduk. Otomobilde şoförle birlikte dört kişiydik. Günün belli başlı konuları üzerinde konuşurken, Erzurumlu olduğunu daha sonra öğrendiğim şoför bana döndü:

"Bey," dedi, "dikkat ettim, sen bizim partinin aleyhinde bulunuyorsun. Öbür arkadaşların ileri sürdüğü düşüncelere karşısın."

Bunun üzerine şoföre döndüm, "Söylediklerim yalan mı? " diye sordum.

Şoförün cevabı şu oldu:

"Doğru söylüyorsun, doğru söylüyorsun, ama bir şeyi unutuyorsun."

"Neyi? "

"Değil mi ki, bu parti bize 'Allahü ekber' dedirtmiş, minarelerimizde bunu bize duyurmuştur, bu bize yeter. Bunun dışında DP ne yaparsa yapsın, hiç bir değeri yoktur. Bizi dinimize kavuşturan bu parti olmuştur. Şimdi kimseden çekinmeden 'çok şükür müslümanım' diyebiliyorum."

Şoföre söyleyecek bir söz yoktu, onun inancı buydu. DP, Arapça ezanı yeniden okutmaya başlatmakla, oy bakımından çok önemli bir atılımda

bulunmuştu.

ORDU YÜKSEK DÜZEYİNDEKİ DEĞİŞİKLİK

DP, aldığı bir kararla Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman'ı görevinden almış, yerine Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nuri Yamut'u atamıştı. Bu arada Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İzzet Aksalur da görevinden ayrılmış, yerine Korgeneral Şahap Gürler getirilmişti.

Yüksek komuta heyetinde yapılan değişiklikler bu kadarla kalmıyordu. Aynı günlerde Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlıklarına da yeni atamalar yapılmıştı.

Bu yer değiştirmeler, çeşitli yorumlara ve eleştirilere konu oldu. Bu arada, seçim gününün akşamı bazı generallerin eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye giderek hal ve hatır sordukları, ayrıca, 'Herhangi bir emriniz var mı? " dedikleri, dolaşan söylentiler arasındaydı.

CHP hükümetleri uzun bir süre ordunun gençleştirilmesi konusu üzerinde durmuş, ama bazı politik nedenlerle buna cesaret edememişti. Son değişiklikler üzerine Ulus gazetesinde "Komutanlarımıza iftira etmeyelim" başlığını taşıyan bir yazı yayınlandı. Bu yazıda bazı komutanların İnönü'yle seçim günü akşamı görüştükleri konusundaki haberler yalanlanmakta, Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından gazete muhabirlerine -bize- verilen yemek söz konusu edilerek, şöyle denilmekteydi:

"Bu toplantıda hazır bulunan 'Hürriyet' gazetesi muhabiri, günün en ziyade ilgi uyandırmış olan olayı üzerine bilgi edindikten sonra mı yukarıda naklettiğimiz rivayetleri gazetesine yazmıştır, yoksa bu konuya hiç temas edilmemiş midir? Bu husus ayrıca dikkati çekmektedir."

Ulus gazetesinin bu yazısı bulanık suda balık avlamaktan başka şey değildi.

Aynı gün Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce, konuyla ilgili olarak bir açıklama yapmış ve şöyle demişti:

"Son günlerde yapılan askeri nakil ve tayinler ele alınarak yazılan yazıların bazı gazetelerde tahrik mahiyetinde olması dikkate şayandır. Bu gibi hareketlerin memleket yararına olmadığı meydandadır. Meselenin aslına gelince, bu değişikliklerin kanunun hükümete verdiği yetkinin kullanılmasından ibaret olduğunu açıklamaya gerek görmüyorum."

Komutanlar arasında yapılan bu değişiklikleri elçiler, Valiler ve

Bakanlıkların üst düzeyindeki değişiklikler izledi.Başbakan Adnan Menderes DP Meclis grubunda yaptığı bir konuşmada değişikliklerin gerekçesi üzerinde durdu. Sivas DP milletvekilleri seçimlerde CHP hesabına çalışmış olan yüksek dereceli memurların görevlerinden uzaklaştırılmasında geç kalındığını ileri sürmüşlerdi. Adnan Menderes, "Memlekette ilk kez halk oyu ile iktidara gelen bir hükümetin yapamayacağı hiç bir iş yoktur. Bütün faaliyetini CHP'nin görüşüne göre ayarlamış olan Haşim İşcan ve Naci Rollas gibi idare amirleri asla tutulmayacaktır," demişti.

Menderes, aynı konuşmasında, bazı çevrelerde "DP'nin iktidarı ele aldığı, fakat idareyi ele alamadığı, CHP elemanlarıyla iş gördüğü" yolundaki düşüncelere meydan verilmeyeceğini söyledi. Menderes "Devri sabık" yaratılarak memurların rastgele işlerinden uzaklaştırılamayacağını da sözlerine ekledi.

Aynı konuşmada dikkate değer olan noktalardan biri de "Arapça ezan" konusunda Adnan Menderes'in söylediği sözlerdi. Menderes, CHP'nin bu nedenle DP'yi gericilikle suçlamaya hakkı olmadığını bildirmiş, CHP'nin türbeleri açmasını, İlahiyet Fakültesi kurmasını, okullarda din dersleri okutturulmasını bu alanda atılmış büyük adımlar olarak göstermiş, "Atatürk devrimlerinde herkesten önce CHP gedik açmıştır," demişti ki, bu sözlerde büyük bir gerçeğin var olduğu meydandaydı. Bir zamanlar CHP Ankara milletvekili Mümtaz Ökmen'in "Dini duyguları sömürmede DP ile yarış halindeyiz. Bakalım bu işin sonu ne olacak? " sözünün ne kadar doğru olduğunu gelecek günler göstermiş oluyordu.

Bu ülkede ulusal bilinçlenme Cumhuriyetle başlamış, CHP bu politikayı Atatürk zamanında büyük bir titizlikle izlemişti. Bunun sonucunda ezan bir "dil sorunu" olarak ele alınmış bulunuyordu. O günlerde bazı CHP'lilerin, DP'lilerin bu kararına değinerek yakında birbirlerini "Selamünaleyküm ve aleykümselam" diye selamlayacaklarını ileri sürerken bazı CHP'lilerin de Arapça ezandan yana oldukları görülmüş,örneğin Adana milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun "Allahü Ekber sözü hiç bir zaman Tanrı Uludur" anlamına gelmez. Allahü ekber sözündeki canlılık ve tatlılığı, Tanrı Uludur sözünde aramak doğru değildir," şeklinde konuştuğu görülmüştü.

Yine bir DP milletvekili mecliste yaptığı konuşmada "Fatiha" suresinden söz etmiş, öldüğü zaman çocuklarının ruhuna Fatiha okuyamayacaklarından duyduğu üzüntüyü dile getirmişti. Din sömürücülüğü konusunda daha neler göreceğimizi gelecek günler gösterecekti.

İNÖNÜ İLE İLK KARŞILAŞMAM

Seçimlerden sonra CHP Kurultayı 1 Temmuz 1950 günü ilk toplantısını yapmaktaydı. Gazeteciler, bu fırsatan yararlanıp eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yle ilk kez karşı karşıya gelmek olanağını buldular. Toplantının hararetli geçen bir anında Trabzon milletvekili Faik Ahmed Barutçu, gazetecilerin yanına gelerek İsmet İnönü'nün bizi kabul edeceğini bildirdi.

Bu bizim için büyük bir sürpriz oldu. İsmet Paşa, İsmet Paşa olalı Ankara'daki gazetecilerle yüz yüze gelecek ve ben on üç yıllık gazetecilik hayatımda ilk kez Cumhurbaşkanının elini sıkmak olanağını bulacaktım. Eski Cumhurbaşkanı ve Başbakan olarak İnönü, gazetecilerden hep kaçmış, onlarla görüşmemek için özel bir özen göstermişti. Eh, düşmez kalkmaz bir Allah. Yıllar yılı hep dorukta yaşayan bir politikacı yavaş yavaş bu doruktan iniyor, gazetecilerle halkla yakın ilişki kurmak istiyordu.

Biraz sonra, Faik Ahmet Barutçu önde, bizler de kıdem sırasına göre onun arkasında, İnönü'nün bulunduğu odaya girdik. Kurultay, o zamanki Halkevi binasında toplanmıştı. İnönü, salon kapısı önünde bizi ayakta bekliyordu. Barutçu bizlere seslendi: "İçeri giren her arkadaş, önce adını, sonra çalıştığı gazeteyi yüksek sesle bildirecek." Biz de öyle yaptık. "Emin Karakuş-Hürriyet gazetesinden," diyerek, Paşanın elini sıktım. Paşa, "Gazetedeki haberlerinizi ilgiyle izliyorum," dedi. Teşekkür ettim. Öbür arkadaşlara da buna benzer iltifatlarda bulundu. Daha sonra sordu:

"Kurultay nasıl gidiyor? " Bir arkadaş cevap verdi, "İyi gidiyor Paşam." Paşa, salonda yapılan konuşmalardan çok, koridorlarda neler olup bittiğini öğrenmek istiyordu. Bildiğimiz kadarıyla bir şeyler anlattık. Onun merak ettiği, tekrar Genel Başkanlığa seçilip seçilmeyeceğiydi. "Buna ne şüphe? " dercesine ona baktık. Kurultayda daha seçimlere geçilmemişti. İnönü, "Ne yapalım, bizi bırakmak istemiyorlar. Biz de üstümüze düşen görevi yerine getirmeye çalışacağız," dedi. Faik Ahmed Barutçu, iki elini kavuşturmuş, büyük bir saygı içinde onu dinliyordu.

Koridorda kendisiyle görüştüğüm bir delege, "Biz buraya seçimleri niçin kaybettiğimizi görüşmek, program ve tüzükte günün koşullarına ve gereksinmelerine uygun kararlar almak ve bir fikir partisi olma yolunda ilk adımı atmak için gelmiştik. Kitle partisi sözünün bugün hiç bir anlam taşımadığını daha iyi anlıyoruz. Kurultay'ın üçüncü günü olduğu halde bu alanda en küçük bir adım dahi atmadık," diyor ve duyduğu üzüntüyü dile getiriyordu.

Kurultayda doğu illerine yardım konusunda hararetli tartışmalar oldu. İktidarı süresince doğuya el uzatmamış, bayındırlık ve kalkınma bakımından "karakol" binasından başka şey yapmamış olan CHP, muhalefete geçtikten sonra "Doğu Kalkınması" konusuna el atıyor, Kurultayda söz alan delegeler duydukları derin üzüntüyü dile getiriyorlardı. CHP hükümetleri, son iki yıl içinde doğu illerinin kalkınması için 10-15 milyon lira kadar bir ödenek koymuştu. Bu kadar az bir parayla karakol, hükümet binaları ve birkaç tane de memur evinden başka zaten ne yapılabilirdi? 10-15 milyonla bütün bir doğu bölgesinin değil, bir ilin gereksinimi bile karşılanamazdı. O tarihe kadar iyi kötü ne yapılmışsa hep batı illerinde yapılmıştı. Bankalar bu illerde kurulmuş, krediler bu bölgelerde yaşayanların emrine verilmişti. Doğu illeri temsilcileri çok dertliydiler. Ama CHP de artık iktidarda değil, muhalefetteydi. İktidardayken yapmadığını, yapamadığını muhalefetteyken nasıl yapacaktı?

Bu konuşmalar yapılırken İnönü salondan içeri girdi. Bütün Kurultay üyeleri, ayakta, onu içten gelen bir saygıyla selamladılar. Kurultay'ın havası bir anda değişmişti. Afyon delegesi Kemal Aşkar söz aldı. İnönü hakkında yaptığı heyecanlı konuşmasında "İnönü'yü sevmenin bir vatan borcu" olduğunu, sevmemenin bir "gaflet ve delalet" olduğunu ileri sürdü. Bu sözler bütün Kurultay'ı coşturdu. Alkışlar, 'bravo' sesleri dakikalarca sürdü. Rastlantıyla bizim bulunduğumuz locaya giren bir kadın delegenin avuçları patlayıncaya kadar bu konuşmayı alkışladığını ve biraz sonra da hüngür hüngür ağladına tanık olduk. Eh, 27 yıl süren bir iktidarı bırakmak kolay şey değildi. O günlerde kulağımıza gelen bir habere göre, CHP'nin iktidarı kaybetmesine üzülmeyen, hatta sevinen tek adam vardı. O da Başbakan Şemseddin Günaltay'dı. "Oh olsun, bu bina yıkılmadan onarılmaz," diyen tek CHP'liydi. Eski Başbakanlardan Dr. Refik Saydam da bir konuşması sırasında "A dan Z ye kadar her şey bozuk," demişti. İşte o bozukluk yıllar yılı sürmüş, ekonomi nedir bilmeyen, plandan programdan habersiz yöneticiler elinde ülke çile çekmeye devam etmişti.

"ALLAH ARATMASIN"

Demokrat Parti, ilk kurulduğu günden beri halk arasında büyük bir ilgi gördü. Bu ilgi, DP'nin ilerde ülke hesabına büyük işler başarmaya aday bir parti olmasından çok, CHP'ne karşı duyulan güvensizlikten ileri

geliyordu. Basın bütün gücüyle DP'yi destekledi. CHP'ye karşı büyük bir kampanya açılmışçasına hemen her gün sayfalar dolusu yazı ve haber yayınlanıyor, DP'nin iktidara gelmesi için çalışılıyordu. Tek parti yönetimi bütün halkı yaşamından bıktırmıştı. İktidar bir eş-dost sofrası halindeydi, ancak partililer her türlü olanağa sahip olur, karşı çıkanlar rahat bir soluk alma olanağından yoksun hale getirilirdi.

Biz gazeteciler hemen hergün DP'yi ziyaret eder, CHP'nin kötü yönetimine tanıklık eden ipuçları sağlar, bunları gazetelerimize bildirmekten büyük zevk duyardık. Bir gün CHP Genel Merkezinde Adana Milletvekili Kemal Satır'la konuşurken, bana, "Yapmayın, etmeyin. Bir gün gelir bizi ararsınız," deyince cevabım şu olmuştu: "Allah aratmasın." Aradan yıllar geçtikten sonra Kemal Satır'ın bu sözünü anımsadım. Halk Partisini aramıyor, ama Demokrat Parti'de bekleneni bulamadığımız için büyük bir üzüntü içimizi kaplıyordu.

Demokrat Parti iktidara geleli daha bir yılını doldurmamıştı. Bir gün CHP Trabzon milletvekili Faik Ahmed Barutçu'ya Merkez Bankasının önünde rastladım. Birlikte Meclise doğru yürürken şunları anlattı:

"Geçen gün Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce'yi gördüm. Türkiye'de tek dereceli seçim yoluyla iktidara gelen tek parti olduklarını belirttikten sonra, 'Biz yapamadık, yapamazdık. Ama siz yapabilirsiniz. Türk vatandaşı asker-sivil ayırımı yapılmadan tek hakim önüne çıkarılmalı, her Türk kendi tabii hakiminin önünde yargılanmalı. Asker olan bir vatandaş askerlik görevini ihmalden dolayı disiplin kurullarına verilmeli, fakat Türk ceza kanununun hükümlerine aykırı davranışlarından dolayı adli mercilerce muhakeme edilmeli,' dedim. Refik Şevket İnce güldü, bana şu karşılığı verdi: 'Bakan olduğum gün elime aldığım ilk konu bu oldu. Derhal bir kanun tasarısı hazırlamaları için ilgililere talimat verdim. Tasarı hazırlandı, bir de Askeri Şura üyelerinin düşüncelerini almak için durumu onlara bildirdim. Karşı koydular. Durumdan Başbakana söz ettim, telefonla yaptığım bu müracaat üzerine Menderes toplantıya katıldı. Beni dinledi, daha sonra Paşalardan birini dinledi ve, 'Paşalar haklıdır,' diyerek tasarıyı bana geri aldırdı. Sen neden söz ediyorsun?' dedi. Demek ki bunlar da kendilerinden bekleneni verecek güçte görünmüyorlar."

Aradan bir süre geçti. 1951 yılının 25 aralığında DP'lilerle CHP'liler arasında yeni bir görüş ayrılığı baş gösterdi. CHP'liler, askeri mahkemelerin siyasi suçlara bakmasına karşı çıkmış, bu davranışın her

şeyden önce mahkemelere olan güvensizliği simgelediğini ileri sürmüşlerdi.

O günlerde kendisiyle görüştüğüm ünlü bir hukuk bilginimiz şunları söylemişti:

"Asker politikayla meşgul olmaz. Bu sağlıklı bir demokrasinin ayrılamayacağı prensiptir. Bir memlekette ki, askeri-siyasi mahkeme adıyla asker yargıçların kurduğu bir mahkeme vardır, bu prensip o memlekette uygulanmıyor demektir. Bu hal memlekette genel bir sıkıyönetim havasının esmesine de ayrıca neden olur."

CHP'lilerin görüşünü yansıtan bu sözler karşısında, DP'liler askeri-siyasi mahkemelerin geçici bir dönem için gerekli olduğu fikrini savunmakta, yakın bir gelecekte bu konuda demokratik gereklere uygun kararlar alınacağını, kanunlar çıkarılacağını söylemekteydiler.

Derken konu gazetelere de yansımaya başladı. Bu yayınlarda, dünyanın birçok yerlerinde askeri mahkemelerin var olduğu, ancak bu mahkemelerin askeri birlik ve kuruluşlarda meydana gelen suçlara baktığı, bu suçları da özellikle üste karşı gelmek, askerlikten kaçmak, disipline uymamak gibi doğrudan doğruya askerlikle ilgili konuların oluşturduğunu, Türk Ceza Kanununda yazılan bir fiil ve hareketten ötürü sivil mahkemelerin işe el koyması gerektiğini belirtmekteydiler.

Demokrat Parti, muhalefet yıllarında "kaza birliği" ilkesini şiddetle savunmuştu. Yapılan bu yayınlar karşısında, kanunlarımızda günün koşullarına uygun değişiklikler yapılacağı haberleri duyuldu. CHP'nin eski bakanlarından Cemil Said Barlas, Pazar Postası adındaki gazetesinde yayınladığı başyazıda son günlerde askeri-siyasi mahkemelere fazla iş düşmeye başladığını anlatmakta ve şöyle demekteydi:

"Bizim üzerinde asıl durmak istediğimiz nokta, askeri mahkemeler aracılığıyla sık sık harekete geçme hevesidir. Atatürk'ün yaptığı devrimlerden biri, belki de en önemlisi orduyu siyasetten ayırmaktı. Ordu vatan savunmasıyla meşgul olur. Ordunun bütün kolları ve kuruluşları ancak bu iş için çalışır. Askeri mahkemeler de bu kurala bağlıdır. Bunun dışında hareket ettiği takdirde günlük politikaya karışmış olur."

Barlas, daha sonra Anayasa hükümleri karşısında askeri mahkemelerin durumuna değinmekte, "Biz askeri hakimlerin tarafsızlığından, adalet fikrinden kuşku duymuyoruz. Fakat bizim için söz konusu olan prensip meselesidir," demekteydi.

Bu yayınlardan bir süre sonra CHP Trabzon milletvekili Faik Ahmet Barutçu ve bazı arkadaşları tarafından askeri kazanın bağımsız mahkemelere devredilmesi konusunda bir kanun önerisi Millet Meclisi Başkanlığına verildi, önerinin Genel Kurulda görüşülmesi sırasında hükümet sözcüsü -yani Adalet Bakanı- toplantıda bulunmak gereğini duymadı. Öneri, Demokratların oylarıyla 20 Mayıs 1953 günü reddedildi.

SEÇİM PROPAGANDASI

Faik Ahmet Barutçu, Mecliste hatırı sayılır milletvekillerinden, bütün siyasal yaşamında muhalif -muvafık herkes tarafından sevilen, sayılan bir kişiydi. Önemli konuların Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında CHP sözcüsü olarak o kürsüye çıkar, yaptığı esprilerle, iktidarı güzel bir boyardı.

İşte bu Faik Ahmet Barutçu, DP'nin seçimleri nasıl kazandığı konusunda bana ilginç bir anısını da anlattı:.

"Yahu, bunların hatırına gelen şeytanın hatırına gelmez. Bir seçim sırasında, Demokrat Parti ileri gelenleri, CHP'ne oy veren köyleri gezerek onları da kendilerine oy vermeye çağırırlar. Günlerden cuma, pazar günü seçim yapılacak. Otomobille CHP'ne oy veren köyler dolaşılmaktadır. Cuma namazına iki üç saat kala Demokratlar köye gelir, köy imamını bir ağaç altına çağırırlar. İmama ayak üstü hal ve hatır sorduktan sonra, bunlardan biri cebinden çıkardığı 500 lirayı imama uzatır, 'Al bu para senin. Şu 500 lirayı da ilçe başkanımıza veriyorum. Eğer pazar günü bu köyde bizim parti kazanırsa, bu 500 lira da senin olacak,' der. İmam şaşkın bir halde, ilçe başkanının yüzüne bakar, 'Bu parayı verecek misin? ' diye ayrıca ilçe başkanına sorar. O da, 'Kazanırsak bu para senin,' der ve otomobile atlayarak oradan ayrılırlar.

İmamı bir düşüncedir almıştır. Adam yaşamı boyunca birkaç yüzlüğü bir arada görmemiş. Cebinde 500 lira var. Pazar günü bu köyde Demokratlar kazanırsa bir 500 lira daha gelecek. Derin bir düşünceye dalarak mescide doğru ilerler. Halk mescitte toplanır, vaaza başlar, pundunu bulup bir şeyler söylemek ister, söyleyemez. Daha sonra namaz kılınır, cemaat dağılmak üzereyken, imamın sesi duyulur,'Ey Cemaati müslimin bana gelin,' cemaat döner, 'Ne var imam efendi? Hayrola? ' diye sorar. 'Yaklaşın, sizlere anlatacaklarım var,' der imam. Cemaat döner, tekrar imam efendinin çevresine toplanır. İmam anlatmaya başlar:

'Akşam bir rüya gördüm'

'Hayırdır inşallah. Ne gördün imam efendi? '

'Söyleyemeyeceğim. Dilim tutulur diye korkuyorum.

'Aman imam efendi, anlat, nihayet rüya değil mi bu?

İmam biraz duraklar, gözlerini kapar ve devam eder:

'Akşam rüyamda peygamberimiz efendimizi gördüm.

Köylü şaşkına dönmüştür, biri atılır ve sorar:

'Aman hocam, nasıl gördün, anlat hele.'

'Kolay kolay anlatamayacağım. Yüksek bir taşın üstüne çıkmış, konuşuyordu.'

'Ne diyordu? '

'Ne dediğini anlayamadım. Çok güzel şeyler, mübarek sözler söylüyordu. Hatırımda kalmadı. Yalnız bir sözünü şöyle böyle hatırlar gibi oluyorum.'

'Neydi o söz? '

'Demirkıratı tutun, diyordu.'

İmam susar, 'Hayırdır inşallah,' diyen cemaat mescitten ayrılır. Pazar günü seçim sonucu alınmış, o köyde de DP kazanmıştır."

Faik Ahmet Barutçu, bir yandan anlatıyor, bir yandan da seçimlerin hangi düzeyde yapılmakta olduğu konusundaki düşündüklerini dile getiriyordu.

"Bu olayı İsmet Paşa'ya da anlattım. Cevabı şu oldu: Biz bunlarla başa çıkamayız."

Aradan yıllar geçti. Bir gün İnönü'nün hangi nedenle olduğunu bilmediğim, ama bütün gelecek kuşaklara seslenen şu sözlerini işittik:

"Bir memlekette namuslu insanlar, namussuzlar kadar cesur olamazlarsa, başarı sağlayamazlar."

KORE SAVAŞI

1950 yılı temmuz ayının 25'inde, Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın başkanlığında toplanarak Birleşmiş Milletler adına Kore'ye 4500 kişilik bir askeri birlik gönderilmesi konusunda önemli bir karar aldı. Ankara olağanüstü günlerinden birini yaşıyordu. Bakanlar Kurulu'nun kararını öğrenmek için halk saatlerce Başbakanlık binasının önünde bekleyip durmuş, daha sonra öğrenilen karar yurt düzeyinde geniş yankılara yol açmıştı.

İlk akla gelen şey muhalefetin bu konuda ne diyeceğiydi. Kararın ilanından bir gün sonra, Ulus Gazetesi'nde Nihat Erim imzasıyla yayın-

lanan bir başyazıda şu satırlar yer alıyordu:

"Hükümetin bu konuda karar almadan önce gerekli incelemeleri yapmış olması tabiidir. Birleşmiş Milletler idealine içtenlikle inanmış olan Türkiye'nin, diğer üye devletlerden geri kalmayacağını söylemek, her halde bir kehanet sayılmaz. Coğrafi mevkiimiz, bizzat karşısında bulunduğumuz ağır tehlike, takatimiz ve olanaklarımız göz önünde tutularak mümkün olan yardımın yapılacağına şüphe yoktur. Birleşmiş Milletler idealine bağlılık hususunda bugünkü muhalefet partisi CHP'nin politikası yeter derecede açıklıkla her fırsatta belirtilmiştir. Şimdiki hükümetin dış politika uygulamasının ne olacağı, Kore'ye yardım konusunda takınacağı tutumundan anlaşılacaktır.

"Türk dış politikasının prensipleri üzerinde her iki büyük parti arasında görüş birliği olduğu bilinmektedir. Birleşmiş Milletler'in bu defaki müracaatına hükümetin vereceği cevap, bu birliğin devam edip etmediğini gösterecektir."

Bu satırlardan çıkan anlam, DP hükümeti tarafından bir tür savaş ilânı niteliğinde olan "meş'um" kararın muhalefet partisi tarafından da benimsendiği ve kabul olunduğu merkezindedir. Dikkat edilirse, birtakım eveleme, gevelemeden sonra varılan sonuç budur. DP ve CHP, iç politikada olduğu gibi dış politikada da aynı görüş ve anlayış içindedirler. DP iktidarınca alınan olağanüstü karar bu görüşü bir kez daha ortaya koymuş bulunuyordu. Ulus Gazetesi'nin bu ne dediği belli olmayan başyazısı karşısında, bazı DP'li milletvekilleri, muhalefete danışmadan bu yolda bir karar alınmasını eleştiriyor, bu halin ilerde başlarına büyük işler açacağını ileri sürerek duydukları kuşkuyu dile getiriyorlardı. Birleşmiş Milletler'e üye devletler Kore'ye simgesel nitelikte yardımlar yaparken Türkiye'nin asker göndermesi, yapılan eleştirilerin başında gelmekteydi.

Bakanlar Kurulu toplantısından sonra, Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın, Kore'ye bir tugay yerine bir tümen gönderilmesi fikrini savunduğu haberi duyuldu. Koraltan'ın bu gibi işlerden çok anlarcasına ileri sürdüğü öneri, Meclis çevrelerinde sinirli bir havanın esmesine yol açtı. Karar, Londra ve Washington'da büyük sevinç yaratmıştı. Amerika'dan sonra Birleşmiş Milletler üyelerinden ilk olarak Türkiye'nin Kore'ye asker göndereceği belirtiliyordu.

İşin aslı şuydu: DP iktidarı çok zor koşullar içindeydi. Maddi bakımdan Amerika'dan bir şeyler koparmak, askeri gücünü Amerikan

yardımıyla artırmak zorunluğunu duyuyor ve bu bakımdan Birleşmiş Milletler üyesi hiç bir devletin yapmadığı bir tutum ve davranış içinde kolay başarı yolları arıyordu.

Muhalefet partisinin bu kadar önemli bir konuda son derece "temkinli" davranması, verilen kararı neredeyse onaylaması, CHP içinde de çeşitli eleştirilere yol açtı. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'i telefonla arayarak ne düşündüğünü sordum, verdiği cevap şu oldu:

"Bugünkü durumda Birleşmiş Milletler'e karşı olan görevlerin nasıl yerine getirileceğini hükümet, Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmeden ve partimizle konuşmadan yalnız başına takdir etmiştir. Parti Genel Başkanı İnönü'nün veya yetki sahibi herhangi bir CHP'linin bu karar hakkında hiç bir suretle düşüncesi sorulmamıştır. Bu gibi memleket sorunlarında, özellikle memleket savunması ve savaş ihtimalleri karşısında hükümetin muhalefet partisi ile düşünce birliğini denemesi, büyük savaşlarda memleket birliğini sağlamak için esas tedbirdir. İktidarın bu ihtiyacı takdir etmesini, muhalefetin memlekette ortadan kaldırılacak bir mani değil, memleket hayrına yapıcı bir işbirliği sağlamak için en tesirli araç olduğunu anlamış olmasını dilerim."

Bu sözler, bir gün önce Nihat Erim'in Ulus gazetesinde yayınladığı başyazıya ters düşen sözlerdi. Bir gün önce aceleyle ne dediğini bilmemiş olacak ki, Erim de Ulus Gazetesi'nde aynı konuya değinerek şöyle diyordu:

"Sonucu iyi veya kötü, ne olursa olsun, her halde çok önemlidir. Memleket ve milletin hayati bir sorun üzerinde bulunduğuna kimsenin kuşkusu yoktur. Böyle bir karar almadan önce DP iktidarı, muhalefetin görüşünü sormak görevinden kendisini müstağni saymıştır. 4500 Türk evlâdı vatan topraklarından binlerce kilometre uzaktaki savaşa katılırken, üç milyondan fazla vatandaşın oyuna dayanan muhalefetle görüşmeye gerek görmemiş olması acıdır. Öyle sanıyoruz ki, böyle bir hareketin başka demokrat bir memlekette örneği bulunamaz."

Nihat Erim, karardan iki gün sonra ağız değiştirmişti. Yazısına şöyle devam ediyordu:

"Hükümetin bundan da ağır hatası, Büyük Millet Meclisi'nden karar almamış olmasıdır. 4500 askerinizin yurt dışında çarpışmaya, Birleşmiş Milletler adına da olsa, katılmasına bir hükümet yalnız başına karar verebilir mi? Konu Anayasa ve kanunlar bakımından inceden inceye tetkik ve tahlile muhtaçtır. Şahsi kanımıza göre, Anayasa ve kanunlar

bakımından düşünmek istesek de, Büyük Meclisin kararını almak yine gereklidir.

"Düşünmeli bir defa: Askerlik hizmeti için silah altına alınan gençler 'doğrudan doğruya Türkiye sınırlarının korunması' ile görevlidirler. Onlara bunun yanında veya dışında başka bir görev yükleyebilmek için Büyük Millet Meclisi'nden kanun veya karar çıkmalıdır. Böyle olmasa bile memleketin kaderi üzerinde derin tesirler yapması pek muhtemel bir kararı hükümet, Meclis'e danışmadan nasıl vermiştir? Bu derece ağır bir sorumluluğun altına ne cesaretle girmiştir? Bu sorunlara cevap verebilmek için biz cidden aciz kaldık."

İNÖNÜ NELER DİYOR?

Öte yandan Amerikan AP Ajansı, bu konuyla ilgili olarak verdiği haberde bir yandan ,"Türk askerinin çarpışmak için bu kadar uzaklara gitmek zorunda kalması halk arasında birçok kimseleri üzmüştür," derken, öte yandan, "Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'e yardım için asker göndermek hususundaki kararının en önemli yanı, tamamı ile ve münhasıran Türk milletinin kalbinden doğmuş olmasıdır," diyerek bizi pohpohlamayı ihmal etmemekteydi.

Bu konuda asıl konuşması gereken CHP Genel Başkanı İnönü'ydü. Bir hayli arkasından koştuktan sonra 27 Temmuz 1950 günü bana özel bir demeç verdi. İnönü, Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan bu demecinde aynen şöyle diyordu:

"Muhtemel bir tecavüz karşısında Türkiye'ye ne şekilde bir yardımda bulunulacağı daha şimdiden düşünülebilir. Acaba Birleşmiş Milletler teşkilatı, Kore harbi örneğinde olduğu gibi üye milletlerin bu konuda sadece takdirlerine mi müracaat edecektir? İşte memleketimiz hesabına içimi titreten nokta budur."

İsmet İnönü ayni demecinde, "Arzu olunurdu ki, uzun süre iktidarda kalmış bir partinin başkanı olarak Hükümet benim de bu konuda oyuma başvursun. Kaldı ki, hükümet, Meclisin bile oyunu almış değildir. Halbuki İkinci Dünya Savaşında, savaş Türkiye'nin kapısını çaldığı zamanlar, Alman orduları sınırlarımızda iken, bu devletle ekonomik ilişkilerimizi kesme kararını almadan önce CHP hükümeti Meclisin fikrini sormuştur."

Muhalefet sözcülerinin bu görüşleri karşısında, iktidar partisi ileri gelenlerini bir telaş almıştı. O günlerde konuyla ilgili olarak bu çevre-

lerden bir demeç alma olanağını bulamadık. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Dışişleri köşkünde "hasta" olduğunu ileri sürerek kimseyle görüşmüyordu. Sonunda yapılan baskıların artması üzerine, Başbakan Adnan Menderes, ölüme gönderilen Türk çocuklarının durumunu şu sözlerle ifade etti:

"Bu karar harp için değil, barışı savunmak için verilmiştir ve karar Türk Anayasası'na ve yasalara uygundur."

İnsan iktidara geçince sözlerin anlamı değişiyor galiba. Türk çocuklarının ülkeden onbinlerce kilometre uzaklıktaki topraklar üzerinde kan dökülüp can vermesini zamanın Başbakanı "barış"çı bir eylem olarak nitelendiriyordu. Bu karar, Anayasa'yı düpedüz çiğnemekten başka şey değildi ve öylesine pervasız sorumsuz bir davranışın görüntüsüydü ki hesabı bir gün gelecek elbette sorulacaktı.

Başbakan Menderes'in kendisi de söylediği bu sözlere inanmamış olacak ki, bir gün Başbakanlıkta basın toplantısı düzenlemeyi uygun gördü. Bir basın toplantısı ki, dünyada örneği ne görülmüştür ne de görülecektir. Yerli yabancı elliye yakın gazetecinin hazır bulunduğu bu toplantıda, Başbakan Adnan Menderes, yanında Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü olduğu halde salona girdi. Elimizi sıkmadan, bizlere bir 'merhaba' demeden, sözlerine şöyle başladı:

'Not almayın... Bu konuda soru da sormayacaksınız... Yazılı bir metin şimdi sizlere dağıtılacaktır. Bütün söyleyeceklerim ve soracağınız soruların cevapları bu metinde vardır."

Menderes çok sinirli görünüyordu. Zoraki bir basın toplantısı yaptığı her halinden belliydi. Gazeteciler ,"Bu ne biçim basın toplantısı? " der gibi birbirlerinin yüzüne bakmaya başladı. Menderes, acele acele okuduğu metinde kararın savaş için değil, barış için alındığını ileri sürüyor ve aynen şöyle diyordu:

"Bu karar hükümetçe bütün şümulü ile bilinerek ve inanılarak verilmiştir. O kadar ki, ayni durum karşısında tekrar kalsak, her defasında alacağımız karar yine bu olacaktır."

Menderes, daha sonra muhalefetin tutumunu eleştirdi. Bu gibi çok önemli durumlar karşısında olayları dar particilik görüşüyle ele almaya olanak bulunmadığını söyledi.

Başbakan ve Dışişleri Bakanı, geldikleri gibi aynı asık, dargın suratla salondan ayrıldılar. Arkadaşlar neye uğradıklarını bilmemenin garipliği içinde sessiz sedasız salondan çıktılar. Ertesi gün Son Telgraf Gaze-

tesi'nin Ankara muhabiri Adil Akba, gazetesine basın toplantısıyla ilgili olarak bir haber vermiş, gazetecilerin Başbakan'a soru soramadıklarını, yazılı bir metin dağıtılmasının ardından basın toplantısının son bulduğunu belirterek, "Gazetecileri toplamaya ne gerek vardı? Metni ajansa vermek suretiyle istenen şey elde edilebilirdi," demişti. Bu haberin gazetede yayınlanmasından bir gün sonra, Adil Akba'nın Askeri Mahkemeye verildiğini duyduk. "Hükümetin itibarını sarsıcı" nitelikte haber yazdığından cezalandırılması isteniyordu. Adil Akba, uzun süre yargılandıktan sonra aklandı ama anasından emdiği süt de burnundan geldi. O Adil Akba'nın Ulus Meydanı'ndaki kitapçı dükkânı uzun yıllar DP ileri gelenlerinin politik "karargâh"ı halindeydi. Özellikle Celâl Bayar, bu dükkâna gelir, biz gazetecileri çevresine toplar, günün belli başlı politik sorunları hakkında görüşlerini anlatır, bize telkinde bulunmaya çalışırdı. Bizler de, eski bir Başbakan, Ana Muhalefet Partisi lideri gözüyle onu hayran hayran dinler, gazetemize onun düşüncelerini yansıtmaya çalışırdık.

Şimdi bir kalemde her şey değişmiş oluyordu: "Basın doymak bilmez ejder"dir.Bu 'Doymak bilmez ejder' Menderes'in sözüydü. Zaman geldi, bütün basını karşısına aldı. Banka kredileriyle kendi isteğine uygun yayın yapmaya çalışan "besleme" birkaç gazete dışında bütün basın, bir zamanlar ,CHP'ye karşı olduğu gibi, o günlerde de DP'ye karşı yayına başladı.

Oysa DP iktidara geleli daha bir yılı doldurmamıştı.

MUHALEFET SERTLEŞİYOR

O günlerde İstanbul'da "Barışseverler Derneği" adında bir dernek kurulmuştu. Bu kuruluşun, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Kore savaşıyla ilgili kararı protesto etmek amacıyla çektiği telgrafın gazetelerde yer bulması Menderes'i çileden çıkardı. Dernek üyelerinin komünizme hizmet ettiği ileri sürüldü. Menderes, bu konuyla ilgili olarak verdiği bir demeçte, "Barışseverler"le mücadele edileceğini bildirdi; Türk askerlerinin, Türk sınırlarının savunması ve korunması için savaşacağı düşüncesine de cevap vererek, bu iddiaların hukuki bir dayanağı bulunmadığını söyledi. Bunlar "bozgunculuk" amacıyla böyle yapıyorlardı. Menderes'in bu demeci vermesinden bir gün sonra,

"Barışseverler Derneği" üyeleri "Milli çıkarlara zararlı ve milli direnişi sarsıcı" yayın yapmak suçundan tutuklandılar ve haklarında kovuşturma açıldı. Yine bu nedenle, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Profesörlerinden Behice Boran'ın, felsefe öğretmeni Adnan Cemgil'in evlerinde arama yapıldı.

Demeye kalmadı, bu olaydan iki gün sonra Yeni Sabah Gazetesi'nde son sayfayı kaplayan bir harita yayınlandı. "4500 Türkün yollanacağı diyar" başlığını taşıyan bu haritanın altında şu satırlar okunuyordu:

"Bu haritaya insafla, ibretle bakınız. Kore nerede, Türkiye nerede? Harita bu kararın hatasını söylüyor."

Harita renkli olarak basılmıştı. Bir ok Türkiye'den Kore'ye gönderilecek yolu gösteriyordu. İstanbul'dan kalkacak bir gemi Kızıldeniz-Hint Okyanusu-Güney Çin Denizi-Büyük Okyanus yoluyla Kore'ye varacaktı. Bu yol kırmızı bir okla gösterilmiş, altında şu satırlar yer almıştı:

"Yukardaki haritada Türkiye'yle Kore'nin mesafesini görüyorsunuz. Hükümet kararı gereğince 4500 mevcutlu Türk Savaş Birliği bu mesafeyi geçecektir. Fakat Türkiye cephesi, komünizme karşı en önemli cephedir. Türkiye, vatanseverliği, azmi ile komünizme karşı durmaya çoktan karar vermiştir. Birleşmiş Milletlere dahil 50'den fazla devlet içinde en önce bizim, hem de asker göndermeye karar vermemiz, maddi olanaklar bakımından bizim en elverişli durumda olduğumuzu mu gösteriyor? Ne gezer... Coğrafi önem, nüfus sayısı ve yarınki muhtemel dünya savaşında oynayacağımız rol bakımından birinci planda biz geliriz.

"Hal böyleyken, gerek Marshal yardımından, gerek askeri yardımdan en az yardım görüyoruz. Yunanistan bizden iki kat fazla yardım alıyor. Batıda küçük devletler bizden kat kat fazla yardım alıyorlar. Onlar asker göndermiyorlar, sembolik birer araç, battaniye, gemi, vb. gönderiyorlar. Biz 4500 evladımızı yolluyoruz. Bizim bu cömertliğimizin sebebi nedir? Anlamak olanaksız. Bu düşüncelerimizi Amerikalı dostlarımıza anlatamıyor muyuz acaba? 52 devlet arasından ilk yardımın bizden gelmesini isteyenler, acaba neden yardım planlarına en başta bizi almıyorlar? Madem bu kadar önemli bir devletiz, o halde yardımda arslan payının bize verilmesi gerekmez miydi?"

Yeni Sabah Gazetesi'nde bu konu günlerce ele alındı. Yunanistan'ın Kore'ye altı uçakla yardım ettiği, Başbakan'ın bu konuyla ilgili demecinin olumlu olmaktan uzak olduğu belirtiliyor, CHP'nin, "Türkiye 4500 asker göndermekle kendi güvenliğini zayıflatmış olacaktır" sözünü manşetler halinde yayınlıyordu. CHP Genel Sekreteri'nin "Asker göndermek savaş

demektir. Birleşmiş Milletler Anayasa'sına göre silahlı kuvvet gönderme zorunluğu yoktur. Biz körü körüne iktidarı destekleyemeyeceğiz," sözleri gazetelerin birinci sayfalarında yer alıyordu.

Hürriyet Gazetesi'nde, Sedat Simavi 1 Temmuz 1950 tarihli başyazısında şöyle diyordu:

"Kore konusunda, bu iktidar da yanılmaz bir iktidar olmadığını bize ispat etmiş oldu. Şüphe yok ki, bu işte tecrübesizliği ve acemiliği büyük rol oynadı. Eğer verdiği bu kararda Meclisin ve muhalefetin oyu bulunsaydı etraftaki sızıltı ve mırıltı daha hafif olacaktı. Biz kendisini ilk günden beri eleştirirken kamuoyuna dayandığımızı sanıyoruz."

Bu tür yazıların bütün Babıâli basınını kapladığı günlerde, Atlantik paktına girmek için resmen başvurduğumuz konusunda haberler gazetelerde yer almaya başladı. İngiliz Dışişleri Bakanı Bewin, Strasburg'da Fuat Köprülü'yle bu konuyu görüşüyordu. Amerika ve İtalya'nın da bizi desteklediği, bir saldırıya uğrama olasılığı karşısında üye devletlerin bizi savunacakları haberi veriliyordu. Nato Dışişleri Bakanları toplantısında, Türkiye'nin pakta alınmasına en çok Benelüks devletlerinin karşı koyduğu, eylül ayında Amerika'da toplanan Atlantik Paktı Konseyi'nde Norveç delegesinin, Türkiye'nin coğrafi bakımdan çok kritik bir noktada bulunduğunu ileri sürerek, "Yani Türkiye bir taarruza uğrarsa biz yardım mı edeceğiz? " sorusuna, Amerikan Dışişleri Bakanı'nın, "Hayır, ama siz bir taarruza uğrarsanız Türkiye size yardım edecektir," şeklinde cevaplar verdiği kulaktan kulağa dolaşıyordu.

"TÜRKİYE ÜÇ GÜNDE DÜVELİ MUAZZAMA HALİNE GİRMİŞ BULUNUYOR"

Kore savaşı üzerine, bir yandan CHP, öbür yandan da tek başına Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı, Millet Meclisi'ne verdikleri gensoru önergeleriyle hükümet hakkında soruşturma açılmasını istiyorlardı. Konu önce DP Meclis Grubunun gizli yaptığı toplantıda görüşüldü. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün sudan bir konuşmasından sonra Başbakan Adnan Menderes söz aldı. Muhalefetin bu konuda ileri sürdüğü görüşler üzerinde durarak, buna yanıt vermek istedi. CHP ve bazı gazeteler Kore'ye asker gönderilmemesi tezini savunuyor, bu yolda bir karar alınması halinde kararın Millet Meclisi'nde görüşülmesinin zorunlu olduğunu ileri sürüyorlardı.

Birleşmiş Milletler'e üye devletlerden bazıları da B. Amerika'nın yanında

yer almış, ancak silah, malzeme, ilaç göndermekten ileri gitmemişlerdi. Menderes'in bu konudaki görüşü şuydu:

"Kore'ye kimse asker göndermemek niyetinde olsaydı, herkesi asker göndermeye teşvik edecek hareketleri almak evvelâ Türkiye'nin uhdesine düşerdi. Biz vecibelerimizden kaçmak değil, başka devletleri vecibelerini yerine getirmek için elimizden gelen bütün gayreti sarfetmek suretiyle temin etmek mevkiindeyiz...

"Bunlar bize Kore kararından kaçsaydın, bu tehlike karşısında kendi temelini kendi elinde yıksaydın, diyorlar. Hayır.... Türkiye'nin elinden gelen bütün gayretleri sarf ederek mütecavize karşı,mütecaviz kim olursa olsun, dünya sulhüne kasteden kim olursa olsun, bütün dünyanın hürriyetsever milletlerinin teşkil ettiği bir cephe ile müdafaada bulunmanın, karşı koymanın en hararetli taraftarı olması lazım gelirdi...

"İngiltere kararımızı çok kısa bir zaman mesafesiyle takip etti. Biz Kore kararına iltihak ettikten sonra beynelmilel vaziyetin istikameti değişti.

"Memleket bugün bir Kuvayı Milliye havası yaşamaktadır. Heyecan içindedir. Arkadaşlar oraya gönderdiğimiz en aziz 4500 kişilik vatan çocukları yeniden bir vatan kurdular, kanlarıyla kurdular. -Bravo sesleri şiddetli ve sürekli alkışlar. Türkiye, arkadaşlar üç günde düveli muazzama sırasına girmiş bulunuyor..." Kore'deki Türk Silahlı Kuvvetlerinde 24.822 subay, assubay ve er görev yapmıştır. Ateşkes sonuna kadar bu birliğimizin kaybı 885 kişidir. 617 kişi ölmüş, 168 kişi kaybolmuştur. 100 kişi de muharebe dışında ölmüştür. 2150 kişi yaralanmıştır. Niçin? Açık söylemek gerekirse, şöyle diyeceğiz: "Bir avuç dolar için. "

KAB İNEDE İLK ÇATLAK

Kore'ye asker gönderme kararının çeşitli eleştirilere konu olduğu günlerde, Milli Eğitim Bakanı Avni Başman görevinden ayrıldı. Bu ayrılış, Menderes kabinesinde ilk kez meydana gelen olaydı ve siyasal çevrelerde geniş yankılar yaptı, yorumlara neden oldu. Değerini bütün milli eğitim kadrosunun hayranlıkla dile getirdiği bu devlet adamı, bundan sonra hep izleyeceğimiz aynı gerekçeyle,"sağlık nedeniyle"ayrıldığını bildiriyordu. Gerçek neden hükümetin sorumsuzluğu, her türlü yasal gerekleri bir yana bırakarak istediği gibi bir tutum ve davranış içinde olmasıydı. Aynı gün, Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce'nin de bir buçuk aylık bir süreyle görevinden ayrıldığı duyuldu. Koreye asker göndermek gibi çok önemli bir

kararın uygulanacağı günlerde, Milli Savunma Bakanı'nın kısa bir süreyle de olsa görevinden ayrılması ne demekti?

O günlerde Başbakan la bağlarımız henüz kopmuş bir halde değildi. Telefonla kendisini bularak bu ayrılışın nedenini sorduğum zaman şu yanıtı verdi:

"Bu gibi konularda hastalık bahanesini kullanmak bizim adetimiz değildir. Milli Savunma Bakanımız hasta ve gerçekten yorgundur. İsteği üzerine kendisine bir buçuk ay izin verilmiştir. Bursa Askeri Hastanesi'nde tedavi görecektir."

Gerçek bu da olsa, Milli Savunma Bakanı'nın durumu çeşitli yorumlara yol açtı. Bir süre sonra Ulaştırma Bakanı Tevfik İleri Milli Eğitim Bakanlığına, Ankara Milletvekili Seyfi Kurtbek Ulaştırma Bakanlığı'na getirildi.

Tekerlek rayından fırlamıştı, sallantı devam ediyordu. Bir süre sonra bu kez Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Nihat Reşat Belger'in istifa ettiği haberi geldi. Yerine İzmir Milletvekili Dr. Ekrem Hayri Üstündağ atandı. Nihat Reşat Belger de kabinenin sevilen, saygıdeğer üyelerinden biriydi. Ayrılış nedenini "sağlığa" bağlamadı, istifayla ilgili demecinde,"İstifam bir prensip anlaşmazlığından ileri gelmektedir," dedi. Daha senesi dolmayan bir kabineden bu kadar bakanın ayrılması gelecek günler için "hayra alamet" değildi.

O günlerde kendisiyle bu konuları görüştüğüm CHP Trabzon Milletvekili Faik Ahmed Barutçu özellikle Refik Şevket İnce'nin durumu üzerinde duruyor, "Refik Şevket İnce askeri-siyasi mahkemelerin kaldırılması yolundaki çalışmalarının Başbakan tarafından durdurulması üzerine perişan bir hale düşmüştü. Arkasından Kore'ye asker gönderilmesi gibi 'keyfi' bir kararın gelmiş olması, durumuna tuz biber ekti. Refik Şevket İnce bir kanun adamıdır. Onu prensiplerinden kimse ayıramaz," diyordu.

Kore kararına karşı eleştirilerin sonu bir türlü gelmiyordu. Bunun üzerine hükümet yeni bir takım önlemler almak gereğini duydu. Tabii işe "komünistler"le başladı. Hemen bir tasarı hazırlandı. Komünizm sanıklarının "özel mahkemeler"de yargılanması isteniyordu. Bunun arkasından zamanın Mac Carthy'si Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin Milli Eğitim kadrosundaki sol eğilimli kişileri "komünist" diye ayıklaması seferberliği başladı. Bir yandan listeler hazırlanıyor, öbür yandan ,bakan demeçler vererek, "Komünist demek, vatan haini demektir," diyordu. Tevfik İleri, kendisine sorulan bir soru üzerine, Türk çocuklarının ulusal duygularının güçlendirilmesi için çalışacağını bildiriyor, bir adım daha atarak, "Ben üniversite öğrencisinin

politikayla uğraşmasından yana değilim," diyordu. Sanki politika babasından kendisine miras kalmıştı. Oysa bir tarihte Milli Türk Talebe Birliği'nin bir gösterisinde Tevfik İleri, yürüyüşü yapanların başında gidiyordu.

Muhalefet partisinden demeyeceğim, basından ve ilerici aydın çevrelerden gelen baskı devam etikçe DP yavaş yavaş halktan kopmaya başladı. O halk ki, DP'yi tek başına iktidara getirmişti. Bu güvenle DP'nin halk yararına yapamayacağı şey yoktu. İlk kez "milli irade" onun kişiliğinde kendini göstermişti. Ama zafer sarhoşluğu, belirli bir dünya görüşünden uzak tutum ve davranışlar, eş-dost, yaran kayırması DP'yi her gün biraz daha halk gözünde eritmeye başladı.

DP'ye muhalefet edenlerin hemen hepsine "komünist" damgası vuruluyordu. Yer yer açık hava gösterileri düzenlendi. "Komünizme ölüm" haykırışları ülke düzeyinde duyulmaya başladı. Bu da yetmedi, Kore kararını eleştiriyor, 'milli birlik ve beraberliği' bozuyor gerekçesiyle CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek hakkında kovuşturma başladı. Bunun üzerine Ulus Gazetesi'nde Nihat Erim şöyle dedi:

"Tekrar ediyoruz: Tuttuğunuz yol memleket için zararlıdır. İç ve dış politika -evet, özellikle dış politika- önü arkası hesap edilmemiş kararlara dayanmaktadır. Bunun böyle olduğunu görüp dururken, biz nasıl olur da susarız? Bizi susturmaya çalışacağınıza siz hatalarınızda ısrar etmemeye bakınız. Gurura, kibre, inada, kolay ve çabuk başarı hevesine yer verilecek zamanlarda yaşamıyoruz. Hayati mahiyetteki kararları Büyük Millet Meclisi'ne danışmadan almayınız, Anayasa'ya riayeti esas tutunuz."

Derken ağır toplar gürlemeye başladı: CHP Genel Başkanı İnönü radyoda yaptığı bir konuşmada DP'nin iç ve dış politikasını eleştiriyor, DP iktidarını uyarmak için seçmenleri, ona oy vermemeye çağırıyordu. Menderes bu çağrıya hemen karşılık verdi, İnönü'nün sözlerini "iktidar hırsıyla söylenmiş sözler" olarak niteledi, gerçekleri 'red ve inkâr ettiğini söyledi.'

Sonunda Türk Birliği, 27 eylül perşembe günü General Tahsin Yazıcı'nın komutasında Koreye girmek üzere uğurlandı. Yapılan tören sırasında General Tahsin Yazıcı, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut'a şöyle diyordu:

"Bizlere verdiğiniz mukaddes görevin önemini düşünerek Kore'ye gitmek, üzere harekete hazır bulunuyoruz. Her birimizin kendisine düşen görevi hakkı ile yapacağından emin olabilirsiniz. Şeref ve kahramanlıklarla dolu olan tarihimize yenilerini ekleyerek döneceğiz. Milletimizin şeref ve

haysiyetini hiç bir suretle incitmeden yurdumuza kahramanlıklarla dolu zaferler getireceğiz."

Bu tarihten sonra Türkiye'nin Atlantik Paktına girmesi olanakları sağlandı. Bir askeri heyetimiz Amerika'da Atlantik Paktı Genelkurmayı'yla ilişkiler kurdu. Amerikan askeri yardımının artırılmasına başlandı. Artık ülkeye "yeni bir düzen", Amerikan düzeni giriyordu. O derece ki, ülke yönetiminin hemen her dalında bu yeni düzenin etkisi kendini gösteriyordu.

AMERİKALILARIN MARİFETİ

Amerikalılar yavaş yavaş Türkiye'ye iyice yerleşmeye, sık sık imzalanan "İkili Anlaşmalar" çerçevesi içinde ülkede "imtiyazlı bir sınıf" haline gelmeye başladılar. Zaman zaman onların bizlere karşı tutum ve davranışlarını simgeleyen olaylar birbirini izledi. Ülkenin yönetiminde, ekonomisinde bir tür kapitülasyon uygulaması görüldü. Amerikalılar yurdun çeşitli bölgelerinde hava alanları, "üsler-tesisler" meydana getiriyor, Amerika'dan Türkiye'ye,Türkiye'den Amerika'ya arkası kesilmeyen heyetler gidip geliyordu. Amerikalı petrol uzmanları, maden uzmanları kendi çıkarlarına göre yeni kanun tasarıları hazırlayarak bize sunuyorlardı.

İşte bu sıkı fıkı işbirliği günlerinde üzücü bir olay meydana geldi:

Amerikan Yardım Heyetine dahil Morris Medley adındaki bir çavuş Ankara'da, Atatürk Bulvarı'nda bir çocuğu av tüfeğiyle vurdu. Olay gazetelere yansıdı, Ankara'da olduğu gibi yurdun her yerinde derin bir üzüntü yarattı. Bunun üzerine Amerikan Yardım Kurulu Başkanı General Arnold olayla ilgilendi. On-onbeş yaşındaki yaralı Turhan Kahraman adındaki çocuk, tedavi edilmek üzere Amerikan Hastanesi'ne yatırıldı. Çavuş Morris Medley, savcılıkta verdiği ifadesinde, Turhan Kahraman'ı yaralama olayını şöyle anlatıyordu:

"Bu çocuk on günden beri mütemadiyen motosikletimle oynuyordu. Kendisini birkaç kez işaretle korkutmak istedim. Dün de aynı şeyi yapınca, hem şaka olsun, hem de korksun diye ona ateş ettim. Amacım onu vurmak değildi. Olaydan üzüntü duydum."

Olaydan birkaç gün sonra, iktidarın sözcülüğünü yapan Zafer Gazetesi'nde Mümtaz Faik imzasıyla bir başyazı yayınlandı. "Ne yapıyorsun Mister misafir, Atatürk Bulvarı'nda keklik mi avlıyorsun? " diye soruyordu ve yazı şöyle devam ediyordu:

"Amerikalılara karşı duyduğumuz derin sevgiye bu misterin kurşun

ıkmaya hakkı yoktur. Silah dosta değil, düşmana çekilir. Mister misafir bu kadar kurşun sıkmaya meraklıysa, Kore'ye buyursun ve oraya gönderdiğimiz kahraman Türklerle beraber omuz omuza saldırgana karşı ateş açsın."

26 Nisan 1954 günü İzmir'de S. Arnold adında bir Amerikalı 16.475 sayılı Nato plakalı motosikletiyle çocuk hastanesi önünden hızla geçerken 60 yaşında Sıdıka Nardlı adında ihtiyar bir kadınla kızı Fikret Nardlı'ya çarpmış, başından yaralanan ihtiyar kadın asfalt üzerine düşerek hemen ölmüş, kızı Fikret ağır yaralanmıştı. Yapılan inceleme sonunda eğer doğruysa motosikletin frenlerinin tutmadığı görülmüş, Amerikalı Arnold'un usulen ifadesi alınarak kendisi Amerikan yetkililerine teslim edilmişti.

Ülkemizde bu olaylar ne ilkti, ne de son. Amerikalı bir albayın, bir gece kafayı çekerek otomobilini Atatürk Bulvarı'ndan geçmekte olan askerlerimizin üzerine sürmesi, yine bir Amerikan subayının Eskişehir'den Ankara'ya gelirken otomobiliyle bir köylü çocuğuna çarparak onun ölümüne neden olması gibi olaylar birbirini izledi ve tabii Amerikalı, olaydan bir gün sonra uçağa atlayarak Amerika'nın yolunu tuttu hep. Ölen köylü çocuğunun ailesine verilen biraz parayla da sorun kapanmış oldu. Gazetelerin yazdığına göre, duruşma günü, ölen çocuğun babasının cepleri Amerikan şekerleriyle, çikletlerle dolup taşıyordu.

RUSSEL DORR

O günlerde Türkiye'deki Amerikan Ekonomik Yardım kurulunu Russel Door adında biri temsil ediyordu. Russel Dorr, bir süre izinli olarak Amerika'ya gitmiş, dönüşünde bir kokteylde Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'la karşılaşmıştı. Refik Koraltan, oldum olası münasebetli- münasebetsiz çıkışlarıyla tanınmış bir kişiydi. Russel Dorr'u görünce, İngilizce bilmediği için, Türkçe olarak ona seslenmiş, "Oooo... gel bakalım. Bize Amerika'dan ne getirdin? " diye sormuş adamı yanaklarından şapır şupur öpmüştü. Russel Dorr neye uğradığını anlamamış, "Bu da Türklerin sevgi gösterisi olacak" dercesine Koraltan'ı süzmüş, gülmeye başlamıştı. Koraltan orada İngilizce bilen birini yakaladı, bu çevirmen aracılığıyla Türk-Amerikan ilişkileri hakkında konuşmaya başladı.

Cumhurbaşkanı Bayar'ın damadı Ahmet İhsan Gürsoy, bu konuşmayı uzaktan izliyordu. Biraz sonra dayanamayarak Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye koştu. "Aman," dedi. "Bu konuşmayla ilgilen. Koraltan kim

bilir neler söylüyor? " Köprülü, hiç istifini bozmadan şu karşılığı verdi:

"Merak etme... Koraltan ne söylerse söylesin. Tercüman benim dediklerimi adama tekrar ediyor."

EĞRİBOZ'UN JESTİ

Tarım Bakanı Nihat Eğriboz'u, bakan olduktan sonra tanımıştım. Parti içinde pek sivrilmiş bir kişi değildi. Bakanlığa ait bazı konular hakkında bilgi almak amacıyla kendisini ziyaret ettiğim gün, aceleci bir hali vardı. Konuşmamız bittikten sonra, "Başbakan geziden dönüyor, onu karşılamaya gideceğim," dedi. Ben de kendisiyle gelmek istediğimi söyleyince "Hay hay" dedi. Biraz sonra bakan otomobiline atlayarak hava-alanına yollandık.

Sivil havaalanı o günlerde Etimesgut'taydı. Uçakların durup kalktığı piste şöyle 200 metre kala, Tarım Bakanı bana döndü, "Emin bey, kusura bakma, siz şurada iner misiniz? " dedi. Teşekkür ederek otomobilden indim. Bakan haklıydı. O günlerde basının DP'ye karşı eleştiri niteliğindeki yayını karşısında bir gazeteciyle birlikte görünmek istemeyebilirdi. Öyle de yaptı.

Bir süre bekledikten sonra uçak geldi. Herkes gibi ben de uçağa doğru yaklaştım. Menderes, o hep gülen yüzüyle merdivenlerden indi. Gözü bakanların en ucunda olan bana ilişti. Hiç kimsenin beklemediği bir şekilde bana doğru yaklaştı. "Zahmet etmişsiniz, teşekür ederim," diyerek önce benim elimi sıktı. Neye uğradığımı bilemedim. "Aman efendim, görevim gereği," diyebildim.

Menderes, daha sonra Bakanların ve kendisini karşılamaya gelenlerin ellerini sıktı. Bakanlar arabalarına doğru ilerlerken ben nasıl döneceğimi düşünüyordum ki bir ses duydum. Bu ses Tarım Bakanı Nihat Eğriboz'un sesiydi. "Emin bey, birlikte dönelim," diyordu. Gülerek kendisine yaklaştım. Otomobile binerken bana, "Yahu bu ne samimiyet böyle, Başbakanımız seni çok seviyor her halde," deyince, "İltifatta bulundu, sağolsun," karşılığını verdim. Menderes bazan böyle her türlü protokolü bir yana iterek gazetecilere aşırı dostluk gösterilerinde bulunurdu. Bunun başka örneklerini sırası geldikçe anlatmaya çalışacağım.

Aradan bir süre geçti. Menderes rahatsızlanmış, evinde yatıyordu. Telefon derek, "geçmiş olsun" dedim. Safra kesesinden rahatsızdı. Bu rahatsızlığın sürdüğü günlerdeydi. Sedat Simavi Ankara'ya geldi. Sedat Simavi, iki üç ayda bir Ankara'ya gelir, iktidar ve muhalefet ileri gelenleriyle

buluşur, onlarla günün belli başlı sorunları hakkında görüş alışverişinde bulunduktan sonra İstanbul'a dönerdi. Çok alçak gönüllü, dostlarına olağanüstü yakınlık gösteren bir kişiydi Sedat bey. Ankara'ya her gelişinde kendisini eve yemeğe çağırırdım. O da beni kırmaz, gelir, tatlı tatlı konuşur, Ankara'da edindiği izlenimlerini bana anlatır ve İstanbul'a dönerdi.

O günlerde "düdüklü tencere" yeni çıkmıştı. Biz de özendik, bir tane aldık. Sedat beyin evimize yemeğe geldiği gün hazırlanan yemekleri karım bu tencerede pişirmişti. Biraz da böbürlenircesine, "Nasıl, beyefendi, yemeğimizi beğendiniz mi? " diye sordum. "Güzel olmuş, elinize sağlık," yanıtını verdi. Yemekleri "düdüklü tencerede" yaptığımızı söyleyince, Sedat bey'in yüzü kırıştı. "Türk mutfağını öldürüyorlar, yemek mangaldaki ateş üzerinde pişendir," karşılığını verdi. Ertesi gün Hürriyet Gazetesi'ne "düdüklü tencere" başlığını taşıyan bir başyazı yazdı. Bu yazıda kendi görüşünü savunuyordu.

Sedat beye, Başbakan'ın o günlerde rahatsız olduğunu, evinden birkaç günden beri çıkmadığını, telefonla kendisine "geçmiş olsun" dileğimi ulaştırdığımı anlattım, "Siz de telefonla bir geçmiş olsun demez misiniz? " diye sordum. "Evine çağırır," dedi Sedat bey. Dediği gibi de oldu. Ben Başbakan'ı evinde arayıp Sedat beyin Ankara'da olduğunu söyler söylemez, Menderes, "Eve kadar zahmet etmezler mi? " deyince, kalkıp birlikte Menderes'i evinde ziyaret etmek gereği doğdu.

Odasına girdiğimizde, Menderes, yatağa uzanmış yatıyordu. Bizi görünce kalkmak istedi, arkasına yastık yerleştirerek bizimle konuşmaya başladı. Derdi, davası Halk Partisi'ydi. Durup dinlenmeden bu partinin ileri gelenleri hakkında veryansın etti. "Her yıl bir arsa satar, bizimle mücadeleye devam ederler," diyordu. Halk Partisi'nin meşru olmayan malları bulunduğunu, bu malları ellerinden almak gerektiğini ve bunun nedenlerini uzun uzadıya hikâye etti. Bu sözler yakın bir gelecekte bu iki parti arasında amansız bir çekişmenin başlayacağını gösteriyordu. Konuşurken heyecanlanıyor, CHP'yi kötülemek için söyleyecek söz bulamıyordu. Daha fazla rahatsız etmemek için kalktık. Sedat Bey oda kapısından çıkarken Menderes elimden tuttu, "Sedat beyi buraya kadar getirdiğin için sana teşekkür ederim," dedi. Ben hükümetle gazetemiz arasındaki ilişkilerin bozulmaması için büyük bir çaba sarfediyordum. Ama bu çabam hiç bir zaman hükümet çevrelerini tatmin etmedi. Kendi yönetimiyle ilgili olarak yazdığım birkaç satırlık haberden dolayı Menderes'in nasıl sinirlendiğini daha sonra yakınlarından dinlerdim.

Atatürk'ün ölümünün 12. yıldönümü dolayısıyla Ankara'da bazı olaylar çıkmış, geçici kabri ziyaret eden İnönü'ye halk büyük sevgi gösterisinde bulunmuştu. Örneğin böyle bir haberi gazeteye yazmak, Menderes'in hiç hoşuna gitmezdi. İyi ama bu bir haberdi. Biz mesleğimizin gereğini yerine getirmekle kendimizi yükümlü sayar, olayları tam bir yansızlıkla yansıtmaya çalışırdık. Şimdi olayı anlatayım:

Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Atatürk'ü anma töreni düzenlenmişti. Tören bittikten sonra İnönü arabasına binerken, orada toplanan halk İnönü'yü çılgınca alkışlamış, sevgi gösterisinde bulunmuştu. Öğrencilerin isteği üzerine,İnönü geçici kabre yürüyerek gitmiş, arkasından kırmızı renkli, 8 plaka numaralı resmi bir araba içinde Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın ve Başkan vekillerinin geldiği görülmüştü. Cumhurbaşkanı'nın da yapılan ricaya karşın arabasına binerek Ulus meydanına doğru yürümesi üzerine, öğrenciler Koraltan'ın otomobilini sarmış, "Geri dön, geri dön!" diye bağırmaya başlamışlardı. Otomobil kalabalığı yarmak istemiş, bunda başarı sağlayamayınca da geri dönmek zorunda kalmıştı.

Atatürk'ün geçici olarak yattığı Etnografya Müzesi'nin önü bir anda mahşere dönmüş, içeri girmek isteyen halkın baskısı sonucu Atatürk'ün yattığı yerin baş tarafında bulunan kapının camları kırılmıştı. İnönü, bu kalabalık arasında Atatürk'ün manevi huzurunda zorla durmuş ve bir süre sonra otomobiline atlayarak olay yerinden ayrılmıştı.

Bu olay, Ankara'da yankılar yaptı, İnönü'nün iktidarı kaybetmesinden altı ay sonra ,"aranan adam" haline geldiği yolunda çeşitli yorumların yapılmasına neden oldu.

Başbakan Menderes, birkaç gün sonra seçim bölgesi olan Aydın'da bir konuşma yaptı, muhalefeti Meclis içi çalışmaya çağırarak "DP iktidara geleli altı ay geçti. Meclis açıldı ve bugüne kadar CHP milletvekilleri tarafından bir soru önergesi Meclis Başkanlığına verilmedi. Biz muhalefetteyken 30 kişilik bir gruptuk, üzerinde durmadığımız memleket sorunu yoktu." diyordu.

RESMİ İLAN DAĞITIMI

Demokrat Parti, iktidara geldikten sonra gazetelere resmi ilan dağıtımında CHP'nin tuttuğu hatalı yolu izlemeye başladı. CHP Ulus Gazetesi'ni nasıl tutuyor, resmi ilanların bir suretinin bu gazetede yayınlanmasını zorunlu kılarak ona parasal güç sağlıyorsa, DP'de Zafer gazetesini tutmaya, ona bu yoldan büyük kazançlar sağlamaya başladı. DP, muhalefet yıllarında bu

konuyu şiddetli bir dille eleştirmiş, "Bu meşru olmayan kazançların bir gün hesabını soracağız," diye neler söylememişti.

1951 yılı ocak ayı içinde Bütçe Komisyonu'nda konu bir kez CHP'li milletvekillerince ele alındı. Sorulan sorular üzerine Başbakan yardımcısı Samed Ağaoğlu, resmi ilânlar hakkındaki kararnameyi söz konusu ederek ilânların gazetelere eşit surette dağıtıldığını bildirdi ve şu rakamları verdi:

2 Ekim 1950'den 31 Aralık 1950'ye kadar Ankara'da yayınlanan Ulus Gazetesi'ne 66.638 lira, Zafer Gazetesi'ne 109.350 lira, Kudret Gazetesi'ne 36.681 lira, Haber Gazetesi'ne 33.833 lira verilmiştir. Bu paralar gazetelere üç ay gibi kısa bir sürede verilmiş olan paralardı.

Aynı dönem içinde İstanbul'da yayınlanan gazetelere, ödenen resmi ilan parası ise şuydu:

Cumhuriyet 16.333, Milliyet 16.114, Son Posta 14.910, Hürriyet 15.717, Son Saat 14.910, Akşam 14.882, Son Dakika 14.811, Yeni İstanbul 14.805, Gece Postası 14.689, Her Gün 14.650, Vatan 14.518, Zaman 12.752, Yeni Sabah 14.303, Vakit 13.358 lira.

Bu rakamlardan anlaşıldığına göre, İstanbul'un en büyük gazetelerinin aldığı üç aylık resmi ilân tutarı Zafer Gazetesi'nin aldığı paranın neredeyse onda biri oranındaydı. Samed Ağaoğlu hem bu rakamları veriyor, hem de ilân paraları "eşit" dağıtılmaktadır, diyebiliyordu. "İktidara gelince insanların basireti bağlanır" diye bir söz vardır. Ağaoğlu'nun bu konudaki sözleri bunun tipik bir örneğiydi.

İlândan amacın belirli bir konuyu halk arasında en geniş bir şekilde yayma olduğuna göre, bu dağıtım şeklinin ne kadar aksak olduğu ve partizan bir tutumu bütün açıklığıyla ortaya koyduğunu göstermekteydi. Değil ülke çapında, Ankara'da yayınlandığını bile kimsenin bilmediği bir gazeteye ödenen parayla yıllardan beri İstanbul'da yayınlanıp da yurdun her köşesine dağıtılan gazetelere ödenen para arasındaki fark ortadaydı.

Bu resmi ilân yolsuzluğu yıllar yılı sürmüş, iktidara gelen her parti kendi yanında gördüğü gazete sahiplerini devlet kesesinden zengin etmişti. Bu hal, Falih Rıfkı Atay'ın "Besleme" basın adını verdiği gazetelerin türemesine ve meslekle uzaktan yakından ilgisi bulunmayan kimselerin zengin olmasına yol açmıştı.

Dikkate değer bir olaydır, onun için burada değinmeden geçemeyeceğim: DP iktidara geldikten sonra bir anda spor yazarlığından

-at yarışı tahminleri yapardı- gazete patronluğuna atlayıp büyük olanaklara sahip olanlar ortaya çıktı. İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de bu tür gazetelerin sayısı birden yükseldi. Tümünün baskı sayısı, İstanbul'da tanınmış bir gazetenin baskı sayısından daha azdı. Ama her ay devletin on binlerce lirasını ceplerine indirmeye başladılar.

Günlerden bir gün, Başbakan Yardımcısı Samed Ağaoğlu'yla konuşurken bana, "Karakuş, neden bir gazete çıkarıp kendi istediğini rahat rahat yazma olanağını aramazsın?" biçiminde bir soru sordu. "Nasıl yapacağım? Bu iş için para gerek," deyince, Ağaoğlu'nun karşılığı şu oldu, "Düşündüğün şeye bak. Biz kimlere para vermiyoruz. Sen hazırlığını yap, gerekli yardımı da biz yaparız." Hiç çevap vermeden yanından ayrıldım. Ağaoğlu "Besleme" basına bir yenisini daha katmak istiyordu.

Bu resmi ilân konusuyla ilgili olarak bir başka anımı da anlatmak isterim: Günlerden bir gün, Vakit Gazetesi'nin sahibi CHP Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Us, devrin Başbakanı Şemseddin Günaltay'ı görerek:

"Beyfendi,"der. "Şu Vatan Gazetesi partimiz hakkında hemen her gün yapmadık iftira, isnat bırakmıyor. Gazete bu niteliğiyle muhalefetin bir numaralı yayın organı halinde. Dikkat ettim, aldığı resmi ilân parası bize göre birkaç kat fazla. Ondan kesin de bize verin demiyorum, ama lütfedin. Biz CHP'li olmamız nedeniyle servetimizin büyük bir bölümünü bu uğurda yedik. Ne olur, bize de hiç değilse Vatan Gazetesi'nin aldığı resmi ilan kadar ilân verin."

Hakkı Tarık Us'un isteğine Başbakan Günaltay'ın verdiği cevap şu olmuştu:

"Rica ederim Hakkı Tarık bey, bu gibi konular hakkında bana gelmeyin. Kararname neyi gerektiriyorsa o yapılır."

Günaltay'ın görev anlayışı buydu. Sözüm ona çok partili yaşamın ülkemizde yeni başladığı günlerdi. Bir dedikodu konusu olur da konu Meclis'e getirilirse ben ne cevap veririm korkusu Günaltay'a bu cevabı verdirmişti. Ama ondan sonra İktidara gelen DP hükümetleri, bu konuyu adamakıllı bir sömürü yöntemi haline getirdiler. Ben mesleğe başladığım günlerde, Babıâli'de, ülkenin düşünce yaşamına egemen Hüseyin Cahit Yalçın, Zekeriya Sertel, Ahmet Emin Yalman, Yunus Nadi, Necmeddin Sadak, Sedat Simavi gibi kişiler vardı. DP iktidarı zamanında bu adamların bazıları öldü, bazıları çekildi. Bunların yerine demir ticareti

yapanlar, taşaronlar, piyasada kâğıt karaborsası yaparak zengin olanlar ya da resmi ve özel ilânlar yoluyla kısa sürede milyon sahibi olanlar geldi.

Kendine güvenen, güçlü bir iktidar yasalarda gerekli değişiklikleri yaparak resmi ilan yoluyla dağıtılan devletin milyonlarına sahip çıkamadı. Her yıl bu gider arttıkça arttı, milyonları aştı. İktidarlar, kendilerine yandaş bulmak için Devletin parasını har vurup harman savurdular. Bu yolla basında "ahlâk" diye bir şey bırakmadılar. Eline kalemi alan yazarın gözü, kulağı hep iktidar çevrelerine bağlı kaldı.

Oysa yapılacak şey çok kolaydı: Resmi ilânları Resmi Gazete'de yayınlamak. Hem iş adamları bu gazete yoluyla ilânları izlemek olanağına sahip olur, hem de devlet bir yılda harcadığı resmi ilân giderlerini Resmi Gazete satışıyla karşılar, yeni bir matbaa kurabilir ve her şeyden önce basın kendini bu kadar tecavüzden korumuş olurdu.

Bu önlem hem resmi ilânı verenin, hem de alanın işine gelmedi. İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de irili ufaklı bir sürü gazete boy gösterdi. Bir sömürü düzeni kurulmuştu, her şey kapanın elinde kalıyordu neredeyse. Öyle günler geldi ki, Ankara'da üç beşinin adını sayabildiğim 28 günlük gazete çıkmaya başladı. Naylon kadrolarla devlet dolandırıldı. Bunu harkes bildiği halde kimse ses çıkarmadı.

CHP'NİN MALLARI

1951 Ağustosunda hazırlanan bir kanun tasarısıyla devlet tarafından CHP'ne geçmiş olan malların ve bu arada Halkevlerinin yeniden devlete geri verilmesi isteniyordu. Bu konu günlerce hatta aylarca iktidar-muhalefet sözcüleri arasında tartışma konusu oldu. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, birgün bu konuyla ilgili olarak Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada, "İktidar partisinin Halkevlerini ileri sürerek hazırladığı kanun tasarısı, partimizin varlığına karşı girişilmiş yeni ve insafsız bir teşebbüstür. Bu kanun tasarısıyla partimiz "gâsıp" olarak gösteriliyor, devamlı bir şekilde hesap isteme ve borçlandırma yoluyla partimiz kuruluşları çalışamaz bir hale sokulmak isteniyor. Mahkeme kararına dayanmadıkça gâsıp isnadı, siyasi iktidarın iftirası niteliğinden kurtulamaz," dedi.

Bundan sonra söz alan öteki milletvekilleri de bu konudaki görüşlerini açıkladılar. Bu arada konuşan DP Manisa Milletvekili Refik

Şevket İnce, İnönü'nün düşüncelerini ele alarak şöyle dedi:

"İnönü 'sorumlu benim' diyor. Olayları yakından bilen bir insan olarak bana sorun. Şayet Meclis, Af Kanunu çıkarmasaydı, İnönü bu kürsüde değil, hapisanelerde sürünmekteydi."

Refik Şevket İnce, Dernekler Kanunu'nun siyasal partilerin ticaret yapmalarını yasaklamasına karşın CHP'nin, halkevleri dahil olmak üzere, bütün taşınmayan mallarını ticarethane gibi işletip fırıncılık, kahvecilik, fabrikatörlük ve hatta meyhanecilik yaptığını iddia etti.

Ertesi gün aynı konuda Millet Meclisi'nde yine aynı suçlamalar ileri sürüldü. DP Erzurum Milletvekili, gazeteci Bahadır Dülger, İnönü'yü "Gâsıp" bir partinin başkanı ilân etti. 1946 seçimlerinde sahte tutanaklarla milletvekili seçildiğini ileri sürdü.

Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Millet Meclisi'nde CHP'nin meşru olmayan malları hakkında açıklama yaparak şunları söyledi:

"1932 yılından 1950 yılı mayıs ayına kadar Halkevleri için çeşitli yardımlar yapılmıştır. Devlet bütçesinden 27 milyon 36 bin 750 lira, Özel İdare'den 14 milyon 151 bin 028 lira, belediyelerden 6 milyon 385 bin 689 lira, köy bütçelerinden 519 bin 615 lira, iktisadi devlet kuruluşlarından 256 bin 028 lira ki toplam olarak 48 milyon 679 bin 090 lira ödenmiştir.

1932 yılından 1950 yılı mayıs ayına kadar Halk Partisi'ne şu yardımlar yapılmıştır: Örtülü ödenekten dokuz milyon 918 bin lira, bankalardan 1 milyon 528 bin lira, çeşitli gelirlerden dört milyon 954 bin 538 lira ki toplam olarak 18 milyon 041 bin 051 lira Bu paranın 27 milyon lirası Halkevlerine sarfedilmiştir. 11 milyon lirası ile Halkevleri hizmeti görülmüştür. 5 milyon 773 bin 229 lirası da CHP'nin zimmetindedir. CHP'nin elinde 871 bina, 363 parça arsa vardır. Toplm olarak 1234 taşınmaz mala sahiptir."

Maliye Bakanı'nın verdiği tamamlayıcı bilgilere göre, bu taşınmayan mallar, bina ve arazi vergilerinin az ödenmesi için değerleri noksan gösterilmiş, tapuya da bu şekilde yazdırılmıştır. Bunların tapu değerleri, üç milyon 672 bin 127 liradır.

Üç gün süren bu konuşmalardan sonra CHP'ne ait malların devlete geri verilmesiyle ilgili kanun tasarısı Millet Meclisi'nde 362 oyla kabul olundu. CHP'liler oylamaya katılmadılar onlar Meclis'i terk ederken, Menderes, "güle güle" diye bağırıyordu. DP'den de üç milletvekili

tasarıya muhalif oy vermişti; Prof. Remzi Oğuz Arık, Dr. Cezmi Türk ve Yusuf Ziya Eser bir süre sonra DP'den istifa ederek ayrıldılar.

Bu kanun CHP'ye çok ağır bir darbe oldu. Kanun kabulüyle söz konusu taşınmaz malların boşaltılması için yapılan ihbardan bir ay sonra geri alınma işi başladı ve zamanında da uygulandı.

DP iktidarı "Devri sabık" yaratmayacağız, diyerek iktidara geldi. Bu kanunla da "devri sabık"ı kısmen yaratmış oldu. Gerçekteyse, kanunların gereğini olduğu gibi yerine getirmek DP'nin asıl görevlerindendi. Ama çoğunluğu CHP okulundan mezun olan bu, partinin ileri gelenleri, daha fazla ileri gitmekten kaçındılar. Her halde bir gün kendilerinin de başına ayni şeylerin geleceğini düşünerek, hukuksal olmaktan çok siyasal amaçla hareket etmeyi kendi açılarından daha uygun buldular.

HABİB EDİP TÖREHAN'IN MEKTUBU

Halk Partisi'ne ait malların devlete geri verilmesi işi tamamlandıktan bir süre sonra CHP Genel Başkanı İnönü'ye bir mektup geldi. Bu mektubu yazan kişi, tütün ihracatçılığından büyük para kazanmış, daha sonra Yeni İstanbul Gazetesi'ni çıkarmış olan Habib Edip Törehan'dı. Törehan bu mektubunda bir zamanlar Atatürk'e armağan ettiği altın bir sigara tabakasının nerede olduğunu soruyor, geri almak için değil, yerini öğrenmek için bu mektubu yazdığını İnönü'ye bildiriyordu. İnönü, düşündü, taşındı. Taşınmaz mallarla birlikte bir bölüm taşınır mallar da geri alınmıştı. Böyle bir altın tabakadan hiç haberi yoktu. O günlerde parti ileri gelenlerinden birini çağırarak böyle bir tabakadan haberi olup olmadığını sordu. Bu kişi, "Hatırladım, tabaka benim masadaki gözde duruyor," dedi. İnönü bunun üzerine, "O halde getirin, onu da Atatürk'e ait müzeye verelim," dedi. Karşısındaki kişi, "Peki," diyerek aşağı kata indi ve biraz sonra tekrar İnönü'nün karşısına çıkıp, "Almışlar, tabakayı masamın gözünde aradım, bulamadım," yanıtını verdi. İnönü donakalmıştı. Habib Edip Törehan'a ne diyeceğini şaşırmış haldeydi.

O günlerde bu sigara tabakası, parti içinde hayli dedikoduya neden oldu. Tabakanın kaybolduğunu söyleyen kişi üzerinde çeşitli yollardan baskılar yapıldı ve sonunda tabaka bulunarak Atatürk'e ait müzeye gönderildi.

Daha sonra öğrendiğimize göre, bu kişinin birçok böyle marifeti vardı. Bir Bakanlığın kitaplığından kaldırdığı büyük boyuttaki İngilizce ansiklopediyi evine götürmüş, onun yerine daha küçük boyuttaki ansiklopediyi koymuştu. Bir süre sonra bu işin de farkına varıldı. Yanlışlıkla kitapların değiştirilmiş olabileceği kendisine bildirilerek, büyük boyutaki ansiklopedi bakanlıktaki yerine kondu. Söz konusu kişiye ait bu ve daha buna benzer çeşitli hikâyeler dilden dile dolaşıyordu.

KABİNEDE GÖRÜŞ AYRILIKLARI

Günler geçiyor ve her geçen gün DP kanadında yeni görüş ayrılıkları beliriyor, il kongreleri büyük kavga ve gürültüler arasında son buluyordu. 29 Mart 1952 günü CHP eski bakanlarından Cemil Sait Barlas'ın Pazar Postası adlı gazetesinde bu konuyla ilgili çeşitli haber ve yorumlar göze çarpıyordu. Aynı gün yayınlanan bir başyazıda, Adnan Menderes'in muhalefetteyken güler yüzlü, tatlı dilli bir kişi olduğu halde iktidara geçtikten sonra, muhalefet şöyle dursun, kendi partili arkadaşlarınca yapılan eleştirilere bile katlanamadığı belirtiliyordu. Bu yazıda, Şehir Meclisleri'nde, parti il kongrelerinde DP'lilerin sile tokat birbirlerine girdikleri belirtilerek şöyle deniyordu:

"Sağlık Bakanlığı'nda hemen herkes, Dr. Ekrem Hayri Üstündağ'ın altı aydan fazla bir zamandan beri hükümet başkanıyla konuşmadığını, Sağlık Bakanı'nın Bakanlar Kurulu toplantısına katılmadığını bilmektedir.

"İçişleri Bakanlığı'yla ilgisi bulunanlar, bugünkü İçişleri Bakanı Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun Başbakan'lığa yolladığı kararnamelerin iki aydan fazla bir süreden beri çıkmadığını bilmekte, bunu Başbakan'la olan dargınlığına bağlamaktadırlar."

Bu başyazının yayınlanması üzerine, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ'ı telefonla buldum. Üstündağ şunları söyledi:

"Bu haberler uydurmadır, özel amaca dayanmaktadır. Normal çalışmalarımız sürüyor. Altı aydan beri Bakanlar Kurulu toplantısına katılmadığım iddiası da doğru değildir. Bunları benim ağzımdan yazabilirsiniz."

Bakanın bu yalanlamasına karşın, DP'liler arasındaki anlaşmazlıklar her gün biraz daha su yüzüne çıkmaya başladı. 3 nisan günü İzmir'de,

Genel Kurul'un müdahalesine karşın İzmirli DP'liler arasında Kubilay ocağının aylık toplantısında Belediye Başkanı Rauf Onursal bir konuşma yapmış, bu konuşma üzerine muhaliflerinin saldırısına uğramış, taş ve sopalarla üzerine yürüyenler olmuş, çürük yumurtalarla perişan hale getirilmişti. Başlayan kavga ancak polisin yetişmesiyle sona erdi. Rauf Onursal, bir süre önce de CHP Genel Başkanı İnönü'nün sınır dışına atılmasını istemiş, bu nedenle de arkadaşlarının ağır eleştirisine uğramıştı.

Yine aynı günlerde İstanbul'da, belediyenin çöpçü kadrosundan maaş alanlarla ilgili bir haber yayınlandı. Bu haberde şöyle denilmekteydi:

"Belediye daimi encümeni bütün daire müdürlerinden ve bu arada temizlik işleri müdürlüğünden 'anblok' ödenekle çalışanların adlarını istemiştir. Daimi encümen, memur olan ve ayrıca belediyenin 'anblok' kadrosundan gündelik olarak çalışan parti ileri gelenleri tarafından tavsiye edilmiş kimselerin bulunduğunu, hatta parti yönetim kurulu üyelerinden birinin mahalle çavuşluğu kadrosundan maaş aldığını ileri sürmüştür. Halen Temizlik İşleri Müdürlüğü'nde iki üç görevi olan, bu kadrolardan maaş ve ücret alan 29 kişinin bulunduğunu ilgililere bildirmiştir. Diğer müdürlük kadrolarında da bunun gibi birkaç yerden birden maaş ve ücret alanların listeleri hazırlanmıştır."

Buna benzer başka bir haber de İzmir'den gelmekte, bu haberde de İzmirli Demokratlar arasında meydana gelen "ikilik" sonucu DP Eşrefpaşa İlçe Başkanı Şeref Balkanlı'yla İzmir İl İdare Kurulu eski üyesi, gazeteci Adnan Düvenci'nin partiden çıkarıldıkları belirtilmekteydi.

O Adnan Düvenci ki, bu parti için pek çok şey vermişti. Demokrat İzmir Gazetesi'nin sahibi ve başyazarı olarak özgürlük ve demokrasi uğruna yaptığı yayınlarla bütün Egeli yurttaşların büyük övgüsünü kazanmış bir kişiydi. Gazetesinde yayınladığı haber ve yazılardan ötürü hakkında soruşturma açılmış, hapse girmiş, özgürlük savaşında çeşitli sıkıntılara göğüs germişti. Çıkar düşünmeden verdiği savaşın bugün karşılığını görüyor, Belediye Başkanı'nın hatırı için Ege'de kendi eliyle kurduğu partisinden kovuluyordu.

FEVZİ LÜTFÜ KARAOSMANOĞLU İSTİFA ETTİ

Bu olaylar yurdun çeşitli bölgelerinde yayınlanmıştı. Trabzon'da DP'liler arasındaki anlaşmazlık üzerine, zamanında yapılması gereken il

kongresi belirsiz bir süre ertelenmişti. İzmir'de Alsancak Kongresi'nde çıkan kavga ancak polis tarafından önlenebilmişti. Derken kabinede bir patlama oldu. İki aydan beri Başbakanla görüşemeyen Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, bakanlıktan istifa etti. Karaosmanoğlu'nun DP'den ayrılarak bazı arkadaşlarıyla yeni bir parti kuracağı haberleri duyuldu. Bu patlama DP'nin geleceği için hiç de hayırlı bir belirti sayılmadı. Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, maddi ve manevi varlığıyla DP'ye kuruculardan fazla emek vermiş bir insandı. Olay DP'liler arasında olduğu kadar ülke düzeyinde de büyük yankı yaptı. Bu istifadan on gün kadar önce Pazar Postası'nda yayınlanan haberlerin doğruluğu anlaşılmış oldu. Karaosmanoğlu'nun istifası, uzun süreden beri DP'nin üst düzeyinde süregelen çekişmelerin bir sonucuydu. Aynı gün Hürriyet Gazetesi'ne verdiğim bir haberde şu satırlar yer alıyordu:

"Hükümet başlamanın birçok işte birinci derecede söz ve yetki sahibi olmak arzusunun bu işte büyük etkisi olmuştur. DP iktidara geldikten sonra, Avni Başman, Nihat Reşat Belger, Refik Şevket İnce ve Fahri Belen hangi nedenlerle istifa etmişlerse, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'da aynı nedenle istifa etmiştir. Bu istifanın DP bünyesinde geniş sarsıntılar yapacak nitelikte olduğu hakkındaki kanı umumidir. Yan tutmayan gözlemciler bu olayı bir 'son' olarak değil, yeni ve önemli gelişmelerin bir 'başlangıcı' olarak görmektedirler."

Aradan geçen günler ve aylar bu görüşümüzde ne kadar haklı olduğumuzu bize gösterdi. Bir yandan parti ve hükümet içindeki huzursuzluklar artarken, öte yandan basında DP'ye karşı girişilen kampanya daha yaygın bir hal aldı. Bunun üzerine, basını susturmak için Türk Ceza Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılması gereği üzerinde duruldu. Bakanlıkların manevi kişiliğini zedeleyici yayınlar savcılar tarafından dava konusu edilmekte, Bakanların kişiliklerine ait yayınlar için kamu davası açılmamaktaydı. Kanunda yapılacak değişiklikle buna da olanak sağlanacaktı.

Aradan birkaç gün daha geçti, Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Gözü kapalı oy verme" başlıklı bir başyazısı yayınlandı. Bu yazıda Millet Meclisinin manevi kişiliğini küçük düşürücü sözler bulunduğu gerekçesiyle Hüseyin Cahit Yalçın hakkında dava açılması istendi ve dokunulmazlığının kaldırılması yoluna gidildi. Bilirkişi olarak Yargıtay eski Başkanlarından Fuad Tuğcu, Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Profesörü Faruk Erem, Prof. Bülent Nuri Esen yazıda suç unsuru bulunmadığını ileri sürdüler.

Hüseyin Cahid Yalçın, Millet Meclisi kürsüsünden yaptığı konuşmasında, "Ben de bu Meclisin bir üyesiyim. Mensubu bulunduğum bir topluluğu nasıl tahkir ederim? " diyor, ama sözleri DP'lilerce olumlu karşılanmıyordu. Hüseyin Cahid Yalçın'ın dokunulmazlığının kaldırılmasıyla ilgili rapor DP milletvekilleri tarafından kabul olundu. Eski bakanlardan Refik Şevket İnce, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Avni Başman, Halil Ayan ve Prof. Fethi Çelikbaş, İzmir milletvekili Osman Kapani, eski yargıtay üyelerinden Ankara milletvekili Osman Talat İltekin, Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu ve Raif Aybar gibi tanınmış Demokratlar muhalif oy kullandılar.

DEMOKRASİ DEĞİL KAKOKRASİ

O günlerde Ulus gazetesinde ceza kanununun 159. maddesinin değiştirilmesi amacıyla yapılan girişimler ele alınmakta ve şiddetli eleştiriler yapılmaktaydı. Ankara Hukuk Fakültesi profesörlerinden Bülent Nuri Esen, Ceza kanununda; Bakanların kişiliğiyle ilgili yayınların da bir "kamu davası" niteliği taşıyacağı hakkındaki kanun değişikliğine yabancı ülkeler yasalarında rastlanmadığını ele almakta, Türk anayasasında bu tür ayrıcalıkların kaldırılmış olduğunu ileri sürmekteydi. Prof. Esen şöyle diyordu:

"Bu tür tasarılar söz konusu edildiği sürece Türkiye'de demokrasiden değil, hukuk biliminde kakokrasi dediğimiz bir garip rejimden söz açmak yerinde olur."

Bülent Nuri Esen'in bu sözleri günlerce siyasal çevrelerde tartışma konusu olmuş, "kakokrasi" sözcüğünün profesör tarafından uydurulduğu ileri sürülmüştü. Bazı profesörlerin de buna benzer beyanlarda bulunması iktidar çevrelerinde duyulan sinirliliği büsbütün artırmıştı. İktidar partisini tutan gazeteler, "Üniversite özerkliği hep iktidarı eleştirmek değildir," diye profesörlere çatmaya başlamışlardı. Tartışmalar uzun sürdü. Prof. Esen, "Bu demokrasi karakuşidir," derken, Prof. Faruk Erem, "Basın bugün devletin elinde bir tekel maddesi haline gelmiştir," diyerek Bülent Nuri Esen'in görüşünü destekliyordu. Prof. Vasfi Raşit Sevig, gazetelere zaman zaman verdiği demeçlerle iktidarın yanlış bir yolda olduğunu söylüyordu.

Bu yaylım ateşi karşısında iktidar çevreleri de kendi açılarından bazı girişimlerde bulunuyor, örneğin Maliye Bakanlığı, Hüseyin Cahid

Yalçın'ın bugüne kadar dış ülkelere görevli olarak gitmesi nedeniyle aldığı yollukları belgelerle kapatmadığını ileri sürerek kendisinden 50 bin lira istiyordu. Artık her alanda karşılıklı bir savaş başlamıştı. Bir süre sonra Başbakan Adnan Menderes, fakülte profesörlerine "Kara cübbeliler" diye saldırıya başladı. Bir yanda özgürlükçü basın, ilerici aydın çevreler, öbür yanda iktidarın yardakçıları her gün karşı karşıyaydılar. Dünkü özgürlük kahramanları, bugün Faşist İtalyan Ceza Kanunundan alınan Türk Ceza kanununun 159. maddesinin savunuculuğunu yapmaktaydılar. Zafer gazetesinde yayınlanan yazılarda demagojinin "şaheser" örnekleri verilmekteydi: "Gün geldi ki, bu memlekette Hürriyet ve İtilaf fırkasının liderleri, 'İttihad ve Terakki hakim olacağına Ruslar gelsin' demekten çekinmediler. Halk Partisi de süratle aynı yola doğru yürümektedir. 159. maddenin Türk ceza kanunundan tamamen kaldırılması önerisi, bu fevkalade yürüyüşün çok acı bir delilidir," deniliyordu gazetede.

REFİK KORALTAN'IN İLK DANSI

Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, başlı başına bir âlemdi. Günlük yaşamında geçen olaylar dilden dile dolaşır, böyle bir kişinin nasıl olup da Millet Meclisine Başkan seçildiği dedikodu konusu olurdu. 1 Mayıs 1952 günkü Hürriyet gazetesinde Koraltan'la ilgili şu haber yayınlandı:

'Dün gece Ankara Orduevinde saat 24'ü geçtiği sıra, Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan orkestrayı iki kez durdurarak iki uzun konuşma yapmıştır. Meclis Başkanı, büyük bir neşe içinde eğlenen yurtaşları görmekten duyduğu sonsuz sevinci dile getirmiş, bunun demokrasi sayesinde meydana geldiğini belirterek, Atatürk'e ait bir anısını anlatmış ve şöyle demiştir:

"Hiç unutmam, ben de ilk dansı 1923 yılının martında kendim gibi şişman bir hanımla yapmıştım. Atatürk'ün de bulunduğu bu gecede dans ederken büyük Ata'ya çarpmış, kendilerinden "Daha beceremiyorsun Refik" ihtarını almıştım. Bugün Türklerin modern, demokrat, muasır medeniyet seviyesine geldiğini görerek göğsüm kabarıyor, Allah memleketin sevincini daim kılsın."

'Bu sözler salonu dolduran halk tarafından alkışlanmış, orkestra bu geceyi tarihi (?) kişiliğiyle şereflendiren Koraltan'a teşekkür etmiştir.'

Meclis albümünü açtığınız zaman Koraltan'ın Almanca bildiğini okurdunuz. Oysa Koraltan bu dili bilmezdi. Almanya'dan getirttiği bir mürebbiyeden öğrendiği birkaç sözü, arada bir kullanmaktan büyük zevk duyardı.

Uzun yıllar DP milletvekilliği yapmış, parti ileri gelenleriyle sıkı ilişkiler kurmuş, tanıdığım bir gazeteci arkadaşım anlatmıştı:

"Bir gün beni yemeğe alakoymuştu. Yemekten önce ,'Aperitif alır mısın? ' diye sordu. Biraz sonra en iyi viskiler birbirini izlemeye başladı. Benim gibi daha bazı dostları, arkadaşları da vardı yemekte. Viskiler içildikçe, fındık fıstık yendi, fındık fıstık yendikçe de mideler doldu ve bir ağırlık duymaya başladık. Sonunda sofraya oturmuştuk ki Koraltan'ın sesi duyuldu:

"Fraulein!"

Alman kadın cevap verdi:

"Jawohl ekselans"

'Zuppe nicht? "

'Nicht ekselans."

Koraltan iki elini yana açtı. "Çorba yokmuş," dedi. Konuşmayı dinleyenler gülmekten kırılıyorlardı. O bize iltifatta bulunurken, alt kattaki eşi hastalıktan yatağından kalkamıyordu. Yemeğin sonuna doğru Koraltan'ın yine sesi yükseldi:

'Freulein."

"Jawohl ekselans."

"Baklava nicht."

'Nicht ekselans."

Koraltan yine iki elini havaya kaldırarak, "Baklava yokmuş," dedi.

Koraltan, olağanüstü günlerde Meclis toplantılarına başkanlık ederdi. Bu başkanlığı sırasında tüzük gereklerine aykırı bir davranışta bulunmaması için Meclis Genel Sekreteri yanından ayrılmazdı. Buna karşın muhalefet milletvekillerinin konuşmalarına izin vermez, bu yüzden kıyametler kopar, o elinin tersiyle hepsini tersler, gülüşmeler, kahkahalar gırla giderdi.

Bir gün bana, "Seni Meclis Başkanı çağırıyor," dediler. "Hayırdır inşallah," diyerek odasına çıktım. Özel Kalem Müdürü haber verdi, içeri girdim.

Koraltan çok sinirli görünüyordu.

"Bugün bir hanım gazeteci lokantada sigarasını içerek dumanını bir

milletvekilinin yüzüne üflemiş. Bu nedenle gazetecilerin meclis lokantasına girmelerini yasaklıyorum," dedi.

"Böyle şey olamaz," diye karşılık verdim.

"Ben bu hanım gazetecinin kim olduğunu tespit ettim."

"Kimmiş? "

"Nilüfer Yalçın."

'Hiç sanmam. Nilüfer Yalçın, terbiyeli, hanımefendi bir gazetecidir."

'Hayır, oymuş."

"O halde izin verin de bir araştırayım," diyerek salondan çıktım. Arkadaşlara durumu anlattım. "Yahu Nilüfer kaç gündür rahatsız, Meclise bile gelmiyor," dedi biri. Araştırdık, soruşturduk. Bu kadının gazeteci - bir milletvekili tarafından meclis lokantasına sokulan, meslekdaşlar arasında pek de hoş karşılanmayan, mesleğe yeni başlamış bir kadın gazeteci olduğunu öğrendim. Hemen Koraltan'ı bulup durumu olduğu gibi kendisine anlatım. Bu gazeteci milletvekili, DP listesinde Balıkesir'den bağımsız" olarak seçilmiş bir kişiydi. Tabii onu çağırıp bir şey söyleyemedi. Biz de lokantaya girip çıkmaya devam ettik.

Koraltan hakkında zaman zaman Başbakan Adnan Menderes'e de yakınmalar olurdu. Menderes'in, "Ne yapayım, hangi işe versem daha yaranı olur? " diye çaresiz olduğunu söylediği anlatılırdı. Koraltan'ın, Menderes'e bakarak ağarmakta olan saçlarını boyadığı da yine aynı söylentiler arasındaydı.

Yine o günlerde, Ulus gazetesinde Falih Rafkı Atay, Refik Koraltan hakkında "Bir tip" başlığını taşıyan bir yazı yayınlamıştı. Ad vermeyerek yazdığı bu yazıda, Falih Rıfkı Atay, Koraltan için, "Peresiş ile prestij'i ayıramayacak kadar cahildir," demişti.

O gerçekten bir gösteriş heveslisiydi. Boyuna bosuna, davranışlarına bakanlar, ondan bir şeyler bekler görünürlerdi. Oysa Koraltan, hiç de yerinin adamı değildi. Ne var ki, bir kere Demokrat Parti'nin "Kurucular"ı arasına girmişti. Bir "vefa" duygusuyla arkadaşları Millet Meclisi Başkanlığını en uygun iş olarak bulmuşlar, bu görevi ona vermişlerdi.

RADYOLARDA KUR'AN

DP iktidarı o günlerde halkın dinsel duygularını sömürmek için büyük çaba içindeydi. İktidara geldiği gün verdiği Arapça ezan okunması

kararından sonra, bu kez radyolarda Kur'an okutturulması kararlaştı. Diyanet İşleri Başkanlığında hazırlıklara başlandı. 1952 yılının ramazanında, vaiz bulunmayan il ve ilçelere vaiz tayini için harekete geçildi. Diyanet işleri Başkanlığı, bu konudaki bildirisinde, camilerde DP'nin iktidara geldiği gün olan 14 mayısın önemi, "Memlekette kökleşen demokrasi sayesinde milletin dinine kavuştuğu" düşüncesinin halka anlatılacağı belirtiliyordu.

Ramazan geldi. Bu ramazanla birlikte camilerden dinsel-siyasal vaizlere de başlandı. "Memleket dinsizlerin elinden kurtarıldı" savıyla geniş halk yığınları etki altında bırakılmaya başlandı.

Balıkesir DP il kongresinde, din konusuyla ilgili konuşmalar yapıldı. Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ve Başbakan Adnan Menderes'in de hazır bulunduğu bu toplantıda söz alan delegelerin hemen hepsi, aralarında söz birliği etmişcesine özelikle din, kur'an,açık giyinen kadın konuları üzerinde durdular. Niyazi Hepgülen adındaki bir delege, radyo yayınlarından bıktığını, biraz da din ve ahlak konuları üzerinde durulması gerektiğini söyledi. Başka bir delege 1 Mayıs bayramının kaldırılmasını isteyerek, bunun komünist bayramı olduğunu ileri sürdü. Bir delege de, imamların özel giysileriyle dolaşması önerisinde bulundu. Sıtkı Tuzcuoğlu, çıplak kadın resmi basan dergi ve gazetelerin bu davranışlarını 'ahlaksızlık' olarak niteledi, "Bunların kökü kazınmalıdır," dedi.

Susurluk Belediye Başkanı Eroğlu da, Kur'anın Türkçe yazılamayacağını, İmam Hatip okullarında Kur'anın Arapça okutulmasını ve öğretilmesini istedi. Sözlerine devamla, "Radyolarda niçin her gün Kur'an okutmuyoruz? İngilizce dersi veren radyolarımız bize dinimizi niçin öğretmiyor? " dedi ve şiddetle alkışlandı.

Manyas'ta Kur'an öğrencisi olan Mustafa adındaki bir delege de, dini kötüleyen öğretmenlerin görevlerinden alınmasını istedi.

Şekip Arslan adındaki bir başka delege daha ilginç bir öneri getiriyordu. Çocuk yapmayan kadınlardan yılda 200 lira vergi alınmasını, genelevlerin kapatılmasını, zina suçlarına ait cezaların artırılmasını, kadın memurların işine hemen son verilmesini istedi. Salonu dolduran Demokratlar bu sözleri dakikalarca alkışladılar.

Bu konuşmalardan sonra, Başbakan Menderes kürsüye geldi. DP iktidara geldikten sonra eski iktidardan kalan "molozları temizlemek"le vakit geçirdiğini, asıl işlerin bundan sonra başlayacağını bildirdi. Bu

arada İnönü'nün Zonguldak ve Samsun'da yaptığı konuşmalara cevap verdi. "Laiklik demek, dine baskı yapmak demek değildir," dedi.

Bu sıralarda DP milletvekillerinden bazılarının yurdun çeşitli bölgelerindeki uygunsuz davranışları gözden kaçmıyordu. Seyhan milletvekili Mahmut Kibaroğlu'nun bir polis memurunu, Muş milletvekili Ferit Kılıçlar'ın bir inzibat erini tokatladıkları konusundaki haberler gazetelerde yayınlandı. Davacılar DP'lilerin siyasal nüfuzlarını kullanmaları sonucu davalarından vazgeçtiler.

Yaşam koşulları durmadan zorlaşıyor, yoksul halk günlük gereksinmelerini bulmakta hayli güçlük çekiyordu. Gazetelerin verdiği bilgiye göre, et kesimi yeterli olmaktan çok uzaktı. Et kesme yerlerinde bir yılda elde edilen et 88.760 tondu. Buna göre Türkiye'de adam başına yılda düşen et dokuz kilodan ibaretti. Evet, adam başına yılda dokuz kilo.

BİR FİNCAN KAHVENİN HATIRI

Telefon çaldı.

"Emin Bey? "

"Buyurun."

"Ben Cavit Oral."

"Tanıdım efendim, nasılsınız? "

"Emin Bey, nedir bu yazdıklarınız? "

"Hayrola efendim, hangi yazdıklarım? "

"Benim hakkımda yazdıklarınız? "

"Yalan, yanlış bir şey mi yazmışım? "

"Hayır ama, hani bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır derler. Doğrusu ben bunu sizden beklemezdim."

"Cavit beyciğim, yazdığım yazı meydana gelen olayın hafifletilmiş şeklidir. Olayı aynen vermedim."

"Nasıl yani? "

"Yani sizinle ilgili, aleyhinizde bazı iddialar var, suçlamalar var. Oysa ben haberimde bu iddia ve suçlamaları hafifleterek ifadeye çalıştım. Aleyhinde demedim, hakkında dedim."

"Yine de yazmanız doğru değildi," diyen Cavit Oral telefonu kapattı. Cavit Oral, Adana milletvekiliydi. Ben mesleğe başladığım yıl, onu Millet Meclisinin en genç milletvekili olarak bulmuştum. Adana'nın

toprak ağalarındandı. Toprak ve Tarım Kanunu ne zaman söz konusu olsa, Cavit Oral'ı bu kanunun karşısında bulurduk. 1945 yıllarında Adnan Menderes, Emin Sazak'la bu kanuna şiddetle karşı koyanlar arasındaydı. Menderes ve Sazak CHP'den ayrılmış, Cavit Oral ayrılmamıştı. Bunun nedeni, İnönü tarafından ona Tarım Bakanlığının verilmiş olmasıydı. Cavit Oral bu lütuf karşısında toprak ağalarından ayrı kalmış ama kafasıyla gönlüyle hep onların yanında yer almıştı. Birkaç kez kendi ağzından, "Ben yanlış yaptım, ondan -yani Menderes'den- ayrılmamalıydım," dediğini anımsarım. O günlerde CHP içindeki muhalefetinin nedeni de yine buydu.

Ben onun bu davranışını gazeteye yazdığım için sinirlenmiş, telefona sarılarak, "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır," diyerek duyduğu üzüntüyü belirtmişti.

Meslekte bu gibi şeyler olur, diye düşünürken yine telefon çaldı. Bu kez karşımda Osman Bölükbaşı bulunuyordu. Konuşmaya başladık:

"Merhaba yahu."

"Merhaba Osman Bey."

"Nasılsınız? "

"Sağolun iyiyim."

"Ne var, ne yok? "

"Vallaha pek yeni bir şey yok."

"Senin canın sıkılmışa benziyor, konuşmandan bunu anlıyorum."

"Hayır, hayır, mühim bir şey değil," dedim ve önce Cavit Oral'la aramızda geçen konuşmayı anlatım.

"Bana, bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır, dedi ve kırgınlığını belirtti."

Bölükbaşı hayretler içinde kalmıştı:

"Pekili..ona sormadın mı? Sen Halk Partisi iktidardayken onun her türlü nimetlerinden istifade ettin, en önemli mevkilere getirildin. Bakan oldun. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır, diyorsun. Sen Halk Partisinin kırk bin kahvesini içtin. Parti iktidardan düşünce sonra ona karşı çıktın. Bu yaptıkların ayıp değil mi? "

Evet, Cavit Oral'a söylenecek bunun gibi daha çok söz vardı ama insan o anda söyleyemiyor. Cavit Oral, Adana'daki toprakları için yaşıyordu. Bütün siyasal yaşamı bu toprakları savunmakla geçti.

REFİK ŞEVKET İNCE'NİN İSTİFASI

16 Haziran 1952 günü, Manisa milletvekili Refik Şevket İnce, DP Meclis Grubu Başkanlığından istifa etti ve istifasının nedenini kamuoyuna açıkladı. Bu istifa aylardan beri DP içinde süregelen "huzursuzluk"un yeni bir tanımı niteliğindeydi. Refik Şevket İnce, Parti Genel Başkanına yazdığı istifasında şöyle demekteydi:

"Sekiz aydan beri DP Meclis Grubu Başkanlığı görevini yapmaktayım. Bu dönem içersinde bir gün grup başkanı olarak herhangi bir sorun üzerinde sizinle görüşmek imkanını bulamadım. Devlet Başkanının Londra gezisinden tutunuz da Yunan Kralının gelip gitmesine, sizlerin Londra gezinize, Millet Meclisine bazı vergi kanunlarının verilmesine ve bazı kanunların Meclisten geri alınmasına dair en ufak bir bilgiye sahip olmadım ve olamadık.

"Gördüğüm ve anladığıma göre, hükümet grubu her ne suretle olursa olsun, savunmayla görevli bir organ sayıyor. Oysa gerçeklerin böyle olmadığı ve olmayacağı meydandadır. Bir grubun hükümetini savunma zorunluğu yanında murakabe ve kontrol etmesi de görevidir. Biz grup olarak hükümet işlerine karışmamayı daima görev saydık, fakat ihmal edilmekten de son derece üzüntü duyduk."

Refik Şevket İnce, istifasının muhalefet partisinde sevinç, iktidar partisi yönünden üzüntü yaratacağı düşüncesiyle aylarca sesini çıkarmadığını belirtmekte, sözlerine şöyle devam etmekteydi:

"12 Haziran 1952 tarihinde grupta bir kanun anlaşıyı yüzünden ikimiz arasında çıkan tartışmanın parti başkanına yakışmayacak bir dil ve davranışa dökülmesi artık sizinle parti bünyesi içinde herhangi bir kurulda beraber çalışmanın zor olacağına, sevgi ve saygının karşılıklı olarak gösterilmediği yerde makam işgal etmenin yararsızlığına kanaat getirmesini sağladı. Bu nedenledir ki, DP Meclis Grubu Başkanlığından çekilmeye karar verdim. Bu kararımı size bildirirken, partili arkadaşlarınızı küçük görmemenizi, onlardan en güçsüz görünenin dahi hayatın her çeşit gösterilerinde size yardımcı olabileceğini aklınızdan çıkarmamanızı tavsiye ederim."

Bu istifayla DP içinde büyük bir kaynaşma baş gösterdi. DP'nin kuruluşundan iktidara gelişine kadar büyük emek harcamış olan bu büyük hukukçunun DP Meclis Grubu Başkanlığından istifası, yeni bölünmelerin ve parçalanmaların başlangıcı olacaktı.

Olay, muhalefet çevrelerinde de geniş yankılar yarattı. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, "Bu istifa Adnan Menderes istibdadına karşı duyulan isyanın başlangıcı değil, devamıdır," diyordu.

Basında da konu günlerce ele alındı. Hürriyet gazetesine bu konuyla ilgili olarak verdiğim haberde şu satırlar yer almaktaydı:

"Refik Şevket İnce'nin sıradan bir milletvekili olmadığı herkesçe bilinmektedir. DP'nin kuruluşundan yıllarca önce CHP içinde CHP'ye karşı takındığı muhalif tutum ve davranışlarıyla demokrasi davasına bugün DP'nin başında olanlardan daha büyük hizmetler yaptığı gerçeği meydandadır."

İstifanın gazetelere yansıması üzerine, Başbakan Adnan Menderes ve yakınları hemen harekete geçtiler. İstifadan bir gün sonra konu DP Meclis Grubu toplantısında ele alındı. Menderes, yaptığı konuşmada Refik Şevket İnce tarafından ileri sürülen iddiaların 'yalan' olduğunu söyledi. Refik Şevket İnce'nin bu 'yalan' sözü üzerine sinirlenerek oturduğu yerden konuşması karşısında Menderes, Refik Şevket İnce'ye döndü, "İsterseniz hilafı hakikat diyelim," dedi. "Yalan" sözcüğünü Arapça'ya çevirerek onunla alay eder gibi konuşmaya başladı.

Refik Şevket İnce, tutuğu doğru yolun kurbanı olmuştu. Siyasal alanda işbirliği yaparak yola çıktığı kişilerle ortak bir nokta üzerinde değil anlaşmak, görüşmelerine bile olanak yoktu. Bunlar iki başka anlayışın insanlarıydı neredeyse. Onları birleştiren tek şey CHP'ne karşı olmaktı. İnce, bunda da ne kadar yanılmış olduğunu şimdi çok iyi anlıyordu.

Başbakanın konuşmasından sonra söz alan bazı milletvekilleri Refik Şevket İnce'yi, bazıları da Başbakanı tutmuştu. Bir ara Menderes'i tutan milletvekilleri, İnce'nin yanına gelerek istifasını geri almasını istediler. İnce, bir tertip karşısında olduğunun farkında bile değildi. Fazla ısrar karşısında oturduğu yerden Başkana, "İstifamı geri alıyorum!" diye bağırdı. Bu söz üzerine, Menderes tekrar kürsüye gelerek, istifanın kabulü halinde hükümet hakkındaki iddiaların doğru olduğu yolunda kamuoyuna bir kanı belireceğini ileri sürdü. Bunun üzerine Müfit Erkuyumcu adındaki bir milletvekilinin verdiği önerge okundu. Erkuyumcu, istifanın kabulünü ve hükümet hakkındaki iddiaların doğru olmadığının bir bildiriyle kamuoyuna duyurulmasını, bu konuda da bir karar alınmasını istedi. Önerge kabul olundu. Refik Şevket İnce, böylece Menderes'in yeni bir oyununa gelerek, hem grup başkanlığından oldu,

hem de ileri sürdüğü iddiaların doğru olmadığı grup kararı olarak tutanağa geçti.

Olaya DP çevrelerinde "kapanmış" gözüyle bakıldı. Buna karşılık muhalefet çevrelerinde uzun süre "günün konusu" olma niteliğini sürdürdü. Pazar Postası gazetesinde, Cemil Sait Barlas, yayınladığı başyazıda:

"İstifa mektubu, bugünkü iktidarın hareketlerinde kendi partisinin muvafakatini almadan emrivakiler yaptığının bir senedidir. Her konuşmasında partisinden ilham ve kuvvet aldığını söyleyen Menderes, görülüyorki, her önemli kararı verirken gaipten ilham almakta, kimseye danışmak gereğini duymamaktadır. İşte memleket için en büyük tehlike budur."

Bu tehlike gün geçtikçe arttı, bir gün geldi, DP'yi olduğu gibi ülkeyi de çok ağır koşullarla karşı karşıya bıraktı.

REFİK ŞEVKET İNCE'NİN ÖLÜMÜ

Refik Şevket İnce Parlamento yaşamımızda örneğine çok az, rastlanan kişilerden biriydi. Hak bellediği yoldan ayrılmayan, dürüst, namuslu bir adamdı. Politikada da namuslu olmanın acısını çekti. Bir zamanlar omuz omuza çalıştığı DP kurucularından en büyük kazığı yedi, bu yüzden de DP'den ayrılmak zorunda kaldı.

Ölümü üzerine, Hürriyet Gazetesi'nde "Refik Şevket İnce" başlığını taşıyan 1 Mayıs 1955'de yayınlanan yazıyı buraya almayı uygun gördüm:

"Son hastalığı sırasında doktorlar ona İsviçre'ye gitmesini, orada tedavi görmesini tavsiye ettiler. Merhum önce bu fikre yanaşmak istemedi. Memleket dövizini israf etmenin doğru olmayacağını düşünerek bu tavsiyeyi hoş karşılamadı. Sebep bu kadar saf ve temizdi. Fakat daha sonra müptela bulunduğu hastalıktan kurtulamayacağını anladı. İki bin lira döviz temin ederek refikası ile beraber İsviçre'ye gitti.

Muayene, tedavi ve yol masrafı olarak aldığı bu para ihtiyaca kâfi gelmedi. Yakınlarından yeniden bin lira daha istemek zorunda kaldı. Bu para gelinceye kadar sıhhati de biraz düzelmiş gibi oldu, memlekete dönme hazırlığı başladı.

Günlerden bir gün, refikasını yanına alarak şehir içinde bir gezinti

yaptır. Göz kamaştırıcı vitrinlerden birinin önünde karı koca bir müddet durdular. Bin liralık döviz olduğu gibi ellerinde kalmıştı. Refikası bir teklifte bulundu. Bu paranın birkaç yüz lirası ile kendisine bir saat almasını kocasından rica eti. Refik Şevket İnce, memlekete döndüğü zaman refikasına bir saat alacağını vaadetti. Avdetinde bin liralık dövizi olduğu gibi alakalı resmi makamlara tevdi etti.

Refik ,Şevket İnce, bu derece dürüst ve bu derece namuslu adamdı.

Refik Şevket İnce, Halk Partisi mensubu iken de hakka, hürriyete ve halk idaresine karşı büyük bir hayranlık duyar, bunu her fırsatta tekrar ederdi. O devirde her türlü aksaklığın parlamentoda bir muhalefet partisinin mevcut bulunmamasında olduğunu görür ve söylerdi. Devlet icraatındaki kontrolsüzlüğün birçok yolsuzluklara sebep olduğunu anlatır, bundan şikâyet ederdi.

Dr. Refik Saydam merhumun başvekilliği sırasında bir gün Refik Şevket İnce, CHP Meclis Grubu toplantısında söz aldı. Memleketin o zamanlar içinde bulunduğu ağır şartlarla ilgili uzun ve hararetli bir konuşma yaptı. Sözlerini şöyle sürdürdü:

"Arkadaşlar. Ben bu memleketin içinde bulunduğu durumu, Pasifiklerde başıboş dolaşan bir gemiye benzetiyorum. Halkı ambara doldurmuşlar, üst kapağını da kapatmışlar. Gemi su alıyor, gemi batmak tehlikesiyle karşı karşıya. Halk ambardan feryat ediyor, batıyoruz, imdat, diye bağırıyor. Gözlerini hükümete doğru çevirerek. Ama kaptan mevkiinde olan hükümet, kapağı kaldırmadan, ambarda ne olup bittiğini görmeden, anlamadan cevap veriyor: 'Batmıyoruz,' diyor."

Bu sözler hükümet üyeleri üzerinde dehşetli bir infialç sebep oldu. Başvekil Dr. Refik Saydam oturduğu yerden fırladı, yumruklarını sıkarak bağırdı: "Batmıyoruz!"

Refik Şevket İnce kürsüde gayet sakin bir eda ile Refik Saydam'a hitap eti: "Yine kapağı kaldırmadan konuştun."

Hükümet Reisi, biraz sonra kendisini o devrin Cumhurbaşkanı'nın yanında buldu. Ağlar gibi bir halle Refik Şevket İnce'den, onun ağır sözlerinden şikâyet etti.

Refik Şevket İnce,evet, hak bellediği yolda yalnız giden adamdı. Bir müddet sonra da mebusluktan da ayrıldı.

Yıl 1950. Seçimler yapıldı. Refik Şevket İnce, Milli Müdafaa Vekili olmuştu. Derhal müsteşarını çağırdı, ona şu talimatı verdi: "Bana uzaktan veya yakından intisabı olanlar, benim arkadaşım bulunanlar, size

gelip bazı temennilerde bulunabilirler. Bu kimseleri kabul edememezlik yapamazsınız. Ancak kanun yolundan hiç bir şekilde ayrılmamanızı sizden hassaten rica edeceğim."

Yıl 1954. Genel seçimlerin arifesindeyiz. Manisalılar başta olmak üzere bazı illerin halkı Refik Şevket İnce'ye müracaat ettiler. Namzetliğini kendi vilayetlerinden koyması ricasında bulundular. Merkezi Umumi, istediği yerden Refik Şevket İnce'yi mebus yapmaya hazır olduğunu bildirdi. O, hakkında gösterilen bu teveccühe çok teşekkür etti ve vaki ısrarlara aynı şekilde mukabelede bulundu:

"Memlekete istediğim gibi hizmet edemedikten sonra, mebus olmuşum ne çıkar? " dedi. Refik Şevket mesub olmayı yalnız 'memlekete hizmet' anlamına alan, öyle düşünen ve uygulayan bir insandı.

Bundan birkaç ay önce, bir akşam üstü Kızılay Meydanı'nda ona rastladım. Selâmladım. Karşılık verdikten sonra sordu:

"Ne var ne yok, Karakuş? "

"Güzellik Beyfendi."

Refik Şevket İnce başını saladı, "Güzellik... İnşallah öyle olur yavrum," dedi ve ekledi: "Eskilerden hayır yoktu, yeniler de istediğimiz gibi çıkmadı -gülümseyerek-. İnşallah iyi olur."

Hastalık onu hayli sarsmıştı. Ellerinin hafif titrediğini gördüm. Gözlerinde bir hüzün vardı. Ağır ağır yürüyor, ağır ağır konuşuyordu. Yanımdan uzaklaştı. Onu bir daha görmek nasip olmayacaktı.

Refik Şevket İnce, dürüsttü, yurtseverdi, her şeyden önce de idealist bir insandı. Onun insanlık vasıflarını belirtmek için uzun boylu hikâye anlatmaya ne gerek var? Yalnız şu kadarını söylemek yeter: Öldüğü zaman karısına İzmir'de bir ev, 240 lira da maaş bıraktı. Hepsi o kadar.

Refik Şevket İnce, ölmemesi, daha uzun zaman ülkemize hizmet etmesi gereken bir insandı. Ama felek, ülkeye de, ona da yar olmadı. Tam ve kamil çağında ona kıydı, aramızdan aldı götürdü.

Çok yazık oldu."

İNÖNÜ–MENDERES TARTIŞIYOR

1952 yılının kasım ayında CHP Genel Başkanı İnönü, seçimlerden sonra ilk kez İzmir'e gitmiş, orada yaptığı konuşmada iktidar partisini şiddetle yermiş, "Memlekette zulüm var, Türk ulusu buna asla müsaade etmeyecektir. Partizan yönetim memleketi ikiye ayırmıştır. Haber

veriyorum, tehlikeye işaret ediyorum," demişti.

Bu konuşmadan bir süre sonra Balıkesir'de CHP'lilerin yapmak istedikleri açık hava toplantısında, DP'lilerle CHP'liler arasında kavgalar çıktı, üzücü olaylar meydana geldi. CHP'liler bu olaylarda Balıkesir valisinin yan tutuğunu ileri sürerek konuşu Meclise getirdiler.

Bu konuda ilk konuşmayı İçişleri Bakanı Ethem Menderes yaptı, Balıkesir Valisinin kanuni görevini yerine getirdiğini, yapacak herhangi bir işlem bulunmadığını söyledi.

Bundan sonra eski bir CHP'li olan Devlet Bakanı Muammer Alakant kürsüye geldi, İnönü'nün yurttaşları kışkırttığını belirterek, bu sözlerin ancak eski bir "diktatör" tarafından söylenebileceğini gericilik iddialarının doğru olmadığını ileri sürdü.

İnönü kendisine tecavüz edildiğini bildirdi, kürsüye gelerek şöyle dedi: "Biz kanunların güvencesi altında görev yapmak isterken, bunu bulamadık. Şimdi sorumlu bakan bu kürsüye çıkıyor, tecavüz olmadığını söyleyebiliyor. Biz kanunun himayesini bekliyoruz. Fakat hükümet bunu bizden esirgemektedir. Gensoru önergesi verdik, iç politika konularını konuşmak istedik, hükümet bunu kabul etmedi. (Hükümet değil, Meclis sesleri).

İnönü sözlerine devamla, "Hayır, hayır, hükümet. Başbakan'ın bunu kabul etmediğini gazetelerden okuduk. Gensoru önergesinin reddinden sonra konuşmak kolaydır. Eğer bizimle konuşmaya cesaretleri varsa ortaya çıksınlar," dedi. Bu sözlerinden ötürü hükümet kendisini sorumlu tutarsa cevap vermeye hazır olduğunu bildirerek sözlerine şöyle son verdi:

"Eğer bu memlekette kanun varsa, bu hareketlerimin karşısında himaye görmemiz gerekir. Eğer sorumluluğunu bilmeyen bir hükümet varsa, bizim haklarımız sağlanamayacaksa, Meclis bu hükümetin hakkından gelmelidir. İzmir'deki sözlerim tam bir gerçektir. Tekrar ediyorum, Hükümet gericiliği okşayarak kendisine kuvvet sağlamaya çalışmaktadır. Hükümet Halkevlerini kapatmıştır. Bu gerici bir davranıştır."

Bu sözler Demokratların protestosuyla karşılandı, Başkan birkaç kez İnönü'ye ihtarda bulundu, İnönü sözünün böyle kesilmesi üzerine bunun da bir "zulüm" olduğunu söyledi ve Başkan oturuma on dakika ara verdi.

On dakikalık aradan sonra oturum açıldı, Menderes'in alkışlar arasında salona girdiği görüldü. Afyon Milletvekili Ahmet Veziroğlu'nun İnönüye,

"Dört yıl süreyle meşru olmayan Cumhurbaşkanlığı yaptın," demesinden sonra kürsüye gelen Menderes şöyle konuştu:

"Siyasi hayatımın en acı günlerini yaşamaktayım. Bu sahnenin acı olduğu kadar gülünç yanları da var. Ak saçlı bir general, devlet yönetimini uzun süre üzerinde taşıyan bir insan, vatandaşın hak ve hürriyetini yıllarca hacir altında tutan bir adam, bu kürsüye çıkarak, demokratik hak ve hürriyetlerden söz ediyor. Bu acı olduğu kadar da gülünçtür.

"Bir baykuş ötmek için harabe arıyor. 'Memlekette zülum var,' diyor. Memlekette zulüm yok. Bu memlekette zulüm, -İnönü'ye doğru dönerek- senin iktidardan düşmenle kapanmıştır."-(Bravo ve alkış sesleri)-

Menderes sözlerine devam etti; "1946 yılında kendisinin milletvekili seçilmediğini bilmiyor muydu? İsmet Paşa vatandaş haklarının iptal edilmesi için emir vermemiş midir? Muhalefetin arkasına gizli memurlar koymamış mıdır? Tabutlukların, ölüm hücrelerinin varlığından haberleri yok muydu? Şimdi gelsin buraya, memlekette zulüm olduğunu ,ispat etsin. Memleket huzur içindedir. İnönü bu kürsüden şimdi istediği gibi konuşmaktadır. Soruyorum kendisine: Onun zamanında böyle konuşmak mümkün müydü? "

Menderes alkışlar arasında kürsüden inerken, yerini İnönü aldı. Başbakan'ın konuyu saptırdığını ileri süren İnönü, kendisinin zulüm yaptığı yolundaki iddiaların "yalan" olduğunu, bunların çirkin bir tertipten ileri gitmediğini belirtti. "Zulüm yapan adam dalkavuğa muhtaçtır. Bu Başbakan uzun süre beni övmüş, bunu meclise de vermiştir. Onun övücülüğünü yaptığı rejimi bu hale getiren, demokrasiyi gerçekleştiren benim. O bu makamdan ayrıldığı zaman ne olduğunu çok iyi anlayacaktır," dedi.

TENCERE–TAVA

Bu sözler de CHP'liler tarafından uzun süre alkışlandı. İnönü, CHP'ye ait malların alınmasının da bir "zulüm" örneği olduğunu belirterek kürsüden indi. Bu tartışma "Tencere dibin kara, seninki benden kara" havası içinde geçti. Menderes tekrar kürsüye geldi:

"Biçareliğin, aczin ve zavallılığın en güzel görüntüsünü izlemekteyiz. Bir kanunun çıkıp çıkmayacağını hükümetten sormak, akıl düşkünlüğünün canlı bir örneğidir. 1946 yılında ne yaptıklarını

araştıralım mı? Soruyorum, cevap versinler," deyince ,İnönü oturduğu yerden fırladı. "Derhal!" Menderes sözlerine devamla, "Geleceksin o halde. Yıllarca millet idaresini hiçe sayan bir adamın, af kanunu çıktıktan, her türlü vesika ortadan kalktıktan sonra böyle konuşması kolaydır," dedi ve eski iktidar zamanında muhalefetin neler çektiğini anlattı.

İnönü, üçüncü kez kürsüye geldi. Başbakan'ın 1946 seçimleri hakkındaki sözlerine değinerek, "1946 seçimlerini kazandım," deyince Demokratlar ' "Yalan söylüyorsun, sahte tutanaklarla!" diye karşılık verdiler. İnönü sözlerine devamla, bugün de vali olan Osman Sabri Adal'ın kendisine bu şekilde tebligat yaptığını hatırlattı. "Bu Başbakan gensorudan yana değildir. Onun bu hali antidemokratiktir. Ama bu hale alışacaktır. Tek parti yönetiminin en iyi yetişenlerindendir. Daha demokrasiye alışmamıştır, ama alışacaktır. Tekrar ediyorum. Bugün muhalefet teminattan mahrumdur Bu bir zulümdür."

Konuşmaların sonu gelmiyordu. Biri konuştukça öbürü yanıt vermek zorunluğunu duyuyordu. Adnan Menderes üçüncü kez kürsüye çıktı. İnönü'nün "siyasi teminat yoktur, bu bir zulümdür" sözünü ele alarak konuştu:

"Memlekete zulüm varsa gelsin delil versin. Adalet baskı altındadır diyor, örnek versin. Siyasal teminat yoktur diyor, ispat etsin. Aksi halde bir baş müfteri, adi bir baş tezvirci olarak kalacaktır."

İnönü tekrar kürsüde, ağır ağır konuşuyor, sinirli değil, ama biraz heyecanlı.

"Başbakan siyasi teminattan hiç söz etmedi. Halk Partisi'nin mallarından söz ettim Eğer haksız bir iktisap varsa mahkemeye gidilir. Bunu yapmıyor, birtakım tertiplerle Halk Partisi'nin mallarına el koyuyor."

Bu konuşmaları ayrıntılı yazmamın nedeni, iki parti arasındaki çekişmeyi en üst düzeyden dile getirmek içindir. İktidar ve muhalefet liderleri 1950 seçimlerinden sonra ilk kez Meclis kürsüsünden birbirlerini bu kadar ağır bir dille suçluyorlardı. Ülkenin ekonomik yönden içinde bulunduğu birçok sorun yüzüstü bırakılmış, sen-ben kavgasının sonu bir türlü alınmamıştı.

Başbakan Menderes'in konuşması oldukça sertti. Olgun bir devlet adamından beklenen soğukkanlılığın izinden bile yoksundu. Tartışma gazetelerde geniş olarak yer aldı. Yansız çevreler, "Madem 1946

seçimleri meşru değildi, o halde niçin katıldınız? Meclisten niye çekilmediniz? " diye Demokratları suçluyorlardı. "İnönü madem seçilmiş meşru bir Devlet Başkanı değildi, niçin Devlet Başkanı olarak tanındı, birçok ziyaretler yapıldı? " deniyordu.

Sözün kısası iki parti karşı karşıya geçmiş, kişisel tutum ve davranışlarıyla üstünlük iddiasında bulunuyor, hâlâ bir ortaçağ dönemi yaşamakta olan ülkenin içinde bulunduğu sıkıntıdan söz eden çıkmıyordu.

POLATKANLAR

Demokratlar arasında varlık edinme, Avrupa gezileri, adam kayırma olaylarıyla ilgili çeşitli dedikodular Meclis koridorlarından eksik olmuyordu. Bu arada Maliye Bakanı Hasan Polatkan hakkında da söylentiler dolaşmaya başladı. CHP Van Milletvekili Ferit Melen'in Türkiye Emlak Kredi Bankası'nın son iki yıl içinde açtığı ticari krediler dolayısıyle Polatkan hakkında Meclis araştırması yapılmasına dair önergesi Meclis Genel Kurulu'nda hararetli tartışmalara konu oldu. O gün Meclis olağanüstü günlerinden birini yaşadı.

İlk konuşmayı yapan Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Emlak Kredi bankasının 1950 yılındaki kredi toplamının geçen yıllara oranla birkaç kat arttığını, kredi alan yurttaş sayısının da bu artışla orantılı olarak yükseldiğini ve kredi alanlar arasında CHP'lilerin de var olduğunu söyledi. Bunun üzerine söz alan önerge sahibi Ferit Melen, bazı yurttaşların Bankaya kırk para bile koymadan büyük inşaat yaptırdıklarını anlattı, bankanın ticari krediler sağlanmasını zorunlu saymadığını, bu bankanın bir ticaret bankası haline gelmemesi gerektiğini, Maliye Bakanı'nın devamlı ısrarı karşısında bankanın bu duruma düştüğünü anlattı. Daha sonra 'Çiftkurt' firması, Muhtar Başkurt, Mazhar Doğan ve adları sayılan öteki yurttaşların aldıkları kredilerle ilgili rakamlar verdi.

Bu konuşma üzerine söz alan Başbakan Adnan Menderes, "Ferit Melen, bu gibi işlere alışığım, yolsuzlukları takip edeceğim, diyor. Aslı esası olmayan bu didikoduları takip etmezse hatırım kalır," dedi. Yolsuzlukların takibinin Ferit Melen'e tanınan bir imtiyaz olmadığını, her türlü olayın Meclis'in, basının ve kamuoyunun gözü önünde geçtiğini belirterek öyle dedi:

"Devlet işlerinin murakabesinde hiç kimseden, hiç bir suretle

korkumuz yoktur." Başbakan, Maliye Bakanı'na yöneltilen suçlamalar karşısında, Bakanın yüzde yüz suçsuz olduğunu söyledi. Bu konuşmadan sonra Melen'in önergesi oya kondu ve DP oylarının çoğunluğuyla reddedildi. Bu reddedilişe karşı Polatkan hakkındaki dedikodular devam etti. Kuşku ve kararsızlıklar bir türlü ortadan kalkmadı.

TİCARET BAKANI İSTİFA EDİYOR

Bu olaylar üzerinde Ticaret ve Ekonomi Bakanlığı görevini yürütmekte olan Balıkesir Milletvekili Enver Güreli istifa etti. Enver Güreli, Demokratlar arasında ciddiliği, dürüstlüğü ve görev sorumluluğu taşıyan bir insan olmasıyla tanınmıştı. Güreli'nin Bakanlıktan ani olarak ayrılması, Demokratlar arasında olduğu kadar halkçılar arasında da üzüntüyle karşılandı. Ticaret bakanlığınca başbakanın etkisi altında yapılan tahsislerle ilgili bir işlem, Güreli'yi olumsuz yönde etkilemiş, onun istifasına neden olmuştu. Kabine arkadaşlarının bütün üstelemelerine karşın, Enver Güreli'yi verdiği karardan döndürmek mümkün olmadı. Bu olayla ilgili olarak gazeteye verdiğim bir haberde şu satırlar yer almaktaydı:

"İstifa haberi, Enver Güreli'yi yakında tanıyanlar arasında derin bir üzüntü uyandırmıştır. İşe başladığı günden beri ciddiyeti ve görevinde gösterdiği derin vukufu ile tanınmış olan Enver Güreli'nin yerinin kolayca doldurulamayacağı hakkındaki kanat umumidir."

Bu kısa haberin yayınlanmasından bir gün sonra kendisine yolda rastladığım Güreli, büyük bir içtenlikle elimi sıktı. "Hakkımda yazdığın bu iki cümle bana duyduğum bütün üzüntüyü unutturdu," dedi.

Enver Güreli Demokratlar arasında daha uzun bir süre kalamayacak, kendisi gibi düşünen bazı arkadaşlarıyla beraber DP'den ayrılacaktı.

Adnan Menderes, muhalefet yıllarında yaptığı bir konuşmada, "Bir meclis seçmek ve hatta bu mecliste bir miktar muhalif Mebus bulundurmakla bir memlekette demokratik bir idare teessüs etmiş olmaz. Demokrasi teminatlar rejimidir. Anayasa'nın vatandaşa verdiği hak ve hürriyetten bahsetmeye imkan yoktur," diyordu. Menderes tarafından söylenen bu sözler havada kalmış, iktidara geldikten sonra demokrasinin, hak ve özgürlüklerin yerini sözün tam anlamıyla keyfilik yönetimi almıştı. Menderes'in muhalefet yılları, bütçe konuşmalarında demokrasi ve özgürlük anlayışını savunan sözleri çoktan değerini yitirmişti. Enver

Güreli'nin istifasında da bu "keyfiliğin" büyük etkisi olmuştu. Demokrat Parti'nin iktidara gelişinden üç yıl geçmiş olmasına karşın bu alanda ciddi sayılacak bir adım atılmamış, iktidar ileri gelenleri günlerini gün etme sevdasına kapılmışlardı. Bütün sorunların çözümü tek adamın, Adnan Menderes'in takdirine bağlıydı. Bakanlar, birer özel kalem müdürü olmaktan ileri gidememişlerdi. Her şeyin başında gelecek seçimleri kazanmak fikri egemen bulunuyordu. Enver Güreli, işte bu keyfiliğe karşı çıktığı için istifa etti.

Sırası gelmişken geçmiş günlere ait iki istifa haberini de yazmadan geçemeyeceğim:

Bu bakanlardan biri 1945 aralık ayının 19'unda bakanlıktan istifa eden Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Hulusi Alataş'tır. Alataş, o devrin birçok devlet adamları gibi dürüst, namuslu bir insan olarak tanınırdı. Bakanlık müşteşarı ise, Atatürk'ün doktoru olarak bilinen Alataş kadar onur sahibi bir insandı. Onu çok yakından tanır, görevindeki başarısı ve çalışkanlığından dolayı hemen herkesin onun hakkındaki övgüsünü dinlerdim.

Bakan Hulusi Alataş, bir gün beklenmedik bir zamanda görevinden istifa etti. Nedeni Bakanlık müsteşarının bir eczacı ile beraber yemek yemiş olmasıydı.

Aradan üç yıl geçti. 1948 yılının haziran ayında Millet Meclisinde buğday ihracatında yolsuzluk olduğu yolunda o devrin Ticaret Bakanı Atıf İnan hakkında soruşturma yapılmasına dair olan rapor görüşülüyordu. Birden Milli Savunma Bakanı olan Münir Birsel'in sinirli bir halde kürsüye çıktığı görüldü. Şöyle dedi:

"Müfettişler tarafından verilen raporda Toprak Ofisi'nin çavdar sattığı bir şirkete benim de ortak olduğum, Bay Atıf İnal'la bundan takriben 15 sene evvel teşkil edilen bir şirkette hisse senedimin bulunduğu ve idare meclisi azası olduğum gösterilmektedir...

"23 seneden fazla süren ve maddi bakımdan refah ifade eden meslek hayatımda bana şerefi avukatlığım sağlamıştır. Milletvekili seçildikten beri bu şerefli mesleğe dönmedim. Hiçbir işle meşgul olmadım...

"Atıf İnan'la bu konuda en küçük bir temas kurmadım ve konuşmadım. Böyle bir töhmet altında vazifede kalamam. Müfettişlerin bir bakan hakkında söz ederken çok daha dikkatli olması gerekirdi. Buraya hiç birimiz babamızın hatırı için getirilmedik. Bu işi seri bir şekilde meydana çıkaracak, namus ve şerefleri iade edecek karar vermenizi rica ederim. Tahkikatın sonucuna kadar bu vazifede

kalamayacağımı Başbakana da arzetmiş bulunuyorum."

Birsel kürsüden inerken milletvekilleri, "Şerefli insan böyle olur," diye bağırıyorlardı.

Siyasal yaşamımızda adı hiç bir zaman unutulmayacak böyle onurlu insanlar da vardır.

İSTANBUL'UN FETHİNİN 500. YILDÖNÜMÜ

İstanbul'un fethinin beşyüzüncü yıldönümü, DP iktidarı için yıllar boyu "utanılacak bir gün" olarak kalacaktır. Dünya tarihinde devirler açan, Türk Milleti için sürekli bir övünç kaynağı olan bu yıldönümünün, DP hükümeti tarafından alınan bir kararla, o güne lâyık bir şekilde kutlanmasına engel olunmuştur. Cumhurbaşkanı Celal Bayar başta olmak üzere, Başbakan ve bakanların İstanbul'da yapılacak törenlerde hazır bulunacakları önceden kararlaştırılmış olmasına karşın daha sonra Yunanlıları gücendirmemek, Türk Yunan dostluğuna gölge düşürmemek (?) gibi nedenlerle, bu büyük günün unutturulmasına çalışılmış, âdet yerini bulsun gibisinden, bir geçit töreni düzenlenmiş ve bir yasak savulmuştur.

Tören günü Ankara'dan İstanbul'a giden Başbakan Adnan Menderes, beraberince Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü olduğu halde İngiltere Kraliçesi'nin taç giyme şenliklerinde hazır bulunmak üzere Londra'ya geçmişti. Bu hareket kimsenin gözünden kaçmamış, yer yer protestolar olmuş, dükkânını bayrakla süslemeyen ve tatil yapmayan bazı işyerleri saldırıya uğramıştı.

Üniversiteli gençlerden oluşan topluluklar Beyazıt, Çarşıkapı, Mahmutpaşa, Sirkeci ve İstiklâl Caddesi'nde bazı dükkânlara uğrayarak bu büyük günün kutlanması için çağrıda bulunmuşlar, dükkanların bayraklarla süslenmesini istemişlerdi. Bu çağrı üzerine azınlık yurttaşlardan bazıları dükkanlarının kepenklerini indirmişlerdi. Olay günü Emniyet Müdürlüğü, "Bazı kendini bilmez, aşırı uçların" bu olayı meydana getirdiklerini, üniversite gençliğinin bu işlerle bir ilgisi bulunmadığını söylemişti. Gençlerin yürüyüşü sırasında yer yer kargaşalık olmuş, gençler Yeniçerilerin Türk bayrağını surlara çekişini izleyerek büyük gösterilerde bulunmuşlar, Ulubatlı Hasan'ı şükranla, minnetle anmışlardı. Mehter takımının geçit resmi yapması

kararlaştırıldığı halde, zamanında gerekli önlemlerin alınmaması üzerine ortalık bir anda karışmış, yabancı misyon şefleri ve çağrılılar, milletvekilleri, şehir meclisi üyeleri, malul gazilerin bulunduğu yer bir anda ana baba günü haline gelmişti. Güvenliği, düzeni sağlamakla görevli kişilerin orada bulunmaması nedeniyle kadınlı erkekli herkes şaşkına dönmüş, Topkapı'ya doğru akan insan seline kapılarak sürüklenmeye başlamışlardı. Bu kargaşalık nedeniyle geçit törenleri yapılamamış, Yeniçeriler, Mehter takımı ve askeri birlikler kamyonlara doldurularak Fatih yönüne doğru gönderilmişti.

Fatih camii avlusu tıklım tıklım doluydu, düzen sağlanamadığından burada da kargaşalıklar çıktı, töreni izlemeye gelen halk binaların damlarına tırmanmak zorunda kaldı.

Hürriyet Gazetesi'nde bu olaylarla ilgili olarak yayınlanan bir haberde şöyle denilmekteydi:

"Dün yapılan törenlerde bir şey göremedik. Yabancılar bir şey göremedi, bugün için gelen yabancı radyo ve televizyon muhabirleri, gazeteciler, film operatörleri bir şey göremedi. Beş yüz yıl sonra yazık oldu Fatih'in emeklerine. Bunun sorumluları utanmazlarsa, vicdan azabı olsun duymazlar mı? "

Bir okuyucu, törenin ertesi günü gazetemize gönderdiği mektupta, "Senelerden beri hazırlanıp İstanbul halkına sunulan program bu muydu? Yazık olsun sizlere. Yüzbinlerce halk yol boyu bugün sizlere lânet eti. Bir İstanbullu, bir vatandaş olarak hepinize üzüntülerimi bildirir, bir daha beceremeyeceğiniz işlere kalkışmamanızı tavsiye ederim," diyordu.

31 mayıs tarihli gazetelerde Yunanistan'da yapılan yas törenleri hakkında çeşitli haberler ve yorumlar yeralmıştı. Yunanistan'da yas yedi gün sürmüş, Atina merkez kilisesinde son Bizans İmparatoru Konstantin Paleologos'la şehri Türklere karşı savunurken ölenlerin ruhu için büyük dinsel ayinler düzenlenmişti.

Hürriyet Gazetesi'nde bu konuyla ilgili olarak, "Türkiye'nin dış politikası Atina'dan mı idare ediliyor? " başlıklı bir yazı yayınlandı. Bu yazıda Fetih şenliklerine resmi kişilerin niçin katılmadığı, programdaki esasların neden uygulanmadığı açıklanıyordu.

Fetih şenlikleriyle ilgili olarak Atina'daki Le Massager d'Athenes gazetesinin bir sayısında çıkan yazıda ise şöyle deniyordu:

"İstanbul valisi, resmi kişilerin İstanbul'un Fethinin 500. yıldönümü

şenliklerine resmen katılmayacaklarını ve bu nedenle şenliklerin sadece bir 'halk gösterisi' olarak kalacağını açıklamıştır. Bu karar üzerine tören programı değiştirilmiştir."

Fatih'in kadırgalarının Dolmabahçe'den Kasımpaşa'ya indirilişini göstermek için yapılan kadırga maketleri Dolbahçe-Beyoğlu-Kasımpaşa yoluyla Haliç'e indirilecekken bu program da iptal edildi. Önceden 101 pare top atılması kararlaştırılmış iken 21 pare top atıldı.

Belirtildiğine göre, Türk-Yunan dostluğunu korumak, iki ülke arasındaki ittifaka zarar vermemek üzere çeşitli törenler hazırlandığı halde 'Yunanlıların milli duygularını incitmemek' için bu törenler kaldırıldı.

"HÜRRİYET" GAZETESİNDEKİ MUHALEFET

"Hürriyet" gazetesi ilk çıktığı günden beri Demokrat Parti'ye yakınlık göstermiş, partinin başarısı için elinden gelen çabayı harcamış bir gazeteydi. Gazetenin sahibi Sedat Simavi, Ankara'ya her gelişinde DP ileri gelenleriyle buluşur, onlarla çeşitli ülke sorunları hakkında görüş alışverişinde bulunurdu. Sedat Simavi'nin Ankara'ya geldiğini haber alan parti ileri gelenleri, Sedat Simavi'yle ilişiklerini sürdürmekte özel bir titizlik gösterirlerdi.

İşte bugünlerdeydi ki, AP Adana miletvekili doktor Cezmi Türk tarafından Millet Meclisinde Dışişleri Bakanına yöneltilen bir soruya Köprülü'nün cevap vermeyişi, Sedat Simavi'nin bu partiye karşı olan güvenini sarstı. Oysa, DP'liler muhalefet yıllarında neler söylemişler, demokrasi ve özgürlük açısından ne büyük vaadlerde bulunmuşlardı. Aydın çevreler gibi Sedat Simavi de tam bir düş kırıklığına uğramıştı. Her geçen gün onun bu kanısını daha da çok güçlendiriyordu.

Bir gün Hürriyet gazetesinde, Fuat Köprülü'yü ağır bir dille yeren bir başmakale yayınlandı. Sedat Simavi bu makalesinde, "Soru soran milletvekilleri unutuyorlar ki, Köprülüzade Fuat Bey, Damat Ferit mektebinde yetişmiş bir adamdır. Elbette o da ustası Damat Ferit gibi millete hesap vermeye kendini mecbur saymamaktadır," dedikten sonra Köprülü'ye dönerek şöyle diyordu:

"Bu millete hesap vermek senin görevindir. Her ne yaparsan, millete duyurmaya ve onu aydınlatmaya memursun. Millet bir sürü değildir. Sana bu işi yapasın diye, bol bol para ve imkânlar hazırlamaktadır.

Eğer ustan Damat Ferit'i taklide yelteniyorsan aldanıyorsun. Çünkü o, bu işleri istibdat devrinde yapardı ve arkasında Saray vardı. Vakıa senin de arkanda bir saray var amma o saray artık sırça köşk oldu. Üstelik devir de demokrasi devri."

Sedat Simavi, bir başka gün yayınladığı başmakalesinde Atatürk'ün devrimcilik ilkesinin DP tarafından hasıraltı edildiğini belirtti ve CHP'nin bu ilkeye daha bağlı olduğunu söyledi.

Sedat Simavi, 10 Kasım 1953 tarihli Hürriyet gazetesinde, Atina'da düzenlenen bir toplantıdan olumlu sonuç alınamayacağını anlatarak, Mareşal Papagos'a hitaben öyle sesleniyordu:

"Sizin biz Türklere karşı dostluk iddialarınızdan cesaret alarak bu mektubu yazmaya karar verdim. Bizim orada görülecek birçok işlerimiz var, buna karşılık, esefle söyleyeyim, temsilcimiz yok. Fuat Köprülü adında bir kişi şu anda karşınızda oturmaktadır. Ama bizim millet olarak ona güvenimiz yoktur. Bunu ben tek başıma iddia etmiyorum, sayıları yüzbinleri aşan 'Hürriyet' okuyucuları da aynı fikirdedirler. Madem Türk dostusunuz, o halde bizimle çıkarlarımıza biraz olsun ilgi ve saygı gösterin."

Sedat Simavi, aynı yazısında batı Trakya'daki Türklerin durumuna değiniyor, onların içinde bulundukları sıkıntıları söz konusu ederek şöyle diyordu:

"Siz gerçekten Türk dostluğu yapmak istiyorsanız, bizim Köprülü'ye aldanmayınız. O tesadüfün sandalyeye oturttuğu bir insandır. Profesörlüğüne gelince, onun da hikâyesi pek uzundur. Onun hocalığı, sizin dehanızla ve bilginizle kazandığınız mareşalliğe benzemez. Sizinki ne kadar ağırsa, onunki o kadar hafif ve boştur.

"Gerçekten Türk dostluğuna muhtaç iseniz, kulağınızı Türk Milletine veriniz. Size ne derlerse desinler, ancak şu satırları yayınlayan gazete kamuoyunun gerçek temsilcisidir. O kimseyi aldatmaz, aldatığı gün batar. Gelin bana inanın, sayın Mareşal. Köprülü bugün var, yarın yok. Ama biz her zaman varız."

İKİNCİ SULTAN REŞAT

Aradan birkaç gün daha geçti. Sedat Simavi bu kez Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a bir "açık mektup" yayınladı. Sedat Simavi bu makalesinde Türk ulusunun DP'yi iktidara, ne Koraltan'ın göbeği, ne de Köprülü

hocanın kara gözleri için getirmediğini bildiriyor, "Sizin Devlet Başkanlığına gelmenizle her şey sanki sona erdi. Bir kenara çekilivermeniz hiç de iyi olmadı. Madem ki Millet sizin kişiliğinize güvenerek partinizi iktidara getirmiştir, o halde o partinin icraatına yakından ilgi göstermek size düşen en büyük görev olmalıydı. Halbuki siz, şu anda etrafınızı çevirmiş olan dalkavuklar demirperdesiyle memleketin göbeğinde, fakat milletten uzak yaşamaktasınız. Biliyor musunuz? Bu halinize bakarak size 'Reşad'ı sani' (İkinci Sultan Reşat) adını takmış olanlar arasında en yakınlarınız bile var."

Sedat Simavi, Bayar'ın kendisine kızdığını, "Zafer" gazetesi aracılığıyle cevap verdiğini hatırlattıktan sonra sözlerine şöyle son veriyordu:

"Görüyorsunuz ki, DP'yi iktidara getiren o milli heyecan bugün bir sabun köpüğü gibi sönüvermiş bulunmaktadır. Bu neden böyle olmuştur? Çünkü siz bir kenara çekildiniz. Menderes de tek başına bunaldı. Bu mücadeleye insan değil, taş bile zor dayanır."

Bir örnek olarak aldığım bu satırlarda, basının, başta "Hürriyet" gazetesinin DP iktidarına karşı nasıl amansız bir mücadeleye geçtiği görülmeye başladı. Sedat Simavi'nin Celal Bayar'dan "Sultan Reşat" diye söz etmesi, basında olduğu kadar kamuoyunda da çeşitli yorumlara yol açtı. Muhalefet yıllarında CHP'ye karşı olanlar hep AP saflarında birleşmiş haldeydiler. "CHP gitsin de kim gelirse gelsin" düşüncesi, hemen her yurtaşın kafasında ve vicdanında yer etmişti. Şimdi ,bu inancın yavaş yavaş sarsıldığı bütün ayrıntılarıyle göze çarpıyordu. Bunun tek nedenini DP'nin tutum ve davranışlarında aramak gerekliydi. DP iktidara geleli üç yıl olduğu halde, antidemokratik kanunların hiç biri değişmediği gibi, basına, üniversiteye karşı daha sıkı önlemler alınmaya ve uygulanmaya başlanmıştı. Gazete sütunlarında gericiliğe ödün verilmeyeceğinin söylenmesine, yazılıp çizilmesine karşın, gericiliğe her alanda ödün verilmeye başlandı. Korku dağları bekliyordu. İktidarı kaybetmek her şeyi kaybetmekti. Öyle de oldu.

Derken özgürlüğü kısıtlayıcı yeni kanun tasarılarının hazırlanmakta olduğu konusunda haberler dolaşmaya başladı. Profesörlerin "günlük politika"yla uğraşamayacakları hakkında hazırlanan bir kanun tasarısı, ivedilikle, ilgili komisyonlardan geçerek Meclis genel kuruluna geldi. Bu tasarı Mecliste hararetli tartışmalara yol açtı. Kanunda "Profesörlük unvanının gerekirse geri alınabileceği"yle ilgili hüküm sert eleştirilere

konu oldu. Bazı Profesörler tarafından iktidarı eleştiren yazılar yazılması ve açıklamalar yapılması dolaysıyla girişilen bu baskı hareketleri kamuoyunda DP'ye karşı büyük bir havanın esmesine yol açtı.

KÖPRÜLÜ'NÜN AÇTIĞI DAVA

"Hürriyet" gazetesinde yayınlanan sekiz ayrı başmakalesinden dolayı Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Sedat Simavi'ye karşı Bakanlığının ve kendisinin manevi kişiliğine ,'tahkir ve tecavüz edildiği' iddiasıyla yedi ayrı dava açtı. Duruşmanın yapıldığı 28 Ekim 1953 günü İstanbul İkinci Ağırceza Mahkemesi olağanüstü günlerinden birini yaşadı. Salon, koridorlar, hatta Adliye Sarayının önü dolmuş, trafik aksamıştı. Yüz sivil ve resmi polisle otuz jandarmanın görev aldığı bu duruşmada, Sedat Simavi, "Benim Köprülü'ye karşı hiç bir kin ve garazım yoktur. Yazılarımda gösterdiğim amaç, memleketimin yüksek çıkarlarını savunmak ve korumaktır," diyordu.

Son soruşturmanın açılmasıyla ilgili kararın okunması sırasında, Sedat Simavi'nin avukatlarından Adil Aşçıoğlu söz aldı, Simavi'nin rahatsız olduğunu, buna karşın kendi isteğiyle mahkemeye geldiğini bildirdi, hazırlanan bir raporu mahkemeye vererek duruşmanın Simavi'nin gıyabında yapılmasını istedi. Avukat Prof. Vasfi Raşit Sevig de aynı görüşü savundu, "Hasta bir adamı buraya zorla getirmeye kimsenin hakkı yoktur," dedi. Mahkeme bu görüşü kabul etmedi ve duruşmaya devam edildi. Sedat Simavi, yukarıdaki sözlerini tekrarlayarak, "Ben bütün devletlerle dostluk yapılmasından yanayım. Bu dostlukların sadece Türkiye'nin fedakarlıkların dayanmaması tezini savundum," dedi.

Avukat Adil Aşçıoğlu tekrar söz alarak, yazılan bu yazıların bir "uyarı" niteliğinde olduğunu belirti. "Şikayetçinin dilekçesinden de anlaşılacağı gibi, suç konusu makaleler birtakım tahrikler dolayısıyle yayınlanmıştır," dedi. Duruşma başka güne bırakıldı.

Sedat Simavi, o hasta haliyle yakın dost ve arkadaşlarının kolları arasında salondan çıktı. Hastalık şiddetini her ün biraz daha artırıyor, Sedat Simavi'yi yatağından çıkamaz bir duruma getiriyordu. Onun bu halini görenler gerçekten derin bir üzüntü içindeydiler. Zaman zaman kendisiyle konuşanlar söylediklerini kolayca anlayamayacak hale gelmişlerdi. Yakın dostu ve arkadaşı Prof. Dr. Nuri Ergene, devamlı onun yanında bekliyordu. Sonunda Sedat Simavi, bu hastalıktan

kurtulamayarak 11 Aralık 1953 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Onun ölümünde, Köprülü'nün açtığı ve DP ileri gelenlerinin desteklediği bu davanın büyük rol oynadığı herkesçe bilinen bir gerçekti.

Sedat Simavi, Kıbrıs davasını ele alarak devamlı kamuoyunu bu konuda uyanık tutmaya çalıştı. O günlerde bu davranışından ötürü onu kınayanlar oldu. Ölümünden yıllarca sonra "Kıbrıs belâsını başımıza saran odur" diyenler görüldü. Ancak aradan geçen yıllar onun ne kadar haklı olduğunu gösterdi. Sedat Simavi, son nefesinde bile Kıbrıs hakkında yakınlarına soru sordu, bu davayla ne kadar yakından ilgilendiğini anlatmak istedi.

Ölüm haberini alınca, İsmet İnönü o gün bir demeç vererek duyduğu üzüntüyü dile getirdi, "Sedat Simavi ile memleketimizin siyasal hayatı büyük bir idealist ve dayanak kaybetmiştir. Hayırlı haleflerine hak yolunda başarılar dilerim. Sedat Simavi, yaşadığımız çok hararetli siyasal hayatın müstesna ve mümtaz karakteri olarak ,daima sevgi ve saygı ile anılacaktır," diyordu.

İnönü kendisine yıllarca karşı çıkmış bir gazeteci hakkında bu şekilde konuşurken, onun sırtında iktidar yolunu tutmuş olan Demokratlardan hiç bir ses çıkmıyordu.

"MİLLİ MÜNAFIK"

Demiryolunun 26 Ekim 1953 tarihinde Gaziantep'e ulaşması, bu kentimizde DP lehine büyük gösterilere neden olmuştu. Başbakan Adnan Menderes, bu gösterilerden aldığı hızla oradan Mersin'e geçmiş, CHP'ye şiddetle çatan bir konuşma yapmıştı. CHP'nin yaptığı muhalefetin "düşmanca" olduğunu belirten Menderes, CHP'nin memlekette "partizan yönetimin egemen olduğu" yolundaki iddialarını ele alarak şöyle demişti:

"Dünkü müstebit artıklarının bugünkü iktidara karşı partizan idareden söz etmeleri gerçekten gülünçtür. Arslanköy, Senirkent olaylarını henüz kimse unutmamıştır."

Arslanköy ve Senirkent'te toprak yüzünden jandarmalarla köylüler arasında kavgalar olmuş ve jandarmalar birkaç kişiyi yaralamışlardı.

CHP'lilerin "Partizan idare" sözünü, "Adi bir politika taktiği" olarak, niteleyen Menderes, bu arada muhalif basına da şiddetle çatmış, "Bir zamanlar rüzgârın esmesini dahi basına konu yapanların, Basın Yayın

Genel Müdürlüğü aracılığıyle her gün bir gazete kapatanların, gazetelere kitap kalınlığında direktifler vererek onları tam bir baskı altında bulunduranların bugünkü durumu çok dikkati çekicidir," demişti.

Başbakan, daha sonra radyonun iktidar tarafından bir propaganda aracı olarak kullanılmakta olduğu yolundaki iddialara da değinmiş, şöyle demişti:

"On bin satışlı bir gazeteyle iktidarın sesini bütün millete duyuramayacağı meydandadır. Onlar vaktiyle 'çalmışlar, çırpmışlar' ve gazete kurmuşlar, malikaneler meydana getirmişlerdir. Şimdi bu gazetelerde vatandaşları birbirleri aleyhine tahrik etmeye , onların fikrini bulandırmaya çalışıyorlar. Eğer biz de onlar gibi 'çalıp çırpsaydık' onlar gibi büyük kuruluşlar meydana getirirdik."

Menderes'in konuşmasına son verirken söylediği şu sözler çok dikkat çekiciydi:

"Halkçılar, 'iktidara gelelim, biz onlara gösteririz,' diyorlar. Madem öyle, hazır biz iktidardayken onlara gösterelim de görsünler."

Bu tür konuşmalar gün geçtikçe şiddetini arttırıyordu. Büyük Millet Meclisinde 18 Kasım 1953 günü yapılan toplantıda, Başbakan Adnan Menderes'le CHP Genel Başkanı İsmet İnönü yine karşı karşıya geldiler. Gürültülü bir şekilde geçen ve dört saat süren bu oturumda, Devlet Bakanı Celal Yardımcı'nın Ağrı'da cami yaptırmak için sağladığı parayla ilgili olarak verilen önerge bu ağır tartışmalara, karşılıklı suçlama ve iddialara yol açtı. Önerge sahibi CHP Kars milletvekili Hüsametten Tugaç, Devlet Bakanı Celal Yardımcı'nın siyasal nüfuzunu kötüye kullanarak seçim bölgesi olan Ağrı'da cami yapımı için büyük bir para sağlamış olmasını şiddetle eleştirdi ve DP'nin bu yoldan halkın dinsel duygularını sömürmekte olduğunu ileri sürdü.

Celal Yardımcı bu iddiaya yanıt verirken, "Bu millet dindar doğmuştur, dindar ölecektir. Eski iktidar cami inşaatı için 600 bin liralık yardımda bulunmuştur. Yeni iktidar ise üç buçuk yılda dört küsur milyon lira yardım etmiştir," dedi.

Bu sırada İsmet İnönü'nün söz aldığı görüldü. İnönü ağır ağır kürsüye doğru ilerlerken DP milletvekilleri onu büyük bir dikkatle izliyorlardı. İnönü, cami yaptırma konusunu bir yana bırakarak doğrudan doğruya iktidar muhalefet ilişkilerini ele aldı, ülkede asayişin her gün biraz daha kötüye gittiğini ileri sürdü.

Başbakan Adnan Menderes, İnönü'nün bu sözlerini bir fırsat bilerek

şunları söyledi:

"Camilere kaç lira yardımda bulundunuz diye soruyorlar. Çok verdik desek, vay hain gerici, diyecekler. Az verdik desek, halka dönecek, görüyormusunuz camilerinize hiç bakmıyorlar, diyecekler," dedi ve konuşmasına şöyle devam etti:

"Ben hükümet başkanıyım, aynı zamanda partimin de genel başkanıyım. İsmet İnönü bir 'aczin feveranı' içinde," der demez salonda kıyametler koptu. Halkçılar yerlerinden fırlayarak Menderes'in sözlerini geri almasını, bu sözlerin tutanaklardan çıkarılmasını istiyorlardı. Başbakan, gürültülerin son bulmasını bekliyordu. Osman Bölükbaşı, Başbakan'a karşı ağır bir dil kullandığı gerekçesiyle bir oturum için dışarı çıkarıldı. Başbakan gürültülerin dinmesi üzerine konuşmasına şunları ekledi:

"Aciz feveranı ve ihtirasların kudurganlığıyle söylenmiş olan sözler henüz bu kubbe altında çınlamaktadır. Bizleri, hak bellediğimiz yoldan çevirecek hiç bir kuvvet yoktur. Biz ne yaptığımızı ve ne yapacağımızı bilen insanlarız."

İnönü, bu konuşma üzerine tekrar kürsüye geldi. Her 'icraatının' hesabını vermeye hazır olduğunu belirttikten sonra, asıl sorunun yurttaşlar arasından göğsünü gere gere geçmek olduğunu söyledi.

Menderes, İnönü'nün göğsünü gere gere gezmesini demokratik gereklerde aramasını belirti. İlk günlerde İnönü'nün yan sokaklardan Millet Meclisine gidip geldiğini hatırlatarak, "Bütün icraatının hesabını vermeye hazır olduğunu söyleyen İnönü, 1946 seçimlerinin hesabını da vermeye hazır mıdır? " diye sordu.

İnönü, bu soruya başka bir açıdan karşılık verdi. Meclis denetiminin gereği gibi yapılamadığından yakındı. Daha sonra sözü Kore'ye asker gönderme konusuna getirdi. Millet Meclisine sormadan hükümetin savaşa katılma kararı verdiğini, böylece de Anayasa'yı ayaklar altına aldığını ileri sürdü, Kore'ye asker göndermenin savaş ilanı demek olduğu noktasında ısrar etti. Başbakan'ın "Meclisten karar almak gerekirdi. Karar almadık, hata ettik," deyinceye kadar bu sorunu elden bırakmayacağını söyledi. İnönü, af konusuna da değinerek, "Bugünkü af kanunu benim için değil -Başbakanı göstererek- kendisi için çıkarıldı. Af kanununun bizimle herhangi bir ilgisi yoktur. İnsanlar, iktidara geldikleri zamanki şaşaalarıyla değil, düştükleri zamanki itibarlarıyla ölçülür," dedi.

Sataşmanın sonu bir türlü alınmıyordu. Menderes tekrar kürsüye geldi.

Ama verdiği cevaplar tatmin edici olmaktan çok uzaktı. CHP'lilerin Kore konusunu sömürdüğünü, "Orada ölenler şehit değildir," diyerek bu en nazik dış politika sorununda DP'yi vurmaya çalıştığını anlattı. İnönü'nün sözlerinin "İz'anı beşerle istihza," insanın sağduyusuyla alay etme anlamına geldiğini bildirdi.

Bu konuşmalar ne ilk, ne de son konuşmalardı. Gelecek günlerde, yine bu tür konuşmalardan birinde Başbakan Menderes kendisinden geçercesine kürsüden aşağı doğru inecek, İnönü'nün üzerine doğru yürüyerek ona,"Milli münafık" diye bağıracaktı.

TARİHİMİZ BOYUNCA KARŞILAŞMADIĞIMIZ BİR OLAY

Amerikan AP Ajansı 3.1.1954 tarihli bülteninde şu haberi veriyordu:

"Mısır hükümeti, Türkiye'nin Kahire Büyükelçisi Fuat Hulusi Tugay'dan 24 saat zarfında memleketi terketmesini istemiştir. Karısı eski Mısır hanedanına mensup olan Büyükelçi, Kahire'deki görevinden ocak ayı sonunda ayrılacaktı. Haber siyasal çevrelerde bir bomba etkisi yapmış, Türk Büyükelçiliği bu hususta herhangi bir yorumda bulunmamıştır."

Ajansın bu kısa haberine eklenecek olan bilgiler vardı. Kahire radyosu olayla ilgili olarak tamamlayıcı bilgi vermiş, şunları söylemişti:

Bunları büyük bir özenle okuyalım:

"1. Büyükelçi Tugay'ın 21 Aralık 1953 günü verdiği veda yemeğine hiç bir Mısırlı resmi şahsiyet çağırılmamıştır.

2. 2 Ocakta bir serginin açılması münasebetiyle tertip edilen toplantıya gelen Mısır Başbakan yardımcısının elini sıkmaktan imtina etmiştir.

3. Aynı toplantıda Başbakan yardımcısı ile Büyükelçi şiddetli bir münakaşa yapmış, Mısır'ın şimdiki idarecilerinin memleketi felakete sürüklemekte olduğunu söylemiştir."

Ocak ayı sonunda Kahire'den ayrılacak olan Büyükelçi'nin eşi, Mısır Kral hanedanındandı. Hanedandan olan öteki kişiler gibi onun da mallarına, Türk uyruklu olmasına karşın el konulmuştu. Büyükelçi ve eşi bu karara şiddetle karşı çıkmışlardı. Bunun üzerine Mısır hükümeti, Türk hükümetine baş vurarak Büyükelçinin geri alınmasını istemişti. O günlerde Büyükelçi izinli olarak Türkiye'de bulunmaktaydı. Elçi, bu uyarıya kulak asmayarak görevi başına dönmüş, Türk hükümetinin

"şimdiki halde" Mısır'a yeni bir elçi göndermeyeceği söylenmişti.

Bu sırada El Tahrir adlı haftalık bir siyasi gazete, Türk hükümetinin, eski hanedanın mallarına el konmasını protesto ettiğini yazmıştı. Büyükelçinin eşi, Mısır Kralı Faruk'un yeğeniydi. Mısır hükümetinin bu kararı karşısında, Türk Büyükelçisi ertesi gün uçakla Mısır'dan ayrılmak zorunda kalmıştı.

Mısır'da ihtilal olmuş, Kral Faruk tahtından indirilerek yurt dışı edilmiş, bütün hanedandan olanların mallarına el konulmuştu. Böyle bir eylemin yeni yöneticilerin en doğal hakkı olması gerekirdi. Dünyada ilk bağımsızlık savaşı veren ve devrimleriyle, geri kalmış, bağımlı devletlere öncülük etmiş olan Türkiye'nin 1954'deki yöneticileri bu tür bir eyleme karşı çıkıyor, onun Kahire'deki elçisi ihtilalcilere, "Sizin bu hareketiniz memleketi felakete sürükleyebilir," diyebiliyordu.

Olay DP Meclis Grubunda kızılca kıyamet kopmasına neden oldu. Bir yandan muhalif milletvekilleri Büyükelçinin sınır dışı edilmesini ülkenin itibarını sarsıcı bir olay olarak ileri sürmekte, öte yandan da DP'li milletvekilleri Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'yü soru yağmuruna tutmaktaydılar.

DP Bursa milletvekili Selim Ragıp Emeç, Mısır hükümetince alınan bu kararın niteliği hakkında bir önerge verdi, Dışişleri Bakanının açıklamada bulunmasını istedi. Fuat Köprülü, gazetelerin olayla ilgili olarak yayınladığı haberleri yineleyen bir konuşma yaptı, 'Olayın inkişafından' milletvekillerinin haberdar edileceğini bildirerek kürsüden indi.

Selim Ragıp Emeç ise, yaptığı konuşmada, soru önergesini verdiği günden bu yana bir hafta geçtiğini, bu bir hafta içinde hükümetin ne yaptığını açıklaması gerektiğini ileri sürdü. "Bizim Büyükelçinin eşi hanedana mensuptur, orada birtakım menfaatleri ihlal edilmiştir, bu nedenle olaya adı karıştırılmıştır, şeklinde birtakım şeyler söyleniyor. Bunlar doğru mu, değil mi, bilmek istiyoruz," dedi.

"ELÇİ İSTİYORLAR, ŞAİR GÖNDERİYORUZ"

Bundan sonra Prof. Sadri Maksudi Arsal konuştu. Olay karşısında duyulan üzüntüyü dile getirdi. Bir önlem alınması gerektiğini belirterek şöyle dedi, "Prestijimizi muhafaza edebilmek için, beynelmilel itibarımızı muhafaza edebilmek için bir an evvel ciddi bir tedbir almak

mecburiyetindeyiz..

"Araplarda bize karşı bir aşağılık duygusu, bir eski hakime karşı beslemekte oldukları bir his vardır. Onların bu hislerini hafifletmek için bizim hariciye memurları daima hassas davransalar, onlarla yapılan muamelelerde daima eşit davranışlarda bulunsalar, yavaş yavaş bu his kaybolur. Maalesef bizim hariciyeciler bu konuda hiç bir ihtimam göstermemişlerdir. Bilakis, Araplara karşı, umumiyetle İslam devletlerine karşı, istihfaf demeyeceğim, ihmallerden hali kalmamışlardır...

"Hariciye vekaletimiz son üç buçuk yıl zarfında, iktidar bize geçtikten sonra, İslam devletlerine karşı siyasetimiz soğuk bir devreye girdi. İslam devletleri ihmal edildi. Bu siyaset değildir. Fuat Köprülü'ye, İslam memleketlerini keenlemyekun addetmeyin, bunlarla münasebetlerimizi daha sık yapınız, onlara iltifat gösteriniz, demekten geri kalmadım. Geçen seneden beri Endonezya bizden sefir istedi. Şimdi istemez oldu. Artık muhabbeti başka tarafa teveccüh etti. Pakistan bizden sefir istedi, biz sefir yerine şair gönderdik. Ondan sonra hiç göndermedik. Bizden irşat heyetleri istediler, hiç birini göndermedik. Bunlar doğru mudur?"

Profesör Sadri Maksudi Arsal'un "Sefir istediler, şair gönderdik" dediği şair Yahya Kemal'di. Yahya Kemal daha önce de İspanya'ya elçi olarak gönderilmiş, Türkiye'yi faşist Franko yönetiminin ilk yıllarında temsil etmişti. Yahya Kemal'in Dışişleri Bakanlığıyle yakından uzaktan hiç ilgisi yoktu. "Büyük şair" olarak tanındığı için hayatı boyunca ya milletvekili olmuş ya elçi olarak görev yapmış, yaşamının her döneminde hep dört başı mamur işler yüklenmişti. Yahya Kemal'in bu durumu, işe göre adam değil, adama göre iş, görüşünün tipik bir örneğini oluşturuyordu.

Sadri Maksudi Arsal, kendisinin ne bağnaz bir Müslüman, ne de tutucu bir milliyetçi olduğunu, ancak Müslüman memleketlere karşı daha anlayışlı bir politika izlenmesi gerektiğini bildirdi. "Hariciyemiz mensuplarının 60 yaşını geçmiş ya da bu yaşa yaklaşmış azaları, tamamıyle eski devrin mantalitesini sinesinde taşıyan adamlardır." Türk milletine yüksekten bakan, hariçten bakan Londra ve Paris'ten bakan, küçük gören şahsiyetlerdir. Onları değiştirmek zamanı gelmiştir. Demokratik devrimizde birçok şeyleri değiştirdik, fakat hariciye olduğu gibi dimdik duruyor. Biz hariciyeye hakim değiliz, onlar bize hakimdir," dedi.

Arsal, Dışişleri Bakanının yaptığı açıklamanın doyurucu olmaktan çok uzak bulunduğunu da söyledi. Hatta Mısır hükümetine hak veren bir hava içinde olduğunu ileri sürerek şöyle dedi; "Meydanda bir tahkir, bir hakaret vardır. Karşılık vermek lazımdır." Köprülü'nün, "Ortada yeni bir inkişaf mevcut değildir," demesi üzerine Arsal şu karşılığı verdi: "Yeni bir hakaret mi bekleyeceğiz? "

Bu konuşma üzerine Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü söz aldı. Türkiye'nin 'dış itibarının' şimdi her zamankinden fazla olduğunu, yakında ülkemizi yabancı devlet adamlarının sırasıyle ziyaret edeceğini bildirdi. Sözlerini şöyle sürdürdü:

"Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa bizim iktidarımız, İslam memleketlerine karşı en büyük alâkayı, sempatiyi göstermiştir.

"Biz her vesileden istifade ederek, onlara faydalı olmaya, onların mevkilerini tahkim etmeye, onları kuvvetlendirmeye, onları herhangi bir taaruz karşısında istiklâllerini müdafaa edecek bir vaziyete getirmeye elimizden geldiği kadar çalıştık. Dış müzaheretlerde bulunduk, başkalarının müzaheretini temine çalıştık. Ama maalesef bunun neticesi müsbet olmadı. Kendilerine dini ve tarihi bağlarla bağlı bulunduğumuz milletlere karşı sempati göstermemiz pek tabiidir. Biz onlara dünyayı tehdit eden bolşevizm tehlikesi karşısında birleşelim, diyoruz. Bütün bunlara mukabil türlü tesirler altında bitaraflık cereyanı kuvvetlenmiştir, devam etmiştir. Biz Müslüman memleketlere karşı lakayıt kalmış değiliz, bilakis bazı yakın arkadaşlarımız bunlara fazla yüz vermiş olmakla bizi suçlandırmışlardır. Biz dış politikamızda tamamiyle rasyonel bir şekilde dostluğumuzu azami ölçüde yaptık. Mukabilinde bir şey görmedik.

"Bir hükümetin ilk vazifesi kendi emniyetini temin etmektir. Türkiye, Araplara karşı hoş görüneyim diye Atlantik Paktına girmemeli miydi? Balkanlardaki üçlü emniyet tedbirini almamalı mıydı? "

"ŞIMARIK HÜKÜMET, SERSERİ HÜKÜMET REİSİ"

Dışişleri Bakanının bu açıklamasından sonra, Afyon milletvekili Ali İhsan Sabis konuştu. Şöyle dedi:

"Mısır meselesi bütün milletçe yüksek bir heyecanla takip edilmektedir. Ancak Mısır'da şımarık bir hükümet, serseri bir reisi vardır. Bu adam Fransa'ya meydan okuyor. Orta Şark'ta Türkiye'nin ihraz etmiş olduğu mevkii istirkab ediyor, bizim yerimizi almak istiyor."

Antalya milletvekili Burhaneddin Onat, "Kanuni Sultan Süleyman devrinde bile mazhar olmadığımız milletlerarası bir itibar devrinde, tarihimizin hemen hiç bir sayfasında maruz kalmadığımız bir hakarete maruz bulunuyoruz," dedikten sonra bakanın kürsüye çıkıp da "Mesele şudur" demediğinden yakındı ve "Dün bizim radyodan öğrendiğimiz bir şey var. Operada bir hadise. Sefirimiz, Mısır Başbakan Yardımcısına fena bir muamele yapmış. Bakan, bu vakidir, diyor, fakat buraya gelip meselenin mahiyetini anlatmıyor. Dahası var, Sefir palas pandıras geliyor, aradan üç gün geçtiği halde Bakan sefiri çağırıp da nedir bu hadise diye sormuyor," dedi. Daha sonra uzun açıklamalarda bulundu. Mısır Başbakan Yardımcısı Abdülnasır'ın bir hastanenin açılışı töreninde durup dururken Türklere saldırdığını kışkırtmanın onlardan geldiğini söyledi.

Bundan sonra Balıkesir milletvekili Müfit Erkuyumcu tarafından bir önerge verildi. Bu önergede, Mısır hükümetinin notamıza cevap vermesinden ve hükümetin kesin karar almasından sonra meselenin burada görüşülmesinin daha doğru olacağı ileri sürülüyordu. Önerge kabul edilerek mesele de o gün için kapanmış oldu.

MENDERES'İN AÇIKLAMASI

DP Meclis Grubunun daha sonraki toplantısında konu yine görüşüldü. Söz alan milletvekilleri olayı çeşitli açılardan inceliyor, Mısır hükümetinin notaya cevap vermeyeceğini, verse bile çok geç vereceğini ileri sürerek yeni girişimlerde bulunulmasını istiyorlardı ki, Menderes söz aldı. Yaptığı uzun konuşma sırasında dış itibarımızın doruğuna ulaştığını anlattı, buna örnekler verdi. Daha sonra sözü Mısır elçimizin durumuna getirip, uluslararası geleneklere bağlı kalarak birtakım girişimlerde bulunulabileceğini bildirdi. Sözlerini sürdürerek şöyle dedi: "Eğer bugünkü konuşmamız dışarıya çıkmazsa konuşalım. Sizden bu hususta teminat isterim."-Uğultular, kim veriyor, sesleri.-Menderes devam etti: "Eğer Nasır hükümeti durup dururken bu hareketi yapmış olsaydı, teemmüle ihtiyaç yoktu. Fakat oldukça şiddetli bir tahrik bizim tarafımızdan, devlet olarak, hükümet olarak değil, şahsen sefir tarafından ika edildiğine kanaatimiz vardır." Uzak yakın Türk ulusal çıkarlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini söyledi Menderes ardından.

Başbakanın bu açıklamasından sonra, bazı milletvekilleri daha söz alarak konuyla ilgili görüşlerini anlattılar. Bu arada Erzurum milletvekili

Mustafa Remzi Bucak, Mısır hükümetinin devletimize en küçük bir hakarette bulunduğuna inanmadığını belirtti ve şöyle dedi:

"General Necip, sakıt hanedanı, Mehmet Ali hanedanını, tıpkı bizim 1922'de yaptığımız gibi, Osmanlı hanedanını ıskat edip memleket dışı etmiş olduğumuz gibi, bizim yolumuzda yürümüş ve bugünkü hale getirmiştir. Yani Cumhuriyete, bizim takip ettiğimiz safhalardan geçerek varmış, ulaşmıştır. Böyle bir vaziyet karşısında, milletlerarası teamüle uyarak, yapılacak şey, Hariciye Vekaletinin vazifesi, sefirin karısı o hanedana mensup olduğuna göre, 21 Temmuz 1952'de bu sefiri geri çekmek olacaktı. Hariciye Vekaletinin bu işe gerekli ehemmiyeti vermediği ortadadır. Hatırlayacaksınız, selefi Keçecizade, orada bulunduğu günlerde sarfettiği bir sözden dolayı derhal geri çekilmişti. Yine hatırlayacaksınız, Suriye sefiri Emin Adil Ankara'da sefir bulunduğu sırada, mezunen Şam'da iken bizim aleyhimizde sarfettiği ufak bir sözden dolayı, hükümetimiz lazım olan hassasiyeti göstermiş ve sefirin buraya gelmesini önlemişti. Bu işi kendi zaviyemizden hassasiyetle takip ettiğimize göre, başka devletin zaviyesinden de bunu takip etmek boynumuzun borcu olması gerekir. Bizim yapacağımız tek şey, 31 Temmuz 1952'den itibaren sefiri çekmek, bu gibi hadiselere hiç bir suretle meydan vermemektir. İğneyi önce kendimize, çuvaldızı da başkasına batıralım."

Bundan sonra yapılan konuşmalarda CHP tarafından bu konuda gensoru açılmasıyla ilgili önergenin reddine karar verildi.

NASIR'IN SÖZLERİ

Türk hükümetinin bu işte telâşlanmasına, sinirlenmesine hiç neden yoktu. Evet Mısır'da ihtilâl olmuş, Kral Faruk düşürülerek yurt dışı edilmiş, bütün hanedan mensuplarının mallarına el konmuştu. Böyle bir davranış ihtilâlcilerin en doğal hakkıydı.

O günlerde Mısır Başbakanı olan Cemal Abdülnasır, Mısır'ın Türkiye'yle işbirliği yapmasını engelleyici nedenleri şöyle sıralıyordu:

"1.Türkiye, 1951 yılında İngiltere, Fransa ve Amerika'yla birlikte Ortadoğu paktı projesi üzerinde ısrar etmekle bizi gücendirmiştir.

2.İsrail'i tanıyan ilk devletlerden biri Türkiye olmuştur.

3.Birleşmiş Milletlerde Türkiye emperyalistlerle bir olmuş, Arap memleketlerine karşı cephe almıştır.

4.Nato'ya katılmakla, Türkiye, Batıyla tam işbirliğine girmiştir."

Mısır Başbakanının bu sözlerinde gerçek payı yok değildi.Hele Cezayir konusunun Birleşmiş Milletler'deki görüşülmesi sırasında Türkiye'nin oyunu Amerika, Fransa ve İngiltere'yle birlikte kullanmış olması, Türkiye'yi Arap ülkelerinin gözünde oldukça zor bir duruma sokmuştu.

Nasır, Türkiye hakkındaki görüşlerini bir Arap dergisinde açıklarken, Kahire Büyükelçimizin eşi Emine Tugay'ın 107.000 Mısır lirasını bulan bir döviz kaçakçılığı dolayısıyla hakkında kovuşturma yapıldığı yolunda aynı günlerde yayınlar yapılmaktaydı. Kral Faruk'un yeğeni olan Emine Tugay, 22 Ekim'de İstanbul'a gelmiş ve bir daha Mısır'a dönmemişti.

DP Meclis Grubu toplantısında "Roma Skandalı" diye sözü edilen olay, Roma Büyükelçimiz Cemal Hüsnü Taray'ın operada, bir kadına fuayede el hareketinde bulunması, kadının kocasının da Taray'a bir tokat atmasından ibaretti. O Cemal Hüsnü Taray ki, Milli Eğitim Bakanlığı yapmış, yıllarca dış ülkelerde Büyükelçilik görevinde bulunmuş, uluslararası kuruluşlarda bizi yıllarca temsil etmiş bir insandı.

YİNE BASIN KANUNU

DP Meclis Grubunun yine o günkü toplantısında Başbakan Adnan Menderes'in isteği üzerine Basın Kanunu'nda yapılacak değişiklikle ilgili tasarının görüşülmesine geçildi. İlk sözü alan Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, basın yoluyla yurttaşların 'şeref ve haysiyetine' girişilecek saldırılar karşısında kanunda açık bulunan kapıları kapatmak gerektiğini anlattı, sözlerini öyle sürdürdü:

"Matbuatımızda yer yer ve zaman zaman neşir hürriyetinin suistimal edilerek muhtelif şekil ve tarzda şeref ve haysiyetlere, itibar ve vekarlara tecavüz edildiği, ailelerin mahremiyetine girilerek hayatı hususiyenin teşhir edildiği, şahısların bir nevi şantaja maruz bırakıldığı, yalan haber veya havadis neşri suretiyle âmmenin sükun ve huzurunun bozulduğu, devletin yüksek menfaatlerine dokunularak emniyet ve asayişin bile tehlikeye düşürüldüğü, esef ve teessürle müşahede edilmektedir."

Çiçekdağ, bütün batı ülkelerinin bu konudaki uygulamaları gözden geçirilerek yeni bir tasarı hazırlandığını anlattı. Bu tasarıya göre:

"Matbuat yoluyla her ne suretle olursa olsun,

1.Namus, şeref ve haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarette bulunulması,

2.İtibar kıracak veya şöhret veya servete zarar verebilecek bir hususun isnat edilmesi,

3.Rıza hilafına hususi veya ailevi ahvalin teşhir olunması,

4.Yukarıdaki hal ve suretlerle tecavüz, hakaret, isnat veya teşhire mâruz bırakılacağından bahisle tehditte bulunulması,

hallerinde fail altı aydan üç seneye kadar hapis ve 1000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Yukarda yazılı cürümler resmi sıfatı haiz olanlar aleyhinde sıfat veya hizmetlerinden dolayı işlendiğinde cürme mürettep olan ceza üçte birden yarıya kadar arttırılarak hükmolunur."

Devletin siyasi veya mali itibarını sarsacak veya âmmenin telaş ve heyecanını mucip olacak haber veya havadisleri veya bu mahiyetteki vesikaları neşredenler de altı aydan üç yıla kadar hapis ve 100 liradan 10.00 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılacaklardı.

Tasarının öteki maddeleriyle, cezaların hangi hallerde birkaç kat attırılacağı saptanmaktaydı. Bundan sonra söz alan milletvekilleri, bu tasarı hakındaki düşüncelerini anlattılar. Erzurum Milletvekili gazeteci Bahadır Dülger, basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasının kamuoyunda büyük etkiler yaratığını söyledi, "Gazeteci olarak böyle müeyyidelerin mevcudiyetini çok arzu ederim," dedi. Her eline kalem alanın, matbaa kuran her kimsenin, bu durumundan yararlanarak gazetecilik yaptığını ileri sürdü. Bazı durumlarda 'şikâyet etmenin ya da takip ettirmenin o kişinin takdirine bağlı olduğunu, "bir suçun işlenmesindense şuyuunun daha esef verici neticeler" vereceğini ileri sürdü. Bu arada başından geçen bir olayı anlattı. Bahadır Dülger, "Bazı haller vardır ki, şahıs kolaylıkla mahkemeye gider. Ama bazı haller vardır ,öyle laflar söylenmiştir ki, onun müdafaası yoktur," dedi ve konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Vatan Gazetesi'yle Yeni Sabah Gazetesi arasında çok çirkin münakaşalar oldu. Yeni Sabah, Ahmet Emin Beyin küçüklük devrine ait olmak üzere, gayet çirkin bir hadiseyi işaret edermiş gibi, 'falan mektepte iken' falan vaziyette bulunmuş idi' gibi gayet sarih bir hakarette bulundu. Biz bu kanunu çıkarırsak, sen bu adama hakaret ettin diye müddeiumumi dava açabilecek... Maddei-umumiye resen tahkikat ve dava selahiyeti vermek doğru değildir. Benim mahremiyetime müteallik bir meselede, hiç değilse ufak bir muvafakatım olmalıdır. Bu kadar mahrem hususta devletin otomatik olarak harekete

geçmesine ben rıza göstermem."

MENDERES'İN AÇIKLAMASI

Bundan sonra Başbakan Adnan Menderes söz aldı. Bahadır Dülger'in bir noktada duraksadığını hatırlatarak şöyle dedi:

"Söylemek istediklerimi misaller vererek anlatacağım. Biliyorsunuz, Yeni Sabah Gazetesi hükümete bir telgraf çekti. Bu telgrafta hükümeti, birtakım suç teşkil edecek hadiseleri tertiplendirmekle suçlandırmakta, kendisinin de tedbir aldığını, icap ederse silahla müdafaa edeceğini telgrafa dercetmek suretiyle hükümete gönderdi. Bu, hükümete karşı bir hakaret olarak sayıldı müddeiumumiyelikçe mahkemeye verildi, dava açıldı."

O günlerde Başbakanla Yeni Sabah Gazetesi sahibi Safa Kılıçlıoğlu'nun arası iyi değildi. Kılıçlıoğlu, hükümet tarafından sivil memurlara izlettiriliyordu. Bütün bunları gazetesinde yayınlayarak, şahsına ve matbaasına bir saldırı yapılacak olursa buna silahla karşı koyacağını bildirmekteydi. Davanın açık yapılması karşısında, hükümetin Yeni Sabah Gazetesi sahibine karşı ne gibi tertipler içinde olduğunu belgelerle ortaya dökecekti. Davalı vekili bunu istediği halde mahkeme reddetti.

Menderes, konuşması sırasında savcıların 'resen' harekete geçmesi tezini de savundu. Bu görüşünü haklı gösterecek yazılara değinerek dedi ki:

"Şimdi hadiselere gelelim. İki gazete arasında bildiğiniz şekilde, müstehcen, milli ahlak ve geleneklerimize uymayacak şekilde neşriyat vaki oldu. Bunlar zaten geçmişte de, hali hazırda da herhangi bir meselede aşağıdan başlamak suretiyle karşılıklı birbirlerini tahrik ederek, en had bir şekilde işi hakarete ve müşatemeye vardırıyorlar. Bunların bir takas ve mahsubu vardır aralarında. Birbirlerine dava açmıyorlar. Kim suçludur? Belli değil...

"100-150 bin nüsha basılan ve memleketin dört bir tarafına dağılarak evlerimize giren, kızlarımızın, çocuklarımızın okuduğu bu türlü müstehcen yazıların yazılagelmesini önlemek için âmmenin harekete geçmesini istemek yerinde olur.

"Geçenlerde, belki gözlerinizden kaçmıştır, Bedii Faik'le Yeni Sabah arasında bir mücadele zuhur etti. Yeni Sabah'a hücum ederken Bedii

Faik demişki: 'Fazla ileri gitme, seni kuyruğundan tutar, teşhir ederim.' Buna karşı Yeni Sabah'ın cevabı şu oldu: 'Kuyruğumla meşgul olma. Daha insanî tarafım var. Daha eline yakışır. Onunla meşgul ol. (Gülüşmeler hayret sesleri) Var, onu tut.'

"Muhterem arkadaşlar, o dava etmiyor, o dava etmiyor ama ortada bir suç vardır. Bu, cemiyete karşı işlenmiş bir suçtur. Günün birinde Volkan diye bir gazete çıkıyor. Atatürk aleyhinde öyle laflar vardır ki, burada söylenmesi ayıptır.Bırakınız Atatürk gibi kutsileşmiş bir şahsiyet hakkında, herhangi bir vatandaş hakkında bile söylenmesi caiz olmayan sözler.."

Menderes bu tasarının cemiyetin hayrı için getirildiğini, parti için getirilmediğini anlattı. "Ortalığı boş bıraktığımız takdirde iki-üç yüz kişi hudutsuz bir hürriyetten istifade etmek suretiyle bütün cemiyeti tağşiş etmek, bütün cemiyeti aşağı bir ahlak vesiyesine sürüklemek imkânını bulmuş olur," dedi.

Bu konuşmadan sonra tasarının 'prensip' olarak kabulü kararlaştırıldı.

Burada başka bir yazı tartışmasından söz etmeden geçemeyeceğim. Ulus Gazetesi'nde Çetin Altan dikkati çeken fıkralar yazmaya yeni başlamıştı. O günlerde Zafer Gazetesi'nde bir kadın yazar, Çetin Altan'ın yazısı hakkında eleştiride bulunurken, "Sert olsa ne olur, yumuşak olsa ne olur? " diye bir cümle kullanmıştı. Çetin Altan, bu yazıyı okur okumaz cevap verdi, "Sert olursa acıtır," dedi. Yazı işleri Müdürü Nihat Subaşı bu yazıyı koymak istemedi. O zamanlar Ulus'un başında olan Nihat Erim'in ne diyeceği soruldu. Erim yazı işleri müdürüne yazıyı koyması için talimat verdi ve bu yazı yayınlandı..

SEÇİM GEZİLERİ

Siyasi parti liderleri yurdun çeşitli bölgelerini gezerek propaganda konuşmaları yapmaya başladılar. 21 Kasım 1953 tarihinde Başbakan Adnan Menderes, yanında bazı bakanlar, milletvekilleri ve gazeteciler olduğu halde Karadeniz gezisine çıktı. Bu gazeteciler arasında ben de vardım.

Menderes ilk konuşmasını Samsun'da yaptı. Sisli, yağmurlu bir gündü. Kapalı sinema salonu ağzına kadar doluydu. Hürriyet Gazetesi'nin Samsun muhabiri bir hanımla konuşmayı izliyorduk. Menderes, konuşmaya giriştiği zaman söylemek istediği şeyleri hemen söyler, daha sonra yinelemeler başlardı. Ben gerekli notu aldıktan sonra yanımda oturan muhabir arkadaşa, "Bunda sonra, Başbakan'ın yeni

birşey söyleyeceğini sanmıyorum. Ama her olasılığa karşı siz burada oturun, ben konuşmanın bu bölümünü gazeteye yetiştireyim," diyerek kalktım. Biraz ilerdeki Tüccar Kulübüne giderek İstanbul'u aradım. Başbakan'ın konuşmasını vereceğimi anlayan telefon memurları hemen Hürriyet'i bağladılar. Ben elimdeki notları geçtim. Telefonu kapatır kapatmaz kapı açıldı. Bütün gazateci arkadaşlar odaya girdi. Arka arkaya İstanbul'u aradılar. Ama konuşma olanağını bulamadılar. O anda odaya giren bir polis memuru, "Beyler, vapur kalkıyor. Başbakan derhal hareket etmenizi emretti," dedi. Gazeteci arkadaşlarım şaşkına dönmüşlerdi. Başbakan'ın konuşmasını gazetelerine bildiremeden hep birlikte vapura koştuk. Ben yapacağımı yapmış, Başbakan'ın konuşmasının en ilginç yönlerini Hürriyet'e vermiştim.

Gazeteci arkadaşlarım, "Olur mu böyle şey, Başbakan'ın konuşmasını yarın Hürriyet'ten başka hiç bir gazete yazamayacak," diye söylenip duruyorlardı. Vapur hareket ederken bizim Samsun muhabiri hanımın da geldiğini gördüm. Hemen herkesin gözü onun üzerindeydi. Akşam yemeğinde gelip yanımıza oturdu. Çevreden bana bakarak, "Allah versin," diyenler oldu. Ben bu sözlerden hiç bir anlam çıkaramadım. Derken Başbakan'ın konuşmasının yarın bir tek Hürriyet'te çıkacağı haberi yayıldı. Yemek sırasında Devlet Bakanı Mükerrem Sarol'un Başbakan'a, "Beyfendi, Karakuş'u görüyorsunuz? Şikârını (avını) elde etmiş bir avcının sevinci var," biçiminde konuştuğunu duydum. Sofrada oturanların gözü bizim masaya dönmüştü. Vatan Gazetesi muhabiri Sabahadin Sönmez, Başbakan'a, "Beyfendi, konuşmanız yarın yalnız Hürriyet'te çıkacak. Biz bütün arkadaşlar atlıyoruz," dedi. Bu şikâyet üzerine vapurun telsiziyle öteki gazetelere de haberlerin geçmesi kararlaştı. Ama ne gezer, saat on ikiyi bulmuştu. Yemekten kalktık. Herkes kamarasına çekildi. Ertesi sabah, kendisine gazetecilerin yanında bir kamara verilen kadın gazetecinin Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu'yla kamaralarını değiştirmiş olduğunu söylediler. Zeytinoğlu'nun kamarası Menderes'in kamarasıyla yan yanaydı. Değişiklik nedenini kadın gazeteciye sorduğum zaman, "Öyle münasip görmüşler," cevabını aldım. Menderes, sabah kahvaltısını kadın gazeteciyle birlikte yapıyordu.

TRABZON KONUŞMASI

Başbakan Trabzon'da yaptığı konuşmada muhalefete şiddetle çattı. Bu arada basına çatmaktan da geri kalmadı. Bazı gazetelerin özgürlük anlayışını eleştirerek, bunun 'vatandaşların şeref ve haysiyetine tecavüz' anlamına geldiğini bildirdi ve bu tür yayınlardan duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Parti çatışmasının ülkeye büyük zararlar getirdiğini anlatan Menderes, "Bugünkü iktidar mensupları başka iklimlerden gelmiş insanlar değilerdir. Öyle bir tezvir makinesi işliyor ki, bu hava içinde testiyi kıranla suyu getirenin kim olduğunu bilmek gerçekten imkânsızdır. 1946 seçimlerinde oy hırsızlığı yapanlar sanki onlar değil de bizmişiz gibi, memlekette korkunç bir hava estirilmektedir," dedi.

Devam eden seçim konuşmalarında, CHP, DP'nin Kore savaşı nedeniyle Anayasa'ya aykırı hareket ettiğini ileri sürüyor buna karşılık, DP 'de CHP'yi 1946 seçimlerinde oy hırsızlığı yapmakla suçluyordu. Konuşmaların esasını bu iki nokta teşkil etmekteydi.

Menderes, bir konuşmasında CHP'nin Kore konusuyla ilgili görüşüne şu cevabı veriyordu, "CHP'liler köy köy dolaşarak vatandaşları birbirleri aleyhine tahrik etmeye çalışıyorlar. Kore meselesi dolayısıyla, Meclisten karar almak gerekirdi, diyorlar. Fikirleri karıştırmaya çalışıyorlar. Kore meselesi, bir harp niteliğinde değildir. CHP Genel Başkanı'nın Millet Meclisi'nde bu münasebetle ileri sürdüğü düşünceler karşısında insanın bu zatın aklından şüphe edeceği geliyor," dedi.

Başbakan sözlerine şöyle devam etti: "Üç dört ay sonra seçim var. Şeriatın kestiği parmak acımaz. Karar, hepimizce muteber olacaktır. Onların bu bakımdan gösterdiği telaşı bir türlü anlamıyorum. Dünyanın hiç bir yerinde soru müessesesi bu kadar dejenere edilmemiştir. Bakanın verdiği cevabı tatmin edici bulmadıklarını ileri sürerek saatlerce konuşurlar. Meşru olmayan kazançları meydandayken bizden hesap sormaya kalkarlar. Muhalefet, bu tür davranışlarıyla iktidarı bir 'şamaroğlanı' haline sokmak istemektedir. Fakat buna asla müsaade etmeyeceğiz."

Başbakan'ın Trabzon'da yaptığı bu konuşmadan sonra, Ordu vapuruyla İstanbul'a hareket ettik. Yol boyunca herkes istediği gibi yedi, içti, eğlendi. Gece yemekten sonra güvertede bakanlar, milletvekilleri, gazeteciler Başbakan'ın çevresine toplanmışlar, hem içiyorlar, hem de tatlı tatlı konuşuyorlardı. Birden Menderes'in sesi

duyuldu, "Herkes sırasıyla açık bir hikâye anlatacak." Bu ses üzerimde soğuk bir duş etkisi yarattı. Hemen kalkıp gitmek isterken sevdiğim ve saydığım bir bakan kolumdan tuttu. "Otur," dedi. Sırayla hikâyeler, hem de en açık bir biçimde anlatılmaya başlandı. Bu hikâyeleri anlatmak şöyle dursun, dinlemek bile olanaksızdı. Sıra bana gelince zor belâ ben de bir hikâye anlattım. Bereket versin güvertede kadın gazeteci bulunmuyordu.

BİR BARDAK SU

Karadeniz kıyılarını dolaştıktan sonra, Başbakan Menderes'le Ege Bölgesi'ni de birlikte dolaşmaya başladık. İzmir'den Aydın'a, oradan öbür Ege illerine doğru bütün yol boyunca halk toplanmış Menderes'i alkışlıyor, onun konuşmalarını can kulağıyla dinliyordu. Programın zamanında uygulanabilmesi için bazı küçük sayılan yerlerde durmuyor, bu durum orada toplanan halkı üzüyordu. Başlıca sunulan şey ayrandı. Başbakan bir iki bardak içtikten sonra artık içemez hale geldi.

Tren bir istasyonda durmadan geçiyordu. Ama halk bunu bildiği için demiryolunun üzerine kurbanları arka arkaya sıralamıştı. Lokomotif durmak zorunda kaldı. Toplanan halk Menderes'e inmesi, konuşması ricasında bulundu. O vagondan inmek istemiyor, dönüşte ineceğini ve kendileriyle konuşacağını söylüyordu. Derken yine tepsiler içinde ayranlar geldi. Menderes bir bardak ayranı aldı. İçecek halde olmadığı için, birden, "Karakuş nerede? " diye sorduğunu işittim. Yanımdakileri ite kaka kendisine yaklaştım. Elindeki bardağı bana doğru uzattı. Bardağı aldım. Nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyordum. Bakanlar, milletvekilleri ve gazeteciler arasında yanına çağırması, gerçekten beni duygulandırmıştı.

Tren yavaş yavaş istasyondan kalktı, biraz sonraki istasyonda yine aynı kalabalık vagonun çevresini sardı. "İn" diyorlardı devamlı. O her ne kadar inmek istemiyorsa da halk direniyordu. Sonunda ta arka sıralardan bir ses duyuldu. "Bey Bey..." dedi. "Şu dağın tepesine bak. Sen bize oradan iyi su getirttin. Bizim babalarımız burada kireçli su içerler, bu yüzden hayata doymadan göçer giderlerdi. Allahını seversen bu iyi sudan sen de bir bardak içmeden gitme."

Menderes bu sözlerden çok duygulanmıştı. Elimden tuttu, birlikte trenden indik ve o iyi sudan birer bardak içtik. Halk kendisine yapılan

hizmeti yadsımıyor, yeri gelince onu minnetle anmayı bir görev sayıyordu.

Geziden döndükten sonra, gazetede, "Ekmek mi, Hürriyet mi?" başlıklı bir yazı yazdım. Bu yazıda büyük halk yığınlarının günlük ekmeğini kazanma çabası içinde olduğunu, büyük illerde dilden düşmeyen özgürlük sorunlarıyla hiç mi hiç ilgilenmediğini anlatmaya çalıştım.

Yazının yayınlandığı gün, DP'liler hoşnut, CHP'liler sinirli görünüyordu. O gece telefon çaldı. Çok sevdiğim ve saydığım eski Ticaret Bakanları'ndan Enver Güreli, "Aman," diyordu, "Sen bu gibi konulara fazla dokunma. Zaten hakkında solcudur, falan diye çeşitli dedikodular yapılıyor, başına bir iş gelmesin."

Yazımda her ne kadar özgürlüğün de ekmek kadar değer taşıdığını anlatıyorsam da, bazı kişiler buna başka anlam veriyorlardı.

"YA ANAYASA NE OLACAK?"

DP'li Konya Milletvekili gazeteci arkadaşım Saffet Gürol anlatmıştı:

"1950 seçimlerinden sonra Demokrat Partili miletvekilleri bir araya gelerek, 1950 seçimlerinde bize oy vermeyen Konya'ya bağlı ilçe, bucak ve köyleri dolaşmaya, bu bölgelerdeki oyları da kendimize çekmeye karar verdik. DP Konya Milletvekilleri Himmet Ölçmen, Muammer Obuz, Rüştü Özal ve öteki arkadaşlar birlikte dolaşmaya başladık. İlk uğrağımız Ankara-Konya yolu üzerindeki Kulu bucağı oldu. Bir kahvede toplanarak bucak halkına haber gönderdik. Yarım saat sonra bucak halkından bir kalabalık kahveyi doldurdu. İlk sözü ben aldım ve şöyle dedim:

"Seçimlerde AP'ye oy vermeyip de CHP'ye oy veren yerleri dolaşıyor, onları kendi partimize kazanmak için ne gibi tedbirler alacağımızı görüşüyoruz. Konya milletvekili arkadaşlar olarak bugün size geldik. Sizi kazanmak için ne yapmamız gerektiğini soruyor ve ihtiyaçlarınızı tespit etmeye çalışıyoruz. Neler istiyorsunuz, bize anlatın."

Önce kahveyi derin bir sessizlik kapladı, daha sonra bize yakın oturanlardan biri ayağa kalkarak, "Ben konuşmak istiyorum," dedi ve anlatmaya başladı; "Geçen yıl tohumluk dağıtımında bize yardım eden olmadı, bu nedenle bereketli bir ürün almak imkanını bulamadık. Sonra

bakanları bize çok az kredi verdiler, bu yüzden de çaresiz kaldık. İlk iş olarak bize gereği kadar tohumluk ve kredi sağlanmasını istiyoruz."

Bu istekleri arkadaşlar not ettiler. Bundan sonra başka bir Kululu bucakta eczane bulunmadığından söz etti. "Bakkaldan aspirin alıyoruz," diyerek, bir eczane açılmasını istedi. Bunu da not ettik. Bir başkası ayağa kalkarak, bucak içindeki yolların da asfaltlanmasını istedi. Sonunda bir başkası, "Bizim bucağı ilçe yapın," dedi.

Kulu bir köyden farksızdı. İlçe olmak için gerekli nüfusa sahip değildi. Buna karşın son isteğe de, "Peki, bunu da yapmaya çalışırız," dedik ve dört yıl süreyle Kululuların bu isteklerini yerine getirmek için çalıştık. Ankara'dan Konya'ya her gidişimizde Kulu'ya uğrayarak isteklerinin ne ölçüde yerine getirildiğini araştırıyor ve sözümüzde durmuş olmaktan kıvanç duyuyorduk. 1954 seçimlerine giderken yine arkadaşlarla birlikte Kulu'ya uğradık, Kulu'ya gereği kadar tohumluk ve kredi dağıtıldığını, Eczane açıldığını, her şeyin üstünde bu bucağın ilçe olmasından büyük sevinç duyduklarını kendi ağızlarından dinledik.

1954 seçimleri yapıldı. Bir de ne görelim? Kululular oylarını yine CHP'ye vermişler. Neye uğradığımızı bilemedik. Bazı arkadaşlarla, bir gün Konya'ya giderken Kulu'ya uğrayarak bunun nedenini öğrenmek istedik. Yine aynı kahvede toplanarak sohbete başladık. Ben ayağa kalkarak, dört yıl önce yaptığımız toplantıyı hatırlattım. Bütün istekleri yerine getirildiği halde oylarını nasıl CHP'ye vermiş olduklarını sordum. Kahvede hiç kimsenin sesi çıkmadı. Ta arkada oturan sakallı bir ihtiyarın sesi duyuldu, "Ya Anayasa ne olacak? "

Arkadaşlar, hep birlikte gülmeye başladık. Bu soruya verilecek cevap yoktu. "Hoşça kalın," diyerek Kulu'dan ayrıldık."

İKİ ÖNERİ

Seçimlerin nasıl, hangi koşullar altında yapıldığını anlatmadan önce bir olayı burada yazmadan geçemeyeceğim. Seçimlere iki üç ay kadar kala, Meclis koridorlarında, bu seçimlerde DP'nin gazetecilerden bazılarını 'bağımsız' olarak kendi listesine alacağı konusunda söylentiler dolaşmaya başladı. Bir süre sonra da, gazetecilerin her zamanki gibi gazete patronları arasından değil, yazar-muhabir olarak çalışanlardan seçileceği duyuldu.

Cumhuriyet Gazetesi muhabiri Mekki Sait Esen'in uzun zamandan beri böyle bir istek gösterdiğini, Başbakan'ı nerede görse iki büklüm bir halde

ona yanaştığını, ona yakın görünmek için elinden gelen her çabayı harcadığını görüyor, biliyorduk. Vatan Gazetesi muhabiri Sabahaddin Sönmez de, gazetenin başyazarı Ahmet Emin aracılığıyla listeden 'bağımsız' olarak milletvekili çıkmak istediğini, bir öneri gelirse bunu kabul edeceğini bana açıkladı ve ekledi, "Sen bağımsız olarak milletvekili çıkmak istemez misin?" Kendisine aklımdan hiç böyle şey geçirmediğimi bildirdim. Sabahaddin diretti. "Bağımsız kalmak kaydıyla pek alâ oluruz," dedi. Ben hiç oralı olmadım.

Milletvekili adaylarının saptandığı günlerden birinde telefon çaldı. Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Muzaffer, "Beyefendi seni görmek istiyor," dedi ve hemen gelmemi bildirdi. 'Acaba ne yazdım? Hangi haber ya da yazıma kızdı?' diyerekten hazırlandım ve Başbakanlığın yolunu tuttum. Özel Kalem Müdürü'nün odasına girdiğim zaman orasının bir ana-baba günü olduğunu gördüm. Milletvekili adayı olmak isteyenler büyük bir sabırsızlık içinde bekleşip duruyorlardı.

Özel Kalem Müdürü, geldiğimi Başbakan'a haber verdi. Başbakan'ın odasının yanındaki küçük odaya aldılar. Biraz sonra da Menderes güler yüzle odaya girdi. Rahatlamıştım, korkulacak bir şey yoktu. Hal ve hatır sorduktan sonra aynen, "Karakuş, ben senin ağabeyinim. Değişmiş hiç bir şey yok. Muhalefet yıllarındaki ilişkilerimiz neyse bugün de o. Seçimler yaklaşıyor, bir isteğin olup olmadığını öğrenmek istedim," dedi.

Birden ayağa kalktım. "Beyfendi, beni ihya ettiniz. Bu sevginize nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Sağ olun, var olun. İnşallah siz memlekete hizmet etmek olanağını daha çok bulur, ben de başarılarınızı yazmak fırsatını kaçırmam. Tekrar tekrar teşekkür ederim," dedim. Menderes hiç cevap vermedi, sadece elimi sıkarak ayrıldı.

Bu olaydan kimseye söz etmedim. Birkaç gün sonra Devlet Bakanı Emin Kalafat'a başka bir iş için gittiğimde, Kalafat bana, "Beyefendi üzülmüş, ben ona bir ağabeylik yapmak istedim, beni reddetti, diyor," dedi. Ben bunun üzerine Kalafat'a, "Çok rica ederim, hatırlarına bir şey gelmesin. Ben politikaya karışmak istemiyorum. Gazeteci olarak da ona hizmette bulunabilirim," karşılığını verdim.

KONYA'DAKİ MİTİNG

Seçimler yapıldı. Mekki Sait Esen Balıkesir'den, Sabahaddin Sönmez de Konya'dan bağımsız olarak DP listesinden milletvekili seçildiler. Kendilerini

kutladım. Sabahaddin, Konya'da başından geçen olaylardan söz etti ve şu hikâyeyi anlattı:

"Konya'daki mitingde DP milletvekili adayları arka arkaya söz alıyor, yapacakları işleri anlatıyorlardı. Benim söyleyeceğim bir şey yoktu. Sadece onlar arasında boy gösterip duruyordum. Fahri Ağaoğlu, konuşmasını tamamladıktan sonra beni tanıttı. Şu kadar yıllık gazeteci olduğumu, halen Vatan Gazetesi'nde çalıştığımı, siyasal alanda yansızlığı kendime hedef aldığımı söylüyor, dinleyenlerden hiç bir karşılık görmüyordu. Fahri Ağaoğlu dayanamadı. "Arkadaşlar," dedi. " Sabahaddin Sönmez eski Diyanet İşleri Başkanı Hayırloğlu'nun yakın akrabasıdır." Bu sözler üzerine meydanı dolduran halkın beni çılgınca alkışladığını gördüm. Ne diyeceğimi şaşırmış haldeydim. Alkışlara elimi salayarak karşılık verdim. Fahri Ağaoğlu'nun son sözleri olmasaydı, belki de seçilmeyecektim."

BİR BAŞKA ÖNERİ

Yine seçimlere yaklaşıldığı günlerden bir gün. Ben CHP'yi de ihmal etmiyor, ara sıra parti merkezine giderek, "Ne var ne yok? " diye soruyor, oradan elde ettiğim haberleri de muhalif kaynaklara dayanarak gazeteye bildiriyordum. Bir gün CHP Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu'yla konuşurken, bana, "Yahu sen politikaya niçin atılmazsın? " şeklinde bir soru sordu ve ekledi: "Yıllardan beri gazetecilik yapıyorsun. Artık yorulmuş olman gerek."

Ben bunu rastgele söylenmiş bir söz olarak kabul etim ve,"Mesleğimden memnunum. Böyle bir şey de düşünmüyorum," karşılığını verdim. Derken bir gün, Parti Genel Sekreter Yardımcısı Turgut Göle'nin de ayni biçimde ağzımı yokladığını gördüm. Ona da cevabım ayni oldu. Sonunda seçimler yapıldı Turgut Göle bana, "Ulan enayi, bizi sana Paşa göndermişti. İsteseydin şimdi aramızda olurdun," dedi. O zaman anladım ki, bu da CHP'den gelen başka bir öneriydi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Demokrat Parti Yine İktidarda

DEMOKRAT PARTİ YİNE İKTİDARDA

Aylarca süren seçim havası sona ermiş, 2 Mayıs 1954 Pazar günü yapılan seçim sonucunda DP büyük bir çoğunlukla yine iktidarda kalmıştı. Yapılan oylama DP'nin 505, CHP'nin 36 milletvekili aldığını gösterdi. CHP'liler bu sonucun daha çok seçim kanununun aksak hükümlerinden ileri geldiğini söylüyor, kanunda günün koşullarına uygun değişiklik yapılmasını, bu yapılmazsa ara seçimlere girmeyeceklerini belirtiyorlardı.

Seçim sonuçlarının alınmasından bir hafta sonra, CHP'den aday olup da seçimi kaybeden yüksek dereceli memurların yerlerinin değiştirildiği görüldü. CHP'nin Ordu adayı olan Ankara Ağır Ceza Mahkemesi Yargıçlarından Zeki Kumrulu, Mardin adayı Cemil Milli, Konya adayı Ceza Yargıçlarından Talat Karay bu görevlerinden alınarak Yargıtay raportörlüklerine atandılar. Bu kararı öteki aday-memurların aktarılması izledi. Yargıtay Altıncı Hukuk Dairesi Başkanı Rauf Dizdar, CHP adayı olduğundan görevinden istifa etti. İktidar partisinin yayın organı Zafer Gazetesi'nde bu olayla ilgili olarak yayınlanan bir makalede Rauf Dizdar bu davranışından ötürü kutlanmakta ve aynen şöyle denilmekteydi:

"Bir partinin siyasi kanatlarını kabul ederek kendisini milletin oyuna, sunan bir hakimin, hele hele bir Yargıtay hakiminin milletçe seçildikten sonra aynı makamda kalması ve çalışmalarına devam etmesi ne dereceye kadar doğru olabilir? Siyasi anlayışını bu şekilde ortaya koyan hakimin görevine devam etmesi herkesin vicdanında endişeler yaratmaz mı? İşte bu nedenledir ki, Rauf Dizdar'ın jestini tebrike layık görüyor ve böyle siyasi yolda bulunan diğer hakim arkadaşlarına da örnek olmasını diliyoruz."

Seçim sonucu yerleri değiştirilen yüksek dereceli yargıç ve memurların listesini olduğu gibi gazeteye bildirdiğim günün sabahı telefon çaldı.

İstanbul'dan aranıyordum. Saat yediydi. Karşımda Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Muzaffer vardı." Beyefendi seninle görüşecek," dedi. "Beyefendi" dediği, Başbakan Adnan Menderes'di. "Hayırdır inşallah, bu saatte arayacak ne var? " diyerek, bekledim. Biraz sonra Menderes'in sesi duyuldu:

"Karakuş? "

"Buyurun, benim efendim."

"Nedir bu yazdıkların? "

"Hangisi Beyefendi? "

"Bu hakimlerin başka yerlere atanması haberi."

"Yalan mı efendim? "

"Yalan."

"Aman nasıl olur, kendileriyle konuşarak yazdım."

"Yalan diyorum sana. Niçin bana sormuyorsun? "

"Her yazdığım haberi size sormama imkân var mı efendim? "

"Bak sana son ihtarımı yapıyorum. Bir daha bu gibi menfi haberleri gazeteye yazarsan sana yapmayacağım kalmaz," dedi ve telefon büyük bir gürültüyle kapandı.

Haberler doğru olmaya doğruydu, ama Menderes bu haberin yalnız Hürriyet'te çıkmasına sinirlenmişti. Öyle ya, haberi benden başka duyan olmamış mıydı? Neden başkalarının yazmaya cesaret edemedikleri bir haberi ben, hem de fotoğrafları, yaşam hikâyeleriyle gazeteye bildiriyordum. Bu, Menderes'in bana ne ilk, ne de son çıkışması oldu. Fırsat buldukça beni, Bakanları, Emniyet Genel Müdürü aracılığıyla çağıracak ve tehdit edecekti.

Seçimlerden sonra CHP Genel Başkanı İnönü'nün yeniden Cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar'ı basit bir telgrafla kutlaması iktidar çevrelerinde geniş tepki yaratmış, Zafer gazetesi bu olayla ilgili olarak İnönü'ye ağır saldırılarda bulunmuştu. Makalede İnönü'nün "cibilliyeti", "tıynet bozuk" gibi ağıza alınmayacak kadar ağır küfürler savruluyordu. Bu küfürler, kuşkusuz, Menderes'in sözleriydi.

Seçimden sonra, adet yerini bulsun diye kabinede bazı değişiklikler yapıldı. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı İzmir Milletvekili Ekrem Hayri Üstündağ, kabine dışı bırakılan bakanlar arasındaydı. Namık Gedik İçişleri, Dr. Behçet Uz Sağlık ve Sosyal Yardım, Fatin Rüştü Zorlu da Başkan Yardımcısı ve Devlet Bakanı olmuştu.

EKREM HAYRİ ÜSTÜNDAĞ'IN ANLATTIKLARI

Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, Demokrat Parti'nin kurulduğu günden beri bu partiye büyük emek vermiş, partinin kısa sürede bütün Ege'de yayılmasına, yerleşmesine büyük çaba göstermiş, herkesin sevdiği, saydığı bir insandı. Hele oğlunun çıkardığı gazetedeki yazıdan dolayı gelininin hapse girmesi, oğlunun bu nedenle intihar etmesi, onu düşünceleriyle olduğu kadar, kanıyla ve canıyla bu partiye bağlamıştı.

11 Kasım 1946'da İzmir'de üzücü bir şey olmuş, İzmir Gazetesi sahibi Ekrem Hayri Üstündağ'ın oğlu Bülent Üstündağ intihar etmişti. Bülent Üstündağ, askerliğini yedeksubay olarak yaptığı günlerde İzmir Gazetesi'nin sorumlu yazı işleri müdürlüğünü eşi Mücteba Üstündağ üzerine almıştı. Bugünlerde gazetede ,"Nesebi gayri sahih" başlıklı bir yazı çıkmış, bu yazıdan dolayı gazete aleyhine dava açılmış, sorumlu durumda olan Mücteba Üstündağ tutuklu olarak yargılanmaktayken ,cezaevinde bir kız çocuğu dünyaya gelmişti.

Bunun üzerine Bülent Üstündağ derin bir üzüntüye kapılmıştı. Duruşmanın sonuçlanması ve Mücteba Üstündağ'ın sekiz ay hapsi ve ikibuçuk ay Bandırma'da zorunlu olarak oturmaya mahkum olması üzerine, Bülent Üstündağ'ın üzüntüsü bir kat daha artmış, aynı akşam tek başına apartmanına kapanarak karısına, dostlarına ve babası Ekrem Hayri Üstündağ'a mektuplar yazmış, sabaha kadar oyalanmış, yatağına uzanmıştı.

Sabah bir tabanca sesi duyulmuş, komşular kapıyı kırarak odaya girdiklerinde Bülent Üstündağ'ı kanlar içinde yatakta bulmuşlardı. O günlerde Ekrem Hayri Üstündağ Demokrat Parti'nin İzmir ili kurucu heyeti başkanıydı. Olay İzmir'i derin bir üzüntüye boğmuştu. Bayar ve Menderes cenaze töreninde hazır bulunmuşlardı.

İzmir Gazetesi, bu intihar olayından bir gün sonra şu başlıkla yayınlanmıştı:

"Gazetemizin kurucusu, sevgili yazı arkadaşımız, Bülent Üstündağ, demokrasi ve özgürlük mücadelesinde uğradığımız ikinci kayıptır.."

Ekrem Hayri Üstündağ, "Ben bu davaya kanımla bağlıyım," derken hiç de sözü büyütmüyor,bir gerçeği dile getiriyordu. Siyasal yaşamına canla, başla, kanla başlamış, bir ömür vererek girdiği partiden daha sonra kavulmuştu.

Ekrem Hayri Üstündağ'ın fazla uzun sürmeyen Bakanlığı sırasında "huzursuz" olduğu her halinden anlaşılıyordu. Başbakan Adnan Menderes'e

yakınlığıyla bilinen Devlet Operası'ndan bir hanımın tanıdığı Nümune hastanesinde görevli bir doktoru İstanbul'a vermeyişi, Üstündağ'la Menderes'in arasını daha çok açmıştı.

Üstündağ haklıydı. Bakanlığa bağlı hastanelerde çalışan doktorlardan birinin başka bir yere nakli mi gerekiyor? Bunu ancak Bakanlık yapardı. Gerekirse, Başbakan, telefonla da olsa, isteğini bildirir, Bakan da bunu yerine getirirdi. Yoksa Başbakan'a "yakınlığı"yla tanınan bir hanımın telefonuyla değil. Bu olaydan sonra Menderes'le Üstündağ hiç bir zaman bir araya gelmediler.

Üstündağ'ın kabine dışında bırakılmasından bir süre sonra, onu Ankara Palas'ta görmüş, neden kabine dışı bırakıldığı konusunda bilgi ricasında bulunmuştum. Ekrem Hayri Üstündağ, ayrıntıya girmek istemedi. Sadece, nasıl olup da Menderes tarafından bu kadar "istiskal" edildiğini bir türlü anlayamadığını söyledi ve anlatmaya başladı:

"Bir gün Bakanlığa ait bir işin, Başbakan'la görüşülerek karara bağlanması gerekiyordu. Özel Kalem Müdürü'nden randevu isteğinde bulundum ve biraz sonra Özel Kalem Müdürü'nün odasına girerek beklemeye başladım. Başbakan yerindeydi. Bir saat kadar geçti, beni kabul etmedi. Özel Kalem Müdürüne, "İçerde kim var?" diye sordum. "Gazeteci Raif Meto," diye cevap verdi. Belki önemli şeyler görüşüyorlar, diyerek bir süre daha bekledim. Kabul edilmeyince Başbakanlıktan ayrıldım. Bu hal birkaç kez daha tekrarlandı. Menderes benimle görüşmek istemiyordu.

"Bir sabah onu Çankaya'dan aşağı, Başbakanlığa doğru inerken yakaladım. Karşı kaldırımdan önüne geçerek kendisini selâmladım, sonra, "Ne oldu Adnan Bey, aramızda ne geçti ki, benimle hiç görüşmek istemiyorsun. Randevu alarak makamına geliyorum, kabul etmiyorsun. Arzu etmiyorsan, derhal istifaya hazırım. Çok uzun süren mücadele arkadaşlığımız oldu. Bana karşı bugünkü tutumundan ötürü gerçekten üzüntü içindeyim, dedim. Menderes bu sözlerimi büyük bir sessizlik içinde dinledi. Ben sözlerimi bitirmiştim, o yoluna devam etti. Artık yapılacak şey kalmamıştı." Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, bunları anlatırken neredeyse ağlamaklı olmuştu. Ona herkesçe bilinen, dedikodusu ağızdan ağıza dolaşan doktorun nakli işinden söz etmek istedim. Bu konuda, daha söze başlamadan, "Beyefendi, ben bir Bakanım. Başbakan'ın bir emirleri olursa başım üstüne. Ancak böyle olmayıp da kendisine şu ya da bu şekilde yakınlığı olan bir hanım,bana

talimat verircesine bir istekte bulunursa buna peki diyemem, dedi ve ekledi: "Biz artık yaşlandık. Bugün varız, yarın yokuz. Yalnız bazı gerçekleri sizlerin bilmesinden yarar var. Onun için size bunları anlatım."

Evet, Başbakan'a yakınlığıyla tanınan bir sanatçının isteğinin yerine getirilmemesi, o dönemde bir Bakan'ı yerinden edebiliyordu. Devlet yönetimi sorumlu bakanların elinde değil, eş dost elindeydi.

ANLATILMASI ZOR DAVRANIŞLAR

Adnan Menderes'in özel hayatının kimseyi ilgilendirmemesi gerekirdi. Ancak bu kişi bir Başbakan olunca, hemen her yurttaşın gözü onun üzerindeydi. Örneğin, Ankara'daki sanatçıyla ilişkileri dilden dile dolaşır, bu gibi ilişkilerin 'gizli' kalması gerekirken bu kadar kaygısızca oluşumu çeşitli eleştirilere konu olurdu.

O günlerde Sağlık Sokağı'nda oturan CHP milletvekili bir profesör evine giderken bir binanın alt katında Menderes'in bir kadınla yastık atıp tuttuğunu gözleriyle gördüğünü söyler, hayretten ağzının açık kaldığını bildirir. Bunun gibi, Başbakanlığa ait resmi otomobilin bazı geceler orada durduğunu yine aynı kişi gözlemlerine dayanarak anlatırdı. Bu hikâyeler arasında oldukça garip olanları da vardı. Yine bu kişinin anlatığına göre, Menderes, bir gece aynı apartmana girerken birden merdivenleri aydınlatan otomatın yandığını görür ve Urfalı apartman sahibiyle yüz yüze gelir. Menderes buna sinirlenir. Ertesi gün bir sivil memur, apartman sahibini görerek bundan böyle bu apartmanda otomatın yakılmayacağını kendisine söyler. Olacak şey mi diyeceksiniz ama o zamanlar dilden dile dolaşan hikâyelerden biri de buydu.

Yine o günlerde, CHP'li Prof. Nihat Erim tarafından yönetilen gazete iktidar partisine karşı 'amansız' bir mücadele içindeydi. Özellikle gazetede yayınlanan karikatürler, Menderes'i çileden çıkarırdı. Karikatürist Ratip Tahir kabine üyelerini kedi kılığına sokarak damda nasıl dolaştıklarını çizer, dişi kedi rolündeki Menderes'in boynuna bir boyunbağı takardı. Bu tür karikatürlerden, yazılan yazılardan dolayı gazete hakkında yüze yakın dava açılmıştı. Zavallı arkadaşımız Cemal Sağlam, gazetenin sorumlu müdürü olarak mahkemeden mahkemeye koşardı. Ölümü de bu nedenle oldu, denilebilir. Cemal Sağlam'ın geçirdiği bir kalp krizi sonucu ölümü, onu tanıyanlar arasında derin

Bir akşam üzere uğradığım gazetede 'garip' bir olayla karşılaştım. Gazetenin sahibi Prof. Nihat Erim, benim odaya girdiğimi görünce Yazı İşleri Müdürü Cemal Sağlam'a, "Göster o fotoğrafı Karakuş'a," dedi. Sağlam yerinden kalktı ve dolaptan çıkardığı zarf içindeki fotoğrafı bana uzattı. Fotoğrafa dikkatle baktım. "Ben bu kadını bir yerden tanıyorum," diye düşündüm. Kadın kolunu bir konsola dayamıştı, tam kolunun bulunduğu yerde de Menderes'in kadına verdiği fotoğraf görünüyordu. Durumu anladım, Nihat Erim'e dönerek, sordum: "Bu fotoğrafı basacak mısınız?" Cevap verdi, "Onlar hâlâ bizim Genel Sekreter için sünnetlidir, değildir, diye dedikodu yaparlarsa evet," Hayretten donakalmış gibiydim. Sadece, "Yapmayın, işler bu hale gelmemelidir," dedim.

Siyasal kavganın bu şekli görülmüş, işitilmiş birşey değildi. Eve geldiğim zaman gördüklerimi karıma anlattım. Evimizin karşısında oturan yakın bir dostumun karısı, fotoğrafını gördüğüm opera sanatçısının çok sevdiği dostu ve arkadaşıydı. Karım bu kadını görerek, sanatçı hanımı uyarmasını, evine her gelen gazeteciye bu şekilde poz vermemesini söyledi.

Sanatçı da büyük bir korku içinde hemen Menderes'e haber verdi. Bunun üzerine Menderes, karşımızda oturan kadını telefonla bularak, durumu bir de onun ağzından dinlemek istedi. O da kimden, neler işittiğini anlattı, Menderes'in bu kadına verdiği cevap şu oldu:

"Şimdi telefonu açacak o fotoğrafı yarın gazeteye basmazsanız dünyanın en adi insanlarısınız," diye bağıracağım.

Komşu kadın meselenin bu kadar alevleneceğini hiç düşünmemişti. Sırf bir 'uyarı' da bulunmak için durumu arkadaşına haber verdi. Daha sonra bana anlattığına göre, sabaha kadar telefonu çalmış, Menderes telefonda, "Kızım... Karakuş'un hanımı sana neler anlattı?" diye sormuş, kadıncağız da her keresinde işittiği şeyleri yinelemişti.

Komşu hanımın kocası Eşfak Aykaç, bu olaydan bir süre sonra beni görerek kendisiyle Menderes arasında geçen konuşmaları anlattı, dedi ki:

"O gün geç vakit eve geldim. Kapıcı beni bularak, 'Bugün siyah bir otomobille gelerek birkaç kez seni aradılar bey,' dedi. Aradan daha birkaç dakika geçmemişti ki, siyah otomobil yine geldi, 'sizi Beyfendi istiyor," diyerek beni alıp götürdü. Ben makam odasına girerken Menderes salonda bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Beni görünce,

"Anlat,' dedi. 'Karakuş neler görmüş, neler söyledi?' Ben de sizlerden işittiğimi kendisine anlattım. Menderes çok sinirli görünüyordu, birden "Ben erkek değil miyim? Benim zamparalık yapmam kimi ilgilendirir?" diye bağırdı. Kendisine verilecek cevap bulamıyordum. Sadece, 'Haklısınız,' diyebildim."

Aradan birkaç gün geçmişti ki zamanın Emniyet Genel Müdürü, beni Menderes'i uğurlama nedeniyle hava meydanında görünce, bu fotoğrafın kimin tarafından çekilmiş olabileceğini sordu. Ben de kendisine gazetenin foto muhabiri tarafından çekilmiş olabileceğini söyledim. Emniyet Genel Müdürü "Tamam," dedi. "Ben o fotoğrafçıyı çağırır, filmi alırım. Onun bende bir işi var, filmi alıncaya kadar ben de onun işini yapmam," dedi. Sonra ne olduğunu bilmiyorum. Bu olayı da o döneme ait bir anı olarak belirtiyorum. Bizde iktidar Muhalefet ilişkileri bir zamanlar o hale gelmişti ki, bugün insan anımsamak bile istemiyor.

Adnan Menderes'e ait, bu konuda anlatılacak daha nice hikâyeler var. Bunlar arasında, roman yazmaya meraklı güzel bir kadınla İstanbul'daki ilişkileri de dillere destan olanlar arasındaydı. Bu kadının yazdığı sözüm ona bir roman önce para karşılığı İtalyan gazetelerinde yayınlanmış, daha sonra "meğer ne yazarlarımız varmış" denerek iktidar gazetelerinde göklere çıkarılmıştı.

MENDERES'İN DIŞ GEZİLERİ

Başbakan Adnan Menderes'in dış ülkelere yaptığı her gezi birbirinden ilginç olaylarla dolu geçerdi. Ülke ekonomik bakımından büyük zorluklarla karşı karşıyaydı. Yaşam koşulları özellikle yoksul halkın belini büküyor, halk iktidardan soğumaya başlıyordu. Yatırımlar gerçekleştirilemiyor bu koşularda tek çıkar yol yabancı ülkelerden kredi sağlamaya kalıyordu.

Bu amaçla Başbakan Adnan Menderes'in bir gün iki uçak dolusu milletvekili, uzman, gazeteci ve memurla Almanya'ya gittiğini görüyoruz. Almanya'yla ekonomik sorunlar görüşülecek, Türkiye'de kurulması istenen fabrikalar için kredi sağlanacaktı. En çok çimento ve şeker fabrikaları kurulması konusu üzerinde duruluyor, demir-çelik fabrikaları bunu izliyordu.

Alman Başbakanı Adenauer ve yardımcılarıyla görüşmeler yapıldı. Münich'de, Köln'de ve birçok fabrika gezildi. Son toplantıların yapılacağı

gün Alman Başbakanı bu toplantılara teknik uzmanları da çağırdı. Toplantıya Menderes hayli geç gelmişti.

Alman Başbakanı, sözlerine başlarken Menderes'e dönerek, "Ben sizin gibi ekonomik ve teknik konuları pek bilemem. Siz çok iyi biliyorsunuz. Şimdi yanımdaki arkadaşlar, yapılacak işler hakkında açıklamalarda bulunsun," dedi ve ekledi:

"Kredileri biz hükümetler değil, bankalar verir. Burada ulusal bankalarımızın uzmanları da var. Onları yatırımların faydalı olduğuna inandırırsanız, ben buna karşı koymam."

Adenauer, bu konuşmasından sonra salondan çıktı.

Daha geniş bir toplantı yapılması kararlaştırıldı. Ren Nehri üzerinde, hem uzman ve teknisyenlerle konuşulacak, hem de yemek yenecekti. Bu toplantıda bizim teknisyenlerimiz, genel müdürlerimiz, banka genel müdürleri de hazır bulundu. Alman Ekonomi Bakanı Erhard ve o zamanki Tarım Bakanı Lübcke de salondaydılar. Bu toplantıya Adnan Menderes gelmedi. Neden olarak da Alman Başbakanı'nın gelmemesini gösteriyordu. Görüşmelerin oluşumu hakkında Federal Almanya Büyükelçimiz Suat Hayri Ürgüplü, geminin üst katında bulunan Başbakan Menderes'e bilgi veriyordu.

Bizim teknisyenler can alıcı, zor sorularla karşılaştılar. Almanlar soruyorlardı: "Fabrikayı nerede kuracaksınız? Bu fabrikanın ham maddesi var mı? Enerjiyi nerden sağlayacaksınız? Fabrikanın yolu var mı? Üretim tüketimi karşılayacak mı? İhracat olanaklarınız var mı? "

Bu sorular karşısında, bizim teknisyenler Almanları tatmin edemedi. Suat Hayri Ürgüplü bu durumu da Menderes'e yetiştirdi. Bu hava içerisinde bir anlaşmaya varılamadı. Almanlar, "Tamamlayıcı bilgileri Büyükelçiliğiniz aracılığıyla bize bildirin, biz de bu bilgileri banka müdürlerine aktarırız, planlarınız kabul olunursa birlikte çalışmalara başlarız," dediler. Toplantı tatsız bir biçimde dağıldı.

Aynı akşam bir anlaşma umuduyla Türk-Alman dostluk cemiyetince diplomatik kulüpte bir yemek verildi. Bu cemiyetin fahri başkanı Alman Cumhurbaşkanı Heuss ve Türk başkanı Celal Bayar'dı. Fiili başkanlar da, Türkiye Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü'yle Alman bilim adamlarından Ekonomi Profesörü Baade'ydi. Yemeğe Alman Cumhurbaşkanı, Başbakan, bütün kabine üyeleri, Almanya'nın en tanınmış bankalarının ileri gelenleri ve uzmanları çağrılmıştı. Hepsi de gelecekti.

Başbakan Adnan Menderes, kalmakta olduğu Petesberg'de son

dakikada Rein gezisindeki görüşmelerin geri kalışından dolayı duyduğu üzüntüyü ileri sürerek bu toplantıya katılmayacağını, Dışişleri Bakanını da göndermeyeceğini ileri sürdü ve gelmedi. Almanlara bu haber gidince, bütün Alman devlet adamları da yemeğe gelmekten vazgeçtiler. Gezi de böylece büyük bir fiyaskoyla son buldu.

AMERİKA GEZİSİ

Vaşington'da 1957 yılında Cento toplantısı yapılacaktı. Bu toplantılar çoğunlukla Büyükelçiler ya da Dışişleri Bakanları düzeyinde düzenlenirdi. Başbakanların katılması söz konusu değildi.

Bir gün, Amerikan Dışişleri Bakanlığı bizim Büyük Elçimiz Suat Hayri Ürgüplü'yü çağırdı. "Aldığımız haberi göre Başbakanınız Adnan Menderes, Cento toplantısına katılmak için buraya geliyormuş. Ayrıca İran Başbakanı İkbal'i de beraberinde getirecekmiş. Aman şimdi gelmesin, çünkü Sovyet Başbakanı Kruşcev de burada. Detant politikası üzerinde duruluyor. Bundan hemen sonra Türk ve İran Başbakanlarının buraya gelmesini bu bakımdan doğru bulmuyoruz. Sonra kendilerini rica ederiz," dediler.

Durum hemen Ankara'ya bildirildi. Başbakan Adnan Menderes, "Böyle bir yolculuk söz konusu değil, gelmeyeceğim," diye karşılık verdi. Bu cevap da Amerikan Dışişleri'ne bildirildi.

Aradan üç gün geçmişti ki, Suat Hayri Ürgüplü tekrar Birleşik Amerika Dışişleri Bakanlığı'na çağrıldı. "Siz Başbakanınızın gelmeyeceğini söylediniz. Biz haber aldık ki, Paris üzerinden buraya gelecekmiş. Biletleri de alınmış. Tekrar rica ediyoruz, bu günlerde gelmesin. Politikamıza çok aykırı bir davranışta bulunmuş oluruz," dediler.

Bu durum tekrar Ankara'ya bildirildi. Verilen cevapta, yine böyle bir şeyin söz konusu olmadığı ifade ediliyordu.

Birkaç ün daha geçti. Ankara'dan gelen bir talimatta, Adnan Menderes'in Nevyork'a geleceği, Cento ,toplantısında hazır bulunacağı, İran Başbakanı İkbal'in de kendisiyle birlikte olduğu bildirilmekteydi. Cento toplantısında İngiltere'yi İngiliz Büyükelçisi, Pakistan'ı Pakistan Büyükelçisi İkramullah temsil ediyordu. Türkiye'yi Türk Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü, İran'ı da İran Büyükelçisi Amini temsil edebilirdi. Buna karşın, Başbakan Adnan Menderes çıkageldi. Nevyork'ta ve

Vaşington'da Başbakanlara yapılması gelenek olan karşılamalar yapılmadı Bir otele gitti. Görüşmesi gereken B. Amerika Başkanı Eisenhower kısa bir izin kullandı ve Washington'dan ayrılarak çiftliğine gitti. Türkiye Başbakanı'nın B. Amerika Başkanı tarafından kabul edilmeyişinin Türkiye'de tepki uyandıracağı Türk Büyükelçisi tarafından Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na anlatıldı. Yapılan bu "yüz kızartıcı" ricalardan sonra Eisenhower bir gün helikopterle Beyaz Saray'a geldi ve 'yedi dakika' Menderes'le konuştu. Yine hemen helikoptere atlayarak çiftliğine döndü. Bu yedi dakikalık süre içinde tabii hiç bir şey görüşülmedi. Ayıp olmasın diye Başkan Yardımcısı Nixon tarafından bir kulüpte basit bir öğle yemeği verildi. Bir de, Menderes işadamlarından birinin verdiği yemeğe katıldı. Bundan sonra, kırgın bir şekilde Ankara'ya döndü. Beraberindeki İran Başbakanı İkbal de bu hazin, hazin olduğu kadar gülünç sonuçtan kurtulamadı. Menderes'in Ankara'ya 'kırgın' dönmesine yer yoktu.. Çünkü kendisine "Gelmeyin" demişler ve o buna karşın gitmişti.

İNGİLTERE'DE

İngiltere'de de yukardaki olaya benzer olaylar geçti. Menderes'in Türkiye Başbakanı sıfatıyla şerefine bir askeri gösteri düzenlendi, hava manevralarında hazır bulunacaktı. Manevraların başlamasından kısa bir süre önce bir general, genel kurmay başkanlığından ayrı bir general ve bir de Churchil'in damadı Savunma Bakanı Lord Duncan olduğu halde üç kişilik bir heyet Menderes'in kaldığı otele geldi, onu alarak manevraların yapılacağı alana gitmek istiyorlardı. Dakikalar geçiyor, Menderes bir türlü odasından aşağı inmiyordu. Oysa kendisine daha önce, hangi saatte, kimler tarafından otelden alınacağı bildirilmişti. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, İngiliz heyetine, "Kusura bakmayın," diyor merdivenlerden yukarı tırmanarak, "Aman Adnan, adamlara rezil olduk, aşağıda bekleyip duruyorlar," diye sesleniyordu. Menderes hiç de o yerde değildi. "Beklesinler canım ineceğiz," diye karşılık veriyordu.

Sonunda İngiliz heyeti çekip gitti ve çok üzücü bir olay meydana gelmiş oldu.

O günün akşamı Opera'da Menderes'in şerefine bir temsil verilecekti. Opera başlamadan önce milli marşlar çalınacaktı. Bando hazır bekliyordu ve Adnan Menderes yine ortada yoktu. İngiliz marşı çalındı,

İstiklâl Marşı çalınamadı. Opera başladı ve neden sonra Menderes'in salona girdiği görüldü. Bu da olur şeylerden değildi.

Menderes'in dış gezileriyle ilgili bir Roma olayı vardır ki, bunu da anlatmadan geçemeyeceğim: İtalya Başbakanı'nın Menderes onuruna verdiği kabul resmine Menderes 'in yarım saat kadar geç gittiğini öğrendik. Araştırdık, bu gecikmeye, Menderes'in Ankara'daki bir hanım arkadaşıyla yaptığı telefon konuşmasının yol açtığını söylediler.

İnanılacak şey değildi.

"VATAN BİZE BORÇLU"

Menderes'in Başbakan olarak o günlerde içinde bulunduğu psikolojik durumu açıklama bakımından, Cihat Baban'ın "Politika Galerisi" adlı kitabından şu parçayı almayı uygun buldum:

"Onunla bir gün, İzmir'den İstanbul'a gelişimizi hatırlıyorum. Başarılı bir kongreden dönüyorduk. Kamaraların güverteye açılan kapısının hemen önünde üç milletvekili arkadaş sohbete dalmıştık. Arkadaşlarımızın biri, Olimpiyatlardan yeni geldiği için, meşhur Çek atleti ve lokomotif adıyla tanınan Zatopek hakkında meraklı bilgiler veriyordu. Bu sırada Menderes kamaradan çıktı ve bizi görünce, şaka yollu:

"Ne o? " dedi. "Burada ne yapıyorsunuz, yoksa dedikodu mu? "

Arkadaşlardan biri Menderes'e karşı çok saygılı, hatta minettardı:

"Ne dedikodusu efendim," dedi. "Biz dedikodu yapmayız? Sizden söz ediyorduk."

"Benim nemden? "

Bu arkadaşın ne söyleyeceğini merak etmiş bekliyordum. Zatopek'in nasıl koştuğunu dinlerken birden Menderes'ten söz edildiğini duymak beni şaşırtmıştı.

"Efendim sizinle Atatürk'ü karşılaştırıyorduk."

Başbakan'ın bu söze kızacağını, hiç değilse hafife alarak bu yaltaklanmaya lâyık olan şekilde karşılık vereceğini beklerken, o bu karşılaştırmayı ciddi saymış:

"Beni onunla nasıl karşılaştırıyorsunuz? Ben de öğreneyim bakayım," demişti.

Arkadaşın zorlu bir soruyla karşı karşıya kaldığını sanırken, baktım ki o söyleyeceğini kafasında çoktan hazırlamıştı:

" Efendim, o (yani Atatürk) inkilaplar yaptı, ama arkasında koskoca bir zafer vardı. Süngüye dayanıyordu. Atın başınızdan fesi, giyin şapkapı, dedi, herkes giydi. Hele bir giymeselerdi... Artık sağdan ,sola yazacaksınız, dedi. Millet başüstüne deyip harfleri değiştirdi. Siz efendim, başardığınız Hürriyet inkilabını onun gibi zora dayanarak mı yaptınız? "

Bu son cümle arkadaşımın ağzından fırlar fırlamaz, Menderes, onun sözünü sabırsızlıkla ve hatta heyecanla kesti, içini çekerek ve derin bir soluk alarak:

"Ne sandınız ya," dedi, ' İstiklâl Mahkemeleri kurarak, adam asarak inkilabı herkes yapar. Asıl zor olan bizim yaptığımız inkilâptır. Milletin kafasını değiştirdik. Köy köy ev ev dolaştık, yepyeni bir millet yarattık."

Kanıma damlalıkla zehir akıtıyormuş gibi yüreğim yoruldu. Demek Menderes artık büyüklük illetinin havuzuna düşmüştü.

O gün akşam iş edindim, kamarasına gittim . Olayı anlatırken:

"Haydi," dedim. "Size kendisini beğendirmek için o böyle dalkavukluk yaptı. Siz bu oyuna düşmemeliydiniz. Başkalarının yanında buna benzer bir olay geçerse gülünç olursunuz."

Menderes kızmadı, kendisini Atatürk'e benzeten için:

. "Vay şahtekâr kerata vay... Ben onun zaten ne olduğunu bilirim," dedi.

Ama hiç bir zaman bu olayı onun yüzüne vurmadı. Sezdim ki, bana tatlı bir uykudan zorla uyandırılan insanın kırgınlığını duymuştu.

Bu olayı anlatışımın nedeni, yine Menderes'in tutumuyla bir bünye hastalığına teşhis koymak içindir, Menderes, istemez görünmesine rağmen 1950'den hemen biraz sonra ve 1954'ten önce, etten dalkavuklar ve riyakârlar duvarıyla çevrilmiş bulunuyordu. Azar azar afyona alışan insanlar gibi, o da artık övülmekten uzak yaşamayacak hale gelmişti. Takdir edilmekten, yüceltilmekten hoşlanıyor, kendisine doğruyu söylemek isteyenlerle göz göze gelmekten kaçınıyordu. Menderes artık büyük meddahlar kalabalığının ortasında yalnızlığa doğru kayıyordu. O böyle bir övülme hastalığıyla pençeleşirken, 1954 seçimlerini büyük bir farkla kazanmıştı."

Cihat Baban'ın bu görüşünü kuvvetlendirecek daha birçok olay geçti. Menderes, kendini olduğundan çok büyük görüyor ve bir yurt içi gezisinde," Biz vatana değil, vatan bize borçludur," diyordu.

Zavallı Menderes..

"AHKÂM BÖYLEDİR"

1955 seçimleri gerici güçlerin daha büyük bir gözüpeklikle ortaya çıktıkları dönemdir. Yer yer olaylar meydana gelir, devrimlere karşı halk kışkırtılır. Ama bütün bu olup bitenler karşısında iktidar dut yemiş bülbül gibidir. Savcılar harekete geçmez, devrim düşmanları da meydanı boş bulmuşlardır, her fırsattan yararlanarak ver yansın ederler.

Camide bir vaiz coşar,

"Ey cemaati müslimin, faiz haramdır. Bugün bankalara yatırılan paralar bir gelir sağlama amacıyla yatırılmış ise, buna şer'an cevaz verilmez," der. Bu sözler camide bulunan sivil memurlarca not edilir ve ilgili makamlara bir rapor halinde bildirilir. Sorumlu kişiler durumu Diyanet İşleri Başkanlığı'na sorarlar. Bu vaiz hakkında herhangi bir karar alınıp alınmayacağını öğrenmek isterler. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu soruya verdiği cevap şudur:

"Efendim, ahkâm böyledir.."

Başka bir camide başka bir vaiz pundunu bulur, heyecanlı bir dille cemaate seslenir:

"Ey cemaati müslimin," der. "Heykel yapmak haramdır. İnsan heykeli yapmak, onu halk etmek demektir. Halk etmekse, Hak Teâla Hazretleri'nin işidir. Allahın işine karışmak olmaz."

Bu sözler de bir rapor halinde ilgili makamlara bildirilir. Diyanet İşleri Bakanlığı'ndan bir kişi çağırılır:

"Ne dersiniz, Efendi hazretleri? " diye sorulur. Alınan cevap şudur:

'Ahkâm böyledir."

Günlerden bir gün küçük bir ilçe halkı toplanır. Mezarlıkta kök salmış, oldukça büyümüş ve genişlemiş olan otları kesip satmak, elde edilecek parayı yine mezarlığın ihtiyacına karşılık tutmak ister, bu yolda bir karar almak olanağını bulamaz. Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan sorulması uygun görülür. Bir süre sonra yazılan yazıya şu cevap gelir:

"Mezarlıkta büyüyen otlar, rüzgârın etkisiyle yere doğru yatıp kalkar. Bu suretle "Lâfzı Zülcelali ifade eder. 'Allah'der. Bu bakımdan bu otların yaşken değil, kuruyken kesilmesi caizdir."

O günlerde Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışan kadın memurların makyaj yapmamaları, başörtüleriyle daireye gelmeleri hakkında çıkarılan bir

genelge nedeniyle, gazetelerde hararetli yazılar yayınlandı. Diyanet İşleri Başkanlığına bu yolda bir genelge yayınlanıp yayınlanmadığı sorulunca, Başkan, "Gazeteler yazdıysa doğrudur," şeklinde bir karşılık verdi. Genelge hakkında açık bir görüş ileri sürmezdi, olayı kapatma yoluna gitti.

10 Nisan 1955 tarihinde Hürriyet'te yazdığım yazıyı şöyle bitirmiştim: "Büyük Atatürk, Senden uzaklaştıkça Senin büyüklüğünü daha iyi anlıyoruz."

FATİH SULTAN MEHMET

Alman Türkologlarından biri "Fatih Sultan Mehmet" adlı yapıtında şöyle diyor:

"Fatih Sultan Mehmet, bilim adamlarıyla konuşup görüşmeyi, onlarla bilim alanında görüş alış-verişinde bulunmayı,tartışmayı çok severdi. Bir gün sarayda çevresini alan bilim adamlarıyla görüşürken, bunlardan birinin yerdiği cevaba sinirlenir. Bu adamın derhal zindana atılması emrini verir.

Aradan günler, aylar geçer. Bu duruma katlanamayan bilim adamları bir gün toplu halde huzura kabul olunurlar. Zindana atılan arkadaşlarının hemen salıverilmesini, bu duruma son verilmezse "terki diyar" eyleyeceklerini Padişah'a söylerler.

.Fatih Sultan Mehmet, bilim adamlarına büyük değer veren adamdır. Bu istek karşısında büyüklüğüyle orantılı bir karar verir ve bilim adamlarının isteklerini yerinde bularak zindandaki adamı salıverir.

Demokrat Part döneminde bilim adamlarının adı "Kara cüppeliler" di ve bu sözün patenti Menderes'e aitti.

BİR PARTİ Kİ

Bu hikâyeyi bilmeyen yoktur: Hoca merhum konuk edildiği evde birkaç gün kalır, ekmek elden su gölden, yer, içer, yatar. Ev sahipleri bakarlar ki, Hoca'nın gideceği yok. Daha fazla dayanamayarak heybesini tutar kapının önüne koyarlar. Hoca akşam geç vakit eve gelir, bir de bakar ki, heybesi kapının önünde. Bu duruma dayanamaz, "Yoo...bak bundan istiskal çıkar," der.

Bu hikâyeyi ,Hürriyet Gazetesi'nin 3 Ağustos 1955 tarihli sayısında yayınlamış,kıssadan hisse çıkararak CHP'nin o günkü durumunu eleştirmiş ve şöyle demiştim:

"Bu parti, kanuni yollara baş vurarak açıkhava toplantısı yapmak ister, izin vermezler. Tarihi bir günü kutlamak için kapalı bir toplantı yapmak amacıyla ilgililerce baş vurulur, yine izin alınamaz. Bu partinin Genel Sekreteri bir il kongresinde konuşmak ister, "İktisadi konuları konuşamazsınız," derler. Genel Sekreter konuşmaya devam etmek isterken bir komiser gelir, onu kolundan tuttuğu gibi kürsüden aşağı indirir.

Bu parti, Meclis'e gensoru önergesi verir, gündeme alınmaz. Soru sorar, cevap alamaz. Bir toplantı olur, çağırılmaz. Dış sorunlar konusunda haber verilmez. Bu partinin yasal varlığından başka varlığından kimsenin haberi yoktur. Parti ileri gelenleri heyecana kapılır, bir zamanlar DP'nin muhalefet yıllarında yaptığı gibi, kalkar demokratik hak ve özgürlükten, insan haklarından, çok partili yaşamın gereklerinden söz eder, kimse aldırış etmez. Bu yurdum duymazlıktan CHP bir "İstiskal" anlamı çıkarmaz.

Bu parti milletvekili ödeneklerinin arttırılması için Millet Meclisi'nde ayrı, halka karşı ayrı bir dil kullanır, böylece de muhalefet yaptığına kendisini bile inandıramaz.

Bu parti programında "Devletçiliği" savunur, bu amaca varmak için çalışacağını kamuoyuna ilan eder, sonra Çukurova'da dönümü binlerce liranın üstünde olan toprak parçasından alınan verginin üç kuruştan beş kuruşa çıkarılmasıyla ilgili kanuna kırmızı oy verir, kendi programından kendisinin haberli olmadığını halka ilan eder.

Bu parti seçim kanununun hemen her maddesinden ayrı ayrı şikayetçi olduğunu, bunların mutlaka değiştirilmesi gerektiğini, bu koşullarda "milli idare"nin tam anlamıyla gerçekleşmeyeceğini iddia eder, bu kanunla bir kez daha tuşa geleceğini bilir de buna karşın seçime girme kararını verir.

Bu parti, iktidar sözcülerinin konuşmalarında en ağır suçlamalarla karşılaşır, "vatana ihanet"e varacak "Ekonomik suikastler" peşinde koştuğu, karanlık birtakım önlemlere ve tertiplere baş vurduğu iddia edilir. Bütün bunlar karşısında susar, kendisini savunmaktan da yoksun olursa suç kimindir?

Bu parti ileri gelenlerinden bazıları, bir gün ak dediğine ertesi gün kara der, birtakım kişisel çıkarlar peşinde koştuğu herkes tarafından bilinir, bu yüzden de iktidar sözcülerinin hakaretiyle karşılaşır.

Bu partide, sayısı oldukça kabarık olan yurtsever kişiler yapılan kongrelerde bir onur savaşı verir, içinde bulundukları durumu bütün açıklığıyla dile getirir, bu sözler parti üst kademelerinde hiç etki yapmaz, yine herkes bildiğini okur.

Bu parti ileri gelenleri, bir bakarsınız iktidarla kol kola, bir bakarsınız sırt sırta. Durmadan kılık değiştirir, durup dururken bir sen-ben kavgasına dalar arkasından her türlü hakarete karşın bir "bahar havası"na girer.

Bu parti, o yılların muhalefet Partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'dir."

"CİNSİ SAPIK"

1954 seçimlerini izleyen günlerde muhalif basındaki eleştiriler, DP iktidarını çok hırpalar bir hale gelmişti. Bu eleştirilerin en şiddetlisini, Ankara'da Nihat Erim tarafından yayınlanmakta olan Ulus Gazetesi yapıyordu. Bu nedenle, Halkçı Gazetesi'ne karşı açılan davaların sayısı da hayli artmıştı.

Başbakan Menderes, o günlerde yaptığı konuşmada muhalefetten "Siyasi sapıklar" diye söz etmişti. Bu konuşmayı ele alan yazar Şinasi Nahit Berker, Halkçı Gazetesi'nde şöyle demişti:

"Seyhan barajının açılış nutkunda Başbakan Adnan Menderes, muhalefeti itham ederek şu kelimeleri sıralamıştır: "Sahte ihtilâlci, adi ve alçak iftiracı, tedhişçi, sabotajcı, nifakcı vesaire vesaire.."

Bütün bunlar haydi neyse ne... Lakin bir tabirleri var ki, ömür vallahi: Siyasi sapık.

İyi ama, muhterem efendim, herkes de cinsi sapık olacak değil ya..."

Bu fıkra üzerine hem Ulus Gazetesi'ne, hem de Şinasi Nahit Berker'e karşı Başbakan Adnan Menderes tarafından ,"Bu fıkra bana sataşıyor," denilerek dava açıldı ve Şinasi Nahit sekiz ay hapse mahkum oldu. Girdi ve yattı. Şinasi Nahit, başka bir fıkrasında, Menderes hakkında milletin başına "Çorap örüyor" diye yazdığı için yine sekiz ay hapse mahkum oldu. Bu ceza da yerine getirildi.

Şinasi Nahit'in dikkate değer başka bir yazısı da yine dava konusu olmuş, bu yazıdan dolayı da yine hapse mahkum olmuştu. 1955 yılında yayınlanan bu yazısında Berker şöyle demekteydi:

"Demokratların kalbürüstü olanları bir tuhaf doğrusu...Hangisini şöyle bir kurcalarsanız, ya hakkında Meclis tahkikatı açılıyor, yahut da Yüce Divan'a sevkedilmesi isteniyor...

Sarol, Zorlu, Yırcalı, Polatkan'dan sonra şimdi de sıra Halil Özyürük'te...

Bir iki sene daha sabredersek, galiba Demokratları topyekün Yüce Divan'da göreceğiz."

Şinasi Nahid'in dediği çıktı ve bu yazının yayınlanmasından

tam beş yıl sonra ihtilal yapılarak Demokratlar Yüce Divan'a verildi.

Şinasi Nahit Berker'in başına gelenler sadece bu kadarla kalmıyordu. Bir gün Ankara Palas'ta yemek sırasında büyükçe bir masanın özenle hazırlandığını görmüştü. Kimin geleceğini de öğrenerek, yanındaki arkadaşına ad vermeden,"Atatürk sağ olsaydı bu köpekler buraya gelemezdi," dedi. Bu sözleri işiten DP İzmir Milletvekili Muzaffer Balaban, hemen durumu polise haber verdi. Uzun süren bir dava sonucunda Şinasi Nahit bu kez de bir yıl hapse mahkum oldu.

Her üç dava da Ankara'da Adil Güneşoğlu adında bir yargıç tarafından görüldü. 1957 yılında bu yargıcın ölmesi üzerine Şinasi Nahit çiçeklerden bir çelenk hazırlatarak cenaze törenine gönderdi. Çelengin üzerine şu sözler yazılmıştı: "Helâl olsun sana bu yollar." Çelengi gören yargıcın yakınları çok kötü oldular. Olay, Amerikan gazetelerine kadar yayın konusu oldu.

Şinasi Nahit Berker'le birlikte, gazeteci Metin Toker, Ülkü Arman, Nihat Subaşı, Fethi Giray, Beyhan Cenkçi, Kurtul Altuğ, Yusuf Ziya Ademhan da çeşitli nedenlerle hapse mahkum olmuşlardı. Bu arada Demokrat Parti'yi tutan gazetelerden birinin yazı işleri müdürü de hapse girdi. Girmesiyle sağlık durumu ileri sürülerek, hastaneye nakledilmesi bir oldu. Bu gazeteciye hemen dekanın odası ayrıldı. Özel bir telefon çekildi. Her gece hastane personeliyle hoş vakit geçirmeye başladı. Konken partileri de düzenlendi. Bu gazetecinin bazı akşamlar hastaneden çıkıp evine gittiği, sabahın erken saatlerinde yine hastaneye geldiği de duyuldu.

Bütün şimşekler muhalif gazeteciler üzerine yağıyor, İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de uzaktan yakından biraz dili sürçen gazeteci, kendisini cezaevinde buluyordu.

O günlerde Başbakan Adnan Menderes, gazetelerin sahip ya da başyazarıyla toplantılar yapar, ülke sorunları hakkında olanları aydınlatırdı. Bu çağrıya Halkçı Gazetesi hiç katılmadı. Bir başka çağrı sırasında CHP ileri gelenleri, bu arada Faik Ahmet Barutçu gazetenin sahip ve başyazarı Nihat Erim'in bu çağrıya katılması için direndiler, ama Erim, "Bu adamla ben ne konuşacağım," diye ileri sürülen isteği kabul etmedi.

Aradan yıllar geçti. Halkçı Gazetesi ve Nihat Erim'e karşı tazminat davalarının para cezası olarak toplamı 100 bin lirayı bulunca Erim yelkenleri suya indirdi. Menderes'in verdiği görevle yurt dışına gitti.

SEN MİSİN BÖLÜKBAŞI'YA OY VEREN?

Seçimlerin hangi koşullarda yapıldığı konusunda örnekler vermek uzun sürecek. Yalnız bu seçimlerin de her türlü baskı altında yapıldığı konusunda hemen herkes birleşmiş gibiydi. Seçimlerde sandık kaçırma, muhalefete ait oyları yakma gibi göze batan çirkin olaylar olmadı, ancak ,seçimlerden önce bütün köşebaşları tutulmuş, muhalefetten olanlar seçime etki yapacak yerlerden uzaklaştırılmış, seçimler "armut piş ağzıma düş" hale getirilmişti.

Bütün bu olup bitenlere karşın iş, muhalif milletvekillerine oy veren bölgelerin cezalandırılmasına gelmişti. Bu cezalar uygulanmalıydı ki, bir daha bu gibi "münasebetsizlikler" meydana gelmesin.

Muhalefet yıllarından tanıdığım, iyi ilişkilerimi sürdürdüğüm bir bakanı ara sıra ziyaret ederdim. Bu bakan "aşırı" denilen partililerden değildi. Kendi içlerinde süren kanunsuz olaylardan huzursuzluk duyar, konuşarak açılmak istediği zaman beni çağırır, olan bitenleri anlatırdı.

Bir gün kendisini görmeye gittiğimde, bana, "Yahu sana bir şey söyleyeceğim, inanmayacaksın," dedi. Birden heyecanlanarak, bunun ne olduğunu sordum. Verdiği cevap şu oldu:

"Kırşehir'i ilçe haline getirecekler."

"Neden? " diyecek oldum. Şu cevabı verdi:

"Çünkü bütün uyarılara rağmen Kırşehirliler oylarını Bölükbaşı'ya verdiler."

Bir bölge halkını verdiği oydan dolayı cezalandırmak, düpedüz Anayasa'ya karşı çıkmaktı, vicdan ve düşünce özgürlüğünü ayaklar altına almaktı. Bakanın yanından ayrılırken, onun çok düşünceli olduğunu gördüm. Anlaşılan, bu davranışın sonucunu bildiği halde hazırlanan hükümet tasarısına imzasını atmıştı.

Bakanlıktan ayrıldıktan sonra doğruca büroya gelerek haberi yazdım. Ertesi gün "Manşet" olarak yayınlanmasını beklediğim haberden tek satırla bile söz edilmedi. Hemen telefona sarılarak, durumu yazı işlerinden öğrenmek istetim. Gazetemizin sahibi, "Karakuş galiba haber bulamamış, yazdığı şeye bak," diyerek kağıdı kıvırmış atmıştı.

Deli olmak işten değildi. Ertesi gün haberi, bu kez daha ayrıntılı bir şekilde yineledim. Bunun üzerine 'lütfen' gazetenin son sayfalarından birine koydular. Ne diyebilirsin? Ahlayıp oflayıp verdiğim habere yandım. Çünkü bu haberin ileride büyük olaylara yol açacağını

düşünüyor, bu skadar büyük bir atlatma habere gazetenin ilgi göstermesine içten yanıyordum.

Sonunda iş resmiyete döküldü. 1 Haziran 1954 günü Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı, yazdığım haberi söz konusu ederek İçişleri Bakanlığı'na bir telgraf çekti. "Hürriyet"te çıkan haberin doğru olup olmadığını sordu. Aradan dört gün geçti, İçişleri Bakanı çekilen telgrafa bir türlü yanıt veremiyordu. Bölükbaşı telgrafında, "Bu haber doğruysa, ilin adının "İntikam İli" olacağını ileri sürüyordu. Hükümet, bir bölge halkını, sırf verdiği oydan dolayı cezalandırmaktaydı. İl merkezi Kırşehir'den Nevşehir'e nakledilecekti. Uşak, Adıyaman ve Adapazarı ilçelerinin il haline getirildiği bir sırada, Kırşehir'e oynanan bu oyun gerçekten yürek sızlatacak bir şeydi.

Bu haberin daha sonra öteki gazetelerde de yer alması üzerine, Kırşehir'den bir heyet gelerek ilgili resmi makamlarla ilişki kurmaya çalıştı, yapılan görüşmeler hiç bir sonuç vermedi. Heyet üyeleri yalvarıp yakardılar. "Yapmayın, etmeyin," dediler. Bu karardan bütün il halkının olduğu kadar bütün ülke halkının da büyük üzüntü duyacağını dile getirdiler. "Ahlar vahlar" hiç bir yarar sağlamadı. Bunun üzerine Kırşehir'de bir miting düzenleyerek, seslerini kamuoyuna duyurmak istediler.

Mitingde hemen her partiden Kırşehirli yurttaşlar, bu kararı protesto eden sözler söylediler, bu davranışa şiddetle karşı olduklarını dile getirdiler. Şehir halkı büyük bir yas içindeydi. "Şeker Bayramı'nın kutlandığı gündü. Bayram Kırşehirlilere zehir olmuştu. Bayram namazını kılan Kırşehirliler, üçer beşer bir araya gelerek dertleşiyor, bu hareketin kendileri için her bakımdan bir "ölüm" olacağını birbirlerine söylüyorlardı. Evlerde, kahvelerde radyolar susmuş, ortalığı derin bir sessizlik almıştı.

Ayni gün, başta DP'liler olmak üzere, CHP ve CMP ileri gelenleri Öğretmenler Lokali'nde bir toplantı yaptılar. Uzun uzun konuşmalar, görüşmeler oldu. Saat 16'ya doğru CHP İl Yönetim Kurulu üyelerinden Sakıp Aksaç, Öğretmenler Lokali'nin önünde toplanmış olan halka ağlayarak şu haberi verdi: "Biz bütün partililer, canımız, malımız pahasına da olsa bu acıyı mutlaka önleyeceğiz."

Her siyasal partiden ve bağımsızlardan ikişer üyenin katılmasıyla yeni heyetler kuruldu. Tekrar Ankara'ya gidilecek, bu kanunun çıkarılmaması için çalışılacaktı. Avukat Sakıp Aksaç'ın, "İsteyen Kırşehirli bizimle

Ankara'ya gelebilir," demesi üzerine, binayı sarmış olan Kırşehirliler gözyaşları arasında ,"Ankara'ya, Ankara'ya," diye bağırmaya başladılar. Şoförler Derneği Başkanı, bütün araçların gitmek isteyenleri taşımaya hazır olduğunu bildirdi.

Sayıları oldukça kalabalık olan Kırşehirliler, toplu halde tekrar Ankara'ya geldiler. Kapı kapı dolaşmaya, duydukları üzüntüyü anlatmaya çalıştılar. İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'nde okuyan Kırşehirli gençler, o günlerde Ankara'da bulunan Başbakan Adnan Menderes'e telgraflarla başvurarak, bu kararın önlenmesini istediler. Bütün bu çabalardan hiç bir sonuç alınmadı. Çünkü kararı veren bizzat Başbakan Adnan Menderes'in kendisiydi.

Kırşehir'in üzerine çökmüş olan "meş'um" hava etkisini hemen göstermeye başladı. Milli bankalardan biri Kırşehir'de şube açmaktan vazgeçti. Kırşehir lisesinin genişletilmesi için ayrılan 75 bin lira geri alındı ve Kırşehir hastanesinin genişletilmesi için verilen karar durduruldu. Kırşehir'de elleri yüreklerinde olan perişan halk yığınları, siyasal partilerin il merkezleri önünde toplanıyor, her an Ankara'dan gelecek 'sevinçli' bir haber bekliyorlardı. Günler geçti, böyle bir haber gelmediği gibi kara bulutlar Kırşehir'in üzerine çöktükçe çöktü.

MECLİS'TE GÖRÜŞMELER BAŞLIYOR

Sonunda Kırşehir'in ilçe haline getirilmesiyle ilgili kanun tasarısı, yedi saat süren aralıksız görüşmelerden sonra kabul olundu. Kırşehir Milletvekili Osman Alişiroğlu, yaptığı konuşmada, bu kanunun yurttaşın oyunu özgürce kullanmasına engel olduğunu bildirdi, "Bu kanun, uygulanmasına çalışıp da bir türlü başarı sağlayamadığımız hukuk devleti anlayışına aykırıdır," dedi. "Takdir ve vebal sizlerin boynunuzdadır," diyerek de kürsüden indi.

CHP'den Kars Milletvekili Sırrı Atalay, bu gibi önlemlerin gelecek günler için çok ciddi bir tehlike oluşturacağını belirtti. Kırşehir'in ilçe haline getirilmesinin kamu vicdanında bir "kasırga" yarattığını, gelecek kuşakların bu olayı büyük bir "ibret ve dehşetle" karşılayacaklarını söyledi.

Bu konuşmadan sonra tekrar kürsüye gelen Kırşehir Milletvekili Osman Alişiroğlu, o sıra Adalet Bakanı olan yine Kırşehir Milletvekili Osman Şevki Çiçekdağ'a dönerek, "Kırşehir'in nankör evlâdı Adalet

Bakanını, memleketini savunmaya çağırıyorum," dedi. Bu sözler salonda büyük fırtınaların kopmasına neden oldu. Başkan, Alişiroğlu'nun sözlerini geri almasını istedi. Alişiroğlu'nun sözlerini geri almaması üzerine; kendisinin üç oturum Meclisten çıkarılmasına karar verildi. Alişiroğlu, salondan çıkarken, "Beni kovabilirsiniz, ama susturamazsınız!" diye bağırıyordu.

Bundan sonra Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı konuştu. Bölükbaşı'nın ne diyeceği büyük bir merak ve heyecanla bekleniyordu. Sözlerine şöyle başladı. "Bir idam mahkumuna bile 'son arzun nedir?' diye sorarlar. Müsaade edin de öldürmekte olduğunuz Kırşehir'in fatihasını da biz okuyalım."

Bölükbaşı, kanunun duygusal ve siyasal nedenlere dayandığını söyledi. O konuşurken, Başbakan Adnan Menderes, vicdanı sızlamadan oturduğu yerde kıs kıs gülüyordu. Bunun farkına varan Bölükbaşı, "Başbakan çok gülüyor, istemem ki bu gibi haller bir gün onun da başına gelsin," dedi. Bölükbaşı o an fala bakmış gibiydi. Aydın ili ilçe olmadı, ama bir şehir halkını verdiği oydan dolayı cezalandıran adamın başına çok daha acı şeyler geldi.

Bölükbaşı'dan sonra söz alan Başbakan Adnan Menderes, alaycı bir davranışla bu kanunun ekonomik ve politik nedenlerle hazırladığını hatırlattı. Olayda büyütülecek bir yön bulunmadığını söyledi. Menderes'i herkes dehşet içinde dinledi.

Tasarı 39 muhalife karşı 285 oyla kabul olundu.

Bir süre sonra il merkezi Kırşehir'den Nevşehir'e getirildi. Nevşehir'e, Kırşehir'i daha da kahretmek için bir de pamuklu dokuma fabrikası kuruldu. Aradan uzun zaman geçti. Pamuğun "p"sinden haberi olmayan bu ilimize neden bu fabrikanın kurulduğunu sorduğum devrin bakanlarından biri, "Oradaki işsiz sayısı fazla da ondan," cevabını verdi. Bu cevap karşısında, "Zavallı doğu ve güneydoğu illerinin işsizleri" demekten kendimi alamadım

"NASILSIN İYİ MİSİN?"

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1 Kasım 1954 günü Millet Meclisinin açılış konuşmasını yapmış, son çıkarılan kanunlarla yurtaşın hak ve özgürlüklerini koruma amacı güdüldüğünü söylemişti. Bu konuşma hakkında ne düşündüğünü öğrenmek için muhalefet lideri İsmet İnönü'yü

telefonla aradım ve Cumhurbaşkanının konuşması hakkında ne düşündüğünü sordum. İnönü, sorumu anlamamış görünerek, benim hal ve hatırımı sordu. Bayar'ın konuşması hakkında bir şey söylemek istemedi. Ben diretince de "Güzel bir nutuk dinledik," dedi. Sonra konuyu değiştirerek, "Daha nasılsın bakalım, işler nasıl gidiyor? " diye sordu ve konuşma hakkında bir iki tümceyle düşündüklerini tekrar rica etmem üzerine, "Çalışmalarında başarılar dilerim," diyerek telefonu kapatı.

Ben bu konuşmayı yukarıda yazdığım şekilde gazeteye bildirdim ve ertesi gün patronumdan şu mesajı aldım, "Güzel bir haber yazmışsın. İnönü sorularına cevap verseydi, belki bu kadar güzel olmazdı," diyordu.

KIRŞEHİR'DEKİ MUHTAR SEÇİMİ

Büyük Millet Meclisinde iktidar-muhalefet partileri sözcüleri arasındaki tartışmaların tonu her geçen gün biraz daha artıyordu. Verilen önergelerin ışığında ileri sürülen görüşler, bazı olayların en ince ayrıntılarına kadar aydınlanmasına neden oluyordu. 1954 yılı kasım ayında yapılan muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinde Demokratlar yine büyük çoğunluk sağlamış, ancak seçimlerde çeşitli düzenlemelere baş vurulduğu konusunda söylentiler alıp yürümüştü.

CHP'nin yayın organı Halkçı gazetesinde, "DP dünkü seçimlerde yüz kızartıcı tedbirlere baş vurdu," şeklinde bir yazı çıkmış, bu yazı İnönü'yle Menderes'i yine karşı karşıya getirmişti. Bu konuyla ilgili olarak uzun bir konuşma yapan İsmet İnönü, Halkçı gazetesinde çıkan yazıyla partisinin doğrudan bir ilgisi bulunmadığını belirttikten sonra, "Gazete bu yayınından dolayı mahkemeye verilmiş midir? Verilmemiştir. O halde bu tartışma Adliyenin bağımsızlığı konusunda mütemadiyen gösterilen riayetsizliğin, dikkatsizliğin bir örneğidir. Bu yanlış bir yoldur, buna müsaade etmeyiniz. Muhakemesi yapılan bir davanın Mecliste tartışılması, mahkemeye bir nevi baskı niteliği taşır," dedi.

İnönü, konuşmasında muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerine de değindi. Seçimlerden önce, seçim sırasında ve seçimlerden sonra baş vurulan önlemlerin seçim güvenliğine büyük bir etki yapacağını söyledi. Kırşehir ilinin ilçe haline getirilmesini, seçimlerden önce alınan önlemlere bir örnek olarak gösterdi ve Kırşehir'in bugün maddi ve manevi büyük bir baskı altında bulunduğunu ileri sürerek, "Kırşehir'deki muhtar ve ihtiyar

heyeti seçimlerinde 76 sandıktan 74'ünü DP kazanmıştır. Bu sonuç bir korkunun ve acının ifadesinden başka şey değildir," dedi.

İnönü, daha sonra seçim sırasında meydana gelen bazı olayları "vahim" olarak niteledi ve 19 muhtarın istifaya zorlanmasının bu 'vahametin' bir ifadesi olduğunu belirterek şöyle dedi:

"Bu havada hürriyet var mıdır? Şimdi size 1946 seçimlerinden söz etmek isterim. 1946 seçimlerini izleyen günlerde Celal Bayar'ı gördüm ve sordum, 'Siz çoğunluğun meşru olduğuna kani misiniz? ' dedim. Bayar şu cevabı verdi; 'Biz yeterli miktarda aday bile gösteremedik. Elbette çokluk sizdedir'."

İnönü'nün bu sözleri Meclisteki korkunç bir fırtınanın esmesine neden oldu ve Adnan Menderes'in elini masaya vurarak söz istediği görüldü. Menderes sözlerine başlarken İnönü'nün "Bazan bir peygamber edasıyla, bazan da bir caninin soğukkanlılığıyla" konuştuğunu söyledi. 1946 seçimlerine değinerek İnönü'nün Bayar'la yaptığı konuşmanın ne dereceye kadar doğru olduğunu, 1946 seçimlerinin İnönü'yü hayatının sonuna kadar izleyeceğini ifade etti.

"Gözlerimizin içine bakarak yalan söylemektedir. Buna insan vicdanı tahammül edemez," diyerek, sözlerini sürdüren Menderes, "Eski bir müstebit" dediği İnönü'nün bugün haktan, adaletten söz etmesinin sadece ve sadece "İlahi Adaletin tecellisi" olduğunu bildirdi. İnönü'nün hayatı boyunca özgürlükleri 'red ve inkar' ettiğini söyledi. Bunun üzerine, İnönü'nün oturduğu yerde, "Yalan söylüyorsun!" diye bağırdığı görüldü. Menderes, bu bağırışa şu karşılığı verdi, "Bize tam beş yıl kan kusturdun. Bu yaptıkların yanına kalmayacaktır. Gözlerime bak gözlerime. Şimdi bütün yaptıklarını bütün ayrıntılarıyle anlatmaya devam edeceğim. Senin yalancı şöhretinden burada korkacak, titreyecek kimse yoktur," dedi.

Tartışmalar hayli hararetli görüntüler gösterdi. Bu arada CHP'li bir milletvekili Milli Mücadele sırasında Adnan Menderes'in İzmir'de Kordon boyunda Yunan subaylarıyle kol kola dolaştığını söyledi. Bunun üzerine salon birden karıştı. Bu ağır suçlamada bulunan CHP'li Sırrı Atalay kürsüye gelerek, "Senin için böyle söylüyorlar," dedi. Salonda hemen herkes yerinden kalkmış haldeydi. DP'den Ahmet Kocabıyık ve Nimet Sümer, yerlerinden fırlayarak Sırrı Atalay'ın üzerine yürüdüler. Ahmet Kocabıyık, Sırrı Atalay'a bir yumruk attı, Nimet Sümer de Sırrı Atalay'ı ite kaka kürsüden indirdi.

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN HAPSE ATILDI

Ertesi gün, Meclis'te meydana gelen bu olaylar üzerine Kırşehir milletvekili Osman Bölükbaşı bir basın toplantısı yaptı. Bir gazetecinin sorusu üzerine Bölükbaşı, "İnönü dünkü Meclis görüşmelerinde galip gelmiştir ve tam bir Devlet adamı gibi konuşmuştur," dedi.

Bu tartışmalardan sonra iki parti arasındaki ilişki çok daha sertleşmiş oldu. CHP'liler bir bildiri yayınlayarak, insan hakları bildirisinde yer alan "korkudan uzak yaşamak" ve "adli teminat" konuları üzerinde titizlikle durduklarını söylediler. Aynı bildiride, Kırşehir yeniden il haline getirilmedikçe, yargıçlar "tam ve kamil adli teminata" sahip olmadıkça, yurttaşların kendilerini huzur içinde hissetmeyecekleri ileri sürülüyordu.

Öte yandan, iktidar çevreleri mevcut kanun hükümlerinin ülkede huzur ve sükunu sağlamaktan uzak olduğu fikrini savunmakta ve yeni yasal önlemler almak zorunluğuyla karşı karşıya bulunduklarını bildirmekteydiler.

Tam bugünlerde, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Halkçı gazetesinde yayınladığı makalelerden dolayı hakkında dava açıldı. Dünya gazetesi yazarlarından Bedii Faik, Devlet Bakanı Mükerrem Sarol'un siyasal nüfuzunu kıracak yayın yaptığı iddiasıyle tutuklanarak Sultanahmet cezaevine kondu. Dünya gazetesi Yazı işleri Müdürü Ali İhsan Göğüş, DP Aydın milletvekili Etem Menderes'in kişisel durumuyla ilgili yayınlar yaptığı gerekçesiyle 12 ay hapse mahkum edildi. Bedii Faik'in tutuklanmasından bir gün sonra, Akis dergisi sahibi, İnönü'nün damadı Metin Toker'in savcılığa çağrılarak ifadesi alındı. Metin Toker'in Devlet Bakanı Mükerem Sarol'un manevi kişiliğini "tahkir ettiği" iddia edilmekteydi.

Yeni Sabah Gazetesi sahibi Safa Kılıcoğlu'nun, Başbakan Adnan Menderes'e çektiği ve "bundan sonra kendi haklarımı kendim savunacağım" şeklindeki telgraftan dolayı altı aylık mahkumiyet kararı Yargıtay'a gönderildi ve yine aynı günlerde Hüseyin Cahit Yalçın'ın 26 ay 20 günlük hapis cezası Yargıtayca onandı.

Basın üzerinde yaratılan terör havası bütün şiddetiyle devam etmeye başlamıştı. Hüseyin Cahit Yalçın'ın, Halkçı gazetesinde, "Bir Başbakan konuştu", "DP'nin dıştaki başarısı", "Kardeş Kanı" başlıklı makaleleriyle Başbakana hakaret ettiği mahkemelerce "sabit görüldü". Seksen yaşındaki gazeteci ve aynı zamanda o günlerin en yaşlı "Mülkiyelisi" Hüseyin Cahit Yalçın, "Allah ömür verirse yatıp çıkacağız" diyor ve her gün cezaevine

götürülmek üzere evinde polisleri bekliyordu.

Hüseyin Cahit Yalçın, kararın kendisine bildirilmesini beklerken kapı önünde bir aşağı bir yukarı dolaşan gazetecileri odasına aldı. "Çocuklar, üşüyorsunuz," dedi. Bir gazetecinin, kararı nasıl karşıladığını sorması üzerine, Hüseyin Cahit Yalçın, "Karar karardır, her türlü hazırlığımı yaptım, kitaplarımı hazırladım, bavuluma koydum," cevabını verdi. Bir başka gazetecinin, "Bize söyleyeceğiniz başka söz yok mu?" sorusu üzerine şu cevabı verdi, "Evet, size söylenecek değil, söylenemeyecek birçok şeyim var."

Ertesi gün polisler ihtiyar gazeteciyi evinden alarak cezaevine götürdüler. Gelini ve yakınları hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı. Hüseyin Cahit Yalçın, 270 mahkumla birlikte CMP'den General Sadık Aldoğan'ın da bulunduğu koğuşa kondu. Haber, Türkiye'den çok bütün dünyada büyük yankı yaptı. BBC, bu tutuklama kararını 24 dilden bütün dünyaya bildirdi. CHP'liler çok üzgün ve perişan bir haldeyken DP'liler "Adalet yerini buldu" diyorlardı.

"HAPİSTE ÖLÜRSEM"

Hüseyin Cahit Yalçın'ın polisler tarafından evden alınışı epey renkli oldu. Polisler onu almak için bir otomobille gelmiş, hazırlık yapıldığı sırada otomobil ortadan kaybolmuştu. Memurlar,bundan sonra bir taksi bulmak için çok uğraşmışlar, ama önlerinden geçen yirmiye yakın taksiden hiç birini durdurma olanağı bulunamamıştı. Bunun üzerine Yalçın memurlara ,kendi arabasıyla gitme önerisinde bulundu, bu öneri çaresiz kabul olundu. Araba hareket ederken, komşusu olan genç ve güzel bir kızın arabanın arkasından su döktüğü görüldü.

Aynı gün Vatan gazetesinde, Ahmet Emin Yalman'ın bir başyazısı yayınlandı. Yalman, Hüseyin Cahit Yalçın'ın yaşlılığı dolayısıyla bağışlanmasını istiyordu. Gazeteciler, bu makaleyi söz konusu ederek, Yalçın'a ne diyeceğini sordular: Onun cevabı şu oldu: "Ben onu bağışlamadım ki, o beni bağışlasın."

Cezaevinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın saçının kesilmesine karar verilmiş, daha sonra çok az olduğu düşüncesiyle bundan vazgeçilmişti. İhtiyar gazeteci cezaevi koşullarına dayanamayarak hastalandı. Cezaevinde uzun zaman kalırsa öleceğinden korkuluyordu. Muhalefet Partisi lideri İnönü başta olmak üzere, ülkenin ileri gelen politika, sanat ve edebiyat

çevrelerinden, yurt içinden ve dışından Hüseyin Cahit'e yüzlerce telgraf geldi, duyulan üzüntü dile getirildi. Gazeteciler Cemiyeti, Sendika yönetim kurulları ve daha birçok kuruluşlar, Cumhurbaşkanına birer telgraf çekerek Yalçın'ın özel af hükmünden yararlanmasını istediler.

Hüseyin Cahit Yalçın, cezaevine gitmeden önce vasiyetnamesini de hazırlamıştı. Yalçın, bu vasiyetnamesinde şöyle diyordu: "Hapiste ölürsem, mezar taşıma, '54 yıl Hürriyet için savaştı, hapiste öldü' diye yazılsın."

Hüseyin Cahit'e dışardan gelen üzüntü telgraflarının sayısı 800'ü aşmıştı. İki gün sonra İnönü, Hüseyin Cahit'i cezaevinde görmek için Ankara'dan İstanbul'a gitti. Savcı, İnönü'nün bu amaçla başvuruşuna önce "Soyadları birbirini tutmuyor" gerekçesiyle izin vermedi. Daha sonra, eski Millet Meclisi Başkanı General Kâzım Özalp, eski Başbakanlardan Şemseddin Günaltay, CHP'li eski bakanlar ve partililer savcılığa baş vurdular. Durum Adalet Bakanına, dolayısıyla Başbakan'a yansıtıldı ve izin alındı.

İnönü, cezaevine girdikten sonra, "Yalçın'ı görmeye geldik, neredeyse görelim, yeri uzak mı?" dedi. Kendisine, "Siz gidemezsiniz efendim, onu buraya çağıracağız," yanıtı verildi. İnönü, bunun üzerine, "Çok rica ederim müdür bey, onu lütfen yormayınız," dedi.

Biraz sonra Hüseyin Cahit getirildi. Beti benzi sararmıştı. Müdürün odasında bekleyen İnönü'ye yaklaştı. İki ak saçlı adam kucaklaştılar, öpüştüler. 25 dakika kadar süren görüşmeden sonra, İnönü, gazetecilere Yalçın'ın sağlık durumunun "iyi" olduğunu söyledi.

Ertesi gün Siyasal Bilgiler Fakültesinin 98. yıldönümü dolayısıyla düzenlenen toplantıda "En yaşlı mülkiyeli" Hüseyin Cahit Yalçın sevgi ve saygıyla anıldı. Mülkiyelilerin, o günlerde Cahit'e karşı yapılan bu hareketler karşısındaki "pasif" tutumları çok ağır eleştirilere neden oldu. Olayın ülke çapındaki yankıları gittikçe büyüyor ve yeni gelişmelere yol açıyordu. Bazı yurttaşlar Yalçın cezaevinden çıkıncaya kadar sakal bırakacaklarını ilan ederken, bazıları düğünlerini o güne bıraktıklarını bildiriyorlardı. Yer yer toplantılar yapılıyor, Cahit'in bağışlanması için her yerden girişimlerde bulunuluyordu. İstiklâl savaşı kahramanlarından Kara Salih Çavuş, Başbakan Adnan Menderes'e bir telgraf çekerek, İstanbul'un işgali sırasında "hürriyet ve istiklal" mücadelesinden dolayı hapsedilmiş olan o zamanki cezaevi arkadaşı Yalçın'ın bağışlanması dileğinde bulundu. CHP gençlik kolu, Cahit'in yaş günü dolayısıyla 80 santim çapında ve bir

metre boyunda 15 kiloluk bir pasta yaptırarak, cezaevinde bu günü kutladı. Kendisine ayrıca kafeste simgesel bir kuş gönderildi. Bu yaş günü dolayısıyla İnönü, Yalçın'ı cezaevinde tekrar ziyaret etmek istedi, ama bu baş vuru savcılık tarafından geri çevrildi.

YAŞ GÜNÜ OLAYLARI

Hüseyin Cahit Yalçın'ın 80. doğum günü dolayısıyla CHP Üsküdar gençlik kolunca düzenlenen toplantı, polis tarafından zor kullanılarak dağıtıldı. Bu gün dolayısıyla hazırlanan büyük pasta cezaevine kabul edilmedi. Yalçın'ın büyük boy bir resmini taşıyan kamyon polisler tarafından durduruldu. Şoför ve yardımcısı tutuklandı.

Bu olaylar sırasında, Devlet Bakanı Mükerem Sarol'un İnönü'nün damadı Metin Toker'e karşı bir dava açtığı duyuldu. Bu arada gazetelere yeni cezalar uygulanması yoluna gidildi. DP Tokat milletvekili Ahmet Gürkan, bir kanun önerisi hazırlayarak, "Halkı ihtiyacından fazla mal almaya yöneltecek nitelikte yalan yayın yapanlar"ın da cezalandırılmasını istedi. Bu gazeteleri baskı altında tutmayı amaçlayan başka bir öneriydi.

Bu arada dikkate değer bir başka olay daha meydana geldi. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in, Ordu'da seçim kampanyası sırasında söylediği sözlerin suç niteliğinde olduğu ileri sürülerek mahkemeye verildiği görüldü. Millet gazetesindeki "Medeni haklarımızı bilelim" başlıklı yazı dolayısıyla mahkemeye verilen MP'li emekli general Sadık Aldoğan ve Yazı İşleri Müdürü Hüsnü Zeki Söylemezoğlu'nun suçları sabit görülerek, Aldoğan 10 ay, Söylemezoğlu bir yıl on gün hapis cezasına çarptırıldı.

Hüseyin Cahit Yalçın, 27 gün yattığı cezaevinde hastalandı ve hastaneye kaldırıldı. Bu durum dolayısıyla olağanüstü önlemler alınmıştı. Basın üzerinde uygulanan bu ağır baskılar iktidar hesabına olumlu sonuçlar vermeye başladı. Başbakan Adnan Menderes'in Halkçı gazetesine karşı 100.000 lirayı bulan tazminat davalarından vazgeçtiği görüldü.

Nihat Erim, Irak'tan dönerken Başbakan Menderes'e bir kutu hurma getirmiş, o da kendisini evinde yemeğe alakoymuştu. Böylece yıllarca "Peron, Peron," diyerek Menderes'e karşı koyan Nihat Erim, artık mücadeleden vazgeçiyor, evet yelkenleri suya indirerek ona teslim oluyordu. Aradan bir süre geçti, Nihat Erim Kıbrıs sorunlarıyla ilgili görüşmelere Türkiye temsilcisi olarak katılmaya başladı. Erim'in bu tutumu CHP'liler arasında büyük kırgınlık ve kızgınlıklara yol açtı,

CHP'den çıkarılması yolunda bir hava baş gösterdi.

Hüseyin Cahit Yalçın, ülkenin içinden ve dışından gelen büyük baskılar sonucu, 108 gün yattıktan sonra cezaevinden çıkarıldı. Garip bir davranışla Başbakan Adnan Menderes, Yalçın'ın evine telefon açıyor ve Cahit'in salıverilmesine o gün karar verildiğini müjdeliyordu.

NELER ANLATTI?

Aradan bir süre geçmişti ki, Hüseyin Cahit Yalçın Ankara'ya geldi. Kendisini ziyaretim sırasında başından geçen olaylarla ilgili bazı açıklamalarda bulundu. "Bir gün," dedi, "gazetelerde bir haber okudum. Başbakan benim Halkçı gazetesinde yazdığım başmakaleye sinirlenerek, İsviçre'de bir ev satın aldığımdan söz ediyor, orada yan gelip yattığımı belirten sözler söylüyordu. Gazetelerin hemen hepsini gözden geçirdim. Hepsinde de buna benzer sözler vardı. Benim İsviçre'de ev satın aldığım yolundaki haberler asıldan ve esastan uzaktı. İstanbul'dan telefon açarak Başbakan Menderes'i aradım, kendisine, aldığı bilginin yanlış olduğunu söylemek istedim. Telefona Özel Kalem Müdürü çıktı, durumu Başbakana haber vermesi ricasında bulundum. Bekledim ki, bir iki gün içinde Başbakan beni arar, aldığı haberin yanlış olduğunu söyler. Ama uzun süre beklediğim halde böyle bir şey olmadı. Mecbur kaldım İsviçre'de bir evim bulunmadığını ifade ederek Başbakan'a, "Eğer bu iddiani ispat etmezsen adi bir müfterisin," dedim. Dava konularından birisi de buydu. Davranışımda da yerden göğe kadar haklıydım."

Hüseyin Cahit Yalçın konuşurken, ben onun İstiklal Mahkemesinde mahkeme reisi Ali Çetinkaya'ya, "Senin gibi hakim olmaktansa mahkum olmayı tercih ederim," şeklindeki sözlerini anımsıyordum.

SÖMÜRÜCÜLERE YARANMAK İÇİN

Demokrat Parti, içerde faşizme özenen adımlar atarken, dışarıdan da emperyalizme yaranmak için elinden gelen her çabayı göstermeye başladı. 1955 yılının ocak ayında, Başbakan Adnan Menderes Irak'ı, sonra da Beyrut'u ziyaret etti. Bağdat'ta Türk-Arap ortak savunma paktı imzalandı. Bu paktın tam amacı, Ortadoğu'da Amerikan ve İngiliz emperyalizmine hizmet eden ve bütün Arap devletlerini de içeren bir dayanışma meydana getirmekti. Böylece de Cento'nun ilk adımı atılmış oldu.

Bu politika, Atatürk'ten kalan tam bağımsızlık politikasına ters düşen bir davranıştı. Mısır Başbakanı Abdülnasır, bunu bildiği için çeşitli yollarla yapılan yakınlaşma önerilerini kabul etmedi. Başbakan Adnan Menderes, Mısır Başbakanıyla görüşmek için çok uğraştı, başarı sağlayamayınca Anadolu Ajansı aracılığıyla bir demeç verdi. Menderes bu demecinde, "Orta Doğu'nun savunması" için Mısır Başbakanıyla görüşmek isteğinde olduğunu bütün dünyaya açıkladı. Demeçte, Mısır Başbakanı'nın Türkiye'yi ziyarete çağırıldığı ama Mısır kamuoyunun buna hazır olmadığını ileri sürerek çağrıyı geri çevirdiği, Menderes'in Mısır'ı ziyaret tarihinin önce kasım, daha sonra da mart tarihine bırakıldığı anlatılmakta, gezinin böylece ertelenmiş olmasından duyulan üzüntü belirtilerek bütün bunlara karşın "Nerede ve ne zaman olursa olsun ve arzu edilirse," Mısır Başbakanıyla görüşmeye hazır olduğu belirtilmekteydi.

Menderes bu konuyla ilgili olarak önce Mısır Büyükelçimizi Ankara'ya çağırdı, Mısır'ın Ankara Büyükelçisiyle saatlerce süren görüşmeler yaptı, daha sonra İngiliz Büyükelçisiyle de görüştü, ama bu ziyaret bir türlü gerçekleşemedi. Başbakan, aynı demecinde şöyle diyordu:

"Dost ve kardeş Mısır'ın, Irak'la vardığımız prensip anlaşmasından üzüntü duyması bize elem vermektedir. Dost ve kardeş Mısır'ın bu teessürünü anlamak bizce gerçekten zordur. Bu demecimin, Mısır'ın sayın devlet adamlarına açık dostluk ve kardeşlik teminatı teşkil edecek bir mahiyet ve mana taşımakta olduğuna emin bulunuyorum."

Bütün bu yalvarışlar, yakarışlar para etmedi ve Mısır, Türk-Irak anlaşmasının hangi amaçlarla yapılmış oludğunu çok iyi bildiği için demeçlere yanıt vermek gereğini bile duymadı.

Bir süre sonra, Beyrut'ta Türkiye'ye karşı büyük gösteriler düzenlendiği konusunda haberler gelmeye başladı. Bağdat'taki Türk Büyükelçiliği binasında bombalar patlıyordu. Bu gazeteler bu kışkırtmaların her zaman olduğu gibi komünistler ya da siyonistler tarafından yapıldığını ileri sürüyorlardı. Beyrut'ta başlayan, oradan Bağdat'a geçen Türkiye'ye karşı hava, kısa sürede bütün Arap ülkelerine yayıldı.

Bu olaylar üzerine bir demeç veren CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Orta Doğu'da güvencenin korunmasını benimsemekle birlikte "Askeri bir kader birliği" yapılması düşüncesine karşı olduğunu ileri sürdü.

O günlerde görüştüğüm CHP Ankara milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata, öğrencilik günlerine ait bir anısını dile getirdi:

"Hukuk Fakültesinde öğrenciydik. Adnan Menderes'le Ahmet Salih Korur da aynı sınıftaydı, yan yana otururlardı. Ben de bir arka sırada bulunuyordum. Rahmetli hocamız Yusuf Akçora, o zamanlar hem milletvekiliydi hem de Hukuk Fakültesinde Siyasi Tarih dersini okuturdu. Her derse başlayışında öğrencilerden birini kaldırır, "Geçen ders nelerden söz edildiğini" sorar, bir özetini yaptıktan sonra derse devam ederdi.

Bir gün de Adnan Menderes'i kaldırdı. "Geçen ders nerede kalmıştık, nelerden söz etmiştik" diye sordu. Adnan Menderes'in başı önündeydi cevap vermiyordu. Hoca tekrar sordu:

"Geçen ders yok muydunuz? "

"Vardım efendim."

"Peki, hiç bir şey hatırlamıyor musunuz? "

"Hatırlamıyorum efendim."

"Ben sizi bir yerden tanıyorum, nereden acaba? " Menderes bir süre düşündükten sonra, "Aydın milletvekiliyim efendim," dedi.

"Ha...evet, oturun, teşekkür ederim."

Bu konuşma sırasında herkes hazırlığını yapmış, geçen ders nelerden söz edildiğini aşağı yukarı hatırlamıştı. Hoca sonra beni kaldırdı. Geçen ders Orta Doğu'nun büyük önemi üzerinde durduğumuzu, Süveyş kanalının bu bakımdan taşıdığı önemi dile getirdiğimizi anlatmaya çalıştım. Akçora dersine devam etti.

Hıfzı Oğuz Bekata o zamanlar milletvekili değildi. Hukuk Fakültesi üç yıllık bir öğrenimden sonra diploma veriyor, lise öğrenimi yapmamış olanlar da bu fakülteye yazılabiliyordu. Hıfzı Oğuz Bekata, son olarak sözlerine şunları ekledi:

"Menderes, öğrenciliği sırasında da Orta Doğu'nun cahiliydi."

ÖDENEK VE YOLLUKLAR ARTTIRILIYOR

Milletvekillerinin almakta oldukları ödenek ve yolluklarin arttırılması, her keresinde çeşitli eleştirilere neden olmuş, ama bazı "köş" dinlemişler, bu eleştirileri işitmezlikten gelmişlerdi.

1955 yılının şubat ayı da yine bu tür konuşmalarla doldu, taştı. Yalnız hemen belirtmek gerekir ki, bu eleştiriler, Meclisin içinden değil, dışından, özellikle de basından geliyordu. Ne zaman milletvekillerinin almakta oldukları ödenek ve yolluklarin arttırılması söz konusu edilse, muhalif-muvafık hemen bütün milletvekillerinin birleştiğini görürdük.

Anayasa, hak ve özgürlükler söz konusu olduğunda birbirine girenlerin, amansız mücadele verenlerin, ödenekler ve yolluklardan söz açılınca nasıl sarmaş dolaş olduklarını görür, hayretten ağzımız açık kalırdı.

Son zam önerisi DP'lilerden gelmişti. Abidin Potuoğlu (Eskişehir) Kâmil Gündeş (Kayseri) gibi bir zamanlar bu zamma şiddetle karşı çıkanlar bu kez hiç ses çıkarmıyorlardı. Kırşehir milletvekili Osman Bölükbaşı, öneriye karşı çıkarak konuşurken, DP'liler hiç ama hiç ses çıkarmıyor, içlerinden bazıları "Koşullar değişti" diyerek oturdukları yerden hafif bir sesle ona laf atıyorlardı.

Bu öneri, her zaman olduğu gibi, yine yangından mal kaçırma havası içinde bir olup bittiye getirildi. Başkan tam Meclisin çalışmalarına son vereceği bir anda, "Bütçeyi ilgilendiren bir öneri var, onu da görüşelim," dedi. Biz gazeteciler, bu bütçeyle ilgili öneri neymiş, deyinceye kadar, gündemde bulunan ve bir iki maddeden oluşan öneri kanunlaştı.

Ödenek ve yolluklara zam yapılmasının söz konusu olduğu günlerde, Ticaret Bakanlığında çalışan yüksek dereceli bir memur aracılığıyla ticaret ateşeliklerine mektup yazarak ,bulundukları ülkedeki nüfus, milletvekili sayısı aldıkları ödenek ve yolluklar, bunun bütçeye oranı, en yüksek dereceli memurun aldığı maaş tutarı hakkında bilgi istemiştik. Bu mektuplarımıza 15 gün içinde cevap verenler oldu. 22 Şubat 1955 tarihli Hürriyet gazetesinde bu rakamları yayınladım. Cetvelde yer alan rakamlar, o zamanki resmi kur üzerinden Türk lirası olarak hesaplanmıştı.

Memleket	Nüfusu milyon	Bütçesi milyar	Mv. Sayısı	Ödeneği	Büt. Oranı binde	En yüksek M. M.
B. Almanya	45	16.650	487	1265	0.46	1665
Belçika	8.5	6.405	212	840	0.6	1635
İtalya	47	10.475	596	1232	1.0	952
Yunan.	8.5	——	250	836	——	——
Türkiye	22	2.976	540	2800	6.0	1000

Yapılan tamamlayıcı açıklamaya göre, Batı Almanya'da milletvekillerinin almakta oldukları paranın 500 lirası ödenek, 645 lirası büro ve haberleşme gideri, 300 lira da "huzur hakkı" olarak ödenmekteydi. Bizde milletvekilleri komisyona gitse de gitmese de belirli bir para

almakta, özellikle son zamanlarda komisyonlar bir türlü toplanamamaktaydı. Belçika'da aylık olarak 840 lira verilmekte, bunun dışında yolluk ya da büro gideri adı aldında bir para ödenmemekteydi. Yunanistan'da ödenek 616 lira, "Huzur hakkı" 220 lira olarak hesaplanmıştı. İtalya'da ise ödenek 952 lira, büro ve haberleşme gideri olarak da 280 lira ödenmekteydi.

İngiltere, Fransa gibi öteki batı ülkelerinde de milletvekillerinin almakta oldukları ödenekler bizden azdı. Yalnız Amerika'da alınan para bize göre biraz fazlaydı.

Yukardaki cetvelin gazetede yayınlandığı gün, Millet Meclisinde Devlet Bakanı Mükerrem Sarol, koridorda beni bulmuş, "Listeyi yayınlayacak zamanı iyi seçtin," diyerek bir bakıma takdirini, bir bakıma da kızgınlığını belirten bazı sözler söylemişti.

6–7 EYLÜL OLAYLARI

Selânik'te Atatürk'ün oturduğu evin bahçesine ve Selânik konsolosluğumuza birer bomba atılması, memleketimizde büyük tepkilere yol açtı. İstanbul başta olmak üzere, Ankara ve İzmir'de halk bu olayı protesto etti, o gece sabaha kadar süren gösterilerde bulundu.

Olaydan sonra bombanın Yunanlılar tarafından değil, Türkiye'ye bağlı birtakım gizli örgütler tarafından atıldığı, böylece iç politikada başgösteren bunalımlar nedeniyle dikkatlerin başka noktalara çekilmek istendiği ileri sürüldü. DP, gerek iç, gerekse dış politikada tam bir iflasın eşiğindeydi. Ne yapacağını bilmez durumda, kendini yazgısının cilvesine bırakmış haldeydi. Nedir günün sorunu? DP iktidarı onun üzerine yürüyor, halkın gözünde "bir şeyler" yapmak gereğini duyuyordu. Kıbrıs sorunu, bu tür olaylardan biriydi.

Kendine güveni olmayan bu hükümet, Yunanlılarla hiç bir zaman "iyi komşuluk" (?) ilişkilerini bozmak niyetinde değildi. Kıbrıs Rumlarının bazı girişimleri üzerine halkı avutmak, ulusal sorunlar karşısında sözüm ona duyarlı bulunduğunu ortaya koymak bakımından, 6-7 Eylül olayları hükümet yetkilileri tarafından sahnelendi.

O günlerde Kıbrıs'la ilgili olarak Londra'da görüşmeler yapılıyordu. Bu görüşmelerde halkın desteğini kazanmak gereği duyuldu. Londra'da bulunan Fatin Rüştü Zorlu, İstanbul'da Rumlara karşı bir gösteri düzenlemesi fikrindeydi. Hükümete bağlı gençlik kolları harekete geçti,

bir gösteri yapılacak, Rumlara atılıp tutulacak, halkın bu konuya olan bağlılığı ileri sürülerek karşı taraftan ödün isteğinde bulunulacaktı. Ama olaylar hiç de hükümetin istediği biçimde geçmedi, sayıları çok sınırlı olan gençlerin arasına halk da katıldı. İpin ucu böylece kaçırılmış oldu.

6 eylül günü, bazı gençler, bomba olayını protesto etmek amacıyla toplanmaya başladılar. "Kıbrıs Türk'tür Türk kalacaktır," sloganıyla başlayan protestolar bir anda bütün İstanbul caddelerine yayıldı. Gösteri yapan gençlerin arasına katılan topluluklar, her an büyük ve üzücü olayların olacağına bir işaret sayılıyordu.

Bu gençler, ellerine geçirdikleri bayraklarla önce İstanbul'da İstiklâl Caddesi'nde yürümeye başladılar, Taksim Meydanı'na geldiler ve Cumhuriyet Anıtı önünde durdular. İstiklâl Marşı okundu ve anıta Türk bayrağı çekildi. Biraz sonra anıta fırlayan bir genç, "Hep beraber yürüyelim" dedi ve ateşli bir konuşma yaptı. Buradan Sıraselviler'e, oradan da Firuzağa'ya doğru yürüyüş başladı. Orada bulunan Yunan Konsolosluğu binasına doğru gidilmek istendi. Ama sokağın iki yanı tutulduğu için binaya girmek olanağı bulunmadı. Bunun üzerine kalabalık geri döndü.

Yol üstünde bulunan dükkânlara "Bayrak çek" buyruğu verildi ve tekrar Taksim Meydanı'na gelindi. Bu topluluğu, az sonra Galatasaray yönünden gelen büyük bir kalabalık katıldı. Korkunç bir heyecan fırtınası bir dalga halinde meydanı ve caddeleri sardı. Toplantıların şehrin öteki semtlerinde de başladığı konusunda haberler geliyordu. Şehrin hemen her yerinde iki üç yüz kişilik kafileler halinde yürüyüşler yapılıyordu. Büyük uğultular halinde süregelen kalabalık topluluklar caddelerde marşlar söylüyor, "Bayrak çek" buyruğuna uymayan dükkânların kapılan ve pencereleri kırılıyordu.

Önce İstiklâl Caddesi'nde meydana gelen olaylar, daha sonra başka yerlere sıçradı. Tepebaşı, Tarlabaşı, Balıkpazarı ve Beyoğlu'nun arka sokaklarındaki dükkân ve mağazaların cam ve çerçeveleri indiriliyordu. Saat 22'yi bulduğu sırada halkın heyecanı ve taşkınlığı durdurulamayacak hale gelmişti. İstiklâl Caddesi'nde başlayan saldırılar bir anda bütün İstanbul'a yayılmıştı. Bu saatlerde dükkânlardan alınan Atatürk'ün resimleri ve Türk bayraklarıyla, topluluklar halinde motorlu araçlara binen kalabalıklar caddelerde dolaşmaya koyuldu. Bütün öteki motorlu araçlar bulundukları yerde durmak zorunluğunda kalmıştı.

Saatler ilerledikçe olaylar gerçekten korku ve üzüntü verecek bir hal

almaya başlamıştı. Gençlerden bir grup, İstiklâl Caddesi'ndeki Apoyev Matini Gazetesi'nin bulunduğu binanın önüne geldi. Burada dehşet verici olaylar geçti. Bir anda kapılar kırılıyor, pencereler paramparça bir hale getiriliyordu. Nişantaş, Kurtuluş, Feriköy, Şişli Cumhuriyet Caddesi aynı şekilde dolup taşmaya, özellikle Müslüman olmayan yurttaşların binaları yıkılmaya başlandı. Saat 22.15'de Taksim'deki Aya Triyada Rum Kilisesi'nde yangın başladı. Böylece İstiklâl Caddesi büyük bir tehlikeyle karşı karşıya geldi. Kilisede yangının başlamasıyla itfaiyenin zamanında işe el koyması, yangının öbür binalara sıçramasına engel oldu. Kurtuluş'taki Rum Kilisesi de ayni şekilde saldırıya uğradı, kapı, cam ve çerçeveleri parçalandı. Kiliselere karşı girişilen bu saldırılarda gizli ajanların etkili olduğu bir gerçekti. Olaylardan sonra "Barbar Türkler ibadet yerlerine bile tecavüz ettiler" denilecekti.

Gruplar, üzerinde Rum adı bulunan ev ve dükkânlara taş yağdırırken, bu arada Türklere ait bazı binalar da paylarını almaktaydılar. Kalabalığın başında olanlardan bazıları, "Durun, bu binaya taş atmayın, burası Türklere ait" deyince içlerinden bazıları da çıkıyor, "Söyler misin bana, bu adam bu binaya hangi parayla nasıl sahip olmuş? " diyor, bu binaları da taş yağmuruna tutmaktan geri kalmıyordu. Hüseyin Cahit Yalçın, bana bu olaylar hakkında bilgi verirken, "Yoksul halkın zenginlere karşı isyanı" diye konuşuyordu.

Saat 22'den sonra, meydana gelen üzücü olayları artık önleme olanağı kalmamıştı. Jandarma ve polisin karşı koymaması, kalabalıkları daha çok coşturmuştu. Valinin evi, jandarma ve polis tarafından korunuyordu. İkinci Ordu Komutanı Orgeneral Vedat Garan'a, "Paşam neden karşı koymuyoruz? " diyenlere , "Ben ikinci bir Mustafa Muğlalı olmak istemem," diyor ve bir süre sonra bu davranışından dolayı görevinden alınıyordu.

Saat 23'den sonra kalabalıklara karşı koyma artık bir zorunluk haline gelmişti. Birinci Orduya bağlı zırhlı birlikler Atatürk ve Galata Köprüsü'nden geçerek Beyoğlu yönüne gönderildi. Süngülü kara ve deniz birlikleri, köprülerin iki başını tutarak Beyoğlu'na gidip gelmeyi önlemiş oldular. Bazı birlikler de Beyoğlu'nda temizlik hareketine başladı ve ilk anda 500'ü aşkın genç yakalanarak göz altına alındı. Olayların devamı sırasında atılan taşlardan 400 kadar yurttaş çeşitli yerlerinden yaralanmıştı. Bunların bir bölümü ayakta tedavi gördü, bir bölümü de ağır yaralı oldukları için hastanelere kaldırıldı.

ANKARA'DAKİ OLAYLAR

İstanbul'daki bu taşkınlıklar sürüp giderken ,Ankara'da da gösteriler oldu. Burada polisin olaylara derhal karşı koyduğu görüldü, dört polis, iki polis görevlisi yaralandı. 460 kişi gözaltına alındı.

İstanbul'da olayların başlamasından önce, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la Başbakan Adnan Menderes Ankara'ya hareket etmişler, ama daha sonra ipin ucunu kaçırdıklarını anlayarak tekrar İstanbul'a dönmüşlerdi. Otomobille yıkılan, yakılan yerleri şöyle bir dolaştıktan sonra işin korkunçluğunu anlamışlardı. Olay yine "alçak komünistler"e mal edilmek istendi. Merkezi Beyrut'ta olan kızıl bir kuruluşun bu olayları düzenlediği iddia edildi. Derhal, ünlü yazar Aziz Nesin başta olmak üzere, sol tanınan ne kadar aydın, yazar, politikacı varsa yakalanarak gözaltına alındı. İstanbul'da yağmacı (?) olarak tanımlanan 2032 kişi de gözaltına alındı. Elebaşı olarak tanınan 25 kişinin "Trakyalı göçmen" olduğu ileri sürüldü.

"Kıbrıs Türktür" adlı dernek kapatıldı. Hürriyet Gazetesi yazarlarından Hikmet Bil başta olmak üzere bu dernek üyesi 97 kişi de göz altına alındı. Polislere ihbarlar, yer yer aramalar başladı. Ele geçen ve içinde 37 bin lira bulunan bir kasa sahibine geri verildi.

Yağmacı olduğu saptananlar Sıkıyönetim Mahkemesi'ne gönderildiler. İstanbul, Ankara ve İzmir'de geceleri sokağa çıkma yasağı kondu. İlk kez İzmir'in kuruluş günü olan 9 Eylül şenliklerine izin verilmedi. Bu durum bütün ülkede büyük üzüntü yarattı. İzmir'in kurtuluşu gibi kutsal bayramlarımızdan birini DP iktidarı kutlamamak kararı aldı.

Derken Cumhurbaşkanı,Millet Meclisi'ni olağanüstü toplantıya çağırdı. Londra'da Kıbrıs görüşmelerini yönetmekte olan Fatin Rüştü Zorlu, İngilizler'in önerisini kabul etmeyerek İstanbul'a döndü.

O sıralar Kıbrıs'ta bir İngiliz mareşaline ateş edildi. Rum gerillalar, katil Yunanlı'yı haber veren Türk'ü öldürdüler. Yunanlılar İstanbul olayını protesto ediyor, Nato konseyi olağanüstü toplantıya çağrılıyordu. İstanbul sokaklarında tanklar dolaşıyor, halk dehşet içinde bu olağanüstü önlemleri izliyordu. İstanbul'da üç, Ankara ve İzmir'de birer askeri mahkeme kuruldu. Bir dizi halindeki önlemler alınırken, zamanın İçişleri Bakanı Namık Gedik, olayları "Milli Heyecan" olarak nitelendiriyor, Başbakan Adnan Menderes, "Allah belâsını versin bu tür

heyecanların" diyerek olayları kınıyordu. Ne yaptığını bilmeyen hükümet üyeleri birbirine girmişti.

Bir bildiri yayınladı. Bu bildiriyle, İstanbul Ordu Komutanı Orgeneral Vedat Garan, Korgeneral Fazıl Bilge ve Tümgeneral Nedim Erensoy'a işten el çektiriliyordu. Suçları, yurttaşların üzerine ateş açma buyruğunu yerine getirmemiş olmalarıydı. Vali Fahrettin Kerim Gökay istifaya kalktı, Başbakanı bularak, "Eşref saat geldi, izin verirseniz ben bu görevden ayrılacağım," dedi. Menderes o gün cevap vermedi. Ertesi gün Gökay'a İsviçre Büyükelçiliği önerisini yapınca, Vali,"O halde eşref saat bugün geldi," diyerek valilikten ayrıldı.

Felâkete uğrayanlara, binaları yıkılanlara yardım kampanyası başladı. Başbakanlık -tabii örtülü ödenekten- 50 bin, Menderes beş bin lirayla bu yardım kampanyasına katıldı.

İşin başından sonuna kadar olup biteni bilmesi gereken İçişleri Bakanı Namık Gedik istifa etmek zorunluğunu duydu. Büyük Millet Meclisi'nin olağanüstü toplantısında bir konuşma yapan Menderes, "Zararların manevi tarafını karşılamak, işin gerçek yüzünü ortaya çıkarmak ve olayın Türk eseri olmadığını bütün dünyaya ispat etmek suretiyle telafi etmiş olacağız," diyor ve ekliyordu, "Türkü çekemeyenler, memleketin birliğine kasdetmişlerdir. Maksatları 24 milyon Türk'e kıymaktı. Bu bakımdan müşterek düşman karşısındayız." Böylece de Sıkıyönetim Komutanlarına, sola karşı girişimlerinde yeşil ışık tutuyordu.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Nurettin Aknoz, yayınladığı bir bildiride şöyle demekteydi:

1.Bazı muzur şahısların kulaktan kulağa yaymaya çalıştıkları kışkırtıcı haberler işitmekteyim.

2.Komşumuz ve mütefikimiz Yunanistan'ın bazı bölgelerinde Türklere zulüm yapıldığına dair haberler halkımızın huzurunu kaçırmak ve asayişi bozmak için kasten yayılmaktadır.

3.Sayın halkımızın bu ve emsali haberlere itibar etmemelerini, bu gibi şahısları en yakın karakola bildirmelerini rica ederim."

Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi, ilk duruşmasında izinsiz düğün yapan Ali Başvur'la on arkadaşını yargılamış, Ali Başvur'u 30 gün hapis cezasına çarptırmıştı. Başbakan Adnan Menderes, 6-7 Eylül olayları dolayısıyla Rum Patriği Athenegoras'a duyduğu üzüntüyü bildiriyordu. Böylece hükümetin yüreğinde duyduğu bunalım su yüzüne çıkmaktaydı.

İstanbul Ticaret Odası'nın yaptığı incelemelerden, 862 mağazanın

tümüyle yıkıldığı anlaşılmıştı. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Ulus Gazetesi'nde "Çetin bir imtihan" başlığını taşıyan bir makale yayınlamış, ben de bu makaleyi çok önemli bulduğum için basıldığı gün Hürriyet'e bildirmiştim. Bu nedenle Aknoz Paşa, Hürriyet Gazetesi'ni 15 gün süreyle kapattı. İnönü bu makalesinde şöyle diyordu:

"Bizce Meclis tekrar toplanmalıdır. Vaziyetin fevkalade nezaketi sebebiyle Büyük Meclisin bu ay nihayetinde meseleyi tekrar tetkik etmesi lazımdır. İktidar grubunun bu mevzuu düşünmesini dileriz. İcra Vekilleri sık sık değişiyor. Meclisin mürakabesi fiilen kesilmiştir. Örfi İdarenin temas ettiği mercilerin mütemadiyen değişmesi umumi dikkatten uzak kalamaz. Bugün hükümet Büyük Meclise hesap vermek durumunda olarak ayrılmıştır. Büyük Meclis hakikatleri bekliyor."

Hükümet bu konunun bir an önce kapatılmasını isterken, İnönü'nün, "Hükümet Büyük Meclise hesap vermek durumundadır" demesi, DP iktidarının huzurunu kaçırmış, verilen bir emirle Ulus Gazetesi süresiz, Hürriyet Gazetesi de 15 gün süreyle kapatılmıştı.

HİKMET BİL'İN ANLATTIKLARI

Yıllar sonra Hikmet Bil, "Kıbrıs olayı ve içyüzü" adlı bir kitap yayınladı. Hikmet Bil,bu kitabında Kıbrıs davasının nasıl başlatıldığı ve nasıl geliştiği konusunda geniş bilgi verdikten sonra sözü 6-7 olaylarına getiriyor,yukarda da anlattığım şekilde bu olayın tümüyle zamanın iktidarı tarafından düzenlendiğini bildiriyordu.

Hikmet Bil, o günlerde kurulan "Kıbrıs Türktür" Derneği'nin başkanlığını yapmaktaydı. Olaydan bir gün önce kendisini Başbakan Adnan Menderes'in telefonla aradığını, Adliye Sarayı'nın açılışından sonra Menderes'in kendisini otomobiline alarak, "Ben Florya'ya gidiyorum. İstersenİz birlikte yemek yeriz," dediğini ve hemen arkasından , Kıbrıs hakkında alınmakta olan önlemleri anlattığını hikâye ettikten sonra Londra konferansından söz ediyor, Başbakan'ın, "Londra'dan yeni bir şifre geldi. Fatin'in, 'Zayıf durumdayım, Türk kamuoyunu zaptedemiyoruz diyebilmeliyim,' şeklinde şikâyetleri var. Daha aktif olmamızı istiyor," dediğini anlatıyor ve şöyle diyordu:

"Sonradan meydana çıktığına göre, meşhur 6-7 Eylül olayı arabanın beni evime bıraktığı akşam Florya köşkünde düzenlenmişti. Cumhurbaşkanı Celal Bayar İstanbul'daydı. Florya'da kalıyordu. Menderes de Florya'daydı.

İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik, Emniyet Genel Müdürü Ethem Yetkiner, kısacası bütün yetkililer o gece hep Florya'da toplanmışlardı. Fatin Rüştü Zorlu, Türkiye'nin daha aktif oynamasını istemişti. Her halde bir şeyler yapılmalıydı.

"Londra üçlü konferansı ya Türkiye'den yana başarıya ulaşmalı ya da torpillenmelidir, yani dağılmalıdır. Londra'da bulunan Dışişleri Bakanı bile aktif olmamızı istediğine göre, o devrin bu üç büyük yetkilisi önce Atina'yı güç durumda bırakmak için Selanik'teki Atatürk'ün evinin bahçesinde (bu bahçe konsolosluk binasıyla müşterektir) bir bomba patlatılmalı, sonra İstanbul'da esen çok gergin hava içinde, gözdağı niyetine bir nümayiş çıkarılmalı ve birkaç Rum dükkânının camları kırılmalıdır, diye düşünmüş ve gerekli tertibatı almışlardır."

Alınan önlemlere göre, Demokrat Parti'nin güvenilir militanlarından bazıları nümayişleri başlatacaktı. Buna resmi makamlar da yeterince göz yumacaklardı.

6 Eylül günü Bayar, Menderes'le birlikte öğle yemeğini meşhur Abdullah Efendi Lokantası'nda yerken, Selanik'te Atatürk'ün evinde bir bomba patlatıldığı haberi kendilerine telefonla bildirilmişti. Menderes, bu haberin hemen İstanbul, Ankara ve İzmir radyolarıyla verilmesini emretti.

"İşte 6 Eylül günü öğle üzeri radyolar Atatürk'ün evinin bombalandığı haberini verince, birçok dairelerde memurların bile işlerini bıraktıkları görüldü. Hele akşam üzeri Ekspres Gazetesi, kocaman başlıklarla "Atatürk'e bomba" haberini ikinci baskı halinde İstanbul sokaklarına dağıtınca, halkın gerilen sinirlerinin birden boşalmaması şaşırtıcı olurdu.

Gazete satıcıları sokaklarda kapış kapış gazete satar,hatta orada burada birkaç dükkânın camları kırılırken, Bayar'la Menderes'le, Taksim Meydanı'ndan geçerek Ankara'ya hareket etmek üzere Haydarpaşa garına gittiler. Garda Menderes, kendisini telefonla Londra'dan aramış olan Fatin Rüştü Zorlu'yla da konuştu, olup bitenleri kendisine haber verdi. Ne var ki, düzenlenen ve sınırlı olacağı hesaplanan nümayişler bir çığ gibi büyüdü, bir başka deyişle evdeki pazarlık çarşıya uymadı. Çok kısa bir zaman içinde tüm Beyoğlu mağazaları yakılıp yıkıldı, olay Devletin denetiminden çıkıverdi. Kısacası kantarın topu kaçtı."

Durum bu kadar açık ve seçik olduğu halde, Menderes, Millet

Meclisi'nde kürsüye çıkıyor, "Hadisenin Türk eseri olmadığını bütün dünyaya ispat etmek suretiyle telafi etmiş olacağız... Türkü çekemeyenler memleketin bütünlüğüne kasdetmişlerdir. Maksatları 24 milyon Türk'e kıymaktı. Bu bakımdan müşterek düşman karşısındayız," diyebiliyordu. Bunlar Türk ulusunu değil, çiftliklerini bile idareden aciz kişilerdi. Her fırsata belirttiğim gibi, ne yaptıklarını, ne yapacaklarını bilememenin şaşkınlığı içinde yuvarlanıp duruyorlardı. İlerisini değil, gözlerinin önünü bile göremeyecek hale gelmiş zavallılardı.

Hikmet Bil, olayların akışını izlerken vilayette olup bitenler hakkında da bilgi veriyor, şöyle diyordu:

"Vali Fahreddin Kerim ,Gökay şaşkındı. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik de, bir köşede, Ankara'daki bakan arkadaşı Dr. Mürekkem Sarol'la telefonla bağıra bağıra konuşuyor, "Halk coştu, İstanbul yerle bir oluyor, engel olamıyoruz. Bildiğiniz gibi değil..." diyordu.

Hikmet Bil, daha sonra izlenimlerini şöyle dile getirmekteydi:

"Ulusal davayı hazırlıksız karşılayan, şaşkınca Balkan Komitecileri-Bayar her fırsatta kendisinin komiteci olduğunu söylerdi ya- militan misali tertiplere başvuran hırslı politikacılar, vatanseverliği şimdi yağmacıların, kötü niyetli ve sorumsuz insanların elinde topyekün berbat etmişlerdi. Türk milletinin alnına kötü bir damga vurmuşlardı..."

Demokratlar kendi sorumluluklarını şimdi başkasının sırtına yüklemek çabasındaydılar. İlk akla gelen, "Kıbrıs Türktür" derneği üyeleriydi. Hemen bunlar toplanmaya başlandı. Hikmet Bil, kitabının 107. sayfasında aynen şöyle demekteydi.

"Belleri tabancalı birtakım sivil polisler, tek tek sözde bizlerin ifadelerini aldılar. Aslına bakılırsa, biri dikte ediyor, öbürü daktiloyla yazıyor. Sonra bizlere 'Haydi imzala...' diyorlardı.

Olaydan bir gün önce Başbakan Adnan Menderes'in, kendi otomobiline alarak "İsterseniz yemeği birlikte yiyelim" dediği Hikmet Bil, bir gün sonra başına gelenleri de şöyle anlatıyordu:

"Bizi Harbiye'deki askeri hapisaneye taşıdılar bir belediye otobüsüyle. Elime kelepçe vurup beni bir mahzene tıktılar. Tavanda kör bir ampul yanıyordu. Pencere yoktu. Gün mü gece mi olduğunu bilmiyordum. Tuvalete bile süngülüler kelepçeyle götürüyorlardı. İhtilattan men edilmiştim. Orada tam 27 gün hakkımda tevkif müzekkeresi olmadan tutuldum. Kanunen tuklu olmadığım için hapisane müdürü bana tayın bile

vermiyordu. Yatak yoktu. Taş üzerinde yatıyordum."

Önemli bulduğum için bu kitaptan daha bazı parçaları aktarmaya devam edeceğim. Şu gülünç, gülünç olduğu kadar yüz kızartıcı, hatta o çağın yöneticilerini rezil edici olaya bakın. Hikmet Bil diyor ki:

"O gecelerden birindeydi. Hapis kaldığım hücrenin demir kapısından sesler geliyordu. Meğer Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Aknoz, teftiş ediyormuş. Beni bekleyen süngülü Mehmetciğin önünde durdu. Arkasında bir yığın subay vardı. Mehmetciğe sordu:

"Kim içerdeki? "

"Mahpus."

"Neymiş bunun suçu? "

"Kıbrıs Türktür demiş, Paşam."

İçimden bu cevabı dinlerken gülmek mi ağlamak mı geldiğini şimdi hatırlamıyorum. Mehmetçiğin cevabı ne kadar utandırıcıydı.

"Ya kaçarsa ne yaparsın? "

"Vururum."

"Kaç mermin var? "

"Hiç."

Hikmet Bil, "Şimdi düşünüyorum da biz meğer o günlerde bu günkü büyük zaferimizin geniş kadrosunu hazırlıyormuşuz da haberimiz yokmuş," diyor. "Öyle ya, yanımdaki hücrede Kıbrıs'a bir gün tarihi çıkarma ve indirme kararını verecek Ecevit Kabinesindeki Orhan Birgit yatarken, yavru vatana şanlı Türk sancağını dikecek Mehmetcik de kapımızın önünde nöbetteymiş. İleriki günlerde bizim davamızda askeri savcılık edecek ve bizi 'suçsuz bunlar' diye salıvermeye çalışacak olan o zamanki deniz yargıç binbaşı, sonraki amiral Fahri Çoker de (Şimdi Cumhurbaşkanı Korutürk'ün hukuk müşaviri) özel sohbetlerinde bizlere hep 'Üzülmeyin canım, sizin suçunuz yok. Anavatana bir yavru vatan katmayı istemek hiç suç olur mu? ' diyordu.."

"Aylarca süren davam boyunca ,hep yardımıma koşmuş olan Turan Güneş, 'Abi, üzülme bir gün muhakak zafer bizim olacak,' derken ben onun bir gün Ecevit hükümetinde Dışişleri Bakanı olacağını o zaman nereden bilebilirdim? "

Hikmet Bil kitabında bu tür düşüncelerine devam edip duruyordu. Ben de şimdi ona seslenmek istiyordum. Peki ama, senin 27 gün taş üzerinde, aç susuz yaşadığın, işkence çektiğin günlerin hesabını kim verecek?

O günden sonra artık kimse"Kıbrıs" lafını etmez olmuştu. Öte yandan,

Rumlar ve Yunanlılar, dünyanın dört bir yanında Türkiye hakında kıyamet koparıyor, "Vahşi Türkler"den, "Barbar Türkler"den söz ediyor, bütün dikkatleri yakılan yıkılan İstanbul'un üzerine çekmeye çalışıyorlardı. Büyük Devlet adamları Bayarlar, Menderesler, Köprülüler, Koraltanlar, Türkleri vurmak için Yunananlıların eline müthiş bir silah vermişlerdi. Acele çıkarılan bir kanunla 60 milyon lirayı geçmemek üzere dükânları yıkılan Rumlara tazminat ödeniyor, 6-7 Eylül günü İzmir'de Yunan konsolosluğunun bayrağını indiren gençler kınanıyor, Menderes'in Bayındırlık Bakanı Muammer Çavuşoğlu törenle İzmir'de Yunan bayrağını yine yerine çekiyordu. Bundan daha yüz kızartıcı, bundan daha Devlet onurunu kırıcı bir davranış olamazdı.

Vatana ihanet suçundan tutuklanan Türk aydınları ceza ve tutuk evlerinde çile doldururken, asıl suçlular, eski deyimiyle "İzzeti ikbal" ile saltanatlarını sürdürmeye devam ediyordu.

AH BU KOMÜNİSTLER

İstanbul, Ankara ve İzmir'de meydana gelen üzücü olaylar üzerine her üç ilimizde sıkıyönetim ilan edilmesi için hükümetçe verilen kararı görüşmek üzere DP Meclis Grubu 12 Eylül 1955 günü olağanüstü toplantıya çağrıldı. Eylülün yedinci günü özelikle İstanbul'da olaylar henüz sürerken, DP Meclis Grubu büyük bir heyecan ve sinirlilik havası içinde toplandı. İlk sözü alan Başbakan Adnan Menderes, sadece sıkıyönetim ilanı için görüşme yapılmasını, olayların nedenleri hakında herhangi bir açıklamada bulunmanın günün koşullarına uygun olmayacağını söyledi. "Müsait olan zemini fevkalade üstadane, maharetle ve soğukkanlılıkla istismar eden komünistler, milli felaket diyebileceğimiz fevkalade ağır bir vaziyet vücuda getirmişlerdir," dedi ve bu karışık durumda dünya komünistlerinin faaliyetlerini Türkiye üzerinde yoğunlaştırdıklarını söyledi.

Bolu milletvekili Fahri Belen, orduyu isyan hareketleri karşısında kullanmanın büyük bir hüner olduğunu belirtti, sözlerine devamla, "İlgili komutanların beşi de vekildir. Asil bir kumandan bulunamamıştır. Ordu kumandanı vekildir, diğer iki kumandan vekildir, Merkez kumandanı vekildir, ordu kurmay başkanı vekildir. Bunların ne çeşit adamlar olduğu meydanda. Şu halde bunların yerine ehil adam bulmak vaziyeti her halde hükümete aittir," dedi.

Menderes, tekrar söz aldı. "Sen ben çekişmesine birtakım kavgalara

girmemek koşuluyla bunların bütün çıplaklığıyla elbette milletin huzuruna serilebileceğini söyledi.

Adnan Karaosmanoğlu'nun, "Komünistler avucumun içinde. Göz kırpsalar görürüm diyordunuz. Niçin gafil avlandınız? Millete yazık değil mi? Ne yaparsanız yapınız," sözü salonu birdenbire karıştırdı. Yer yer gürültüler oldu. Başkan sessizliği güçlükle sağladı.

Başbakan, "Bu memleketin selâmeti için mütesanit olmamız ve milli felaket karşısında vakur bir cephe ile birbirimizi muaheze ederek değil, birbirimizi tartaklayarak değil, her türlü tahriklerden beri kalmamızı memleketin selameti namına rica etmekten başka yapılacak şey yoktur," diye karşılık verdi. Bütün istediği şey, konunun derinliğine girilmeden, sorumlu aramadan sıkıyönetimin ilanı hakkındaki hükümet kararının onayıydı. "Kat'i surette karar verdim, hâdisenin teferruatına girmeyeceğim arkadaşlar!" diye bağırdı.

Bunun üzerine Adnan Karaosmanoğlu söz aldı. "Bugüne kadar kürsüye çıkmış, hükümeti tenkit etmiş değilim. Ama sabrım taştı. Mevzuu bilmiyor değilim. İstanbul'da kaldım. Görecektiniz facianın ehemmiyetini Maddi zarar yanında manevi zarar daha büyüktür. Hükümet, tedbir aldım, diyor, aldığı tedbirler sıfırdır" deyince Başbakan söze karışmak istedi. Karaosmanoğlu, "Başvekil müdahele etmesin. Konuşalım. Her milletvekili içini döksün. Yoksa her çıkışta susturmaya, hakaret etmeye kalkarsa olmaz," karşılığını verdi.

Menderes, yerinden fırlayarak kürsüye tekrar geldi:

"Mebus arkadaşlar içini döksün. Mebus arkadaşlar içini dökecek. Burası ağlama taşı mıdır ki içimizi dökeceğiz? Aldığımız tedbirlerin sıfır olduğunu söylüyor. Ne biliyor ne tedbir aldığımızı? Ben meselenin burada kapanmasını ve daha ileri gidilmemesini rica edeceğim. Milli menfaatlere uygun değildir. Biz mesuliyeten kaçan insanlar değiliz," diyerek kürsüden indi.

NAMIK GEDİK KÜRSÜDE

Bu konuşmalardan sonra, olaylardan iki gün önce İçişleri Bakanlığından istifa etmiş olan Namık Gedik kürsüye çıktı, "Başvekilimden, burada konuşmamam pahasına bir şey rica ediyorum. Dahiliye Vekili bu hadisede mesul değildir, desinler, ben susayım. Eğer mesuliyet benim

üzerimdeyse, müsaadenizle konuşayım," dedi. Hiç kimseden cevap çıkmadı. Namık Gedik yerine oturduktan sonra Başbakana doğru baktı. "Zalim adam, yaktın beni," diye inledi.

Bu sırada verilen bir önerge okundu. Bu önergede, "Grubun sıkıyönetimin tasvibini müzakere için toplandığı" belirtilmekte, oya baş vurulması istenmekteydi. Önergeye karşı çıkıp konuşanlar oldu. Başkan önergeyi "Kabul edenler" diye oya koyarken, Başbakan yerinden fırladı ve bağırdı:

"Kabul edenler dışarı çıksınlar!" Başkan bu öneriyi dikkate alarak oylama yapmak isterken, salonda gürültüler, karşılıklı atışmalar başladı. Başkan gürültüleri önleyemeyince oturuma ara verdi. On dakika kadar sonra görüşmelere yeniden başlandı. Başkan önergeyi kabul edenlerin ayağa kalkmasını isterken, Zonguldak milletvekili Avni Yurdabayrak, bu önergenin gündeme aykırı olduğunu ileri ürdü.

Menderes buna karşı çıktı. Burdur miletvekili Fethi Çelikbaş ise, "Üç vilayette örfi idarenin ilanı bahis konusudur. Bu üç ilde geçen hadiseler bilinmeden nasıl rey verilir. Aksi halde otuz ilde sıkı yönetim ilan etmek de mümkündür... Alacağımız kararlarda hakikaten tam bir vicdan itminanına varalım. Bu üç ilde neler geçmişse ariz amik tetkik edelim," dedi.

Bu görüşe katılanlar oldu. Verilen bir başka önergeyle sıkıyönetime yol açan olaylar hakkında hükümetin açıklama yapması istendi. Başkan oylama yapmaya başladığı sırada Menderes atıldı, görüşmelerin bu anda yeterli olup olmadığına karar verilmesi gerektiğinin oya konulmasını istedi. Tekirdağ milletvekili Zeki Erataman, daha altı kişi konuşmadan bu tür önergelerin oya konulamayacağını söyledi. Bunun üzerine önerge oya konuldu ve olaylar hakkında görüşme yapılması kararlaştırıldı. Aydın milletvekili Cevat Ülkü, yaptığı açıklama sırasında, sorumluluğun yalnız İçişleri Bakanının sırtına yüklenmesinin doğru olmadığını söyledi. "Üzülerek, Demokrat Partiden istifa ediyorum," dedi.

Menderes'le milletvekilleri arasında zaman zaman çekişmeli konuşmalar oldu. Başbakanın bu arada tekrar söz alması üzerine, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, oturduğu yerden bağırdı, "Hani konuşmayacaktınız? "

Menderes sıkıyönetimin süresinin söz konusu olduğunu, bu nedenle konuşmak istediğini bildirdi ve bir yıllık süreyle sıkıyönetimin uygulanması tezini savundu. "İstanbul'da yıkılan mağaza ve dükkân sayısı dört bine yakındır. Yedi bine yakın ev tahrip edilmiştir," dedi.

Sıkıyönetimin o ana kadar gözaltına aldığı sanık sayısının üç bini bulduğunu bildirdi. Bu tutuklamaların daha süreceğini, bu nedenle uzun zamana gerek duyulmadığını belirtti.

Denizli milletvekili Hamdi Sancar, İstiklal mahkemeleri kurulması gereği üzerinde durdu. İstanbul milletvekili Aleksandros Hacopulos, yaptığı konuşma sırasında sordu: "Muhterem arkadaşlar, sizin eviniz yıkılmış mıdır? Babanız yatağından kaldırılarak dövülmüş müdür?"

Kastamonu milletvekili Ali Muzaffer Tanöver, olayların nedenleri üzerinde durdu. "Şimdiye kadar 36 komünist tutuklanmıştır," dedi. "Hükümet de gaflet içinde kalmıştır. İstanbul mahvedilmiştir," derken sesler yükseldi. "Süre üzerinde konuş." Ali Muzaffer Tanöver, konuşmasını aynı biçimde sürdürdü. Bunun üzerine Başkan, Tanöver'in konuşmasını kesmek isteyince Tanöver, "Bu bir aile toplantısıdır. Biraz konuşalım. Burada konuşmazsak nerede konuşacağız?" diye sordu.

Bir önceki oturumda DP'den istifa ettiğini açıklayan Aydın milletvekili Cevat Ülkü, istifasını geri aldığını açıkladı. Başbakan yine söz isteyerek, Selanik'te bombayı patlatanların İstanbul olaylarını yapanlar olduğunu belirtti ve dedi ki:

"Sadece kiliselerin tahribine büyük ehemmiyet ve dikkat sarfedilmiş olması, hatta ölülerinin kemiklerinin muhkem mermerler altından sökülüp, ortaya çıkarılıp hakarete maruz bırakılması keyfiyeti, damgası üstünde komünist eseri olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bunu küçümsemeye imkan yok. Yetmişe yakın mabet tahrip edilmiş bulunuyor...Böyle bir şeni eser Türk milletinin malı olamaz. Bu gibi hareketler milli heyecanın galeyanı neticesi olarak kabul edilemez...Bu gibi olayların son olduğunu ve Türkiye'de komünistler için barınacak saha bulunmadığını mutlaka ve mutlaka isbat etmemiz lazımdır."

"...Sevgili arkadaşlarım, Ankara'daki hareketi, hakimlerimiz,-mahrem kalmasını çok rica ederim,- zabıta evamirine ademi riayet maddesinden takip etmektedirler. Halbuki hadise bir ayaklanmadır. Hadisenin maksadı malum. Kundak koyacak, yakacak, kan dökecek, nizamı bozacak, suriş çıkaracak. Ama bunun adı, zabıta emirlerine ademi riayettir."

Başbakan bu konuşmasında o denli konu dışı kaldı ki, sözü yine muhalefete getirdi. Tekirdağ milletvekili İsmail Hakkı Akyüz, "Bunlar teferruat değil mi?" diye bağırmak zorunda kaldı ve ekledi, "Bunlar teferruatın da teferruatı."

Sıkıyönetim altı ay süre için kabul olundu.

DEMOKRAT PARTİ'DEKİ PARÇALANMALAR

1955 ekim ayında Demokrat Parti'de büyük bir parçalanma oldu. Bu çoktan beri beklenen bir olaydı. Demokrat Parti'ye yürekten gönül vermiş olanlar, onda aradıklarını bulamamışlardı. Özellikle "Kurucu" olarak adlandırılan Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan'ın muhalefet yıllarında halka, demokratik hak ve özgürlüklere sahip bir toplum yaratmak konusunda verdikleri sözden caymaları, iktidara geldikten sonra her gün biraz daha bu hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı önlemlere baş vurmaları, parti içinde de büyük huzursuzluklara yol açmıştı.

Başta Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu olduğu halde sayıları on dokuzu bulan DP'li milletvekilleri basına "İspat hakkı"nın tanınmasını ileri sürerek DP yöneticilerine karşı çıktılar. Bir zamanlar, basın özgürlüğünü savunmak için "Onlar yatak odalarımıza kadar girebilirler," diyenler artık ortada yoktu. Birkaç besleme dışında bütün basın DP'nin karşısında yeralmıştı.

Bunlar hakkında parti içindeki birlik ve beraberliği bozma suçundan soruşturma başladı. 15 ekimde yapılması kararlaştırılmış olan parti büyük kongresine bu üyelerin katılmaması için harekete geçildi. Bunların başka bir suçu da "İspat Hakkı" önergesine imza atmış olmaları idi. Disiplin kuruluna verilenler şunlardı:

Mustafa Ekinci, İbrahim Öktem, Raif Aybar, Turan Güneş, Ekrem Alican, Muhlis Bayramoğlu, Enver Güreli, Fethi Çelikbaş ve Şeref Kamil Mengü.

O günlerde Menderes'in yakınlarından Rize milletvekili Osman Kavrakoğlu, yukarıda adı geçen milletvekillerine aynı ifade ile kaleme alınmış şu yazıyı gönderdi:

"Parti içinde ahenk ve tesanüdü bozucu bir yol tuttuğunuz ve parti genelkurulunun ikaz ve ihtarlarına rağmen bu yoldan ayrılmadığınız, üstelik basına "İspat Hakkı" verilmesi için, verilmiş gibi gösterilip haddizatında partiyi parçalamak arzusunu taşıyanların müşterek bir davası haline getirilen malum teklife iltihak ederek, DP'nin birlik ve beraberliğini bozan bir teşebbüste bulunduğunuz iddiası ile Genelkurul tarafından hakkınızda disiplin takibatı açılmıştır. Divanımızın bu iddialar karşısında müdafaanızı alıp karar vermesi gerekmektedir. Yazılı müdafaanızın 14 Ekim 1955 cuma günü saat 16'ya kadar divanımıza bildirilmesi."

Bu savlar karşısında ispatçılara katılan Ekrem Hayri Üstündağ'ı bulmuştum, o akşam telefonda bana şunları söylemişti:

"Bu memleketteki özgürlük savaşına en sevgili varlığını kurban etmiş, kendinden bir parçayı toprağa vermiş olan bir insanın başından geçen olayları siz de hatırlarsınız. Ben DP'ye yalnız idealimle değil, aynı zamanda kanımla da bağlı bir insanım. 70 yaşına gelmiş, mukadderatın artık devlet hizmetine imkan vermediği bir zamanda 'Devlet düşkünü, muhteris' gibi deyimlere layık görülerek DP'den ihraç edilmek üzere parti haysiyet divanına verilmiş bulunuyorum.

"Partimizi muhalefet yıllarında demokratik nizamın kurulması için halka yaptığımız vaadleri yerine getirmek şöyle dursun, bugün anti-demokratik bir müesseseyi kaldırmak için yapılan kanun teklifine imza koymak, partiden ihraca gerekçe sayılıyor."

Bu demecin Hürriyet'te yayınlanmasından bir gün sonra DP büyük kongresi toplandı. Sayıları ondokuzu bulan ispatçılar bu kongreye katılmamaya karar verdiler. DP kurucularının isteği de zaten bu idi. Bu milletvekillerinin bağlı bulundukları seçim bölgelerinden kongreye katılmak için gönderilen üyelerin üyelik hakları da bir kalemde iptal edildi. Bu karar, DP'nin kurulduğu beri ne büyük bir bunalım içinde olduğunu açıkça ortaya koymaktaydı. Disiplin Kuruluna verilenler, haklarında "ihraç" kararı verilmesinden bir gün önce toplu bir halde DP'den istifa ettiler.

ARKA PLANDAKİ İŞLER

Balıkesir milletvekili Enver Güreli, DP içinde ciddiyeti, dürüstlüğü ve medeni cesaretiyle tanınmış bir insandı. Ticaret Bakanlığı yaptığı günlerde kendisine kadar intikal eden birtakım haksız davranışlara şiddetle karşı koymuş, bu nedenle arkadaşları arasında büyük bir sempati yaratmıştı.

O günlerde İstanbul'da faaliyette bulunan büyük bir terzi İngiliz kumaşı ithal etmek için Ticaret Bakanlığına baş vurmuş ve Bakan Enver Güreli'den ret yanıtını almıştı. Ünlü terzi bunun üzerine Başbakan'a baş vurmuş, on bin İngiliz lirası karşılığı olarak getireceği kumaştan yüksek gelir sahibi kimselere elbise yapacağını, elde edeceği kazancın bir bölümünü vergi olarak devlete ödeyeceğini ileri sürmüş, Başbakanın Ticaret Bakanına etki yapmasını istemişti. Başbakan ,kendisine yapılan

bu ısrar karşısında, Ticaret Bakanını makamına çağırmış, büyük terzinin de hazır bulunduğu bir sırada bu ithalâta izin vermesini istemişti. Başbakanın, bu isteği karşısında Enver Güreli'nin yanıtı şu olmuştu:

"Vatandaşın kalbinin sancısını dindirecek ilaç ithal edecek döviz bulamazken, İngiliz kumaşı ithaline izin veremem."

Bunun üzerine Başbakan tüccar terziye dönmüş, "Ne yapayım birader, izin vermiyor," diyerek, terzinin arzunu yerine getirmemişti. Bu olay DP'li milletvekilleri arasında derhal yayılmış, Enver Güreli'nin Başbakana karşı bu çıkışı olumlu karşılanmıştı.

Buna benzer başka bir müracaat da yine parti yüksek katlarına yakın bir iş adamından gelmiş, Ticaret Bakanı Güreli bu müracaatı da aynı biçimde geri çevirmişti. Enver Güreli bu ve daha buna benzer baskılara dayanamayarak istifa etmişti.

Yine o günlerde dikkate değer başka bir olay daha olmuştu. Millet Partisinden Fuat Arna'nın kızı babasının tutuklanarak cezaevine gönderildiği günlerde bir hastalığa yakalanmış, bu hastalık uzun süre devam etmişti. Doktorlar hastanın yabancı bir ülkede tedavisine gerek duymuşlardı. Arna'nın kızını yabancı memleketlere gönderecek parası yoktu. Arkadaşlarının yardımı ile bir miktar para toplandı. O sıralarda doların resmi kurdan satışı 2.82, karaborsa fiyatı 5.45 lira idi. Millet Partisinden Ahmet Tahtakılıç, hastanın durumundan Balıkesir milletvekili Sıtkı Yırcalı'yı haberdar etmiş, o da Enver Güreli'yi görerek durumu anlatmıştı. Başbakan Menderes'in bu gibi olaylar karşısındaki duygusallığı üzerine hastaya resmi kur üzerinden bir miktar döviz sağlanmış, bu da örtülü ödenekten sağlanmıştı.

Bu olayları o günlerde aldığımız notlardan yararlanarak yukarıya aktardıktan sonra, şimdi "İspat Hakkı" yanlısı olduğu için Enver Güreli'nin başından geçenleri onun ağzından dinleyelim:

"O günlerde bir iş için İstanbul'da bulunuyordum. Telefonla parti genel merkezinden beni aradılar, gittim. İspat hakkı tartışması en hararetli günlerini yaşıyordu. DP Yüksek Disiplin Kurulu Başkanı İstanbul milletvekili Celal Fuat Türkgeldi ile karşılaştım. 'Aman şu işe bir çare bulun. Partiden çıkarılmanız hakkındaki evrak bana gelirse, okumadan onaylarım, partiden ayrılmanıza da çok üzülürüm,' dedi.

"İspat hakkı yanlısı milletvekillerinin sayısı ilk günlerde dokuz kişiydi. Hepimizi de savunmamızı almak için çağırmışlardı. Ekrem Alican gelmemişti. Parti merkezinde bir komisyon kurulmuştu. Fuat Köprülü,

Sıtkı Yırcalı, Emin Kalafat, Samed Ağaoğlu, Osman Şevki Çiçekdağ hep orada idiler. Köprülü, "Düşünün, taşının. Size yarına kadar mehil verdik' dedi. İşin düşünüp taşınacak bir yönü yoktu. Ben söz alarak uzun bir konuşma yaptım. DP'nin hangi fikirlerinin savunucusu olarak işbaşına geldiğini, bugün ne halde olduğunu örnekler vererek dile getirdim. Beni bundan sonra milletvekili yapmayabilirsiniz. Ben anamdan milletvekili olarak doğmadım. Gelecek kuşaklar bizim için geçtiler, deneysizdiler, yanıldılar, diyebilir, bunlar önemli değil. Ama bunlar bir hırsız çetesiydi, sözü çok korkunç olur. Bu benim olduğu gibi, çocuklarımın alnına da kara bir damga olarak vurulmuş olur. Benim şeref ve haysiyetimi elimden almaya gücünüz yetmez. Ben İspat hakkı önerisinden imzamı geri alırsam, mezarda babamın kemikleri sızlamış olur, dedim ve ekledim: 'İktidar demek bir gün düşmek demektir.' Onlar bunu bir türlü anlamıyorlardı ve anlamak istemiyorlardı. Şerefini kaybetmiş bir milletvekili olarak yaşamaktansa 'sokaktaki adam' olarak yaşamayı yeğ buluyordum. Bütün bunları biraz da heyecanlı bir biçimde anlatırken Osman Şevki Çiçekdağ ağlıyor, Refik Koraltan da gözyaşlarını tutamıyordu.

"Menderes ve arkadaşlarının korktuğu şey, sadece İspat Hakkı konusu değildi. Bunun arkasından öteki anti-demokratik hükümlere el atılacak ve belki de yapılan haksız tutum ve davranışlarından dolayı beklemedikleri olaylarla karşı karşıya geleceklerdi. İspat Hakkı yanlılarına olan kızgınlıklarının nedeni de bu idi.

"Yine aynı günlerde bazı milletvekillerinin devlet dairelerinde iş takip ettikleri, bu yoldan haksız kazançlar sağladıklarına dair çeşitli söylentiler dolaşıyordu. Bir gün Başbakan'a bir öneride bulundum: Ben kendimi feda etmeye hazırım. Eğer izin verirseniz, bir grup toplantısında söz alayım, adları yolsuzluk iddialarına karışan milletvekillerini işaret ederek, gelin kendinizi savunun diyeyim ve o gün de istafa edeyim, dedim. Razı olmadı. Onlar kararlı idiler, bizi partiden atmakla başkalarına göz dağı vermek ve bu suretle iktidarda daha uzun zaman kalma olanağını elde etmek istiyorlardı, öyle de yaptılar," dedi.

Enver Güreli sözlerine şöyle son verdi:

"Ben savunma niteliğindeki konuşmamı yaparken Koraltan'ın da ağladığı Menderes'in kulağına gitmiş, 'Bu nasıl olur? 'diye kendisine sorması üzerine Refik Koraltan şu karşılığı vermiş: Haşa, haşa.. ben onun sözlerine değil, küstahlığına ağlıyordum.'

"1956 Bütçe kanununun görüşülmesi sırasında yaptığım bir konuşmada,

'Bir gün gelir, mahkemeler kurulur ve bu işlerin hesabı sorulur' şeklinde bazı sözler söylemiş, Menderes bu sözlerimi 'Gülerim' diyerek karşılık vermişti" dedi. Gülenin, ağlayanın kimler olduğunu gelecek günler gösterecekti.

Enver Güreli o günlere ait anılarını anlatırken güldü, "Bir gün haber aldık ki, Demokratlar bizi dövecek. Bunun üzerine bazı arkadaşlarda bir telaştır başgösterdi. Ben de Diyarbakır milletvekili, İspat Hakkı olayı dolayısı ile bizimle beraber partiden çıkarılan, Mustafa Ekinci'den bir tabanca bulmasını rica ettim. O günlerde Meclis Genel Kurulunda Demokratlarla bizim aramızda çıkan ağız kavgası, biraz sonra itişip kakışmaya kadar gitti. Mustafa Ekinci'ye ait bir tabanca, Demokratların üzerine fırlatılan bir çantanın ağzı açılarak yere düştü. Bunun üzerine hemen Ekinci'ye yaklaşarak sordum:

"Bu tabanca senin mi? "'

"Hayır. Benim tabancam belimde duruyor."

"Peki...Ya o tabanca neydi? "

Ekinci güldü, şu cevabı verdi:

"Ben o tabancayı senin için getirmiştim."

Biz karşılıklı gülerken bazı arkadaşlar Ekinci'ye yarı şaka yarı ciddi çıkışıyor, "Başımıza dert açacaksın" diye ona takılıyorlardı.

Yine bir Meclis görüşmesinde Menderes sinirlenmiş, bizlere en ağır hücumlarda bulunuyordu. Birden kendisini kaybedercesine kürsüden indi ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun üzerine doğru yürümek istedi. Tam bu sırada Karaosmanoğlu'nun arkasında oturan Mustafa Ekinci'nin elini arka cebine doğru uzatması ile Menderes'in ayağı havada kaldı. Yüzgeri dönerek yürüdü gitti."

KARAOSMANOĞLU'NUN SÖZLERİ

Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Demokrat Partiden ayrıldığı gün bir basın toplantısı düzenledi. Arkadaşları adına yaptığı konuşmasında şöyle diyordu:

"Şu anda hakikate ermiş olmanın huzuru içindeyim. Bizler DP'ye programını beğenerek girdik. Bütün mücadelemize rağmen tutulan yoldan dönülmediğini müşahade ettik. Bunun sonucu olarak bir gün partiden kovulacağımızı biliyorduk. Bununla beraber kimseye bir tarizim yoktur. Bu vesile ile DP Başkanlığına daha önce vermiş olduğum mektubu sizlere açıklıyorum."

Karaosmanoğlu bu mektubunda şöyle diyordu:

"İlk günden beri beraber olanlar niçin beraber olmuşlardır? Yalnız bir adamı, bir zümreyi yerlerinden kaldırıp o yeri işgal etmek için mi? Bununla hangi iş bitmiş, hangi amaca ulaşmış olacaklardır? Yalnız bu kadarla iktifa ettikten ve bir de onlar gibi olduktan sonra, vatanımıza, milletimize hangi hizmeti ifa etmiş sayılacaktık?

Halbuki, bu topraklar üstünde bir şeyler değiştirmek, bir şeyler yapmak için gelmiştik. Hangi şeyi değiştirdik? Değişen insanlar oldu, sistem aynı. Onların kanunlarla, geleneklerle ve tahakkümle koydukları prensiplerine ancak dört yıllık bir muhalefet devremizde maruz kaldık. İktidara gelince her şeyi olduğu gibi devam ettirdik."

Karaosmanoğlu, rejimin hâlâ güvenceden yoksun olduğunu, kuruluşlar üzerinde var olması gereken mürakabenin bulunmadığını, parti programının bir yana bırakıldığını, uygulamanın başka yoldan kendini gösterdiğini söylüyordu.

ONDOKUZLAR HEP BİR ARADA

Ondokuzlar 17 Ekim günü bir basın toplantısı düzenleyerek, istifa etmelerinin nedenlerini açıkladılar. Raif Aybar, aynı zamanda arkadaşları adına yaptığı açıklamada şöyle dedi:

"Aylardan beri Türk kamuoyu ve basınını işgal eden ve DP yüksek kademeleri ile aramızda bir mücadele konusu haline gelen "İspat Hakkı" önerisini 11 imza ile bundan beş ay önce Millet Meclisi Başkanlığına sunmuştuk. Bu önerinin amacı kamu hizmetinde görevli olan kimselerin yapacakları yolsuzlukların kamuya duyurulması olanağını sağlamaktı.

Bugün her demokratik rejimde mevcut olan bu hakkın, 1949 yılında çıkarılan içtihadları birleştirme kararı ile hukukumuzdan silinmiş olması, bu yolda yapılacak demeç ve yayınların doğru olması halinde bile, gazetecinin ya da demeç sahibinin mahkumiyetini mucip oluyor ve bu itibarla da gazeteler ve doğruyu söyleyenler, umumi menfaatlere hizmet görevini yapamaz hale gelmiş bulunuyorlardı. Bu durum hakikatin ta kendisi olduğu ve önerimiz DP programının açık hükümlerine yüzde yüz uygun bulunduğu halde, üzüntü ile söyleyelim ki, parti idarecileri bu öneriye şiddetli bir mücadele açmışlar ve bunu meclisin tatil ayları boyunca da devam ettirmişlerdir.

"Milletvekili olarak, Anayasa'nın verdiği hakka ve partili olarak DP'nin programına dayanan bu önerinin sahibi olan bizler kesin olarak memleket

çıkarlarımıza uygun olduğuna inandığımız bu teşebbüsten vazgeçirilmek için ricadan başlayarak çeşitli baskılarla ve partiden çıkarılma tehditlerine maruz bırakıldık.

"Bu vaziyet böyle devam edip dururken, teklifimize taraftar olduklarını bildiren Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu ile Ekrem Hayri Üstündağ bu konudaki kanaatlerini büyük kongreden bir gün önce, kanun teklifini imzalamak suretiyle resmiyete intikal ettirmiş bulundular. Bu katılmaları takiben yaklaşmakta olan büyük kongreden istedikleri sonuçları alamamak kuşkusuna düşenler, bir yandan öneri sahiplerinden Genelkurul üyesi Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu ve Fethi Çelikbaş'ı hukuk kaideleri ve parti tüzüğüne aykırı bir hareket tarzı ile Genelkurul dışına çıkardılar. Öbür yandan da bizlerin ve bir kısmı seçim bölgelerinden kongreye katılacak delegelerin, delegelik hakkını ellerinden aldılar. Yönetimin bu kuvvet gösterisine rağmen, önerimizin ispat ve değerine inanan yedi milletvekili arkadaş kanun teklifine imza koydular.

"Bu itibarla teklife imza koymuş olan 19 milletvekili, gece yarıları disiplin kurulunda varılan ve büyük kongrenin açıldığı sabah ilan edilen bir kararla partiden ihraç edildi. İltihak edenlerin ihracı ile, biz ilk teklif sahiplerinin tahkikatı genişletmek bahanesiyle orda bırakılması "İspat Hakkı"nın aslına muhalif değillermiş gibi bir zan telkin etmek amacıyla yapılmış bir taktikti.

"Bu vaziyet karşısında esasen parti program ve tüzüğüne muhalif hareketlere ve takibedilen zihniyete karşı bugüne kadar umumi ve hususi konuşmalarla yaptığımız mücadelenin fayda vermeyeceğine inanmış bulunuyoruz. Bu sebeple parti idarecilerinin sevk ve idaresiyle günbegün terkedilmekte olan parti program ve tüzüğüne tam bir samimiyet ve hulus ile inanmış olan bizler, tahakkukunu millete vaadettiğimiz ve yaşadıkça müdafaa edeceğimiz hür ve demokratik prensiplerin gerçekleşmesi imanının tecelli eden zihniyeti karşısında DP içinde yürütebilme imkanı kalmadığını üzüntü ile müşahade ediyoruz. Böylece açıkladığımız haller ve şartlara binaen yıllarca safları arasında tam bir samimiyetle hizmet ettiğimiz Demokrat Parti'yi bugün artık terke fikren ve vicdanen mecburiyet hissetmiş bulunuyoruz."

BU KUYRUK KESİLECEKTİR

Bu basın toplantısından bir gün sonra DP kongresinde hararetli tartışmalar oldu. Partiden ayrılan milletvekillerinin tekrar dönmesi dileği

ile konuşmalar yapıldı. Bu münasebetle verilen bir önerge büyük bir çoğunlukla kabul olundu. Bunun üzerine söz alan Başbakan Menderes, havayı yumuşatan bir konuşma yaptı. Partiden ayrılan 19 milletvekiline yeni bir fırsat tanımaya hazır olduğunu söyledi. "Partiden çıkanlar ya da çıkarılanlar parti içinde kuyruklarını bırakmışlardır. Bu kuyruk kesilecektir," dedi.

Adnan Menderes, bir yandan çıkanlara ya da çıkarılanlara yeni bir fırsat tanıyor, öbür yandan "kuyrukların kesileceği"ni ileri sürerek, içerde kalanlara gözdağı veriyordu. Derken bir önerge daha verildi. DP'den ayrılanların milletvekilliğinden de ayrılması yolundaki bu önerge büyük bir çoğunlukla kabul edildi. Karar siyasal çevrelerde sert eleştirilere yol açtı. Bu milletvekilleri yalnız Demokratların oyları ile Millet Meclisine gelmemişlerdi. Tarafsız birçok vatandaşın oyları seçim sonucuna büyük etki yapmıştı. Bu karar aynı zamanda Anayasa'ya da aykırı idi. Bu konu hakkında ne diyeceklerini sorduğum bilim adamları açıklama yapmaktan kaçındılar. Terör havası gittikçe memleketi sarmakta herkes geleceğinden korkar bir hale gelmiş bulunmaktaydı.

DP'nin yayın organı Zafer gazetesinde 19'lar aleyhinde yazılar çıkmaya başladı. Gazete bu milletvekillerini "muhalefetin emir ve kumandası altına girmekle" suçluyor, "Bu hareketlerin siyasi ahlak noksanına bir nümune teşkil ettiğini, bunların bir avuç ihtiras kurbanı" olduğunu söylüyordu.

Öte yandan 19'lar durumlarından çok hoşnut görünüyorlardı. Bunlardan Safaeddin Karanakçı bir gün şunları söyledi:

"Partiden istifa ettiğim gün İstanbul'a babamı ziyarete gitmiştim. Eve girdim, rahmetli babam namaz kılıyordu. Namazı bitip de beni görünce, 'Tanrı'ya şükürler olsun yavrum. Seni memleket davaları karşısında bu kadar cesur görmekten büyük gurur duydum. Tanrı sizlerle beraberdir,' dedi. Babamın bana güç veren bu sözleri karşısında gözlerimden yaşlar aktı."

YENİ BİR PARTİ KURMA ÇALIŞMALARI

Demokrat Parti'den ayrılan milletvekillerinin bir parti kurma yolundaki hazırlıkları, DP çevrelerinde yeni bir huzursuzluğun doğmasına neden oldu. Adnan Menderes, o günlerde İzmir'de yaptığı bir konuşmada, 19'ları yeniden aralarında görmek istediğini ileri sürerken,

Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu bu çağırıyı şiddetle geri çeviriyor, "Sayın Başbakanın konuşması çelişkilerle dolu. Hangisine ne şekilde cevap vereyim bilmiyorum," diyordu.

Derken dedikodular yavaş yavaş eylem haline gelmeye başladı. "Hür Demokratik" partisi kurulması yolundaki çalışmalar yoğunlaştı. Sonunda ad değişti ve On dokuzlar "Hürriyet Partisi"ni kurdular. Başbakanlığa Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu getirilmişti.

Kasım ayının 19'unda düzenlenen bir basın toplantısında yeni partinin ilkeleri şöyle ifade edildi:

"Demokratik ve muvazeneli parlemento çalışmasına imkân verecek şekilde değiştirilmiş bir Anayasa'da teminatını bulan bağımsız adliye, tarafsız idare, muhtar üniversite, hür basın ve tarafsız radyo, yalnız millet hizmetinde çalışan bir emniyet teşkilatı, bütün devlet faaliyetini ihtiva eden kazai mürakabe ve sorumluluk kaideleri, demokratik bünyemizde siyasal partiler, özgür, bağımsız sendikalar, âmme hürriyetlerinin hukuk devleti düşüncesine göre düzenlenmesi gibi temel müesseseler cemiyetimiz içinde derhal tahakkuk ettirilmelidir. Rejimin bu şekilde kati teminat altına alınmasından sonradır ki, memleketimizi çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmak, milletimizi her türlü endişe ve korkudan uzak, özgür, mutlu ve refah içinde bir vatandaş topluluğu haline getirmek yolunda girişeceğimiz hamlelere sağlam ve emin bir zemin tesis edilmiş olacaktır."

Bütün bunlar güzel sözlerdi. Hepsi o kadar. Demokrat Parti ne sözler vererek işbaşına gelmişti? Bugün ne haldeydi. Bunları düşündükçe geleceğe yine de umutla bakmanın olanağı yoktu. Ama buna karşın parti sözcüleri bu sözlerden duydukları hoşnutluğu dile getiriyor, yeni partiye başarılar diliyorlardı. Sevinmek için vakit gerçekten erkendi. Yeni partinin özellikle ekonomik alanda ne getireceği konusunda, açık, belirgin bir düşünceye sahip olmanın olanağı yoktu. Yukarıdaki sözleri hemen her partinin programında aşağı yukarı bulmak mümkündü.

Partinin kuruluş hazırlığı döneminde, siyasal alanda "liberal", ekonomik alanda ise "devletçi" olacağı söylenmekteydi. Parti kurulduktan sonra özellikle ekonomik tutum hakkında açık bir görüş ileri sürülmesinden titizlikle kaçınılmıştı.

Bu sırada DP'nin kendine çekidüzen vermeye başlayacağı yolunda bazı haberler dolaşmaya başladı. Bir Meclis toplantısında söz alan DP'li milletvekilleri, özellikle ekonomik sorunları dile getirmeye çalıştılar.

Başbakan saatlerce süren açıklamalarda bulundu. Milletvekilleri de, ekonomik durumun bir felaket haline geldiğini söylediler. Kırklareli DP Milletvekili Mehmet Ali Ceylan tarafından verilen bir önergede, piyasada teneke, kalay, nal mıhı gibi malların bulunmamasından yakınıldığı ileri sürüldü. Trabzon Milletvekili Emrullah Nutku, "Bu günkü perişanlığı mazur göstermeye imkân yoktur!" diye bağırıyordu. Erzurum Milletvekili Hamit Şevket İnce ise, "Ben geliri normalin çok üstünde olan bir adamım ve ıstırap çekiyorum," dedi.

Mecliste yapılan bu konuşmalar ülke düzeyinde yankılar uyandırmaya başladı. İstanbul Belediye Meclisi'nin bir toplantısında, Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay, "Belediye vardır demeye ben yetkili değilim," diyor, piyasanın denetimi konusuna değinerek, "Benden iyi mürakebe yapacağını iddia eden varsa çıksın ortaya. Derhal istifaya hazırım," diyebiliyordu.

Ülkenin ekonomik durumu gerçekten yürekler acısıydı, ama buna çare bulacak bilgi ve cesaret sahibi bir hükümet yoktu. Çare bulacak kimseler de seslerini çıkaramıyordu.

HÜKÜMET İSTİFA ETTİ

Birkaç gün sonra DP Meclis Grubu, aynı konuyla ilgili olarak altı buçuk saat süren bir toplantı yaptı. Söz alan milletvekilleri hükümeti sıkıştırıyor ama ondan doyurucu cevap alamıyorlardı.

Sonunda Menderes söz aldı, devlet yönetiminde programsızlık bulunmadığını, gelişme halinde olduğumuzu, sıkıntının bundan ileri geldiğini söyledi. İki yıl içinde sıkıntısı çekilen malların içerde yapımına başlanacağını, üretimin gereksinmelere yanıt vereceğini bildirdi. Biraz da Grubu hoşnut etmek için olacak:

"Hata ve ihmallerin mevcudiyetini kabul ediyorum. Ancak bunlar sizin irşadınızla düzelecektir," dedi. Yer yer gürültüler, tartışmalar başladı. Bir soruya yanıt verirken şöyle konuştu:

"Bizim ispat hakkında korkumuz yok. Alnımız açıktır."

Bu sözler başka bir itirazla karşılandı. "O halde neden 19'ları partiden attırdınız?" sesleri yükseldi. Bu arada söz alan milletvekilleri bunaltıcı sorular sormaya, reddi güç gerçekleri dile getirmeye başladılar. Bazı milletvekillerinin şirket yönettikleri, Ticaret Bakanlığının usulsüz ve yolsuz davranışlarda bulunduğu, bazı memurların tüccarla işbirliği

halinde olduğu ileri sürüldü.

Samim Yücedere, "Bazı büyük firmalar çıkarılan sirkülerlere amil olmaktadırlar!" diye bağırdı. Bakanla ilgisi bulunan bir firmanın, yaptığı kamyon, lastik ithalatının şekli hakkında açıklamalarda bulundu.

Gürültüler her an daha çok artmaktaydı. Yer yer tartışmalar oluyor, milletvekillerinden bazıları öbürlerinin üzerine yürüyordu. Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman, bağıra bağıra Başbakan'ın istifa etmesini istedi. Bu yüzden Danyal Akbil'le aralarında geçen tartışma, biraz sonra tartaklaşma biçimine döndü.

Bu konuda verilen gensorunun sahiplerinden Çorum Milletvekili Hüseyin Ortakçıoğlu, beklenmedik bir olayı dile getirdi. Ortakçıoğlu, yaptığı konuşma sırasında 'Çürük lastikler' konusunu ele aldı. Bazı önemli lastik ithalatçısı firmaların lastik ithali için Maliye Bakanlığına başvurularına cevap bile verilmediğini, buna karşılık Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın kayınbiraderi olan Yakup Soyugenç'in firmasına büyük çapta 'tahsis' çıkarıldığını söyledi. Bu konuda ayrıntılı açıklamalarda bulunarak, "Bu rezaletlere artık son verilmelidir," dedi.

Bu konuşmadan sonra söz alan Menderes, önce havayı yumuşatmaya çalıştı, daha sonra salondaki homurtuları görerek, "Hakkında isnat yapılan Bakanlar bu kürsüye gelerek durumlarını açıklamalıdırlar ve gerekirse istifa etmelidirler," dedi.

"İSTERSENİZ HİLAFETİ DE GERİ GETİREBİLİRSİNİZ

Daha sonra kürsüye gelen Maliye Bakanı Hasan Polatkan, ailece büyük bir servete sahip olduklarını belirtti. "Tahkikatın sonucuna kadar" Maliye Bakanlığı'ndan çekildiğini grup üyelerine açıkladı.

Kapı açılmıştı. Yapılan ağır eleştiriler, ortaya konan rezaletler sonuç vermeye başlamıştı. Bunun üzerine söz alan bazı milletvekilleri, bu istifa kararından sonra, haklarında dedikodu olan öbür bakanların da çekilmesini istediler. Kimse ortaya çıkmayınca, milletvekilleri, hep bir ağızdan "Fa-tin Rüş-tü Zor-lu" diye yüksek sesle bağırmaya başladılar. Fatin Rüştü Zorlu çok heyecanlı, perişan bir halde kürsüye çıktı. "Döviz tahsis komitesi"nden istifa ettiğini bildirdi. Bunun üzerine grup üyeleri arasından, "Hayır, hayır. Dışişleri Bakanlığı'ndan da!" sesleri yükseldi. Zorlu neye uğradığını şaşırmış haldeydi. Kekeleyerek, Dışişleri Bakanlığı'ndan da istifa ettiğini söylemek zorunda kaldı.

Bundan sonra gözler yine hükümet sıralarına döndü. Daha bazı istifalar bekleniyordu. Oysa onlarda hiç bir hareket yoktu. Az sonra Bakanlar birer ikişer salondan çıkmaya başladı. Başbakan onları bir toplantıya çağırmıştı. Oturuma on dakika ara verildi.

Bu on dakikalık süre içinde milletvekilleri arasındaki tartışmalar bir türlü sona ermiyordu. Her kafadan bir ses yükseliyor, Menderes'ten yana olanlarla olmayanlar birbirlerini ağır biçimde suçluyorlardı. Grup toplantısından bir gün sonra, Muammer Çavuşoğlu, Menderes için bana, "Allah kimseyi onun yerine koymasın. Dün yüzüne karşı söylenmedik söz kalmadı. Koridorda kolundan çekenler, yakasını tutanlar oldu. Bir ara etrafını saran milletvekillerine karşı o kadar çaresiz bir durumda kalmıştı ki, 'Siz isterseniz Hilafeti de geri getirebilirsiniz" dediği duyuldu.

On dakika sonra, Menderes bitkin bir halde kürsüye çıktı ve şöyle dedi:

"Bütün kabine üyeleri Grubun temayülüne uyarak istifa ettiler. Ben kendimi tamamiyle Grubun takdirine terk ediyorum."

Bu açıklama Grup üyeleri arasında sevinç yarattı. Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı,Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu hakkında soruşturma açılmasına karar verildi. Bu soruşturmanın lafta kalacağını ve hiç bir bakan hakkında ceza uygulanmayacağını gelecek günler gösterecekti. Menderes, bir manevrayla kendi Grubunu tuşa getirmişti. Menderes'e o gün işari oyla güven oyu verildi. Yeni kabinenin kurulmasıyla yine Menderes görevlendirildi.

Bu olay, muhalefet çevrelerinde çeşitli yorumlara yol açtı. Özellikle Hürriyet Partililer tek başına Başbakan'a güvenoyu verilemeyeceği, bunun Anayasa'ya aykırı olduğu ve sorumluluğun müşterek bulunduğu görüşünü ileri sürdüler. Hürriyet Partililer, yayınladıkları bir bildiride, "Bu buhran sadece siyasal bir buhran değil, aynı zamanda bir iman ve ahlak buhranıdır," dediler. Ama karşı tarafta bunu anlayacak yoktu.

Bir gün sonra yeni kabinenin kurulması için hazırlıklar başladı. Birtakım milletvekilleri, yapılan önerileri kabul etmezken, birtakımı lacivert elbiselerini giymiş, Başbakan'ın çağrısını bekliyorlardı. Sonunda kabine kuruldu. Hükümet programında yine aslı astarı olmayan ve hiç bir zaman uygulanmayacak parlak sözler yer alıyordu. Programda, Anayasa'da değişiklik yapılarak basına "İspat hakkı'nın tanınacağı, seçim kanununun yeni koşullara göre değiştirileceği, ihtikârla mücadele

edeceği, idari kazada ıshalat yapılacağı bildiriliyordu. Bu arada bir şey daha vardı ki, bu hakkıyle uygulandı. Yabancı sermaye teşvik edilecekti. Yabancı sermaye teşvik edildi. Öyle yatırımlara gidildi ki, yabancı sermaye ortakları yatırdıkları paranın tümünü bir yılda transfer etme olanağını ele geçirdiler.

MÜKERREM SAROL'LA YAPILAN GÖRÜŞME

İşte bu günlerdeydi ki, bir akşam üstü büroya geldiğimde çalışma arkadaşım Seyfettin Turhan, "Ağabey, bugün akşama kadar polisler seni aradılar," dedi. Nedenini sordum, "bilmiyorum," cevabını verdi. Eve gittim, içimde yine bir kuşku. Polis beni niye arıyor?, diye düşünüp duruyordum. Gece telefon çaldı. Karşımdaki polis memuru, "Mükerrem Sarol bey sizi arıyor. Acele Başbakanlığa gidin," dedi. Saat 24'e yaklaşıyordu. Gecenin bu saatinde ne olabilir, düşüncesiyle Başbakanlığa gittim. Sarol odasında yoktu. Bakanlar Kurulu toplantı halindeydi. Haber verdiler. Biraz sonra Mükerrem Sarol, toplantıdan çıkarak odasına geldi. Konuşmaya başladık:

"Ne o, seni biraz heyecanlı görüyorum."

"Biraz heyecanlıyım. Gecenin bu saatinde polis marifetiyle beni çağırmanızın nedenini anlayamadım."

"Bunda bir şey yok. Ben bazan Bakanları da polis marifetiyle aratırım."

"Olabilir. Ama beni bu şekilde aratmanızın başka bir nedeni bulunsa gerek."

Sarol bir an durdu, düşündü. Daha sonra:

"Bak Karakuş," dedi. "Biz senden, senin patronundan ve gazetenden memnun değiliz." Ben bütün dikkatimle onu dinliyordum. Sarol devam etti:

"Önce senden memnun değiliz. Çünkü nerede aleyhimizde bir olay geçse, sen onu allayıp pullayıp gazetene yazıyorsun. İşin gücün bizim kötü taraflarımızı görüp onları gazetene yazmak. Halbuki, bizim çok iyi yanlarımız da var. Onları hep görmezlikten geliyorsun. Bu davranışını değiştirmezsen, senin için iyi olmaz."

"Bir suç işliyorsam beni mahkemeye verin."

"Yooo. Bildiğin gibi değil. Biz senin gelmişini, geçmişini didik didik ettik. Pek bir şey bulamadık. Eğer en küçük kanunsuz bir

hareketin olsaydı, bizden çekmeyeceğin yoktu. Fakat dikkat et, biz en çok sevdiklerimizi bile öldürür, oturur arkasından ağlarız."

O böyle konuşurken ben de kendi kendime, "Yaparlar mı yaparlar," diyordum. Sarol devam etti:

"Gazetenin sahibinden de memnun değiliz, -o zaman ortaklık adına gazetenin sahibi, Haldun Simavi olarak görünüyordu- Başbakan ne zaman İstanbul'a gitse, o Bursa'ya ya da başka bir yere kaçıyor."

"Kaçmak ne demek? Her halde bir iş için gitmiş olacak."

"Hayır. Biz özellikle dikkat ettik. Hele Başbakan'ın gazete sahipleriyle görüşüleceği haberi üzerine o hemen İstanbul'dan uzaklaşıyor. Bunun da bir anlamı olsa gerek. Sonra gazeteden memnun değiliz. Bize ait haberleri iyi göstermiyor. Örneğin Başbakan İstanbul'a gidiyor. Hürriyet Gazetesi'nde tek sütun üzerine bir iki cümleden ibaret bir haber çıkıyor. Bir memleketin Başbakanı İstanbul'a gidince, onun gazetedeki yeri böyle olmamalı."

Mükerrem Sarol konuşuyor, ben onu dinliyordum. Söyleyeceklerinin sonuna gelmişti:

"Ben seninle bu konuşmayı Başbakanımdan aldığım yetkiyle yapıyorum. İstanbul'a git, patronunla konuş. Bu gibi davranışlarınıza son vermenizi istiyoruz."

Ayağa kalktım, gitmek için kapıya doğru yürürken Sarol arkamdan, "Bir kahve bile içmedin," dedi. "Teşekkür ederim," diyerek yürüdüm.

Ertesi gün Haldun beye durumu haber vermek için İstanbul'a gittim. Olan biteni olduğu gibi kendisine anlattım. Bana verdiği cevap aynen şu oldu: "Karakuş, şoförlük yapar hayatımızı kazanırız. Görevine devam et."

Bu sözler beni çok mutlu kılmıştı. Ancak iktidar acımasız, acımasız olduğu kadar korkaktı. Başına bir şey gelmesinden korkarak her çareye başvuruyordu. Sarol'un benimle yaptığı konuşmadan ben kimseye söz etmedim. Ama o tarihlerde yayınlanan Akis dergisi, olayı olduğu gibi değilse de kısmen bildiriyordu. Sarol hemen telefona sarılarak, haberi benim verip vermediğimi sordu. "Hayır," diye cevap verdim kendisine.

Ben vicdanımın sesine, mesleğime olan bağlılığıma dayanarak haberlerimi vermeye devam ettim. O günlerde haftada bir kez Hürriyet Gazetesi'nde yazdığım "Ankara Mektubu" başlıklı izlenimlerim İstanbul Savcısı Hicabi Dinç tarafından titizlikle inceleniyor, yazılarımda bir dava konusu bulmak için büyük bir özen gösteriyordu. Bunu, Yazı İşleri

Müdürü'müz olan, Tahsin Öztin'den dinlemiştim. Bu yazıların çıktığı günlerde Hicabi Dinç, Tahsin Öztin'i çağırarak, "Nedir bu yazılar? Bizim sizlere karşı gösterdiğimiz yakınlığa bakın siz ne şekilde cevap veriyorsunuz. Dikkatli olun," diyordu.

Menderes bir süre daha bekleyecek, ondan sonra bizlere yapacağını yapacaktı.

ÜNİVERSİTEYE SALDIRI

Ankara Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Bülent Nuri Esen, arkadaşları arasında sevilen, sayılan bir kişiydi. Bir gün, uygulamasına çalıştığımız demokrasi rejiminin yasalarda yapılan son değişiklikler üzerine demokrasiden başka anlama geleceğini belirterek, "Buna demokrasi değil, kakokrasi derler," demişti. Bu sözler demokratları bir hayli sinirlendirdi. Bundan hakaret anlamı çıkarmak isteyenler oldu. Oysa, bu sözcük de bilimsel bir terimdi.

Aradan günler geçti. Bu kez Profesör Esen'in ilk okullarda din dersi okutulmasının Anayasa'nın laiklik ilkesine aykırı olduğu konusunda Danıştay'da dava açtığı duyuldu. Esen yerden göğe kadar haklıydı. Duruşmalar birbirini izledi, sonunda dava reddedildi. Profesör, ilk çocuğuna din dersleri verildiği sırada bu davayı açmış, ikinci çocuğuna da din dersleri verildiğini görünce davayı yenilemiş, yine aynı kararla karşılaşmıştı.

Bir süre sonra Profesörü, CHP'nin mallarının devletleştirilmesiyle ilgili tasarıyı eleştirirken görüyoruz. Mahkemeye başvurmadan, Meclis kararıyla bir partinin mallarına el konulmasını "Gasp" olarak nitelendiriyordu. Bu olay bardağı taşıran damla oldu. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi Senatosuna başvurarak, Bülent Nuri Esen'in "Görülen lüzum üzerine" Bakanlık emrine alınabilmesi için görüşünü açıklamasını istedi. Bu Demokrat İktidarın sözüm ona özerk üniversite üzerindeki ilk denemesiydi. İktidarı eleştiren üniversite öğretim üyelerini bir yazıyla Bakanlık emrine almak yolu böylece bulunmuş oldu ve Bülent Nuri Esen Bakanlık emrine alındı.

Bundan sonra profesörün avukatlık yapmaya başladığını görüyoruz. Bir süre sonra araya girenlerin ricası kabul olundu, Bülent Nuri Esen tekrar üniversiteye döndü. Bu da kendisi için iyi bir "İhtar" sayıldı.

Derken İstanbul'da Doçent Osman Okyar'ın yazdığı bir yazı

üzerine DP ileri gelenleri yeniden sinirlendiler. Hemen Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi Senatosu'na başvurarak Okyar'ın bakanlık emrine alınması için harekete geçti. Ama İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi değildi. "Bu gibi işlerle uğraşacak vaktimiz yok," denilerek, Milli Eğitim Bakanlığı'nın isteği geri bırakıldı. Osman Akyar hakkında bir karar alma olanağı da böylece ortadan kalkmış oldu.

Bu olaylar üzerine üniversitelerimizde iktidarın tutum ve davranışı hakkındaki eleştiriler daha çok artmaya başladı. Ankara Üniversitesi'ndeki bazı genç yetenekler bir araya gelerek on beş günde bir "Forum" adlı bir dergi çıkarmaya başladılar. Bu dergide ülke sorunlarıyla ilgili düşünelerini kimseden korkmadan yazıp çizmeye başladılar. Bu yazılar aynı zamanda muhalefet yayın organlarında da yer alıyordu. Bu durum İktidar Partisi'ni çileden çıkarmak için yeterliydi.

Zamanın Milli Eğitim Bakanı, bu genç profesör ve doçentleri çağırdı, onlarla tatlı-sert bir konuşma yaptı. "Forum"cular bu sözleri gülümseyerek karşıladılar. Hak bildikleri yoldan ayrılmayacaklarını sakin, ağırbaşlı bir biçimde Milli Eğitim Bakanı'na anlattılar. Milli Eğitim Bakanı da, bu genç bilim adamları hakkında kovuşturma yapma olanağını bulamadı.

"Forum"un kurucuları arasında bulunan Aydın Yalçın, Cahit Talas, Bahri Savcı, Muammer Aksoy, Turhan Feyzioğlu ve Bülent Ecevit, yazılarına devam ettiler. Yalnız bu arada olan Aydın Yalçın'a oldu. Profesörlüğü üniversite senatosunca onaylanmış bulunmasına karşın Milli Eğitim Bakanı olan Celal Yardımcı, Başbakan Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından kararname onaylanmadı. Bu iş bir yıl sürüncemede kaldı. O yıl üniversitelerin ders yılına başladığı gün, Turhan Feyzioğlu, yaptığı konuşmada bu konuya değindi. Üniversiteleri iktidarın baskısından kurtarmak gerektiği fikrini savundu ve bu sırada heyecana gelerek öğrencilerine ünlü öğüdünde, "Bu memleket en ziyade nabza göre şerbet veren sözde aydınlardan zarar görür," dedi.

Üniversiteyle Demokrat İktidar arasında başlayan tartışmaların uzun bir geçmişi vardı. Bir yan, öbür yanı kanuna karşı gelmek, günlük politikayla uğraşmakla suçluyor, öbür yan ise "tarafsızlık, bütün memleket sorunlarına arka çevirmek değildir," diyerek, her konuyu bilim açısından incelemeyi kendisi için bir görev sayıyordu.

Bir süre sonra Prof. Turhan Feyzioğlu, Bakanlık emrine alındı. Bu karar, üniversite çevresinde olduğu kadar siyasal çevrelerde de geniş

yankılar uyandırdı. Siyasal parti sözcüleri bu nedenle birbirlerini suçlayan demeçler verdiler. Aradan geçen günlerin bu olayı örtbas etmesi gerekirken böyle olmadı. İktidarın haksız bir tararrufta bulunduğu her yönüyle ortaya kondu.

Derken konu Meclis'e getirildi. Milli Eğitim Bakanı Prof. Ahmet Özel Turhan Feyzioğlu'nun Bakanlık emrine alınış nedenini kendi görüş açısından açıkladı, sözü Aydın Yalçın'a getirerek,Aydın Yalçın'ın profesör olabilmesi için gereken süreyi doldurmadığını, basılı bir yapıtının da bulunmadığını söyledi ve bu nedenlerle Yalçın'ın porfesörlüğünü onaylamadığını bildirdi.

Milli Eğitim Bakanı, bu sözleriyle biraz mideleri bulandırmış oldu, ama arkasından CHP Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin kürsüye çıkınca işler yine değişti. Nüvit Yetkin, "Siyasal hayatımı ortaya koyarak iddia ediyorum ve diyorum ki, Milli Eğitim Bakanı, Doçent Aydın Yalçın'ın profesörlüğe yükseliş kararnamesini imza etmiş ve Başbakanlığa sunmuştur. Kararname Başbakanlıkta beklemektedir," diye söze başlayınca bütün gözler Milli Eğitim Bakanı'na çevrildi. Onda hiç bir hareket yoktu. Fena yakalanmıştı. Bir yandan Yalçın'ın profesörlüğünü onaylıyor, imza ediyor, daha sonra Menderes'ten aldığı buyruğa uyarak, Millet Meclisi'nde Aydın Yalçın'ın neden profesör olamayacağını anlatmaya çalışıyordu. Ahmet Özel neye uğradığını anlayamamış, şaşkınlıktan yerinde sanki yığılıp kalmıştı. Nüvit Yetkin bu sözleri başka biri hakkında söylüyormuş gibi, o da çevresine bakıp duruyordu. Mecliste bir anda derin bir sessizlik oldu.

Milli Eğitim Bakanını şüphe altında bırakan işler sadece bu kadarla da kalmıyordu. Bakan bir toplantıda Aydın Yalçın'a iltifat etmiş, "Aman Yarabbi, nelerle uğraşıyoruz? Her işi bıraktık, sizin gibi yurtsever, değerli bir arkadaşla uğraşıyoruz," demişti.

CHP Kocaeli Milletvekili Turan Güneş, bu açıklamayı yaparken de Milli Eğitim Bakanı sessiz sedasız onu dinliyordu. Turan Güneş'in iddiası da cevapsız kalmıştı.

Tartışmanın başka bir yönü de şuydu:

Siyasal Bilgiler Fakültesi olayının meydana geldiği gece, Doçent Muammer Aksoy, bir eğlence yerinden, "Sizi telefondan istiyorlar," denilerek alınmış, doğruca Birinci Şube'ye götürülerek sabaha kadar bekletilmişti Polis, Muammer Aksoy'un öğrencileri iktidara karşı kışkırttığını ileri sürmekteydi.

Bu işler, o zamanki Adalet Bakanı ve aynı zamanda İçişleri Bakan Vekili Prof. Hüseyin Avni Göktürk tarafından yönetiliyordu. Turan Güneş konuşması sırasında Hüseyin Avni Göktürk üzerinde de durdu. Bakan olmadan bu kişinin 'Forum' dergisinin yönetildiği yere, beş katlı merdiveni soluk soluğa çıkarak kendilerine, "Siz vatan hizmeti görüyorsunuz. Allah sizlerden razı olsun," dediğini hatırlattı. Hüseyin Avni Göktürk'ten de bir ses çıkmıyordu.

Turan Güneş, konuşmasına son verirken şöyle dedi:

"Profesör Hüseyin Avni Göktürk, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin geçen yılki açılış töreninde Milli Eğitim Bakanı Ahmet Özel'e Forumcuları tanıştırırken, 'Her bakımdan takdirinize layık gençlerdir. Onları size tanıştırmaktan zevk duymaktayım...' demişti."

Ben Millet Meclisi'nde geçen bu konuşmaları ayrı bir yazı konusu olarak Hürriyet'te yazmış, başlık olarak da "İçinde Bulunduğunuz Bunalım" demiştim. Bazı kişilerin, hele profesörlük düzeyine erişmiş, ülke gençliğini ellerine teslim etmiş olduğumuz kişilerin bir "Bakanlık" uğruna ne hale düştükleri, hazin bir şekilde açıklanmış bulunuyordu. Bu "bunalım" her gün biraz daha artacak ve DP iktidarını "mukadder akıbet"ine doğru sürükleyecekti.

MECLİS GRUBU TOPLANTILARI

Demokrat Parti Meclis Grubunun 1956 yılı şubat ayında üzerinde önemle durduğu, çözüm yolu aradığı konular arasında gizli toplantıların basına nasıl olup da sızdığı konusu vardı. Sanki her türlü sorun çözümlenmiş de iş bu noktaya gelmişti. Gizli grup toplantılarının özelliği, Meclis Genel Kurulu'nda kendi iktidarını eleştirmeyi uygun görmeyen ya da buna cesaret edemeyen milletvekillerinin bu toplantılarda rahatça konuşma olanağını bulmuş olmalarıydı. Gazeteciler için de işin çekici yanı buydu. Meclis toplantılarında etliye sütlüye karışmayan bazı milletvekilleri kapalı grup toplantısında kahraman kesilirdi.

Bu konuşmaların basına geçişi olayı zaman zaman iktidar yöneticilerini rahatsız eder, durup durup, "Bu işe artık bir son verelim," diyerek, konuya yeniden bir canlılık getirirlerdi. Bu iş yine, bir grup toplantısında ele alınır, gizliliğe bağlı kalma andı içilir, ama konuşmalar ertesi gün yine basına geçerdi. Gizli toplantılarda ele alınan

konuların hiç bir özelliği yoktu. "gizli" kalmayı gerektiren bir yanı da bulunmazdı. Örneğin, üç bakan hakkında Meclis soruşturması mı açılacak? Önce grupda karara bağlanırdı bu. Şimdi siz gelin de bir gazeteci olarak bu toplantıyı umursamayın. Tabii buna olanak yoktu. O akşam telefonlar çalışır, bu karar mutlaka öğrenilir ve gazeteye geçerdi. Sonra her konunun önce grupda görüşülmesi adet haline gelmişti. Ülkede kalay, çivi, teneke buhranı mı var? Bunlar önce gizli toplantılarda görüşülürdü. Bu konuların gizlilikle ilgisi de pek yoktu. Birtakım aracıların çıkarlarına karşı koymak isteyen bazı milletvekilleri, kendiliklerinden telefonu açarak bilgi verirdi.

Gerçekten gizli kalması gereken konuları biz de kendi süzgecimizden geçirir, bunları yazmazdık. Örneğin, eski iktidar zamanında bir milletvekili Milli Savunma Bakanı'na Erzincan yer sarsıntısında neden uçakla yardım yapılmadığını sormuş, bakanın verdiği cevabı yayınlamayı ulusal çıkarlara uygun görmeyerek yayınlamamış, "CHP, Meclis Grubu, gündemindeki maddeleri görüşerek dağıtmıştır" diyerek bildiğimiz konuyu gazetelerimize yansıtmamıştık. O günkü toplantıda Milli Savunma Bakanı, olanakların yetersizliğinden söz etmişti. O yıllar savaş yıllarıydı, bunu yazmayı uygun görmemiştik.

Yine savaş günlerinde CHP Meclis Grubu şeker fiyatlarına zam yapmaya karar vermişti. Toplantıdan sonra CHP'li milletvekillerinin ilk uğradıkları yer şekerci ve bakkal dükkânları olmuştu. Bir yandan şekerci dükkânlarından sandık sandık şekerler evlere taşınırken, bir yandan şekerci dükkanlarındaki kavanozlar bir iki saat içinde erimişti. O gün CHP'li milletvekilleri bu kararı gizli tutmak için büyük çaba gösterdiler. Ertesi gün gazeteler şekerin kilosunun 525 kuruştan satılacağını halka haber veriyordu. Gizli kalması gereken haberle, kalmaması gereken haberin neler olduğunu gazeteciler bazı milletvekillerinden daha iyi biliyorlardı.

Yöneticiler, "Grup toplantıları bir aile toplantısıdır"derlerdi. Bu durumda yapılacak şey, aileyi ilgilendiren konuların gizli grup toplantısına getirilmesiydi. Böyle yapmayıp da en önemli ülke sorunlarının bu toplantılara getirilmesiyle iş değişiyordu. CHP iktidarı zamanında olduğu gibi DP iktidarı zamanında da bu durum sürekli bir tartışma konusu oldu.

Bir grup toplantısında Başbakan Menderes, bazı milletvekillerinin basından şikâyetini sözkonusu ederek, "Basın dediğiniz doymak bilmez

bir ejder.Hepsi tüccarmış gibi döviz ve kâğıt peşinde. Kâğıdı 80 kuruştan alır, 160 kuruşa satarlar," demişti.

Menderes, bu biçimdeki bir konuşmayı ancak gizli saydığı bir grup toplantısında yapabilirdi. Ama biz onun basın hakkında içtenlikle söylediği bu sözleri öğrenip yazmayı görev bildik. Bir zamanlar "Ne olur, bir de basın özgürlüğünün meydana getireceği sakıncaları görebilseydik," diyerek, basın özgürlüğünün savunuculuğunu yapan

Menderes,şimdi basını " Doymak bilmez bir ejder" e benzetiyordu.

Bir zamanlar , iktidara geldikleri ilk günlerde biz gazetecilere Çankaya Köşkünde yemek verip de, "Bu zafer sizindir, bunu kıskançlıkla savunacaksınız," diyenler, beş yıl sonra işte bu hale gelmişler ve basınla amansız bir savaşa girmişlerdi.

Nerede kaldı ki, kâğıt ticareti yapanlar, permi ticareti yapanlar, uzaktan yakından bu meslekle ilgisi bulunmayan, kendileri tarafından ortaya çıkarılan "Besleme" basındı. İzmir'de yayınlanan bir gazetenin sahibi, kâğıt karaborsası yaptığı için kısa bir zamanda milyoner olmuştu. Bu adam daha sonra yine kendi saflarında milletvekili oldu. Bu ve daha buna benzer DP yanlısı bazı gazetelerin resmi ilân alarak, devlet kesesinden kısa zamanda zengin olmak bakımından yapmadıkları madrabazlık kalmamıştı. DP'nin bu tutumu nedeniyle meslekte bir aşağılık duygusu baş göstermiş, dalkavukluk, riyakârlık bu çevrelerde son düzeyi bulmuştu. Bu resmi ilân düzeni son yıllara kadar sürüp durdu. Ne zaman sona ereceği de belli değildi.

Söz sırası gelmişken, resmi ilan konusu üzerinde biraz daha durmak istiyorum. 18 Şubat 1956 tarihinde Devlet Bakanı Emin Kalafat'ın açıkladığına göre , son bir buçuk yıl içinde Ankara'da yayınlanan ve DP'nin yayın organı olan Zafer Gazetesine verilen resmi ilan bedeli bir milyon 48 bin 310 liraydı. Bu gazetenin sermayesinin yüzde sekseni DP'ye aitti. Buna göre DP her yıl sekiz dokuz yüz bin lirayı bu yoldan devlet hazinesinden alarak partinin giderlerine karşılık tutmaktaydı. Bu şekle son verildiği gün DP büyük bir gelir kaynağından yoksun kalacaktı. İşte Menderes'in "Doymak bilmez ejder"i bu şekilde ortaya çıkıyor, bu ejderi kendisi yaşatıyordu.

O günlerde CHP Kars Milletvekili Sırrı Atalay, her gazeteye ne miktar resmi ilan ödendiğini bir soru olarak Meclise getirdi. Bu soru noksandı. Verilen resmi ilan bedeli yanında bu gazetelerin ne kadar basıp sattığı da sorulmalıydı. Bu rakamlar da açıklansaydı, işte o zaman

vicdanlardaki başkaldırma daha da kabaracaktı. Devlet parasının birtakım siyasal küçük hesaplar uğruna nasıl har vurulup harman savrulduğu daha iyi anlaşılacaktı. Bir zamanlar 15-20 milyon lira civarında olan resmi ilan giderleri, sonraları çok fazlalaştı. Bu paralar her yıl ödenmekteydi. Memlekette kültürü yayma yolu değildi bu. Düpedüz partizan bir tutumun tipik örneğiydi. Naylon kadrolarla çıkan, Rüzgârlı Sokakta basıp, Yenişehir'de satmak olanağı bulunamayan bu besleme basın, iş başında bulunan hükümetlerin eseriydi. Yıllar yılı meslekte ahlâk bırakmayan bu tutum sürdü gitti. Devlet kesesinden ne idüğü belirsiz kimseler milyonlar vurdular, hâlâ da vurmaya devam ediyorlar.

BASINA GETİRİLEN YENİ SINIRLAMALAR

O günlerde varlığından en çok huzursuzluk duyulan basındı. Hazır elde Prof. Hüseyin Avni Göktürk gibi bir de Adalet Bakanı vardı. Her verilen emre "başüstüne" diyecek bir yaradılışta olan Göktürk'e gerekli talimat verildi ve yeni bir basın kanunu hazırlandı.

DP Meclis Grubu'nun 29.5.1956 tarihinde yaptığı toplantıda söz alan Adalet Bakanı, basın kanununda yapılan değişiklikle ilgili açıklamalarda bulundu. Göktürk, kanunların gereksinmelerden doğduğunu, eldeki basın kanununun gereksinmelere yanıt vermekten çok uzak bulunduğunu, şeref ve haysiyetlerin ayaklar altına alındığını ileri sürdü. Kanunda yapılan değişikliği özetleyerek şöyle dedi:

" Sorumlu yazı işleri müdürleriyle muhabirler lise mezunu olacak, yapılan yayınlardan sorumlu tutularak haklarında kovuşturma yapılabilecektir.

" Gazete sahiplerinin hangi hallerde sorumlu olacağı yeni esaslara bağlanmıştır.

" Cevap ve tekzip hakkı , karşılıklı olarak eşit hale getirilmiştir."

"Basın Kanunu'nun 30. maddesinde yer alan yasak yayınların sınırı biraz daha genişletilmiştir. Bu arada resmi nitelikteki gizli olan konuların yayınlanması yasaklanmıştır. Meclis Grubu toplantıları da bu yasaklar arasına sokulmuştur.

"T.C. Kanunu'nun 141. ve 142. maddeleriyle mahkumiyet halinde gazete ya da dergilerin üç ayı geçmemek üzere kapatılması esası kabul olunmuştur.

" Memleket ahlâkını, aile nizamını bozacak veya cürüm işlemeye tahrik edecek şekilde heyecan uyandıracak ayrıntılı hakiki veya hayali olayların hikâye edilmesi yasaklanmıştır.

- Umumi yerlerde, sokaklarda gazetelerin veya dergilerin neler yazdığını bağırarak satmak suç sayılacaktır.

- Resmi sıfatı haiz kişilerle ilgili, ki bunlara bakanlar, hâkimler memurlar da dahil bulunmaktadır- dikkat buyurun- müphem ve sui zanni davet edebilecek yayınlar suç sayılmaktadır. Bu gibi yayınları yapanlar hakkında bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası getirilmiştir.

- Yalan haber ve havadisin alanı genişletilmiştir.

- Açıkhava toplantılarında yapılan konuşmalarda hakaret ve yalan haberi ihtiva eden yayınlar da suç sayıldı."

Hüseyin Avni Göktürk, kanunda yapılan bu değişikliklerin toplum gereksinmelerinden ileri geldiğini, ilmin ve realitenin ışığı altında bu esasların mevzuatımızda yer aldığını bildirdi. Grubun onayını istedi.

Bundan sonra söz alan milletvekilleri, basından yakınmaya başladılar. Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan, kişi olarak basının hakaretiyle en çok kendisinin karşılaştığını, açmış olduğu yedi davadan ikisinin mahkumiyetle, beşinin aklanmayla sonuçlandığını anlattı. "Bağrı yanık" bir milletvekili olarak, Adalet Bakanının bu konuşmasını bir "müjde" olarak karşıladığını söyledi.

Ahmet Gürkan'ın "Bu münasebetle biraz da hâkimler üzerinde durmak isterim" sözleri grup üyelerinin alkışlarıyla karşılandı. Gürkan şöyle konuştu:

" Bu meclise hakaret eden bir gazeteci, Falih Rıfkı, mahkemeye verildi. Beraat etti, yani bir hüsnü hal kâğıdıyla mahkemeden ayrıldı. Bugün Dazıroğlu gibi hâkimler hâlâ işbaşındadır. Bundan birkaç gün önce hükümet bir tasarrufta bulunarak - Yargıtay Hâkimlerinin emekliye ayrılma konusuna değiniyor - harekete geçti. Hükümetin bu tasarrufuna karşı kazan kaldıranlar hâlâ yerlerinde oturmaktadırlar. - Bravo sesleri. alkışlar,- Temiz Mahkemesi Reisi kazan kaldıranları teşvik ediyor, ondan sonra da hükümete hak veriyor. Bu çeşit bir hâkimin kaza organının başında bulunmasını ben doğru bulmuyorum."

TASFİYE EDİLMELİ

Bu gibi kuruluşların "Her ne pahasına olursa olsun tasfiye"

edilmesi gerektiğini ileri süren Ahmet Gürkan; "Bundan sonra üç beş muhalif arkadaş çıkacak, adalet kalmadı, hakimlerin teminatı yok, diyecek. Varsın desinler. Zaten hangi işimizi hakaretle karşılamadılar. Onun için hükümetten istirham ediyorum, vakit geçirmeden evvela kaza mekanizmasını tasfiye etsin. Ondan sonra da memurları, icra organı içinde bulunan bir takım parazitleri tasfiye etsin," dedi.

Bundan sonra Denizli Milletvekili Hamdi Sancar, Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman ve ötekiler konuştular, basının tam bir "hiyanet" içinde olduğunu, bu önlemlerin alınmasında geç bile kalındığını dile getirdiler.

Bundan sonra Başbakan Adnan Menderes söz aldı. Demokrasi tarihinde bu kanunun önemine değindi, bu önlemlerin alınmasında gerçekten geç kalındığını, ancak 1950 yılında basın özgürlüğünü sağlamakla büyük bir hata işlendiğini anlattı. Yargıtayda bazı üyelerin emekliye ayrılmasıyla ilgili hükümet tasarrufu üzerinde durarak şöyle dedi:

"Bugün iç vaziyetimizin tehlikeli olduğunu söylemekte en küçük bir mahzur telakki etmemekteyim. Bir çok misallerini gördünüz, bilirsiniz. En son misali geçenlerde temyizde vukua gelen bir hadisedir ki, tehlike çanının çalması manasını taşımaktadır. Altı ay veya bir sene evvel aynı kanun hükümlerine göre tasarruflar yaptık, yedi temyiz azasını çıkardığımız halde hiç bir sadayı itiraz yükselmedi. Bu sefer üç temyiz azasına dokunduk diye kıyametler koptu. Bence Cumhuriyet tarihimizde şark isyanı kadar manen vahim olan bir hareket vukua geldi."

Menderes, Temyiz'de geçen olayların niteliği üzerinde durdu, hükümetin kendisine tanınan kanuni yetkisini kullanarak, Yargıtay'da 25 hizmet yılını dolduranları emekliye ayırdığını, bu durum karşısında Yargıtay üyelerinin bir araya gelerek, bu işlemin doğru olmadığı yolunda konuşmalar yaptıklarını, bu durumun ülkedeki otorite yoksulluğundan ileri geldiğini söyledi.

Üniversitede de aynı otorite yokluğunun kendini gösterdiğini belirterek konuşmasına devam eden Menderes, bu kuruluşlarda "İktidara tecavüzü şiar edinen kimseler" bulunduğunu söyledi. "Bu gibi olaylarla her gün karşı karşıyayız. Bugün o haldeyiz ki, memur amirini tanımamaya başlamıştır. Gevşeklik her yerde baş göstermiştir. Bu şartlar biraz daha devam edecek olursa, icrayı hükümet edemeyecek bir hale

geleceğiz," dedi ve ekledi:

"İşte üniversite ayaktadır. İşte gençlik hareket halindedir. İşte günde 10-15 miting yapılmaktadır, millet ayaktadır."

Menderes, bu sözleri 1956 yılının mayıs ayında söylemektedir. Ta o günden ülkenin nasıl bir anarşi uçurumuna sürüklenmekte olduğunu görmekte, olaylara karşı koymak için kendi grubundan yetki istemektedir.

"Görülüyor ki, Devlet mefhumu yıkılmıştır, ortada hükümet yoktur," demekte, yalnız basın kanununda değil, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri yasasında ve öteki ilgili yasalarda değişiklik yapılması gerektiğini ileri sürmektedir.

"Haysiyet ve şerefini muhafaza etmeyen insan, haysiyet ve şerefe layik değildir," diyerek konuşmasını sürdüren Menderes, daha sonra grup üyelerine bir broşür dağıttı. Bu broşürün bir yerinden şöyle denilmekteydi:

"...Hasan Polatkan evvelce 35 lira asli maaşlı bir memurdu. Bu gün Ankara'da dört tane apartmanı var. Hırsız buna derler. İspat hakkını vermeyip hırsızlığı himaye altına alıyorlar. Demokrat Parti kodamanlarının çeşit çeşit apartmanları vardır. Demokrat Parti kodamanlarının hepsi hırsız demektir. İstanbul hadisesi dolayısıyla Kıbrıs'ı kaybediyoruz."

Başbakan, bu parçayı okuduktan sonra şahsı hakkında edilen küfürlere de örnekler verdi. "Bunların hangisine cevap verelim, tekzip edelim mi?" diye sordu, "Bunların peşinden koşmaya ömür yetmez," dedi.

Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman, resmi ilan konusuna da değinmesini istedi. Başbakan bu konuya daha ayrıntılı bir şekilde değineceğini söyledi. Bundan sonra Çorum Milletvekili Hüseyin Ortakçıoğlu, memurların tasfiyesi hakkında 1954 yılında çıkarılan kanunun neden uygulanmasına geçilmediğini sordu. Başbakan bu soruya özetle şöyle karşılık verdi:

"Üç Temyiz hakimini çıkardık diye ortalık allak bullak oldu. -Olsun sesleri- Vakti merhunu gelmeden, eşref saati gelmeden birtakım tedbirler alınamıyor." Her önlemi uygulamanın belirli koşullara bağlı bulunduğunu söyledi.

O günlerde Hüseyin Ortakcıoğlu, bir arkadaşıyla birlikte emirlerin kaldırılması için bir öneri vermiş, bu iş Millet Meclisi'ni günlerce

uğraştırmıştı. Başbakan bunu fırsat bilerek Ortakçıoğlu'na döndü, "Ben de senden şikayetçiyim. Emirlerin demokrasiyle ne alakası var?" diye sordu.

İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Sebük de bu hakaretleri yapanların muhalif milletvekilleri olduğunu, bunların dokunulmazlıklarının kaldırılması gerektiğini ileri sürdü. Menderes, yargıçların, hakaret unsurlarını, bilirkişiye göndermelerinden yakındı. "Eşşoğlu eşek, tabiri sarfolunmuş, artık onu da ehli vukufa gönderemezler ya," diyerek şakalar yaptı.

Kastamonu Milletvekili Hilmi Dura, basın konusunda alınmakta olan önlemler yanında, DP'nin büyük yığınlara sesini duyuracak önlemlerin de alınmasını istedi. Menderes bu isteğe de şu karşılığı verdi:

"Böyle zorba, edepsiz, sabahtan akşama kadar tahkir amiz yazılar yazan, memleketi heyecandan heyecana sürüklemek suretiyle sürüm temin etmek yolunu bulan gazeteciler revaçta olduğu müddetçe, bunun yanında namuskârane çalışan gazetelerin revacı elbette küçük olur."

Bir hayli uzun süren konuşmalardan ve Adalet Bakanı'nın yaptığı açıklamadan sonra kanunlarda gerekli değişikliklerin yapılması oya konularak kabul olundu.

HAMİT ŞEVKET İNCE

Hamit Şevket İnce, DP hükümetinin ilk Milli Savunma Bakanı olan Refik Şevket İnce'nin kardeşidir. Son zamanlarda DP'nin iyi bir yolda olmadığını görmüş, sağda solda hükümeti eleştirerek, "İstifam cebimde, daha olmazsa çekilir giderim," şeklinde konuşmaya başlamıştı. Bunu işitenler, hemen durumu Menderes'e bildirmekten geri kalmamışlardı.

DP Meclis Grubu'nun 31 Ocak 1956 günü yaptığı toplantıda Menderes'in yakınlarından Kastamonu Milletvekili Hilmi Dura söz aldı. Menderes'in daha önceki Grup konuşmalarından söz ederek, parti içinde istifası cebinde kimselerin bulunduğunu ileri sürdü. "Bunlar daha ne bekliyorlar? Madem istediğin kabul edilmedi, çekilir gidersin," şeklinde bir konuşma yaptı.

Konuşmasını sürdüren Hilmi Dura şöyle dedi:

"İstanbul hadiseleri konuşuluyor. Hamit Şevket Bey, tahkikat açalım, benim içimde şüphe var, diyor. Şüphe daima bir nura koşmaktır, diyor. Bir hukuk devletinde şüpheyle bir memleketin

Başvekilini mahkemeye verelim, diyor. Şüphe ilimde, fende, laboratuvarda nura koşmaktır. Fakat toplum hayatında azalar birbirine dayanarak ve inanarak yükselir. Siyasi parti hayatında şüphe, vicdanları karartan ve puslandıran menfur bir ruh haletidir. Şüphe tarihte de daima felaketler getirmiştir. İkinci Abdülhamid'in zulmünün sebebi şüphe ve korkudan başka neydi?

"Bu yazdan beri Hamit Şevket Beyi tamamiyle başka bir halde bulduk. Şimdi diyor ki, bir noktada şüphem var. Mahkemeler açılsın, Divan'ı âliler kurulsun, hakikat nihan olsun, diyor.

"Bu sözler, yarın 1958 seçimlerinde karşımıza çıkacaktır. İşte kendi grubunuzdan, kendi mensuplarınızın söylediği şu söz değil midir, diyeceklerdir. Eğer bu sözleri bugün biz reddedemezsek, o gün bu sözlerimize kimse inanmayacaktır.."

Bu sözler, daha önce hazırlanmış bir tertibin sonucuydu. Hilmi Dura söz alarak kürsüye gelecek, yukarıdaki konuşmayı yapacak, bunu fırsat bilen Başbakan da Hamit Şevket İnce'ye verip veriştirecekti. Öyle de oldu. Ve demeye kalmadan Menderes'in söz alarak kürsüye geldiği görüldü.

"Bugün hakikaten Hamit Şevket İnce bu Grupta oturuyor. Buradaki ikametinin hayra matuf olmadığı kanatındayım. Her zaman hükümet olarak sopa yiyecek değiliz ya, biraz da Hamit Şevket Beyden konuşalım," dedi ve istifası cebinde olan bir adamın bir dakika burada kalmaması gerektiğini ileri sürerek, "İstifa kağıdı acaba niçin cebindeymiş? İstifa etim demek kafidir. Uzun boylu kağıda lüzum yok. Bu olsa olsa siyasi şantaj olur. Bu partide şantajdan korkan kimse yoktur. Namuskârane çıkar gider. Bu partiyi ihtiraslarının sahnesi yapmaktan vazgeçsinler. Bir topluluk, hiç bir insanı zorla içinde tutmaya kaadir değildir. Eğer itibarı maneviyesini kaybetmişse o topluluk içinde oturmak, hem onun için, hem de topluluk için azaptır. Bu azaptan bizi kurtarsınlar. Dikkat edilecek olursa mütemadiyen hücumdadır. Şöyle söylüyormuş: Belki aranızda duyanlar da vardır. 'Ağabeyimin ruhu beni tazip etmektedir. Ben onun intikamını alacağım,' diyormuş. Ağabeyinin intikamını nasıl alırmış? Ben ağabeyime ne yaptım? Azami hürmet göstermekten başka şey yapmadım. Kendisi de şu ana kadar Adnan Menderes için türlü şeyler söylediği halde cevap vermedim. Fakat artık iş son devresine gelmiştir."

SÖZ İSTİYOR

Hamit Şevket İnce, "Söz istiyorum," dedi.

Adnan Menderes, "Buyurun."

Hamit Şevket İnce'nin daha söze başlamadan Menderes'in laf atması üzerine İnce şöyle dedi:

"Adnan Bey, kesme sözümü. Senin kadar sert konuşurum. İmtiyazın yok, kesme sözümü. Bir parti reisisin. Bir Başbakan'a kendisiyle edep dairesinde münakaşa yapmak için kürsüye çıkmış münever bir insana oradan söz atılmaz; -Bir şey söylemedi sesleri- eğer Adnan Bey'den sadır olan her zerre sevapsa diyeceğim yok."

Burada İnce'yle bazı Grup üyeleri arasında söz atmalar oldu. İnce, Başkandan sessizliği sağlaması dileğinde bulundu. Hamit Şevket İnce, koridorda kahve içerken, Adnan Menderes'in kendisi hakkındaki sözlerini arkadaşlarından haber aldığını anlattıktan sonra şöyle dedi:

"Arkadaşlar, ben istifamı cebimde taşıdım. Fakat onun zamanını bekledim. -Allah Allah sesleri.- Homurdanmayın da dinleyin. Zaten ben artık bu partinin içinde durmayacağım. Kalbim çarpmayacak. Kararımı o zaman vermeye başladım. Bu bir hakikattir. -Gürültüler.- Yahu dinleyin, beş dakika sonra belki burada olmayacağım, yalnız dinleyin."

Hamit Şevket İnce, bundan sonra Cumhurbaşkanı Bayar'la yaptığı konuşmayı anlattı. Bayar'ın kendisine, "Nereye gidiyoruz?" diye sorduğunu, bir milletvekili, bir Cumhurbaşkanı olarak değil, uzun yıllar önce tanışmış iki arkadaş olarak konuştuklarını bildirdi. "Tek şey var, sukûtu yarmak," diye ona karşılık verdiğini söyledi. Konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Adnan Beyle konuşurken de aynen böyle dedim. O bana, 'daha kaç kişi gidecek, bunun adedini öğrenmek isterim,' dedi. Kendisine korkulacak şey olmadığını bildirdim. Celal Bey burada olsaydı da dinleseydi. Belki akşam çağırır da görüşürüz," derken Menderes söze karıştı. "Bu kadar mahrem şey konuşulur mu burada?" diye bağırdı. Hamit Şevket, "İsterseniz söylemeyeyim," dedi.

Bu sırada Atıf Benderlioğlu, "Beş dakika sonra gideceğim, diyorsunuz, ne diye bunları konuşuyorsunuz?" diyerek söze karıştı.

Hamit Şevket İnce, "Ebede, ahlaka bağlı bir insan olarak, parti başkanıyla yapılan konuşmayı burada samimi bir hava içinde konuşmak lazım."

Bir ses, "Burada konuşulmaz bunlar."

Hamit Şevket, "Adnan Bey, müsaade etmiyorsunuz değil mi?"

Adnan Menderes, "Bana niye soruyorsun, Gruba söyle."

Bu kez de Başkanla Hamit Şevket arasında tartışma başladı.

Hamit Şevket İnce, Adnan Menderes'in özellikle iktisadi tutumuna karşı olduğunu bildirdikten sonra tekrar Celal Bayar'la yaptığı konuşmaya değindi. Eline fileyi alıp da pazara çıktığı zaman bundan acı duyduğunu, kendisinin 500 bin liralık bir adam ve aylık gelirinin dört bin lira olmasına karşın geçinemediğini Bayar'a anlattığını hikâye etti. Bayar'ın kendisine, "Sen partiden istifa edemezsin," dediğini de hatırlattı.

İnce, "Reisicumhur bana," derken, Başkan yine sözünü kesti,"Çok rica ediyorum. Bu bahse girmeyin," dedi. Yeniden tartışmalar başladı. İnce konuşmasını sürdürerek, Bayar'ın konuşma sırasında yazılı bulunan istifa mektubunu müsveddeleriyle birlikte elinden aldığını ve bir daha vermek istemediğini söyledi. Bir gün Menderes'i ziyarete gittiğini, Özel Kalem Müdürü Muzaffer'in, "Şimdi beyfendi sizinle görüşecek," dedikten sonra kendisini kimsenin çağırmadığını, aradan saatler geçtiğini ve hademelerin gelip kendisine, "Kimi bekliyorsunuz? dediklerini, "Menderes'le görüşecektim, beni çağırmıştı," dedikten sonra hademelerin "Onlar gideli yarım saatten fazla oldu," karşılığını verdiklerini uzun uzun anlattı.

Menderes, oturduğu yerde bu anlatılanları tatlı tatlı dinliyordu. Kendisinden hiç söz edilmiyormuş gibi bir hali vardı.

Hamit Şevket İnce, ağabeyi Refik Şevket İnce'yle Menderes arasındaki ilişkileri de anlattı. "Ağabeyim bu partiyi kuranlardan biridir. Yazılıanemde yazıldı dörtlü takrir. Benim makinemde yazıldı. Refik Şevket, Adnan Menderes'in görüşlerine muhalefet ettiği için, Adnan beyin nazarında partiyi arkasından hançerlemiş kişi oldu. Bunu da Osman Şevki Çiçekdağ'dan dinlemiştim," diye konuşmasını sürdürdü.

Bundan sonra Menderes tekrar söz aldı. O gün o haldeydi ki, her konuşana cevap vermeden duramıyordu; Siyasi hayatın özellikleri üzerinde uzun,ayrıntılı açıklamalarda bulundu. Bu arada sözü Hürriyet Partililere ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'na getirerek şöyle dedi:

"Fevzi Lütfü makaleler yazıyor, Vaitler...Türk milleti bu vaitlerden bıktı, diyor. Bu vaitlerin yapıldığı zamanlarda o bu partinin içinde değil miydi? Geldi teşrinievvel ayında Genel kurula. İmza etmediği 300 tane kararı vardı, gözü kapalı hepsini imza etti. Şimdi kalkıp makale yazıyor. İspat hakkı için mi çıktı? Hayır, zaten çıkacaktı. 1950'den

beri dokuduğu ihanet kumaşlarını hepiniz bilirsiniz. 1950'de Millet Meclisi Reisi olmadı. Ankara Palas'ın salonlarına oturdu. Sefirleri varıncaya kadar kabul etti. Ne yaptık? Vekil yaptık. İyi, rahat dursa ya. Devlet işlerinden anlamaz, millet işlerini tehlikeye sokar. Vekillikten çekiliyor, ondan sonra başlıyor fitne fesat kurmaya. Bir zamanlar Genel kurul'un dedikodusunu yaptı. Bunları biliyorsunuz. İktisadi hayat şu imiş, bu imiş. Bütün bunlar bir günde mi oldu? Bunların manevi ve ahlaki mesnetleri yoktur.

"Bunların üç tanesi DP'nin İktisat ve Ticaret Vekilliğini yapmış. Geçen gün kayıtlardan çıkardım, hesap ettirdim. Fethi Çelikbaş, Enver Güreli, Muhlis Ete. Üçünün vazife müddetleri dört sene sekiz ay. İçimizden ayrıldıkları gün bizim hizmet müddetimiz 5.5 seneye varmıştı. Dört sene sekiz ay iktisadi politikada rey sahibi, bizzat tasaruf etmek mevkiinde olan adamlar. Bunlar kalkıp da ne söyleyebilirler? Memlekette hürriyet yokmuş, şu yokmuş, bu yokmuş. Yalan, bunların hepsi yalan. Sanki bunlar istibdadın ne olduğunu görmemişlerdir, bizden öğreneceklerdir. Bu memlekette kafile kafile vatandaşlar kurşuna dizildi de bir tek kelime konuşturulmadı. Tek parti tahakkümü ne dereceye kadar götürüldü? Temyizi, üniversiteyi ne hale getirdiler? Bütün vatandaşların halü pür melali meydanda. Sanki bunlar başka diyardan geliyorlar... İçimizden parti kuracaklar, bir elmayı böler gibi partiyi ikiye bölecekler, ondan sonra hürriyet..."

Menderes, bu arada Refik Şevket İnce'nin durumundan da söz etti. Onun son zamanlarda hasta olduğunu, su içerken elinin titrediğini, Fevzi Lütfü ve arkadaşları tarafından kışkırtıldığını, dinlenecek verde, sürüklenerek kürsüye çıkarıldığını, dört cümle söyleyerek kürsüden indiğini, hasta bir adamla fazla uğraşmanın doğru olmadığını düşünüp onu kendi haline terk ettiğini anlattı:

"Onu benim karşıma Başvekil olarak çıkarmak istediler. Onu Başvekil yapacaklar, arkasından Karagöz oynatacaklar. Refik Şevket Başvekil olur muydu, olmaz mıydı bilmem. Ancak Milli Savunma Bakanı olduğu zaman da bana geldi, takatım tükenmiş, ben bu işi yapacak adam değilim, dedi. Bunu bana söyledi.

"Hepsi macera oldu. Bir macerayı daha anlatayım," diyerek konuşmasını sürdüren Menderes, şöyle dedi:

"İçin için işlediler. Fevzi Lütfü ve Fethi Çelikbaş...Biri kabineye alındı, diğeri dışarıda kaldı. Kabinenin dışında kalan, içine girenin en

büyük düşmanıydı, hasmı canıydı. Meğer ben kimlerle arkadaşlık etmişim? Şimdi muhalefete geçtiler. Ama yine de yürütemezler. Çünkü dost kalmak için asgari bir ahlaka ihtiyaç vardır. O da bunlarda yok. Burada söylerler, kapı arkasında aleyhte bulunurlar. Aile toplantımızda bu kalsın, bu tarafını söylemeyin. Kim söylüyorsa Allah Lillah aşkına bunlar aramızda kalsın."

Menderes, Hürriyet Partililere vurdukça vurdu. Onların ne kendilerine, ne de başkasına hayrı olmayacak insanlar olduğunu, "namus", "adalet", "şüphe", "tereddüt", "nur" gibi kelimelerin siperinde arkadaşlarını da "lâlu ebkem" bıraktıklarını anlattı.

Daha sonra Kocaeli milletvekili Cemal Tüzün, Hamit Şevket İnce'nin durumunun saptanmasını istedi. Onun kürsüye çıkarak partide kalacağını söylemesi dileğinde bulundu. Vakit bir hayli ilerlemişti. Gelecek hafta toplanmak üzere oturuma son verildi.

SİYASAL AHLAK ÜZERİNE

Bu memlekette "milletvekili pazarı" kurma öncülüğünü Menderes yapmıştır. Bir bakıma buna ihtiyacı da yoktu. O hep "dikensiz gül bahçesi"nde dolaşmayı sever, en basit, en masum bir eleştiriye bile katlanamazdı.

Sinop milletvekili Server Somuncuoğlu, birzamanlar CHP'nin en hararetli, en coşkulu üyelerinden biriydi. 1954 seçimlerini izleyen günlerde, çeşitli yeteneklerinden ötürü CHP Meclis Grubu Başkan Vekilliğine de seçildi. Bir iki canlı konuşmasından sonra bir gün onun CHP'den istifa ettiğini, siyasal görevine "bağımsız" olarak devam edeceğini işittik. Bu haber muhalefet çevrelerinde oldukça garip bir etki yaptı. Gazetelerde bu istifayı başka bazı haberler izledi. İstanbul'da aynı zamanda ticaret yapmakta olan Somuncuoğlu'nun dolaylı olarak baskı altında bırakıldığı haberleri duyuldu.

Somuncuoğlu, bu tarihten sonra süklüm püklüm bir halde Meclise gelip giden bir milletvekili oldu. Günlerden bir gün Millet Meclisi kürsüsünden yaptığı bir konuşmada DP'yi şiddetle savundu. Bu konuşması onun pek yakın bir zamanda DP'ye gireceğine işaret olarak karşılandı.

Bir süre sonra, Somuncuoğlu'nu, bütçe görüşmeleri sırasında bu tasarının "gelecek günlerin müjdecisi" olduğunu söylerken dinledik.

Somuncuoğlu, konuşması sırasında 'yatırım davası'nın bir açıklamasını yaptı. Türk köylüsüyle kentlisi arasırda sosyal ve ekonomik açıdan görülen uçurumu rakamlar vererek dile getirdi. Bir yanda sefalet ve ıstırabın dehşetini, öte yanda refah ve mutluluğun göstergelerini ortaya koydu. Bu arada plan-program bakımından muhalefet çevrelerince ileri sürülen görüşlere karşılık verdi, yapılan israfların doğal olduğunu söyledi. Onun bu konuşması, Başbakan başta olmak üzere bütün DP'liler tarafından şiddetle alkışlandı.

Somuncuoğlu, sözü bir ara da hayat pahalılığına getirdi. Psikolojik nedenler falan derken, neredeyse buna basının yol açtığını belirten görüşler ileri sürdü. Sözlerini bitirirken de partileri el ele vermeye, basını da buna yardımcı olmaya çağırdı.

Bu görüşmelerde dikkate değer bir konuşmayı da Bursa milletvekili, DP Meclis Grubu Başkan Vekili Haluk Şaman yaptı. Şaman o gün grup sözcülüğü göreğini gereği gibi yerine getirdi:

"Sözlerime politik bir noktaya işaret ederek son vereceğim," dedikten sonra Hürriyet Partililer hakkında şu ağır suçlamada bulundu, "Hürriyet Partisi mensupları 'siyasal ahlak' konusu üzerinde konuşurken çok ihtiyatlı olmalıdırlar," dedi.

Bu sözler, Haluk Şaman'ı yakından tanıyanlar üzerinde hiç de hoş olmayan bir etki yarattı. DP büyük kongresinde "İspat hakkı" yanlısı, 19'ları iskat önerisi dolayısıyla Adnan Menderes'in üzerine yürüyenlerden biri olan Haluk Şaman'ın bu davranışı bütün milletvekillerini derin derin düşündürdü.

Bundan sonra Ordu milletvekili Atıf Topaloğlu'nun, büyük gösteriler arasında CHP'den istifa ettiğini, DP'ye girdiğini gördük. Menderes o günlerde Atıf Topaloğlu'yla Ordu'ya gidiyor, Ordulular gereksinmeleri birer birer saptanıyor, bunların karşılanması için sorumlu kişilere gerekli direktifler veriliyordu. Bütün bu oluşumlar, gelecek seçimler için bir çeşit yatırım niteliğindeydi.

ÇANKAYA'DA EĞLENCE ALEMLERİ

O günlerde basına ispat hakkının tanınması, önemli konuların başında gelmekteydi. 18 Nisan 1956 gününün akşamı, Çankaya'da bütün kabine üyelerinin katıldığı bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda ne gibi sorunların ele alındığını öğrenmek için gazeteciler harekete geçtiler,

öğrendiğimize göre, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında önemli bir toplantı yapılmış, ekonomik durum üzerinde durulmuş, Rusya'nın bize karşı takındığı tutum, Amerikan yardımı gibi sorunlar görüşülmüştü. Bir gün sonra öğrendiğimize göre, aldığımız bilgiler kasıtlı olarak böyle verilmiş, bu kez biz atlamış duruma düşmüştük.

O gece Çankaya köşkünde düzenlenen Bakanlar Kurulu toplantısı değil, Akis dergisi yazarının bildirdiğine göre, tam bir eğlence toplantısıydı. Böylece gazetecilere güzel bir oyun oynanmış, kamuoyu önünde özellikle Hürriyet ve Tercüman gazeteleri oldukça zor bir duruma düşmüşlerdi.

O gece saat 21'de Ankara radyoevinde çalışan radyo sanatçıları, özellikle kadın sanatçılar köşke çağrılmıştı. Muzaffer İlkar, Cumhurbaşkanının zaman zaman radyoevine gelip alaturka müzik dinlediğini biliyordu. Köşkten bir pusula gelmişti. Bu pusulada yalnız kadın sanatçıların köşke gelmesi isteniyordu.

Sanatçılar Çankaya köşkünde özenle ağırlandılar. Cumhurbaşkanı'nın oturduğu pembe binaya girdiklerinde önce mermer hole alındılar, oradan tavanında üç tane avize sallanan büyük yemek odasına girdiler. Onun yanındaki aynalı salonda konuklar bulunuyordu. Yemek odasında Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Bakanlar vardı. Cumhurbaşkanı, Bakanları iftar vakti yanına çağırmıştı, yenilip içilmiş, sıra kulakların pasının alınmasına gelmişti. Devlet adamlarımızın bir bölümü viski, bir bölümü meyva suyu içiyordu. Bayar'ın elinde portakal suyu bardağı vardı. Muzaffer İlkar, sanatçıların başında huzura kabul edilmişti. Bayar, Muzaffer İlkar'ı karşıladı, alaturka müzik dinlemek istediklerini bildirdi ve her sanatçının kendi istediği, sevdiği parçayı söylemesini rica etti. Sanatçılar yerleştiler, kenarda bir ses alma aleti duruyordu. Fasıl banda alınacak ve zaman zaman dinlenecekti. Hanımlardan bazıları bu bandın Cumhurbaşkanının arşivlerinde saklanacağını düşündüler ve üzerlerine aldıkları tarihsel görevin sorumluluğunu duydular.

Salonda sanatçı hanımlardan başka hanım yoktu. Bayar, Bakanları yalnız çağırmıştı. Zaten biz gazetecileri yanıltan da bu olmuştu. Cumhurbaşkanı ziyafet verseydi ya da düzenlenen bir konser olsaydı elbette Bakanlar hanımlarıyle birlikte giderlerdi. Madem Bakanlar tek başlarına gelmişlerdi, o halde ülke sorunları görüşülecekti.

OKUNAN ŞARKILAR

Fasıl saat onda başladı ve bir küçük arayla sabahın birine kadar sürdü. Sanatçılar çok güzel şarkılar söylediler ve Cumhurbaşkanıyla konuklarına hoş bir gece geçirttiler.Koronun söylediği "Haydar, Haydar" şarkısı pek beğenildi.

"Ben melamet hırkasını kendim giydim kime ne? "

"Ar ve namus şişesini taşa çaldım kime ne? "

"Gah giderim Medreseye Hu çekerim Hak için."

"Gah giderim meyhaneye dem çekerim aşk için..." mısraları hep bir ağızdan, coşarak söylendi. Fahriye Caner, istek üzerine Rumeli şarkıları okudu. Bunların arasında,

"Edirne köprüsü taştan"

"Sen çıkardın beni baştan" türküsü özellikle alkış topladı. Aynı sanatçıların "Köşküm var deryaya karşı" şarkısı da büyük ilgi çekti.

Mefharet Atalay'ın "Neye baksam, neyi görsem" şarkısı gecenin sükse yapan şarkılarından biri oldu. Konuklar, sanatçıları alkışlıyor, ilgilerini esirgemiyorlardı. Bu arada Maliye Bakanı Nedim Ökmen, ses sanatçılarından Nursal Kemani'nin sanat anlayışıyla ilgilendi, Bakanların hemen hepsinin eğlendikleri görülüyordu. İçlerinde yalnız Etem Menderes son derece ağır ve ciddiydi.

Şarkılar devam ediyor,fasıldan fasıla geçiliyordu. Herkes coşmuştu. Vedia Tunççekiç'in kemence taksimi çok beğenildi. Nursal Kemani'ye gelince, o "Hâlâ kanayan kalbimi aşk ateşi dağlar" şarkısını söyledi.

Sanatçılar için yandaki odada ayrı bir masa donatılmıştı ve masanın üzerinde kuş sütüne kadar her şey vardı.Hem de her şeyin en iyisi. O kadar ki, birçok sanatçı orada yiyip içtiklerini ahbaplarına günlerce anlata anlata bitiremediler. Hepsi de hiç bir yerde içkinin bu kadar iyisini içmediklerini, mezenin böyle iyisini yemediklerini belirtiyorlardı. Kendilerine köşkte gerçekten büyük konukseverlik gösterilmişti.

Bir ara Cumhurbaşkanı Celal Bayar odaya geldi ve sanatçılarla teker teker tanıştı. Kendilerine iltifatta bulundu. Bu arada genç sanatçı Nursal Kemani'yle ilgilendi. Nursal Kemani hem keman çalıyor, hem de şarkı okuyordu. Bayar, kendisinden babasının, kocasının kim olduğunu sordu, yakın ilgi göstermek lutfunda bulundu. Zaten hemen herkesin gönlünü almak istediği görülüyor, herkese ikramda bulunuyordu.

Bir süre sonra yeniden şarkılar başlandı. Yeniden viski kadehleri elden ele dolaştı. Sanatçıların arasında, örneğin Sevim Çağlayan gibi yıldızların bulunmamasına üzülen konuklar vardı. Bazıları kendisini aramışlardı. Vakit çok geç olmuş, gece yarısı arkada kalmıştı. Sanatçılara teşekkür edildi, bu arada bir yaver kendilerine Bayar'ın C.B. markalı sigaralarından birer paket verdi. Bu, manevi değeri çok büyük bir armağandı. Sanatçılar minnettar kaldılar. Sonra pembe binadan dışarı çıktılar. Cumhurbaşkanlığının resmi arabaları kendilerini bekliyordu. Şoförlere her sanatçıyı ayrı ayrı evlerine bırakmaları için talimat verilmişti.

Otomobiller köşkün dış kapısından çıkarken iki gazeteciyle karşılaştılar. Bunlar Bakanlar Kurulunun toplandığını işitmişler, bu nedenle gelmişlerdi. İstedikleri şey, çıkış kapısında bir Bakanı yakalamak, ondan ne gibi "memleket sorunları"nın görüşüldüğünü öğrenmekti. Ama resmi otomobillerin içinde Bakanlar yerine Ankara Radyosu sanatçılarını görünce olayın gerçek niteliğini anladılar.

OLAYIN YANKILARI

Çankaya köşkündeki bu eğlence aleminin Dünya gazetesine kısaca yansıması üzerine, bu gazetenin Ankara muhabiri Oktay Ekşi, Çankaya karakoluna götürüldü, orada kendisine eziyet edildi. Aynı akşam, aynı karakola başka bir gazete muhabiri de götürülmüş, çeşitli hakaretlerle karşılaşmış, bir foto muhabiri dövülmüş, iki muhabir de polis müdürlüğünde alakonulmuştu. O zamanın polisi özellikle bu gibi konularda büyük bir titizlik gösterirdi.

Oktay Ekşi, Ankara valiliğine baş vurarak silah taşımak izni istedi. Ekşi dilekçesinde şöyle demekteydi:

"Gazeteciyim, mesleğimin yerine getirilmesi sırasında önemli tehlikelerle karşılaşmaktayım. Bu durumumun dikkate alınmasını ve tabanca ruhsatı almamı mümkün kılacak işlemin yerine getirilmesini saygılarımla rica ederim."

Karakola götürülüp dövülen, hakaret gören gazeteciler ertesi gün arkadaşlarına bütün bu olup bitenleri anlattılar. Bunlardan Seyfettin Turhan'la birlikte çalışıyorduk. Her akşam Çankaya'ya çıkıyor, gidip gelenleri izliyorduk. Bu izleme sırasında, iki kişi Seyfettin Turhan'ın yanına yaklaşarak ne beklediğini sordular. Seyfettin Turhan'ın,

"Gazeteciyim," demesi üzerine bunlardan biri ötekine döndü. "Gazeteciymiş, eşek oğlu eşek," dedi. Adamların her ikisinin de sivil polis olduğu, bu tanıtma biçiminden anlaşılıyordu. Öte yandan Oktay Ekşi, Altan Öymen, Aydın Köker, foto muhabiri Hikmet Tanılkan Çankaya köşkünde bir şölen düzenlendiğini duymuşlardı. Kendilerine bu şölende yine alaturka fasıl yapılacağı haberi verilmişti.

Gazeteciler radyo sanatçılarını bekleye dursunlar, beri yandan bir cipin içinde Emniyet Birinci Şube Müdürü Şadan Ferit Kansoy bulunuyordu. Şadan Ferit, iki postada gazetecileri topladı, bir bölümünü Çankaya karakoluna götürdü, orada foto muhabiri Hikmet'i dövdü, Seyfettin Turhan'a sövdü, Oktay Ekşi'ye de polislik önerisinde bulundu. Bir bölümünü de Emniyet Müdürlüğüne çekerek, onlara orada eziyet etti. Polislik önerisi aynı zamanda Altan Öymen'e de yapılmıştı. Gazetecilere karşı savrulan küfürler, yapılan hakaretler gerçekten çok kaba, ağıza alınmayacak kadar ayıp ve çirkin sözlerdi. Menderes'in polisleri gazetecilere karşı bu tür davranışlarda hiç bir sakınca görmüyorlardı.

BİR RÖPORTAJ

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti çok yerinde bir karar almış, kendi üyeleri arasında çeşitli gazetecilik dallarında yarışma açmıştı. Yarışmanın röportaj dalında İ.Y. imzalı bir gazeteci ödül kazanmıştı. Bu yazıyı, o günün koşullarını dile getirmesi bakımından ilginç bulduğum için aynen buraya aktarıyorum:

"Son yıllarda büyük bir üne ulaşan Şükrü Özer'i kim tanımaz? Sesini tarife kalksanız güzel kelimesi pek zayıf kalır. Kendisini tarife karar verseniz kolay kolay kelime bulamazsınız. Esasen bir bakıma Şükran Özer'in sesinin kendi güzelliği, kendi güzelliğini de sesi üne ulaştırmıştır, demek daha doğrudur. Yani sizin anlayacağınız, bir tür yumurta ve tavuk hikayesi...

Fakat bilir misiniz, güzellik ve ün, bütün gözlerin kendi üzerinde toplanması da, çoğu zaman insanı sıkıntıya sokmaktan ve şikayete yol açmaktan geri kalmaz. Nitekim Şükran Özer'in de bir şikayet konusu, bu noktadan doğuyor. Ünlü ses sanatçısı:

"Bıktım artık şu dedikodulardan," diye dert yanıyor. "Niye Şükran Özer adını ağızdan düşürmezler bilmem ki... Örneğin bakınız, geçenlerde radyoda Necmi Rıza'yla beraber bir programımız vardı. Bir

iki şarkıyı beraber okuduk. Programı beğenmişler. Haftaya aynen tekrarladık. Vay, sen misin beraber okuyan, sen misin program hazırlayan? Hemen beni Necmi Rıza ile evlendirivermişler. Nikahımızın iki şahit ve dört davetli önünde gizli olarak nasıl kıyıldığını, bütün ayrıntılarıyla yaymışlar. Telefonla, telgrafla yapılan tebriklerden kurtulmak için Necmi Rıza da, ben de akla karayı seçtik."

"Vah, vah üzüldüm doğrusu."

"Niye? "

"Haberim olsaydı, ben de bir tebrik telgrafı sarkıtıverirdim de."

"Teşekkür ederim. Sarkıtmış kadar oldunuz. Sonra efendim, şimdi de tutturmuşlar, başka hava çalıyorlar."

"Bu yenisi nasıl? "

"Guya bazı büyüklerle ahbaplığım varmış."

"Kimmiş bu büyükler? "

"Hiç canım, büyük deyince, anlayıverin işte."

"Anlayamadım ama neyse, siz devam edin."

"Evet, işte büyüklerle olan bu ahbaplığım yüzünden radyoda astığım astık, kestiğim kestikmiş. Maaşları bile ben tayin ediyor, müdüre emir veriyormuşum. Halbuki böyle olsa, önce kendi maaşımı yükseltirim de ayda 250-300 liraya eşik aşındırmam, değil mi? "

"Hakkınız var. Ayda ne kazanırsınız, Şükran hanım? "

"Konservatuvardan aldığım maaş, radyodan gelen ve aradaki ek konserler, taş çatlasa ayda altı yüz lirayı geçmez."

"Siz de hayat pahalılığı ve kazanç azlığından şikayetçisiniz şu halde? "

"Tabii değil mi? Bu zamanda 600 lira nedir ki? "

Gümüşsuyu, Kamarot sokağında güzel bir apartmanın ikinci katında annesi ve erkek kardeşiyle oturan Şükran Özer'e, konuştuğumuz odayı ve bitişik salonu süsleyen pahalı ve zevkli eşyayı göstererek sordum:

"Bunları her halde paranın daha kıymetli zamanında almışsınız? "

"Evet, üç yıl kadar oluyor alalı. Fakat bu eşyadan bıktım artık. Her gün aynı şey. Değiştiremiyorum da..."

"Niye değiştiremiyorsunuz? "

"Kısmetse yeni evimize yakında çıkacağız. Artık oraya göre möble almak istiyorum."

"Yeni bir ev mi inşa ettiriyorsunuz? "

"Evet. Arnavutköy üzerinde Etiler kooperatifinin inşa ettirdiği

evlerden biri de benim. Yalnız biraz pahalıya çıkıyor ev."

"Niye? "

"Tip projede hayli değişiklik yaptırdık. Sonra ev de büyük."

Bu arada Şükran Özer'in annesi söze karıştı:

"Ev demesene kızım. Koskoca 10 odalı bir villa oluyor. Hizmetçi, uşak odaları hep ayrı. -Bana döndü- Sonra oğlum, evin malzemesine de dikkat ediyoruz. Örneğin İstanbul'da istediğimiz gibi güzel fayans bulamadık. Aradık, taradık, hiç birini beğenmedik. Nihayet ta İtalya'dan özel surette fayans getirmek zorunda kaldık."

"İtalya'dan gelen fayansları kim beğendi? "

"Şükran gidip aldı. Esasen Şükran yılda iki kez Avrupa'ya gitmeden yapamaz."

Şükran Özer burada tekrar söze karıştı.

"Vallahi, ne bileyim, olmuyor işte. Yılda iki kez Avrupa'ya gitmesem rahat edemiyorum."

"Nereye gidersiniz? "

"Daha ziyade İtalya, Fransa ve İspanya'ya. Temmuz'da yine gideceğim."

"Turistik gezilere mi katılırsınız? "

"Yok canım, ne münasebet? Normal şekilde ve yalnız geziye çıkarım."

"Yeni villanıza yeni eşyalar da alırsınız bu defa. Bakın, sormayı unuttum, villa kaça çıkıyor? "

"Henüz kesin belli değil ama, her halde 100 bin liradan aşağı çıkmayacak. Bir ihtimal, 120.000 lirayı bulacak."

Sevimli sanatçımızın bu cevabı üzerine bir an durdum ve aklıma gelen soruyu sormadan yapamadım:

"Şükran hanım bir nokta zihnimi kurcaladı, izninize sığınarak sormak istiyorum."

"Nedir efendim? "

"Az önce şikayet konusu yaptığınız 600 liralık maaşla, 100.000 liralık villayı bir türlü uzlaştıramadım da..."

Bu noktada Şükran Özer'in annesi söze karıştı ve merakımı şu şekilde giderdi:

"Ah, evladım, biz ne güne duruyoruz? Köşede bucakta bizim de birkaç kuruşumuz var."

Bu sırada telefon çaldı ve Şükran Özer pencere yanındaki beyaz

bakaliten yapılmış şık telefonun yanına gitti. Giderken kucağındaki küçük beyaz köpek yavrusunu da yere bırakmıştı. Annesi yerinden kalkarak bu sevimli yavruyu kucağına aldı. Bir yandan da bana dert yanıyordu:

"Çok sevimli ama, bakımı, beslenmesi öyle zor ki...Belki 10 çeşit Avrupa maması tecrübe ettik. İki defa hastalandı. Neyse, şimdi iyi. Nasıl, gerçekten sevimli değimli? "

Bu bembeyaz tüylü köpek yavrusunun sevimliliğini kabul etmemek, gerçekten insafsızlık olurdu.

"Anneciğim bak,telefonda konuştum da aklıma geldi," dedi Şükran Özer. "Benim adak mumlarım da var. Daha dikemedim."

Tabii hemen soruyu yapıştırdık.

"Neye mum adadınız? "

"Kazancı yokuşundaki Sofu babaya."

"Niye? "

"Annem hastalanmıştı da, iyileşsin diye adadım. İnancım fazladır benim. Sık sık mum adarım. Her kurban bayramı da biri adak olmak üzere iki kurban keseriz. Akşamları yatarken daima dua ederim. Uğura da çok inanırım. Nitekim yeni bir hizmetçi aldık mı, onu takip eden günlerin olaylarını iyice incelerim. Örneğin hizmetçinin eve gelişinin ikinci günü annem hastalandı ya da yolda ayağım burkuldu değil mi? O hizmetçiye uğursuz damgasını yapıştırır ve derhal kovarım."

Çapa Kız Sanat Okulunu bitirdikten sonra İstanbul konservatuvarına girip üç yıl piyano öğrenimi yapan, bu üç yılın sonunda bir olup bittiyle Türk müziği bölümüne geçen ve sonuçta bugünkü üne ulaşan Şükran Özer'e son soruyu sormanın sırası gelmişti:

"Şükran hanım," dedim. "Evlenmeye niyetiniz yok mu hiç? "

Kahkahayla gülerek bu soruma şu karşılığı verdi:

"Hiç niyetim yok. Hem böyle serbest olmak daha iyi değil mi? "

Şükran Özerdaha sonra "Tütüncü İhsan" diye anılan bir tüccarla evlenmişti. Bu kişi eğlenceyi çok seven, devrin ileri gelenleriyle sıkı ilişkisi olan biriydi. Zaman zaman evinde saz alemleri düzenleyerek, sabahlara kadar süren eğlenceler yaptığı dilden dile dolaşırdı. Bu eğlencelere devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da katıldığı dolaşan söylentiler arasındaydı.

DİLBER COLETTE

1955 yılının kasım ayı içinde Ankara Palas'ın pavyon bölümünde

Colette adlı 21 yaşında sarışın, genç ve güzel bir Fransız kızı striptiz yapmaktaydı. Bu kızın güzelliği ve çırılçıplak soyunması Ankara sosyetesini çileden çıkarır hale gelmişti. Bu güzel kadınla ilgili olarak 5 Kasım 1955 tarihli Akis dergisinde çıkan bir röportajı da burada sizlere aktaracağım.

"Colette Jerry, son zamanlarda moda olan striptiz uzmanıydı. Yani müşterilerin önünde, müziğe uyarak soyunuyordu. Eldivenlerinden başlıyor, elbisesi onu izliyor, sutyeni çıkıyor ve -kanun bizde daha fazlasını yasak ettiğinden- Havvanın incir yaprağını hatırlatan, hatta ondan da ince bir siyah tül parçasıyla kalıyordu. Her akşam hayranları Colette'i zevkle izliyorlardı. Hani bu Fransız lokumu seyredilmeyecek gibi de değildi.

Trup Fransa'dan gelmişti ve artistlerden birinin, Zambella'nın adını taşıyordu. Seyirciler gözleri önünde yedi kadın görüyorlardı. Ama aslında bunlar beş kadın ve iki erkektiler. Ama Zambella ve bir arkadaşı truplarındaki kadınlardan bile daha fazla dişi olmayı biliyorlardı. O kadar işveli, o kadar ateşli görünüyorlardı ki...Zambella'nın makyajı tam iki saat sürüyordu. Ama o makyajdan sonra kendisini bir kadından ayırmanın olanağı yoktu. Paris'ten geliyordu. Orada Carrousel adlı kabarenin baş artistlerindendi. Burası erkeklerin kadın kılığında numara yaptıkları yerdi.

Bakınız bu yaman erkek-kadın neler anlatıyor:

"Ben Opera'da işe başladım. Baktım ki ekmek yok. Böyle bir trup kurmak geldi aklıma. Hemen turnelere çıktık...Fransa'da çok tutuldu. Sonra yabancı memleketleri dolaşalım dedik...Hem para var, hem de iyi oluyor... Malum ya tebdili mekanda ferahlık vardır. Bazı memleketler hariç bütün Avrupa memleketlerini gezdik. Bir ara Güney Amerika'ya da uzandık. Nihayet Türkiye'den de teklifler aldık. Önce fuar münasebetiyle İzmir'e geldik. Göl gazinosunda iki ay çalıştık. Halk bizi çok tuttu. Şimdi burada çalışıyoruz. Bir ay kadar kalacağız. İstanbul'da Cordon Bleu bizi angaje etmeye çalışıyor, ama bakalım..."

Fakat trup'un büyük bir derdi var: kazandıkları parayı dışarı çıkaramıyorlar. Ücretleri Türk lirasıyla ödeniyor, iyi de para alıyorlar, ama ne fayda. Daha önce kendilerinin kaç Türk lirası alacakları söylenilmiş. Bir Türk lirasının da 120 frank ettiği bildirilmiş. Onlar da Türkiye'de kazandıkları paraları bir lira, 120 frank karşılığı olarak götürebilecekleri düşüncesiyle gelmişler. Şimdi acı gerçek kafalarına dank

etmiş.

"Bu şartlar altında iyi bir trupun Türkiye'ye gelmesine imkan yok. Biz de bilseydik gelmezdik. Zira truplar yabancı memleketlere para kazanmak için giderler, boğaz tokluğuna çalışmak için değil... Döviz çıkaramayınca, durumumuz bundan başka şey olmuyor...O yüzden, bundan böyle Türkiye'de, başka yerlerde iş bulamayan, açlıktan ölmemek için angajman kabul eden truplar seyredeceksiniz. Hem gözlerinize yazık olacak, hem de vereceğiniz paraya. Zira nihayet onlara da Türk lirası olarak birmiktar para ödeyeceksiniz."

COLETTE'NİN ANLATTIKLARI

Colette, trupun en gözde artistidir. Akşamları seyirciler, özellikle erkek seyirciler en ziyade onu hayranlıkla seyrediyorlar. Genç kız da bundan son derece memnun. Bütün artistler içinde en fazla konsomasyon yapan da o...Ama içmeye mecbur olduğu yerli şampanyalardan hiç hoşlanmıyor. Ah Fransız şampanyaları, diyor.

Fakat Türkiye'ye geldiğinden dolayı son derece memnun. Kendi anlattığına göre yaşamının en büyük onuruna burada sahip olmuş ve Devlet Başkanının önünde striptiz yapmış.

"Sayın Celal Bayar, beni hem İzmir'de, hem de burada birkaç kez seyretmek lutfunda bulundular. Çok demokrat bir Devlet Başkanınız var. Halkın arasına girmekten son derece hoşlanıyorlar. Benden iltifatlarını da esirgemediler. Sayım günü akşamı da buraya yeniden teşrif ettiler. Yanlarında B.M.M. Başkanı Refik Koraltan ve yaverleri de vardı. Kendilerini, dediğim gibi İzmir'de Göl gazinosundan tanıyordum. Burada da görünce son derece sevindim. Göl gazinosuna iki üç kez "resmen", birçok kez de "Özel" surette gelmişlerdi. Sanıyorum ki benim numaramla ilgilenmek lutfunu esirgemediler. Bu benim için büyük bir şereftir."

Colette yalnız Devlet Başkanımızın değil, aynı zamanda Başbakan Adnan Menderes'in önünde de striptiz yapmıştır. Başbakanımız da kendisini seyretmek ve alkışlamak şerefini lütfetmiştir. Fransız yıldızı, "Bir kabare artisti her yerde bu şerefe nail olmaz. Şimdiye kadar ne bir Başbakan'ın ne de Devlet Başkanının önünde numara yapmıştım; oysa striptiz artık başlı başına bir sanat haline gelmiştir. Ne yazık ki bunu orada anlamıyorlar ve protokol mani olmaya çalışıyor. Devlet Başkanını,

Başbakanları kabarelerde kimse görmüyor. Oysa burada herkes gerçek halk adamı. Onun için seyircilerimin arasında bu kadar seçkin kişileri bulunuyor. Hele Bakanlarınızı, hemen her akşam burada görebiliyorum. Türkiye'ye geldiğimden dolayı işte bunlardan ötürü çok sevinçliyim. Mesleğimizin şerefi artıyor."

Genç dansöz, Türk kadınlarının giyinişini de beğeniyor. Ancak kendisi, anlattığına göre Paris'te Jacques Fath'dan giyiniyormuş. Bu her halde numarasını yaparken giydiği elbise olacak. Yoksa, para mı dayanır? Gerçi Colette'in bol kazandığına zerre kuşku yok...Ama ne de olsa...

Colette burada da Türk kumaşından, Türk terzilere elbiseler diktirmiş. Onları da övünerek gösteriyor.

COLETTE ÖLDÜ

Colette bir süre daha Ankara'da çalıştıktan sonra Beyrut'a gitti. Orada zehirlenerek öldürüldü. Olay şöyle olmuştu:

Colette, Beyrut'ta da büyük ün yapmıştı. Şehrin büyük iş adamlarıyla politikacıları her gece onu seyretmeye geliyorlardı. Özellikle politikacılarla sıkı ilişkiler kurmuştu. Bunların arasında eski Cumhurbaşkanı El Houry'nin -ille bir Cumhurbaşkanı olacak- oğlu Habib de vardı.

Colette bir gece Habib'i aradı. Habib, "Gelemem," dedi. Colette ısrar etti. Bunun üzerine Habib, başka biriyle buluşacağını ileri sürdü ve gece yarısından sonra gelebileceğini söyledi. Kadın uyuşturucu madde düşkünüydü. Uyku hapı alarak yattı. Habib gece geldi, kapıyı çaldı, ama kapıyı açan olmadı.

Habib çekip gitti. Ertesi gün otel hizmetçileri Colette'in kapısını çaldılar cevap alamayınca bir maymuncukla odaya girdiler. Colette, yarı çıplak yatağına uzanmış yatıyordu. Hizmetçi kadın Colette'in nabzını tuttu, henüz ölmemişti. Hemen hastaneye kaldırıldı. Başhekim güzel kadınla bizzat meşgul oldu. Midesi yıkandı. Bu kaza mıydı, intihar mıydı, henüz belli değildi. Yapılan müdahele sonucu Colette kendine geldi, çok yorgun ve bitkin bir haldeydi.

Vakit öğleyi bulmuştu. Başhekimin oda kapısı şiddetle vuruldu. Colette ölmüştü. Otopsiye gerek görülmedi. Çünkü bazı nüfuzlu ellerin bu işte parmağı vardı. Birkaç gün sonra Colett'in vücudunda arsenik

izlerinin var olduğu söylentileri dolaşmaya başladı. Ve yine bu söylentilere bakılırsa, kendine geldikten sonra arsenik verilerek öldürülmüştü.

MR. RANDALL TÜRKİYE'DE

Demokrat Parti, siyasal bunalımlar, ekonomik alanda meydana gelen zorluklar dolayısıyla yeni birtakım girişimlerde bulunmaya karar verdi. Akıllarına ilk gelen şey Amerika'dan kredi sağlamaktı. B. Amerika Başkanı Eisenhower'in özel müşaviri Mr. Randall bu amaçla Ankara'ya geldi. Cumhurbaşkanı Bayar, Başbakan Menderes başta olmak üzere çeşitli hükümet yetkilileriyle görüştü. Bu arada CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'le de görüşmeyi unutmadı.

Randall'ın görüşmeleri hakkında gazetelerde her gün yayınlar yapılıyor, Amerika'dan sağlanacak kredilerle yapılacak yatırımlar konusunda haberler veriliyordu. Resmi kişilerin kendisine büyük ilgi gösterdiklerini gören Randall, sonunda bir açıklama yapmak gereğini duydu ve, "Ben buraya açık çekle gelmedim," demek zorunda kaldı. Ankara'dan ayrılırken de, "Amerika'ya dönmemle mucize yaratılmış olmayacak," dedi. Randall'ın bu sözleri bütün umutları bir anda ortadan kaldırmış oldu.

Randall'ın Ankara'da bulunduğu günlerde ağırlandığı "Hariciye Köşkü'nde CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'i çağırıp kendisiyle 45 dakika görüşmesi DP çevrelerinde hiç de olumlu karşılanmadı. Hele bu haberi yalnız benim gazeteye yazmam, bu çevrelerdeki hoşnutsuzluğu kızgınlığıya dönüştürdü. Hükümetin çağrılısı olarak Ankara'ya gelen bir yabancının muhalefet partisi Genel Sekreteri'yle görüşmesi DP'lileri çileden çıkartmıştı.

1956 yılının şubat ayında bu konuyla ilgili olarak yazdığım haber şuydu: "Öğrendiğime göre, Amerikalı müşavir Randall'ın hükümetine vereceği raporda, muhalefetin görüşü de yansıtılmış olacaktır." Bu haber üzerine Zafer Gazetesi"nde beni eleştiren bir başyazı yayınlandı. O günlerde Milletvekili olan Burhan Belge'nin kaleme aldığı bu yazılar, doğrudan doğruya Başbakan Menderes'in görüşünü yansıtırdı.

Amerikalı müşavir Ankara'dan ayrılmış, ama onunla ilgili yayınlar henüz bitmemişti. Başbakan Menderes'in konuya karşı faz la duyarlılık gösterdiği, Randall'ın CHP Genel Sekreteriyle görüşmesini bir türlü

sindiremediği, iktidara yakın gazetelerde yapılan yayınlardan anlaşılmaktaydı. Bu haberlerde, "Başbakan Kasım Gülek'in Randall'la konuşmasını açıklamasını istiyor", "Amerika bize para verecek diye telâşlandılar. Amerika bize para verirse etinize mi batacak?" gibisinden çirkin cümleler birbirini izliyordu. Sonunda Gülek bir açıklama yapmak zorunda kaldı. "Randall'la ancak Türkiye'nin hayrına olan şeyler konuştuğum bir gerçektir," dedi ve bu görüşmeyi Randall'ın çağrısı üzerine yaptığını bildirdi.

Bu çağrı dolayısıyla Zafer Gazetesi'nde çıkan ve beni eleştiren başmakaleden parçalar almadan geçemeyeceğim. İmzasız olarak 9 Şubat 1956 tarihinde yayınlanan bu başyazıda, Vatan Gazetesi'nde görüşmenin sadece yapıldığını belirten bir haberin yayınlandığı, Hürriyet Gazetesi'ndeyse, Randall'ın Kasım Güleği çağırdığı, ekonomik ve mali durumla bunun çareleri hakkında muhalefetin görüşünün öğrenildiği, Gülek tarafından yapılan açıklamanın hazırlanacak raporda yer bulacağı ve Amerika'nın yapacağı yardımı etkileyeceği konusunda ayrıntılı olarak bilgi verilmesi üzerinde durulup şöyle denilmekteydi:

"Hürriyet Gazetesi'nin bu iddiaları sorularak Mr. Randall'dan öğrenilmiş hususlar mıdır, yoksa Kasım Gülek'le görüşüldükten sonra varılmış birtakım Karakuş'i hükümler midir? Soruyoruz, çünkü bunun önemi vardır. Raporda Kasım Gülek'in düşüncelerine yer verilecekmiş. Amerikan hükümeti Türkiye işini görüşürken Kasım Gülek'in düşünceleri de rol oynayacakmış.

Mış ve mış...

Ya doğru dürüst gazetecilik yapacağız ya da muhabirlikle müzevirlik arasında bir ayniyet (benzerlik) bulunduğunu kabul ve itiraf edeceğiz. Onun için Hürriyet Gazetesi'nin lütfen açıklama yapmasını istiyoruz.

"Raporda yer alacaktır", "Amerikan hükümetinin kararında bu görüşmeler rol oynayacaktır" gibi hükümleri ancak Mr. Randall'ın bileceğine göre Hürriyet Gazetesi'nden soruyoruz: Kasım Gülek-Randall görüşmesine bu kadar önem verilmesi gereğini nerden çıkarmıştır? Bu gün şu kadar yüz bin bastık, bu noter huzurunda saptanmıştır, demek yeterli değildir. 'Randall'ın veya yardımcılarının veya Amerikan Büyükelçisi'nin muhabirimiz falana bunu böyle söylemiştir' demek gerek. Aksi takdirde yüz binlerce gazete sayısının değeri, doğru dürüst haber vermek bakımından sıfıra iner. Bu sorumuzun cevabını tirajı oranında

ciddî olmak zorunda bulunan Hürriyet Gazetesi'nden soruyoruz ve cevap bekliyoruz.

BURADAKİ MUHABİRİNİ SORGUYA ÇEKMEK ZAMANIN ELBETTE Kİ GÖZ ÖNÜNE ALACAĞIZ.

Neden:

Koca bir gazete, şerefli bir gazete buradaki muhabirinin kapkara heveslerine ve öteden beri siyahiliği, yani karanlığıyle belirlenen vicdanî küsuf ve husufuna alet edilemez.

Kanaatımız:

Hürriyet ne dediğimizi anlayacak ve kamu oyunu bu hususta aydınlatmakta asla tereddüt göstermeyecektir."

Bu sözler, benim gazeteden kovulmam için kaleme alınmıştı. Ama gazetenin sahipleri, benim sadece gazetecilik yaptığımı biliyor, kararlarını ona göre veriyorlardı.

"GÖZÜNÜ SEVDİĞİM DEMOKRASİ"

Eski Başbakanlardan Recep Peker'in ölüm yıldönümü dolayısıyla 1 Nisan 1956 günü gazetede bir yazı yazmış, Peker'in kişiliği, siyasal anlayışı hakkında işittiklerimi bu yazıda açıklamıştım. "Gözünü sevdiğim demokrasi" başlığını taşıyan yazıda, bazı insanların ölümünden sonra değerlerinin daha çok anlaşıldığını belirtmiş ve şöyle demiştim:

"Recep Peker merhum, sağlığında haşin, kaba bir adam olarak tanınırdı. Demokratik hak ve özgürlükleri inkâr eden bir düşünceye sahip olduğu kanaati vardı. Fakat öldükten sonra onun ne kadar sakin, anlayışlı, insan hak ve özgürlüklerine ne kadar saygılı bir adam olduğu anlaşıldı.

Bir gün Adana Milletvekili Cavit Oral'la konuşurken bana şunları söyledi:

'Ben, Recep Peker'i çok yakından tanıyan insanlardan biriyim. Bazı kimseler onun tek partili yaşamın hararetli yanlısı, memleket yönetiminin tekelden yürütülmesini isteyen bir insan olarak görürdü. Gerçekte durum hiç de öyle değildi.

'Günlerden bir gün CHP Meclis Grubu toplantısında söz alan genç milletvekilleri rejim sorunlarını tartışma konusu yaptılar. Peker de söz alarak, bu konulardaki düşüncelerini anlattı. Bunu diğer genç milletvekillerinin konuşmaları izledi. Tartışmalar hayli hararetli anlardan

geçti. Peker ikinci kez kürsüye çıktı, iki saat kadar süren uzun bir konuşma daha yaptı. İleri sürdüğü düşünceler, demokratik düzenin uygulanmasında çok titiz ve dikkatli olunması gerektiği noktasında toplanıyordu. İçinde bulunduğumuz rejim bunalımının giderilmesine kendisinin de taraftar olduğunu, ancak bu sorunların hemen çözüme bağlanmasına olanak bulunmadığını anlattı.

'Peker kürsüden indi, yorgun ve bitkin görünüyordu. Yıkılır gibi koltuğuna oturdu. Cebinden çıkardığı mendille şakaklarından akan teri sildi ve yanında bulunan Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya dönerek şöyle dedi: 'Gözünü sevdiğim demokrasi. İşte insanı böyle şakır şakır terletirler."

Cavit Oral sözlerini şöyle sürdürdü:

'Yine bir grup toplantısındaydı. Kürsüye çıkan genç milletvekilleri Başbakanı fena halde sıkıştırıyorlardı. O günlerde 12 temmuz bildirisi yayınlanmış, hükümetin tutumu hakkında gruba çeşitli önergeler verilmişti. Peker, 12 temmuz bildirisinin esaslarını doğru bulmuyor, CHP içindeki muhaliflere demokrasi rejiminin bir anda kurulamayacağını anlatıyordu. Söz alan milletvekilleri üst perdeden konuşuyor, hükümetin tutumunu şiddetle yeriyorlardı. Vakit hayli ilerlemişti. Peker kürsüye çıkarak şöyle dedi:

"Bugün sabahtan beri süren konuşmalardan grubun temayülünü öğrenmiş bulunuyorum. Bana düşen görevi yapacak, emaneti sahibine geri vereceğim."

Bu anda grupta hiç bir itiraz sesi yükselmedi. Oturuma bir saat kadar ara verildi. Peker soluğu Çankaya'da aldı ve derhal konuya girerek:

"Ben istifa ediyorum Paşam," dedi.

"Niçin? "

"Çünkü grubun bana güveni kalmamıştır. Bu koşullar altında bu makamda bir saniye bile duramam..."

"Güvenoyuna başvurdun mu? "

"Hayır, vurmadım."

"Başvur bakalım."

Peker bu davranışında haklıydı. O Çankaya'da temaslarını sürdürürken, arkadaşları kendisi hakkında güven belirten bir önergeye imza koyuyorlardı. Bir saat kadar sonra tekrar oturum başladı. Diyarbakır Milletvekili Vedat Dicleli sesinin çıktığı kadar bağırıyor,

Peker'e soruyordu, "Hani istifa edecektin? Ne çabuk da caydın. Şimdi arkadaşların senin için imza topluyor."

Başbakan oturduğu yerde kırmızı bir kalemle önündeki kağıdın üstüne bir şeyler çiziyor, hiç bir karşılık vermeden konuşmaları sessiz dinliyordu. Konuşmalardan sonra açık oya başvuruldu. CHP'li milletvekillerinden muhalif olanlar kırmızı, muvafıklar beyaz oy kullandı. Oylama sonunda Peker'e 35 milletvekilin muhalif olduğu görüldü. Peker sessiz, ama ağırbaşlı bir hava içinde salonu terketti.

Recep Peker, inandığı davaya bütün varlığıyla sarılan bir insandı. Bir gün yakınlarına, 'Herhangi bir konu hakkında arkadaşlarınızla görüş ayrılığında bulunabilirsiniz. Onunla karşılaştığınız zaman hiç renk vermeyecek, onu daima kazanmaya çalışacaksınız," demişti."

***

Dünya Gazetesi'nde Bedii Faik, Peker hakkında şöyle diyordu:

"Onun Başbakanlığı sırasında bir gün soy adlarından söz ederken "Recep Ayı" diye yazmış, bu nedenle çalıştığım gazete kapatılmıştı. Bu olay beni son derece üzdü. Başbakan o günlerde İstanbul'a gelmişti. Bir randevu alarak yanına gitmek olanağını buldum. Yüzüme baktı.

"Pek de gençmişsin," dedi ve sordu:

"O yazıyı sen mi yazdın? "

"Evet Beyefendi, ben yazdım,"

"Benden korkmuyor musun? "

"Hayır korkmuyorum."

Recep Peker, kulağıma eğilerek şu karşılığı verdi:

"Ama ben senden korkuyorum."

Peker'in hiç mi kusuru yoktu? Olmaz olur mu? Bu günün havası içinde onun ders alınacak sözleri ve gözetime sunacağımız tutum ve davranışları vardı. O tek partili dönemin Başbakanı'ydı. Sonra çok partili dönemlerin Başbakanları ortaya çıktı. Peker ve izleyen Başbakanlar arasında karşılaştırma yapmak insanı gerçekten düş kırıklığına uğratıyordu.

"KARAKOLLARDA DAYAK"

Aradan günler geçti. Bir gün, uzun yıllar Zonguldak Milletvekilliği

yapmış Sebati Ataman'la görüşürken, Recep Peker'in siyasal kişiliği hakkında ilginç bir izlenimini anlattı. Şimdi Ataman'ın anlattıklarını hiç bir şey eklemeden sizlere olduğu gibi aktarayım:

"1948 yılında Emniyet Genel Müdür yardımcısı olarak vazife görüyordum. İhsan Sabri Çağlayangil de idari işlere bakan Genel Müdür yardımcısıydı. Devrin İçişleri Bakanı, Şükrü Sökmensüer bir gün Köşk'ten telefon etti. Demokratların o günlerdeki tutumlarının CHP tarafından şüpheyle karşılandığını, bunların ihtilal metodlarıyla hareket ettiklerini, sonuç olarak bu partinin kapatılması gerektiğini ileri sürüyor, benden bu konuda bir rapor hazırlamamı istiyordu.

Vazifem icabı bütün dökümanlara sahip bulunuyordum. Bir rapor hazırlayarak bakana verdim. Yine o günlerde, siyasi partiler mahkeme kararıyla değil, hükümetin bir kararıyla kapatılabilirdi.

Sökmensüer bu raporu Başbakan Recep Peker'e verdi. Raporun bir süre sonra Peker tarafından tashih edildiğini, kırmızı kalemle "İhtilâl metodlarıyla hareket" edildiği yolundaki cümlenin çıkarılarak "kargaşalık çıkardıkları, taşkınlıklarda bulundukları" şeklinde düzeltildiğini gördüm. Vatandaşları birbirine düşürecek şeklinden daha hafif sözler Peker tarafından yazılmış, "Partinin kapatılması" hakkındaki mütalaayı ihtiva eden sayfa bir yanından öbür yanına kadar çizilmişti. Peker, bununla da kalmamış, "Bizim DP'yi kuran arkadaşlarımızın vatanperverliğinden şüphemiz yoktur" şeklinde cümleler de ilave edilmişti.

Burada dikkate değecek nokta, Sökmensüer'in Köşkten bana bu konuda talimat vermesi yanında, Recep Peker'in DP'nin kapatılması yolunda İnönü'ye karşı çıkmış olmasıydı.

Bu olaydan bir süre sonra Peker beni İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne tayin etti. İstanbul'a hareketimden önce beni kabul ederek şöyle dedi:

"İstanbul'da asayiş bozulmuştur, hırsızlık artmıştır. Senden istediğim şudur: Eşirra (Şerirler) karşısında zabıtanın yılgınlığını bertaraf edeceksin, bu bir. Hırsızlığı önleyeceksin, bu iki. Karakollardan dayağı kaldıracaksın, bu üç. Polisin parti mücadelesinde mutlak tarafsız olmasını temin edeceksin, bu da dört."

Bu talimatı aldıktan sonra İstanbul'a gittim. Haydarpaşa'da trenden inerinmez gazetecilere verdiğim demeçte, "Karakollardan dayağın gölgesi bile kaldırılacaktır," dedim. Bu hususta dikkat edeceğimi söyledim.

O günlerde yabancıların pasaport işleriyle meşgul olan Dördüncü şubeden çok şikayetler oluyordu. İlgililere şöyle dedim, "Bütün müracaatlara her şeyden önce evet karşılığı verilecektir. Eğer kanunsuz bir muameleyle karşı karşıya gelirseniz, ilgiliyi bana getireceksiniz. Hayır, sözünü ben söyleyeceğim." Bu suretle rüşvet, büyük ölçüde önlenmiş oldu. Yabancılar, bizim bu tutumumuzdan çok memnun kalmışlardı."

Sebati Ataman sözlerini şöyle sürdürdü:

"Kocaeli Milletvekili Fazıl Şerafettin Bürge, yine o tarihlerde İstanbul Parti Müfettişi olarak vazife görüyordu. Emrindeki sivil polis memurlarıyla İstanbul Valisi'ni bile takip ettiriyordu. Emrine bir de otomobil tahsis edilmişti. İlk işim bu sivil polis kadrosunu kaldırmak, emrindeki otomobili de Emniyete getirmek oldu.

Prof. Fahreddin Kerim Gökay, İstanbul'da Vilâyet İdare Heyeti İkinci Başkanı olarak vazife görüyordu. CHP'liler hesabına adam toplatılması için bana talimat veriyor, ben de kendisine, "Polis adam toplamaya memur değildir," diyordum. Ankara'dan Ahmet Demir telefon ediyor. "Köşkten telefon ediyorum. Demokratların geçit resmine katılmasına mani olacaksın," diyordu. "Hayır," dedim. "Eğer Demokratların geçit resmine katılmasına müsaade etmezsek o zaman hadise çıkar," karşılığını verdim. Başka türlü mes'uliyet kabul edemeyeceğimi söyledim. DP İl Başkanı Avukat Kenan Öner'le görüştüm. Demokratlar onar kişilik gruplar halinde geçit resmine katıldılar, hiç bir hadise de olmadı. Geçen bu olaylardan sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden Bakanlık Tetkik Kurulu üyeliğine nakledildim. Böyle bir nakil ilk defa yapılmaktaydı. İstanbul Emniyet Müdürlüğü, Vali olmak için bir basamak vazifesi görürdü. Bende bu kaide bozulmuş oldu."

Sebati Ataman geçmiş günlere ait anılarını dile getirirken güldü, "O günlerde İstanbul'da ne arasan bulunmuyordu. Bir gün telefon çaldı. İstanbul'daki Ordu Komutanı Asım Tınaz Paşa, "Müdür bey, bana bir tırnak makası tedarik edin," diyordu. Neye uğradığımı anlayamamıştım. "Burası Emniyet Müdürlüğü Paşam, yanlış yeri aradınız," diyerek telefonu kapattım.

Yine bir gün, "Ankara'dan arıyorlar," diye haber verdiler. Dışişleri Bakanı Hasan Saka'nın eşi telefondaydı. Benden Beyoğlu'nda sarraf Saran'a, iki Cumhuriyet balosu bileti göndermemi istiyordu. Hayret

etmemek mümkün değildi. "Hanımefendi, Emniyet Müdürlüğü Cumhuriyet Balosu bileti dağıtmıyor," diyerek telefonu kapattım. Karşımdakilerin ne hale geldiklerini, kolayca tahmin ediyordum. İşte, İstanbul'daki Emniyet Müdürlüğüm sırasında aklıma gelen olaylardan bazıları..."

NEYE GÖRE HAREKET ETMELİ?

Anayasa'da şöyle bir hüküm var:

"Madde 87-Meclis görüşmeleri açıktır ve ilgili Meclisin tutanak dergisinde tam olarak yayınlanır.

Meclisler, İçtüzük hükümlerine uygun olarak kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı ilgili Meclis kararına bağlıdır.

Meclislerdeki açık görüşmelerin her türlü vasıta ile yayımı önlenemez."

Bu maddeden anlaşıldığına göre, Meclisler gizlilik kararı vermedikleri sürece yapılan görüşmelerin gazetelerde yayınlanması hiç bir koşula bağlı değildir. Bir milletvekilinin, bir başka milletvekili hakkında hakaret edici nitelikte bir söz kullanması halinde de yazılmasına engel yoktu.

Günlerden bir gün Ulus Gazetesi'nde bir haber yayınlandı. Bu haberde Ankara Cumhuriyet Savcısı'nın, gazete yazışleri müdürlerini çağırarak onlarla "özel" nitelikte konuşma yaptığı, Meclis görüşmelerinin gazetelere yazılışında büyük bir titizlilik gösterilmesini istediği, kaba, tahkir edici nitelikte olan sözlerin yazılmamasını öğütlediği bildirilmekteydi.

Bu haber gazetecilerden çok bazı milletvekilleri üzerinde büyük etki yaptı. Hürriyet Partisi'nden Burdur Milletvekili Prof. Fethi Çelikbaş, CHP'den Kars Milletvekili Turgut Göle, birer soru önergesi hazırlayarak haberin ne dereceye kadar doğru olduğunu Adalet Bakanlığı'ndan sordular. Bu sorularda çağrının hangi nedenlerle yapıldığı, bu şekilde uyarıcı netilikte konuşma yapmanın Cumhuriyet Savcısı'nın yetkisine girip girmediği sorulmaktaydı.

Biz bu sorulara verilecek cevabı beklerken,Ulus Gazetesi'nde ikinci bir haber yayınlandı. Haber şöyleydi:

"Ankara Cumhuriyet Savcısı Hayri Mumcuoğlu, dün akşam saat

21'de Yazı İşleri Müdürümüz İbrahim Cüceoğlu'na telefon ederek, "Ben Savcı Hayri Mumcuoğlu. Ne var ne yok haberlerden İbrahim Bey? " diye sormuş ve aralarında şu konuşma geçmiştir:

'Henüz yeni bir şey yok efendim. İyilik Vallahi!'

'Mecliste neler olmuş bugün? '

'Gürültüler olmuş, ama haber yazılmadığı için pek bir şey bilmiyorum.'

'Aman dikkat. Geçen gün savcılıkta yaptığım konuşmama dikkatinizi çekerim. Hakaret edici nitelikteki sözleri yazmamaya dikkat gösteriniz. Tabii yine siz bilirsiniz.'

Konuşma bu şekilde sona ermiş, daha sonra ikinci kez yapılan uyarı üzerine Yazı İşler Müdürümüz, gece saat 00.45'de Hayri Mumcuoğlu'na telefon ederek Meclis konuşmalarında 'Müfteri' sözünün olduğunu, bunun yazılıp yazılmayacağını sormuştur. Savcı, Savcılıkta yaptığı konuşmayı tekrar hatırlatmış, "Hakaret edici sözlerden kaçınmamız doğru olur," karşılığını vermiştir. Bunun üzerine Yazı İşleri Müdürümüz İbrahim Cüceoğlu, 'müfteri' sözünün Başbakan tarafından Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş hakkında söylendiğini açıklamış, bunun üzerine Mumcuoğlu, bu kez Mecliste kullanılan sözlerin yazılabileceğini ifade etmiş, 'Yine de siz bilirsiniz,' diyerek, telefonu kapatmıştır."

Bu cevaptan çıkarılan anlam şudur:

Millet Meclisi'nde 'Müfteri' sözcüğünü Başbakan kullanırsa, Meclis'te söylenmiştir, yazılabilir. Ama muhalif bir milletvekili kullanmışsa yazılamaz. Hayri Mumcuoğlu o günlerin bu tür bir savcısıydı. Ne yapsın, kime derdini döksün? "Çağır, konuş," diyorlar, konuşuyordu. Konuşunca da görevini kötüye kullanmış sayılıyordu. Onu o günlerde harekete geçiren Adalet Bakanını, daha da ileri giderek Başbakanı hatırdan çıkarmamak gerekirdi. O devrin Adelet Bakanı Prof. Hüseyin Avni Göktürk'le Savcı Mumcuoğlu arasında çok can sıkıcı konuşmaların geçtiği dilden dile dolaşıyordu.

OLUR ŞEY DEĞİL

Birkaç yıldan beri her hafta pazar günleri "Ankara Mektubu" başlıklı yazılarımın Hürriyet Gazetesi'nde yavaş yavaş kesildiğini görmeye başladım. Yazılarımın biri çıkıyorsa ikisi çıkmıyordu. O günlerde yalnız muhalefet yapan gazeteler üzerinde değil, yansızlığıyla

tanınmış gazeteler üzerinde de hükümetin baskısı kendini iyice duyurur hale gelmişti.

Muhalefet yapan bir gazeteyi yola getirmek için iktidar yanlılarının başvurduğu tertipler korkunçtu. Bu gazetelerden birinin sahibi karısından ayrılmış, mahkeme çocukları babaya vermiş, anneye de haftada bir kez çocukları görme, alıp beraberinde götürme hakkını tanımıştı.

Bu durumu öğrenen hükümet üyelerinden biri, gazete sahibinin karısını Ankara'ya çağırır, kendisine bir pazar günü çocukları aldıktan sonra geri götürmemesini söyler. Kadıncağız korku içindedir. Bu öneriyi çaresiz kabul eder. İstanbul'a dönüşünü izleyen bir pazar günü sabahleyin çocukları alır ve ortadan kaybolur. Baba merak içindedir.Ertesi gün çocuklardan yine haber yok. Aradan birkaç gün geçer, bütün aramalara ve soruşturmalara karşın ne kadından, ne de çocuklardan haber alır. Sonunda devrin bakanlarından birini arar, durumu anlatır. Bu bakan ailesinin bir yakınıdır. Yardım gelirse, ondan geleceğine inanmaktadır. Bakanın ilk sözü şu olmuştur: "Gazeteye bir çekidüzen verin. Aşırı muhalefetten vazgeçin. Çocuklar gelecektir."

Gazetede büyük bir titizlikle muhalefet yapılmamasına özen gösterilir ve bir iki gün sonra çocuklar çıkagelir.

Bu hikâye, Demokrat Parti iktidarının kendi felsefesine uymayanlara karşı giriştiği tertiplerden biridir. Bu tür bir davranışın insanlık duygusunu ne hale getirdiğini bütün açıklığıyle ortaya koymakatadır.

Demokrat Parti iktidarının kendinden olmayanlara karşı giriştiği bu tür acımasız davranışlar anlatılmayacak kadar çoktur. İktidara gelmeden önce verdikleri sözler, iktidara geldikten sonra kendilerinden olmayanlara karşı uyguladıkları zulüm ve işkenceler kolay bağışlanır şeylerden değildi.

Benim çalıştığım gazetenin sahibi bir gün ansızın Ankara'ya geldi. Geliş nedeni hakkında kimse bir şey bilmiyordu. Geldiği günün akşamı İstanbul'a döndü.Ertesi gün de beni İstanbul'a çağırdı gittim.

Patronumun bana karşı gerçekten büyük bir güveni vardı. Hal ve hatır sorduktan sonra, "Karakuş, seni Ankara temsilciliğinden alacağım," dedi. Neye uğradığımı bilemedim. Takdir onundu. "Nasıl isterseniz," diye karşılık verdim ve ekledim:"Benim yapacağım şey, yerime gelecek arkadaşıma yardımcı olmaktır." Bu sözler onun hoşuna gitmiş olacak ki,

" Senden bu cevabı beklerdim." dedi. Ayrıldık. Sonradan öğrendiğime göre, Menderes, benim görevden alınmamı istemiş, çaresiz bu istek kabul olunmuştu.

Bizim gazetenin baş musahhihi Şaban bir gün şunları anlattı:

"Bir gece saaat iki sularındaydı, telefon çaldı. Ankara'dan Başbakan arıyor dediler. Önce inanmadım. daha sonra,'Ben Başbakan Adnan Menderes, sizin gazetedeki Ankara Mektubu yazılarını kim yazıyor' diye sordu. Altında imzası var beyefendi, Emin Karakuş yazıyor, deyince birden bağırdı. "Hâlâ orada mı o? "Ne cevap vereceğimi şaşırmıştım. Telefonun şiddetle kapandığını duydum."

Gazetenin sahibi, devrin İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik'le konuşurken, benim adımı söz konusu etmiş, "Emin Karakuş mu? Onun dosyası burada," diyen Gedik masasının çekmecesini göstermiş. Bu konuşmayı bana anlattıktan sonra patronuma," Sormadınız mı dosyayı çekmecede niçin tutuyorsunuz, diye. Eğer bir suçum varsa neden savcılığa baş vurmuyormuş ?.." dedim.

Yazılarımda suç unsuru bulunmamasına büyük özen gösterirdim. Bununla birlikte yazılar, Menderes'i yine de çileden çıkarırdı. Bir gün eski bir hikâyeyi gazeteye yazdım. "Durup dururken bu gibi hikâyeleri ne diye yazarsın? " diye Menderes telefonda bana hayli çıkışmıştı. 8 Nisan 1956 tarihinde çıkan yazı şu:

FETVA EMİNİ NURİ EFENDİ

"Geçenlerde Demokrat Parti'den istifa etmek zorunda kalan Kastamonu Milletvekili Ziya Termen, parti disiplin kuruluna gönderdiği yazısının son cümlesinde şöyle diyordu:

'Çünkü zulüm olan yerde savunma mümkün değildir...' Bu söz bana bir hikâyeyi hatırlattı:Abdülhamit zamanında Fetva Emini Nuri Efendi adında bir zat varmış. Bu zat "piri fani' bir ihtiyar. Halkın büyük sevgisini, saygısını kazanmış, bir din ve bilim adamıymış. Cuma namazını sarayda, Padişahın sağ yanında kılarmış.

Nuri Efendi, çok ihtiyar ve küçük yapılı bir adam olduğundan namaza her gelişinde ve her gidişinde bir bohça gibi arabadan indirilir, yine bir bohça gibi bindirilirmiş. Etrafa toplanan halk arabaya doğru koşar, onun elini öper, hayır duasını alırmış.

Günlerden bir gün, Fetva Nuri Efendi'nin cuma namazına gelmediği görülmüş. Ertesi hafta yine göremeyince Padişah merak etmiş, nedenini öğrenmesi için mabeyin başkâtibini göndermiş. Başkâtip odaya girmiş. Nuri Efendi, Allahı ile karşı karşıya. Elinde tesbihi, kendi kendine dua eder bir halde görmüş. Padişahın merak ettiğini, maddi bir sıkıntısı varsa, Hazinei Hümayundan istenildiği kadar para verilebileceğini Padişahın emir buyurduğunu anlatmış.

Fetva Emini Nuri Efendi, başını çevirmeden bu sözleri dinlemiş ve şu cevabı vermiş: "Padişahımıza , Efendimize git söyle, de ki, 'Çünkü zulüm olan yerde cuma namazı eda etmek caiz değildir.' "

Bu yazının geri kalan bölümünde muhalefet yıllarında Celâl Bayar'la olan karşılaşmayı anlatıyor, o günlerde söylediklerine bu gün tümüyle karşıt bir tutum ve davranış içinde olduğunu hikâye ediyordum. Yazdığım şeyler doğruydu. Doğru olduğunu onlar da biliyor, bir şey yapamamanın sıkıntısı içinde hırçınlaşıp duruyorlardı.

Bu fıkranın gazetede yayınlandığı gün telefon çaldı. Menderes biraz sonra karşımdaydı, sordu:

"Karakuş, nedir bu yazdığın? "

"Hangi yazı beyefendi? "

"Bu zulüm olan yerde cuma namazı kılınmaz sözü. Ne münasebetle, bu fıkraları nereden bulup yazıyorsun? "

Ben daha cevap vermeye hazırlanırken telefon büyük bir gürültüyle kapanıyordu.

ANTİ DEMOKRATİK KANUNLAR NE ZAMAN KALKACAK?

Demokrat Parti muhalefetteyken dört yıl devamlı anti-demokratik kanun hükümlerinin kaldırılmadığından yakınmıştı. O zamanki DP Genel Başkanı, bu kanunların DP işbaşına geçtiği zaman en geç üç ay içinde tümüyle ortadan kaldırılacağını söylemişti.

DP iktidara gelirgelmez verilen demeçlerde ve Adnan Menderes'in kurduğu ilk hükümet programında aynı sözler yinelenmişti, ama bir süre sonra bu kanunların sayısının pek çok olduğu bahanesiyle, sayısı altı bine yaklaşan kanun içinden anti-demokratik sayılanların ayıklanması işinin uzun zaman gerektireceği söylenmeye başladı. Bir süre de halk bu şekilde oyalanmaya çalışıldıktan sonra anti-demokratik kanunları saptamak için bir komisyon kuruldu. Bu komisyon, Samet Ağaoğlu'nun bütün geciktirme çabalarına karşın çalışmalarını bitirerek raporunu şubat

ayının başında hükümete sundu. Yıl 1952.

Aradan tam üç ay geçti. Anti-demokratik kanunları değiştirmek için hükümette herhangi bir eylem görülmedi, tersine, hükümet yeni anti-demokratik hükümler eklemek için fırsat kollamaya başladı. Anti-demokratik kanunları saptama işini üzerine almış olan komisyon, kaldırılması gereken hükümleri birer birer saptamıştı. Bunlar, yerlerine yeni hükümler konulmasına hiç gerek olmaksızın bir kalemde kaldırılması öğütlenen kanunlardı. Bunlar arasında:

-Vergi borcu için hapis cezasını belirleyen hüküm,

-B.M.M'nin meş'ruiyeti hakkında "sui zanni davet edecek" şekildeki kısmı, T.C.K.'nun 159. maddesi.

-T.C.K.'nun 161. maddesine eklenen ve savaş esnasında cezalandırmayı öngören fiillerin barış zamanında da cezalandırılmasını emreden hüküm,

-Yabancılarla evli olan memurların istifa etmiş sayılacağına dair olan hüküm,

-Kadın-erkek vatandaşlar arasında eşitlik gözetilmesine engel olan hüküm,

-Memurların sicillerine mezheplerinin kaydedilmesini emreden hüküm,

-Türk vatandaşlığı kanununda yeralan ve yabancı bir memlekette oturup da beş yıldan fazla bir süre içinde konsolosluklardan vize alınmasını zorunlu kılan hüküm,

-Konusu gericilik olan veya milli birlik ve beraberlikle uzlaştırılması imkân dışı bulunan davaları takibi itiyat haline getirmiş olan avukatlar hakkında uygulanacak cezaya dair olan hüküm,

-Devlet, özel idare ve belediyelerden maaş ve ücret alanların dernek kuramayacaklarına dair olan hüküm,

-Memurların ve hizmetlilerin öğrenim kuruluşlarına devam etmelerini yasaklayan hüküm,

-Esnaf ve esnaf yanında çalışanları sendika kurmak hakkından yoksun bırakan hüküm,

-Pasaport kanunu ile memleketten ayrılmalarında siyasal güvence bakımından mahzur bulunanların İçişleri Bakanlığı'nca tespit edilerek pasaport verilmeyeceğini belirten hüküm.

Bu anti-demokratik hükümlerden bazıları aradan uzun yıllar geçmiş olmasına karşın hâlâ yürürlüktedir, İçişleri Bakanlığı sınır dışına çıkmasında sakınca gördüğü (?) kişiler hakkında hâlâ bu hükmü uygular.

PROF. DERBİL'İN SÖZLERİ

O günlerde gazetelerde bu anti-demokratik kanunlar hakkında çeşitli eleştiriler yayınlanmaktaydı. Ankara Hukuk Fakülseti İdare Hukuku Profesörü Süheyip Derbil, yayınladığı bir makalesinde aynen "Alay askeri mahkemesi, bir binbaşı, bir yüzbaşı veya teğmen ve bir erbaştan kurulur. Böyle mahkeme olmaz. Bu kuruluş bir 'Mahkeme' sayılmaz, olsa olsa bir 'Disiplin Kurulu' sayılabilir. Çünkü bu kurulda yargıçlık edenler arasında bir hukukçu bile yoktur," demekteydi. (Ulus Gazetesi: 30.3.1952)

Prof. Süheyip Derbil, askeri-adli yargıçların adli güvenceden yoksun olduğunu, bu yargıçların Hakimler Kanunu'yla ortaya çıkarılan statüye bağlı tutulması gerektiğini belirtmekte, alaylarda kurulacak mahkemelerin bir asker üyeyle iki askeri yargıçtan oluşmasını zorunlu görmekteydi.

Prof. Derbil, "Askeri mahkemelere karışılmaması da sağlanmalıdır. Bu bakımdan askeri adli amirlerin yetkileri daraltılmalıdır. Adalet emir altına alınmayacağına göre, "Adli Amir" adı da değiştirilmelidir," demekte, askeri mahkemelerin yalnız askeri suçlarla, askerler tarafından işlenen suçları yargılayabileceğini söylemekteydi.

Prof. Derbil, şu nokta üzerinde önemle durmaktaydı:

"Sivillerin askerlikle ilgisi olmayan suçlarından dolayı tabii yargıçlardan alınarak askeri mahkemeye verilmeleri çok çirkin ve yanlıştır."

Prof. Derbil, aynı konu hakkında yayınladığı bir başka makalesinde (Ulus Gazetesi: 4.4.1952), demokratik hak ve özgürlüklerin hangi koşullar altında tam ve mükemmel bir şekilde meydana geleceğini anlatmakta, özellikle Basın Kanunu üzerinde durarak, bu maddelerin değiştirilmesi gerektiğini anlatmaktaydı. Süheyip Derbil, anti-demokratik hükümler karşısında işlenen suçları şöyle sıralamaktaydı:

"İkamet ve seyahat hürriyetine keyfi müdahaleler suç sayılmalıdır. Kanun önünde eşitliği bozmak ve ırkı, dini, dili, cinsi, siyasi fikirleri veya şahsi veya siyasi durumu dolayısı ile bir kimsenin medeni veya siyasi haklarını normal surette kullanmasına engel olmak fiilleri suç sayılmalıdır."

"Irkı, dini, dili, cinsi, siyasi fikirleri, şahsi veya sosyal durumu dolayısı ile bir sosyal sınıf hakkında başkalarının nefret ve istihfafını

alenen tahkir eden kimse suçlu sayılmalıdır."

"Emirber ve seyis neferleri hakkında kanun emirerlerini kamu hizmeti icaplarından başka hususlarda çalıştırmayı önleyecek hükümlerle tamamlanmalıdır."

Evet, aradan uzun yıllar geçmiş olmasına karşın hâlâ Faşist İtalyan Ceza Kanunu'ndan alınan . hükümler yürürlükte bulunmaktaydı. Yukarıdaki makalenin yazılmasından bu yana yirmi küsur yıl geçmiştir. Muhalefetteyken bu hükümler karşısında şahlananlar, iktidara geldikleri zaman bu hükümlere taş çıkaran anti-demokratik hükümler peşinde koşmaktadır.

İşte tam o günlerde ki, Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesinde değişiklik yapılıp Bakanların "manevi şahsiyetini tahkir" fıkrası ele alınarak onlara yeni bir zırh giydirilmek istendi. Bu konuyla ilgili yazdığım bir haberi ele alan Hüseyin Cahit Yalçın, Ulus Gazetesi'nin 24.4.1952 tarihli sayısında şöyle diyordu:

"Zırhlı Bakanlar. Bunu büyük demokrat şefi keşfetmiştir. İsmini de hakiki bir isabet ve muvaffakiyetle, Hürriyet'in Ankara muhabiri bulmuştur. Yol kenarına dikilen bazı cılız fidanları sert rüzgarlara karşı müdafaa için yanlarına birer koruma sırığı dikilir. Bunun gibi, Demokrat Parti'nin dâhi başbuğu da çelimsiz arkadaşlarını muhalefet kasırgalarından korumak için onları Ceza Kanunu'nun 159. maddesiyle korkunç bir müdafaa zırhı içine almayı düşündü. Fakat Samet gibi Bakanları kanuni zırhların içine değil, yedi kat yerin granit kayaları içinde muhafaza etseler yine Samet'tir, yine Samet."

"Hemen daima doğru haberler alan ve iyi müşahedeler yapan Hürriyet'li arkadaş, Adalet Komisyonunda müzakeresine başlanmak üzere bulanan 159. madde tasarısının hararetli tartışmalara yol açacağını kaydediyor. Ancak, çoğunlukla verilen kararlar karşısında bütün münakaşalar boş yere bir yorgunluktan ibaret kaldığı için komisyondaki itirazların hiç bir sonuç vermeyeceği şimdiden hissedilebilir demektir.

"Adnan Menderes Demokrat Parti içinde öyle bir disiplin kurmuş, daha açıkcası Demokrat Parti mensupları arasında öyle bir korku salmıştır ki, demokratik rejimin temeli ve ruhu olan tartışma ve inandırma prensibi anlamsız bir sözcük haline gelmiştir. Demokrat Parti içinde yalnız bir boru ötüyor, o da Menderes'in borusudur.

"159. maddeye bugünden kabul edildi gözüyle bakılabilir, kabul edilecektir de. Fakat kamu oyu istediği için değil, basın iyi karşıladığı

için değil, Demokrat Parti çoğunluğunun samimi düşüncesine uyduğu için değil, parti Başbuğ'u ferman buyurduğu için."

"Bu memleket yüz yıldan fazla bir zamandan beri demokrasi ve özgürlük yolunun sonuna varmayı düşündü. Meşrutiyetten başlayarak kırk yıldan fazla bir savaş dönemi içinde kendisini artık amaca varmış gibi gördü. Başarı mutluluğu ile yüzü güler gibi oldu. Ne yapalım, aynı yolda devamlılık, cesaret, fakat itidal ve basiretle çalışmakta devam etmek kaderde varmış. Bıkmayacağız, yılmayacağız. İçimizden bazıları belki bu dünyadan gözleri açık gidecekler. Fakat elbette bu millet hürriyetine varacaktır."

Hüseyin Cahit Yalçın bu dünyadan gözleri açık gitti. Bir gün bana, "Karakuş, altmış yıldan beri demokrasi ve özgürlük savaşı içinde hayatım geçti. Artık iki ayağımda çukurda . Bunları görmeden geçip gideceğim. Sen acaba görebilir misin? Çok şüphe ediyorum," demişti.

Evet, onun gözleri açık gitti. Ne yalan söyleyeyim, ben de öyle gideceğimden çok kuşku duyuyorum.

Aynı günlerde yine Ulus Gazetesi'nde yayınlanan bir yazının başlığında şu satırlar okunuyordu:

"DP iktidarı her vasıtaya baş vurarak Türk yargıçları üzerinde baskı yapıyor, onlardan dilediği gibi karar almaya çalışıyor."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İhtilâle Doğru

İNÖNÜ, İSTANBUL VALİSİNE: "SEN KİMSİN? "

Demokrat Parti, ayağının altındaki toprağın yavaş yavaş kaymakta olduğunu görmekteydi. Artık onun için yapılacak tek iş, tutulacak tek yol, CHP ve onun başındaki lideri izlemek, doğrudan doğruya onunla savaşmaktı. İnönü'nün yurt içinde yaptığı her gezi DP ileri gelenlerinin uykusunu kaçırmaya yetiyordu. Adım adım izliyorlar, hakkında herhangi bir işlem de yapamadıklarından ötürü kıvranıp duruyorlardı.

CHP, 1957 seçimlerinden sonra geçmiş seçimlere oranla daha kalabalık bir kadroyla Meclis'e girmişti. Bu hal CHP'nin daha sert bir tutum ve davranış içine girmesine neden oldu. CHP, Meclis içinde ve dışında geçen yıllara bakılırsa daha sert ve cesur bir çalışma düzeni içindeydi. 1958 yılı bütçe görüşmeleri sert eleştirilere konu oldu, zaman zaman Meclis içinde geçen tartışmalar kavgaya döndü. CHP'nin yurt içinde yaptığı kongreler büyük bir duygusallıkla izleniyor, daha büyük olayların çıkmasından kaçınılarak ilgililer hakkında herhangi bir kovuşturma yapılamıyordu.

İçişleri Bakanı Namık Gedik, bu arada aba altında sopa gösterircesine, "Eğer kongrelerinizi bu şekilde yapmaya, bizlere hakaret etmeye devam ederseniz, kanuni muameleye tevessül edeceğimden kimsenin şüphesi olmasın," diyordu. Buna karşın bir hafta içinde 36 CHP kongresinde 160 delege söz almış, hükümet her yönüyle çok ağır eleştirilmişti.

1958 yılının 19 mayıs günü Ulus Gazetesi'nde Atatürk'ün ünlü Bursa konuşması yayınlandı. Bu yayın iktidar çevrelerini çılgına çevirdi.

Öyle ya, 19 Mayıs Bayramı'nın Atatürk'ün Bursa konuşmasıyla ne ilgisi vardı? Bir bayram gününde bu konuşmayı yayınlamak, bir "İhtilâl beyannamesi" yayınlamaktan farksızdı.

Atatürk bu konuşmasında, gençlere, "Polisiyle, adliyesiyle, mahkemesiyle, devlet kuvvetleriyle karşı karşıya geldiğin zaman, o polis inkılâbın polisi değildir, mahkeme inkılâbın mahkemesi değildir, diyecek, bu ahval ve şeriat altında, devletin polisi var, mahkemesi var, demeyeceksin. Taşla, sopayla, elindeki bütün imkânlarla bunu bizzat kendin takip edeceksin," demekteydi.

DP, Ulus'un bu yayınını gençliği devlet kuvvetlerine karşı, harekete geçirme anlamına aldı. Bunu izleyen günlerde, İnönü'nün İstanbul'da bir basın toplantısı düzenleyeceği duyuldu. İnönü, bu toplantıdan önce gazetecilere açıklamada bulunarak, "Basın toplantısında iki konu üzerinde durmak istiyorum. Bu konuların tabii ve sade olmasına hayret etmeyiniz. Bunlardan birincisi Cumhuriyet müessesesidir. Büyük Atatürk, istiklâli korumak için emanet ettiği zaman yalnız Türk istiklalini korumak vazifesini vermedi, Türk Cumhuriyetini de korumak vazifesini verdi. Vazifenizin en mühiminin bu olduğunu hatırlatmak isterim. CHP olarak Türkiye Cumhuriyetini muhafaza etmemiz birinci vazifemizdir," diyordu.

DP, bu sözleri şöyle yorumladı:

"Cumhuriyet bugün tehlikededir. Hilafeti geri getirmek istiyorlar." Bu görüş açısından eylem geçen hükümet, CHP'nin İstanbul Kongresini yaptırmadı. Başlayan kongreyi yarıda bıraktırarak dağıttı. Bu hal doğal olarak kızılca kıyametin kopmasına yol açtı. İnönü'nün ertesi gün bir basın toplantısı yapacağının duyulması üzerine, İçişleri Bakanı Namık Gedik, hemen İstanbul Valisini bularak şu talimatı verdi:

"Şimdi İnönü'den randevu isteyeceksin. Evinde olması muhtemel. Oraya gideceksin ve kendisine şunu söyleyeceksin. Paşa, dün yapılmış ve kanun yoluyla men edilmiş olan toplantıda ele alınan konuları bugün yapacağınız toplantıda tekrar edecekmişsiniz. Bunlardan bir tanesi de Cumhuriyet müessesesine ait olandır. Bu tarzda bir konuşma suç teşkil edebilir. Nitekim bu sözler dolayısıyle bir kongre men edilmiştir. Bu itibarla dikkatli ve müteyakkız olunuz."

İçişleri Bakanı'ndan bu emri alan İstanbul Valisi, hemen harekete geçti İnönü'yü evinde aradı, bulamadı. İl İdare Kurulu'na gitti. Orada basın toplantısı yapılacaktı. Seçimlerden yedi ay sonra büyük gösterilerle

İstanbul'a gelen İnönü'ye karşı o gün daha büyük bir bağlılık gösterisi yapılacaktı. Bütün İstanbul basını toplantıda hazır bulunuyordu. Aralarında Tass Ajansı Muhabiri'nin de bulunması, DP'lilerce İnönü'ye karşı kullanılacak büyük bir kozdu.

İnönü'nün il merkezine gelmesiyle büyük gösteriler başladı. Tam bu sırada binaya giren İstanbul Valisi, İnönü'nün yakınındakilere sokularak İnönü'yü görmek istediğini söyledi. İnönü şu cevabı verdi:

"Benim konuşacak bir şeyim yok."

Basın toplantısı başladı. Bunun üzerine İstanbul Valisi, İnönü'ye hafifçe yaklaştı, ürkek bir tavırla,

"Sizinle görüşmek istiyorum paşam," dedi.

Paşa sordu:

"Sen kimsin? "

"Ben İstanbul Valisiyim. Arkadaşlarınızın bunu size söylemesi lâzımdı."

"Ben sana randevu mu verdim? "

"Hayır, randevuyla değil, ben sizinle konuşmak istiyorum."

"Beni tehdit mi ediyorsun? "

"Hayır, tehdit değil, ikaz ediyorum."

"Benim milletten gizli bir şeyim yoktur."

"Siz basının karşısında açık konuşacağınızı beyan ettiğinize göre, biz de milletin karşısında açık konuşuruz. Buyurun konuşunuz," diyen Vali yanında bulunan Emniyet Müdürüne dönerek, "Suç mahiyetinde bir konuşma olursa, size emir veriyorum, toplantıya mani olacaksınız," dedi.

İnönü, basın toplantısını yaptı, söyleyeceğini söyledi, İstanbul ve Ankara savcılarını Cumhuriyetin bekçisi olmaya çağırdı. Görevlerini kötüye kullanacaklar hakkında kanuni işlem yapılacağını söyledi. Bunun üzerine ilgili memur, bu sözlere karışmak istedi. Toplantıyı kesmek yoluna gidiyordu. Kendisine, "Yazılı emir var mı" diye sorulduğunda, "Yoktur, ama şimdi gidip getiririm," dedi. Biraz sonra elindeki Savcılığın yasaklama kararıyla döndü. İnönü daha önce salondan ayrılmıştı.

"İNÖNÜ 1950'DE ASILMALIYDI"

İnönü'nün İstanbul'daki basın toplantısından sonra toplanan DP Meclis grubunda söz alan İçişleri Bakanı Namık Gedik, geniş

açıklamalarda bulundu. "İnönü, Cumhuriyet tehlikededir, diyor. Biz vatan tehlikededir diyoruz," diyerek Gruptan bu konuda önlem alınması gereği üzerinde durdu.

Bundan sonra, İnönü'nün basın toplantısına Tass Ajansı muhabirinin bulunması yanında, Rus Büyükelçisinin de zaman zaman İnönü'yü evinde ziyaret ettiğini, bu durumun kendisi tarafından saptandığını söyledi.

"Neden tedbir almıyor ve takibata geçmiyorsunuz? " diyerek kürsüye gelen Yozgat Milletvekili Ömer Lütfü Erzurumluoğlu, şöyle devam etti; "Arkadaşlar, biz İnönü'yü 1950 yılında assaydık millet sevinirdi. Fakat bugün millet İnönü'nün kılına bile dokundurmuyor. Bunun sebebini biraz kendimizde aramamız lâzımdır."

Bundan sonra söz alan Başbakan Adnan Menderes, İstanbul'da geçen olayların uzun bir yorumunu yaptı. İnönü'nün, söylendiği gibi "Halkın sevgilisi" haline gelmediğini anlattı. Son yapılan seçimlerde köy muhtarlıklarının büyük çoğunlukla DP tarafından kazanıldığını, gittiği her yerde milyonlarca yurttaş tarafından karşılandığını, bu nedenle halkın Demokrat Parti'ye olan sevgisinin devam ettiğini belirtti. Sözlerine şöyle devam etti:

"Siyasi tarihimizde ilk olarak, İnönü'nün bulunduğu kongrede, kongrenin dağıtılması kararını alıyoruz ve tatbik de ediyoruz. İnönü, kongrede, Hilafeti getirmek istiyorlar, Cumhuriyet tehlikededir, dedikten sonra herkesin bütün kuvvetiyle harekete geçmesi ve Cumhuriyeti tehlikeye atanların tenkil edilmesi lâzım gelir, diyor. Bu, milletin isyana teşvik edilmesi ve ayaklanmasının temin edilmesi mahiyetinde bir harekettir. Hilafeti getirmek istiyorlar, sözü var ya. Bu sözler iddiaya terdif edildiği zaman suç tamamiyle tekevvün etmiştir. Bize zabıtlar geldiği zaman, "Suç var, dağıtın," dedik. Maalesef biz dağıtma kararını tebliğ ederken İnönü salonu terketmiş bulunuyordu. Kanunları tatbik etmekte asla tereddüt etmeyeceğiz."

MENDERES: "NEDİR BU HALİMİZ BİZİM? "

Seçim yapılmış, aradan sekiz ay gibi bir süre geçmiş, ama ülkedeki siyasal gerilim her gün biraz daha artmış, iktidarla muhalefet arasındaki çekişme son bulmamıştı. Bundan en çok yakınan da Menderes'ti. Ama onun muhalefet üzerindeki baskıyı her gün biraz daha arttırması, basını maddi sıkıntılarla karşı karşıya bırakması siyasal durumu

alevlendirmekteydi. Menderes, CHP'nin seçimlerden sonra bir şiddet ve zorlama politikası izlemekte olduğu kanısındaydı. Bu nedenle birtakım yeni önlemler almak zorunluğuyla karşı karşıya bulunduğuna inanıyor, DP Grubunu toplantıya çağırarak bu önlemlerin neler olması gerektiğini saptamaya çaba harcıyordu.

DP Meclis Grubu'nun 8 Aralık 1958 günü yaptığı toplantıda yine hararetli tartışmalar olmuş, Menderes üst üste söz alarak muhalefeti şiddetle yermişti. Oturumun açılmasıyla, İçişleri Bakanı Namık Gedik, Adalet Bakanı Esat Budakoğlu, Basın ve Yayın Bakanı Server Somuncuoğlu, yaptıkları konuşmalarda basına ve muhalefete şiddetle çatmışlar, CHP'nin yeni bir taktik uygulamaya çalıştığını, buna karşı çok özen gösterilmesi gerektiğini söylemişlerdi.

Bu arada Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu da bir konuşma yapmış, alınmakta olan şiddet önlemlerinin muhalefetin işine yaradığını, iktidarı daha da zor durumlara düşürdüğünü bildirmiş, şöyle demişti:

"Manzara şudur: Hakikaten memleketin iç politikasında bir sıkıntı var. Bir tarafta muhalefet partisinin lideri, erkânı harbiyesini alıyor ve memlekette bir nevi manevra yapıyor gibi dolaşıyor. Öbür tarafta hükümet de zaman zaman erkânı harbiyesini alıyor, o da manevra yapar gibi memleketi dolaşıyor. Bir tarafta "Güçbirliği", öbür yanda "Vatan Cephesi". Bu nereye gidiyor? Bunun bir ortasını bulmak ve memleketin iç politikasında vaziyeti rahat bir hale getirmek lazımdır. Bu cidal, bu karşılıklı çekişmenin memleket hayrına olduğuna kaani değilim.

"Şimdi vekil arkadaşlarımız vaziyeti yalnız bir cepheden mütalaa ettiler. Muhalefetin yaptıkları, muhalefetin hareketleri ve bilhassa İnönü'nün iktidarı alma davasında olduğundan bahsettiler. Bizim bildiğimize göre, her memlekette muhalefet iktidarı almak için çalışır. Bunun meşru yolu, gayri meşru yolu vardır. Eğer gayrimeşru yoldan gidiyorlarsa, hakkında elimizdeki kanunları rahat rahat tatbik ederiz. Eğer meşru yoldan gidiyorlarsa bu sistemin bir icabıdır. Şimdi asıl mesele, tedbir alırken bu tedbirleri yalnız karşı tarafa doğru değil, bize doğru da almak lazımdır. Muhalefet partilerini kuvvetlendiren sebepler varsa, o sebepleri ortadan kaldırmak lazımdır. -Alkışlar- Dava budur.

"Demokrat Parti 1946'da iktidarda değildi, ama Demokrat Parti yatağından taşmış bir nehir gibi bütün memleketi istila etmişti. Böyleydi. Bütün ovalar su altındaydı, DP'nin kuvvetiyle. Neden bu sular şimdi çekilmiştir? Bunun sebebi nedir? Bunu bilmek lazımdır. Hadiseyi

karşımızdakilerin hareketlerine göre değil, kendi hattı hareketimizi tanzim ederek karşılamalıyız. -Bravo sesleri- Bu muhalefetin kaynaklarına kuvvet veren maddeleri kendimize intikal ettirerek, davamızı halletmek zaruretindeyiz...

"Yalnız kanunları kuvvetlendirmekten, şiddetlendirmekten ameli fayda çıkmaz. Ceza kanununda bir esas vardır. Bir kanun lüzumundan fazla şiddetli olursa hakim onu tatbik etmez, takdirini geniş kullanır, affeder. Nitekim tatbikatta bunu görüyoruz. Kanunlarımızla, dikkatimizle ve muhalefetin istifade etmiş olduğu kuvvetleri kendimize çekmekle muvaffak oluruz. 1950 yılında cami avlusunda ceviz oynayan çocuklar bugün üniversite talebesidir. O gün sıfıra düşen İnönü, bugün hakim vaziyette ortada dolaşıyor. Halbuki bu, unutulur giderdi... Hükümetten istirhamım, tedbirlerini sert ve tatbiki muhal olacak şekilde değil, umumi efkârı bize çekecek şekilde ele alması lazımdır."

Bu sözler, Menderes'i fena halde sinirlendirirdi. İnönü'nün 1950 yılında silinmediğini, 1948 yılından itibaren DP içinde başgösteren fikir ayrılıklarının bu işte büyük önem taşıdığını anlattı. "Arkadaşım şiddet politikasından bahsediyor. Hangi şiddet politikası? 1950 senesinden beri partimize tevcih edilmiştir. Biz müdafaa halindeyiz. Partimiz şiddet politikasının mağduru ve maznunu görmek suretiyle fikirlerimizi müdafaa etmek lazımdır," dedi.

Menderes konuşmasına devam ederek, partisinin ve hükümetin en ağır hakaretlerine maruz kaldığını anlattı. "Bütün vatan sathının yıkıcı hareketlerin meydanı haline geldiğini" söyledi. "Yapmadıklarını bırakmadılar," diyerek konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Ne zaman tedbirden bahsedecek olsak, buna şiddet atfediliyor. Tedbirimizin hangisinde şiddet buluyorlar? Daha tedbiri mütalaa etmeden şiddetten bahsediliyor. Bugün memleket gayri kaabili idare bir hale gelmiştir. Bir muhalefet partisi lideri kalkar, yılın büyük aylarını bir vilayetten diğer vilayete, o vilayetten başka bir vilayete gitmek suretiyle kongre kongre dolaşır, haftanın her gününde seçim beyannamesi mahiyetinde tebliğler yapar, efkârı umumiyeyi aldatarak neşriyat yapar, basın toplantısı yaparak memleketin menfaatlerine saldırır. Bu nerede görülmüştür? ... Onların zamanında bir parti kurulamazken, bir gazete çıkarılamazken, iki kişi bir araya gelerek konuşamazken, bugün neler olmaktadır? Bu kışkırtıcı hareketlere ne

zamana kadar tahammül edeceğiz? Böyle mütemadi tehditler altında yaşamaktansa bir defa ölmek evladır. Gidiyor Adana'ya. Vatandaşların huzuruna çıkıyor. 'Akıbetlerinden korksunlar' diyor. Biz ne yapıyoruz ki akıbetimizden korkalım? 'Sizden hesap soracağız' ne demektir? Tehditle, korkuyla demokrasi olmaz." -Alkışlar-

Ya basın?

DP Meclis Grubu'nun sabah oturumunu akşam oturumu izledi. Arka arkaya söz alan Grup üyeleri CHP'ye ve onun Genel Başkanına saldırıyor yeni önlemler alınmasını istiyorlardı. Bu arada bazıları var olan yasal hükümlerin yeterli olduğunu ileri sürüyorlardı.

Başbakan Adnan Menderes ikinci kez söz aldı. Bu konuşmasında özellikle basın konusu üzerinde durdu. Sözlerini şöyle sürdürdü:

"Bugün İsmet Paşa'nın damadı mahkûm edilmiştir. Bu mahkûmiyete sebep politika değildir. Onu mahkûm eden adalettir. İsmet Paşa'nın damadını, İsmet Paşa'nın birinci derecede adamı olan Nihat Erim mahkûm ettirmiştir. Kendisi bir hukuk profesörüdür, tahkir edildiği kanaatındadır. Eğer hakaret görmeseydi, kolay kolay dava açabilir miydi? Siz de hakim olsaydınız, siz de aynı hükmü verirdiniz.

"Onların hakim teminatı, müstakil adalet denildiği zaman anladıkları şudur. Kalemi ele alacak, mürekkep diye zehirlerin en tesirlisine batıracak, en şeytani kudreti icadiyesini kullanacak, ondan sonra şahısları tezyif etmek için, haysiyetleri payımal etmek için istediği gibi yazacak. İşte onların anladığı matbuat hürriyeti budur. İçinizde bunu acısını tatmış olanlar varsa, bu sözlerimi daha iyi anlayacaklardır. Hiç alakanız olmadığı halde, bakarsınız, nasıl sayfalara alınmışsınızdır. Nasıl faş edilmişsinizdir.

"İnsanlar vardır ki, kendi evinin içinde dahi arkadaşlarına kendini pijama ile göstermek istemez. Bunlar insanı çırılçıplak hale getirirler. Umumi efkârın önüne vazederler.

"Bakınız ben size küçük bir misal vereyim. Geçen gün kalemi mahsus müdür muavini ağlayacak halde geldi. 'Beyefendi, çok muztaribim.' Ne var. Bir gazete bir şey yazmış. Haddi zatında bir şey değil gibi. Baktık, kalemi mahsus müdür muavininin karısı, falanla Avrupa'ya, Paris'e gitti diyorlar. Kalemi mahsus müdür muavinini hariciyeden aldım. Öğrenilmiştir ki, genç hariciyecimiz yakında karısından ayrılacaktır. Şimdi karısı orada, kendisi burada, ayrılacaklardır. Dava için avukatlara başvurmuş, bundan bir şey çıkmaz,

yıllarca devam eder demişler.

"Bu bir tane değil ki, bin tane. Dedikodu sütunlarını okuyanlarınız vardır. 'Falan beyin hasna, müstesna hanımı, dün akşam çok revnak efşan idi. Fakat şurası da görülmüştür ki, jön prömiyeriyle sık sık bir aradaydı. Birbirlerine manalı bakışları etrafın nazarı dikkatini celbetmekten hali kalmadı..." Görüyorsunuz, nasıl bir cemiyette yaşıyoruz. Dava etse ne olacak? Büsbütün faş olacak. Hemen herkes, bunlarla aram açılmasın, diye onlardan içtinap ederler. Hürriyet ne demektir? Bu ne biçim şey? Hürriyet her şeyden önce korkudan masun olmak demektir. Bir insan kalksın, şantaj silahı olarak matbuatı kullansın. Bunun matbuat hürriyetiyle ne alakası var? Bendeniz küfretmeden de, hakaret etmeden de konuşurum. Onlar niçin küfretmeden duramıyorlar? Niçin falan mecmua bir şahsı çamurdan çamura batırmadan fikrini söyleyemiyor? Çünkü, ancak namert bir silahla hasmını katledeceğine kanidir.."

Menderes konuşmasına devam etti. Her sabah büyük bir kuşku içinde yataktan kalktığını, acaba bugün gazetelerde ne var, diye bocaladığını anlattı. Uzun yıllar çok iyi dostluk ilişkileri kurduğu Vatan Gazetesi Başyazarı Ahmet Emin Yalman'dan da bir ara söz ederek,

"Bir akşam Gar gazinosunda beraberce yemek yedik. Oradan Ankarapalas'a doğru çıkarken konuşmalarımız devam etti. Ahmet Emin Yalman bir ara bana, 'Demokrat Parti'nin iktidara geleceğinden hiç şüphem yok. Bu bir hakikat. İlk seçimde iktidardasınız. Ancak şunu iyi bilin ki o andan itibaren beni karşınızda bulacaksınız,' dedi. Hayretler içinde kalmıştım. Gerçekten de biz iktidara geldikten sonra gazetede çalışanları bir gün topladı. 'Birden muhalefete geçmemiz doğru değildir. Kendinizi yavaş yavaş bu havaya alıştırmaya çalışınız,' dedi ve öyle de yaptı. Matbuatın göz diktiği tek şey muhalefet yapıp para kazanmaktır," dedi.

ZİRAAT BANKASINDA YOLSUZLUK

DP'nin keyfi yönetimi karşısında ilginç bir olayı burada dile getirmek istiyorum.

Türkiye'deki kromit madenlerini işletmek üzere 1955 yılında "Kromit Limitet Şirketi" adıyla bir şirket kurulmuştu. Fiyatların ülke içinde yüksek olması, dış piyasadaki isteğin az olması nedeniyle ihracat azalmış, bu şirketin çalışmaları da duraklamıştı.

1954 yılında yabancı sermaye ortaklığıyla kurulan Minnea Polis Türk

Traktörleri Fabrikası 1956 yılında gerekli montaj parçalarını ithal edemeyecek bir durumdaydı. DP iktidarı, bu işe bir çare bulmak üzere, ihraç edilecek kromların karşılığında elde edilecek dövizin yüzde seksenini bu traktör fabrikasının gereksinmeleri olan yedek parçalara karşılık tutulması için bir hükümet kararı çıkardı. Bu kararın uygulanmasına yetecek kadar krediyi traktör fabrikasının kefaletiyle, Ziraat Bankası, Kromit Limitet Şirketine verecekti. Bununla ilgili anlaşma Kromit Limitet Şirketiyle Ziraat Bankası ve traktör fabrikası tarafından 1955 yılında imza edildi.

Uygulamada çeşitli aksaklıkların ve yolsuzlukların bulunduğu konusunda Ankara CHP Milletvekili İlyas Seçkin tarafından Millet Meclisi Başkanlığına bir önerge verildi. Bu önergede, bankaca verilen kredinin karşılıksız olduğu ve bu yüzden tahsili yoluna gidilmediği iddia edilmekteydi. Kredi miktarı, bir hesaba göre 75, hatta 90-100 milyon lirayı bulmuştu.

İlyas Seçkin'le Ankara Erkek Lisesinden beri sürüp giden bir arkadaşlığımız vardı. Bu işin iç yüzüyle ilgili olarak kendisinden edindiğim bilgileri aşağıya aktarıyorum:

"Ziraat Bankası tarafından Kromit Limite Şirketi, bu şirketin kurucusu olan Ahmet Oğuz Akal ve İstanbul Demir-Çelik Sanayii Anonim Şirketine ve bu şirketin kurucularına açılan kredi yolsuzluğu hakkında verdiğim soruşturma önergesi, 17 Şubat 1960 tarihinde Meclis Adalet komisyonuna gönderildi. Bu komisyon, bir alt komisyon kurarak ön soruşturma hakkında bir rapor istedi. Rapor hazırlandı, yukarıda adı geçen şirkete ve kurucularına banka tarafından toplam 75 milyon liralık kredinin usulsüz, yolsuz, karşılıksız ve kanunsuz olarak verildiği, yedi yıldan beri hiç bir ciddi denetim yapılmadığı, Ziraat Bankası tarafından verilen bu kadar önemli ve 75 milyon lirayı bulan paraların kaybına yol açıldığı açıkça ve bütün kanıtlarıyla ortaya konmaktaydı. Şöyle ki:

1- Bu kredi önce 1954 yılında Kromit Limitet Şirketine hiç bir ciddi ekspertiz ve istihbarat raporu alınmadan altı milyon lira üzerinden açılmış, bu miktar 1959 yılı sonuna kadar 29 milyon lirayı bulmuştur. Kredinin ancak dokuz milyon 300 bin lirası için idare meclisi kararı mevcuttur, geri kalan kısmı Genel Müdürlükçe, yetki dışı ve keyfi olarak açılmıştır. Karşılıksızların toplamı on milyon lirayı geçmemektedir.

2- Alka - Ahmet Oğuz Akal firmasına 1955 yılında açılmış olan kredinin 1959 yılı sonuna kadar toplamı otuz milyon 561 bin

lirayı bulmuştur. Bu kredinin ancak, bir milyon 775 bin lirası lirası için idare meclisi kararı mevcut bulunmaktaydı, geri kalan 29 milyon lirası yine Genel Müdür'ün keyfi emriyle verilmiştir.

Karşılıkları, pek çoğunun yeri bile belli olmayan, Toros dağlarının tepesinde, Kop dağındaki krom alanlarında ve yer altındaki krom damarları teşkil etmekteydi. Bunların hiç birini mevzuatımıza göre ciddi saymaya olanak yoktu. O güne kadar bankaca ciddi bir kontrola tabi tutulmamıştı.

3- 1958 yılında bu şirketlere, kuruculara ve sahipleri tarafından kurulan İstanbul Demir-Çelik Sanayii Anonim Şirketine açılan kredi on bir milyon 167 bin lira. Anonim Şirketin sermayesi iki milyon liraydı. Bu sermayenin yüzde 40'ı yani 800 bin lirası Ziraat Bankasına aitti.

İstanbul'da Tuzla'da hurda demirden hadde mamulu elde etmek üzere bir izabe fabrikası kurmaya bu anonim şirket teşebbüs etmişti. Amerika'da vaktiyle çalıştırılmış, felçli bir fabrika, yerinden sökülüp Türkiye'ye getirmek maksadıyla iki milyon 400 bin dolara satın alınmış, bu fabrikanın Türkiye'de kurulduktan sonra işletmesinden elde edilecek kârın kurucu Oğuz Akal ve arkadaşlarına ait yüzde altmış hissesine düşen kâr payının yüzde 75'i Ziraat Bankasının 1958 yılına kadar Oğuz Akal ve Kromit Limitet Şirketi'ne açtığı ve karşılıksız kalan 75 milyon liralık alacağın tahsiline sözde bir teminat olarak kabul edilmişti.

4- 1956 yılı eylül ayı içinde Minneapolis Moline Türk traktör fabrikalarının kefaletiyle düşük tenörlü krom ihracı karşılığında elde edilecek dolarların traktör fabrikasına tahsisi suretiyle ve artışıyla açılan üç milyon liralık krediyi Ahnet Oğuz Akal, derhal kullanmış ve hiç bir suretle taahhüdünü yerine getirmemiş ve düşük tenörlü krom ihraç etmiş, fakat kefil sıfatıyla traktör fabrikası üç milyon liralık kefalet borcunu karşılık tutmak zorunluğunda kalmıştı. Dört yıldan beri bu üç milyon liralık krediye traktör fabrikası bir milyon liraya yakın faiz ödemek zorunda kalmıştı.

İşte bu usulsüz, karşılıksız ve kanunsuz kredilerin toplamı böylece 75 milyon lirayı bulmuştu. Bu borçların ve kredilerin mevcut gerçek karşılıklarının bugünkü değeri ise 12 milyon lira kadardı.

Açılan kredilerin ne kadar pervasızca ve millet parasına zerre kadar acımadan ve bol keseden dost ve ahbap kayırmak maksadıyla dağıtıldığını göstermesi bakımından dikkate değer görülmüştür. Bu yolsuz, usulsüz ve kanunsuz kredi tahsisi bütün vehametiyle meydana çıkmıştır. Bu kredi yolsuzluklarının delilleri, tahkikat önergesi Millet Meclisinde görüşülürken

ortaya çıkarılmıştır.

Bu deliller üzerinde Meclisce tahkikat kararı alındığı gün, bankanın Genel Müdürü Mithat Dülge, Başbakan Adnan Menderes'e bir istifa telgrafı çekmiştir. Genel Müdür bu telgrafında, Başbakan'a ve DP'ye olan bağlılığını ifadeden de geri kalmamıştır. Bu bağlılık, tahkikat sırasında personel üzerinde baskı yapmak ve ileride gerçeği ifadeden alakoymak amacını taşımaktaydı. Bu hal kendini göstermiş, banka personeli komisyon önünde serbestçe ifade vermek cesaretini kendilerinde bulamamışlardır. İstifaya ait telgrafın, radyolardan, Başbakanın emriyle verilmiş olması da personel üzerindeki baskının ilk işareti sayılmıştır.

Bu kadar millet parası verildiği halde kurulması düşünülen demir izabe fabrikasından bu gün ortada hiç bir şey mevcut değildir. Gümrüklere birtakım sandıklar içinde geldiği söylenen makinaların ekspertizi döviz komitesi kararındaki ısrara rağmen yapılmamıştır. Transfer edilmemiş bir milyon dolara yakın borç mevcuttur. Sekiz, dokuz milyon liralık makina bedeliyle montaj masraflarının Ziraat Bankası tarafından ödenmesi gerekmektedir. Bütün bunlarla birlikte banka alacağının 90-100 milyon lirayı bulacağı uzmanlar tarafından ileri sürülmüştür.

Bu kadar büyük bir kredi yolsuzluğunu pervasızlıkla devam ettirenler kimler olabilir? Kromit Limitet Şirketinin kurucusu Oğuz Akal, 1954 yılında Mükerrem Sarol'la ortak olarak İstanbul'da bir gazete çıkarmış ve Babıâli'de çok büyük bir matbaa kurmuşlardır. Bunun gibi Samet Ağaoğlu, şirket kurucularının çok yakınıdır. Samet Ağaoğlu'nun kardeşi Abdurahman Ağaoğlu'nun Eskişehir'de sahibi bulunduğu ve hali hazırda hiç bir iktisadi değeri bulunmadığı ifade edilen maden alanlarını 350 bin liraya Samet Ağaoğlu bu şirket kurucularına satmıştır. Emin Kalafat'la şirket kurucuları arasındaki samimi ilişkileri de bütün ayrıntılarıyla bilenler vardır. Ticaret Bakanı Abdullah Aker'in de bu işte vazifesini kötüye kullanmaktan suçlu olduğu bu tahkikat sırasında meydana çıkarılmıştır. Aker, bakanlık genel müdürlerine talimat vermiş ve hiç bir delil ortaya koymadan bankanın fabrikaya iştirakine izin vermiştir.

Ahmet Oğuz Akal ve kurduğu firmalar, Ticaret Bakanlığı ve Ziraat Bankası yöneticileri, idare meclisi başkan ve üyeleri tarafından devamlı himaye görmüşlerdir. Bu himaye kendilerinin cezai ve mali

sorumluluğunu gerektirmektedir. Bu suretle Ziraat Bankasında büyük kredi yolsuzluğu yapıldığı bütün çıplaklığıyle ortaya konmuştur."

'Sorumlular hakkında herhangi bir soruşturma yapıldı mı?" diye sordum. İlyas Seçkin, "Hayır yapılmadı. Millet Meclisinin 19 Şubat 1960 tarihindeki toplantısında rapor görüşülerek DP'li milletvekilerinin de desteğiyle Meclis Soruşturması açılması kabul edildi. Ertesi gün hemen soruşturma başladı. Üç ay sonra, yani 25 Mayıs 1960'da komisyon çalışmalarını bitirdi. Ziraat Bankası Genel Müdürü Mithat Dülge'yi, Yönetim Kurulu başkan ve üyeleriyle bankanın İstanbul'da bu kredi işlemlerini yapan şube müdürlerini komisyon suçlu buldu. Ancak iki gün bonra 27 Mayıs devrimi yapıldı ve komisyon kararı da öylece kaldı.

Devrim Hükümeti'nin kuruluşundan iki gün sonra, benimle birlikte tahkikat komisyonu üyesi olan CHP Maraş Milletvekili Hasan Fehmi Evliya ile, Meclis Matbaasında basılmış, tahkikat komisyonu raporunu devrim hükümetinin Ticaret Bakanı Cihat İren'in masasına bıraktık. Dosya üzerinde Devrim Hükümeti de herhangi bir işlem yapmadı. Aradan iki yıl geçti. Dava Anayasa Mahkemesinde görüldü. 'Zaman aşımına' uğradığı gerekçesiyle dosya kaldırıldı."

İşte size devlet kesesinin nasıl zarara sokulduğunun tipik bir örneği...

KÜFREVİ ANLATIYOR

DP Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi, Millet Meclisinde esprileriyle tanınmış, genç ve sevimli milletvekillerinden biriydi. Kendisi İstanbul Üniversitesinde öğretim üyeliği yaparken DP'den adaylığını koymuş, Ağrı'dan milletvekili olmuştu. Bitlis'in tanınmış büyük iki ailesinden birinin oğluydu. Babasının İzmir'e, oradan İstanbul'a sürgün edilmesi üzerine Kasım Küfrevi düzenli okuma olanağını elde etmişti.

Milletvekili olduktan bir süre sonra yönetimde gördüğü aksaklıkları gereği gibi dile getirmekten çekiniyordu. Bu hal Hürriyet Partisi kuruluncaya kadar sürdü. Sonunda arkadaşlarıyla birlikte DP'den istifa ederek Hürriyet Partisine geçti. Bu yüzden DP'nin, daha doğrusu ,Menderes'in çeşitli kanunsuz davranışlarıyla karşı karşıya kaldı.

Bir gün kendisiyle konuşurken bir anısını dile getirerek şöyle dedi: "Fatin Rüştü Zorlu, Nato temsilcimiz olduğu sıra milletvekili seçilmişti. Paris'de temsilciliğimize ait binayı kullanıyor, temsilcilik niteliği üzerinde bulunuyor, milletvekilliğini de birlikte yürütüyordu.

Milletvekilliğiyle memuriyet görevi birbiriyle bağdaşamazdı.

"Bütçe komisyonunun bir toplantısında bu durumu Maliye Bakanına sordum. 'Nato'daki temsilcilik memuriyettir. Memuriyetle milletvekilliği kanunen bağdaşamaz. Fatin Rüştü Zorlu aynı zamanda Devlet Bakanı da olmuştur. Bu bakımdan da aksaklıklar vardır. Memuriyet, Devlet Bakanı'nın üzerinde kaldığına göre, parayı ödemekte bir zorlukla karşı karşıya mısınız?" dedim.

Fatin Rüştü Zorlu, bu sorumu hemen Başbakan Adnan Menderes'e iletmiş öğleden sonraki toplantıya gelerek bana, 'Sorunuzu tekrarlar mısınız?' diye sormuştu.

"Tekrarlayacağım. Yalnız sayın Bakan'ın öğretilenleri unutmasını bekliyorum," dedim ve salondan çıktım. Benim bu uyarmam üzerine, Fatin Rüştü Zorlu, hem Nato temsilciliğinden, hem de temsilciliğin Paris'de bulunan binasından ayrılmak zorunda kaldı."

Fatin Rüştü Zorlu'nun o günlerde birlikte yaşadığı genç ve güzel bir hanımla bu binada oturduğu dilden dile dolaşıyor, onun bu davranışı çeşitli eleştirilere konu oluyordu.

Kasım Küfrevi, Konya Milletvekili Murat Ali Ülgen'le ilgili bir anısını da şöyle dile getirdi: "Murat Ali Ülgen, bir adayın çekilmesiyle onun yerine seçimlere girmiş ve milletvekili olmuştu. Konya Özel İdaresinde küçük bir memur olarak çalışıyordu. Bu nedenle kendi konularıyla ilgili kanunları çok iyi bilirdi. Bütçe komisyonundaki görüşmeler sırasında söz alır, "Müvazenei umumiye" kanununun bir maddesini ona bağlı bir fıkrasını öne sürerek, maliyecilere çeşitli sorular sorar, onları zor durumda bırakırdı. Düğmesine basılan bir makina gibi, her söze başlarken bu tür davranışlarda bulunur, bu hal üyelerin dikkatinden kaçmazdı. Sonunda onun hakkında şöyle dedim:

"Arif Murat Ali"
"Oldu kulübe vali"
"Etvarı âşıkane"
"Ahvali laubali"
"Zephoklu gitti bütçe"
"Boynundadır vebali."

Murat Ali artık susmuş, soru sormaz olmuştu."

Küfrevi devam etti:

"DP'den kovulmuşuz, Ankara Palas'ta Nazım Bezmen'le birlikte oturuyoruz.Muzaffer Kurbanoğlu ve arkadaşları da başka bir masada,

oturuyorlardı. Derken, DP İzmir Milletvekili Nuriye Pınar salona girdi. Bizim masamıza baktı, Muzaffer Kurbanoğlu'nun masasına geçip oturdu. Bu sırada garsondan su istedim. Kurbanoğlu lâf attı. "Kasım,pınardan iç pınardan," dedi. "Kapalı şişeyi tercih ederim " dedim gülüştük.."

Başka bir hikâye:

"Yeni kabine kurulmuş, Samet Ağaoğlu kabineye alınmıştı. Ertesi gün Millet Meclisine gelerek, Bütçe komisyonu üyesi olduğum için beni yakaladı.

"Bütçeye denk diyorlar. Bütçe denk mi? Sen 50 milyon lira tekel bütçesine zam yap, henüz tahsil edemediğin bu miktarı bütçeye koy, sonra bizim karşımıza geç, denk bütçeden söz et,"dedi ; ve demeye kalmadı iki gün sonra bakan oldu. Denk olmadığını iddia etttiği bütçeyi savunmaya başladı. Bunun üzerine şunu söyledim:

ESKİ BÜLBÜL YENİ SES

"Neymiş söyle bana sanki bizim denk bütçe"
"Elli milyonluk o zam yadımıza geldikçe"
"Çıkıyor gerçi sedası Samedin pek dikçe"
"Medet Allah, bu dünyada neler oldu medet"
"Değişir bir lahzada bin kerre, vekil oldu Samet."

Evet, Samet daha sonra Sanayi Bakanı olarak komisyona geldi ve denk olmadığını iddia ettiği bütçenin savunmasını yaptı."

MENDERES'LE BİR KARŞILAŞMA

Kasım Küfrevi, Başbakan Adnan Menderes'le olan bir karşılaşmasını şöyle hikâye etti:

"Bir tarihte DP Meclis grubu Yönetim Kurulu, Menderes'in muhaliflerinden kurulmuştu. Bu kurula ben,Ekrem Alican, Raif Aybar ve Yusuf Azizoğlu seçilmiştik. Muhalif grubun öncülerinden olan Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci, Yönetim Kurulu'nda yoktu. Ama bütün akımların elebaşısıydı.

"Menderes, muhalifleriyle anlaşabilmek için beni, Azizoğlu'nu ve Ekinci'yi çiftlikte bir öğle yemeğine çağırdı. O konuşmaya başlamadan Ekinci söz aldı. Menderes'e, "Sayın Başbakan, siz Küfrevi'yle doktor

Azizoğlu'nu her zaman görüyorsunuz. Benimle görüşmeniz çok az oldu, müsaade buyurun da ben anlatayım,' diye söze başladı. Devamla şöyle dedi:

'Adnan bey, keşke siz de benim gibi politikaya çiftlik ağalığından gelmeseydiniz.'

"Ben bunun üzerine, sözün gelişindeki manayı anladığım için müdahale ettim. 'Beyefendi, Mustafa bey demek istiyor ki...' deyince Menderes, 'Kasım bey, yorumunuza gerek yok. Mustafa Beyin ne demek istediğini anladım. Kabineyi bir çiftlik ağası zihniyetiyle kurdunuz, diyor'dedi.

"Ekinci, 'Evet Sayın Başbakan, böyle diyorum.. Niçin yeni bir Kabineyle karşımıza çıkmadınız? Samet Ağaoğlu gibi grubun istemediği bir kimseyi Başbakan Yardımcılığından aldınız, Çalışma Bakanı yaptınız. Şimdi bu işi bize nasıl kabul ettirebilirsiniz?'

"Menderes, 'Ne yapayım Mustafa bey? Yüzüm tutmadı, atamazdım ya. Zamanı gelince oradan da alırım.'

"Bunun üzerine Mustafa Ekinci, Başbakan Menderes'e bir liste verdi:

'Bunları yanınızdan uzaklaştırın. Şu prensipleri kabul edin, ortada bir muhalif kalmaz,' dedi.

"Menderes listeyi aldı, şöyle bir baktı. İleri sürülen önlemleri gerçekleştireceğini söyledi. Mustafa Ekinci, bunun üzerine, 'Beyefendi, -Burada iki milletvekilinin adını söyleyerek- bu adamlar için sizin casusunuz diyorlar ve bundan dolayı bu adamlar sevilmiyor. Bunları yanınızdan uzaklaştırırsanız kendinize de iyilik etmiş olursunuz,' dedi.

"Menderes, 'Bu adamlar ne yapıyorlar? Gelip yanımda kahve içip gidiyorlar,' cevabını verdi.

Artık söyleyecek bir şey kalmamıştı: Menderes bizi otomobiline alarak Anadolu Kulübüne bıraktı."

BASKILAR ARTIYOR

Amerika'dan para yardımı alamayan Hükümet, basın üzerindeki baskısını daha da arttırmaya başladı. Bakanlar Kurulu, aldığı bir kararla gazetelerin sayfa sayısını indirdi, piyango düzenlenmesini de yasakladı.

Bu önlemler doğrudan doğruya Hürriyet'i amaçlayan önlemlerdi. Mürekkem Sarol'un korkutması para etmemiş, gazete doğru bildiği yoldan ayrılmayarak yayınlarına devam etmiş, bunun üzerine Hükümet

de basın özgürlüğünü kısıtlamak zorunluğuyla karşı karşıya kalmıştı.

O günlerde Hürriyet, her okuyucusuna bir kitap armağan ediyordu. Hürriyet'ten başka bu şekilde okuyucusuna armağan veren gazete de yoktu. Okuyucusuna kitap armağan etmek gibi çok yerinde bir hareketi, hükümet, sırf Hürriyet'e kazık olsun diye engelliyordu. Bu kısıtlamalara karşın gazetenin baskı sayısında artış oldu. Hürriyet o günlerde 190 bin basarken bu sayı 220 bine yükseldi.

Aldığı kararın kendi açısından olumlu sonuç vermediğini gören hükümet bu kez de kağıt tahsisinde kısıtlama yoluna gitti. 27 Mayıs 1956 günü Hürriyet kamuoyuna bir açıklama yaparak, baskı sayısını yarı yarıya indirmeye karar verdiğini bildirdi. Buna neden, hükümetin başta kağıt olmak üzere öteki matbaa araçlarına uyguladığı kararlardı. O günden sonra Hürriyet, pazar günleri 135 bin, öteki günler 110 bin basmaya başladı. "Her sabah okumaya alıştığınız Hürriyet'i bulamayan arkadaş ve dostlarınızı da düşününüz, onları Hürriyet okumaktan mahrum etmeyiniz. Bu suretle yarından itibaren Hürriyet'i sevenlerin parolası 'Atma-ver' olmalıdır. Hürriyet'i almak için kimseye fazla para vermeyiniz. Ve bugünden itibaren abone kaydedemeyeceğimizden dolayı bizi mazur görünüz," diyordu.

Bu bildirinin yayınlanmasından bir gün sonra gazetenin birinci sayfasında, "Atma-ver", "Dün 110 bin kişi Hürriyet bulamadı" şeklinde haberler çıkmaya başladı.

Gazeteyle hükümet arasındaki havanın bu kadar gergin olduğu günlerde, karikatürist Semih Balcıoğlu'nun 5 Haziran 1956 tarihli Hürriyet gazetesinde bir karikatürü yayınlandı. Demokrat Parti'nin ünlü "Yeter, söz milletindir" sloganlı bir el havada çizilmiş olan afişinin altına "Yeter, söz benimdir" sözü yazılıyordu. Bu karikatür o günlerde elden ele dolaştı. Memlekette egemen olan siyasal hava bu karikatürle canlandırılmış oluyordu.

Sonradan öğrendiğime göre, gazetenin sahibi Haldun Simavi, Semih Balcıoğlu'nu çağırarak karikatürde yan yana konan bu afişlerin birinin altına 1945, ötekinin altına 1956 tarihlerinin konulmasının daha iyi olacağını söylemiş, kendisini kutlamıştı. Haldun Simavi'nin bundan bir süre önce, "Karakuş, şoförlük yapar hayatımızı kazanırız," diyerek bana öğrendiğim her gerçeği gazeteye olduğu gibi aktarmamı öğütlemesi, öbür yandan karikatürist Semih Balcıoğlu'na gösterdiği yakınlık, gazetemizin ne derece yansız, ülke gerçeklerine yatkın, cesaretle basın

özgürlüğünü savunan bir hava içinde olduğunu yansıtması bakımından büyük önem taşımaktaydı. Gazetenin hükümetle arası her gün biraz daha açılıyor, gelecek günler herkes için bir kuşku kaynağı oluyordu.

İşte bu günlerdeydi ki, telefon çaldı. Devlet Bakanı Mükerrem Sarol, bana, "Karakuş, nedir o 'atma-ver,' yok bilmem, 'Hürriyeti dün 110 bin kişi okuyamadı' gibi sözler? Gazetene haber ver, yayınlanmakta olan bu ilanlara derhal son vereceksiniz," dedi.

Telefon kapandı; durumu gazeteye bildirdim. İlanlar, bir süre daha devam ettikten sonra kaldırıldı.

KALMAZ YA...

"Adamın birisi gazete bayiine gitti.

"Bana bir Hürriyet ver."

"....."

"Öyleyse bir Hayat ver."

Gazete bayii sinirlendi ve:

"Hürriyet'in bulunmadığı yerde, Hayat kalır mı? " dedi.

Bu fıkra 1956 yılının 22 Haziran'ında Bursa'da yayınlanan "Çivi" adındaki haftalık güldürü gazetesinde çıktı.

Zamanın Bursa Savcısı Turhan Kapanlı, bu fıkrayı, "Rejimi tahkir ve devlet bütünlüğünü sarsıcı" olarak niteleyip, gazetenin sahibi ve başyazarı Necati Akgün'le Sorumlu Müdür Yalçın Kaya'nın sorgularını yaptı Toplu Basın Mahkemesi'ne gönderdi. Halil Üçler adındaki yargıcın başkanlığındaki Toplu Basın Mahkemesi, tek oturumda Necati Akgün'ü bir yıl on gün hapse ve 100.000 -Evet, yüz bin- lira para cezasına Yalçın Kaya'yı da bir yıl hapse mahkum etti.

Ondan fazla avukatın katıldığı duruşmada, fıkranın bilirkişi tarafından incelenmesi önerisi mahkemece reddedildi. DP iktidarınca değiştirilen Basın Kanunu'nun ilk uygulanması bu davayla başlamış oldu.

Bu mahkûmiyet kararı, yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da büyük yankılara neden oldu. Amerika'nın ünlü "Time" dergisinde kapak başlığı olarak yayınlandı.

Bu fıkra, gazete kâğıdı ithalinin ve üretiminin az olduğu bir dönemde gazete baskısının kısıtlanmasından esinlenerek yazılmıştı.

AMANSIZ--ACIMASIZ

Basın kanununda değişiklik yapılması için hükümetçe baş vurulan

girişimler o günlerde oldukça ilginç aşamalardan geçti. Muhalefet yıllarında hükümete gazete kapatma yetkisi tanıyan basın kanununa bütün gücüyle karşı çıkan ve iktidara geldikten sonra ilk iş olarak bu hükmü ortadan kaldıran DP hükümeti, o günlerde amansız, acımasız bir basın düşmanı kesilmişti.

Hükümete yeniden gazete kapatma yetkisinin tanınması için yapılan çalışmalara Başbakan Adnan Menderes de katılmış, ne yapıp yapıp bu savı kanun hükmü haline getirmek için büyük çaba harcamıştı. Komisyon çalışmalarına katılan üyelerden bazıları, hiç bir yerde böyle bir yetkiye hükümetlerin sahip olmadıklarını ileri sürdüler. O zamanki Adalet Bakanlığı müsteşarı Hadi Tan, Fransa'da bu kanun hükmünün var olduğunu, ancak uygulamanın çok kayıtlayıcı bulunduğunu söyledi. Savaş ya da olağanüstü hallerde halkın savaş gücünü kırıcı, ulusal birliği sarsıcı yayınlar hakkında, Fransız hükümetinin gazete kapatabildiğini söyledi.

Bunun üzerine Menderes, söze karışarak, "Sen bırak savaş halini, olağanüstü halleri, Fransa'da böyle bir uygulama var mı yok mu, onu söyle," dedi. Bundan sonra hükümete gözü kapalı, "Görülen lüzum üzerine" gazete kapatma yetkisi yeniden verilmiş oldu.

DP iktidarının yönetsel yollardan gazete ve dergiler üzerindeki baskısı yetmiyormuş gibi, bu kez de kanun yollarıyla, basın soluk alamayacak bir hale getirildi. Zamanın savcıları uygulama için fırsat kolluyorlardı. "Hayat'ın bulunmadığı yerde Hürriyet de olmaz" sözü dolayısıyla bir gazeteciye bir yıl hapis ve 100.000 lira para cezası verilebiliyordu.

Şairin biri, "Tanrı bir yerde yıkılışı başlatmasın, sonra arkası gelmez," demişti. DP, hergün çatırdayan temeline böylece yeni bir dinamit daha yerleştiriyordu.

"PROFESYONEL CANİ"

Bu sözler, Başbakan Adnan Menderes tarafından CHP Genel Başkanı İsmet İnönü hakkında, hem de Meclis kürsüsünden söylenmiş olan sözlerdi. Bir yandan ekonomik alanda meydana gelen sıkıntılar, bir yandan CHP muhalefetine bir de Hürriyet Partililerin muhalefetinin eklenmesi, Başbakan Menderes'i zıvanadan çıkarır bir hale getirmişti. Muhalefetin, basının DP'ye karşı her gün artan eleştirilerini durdurmak

için yeni birtakım önlemler almak zorunlu hale gelmişti.

Hürriyet Partililerin ilk işi, bir "İspat Hakkı" önerisi hazırlayarak Millet Meclisi'ne sunmak oldu. Adalet Komisyonu, çoğunluğunu elinde bulunduran Demokrat Milletvekillerinin oylarıyla bu öneriyi geri çevirdi. Bu arada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü'yle ilgili olarak hazırlanmış olan bir kanun önerisi de İçişleri Komisyonunca geri çevrildi. Böylece Demokrat Parti, yıllardan beri sözünü ettiği demokratik hak ve özgürlüklerle ilgili her öneriye karşı koymaya başladı.

Bunlar yetmiyormuş gibi, İstanbul'da yapılan CHP kongrelerine polis karışmaya başladı. Halk "Soğan 120'ye çıktı" pankartlarıyla iktidar sözcülerinin yolunu kesmeye başladı. DP örgütü de için için kaynamakta, bu gidişin sonunu merak edip durmaktaydı. Ülke her bakımdan bir dar boğaza doğru ivedi olarak kaymakta, yansızlığı, ciddiyetiyle tanınmış kişiler ülkenin geleceğinin hiç de iyi olmadığını her yerde yineleyip durmaktaydılar.

İktidar, bunalımdan kurtulmanın yolunu, kanunlarda kayıtlayıcı hükümlerin var olmamasında aramaktaydı. Hemen harekete geçildi. Önce basın kanununda özgürlüğü kısıtlayıcı yeni hükümler getirilmek istendi. Bunun arkasından Seçim Kanunu tasarısı Meclis'ten geri alınarak seçim özgürlüğünü kayıtlayıcı hükümlerin kanuna konulması yoluna gidildi. Gazetecilere olayları daha yakından izlemek için tanınan Meclis gazinosuna girme izni kaldırıldı. Muhalefet milletvekilleri, bu önlemler karşısında iktidarı şiddetle eleştiriyor, Meclis Başkanlığı'na verilen önergeler birbirini izliyordu.

Derken Resmi Gazete'de yayınlanan bir kararnameyle 13 Yargıtay üyesinin emekliye ayrıldığı bildirildi. Bu yüksek yargıçlar, varlıklarından iktidarın huzursuzluk duydukları kişilerdi. Bunun üzerine 50 kadar Yargıtay üyesi, bir toplantı yaparak, zamanın Adalet Bakanı Hüseyin Avni Göktürk'le görüşme isteğinde bulundular.

Bakanlar Kurulu, Başbakan Adnan Menderes'in başkanlığında toplandı, Emniyet Genel Müdürü de bu toplantıda hazır bulunuyordu. Yargıtayda toplantı yapan 50 yüksek yargıç hakkında soruşturma başladı. Hüseyin Avni Göktürk, o günler için arayıp da bulunmayacak bir adamdı. Başbakan'ın her sözü, onun için bir "buyruk" niteliğindeydi. O "Vur" deyince, bu "Öldürüyordu. Haklarında soruşturma açılan yüksek yargıçlar için şöyle diyordu: "Olay gazetelerdeki gibiyse, bu, toplu olarak mukavemet hareketine

teşebbüstür." Gördünüz mü Adalet Bakanı'nı? Menderes bir göz isterken, Tanrı ona, Hüseyin Avni Göktürk marifetiyle iki göz veriyordu.

Adalet Bakanı'nın bu sözleri hukukçular arasında bir bomba etkisi yarattı. İstanbul Barosu, konuyu görüşmek üzere ivedi toplantıya çağrıldı. Ankara Barasonun yapacağı toplantıya izin verilmedi. Hukukçular Yargıtay Yargıçları hakkında Adalet Bakanı'nın soruşturma yapamayacağını söylüyor, idari soruşturma yetkisinin Yargıtay'a, adli soruşturmanın da Yüce Divan'a ait olduğunu söylüyorlardı.

Ülkeye egemen olan siyasal hava kararıkça kararıyordu. Muhalefet milletvekilleri, bu durumdan kurtulmanın yolunu bir araya gelmekte aradılar. CHP'den İnönü, Gülek, Hürriyet Partisinden Karaosmanoğlu, Enver Güreli bu amaçla bir toplantı yaptılar. Muhalefetin birlikte eyleme girmesinin o günkü koşullarda daha verimli sonuçlar vereceği belliydi. Cumhuriyetçi Millet Partisi bu "İşbirliği"ne katılmadığı için iktidar çevrelerinin sevgisini kazanıyor, Zafer gazetesi, Parti Genel Başkanı Osman Bölükbaşı hakkında övücü sözler söylüyor, yayınlar yapıyordu.

İşte o günlerdeydi ki, Basın kanunuyla Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkındaki Kanunlar da "kısıtlayıcı" hükümlerin Millet Meclisi'nde görüşülmesine başlandı.

GÖKTÜRK KÜRSÜDE

İlk sözü alan Adalet Bakanı Hüseyin Avni Göktürk, bazı gazetelerin "yıkıcı" yayınlar yaptığını, eleştirme sınırını aşarak kişilerin şeref ve haysiyetine saldırıda bulunduklarını söyledi. Her özgürlük gibi, basın özgürlüğünün de bir sınırı olması gerektiğini sözlerine ekledi.

İsmet İnönü, o gün en ağır konuşmalarından birini yaptı:

"Kapalı ve karanlık bir rejime kesin olarak dönme kararının en kuvvetli delili olan tasarılar elimizde bulunuyor Bunlar basında ve toplantı yerlerinde milletin dertlerini ve iktidarın hatalarını söylemeyi imkânsız kılmak isteyen belgelerdir. Ekonomik bunalımın acılarına ve içtimai sefaletin her gün artmasına çare bulamayan idaremiz, basındaki yayınlardan dehşete düşmektedir. Halbuki, basının söylemesi, derdin zehrini boşaltır ve vatandaşın çare arayan şaşkın bakışlarına donuk bir umut pırıltısı verir," dedi.

İnönü, bu kanunların umut ışıklarını söndürdüğünü, yurttaşları çeşitli acılarla karşı karşıya bıraktığını söyledi. Bu arada tasarıda yer alan

"müphem ve sui zanni davet edecek," "vatandaşları küçük düşürme" gibi deyimleri ele aldı, sözlerine şunları ekledi:

"Bizim Başkanın ekonomik politikasının memlekete darlık, içtimai sefalet, haksız zenginlikler getirdiğine içtenlikle inanıyoruz."

"Savcılar görevlerini dikkatle iktidar lehine kullanırlar ve muhalefet aleyhine tecavüzler için uzak kuytu yerlerde değil, İstanbul ve Ankara'da teşvik edici bir görev kayıtsızlığı gösterirler. İktidarın en yukarıdaki mevkilerinde bulunanlar, muhalifleri için Millet Meclisi kürsüsünde "Profesyonel cani", Adapazarı halkı önünde, "Dünyanın en adi insanı" sözlerini reva görürler."

İnönü, sözlerine son verirken, hangi demokrat ülkede Adalet Bakanlarının yargıçları "görülen lüzum üzerine" Bakanlık emrine alma yetkisine sahip olduklarını da sordu ve buna Adalet Bakanı tarafından yanıt verilmesini istedi.

Bundan sonra Prof. Turan Güneş, Hürriyet Partisi adına bir konuşma yaptı. İngiltere'de kamu çıkarı açısından gazetecilere hakaret hakkı bile tanındığını, özel yaşamın da "İspat Hakkı" dışında bırakılmadığını ve her durumda kamu çıkarının esas alındığını anlattı. DP iktidarının bu kanunları çıkarmakla zorlukları ortadan kaldıramayacağını ileri süren Turan Güneş, her iki kanunun da Anayasa'ya aykırı olduğunu söyledi. "Bunlar şiddet kanunlarıdır. İktidar bir Polis Devleti olma yolundadır," dedi.

Osman Bölükbaşı, bu konuşmadan sonra kürsüye doğru ilerlerken Turan Güneş'le karşılaştı. Onu, yaptığı konuşmadan ötürü kutlayarak yanaklarından öptü. Bu hareket muhalif milletvekilleri tarafından şiddetle alkışlandı. Bölükbaşı, "Çile daha dolmadı," diyerek söze başladı. Amerikan Başkanlarından Jefferson'un basın özgürlüğü hakkındaki ünlü sözlerini yineledi. Jefferson, parlamentodan, adli güvenceden, üniversite özerkliğinden önce basın özgürlüğünün geldiğini, bütün öbür özgürlüklerin basın özgürlüğüne dayandığını söylüyordu. Bölükbaşı, "Basın hürriyetine sınır çizmek, bizzat basın hürriyetini ortadan kaldırmaktır," dedi, sözlerine şunu ekledi:

"Bu gidişi durdurunuz. Şiddet metodu çok zaman geri tepen bir silahtır. Bu memleketi azıcık seviyorsak, bu kanunlar bu Meclisten çıkmamalıdır."

Başbakan Adnan Menderes, kendisinden önce konuşan Milletvekillerini dinlerken neredeyse sabırsızlanıyordu. O kürsüye

çıkarken, İnönü salonu terk etti. Menderes, İnönü'nün bu hareketine el sallayarak karşılık verdi. Konuşmasına başlarken, "Geniş bir idealizmin iyimserliği ve safiyetiyle çıkardığımız bu kanun ertesi gün bir lânet halkası halinde boynumuza geçirilmek istendi. Şeref ve haysiyetler ayaklar altına alındı," dedi ve ülkenin ancak bu kanunlarla demokratik bir düzene kavuşacağını bildirdi.

Gazeteci, Konya Bağımsız Milletvekili Sabahaddin Sönmez, Mecliste ilk ve son konuşmasını yaptı. Demokrasinin savunuculuğunu yapan bir partinin bu gibi kanunları getirmemesi gerektiğini belirterek, bütün milletvekillerini bu kanunlara karşı kırmızı oy vermeye çağırdı.

Bu konuşmalar ertesi gün de sürdü, yedi buçuk saat süren ve zaman zaman hararetli anlar gösteren görüşmelerden sonra tasarılar kanunlaştı.

"GÖRÜLEN LÜZUM ÜZERİNE"

Bir sabah gazeteler, Yargıtay Başkanıyla Başsavcısının ve bunlarla birlikte beş üyenin "Görülen lüzum üzerine" emekliye ayrıldıklarını bildirdi. 13 Haziran 1956 günü Anadolu Ajansı şu bildiriyi yayınladı:

"Yargıtay Başkanı Bedri Köker, Cumhuriyet Başsavcısı Rifat Alabay, Yargıtay İkinci Başkanlarından Haydar Yücekök, üye Kâmil Coşkunoğlu, üye Melahat Ruacan, üye Faik Uras, üye İlhan Dizdaroğlu, Emekli Sandığı kanununun 39. maddesinin b bendi gereğince emekliye sevk edilmişlerdir."

Emekli Sandığı kanununun bu maddesinde şöyle denmekteydi:

"Fiili hizmet süresi 25 yılı doldurmuş olanların istekleri üzerine, seçilmiş belediye başkanları ve daimi komisyon üyeleri hariç olmak üzere, 25 hizmet yılını doldurmuş olanlar, kurumlarınca emekliye sevkedilir. Bu fıkra hükümlerine göre emekliye ayrılanlar hakkındaki kararlar kesindir. Bu karar aleyhine hiç bir suretle kaza merciine baş vurulamaz."

Emekliye ayrılanlar arasında 42 yaşındaki İlhan Dizdaroğlu da vardı. Bu haber, hukukçular arasında olduğu kadar bütün ülke düzeyinde derin üzüntü yarattı. Bu, bütün Devlet mekanizmasının iktidarın emrine girmesi demek oluyordu. Onların gözünün tutmadığı hiç kimse yarınından emin olmayacak, bir sabah yatağından kalktığı zaman kendisini sokak ortasında bulacaktı.

Emekliye ayrılan yargıçlar, gerçekten namuslu, dürüst, erdemli, büyük değer taşıyan kişilerdi. Yıllarca adliyenin karanlık koridorlarında yurttaşa hak dağıtarak bu düzeye gelmiş insanlardı. Kanunla değil, iktidarı elinde tutanların emriyle işlerinden güçlerinden olabiliyorlardı.

Yargıtay Başkanı Bedri Köker, Yargıtay üyelerinin ilk davranışını Menderes'in emriyle kınamış, daha sonra ilk fırsatta kendisi de aynı adamın keyfine kurban gitmişti. Bu iş tam Menderes'e özgü bir işti. Yararlanacağı kadar yararlanmak, işine yaramaz hale gelince kapı dışarı etmek.

Kimsenin elinden acımaktan başka şey gelmiyordu.

SAROL PARTİDEN ATILIYOR

Parti içindeki birlik ve beraberliği bozduğu iddiasıyla DP'den geçici olarak çıkarılan eski Devlet Bakanı Mükerrem Sarol hakkında, bir de Meclis soruşturması açılması için öneride bulunulmuştu. Bunun için toplanan komisyon altı ayrı nedenle Sarol hakkında Meclis araştırmasına gerek olduğuna karar verdi. Bu amaçla hazırlanan raporda şu noktalar üzerinde durulmuştu:

1.Sarol'un bir buçuk milyon liraya yaklaşan miktarda usulsüz kredi aldığı,

2.Mensup olduğu Etiler Kooperatifi'nin 90 tondan ibaret demir ihtiyacı için iki bin tonluk demir lisansı sağladığı,

3.Bakan oluşundan sonra ilkokulları gazetesine abone ettiği,

4.Kendi gazetesi olan "Türk Sesi"ne kararname hükümlerine aykırı kağıt, araç ve resmi ilan tahsis ettiği,

5.Belediye nizamnamelerini bozarak matbaa binasının üstüne kaçak çıktığı.

Bu yolsuzluklar saptanmıştı ve Sarol'un Yüce Divan'a gönderilmesi isteniyordu.

Raporun Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmesi sırasında söz alan CHP'li Mehmet Zeki Tolunay, araştırma komisyonundan niçin ayrıldığını anlattı. Komisyon üyelerinin baskı altında tutulduğunu, bu arada alt-komisyon Başkanı, Yargıtay eski Başkanlarından Halil Özyörük'ün Başbakan Adnan Menderes tarafından çağrılarak bu konuyla ilgili konuşmalar yapıldığını söyledi. Bundan sonra Sarol'un ifadesine baş vurulduğunu, Sarol'un Başbakanla birlikte yemek yediğini bildirdi.

Bu açıklamalar, salondaki havayı birdenbire elektriklendirdi. Arka sıralarda oturan Mükerrem Sarol'un büyük bir gürültüyle söz istediği görüldü. Sinirli bir halde, kürsüye çıkarak, CHP'li milletvekillerinin olayları kara göstermek çabasında olduğunu söyledi. Sarol konuşmasına devam etmek isterken CHP Malatya Milletvekili Ahmet Fırat'ın, oturduğu yerden ona, "Sen hırsızsın!" diye bağırdığı görüldü. Sarol cevap verdi, "Hırsız sensin. Hırsız oğlu hırsız sensin."

Salon birden karıştı, her kafadan bir ses yükseliyor, kimin ne dediği, gereği gibi anlaşılmıyordu. Demokratlar Ahmet Fırat'ın üstüne yürümek istediler. Sonunda sessizlik sağlandı ve Ahmet Fırat'ın salondan çıkarılması kararlaştırıldı.

Başbakan tam bu sırada salona girdi ve doğruca kürsüye fırlayarak şöyle dedi:

"Gazetelerin söz konusu yayınları yalandır. Onlar yalan yazar, bir gün bekledikten sonra ayni konu hakkında bu kez makaleler yayınlarlar. Beş yıldan beri bu daima böyle olmuştur. Bu gün de devam edip durmaktadır."

Menderes, daha sonra muhalif milletvekillerine döndü:

"Bu azınlığın ne şekilde hareket ettiği böylece bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bağırırlar, çağırırlar, iftira ederler, kavga çıkararlır. Başımıza silah atarlar, çünkü azınlıktadırlar. Ya çoğunlukta olsalardı? Allah bunların şerrinden bu memleketi korusun."

Başbakan'ın yaptığı konuşmayla, komisyon raporu arasında bir ilişki yoktu. Ne diyordu komisyon raporu Mükerrem Sarol altı ayrı suç işlemiş, siyasal nüfuzunu kötüye kullanmış, kanunları çiğnemiştir, diyordu. Bu sözleri söyleyenler arasında DP'li milletvekilleri vardı. Başbakan, bunlara cevap vereceği yerde kürsüye çıkıyor, "Muhalefet, basın yalan söylüyor, Allah bu memleketi bunların şerrinden korusun," diyordu. CHP milletvekili, konuşmasında komisyon üyelerinin baskı altında bulundurulduğunu iddia ediyor, 'Başbakan sıfatıyla Komisyon başkanını çağırıp görüştün mü, görüşmedin mi? Görüştünse neler görüştün." diyordu. Bu soruların hiç birine cevap yoktu. "Gazeteler yalan yazıyor," diyordu Menderes. O gazeteler olmasaydı, oturduğu yeri çok zor bulacaktı. O gazeteler ki, muhalif olduğu yıllarda her hareketine göz yummuştu. "Şu CHP iktidardan gitsin de kim gelirse gelsin, diyerek Menderes'e dört elle sarılmıştı. Şimdi, Başbakan olduktan sonra kürsüye çıkıyor, düne kadar kol kola omuz omuza çalıştığı insanlar

hakkında ağza alınmayacak kadar ağır küfürler savuruyordu. Menderes, son günlerde demagojiyi bir meslek haline getirmişti.

Başbakan'dan sonra Hürriyet Partisi'nden Raif Aybar konuştu. Sarol hakkında ileri sürülen iddiaların uzun bir açıklamasını yaptı, soruşturma sonunda Sarol'un Yüce Divan'a verilmesi gerektiğini söyledi. Etiler kooperatifi adına ayrılan 1910 ton demirin ne olduğunun henüz kesinlikle bilinmediğini, soruşturmanın bu noktadan noksan bulunduğunu, bankalardan sağlanan kredilerden 371 bin lira kadar bir bölümünün noksan olduğunu ilerisürdü. İlkokulların 'Türk Sesi' gazetesine abone edilmelerinin de ayrı bir soruşturma konusu olduğunu bildirdi.

Gece saat 21.30'a kadar süren bu konuşmalardan sonra rapor oya kondu. Bazı DP'li milletvekilinin de muhalefetine karşın, rapor çoğunlukla reddedildi ve Sarol hakkında soruşturmaya gerek bulunmadığına karar verilmiş oldu.

Demokratlar bu kararlarıyla eş-dost kayırmanın, Devlet parasıyla adam zengin etmenin, her türlü yolsuzluğu ört-bas etmenin tipik bir örneğini veriyorlardı. Karardan sonra, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü bakanlık görevinden ayrıldı. Köprülü'yle Sarol hiç geçinemezlerdi. DP milletvekillerinin oylarıyla alınan karardan sonra, Köprülü'nün artık bu partide kalamayacağı anlaşılıyordu.

Akşam Köprülü'yü evinde arayarak istifa nedenini öğrenmek istedim. Telefona çıkan eşi Behice Köprülü, istifa haberini doğruladı. "Neden istifa etti?" şeklindeki soruma, "Bunun çeşitli nedenleri var," karşılığını verdi.

DAHASI VAR

Demokrat Parti'nin, iktidarda kaldığı süre içinde yaptığı her türlü ihmali, kusuru, bağışlanabilir, ancak bir şeyi bağışlanamazdı. O da memlekette ahlâk bunalımı yaratmış olmasıydı.

O günlerde bir Antalya milletvekili zaman zaman kürsüye çıkar, bağlı bulunduğu DP'nin yönetimini eleştirirdi. Bir iki derken, bir gün çevresini Menderes'in adamları aldı. Konuşmaya başladılar:

"Hayrola, son günlerde bazı hazırlıklar içindeymişsin."

"Ne gibi hazırlıklar?"

"Canım, kızını evlendirmek istiyormuşsun."

"Ha... Evet. Nereden haber aldınız?"

"Biz duyarız.. Pekiyi. Ne yönde hazırlıklar? Çehiz işini yoluna koydun mu? "

"Hayır, henüz pek bir şey bulamadım. Sonra ne buldumsa ateş pahası.."

"Bunun kolayı var. Avrupa'ya bir gezi yapar, istediğin şeyleri hem de görerek, beğenerek, en ucuz bir şekilde alırsın."

"Nasıl olur, bu kadar dövizi nereden bulurum? "

"İstedin de hayır mı dediler? Git Maliye Bakanı'na. Herkese verdiği gibi sana da istediğin kadar döviz verir."

Antalya Milletvekilinin aklı bu öneriye yatar gibi olmuştu. Sonunda bir gün Maliye Bakanı'nı ziyaret ederek, "miktarı münasip" döviz aldı. Cebine bir de "diplomatik pasaport" koyarak Almanya'nın yolunu tuttu. Yükte hafif, pahada ağır ne gördüyse aldı. Sonunda bir gün Gümrük kapısında göründü. Gümrük memurlarının kulağı daha önce çekilmişti. Antalya Milletvekili'ne, "Bavullarınızı açın, bakacağız," dediler Antalya Milletvekili, "olmaz" dedi. "Benim diplomatik pasaportum var bavullarını açamazsınız." Gümrük memurları, "Açarız," dediler ve açtılar. Bavullardaki eşyanın neler olduğunu saptandı, bir de tutanak tutuldu. Durum Ankara'ya bildirildi. Oradan gelen cevap şu oldu:

"Şimdi eşyaları bavullara yerleştirin ve kırk para gümrük vergisi almadan salıverin."

.Ankara'nın emri aynen uygulandı. Antalya Milletvekili, eşyalarıyla gümrükten geçti. Geçti ama bundan sonra da dili tutulmuş oldu. Ne zaman Millet Meclisi'nde kürsüye çıksa, gözü hemen Başbakan'ın bulunduğu yöne kayar, ne dediğini, ne diyeceğini bilemeden kürsüden inerdi. Sonra bu milletvekili, 1957 seçimleri arifesinde, "Politikacılığa mizacım müsait değil" diyerek DP'den stifa etti.

Buna benzer bir başka şey daha oldu. Yine ara sıra şöyle uzaktan yakından eleştirmeler yapan DP'li milletvekillerinden birinin çevresi aynı kişiler tarafından sarıldı. DP'li olan bu milletvekili de kiradan yakınıyordu. Can alacak nokta bulunmuştu, kendisine "Neden bir ev yaptırmıyorsun? " diye sordular. Cevap verdi:

"Param yok. Nasıl yaptırayım. Ben ev kirasının fazlalığından yakınıyorum, siz bana ev yaptır, diyorsunuz."

"Yaptıranlar nasıl yaptırıyor? Bunların hepsinin de parası olduğunu mu sanıyorsun. Bankalar yaptıracağın gayrimenkulü ipotek etmek şartıyla para veriyorlar. Müracaat ettin de hayır mı dediler? "

Bu fikir zamanla olgunlaştırıldı. Sonunda kiradan yakınan milletvekili bir ev yaptırmak için harekete geçti. Bir plan hazırlattı.. Borç harç bir de arsa buldu. Bankaya baş vurarak gerek duyduğu krediyi de sağlamış oldu. İnşaat bitti, elinde bir parça demir kaldı. O günlerde demir karaborsada daha yüksek fiyata satılmaktaydı. Şimdi milletvekiline düşen şey, bu fazla demiri aldığı fiyattan aldığı yere geri vermekti. Öyle yapmadı, karaborsa fiyatı üzerinden başkasına sattı. Ondan sonra adamın adı "Demir karaborsacısı" oldu. Sağdan soldan gelen bu konuşmalar onu fazlasıyla rahatsız etmeye başlamıştı. Bir gün Başbakanlık Özel Kalem Müdürü bu kişinin evine telefon etti, "Beyefendi seni görmek istiyor," dedi. Milletvekilinin eli ayağı tutuşmuştu. Soluğu Başbakanlıkta aldı. Menderes'in odasına girdi. Başbakan kendisine karşı güler yüzlüydü. Sordu, "Kuzum nedir Allah aşkına senin bu demir işin? " Milletvekili olup biteni anlattı. "Elimde bir parça demir kaldı," dedi. Başbakan sordu, "Ne yaptın onu? " Adamcağız titreyen bir sesle cevap verdi, "Sattım."

Bunun üzerin Başbakan şöyle konuştu:

"Hiç mesele değil, benim haberim olsun yeter."

Adamcağız salondan yıkılır gibi çıktı.

Menderes'ciler, herkesin anladığı dilden konuşmayı çok iyi bilirlerdi.Bazılarına çeyiz için döviz, bazılarına ev yaptırmak için kredi verir, bazılarına da Avrupa'da tatil yapması için para verirlerdi. Bu parayı sayıları az da olsa yalnız kendilerini satan milletvekillerine vermez, başka kimseler de aynı yardımdan faydalanırdı. Bunların başında "Besleme" basın mensupları gelirdi. Bazılarına, dolar beş liraya çıktığı halde eski kur olan 2.82 kuruştan verirdi. Alan adam da, "Başkasına neden beş liraya,bana 2.82 kuruştan? " diye düşünmezdi.

Fuat Köprülü DP'den ayrıldıktan sonra, kendisiyle birlikte bir yolculuktayken bana bir gazeteci-milletvekilinin doları Ankara'da 2.82'den alıp aynı gün Beyrut'a giderek orada daha yüksek Türk parasına satarak akşam yine Ankara'ya döndüğünü söylediği zaman ağzım açık kalmıştı. Bu gazeteci-milletvekilini o günleri yaşayanlar hep bilirdi... Başka bir hikâye. Bir tarihte Orman Kanunu'nda değişiklik yapılıyordu. Bir yerin orman olup olmadığının saptanma yetkisi yargıçlardan alınacak, bilirkişilere bırakılacaktı. Bu tasarı Meclis'te kızılca kıyametin kopmasına neden oldu. Tasarı kanunlaşırsa orman köylüsü kendi ormanlık bölgesinde söz sahibi olacak, biri başkasının

ormanına "burası tarladır" deyince, öbürü de berikinin ormanına "tarladır" diyecek, böylece ormancılığımız ağır bir yara alacaktı.

Bu davayı savunanlar arasında, eski bir orman genel müdürü de vardı. Bir gün, Eski Tarım Bakanlarından Şevket Raşit Hatipoğlu'yla karşılaştım. Hatipoğlu o sıralar CHP'deydi. Eski Orman Genel Müdürü de DP'li. Hatipoğlu, eski Genel Müdür'e sormuştu, "Yahu utanmaz mısın, nasıl olur da bu tasarıyı kürsüde savunursun? " Eski Orman Genel Müdürü'nün cevabı şu olmuştu:

"Ben yıllarca yırtık, yamalı pabuçla dolaştım. Artık öyle yaşamaya tahammülüm yok . Partim böyle karar almış. Savunmasını da bana verdiler. Onlar ne derlerse, ben onu yaparım."

Öte yandan Anayasa'nın 77. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, görevlerine başlarken ,öyle ant içerlerdi:

"Devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağıma, milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağıma ve halkın mutluluğu için çalışacağıma namusum üzerine söz veririm."

Eski Orman Genel Müdürü'nün verdiği yanıttan anlaşıldığına göre, Anayasa'da yer alan "milletin mutluluğu", kendi mutluluğuydu. O artık yırtık, yamalı pabuç giymemek için kendisine verilen her görevi Anayasa ve kanunlara uygun olsun, olmasın yerine getirecekti. Sonra da millet böyle milletvekillerinden ülke yararına kararlar bekliyordu.

MUHALEFET MECLİS SALONUNU TERK EDİYOR

Muhalif milletvekilleri her geçen gün biraz daha birlik ve beraberlik havası içine girdiler. Açık hava toplantıları hakkında hazırlanan bir kanun tasarısı, toplantı özgürlüğünü çok kısıtlayıcı bir nitelik taşıyor, gerektiği hallerde polise, 'ateş etme ' hakkı tanınıyordu.

Tasarının Mecliste görüşülmesi sırasında büyük olaylar çıktı, muhalif milletvekilleri toplu halde salonu terk ettiler. Onlar salondan ayrılırken DP'li milletvekilleri de arkalarından, "Güle güle" diye bağırıyorlardı.

1956 Haziran ayının 27. günü bu konuyla ilgili olarak yapılan tartışmalarda iki taraf birbirine girdi. DP Çorum Milletvekili Kemal Biberoğlu'nun yaptığı konuşma sırasında, "muhalefet sözcülerinin iktidar partisi hakkındaki iftira ve isnatlarının "ancak bu kanunla önlenebileceğini belirttikten sonra, muhalif milletvekillerinin konuştuktan

sonra salonu terk edeceklerini söylemesi üzerine Osman Bölükbaşı oturduğu yerden bağırdı:

"Telefonları da mı dinliyorsunuz? "

Biberoğlu, bu sözleri işitmezlikten geldi. Sözlerine devamla bugün-yarın seçimlere gidiliyormuş gibi yurdun çeşitli bölgelerinde toplantılar yapmanın sakıncaları olduğunu söyledi.

Bundan sonra İnönü kürsüye geldi. İnönü konuşurken, bütün salon kulak kesilir, ne diyecek, diye salondan çıt çıkmazdı. O gün de öyle oldu. İnönü ağır ağır konuşmaya başladı:

"Milletin dertlerini görecek, buna çare arayacak yerde, onun toplantı hürriyetine mani olmak istenmektedir. Vatandaş özgürlüğe alışmıştır. Bu gibi tedbirlerle bu alışkanlık önlenemez Ve bu gibi tedbirler manevi niteliğini kaybedenleri kurtaramaz," dedi. Türk ulusunun bu gidişe bir gün mutlaka "Son" vereceğini söyleyince, DP Zonguldak Milletvekili Nusret Kirişçioğlu oturduğu yerden bağırdı, "Ne olacak yani? "

HERKES BİRBİRİNE BAKIYORDU

Daha sonra Hürriyet Partisi Genel Başkanı Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu konuştu. Karaosmanoğlu, yaptığı konuşmada, suçsuz ve silahsız yurttaş topluluklarına karşı ateş açma fikrinin nereden, kimden geldiğini ve kimlerin kafasında yer bulduğunu sordu.

Bu sözler salonu birden karıştırdı. DP sıralarından yer yer protestolar yükseldi. Karaosmanoğlu'nun hükümeti aşağılama anlamına gelen bu sözlerini geri alması istendi. Karaosmanoğlu şu karşılığı verdi:

"Sözlerimi hiç bir şekilde geri almam."

Karaosmanoğlu kürsüden indi. DP'li milletvekillerinin kararıyla, bu oturum için salondan çıkarıldı. Hava iyice elektriklenmişti. Karaosmanoğlu'nu Osman Bölükbaşı izledi. Bundan sonra muhalefet grupları, toplu halde ayağa kalktılar ve salondan çıkmaya başladılar.

Tam bu sırada, DP Bolu Milletvekili ve eski bakanlardan emekli general Fahri Belen kürsüye gelerek sordu:

"Silahsız bir topluluğa karşı ateş açmak, başka hangi memleketin kanunlarında yer almıştır? "

Bu soruya Başbakan Adnan Menderes şu karşılığı verdi:

"Yabancı bir ülkeyi örnek olarak göstermeye gerek yok. Zaman

zaman nümayişçilerle polis arasında başka ülkelerde de silahlı çarpışmalar çıkmaktadır."

Menderes konuşmasında, vicdanen çok rahat olduğunu, idarede görülen çaresizliği ortadan kaldırmak için bu kanunun hazırlandığını belirtti ve basının sorumluluk duygusundan "yoksun" olması nedeniyle Basın Kanununa yeni hükümler getirileceğini söyledi.

Muhalif milletvekillerinin Meclis'i bırakıp gitmeleri konusuna da değinen Menderes, "Önce verilen bir kararla Meclis'ten çıkıp gittiler. Yarın gelip yerlerine oturacaklardır. Gidenlerin bir daha geri dönmemesi gerek. Bu caka kime? " diye bağırdı.

Bu sözler DP'li milletvekilleri tarafından şiddetle alkışlandı. Muhalefet salondan çıkarken, gazetecilerden bazıları da salondan çıkmaya başladılar. Gazetecilerin bu davranışı doğru değildi. Milliyet Gazetesinden Nilüfer Yalçın, önümden geçerken, "Haydi Emin abi," dedi ama ben kalkmak istemedim. Tam o anda gözlerim Menderes'in gözleriyle karşılaştı. O oturduğu yerden, meraklanmışcasına durmadan bana bakıyordu. Salondan çıkan gazetecilerin bu hareketi, daha sonra Başbakan tarafından bir tür "nümayiş" olarak karşılandı. Bu olayın bile, ülkede düzenin korunmasının ne kadar zorunlu olduğunu belirttiğini söyledi. Eski bir polis komiseri olan, Kastamonu Milletvekili Süleyman Çağlar, gazetecilere değinerek, "Onları bir daha Meclis'e sokmayalım!" diye bağırdı.

Daha sonra salondan çıkan gazetecilerin kimler olduğu saptandı. Bir süre bu gazeteciler Meclis'e alınmadılar, daha sonra da "Affı Şahane"ye uğrayarak kabul edildiler. Silahsız topluluğa ateş açma yetkisi veren kanun DP'lilerin 281 oyuyla kabul olundu.

DOĞUDA İŞLENEN CİNAYETLER

1943 yılının dokuzuncu ayında Van'ın Özalp ilçesinde korkunç cinayetler işlenmiş, o zaman Üçüncü Ordu Komutanı olan Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın emriyle yurttaşlar sorgusuz kurşuna dizilmişlerdi.

Bu konuyla ilgili olarak verilen bilgiye göre, Mustafa Muğlalı, 1943 yılının temmuz ayında Özalp'a, gelmiş, Orduevinde Van Valisi Hamit Onat, Özalp Kaymakamı Hilmi Tuncel, Özalp Sulh Ceza Yargıcı Baki Tekin ve Tabur Komutanı Şükrü Tüter'le birlikte uzun bir toplantı yapmış, bu bölgede güvenlik kalmadığından söz ederek, tabur komutanı

Şükrü Tüter'e, "Bu adamları sana teslim edeceğim," icabına, bakar ve hepsini temizlersin," diye emir vermişti. Bu emir üzerine bir liste hazırlanmış, Vali Hamit Onat'ın emriyle Özalp Kaymakamı tarafından otuz üç yurttaş yakalanarak tabur komutanı Şükrü Tüter'e teslim edilmişti. Yedeksubay Necdet Bilgez ve Bilal Balı komutasındaki müfrezeye teslim edilen bu kişiler, Çukurderesinde elleri kolları bağlandıktan sonra üzerlerine makineli tüfekle ateş açılmış ve hepsi öldürülmüş, olaydan sonra aldığı kurşun yarasıyla ölmeyen bir yurttaş sürünerek uzun bir yol almış ve İran'a sığınmıştı.

Tabur Komutanı Şükrü Tüter bir rapor hazırlamış, bu raporda kaçakçılığın yapıldığı yeri göstermek için götürülen 33 yurttaşın kendilerine saldırmaya kalktıklarını, çatışma sırasında da hepsinin öldürüldüğünü bildirmişti.

Olay, daha sonra kamuoyunda geniş yankılara yol açtı. Orgeneral Mustafa Muğlalı, Genelkurmay mahkemesinde yargılanarak suçlu olduğu saptandı, ve 7 yıl ağır hapse mahkum edildi. Ancak sorumlu kişi sadece Muğlalı değildi. İran'a sığınan İsmail Özer adındaki yurttaş, daha sonra çeşitli resmi yetkililere baş vurmuş, yılmadan, korkmadan uğraşmış, konuyu Büyük Millet Meclisi'ne kadar getirmişti.

Dilekçe komisyonu, yaptığı toplantılarda konuyu inceleyerek bir rapor hazırladı, bu rapor genel kurul gündeminde üç ay bekledikten sonra görüşüldü. 15 Ağustos 1956 çarşamba günkü görüşme sırasında okunan raporda, olayın meydana gelişinden bu yana geçen adli gelişmeler anlatılmakta, daha sonra zaman aşımı bulunduğu, af kanunu çıkarıldığı belirtilerek ilgililer hakkında soruşturmaya gerek bulunmadığı anlatılmaktaydı. O günlerde dilekçe komisyonu başkanlığını, DP Erzurum Milletvekili gazeteci Bahadır Dülger yapmaktaydı.

Raporun okunmasından sonra ilk sözü Van Milletvekili Kemal Yörükoğlu aldı. Olayın meydana gelişi sırasında Van savcılığı yapmış olması nedeniyle ilginç açıklamalarda bulundu ve şunları söyledi:

"Olay, üzüntülerimi belirterek söyleyeyim, kendileri burada yok, İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı sırasında meydana gelmiştir. Ben de o sıralarda Van Savcısı olarak görev başındaydım. Bu itibarla olayı en küçük ayrıntılarıyle açıklamayı görev sayarım."

Salonda çıt çıkmıyordu. Herkes kulak kesilmiş, Van Milletvekilini dinliyordu. O sözlerine şöyle devam etti:

"Halk Partisi liderinin temel rejim, adli teminat, vatandaşlık hak ve

hürriyeti, matbuat hürriyeti gibi sözlerinin realiteden ne kadar uzak olduğu, bu hadiseyi arzettiğim zaman anlaşılacaktır. CHP iktidarı, özellikle doğu illeri için gıdasını zulmün, işkencenin, kahrın asıl varlığından almıştır.

"CHP'li arkadaşlarımız, şimdi hukuka bağlı devlet diye bağırıyorlar. O zaman da hukuk devleti düzeni vardı. Hukuk düzeninde vatandaşların mahkeme kararı olmadan asılacağını, kesileceğini kurşuna dizileceğini aklım almıyor...

"Bütün bildiklerimi arz edeyim, bunlar zabıtlara geçsin. Gelecek kuşaklar, Halk Partisi'nin ve İnönü'nün bugünkü sözleriyle geçmiş icraatının mukayesesini yapsın...

"Olay sırasında 38 kişiden beşini bir tutanakla bize verdiler. Tutanak bana geldi, inceledim. Gördüm ki, adamların aleyhinde hiç bir kuvvetli delil yok. Düşündüm. Öyle bir zihniyetle karşı karşıyayız ki, serbest bıraksak, efendim ne yapalım, yakalayıp adliyeye veriyoruz ama serbest bırakıyorlar, diyecekler. Tahkikatın selâmeti bakımından bu beş kişiyi tutukladık. Bunların tutuklanmasından bir gün sonra geri kalan 33 kişiyi de tekrar topladılar. "Bize eşkiyaların gidip geldiği yeri gösterin," diyorlar. Bunlar da masumane "Peki," diyerek bir müfrezeyle gidiyorlar. Tam İran sınırında alınan tertibat üzerine makineli tüfeklerle bu 33 vatandaşı öldürüyorlar. Diğer beş kişiyi biz daha sonra serbest bıraktık. Dava açtık, Ağır Ceza Mahkemesi'nde beraat ettiler. Bu suretle bu beş kişinin hayatı kurtulmuş oldu.

"Sınır tabur komutanı binbaşı Şükrü Tüter tarafından hazırlanan tutanakda aynen şöyle denilmekteydi:

1.Liste gereğince polisten 32 kişi teslim alınmış ve kendi arzu ve itiraflarıyla geçit yolları gösterilmek üzere iki subay komutasında iki grup halinde sınıra sevkedilmiştir.

2.Bu kişiler sınırın çeşitli bölgelerinde bizce bilinen yerlerden başka hiç bir yer göstermemişler, en nihayet Çaldıran'ın Çilli Gediği bölgesinde götürülmekteyken sınır dışından gruplar üzerine ani atış açılmakla bunlardan bir kısmı sınırı geçmek isterken, müfreze başında olan süvari teğmeni Necdet Bilgez'le süvari teğmeni Bilal Balı'nın uyanık bulunmaları sonucunda bu kişiler iki ateş arasında kalmıştır. İmha edildikleri ve kaçmaya muvaffak olamadıkları tahmin edilmektedir.

Tarafımızdan hiç bir zayiat olmadığı arzolunur."

Kemal Yörükoğlu sözlerine şöyle devam etti:

"İran sınırından ateş ediliyor, bizimkiler de ateş ediyor. Bu

çarpışmada askerlere hiç bir şey olmuyor, 35 kişi öldüyor. Tutanağı aldım ve Adalet Bakanlığına gönderdim. Dedim ki, hadisenin vukuuna göre bu askeri bir suçtur. Askeri makamlar tarafından işlenmiştir. Durumu takdirlerinize arz ederim. Gerçek, bu adamların öldürüldüğü merkezindedir.

"Arkadaşlar olay çok hazindir. Tabur komutanı Şükrü bey, vatandaşları kurşuna dizen müfreze komutanına telefon ediyor, Muğlalı Paşa başarınızdan dolayı sizleri tebrik ediyor, diyor.

"Arkadaşlar, sanki bir Rus ordusu imha edilmiştir. Bir zafer kazanılmıştır, bir de bu adamlar tebrik ediliyor. -Soldan, namussuz alçak herif sesleri- Olayın bütün ağırlık noktası budur. Art ettiğim gibi, bu 33 vatandaşın en ufak bir suçu yoktur. Devlet sınırında düzen sağlanamadığı için bir aczin içinde bulunduğu için, bu aczi kapatmak için 33 yurttaş kanunsuz, nizamsız öldürülüyor.

"Geçenlerde bir kongreye, her köyden bir başbakan çıkar, diye mesaj gönderen İnönü, demek ki bu suretle 33 başbakanın mahkeme kararı olmadan imhasına göz yummuştur. Bu 33 vatandaş, feci bir şekilde, sırf hükümetin kudretsizliğini kapatmak ve bir tedhiş havası yaratmak için öldürülmüştür.

"Yıl 1945. 33 vatandaşın öldürülmesinden bu yana iki yıl geçmiş. Kemiklerinin henüz çürümediği, kanlarının kızıllığı Özalp, Van ufuklarından henüz silinmediği bu sırada, İnönü, Van'ı ziyaret ediyor. Kiminle ziyaret ediyor? Mustafa Muğlalı Paşa'yla. Muğlalı Paşayı koluna takıyor, Van'a geliyor. Sonra bu kürsüye çıkıp yemin ediyor. Vatandaşın hak ve özgürlüğünü savunacağına yemin ediyor. İnönü, bir katili bir fatih, gibi koluna takıyor, Van'a geliyor. Bu hareketin bir anlamı vardır. 33 vatandaşı öldüren komutanı koluna takması demek, gerekirse bir 33 vatandaşın daha öldürülmesinde mahzur yoktur, demektir. İşte eski Cumhurbaşkanı böyle bir davranışta bulunmuştur. Kendisine çeşitli telgraflar çekildiği, olaydan haberli olduğu halde, bir katili cezaevine göndereceği yerde, bir fatih, milli bir kahraman gibi onu koluna takarak Van'a geliyor. Cumhurbaşkanı İnönü bunu yapmaktan çekinmemiştir."

Kemal Yörükoğlu'nun bu konuşmasından sonra söz alan Komisyon Başkanı Fahri Ağaoğlu, dikkate değer bir açıklamada bulundu. Ağaoğlu bu açıklamasında, "Bir jandarma subayının anlattığına göre, bir hayvan hırsızlığının faili bulunmadığı için bir köy halkı olduğu gibi imha edilmiştir," dedi.

Doğu illerinde bir general, verdiği keyfi bir kararla o günlerde 33 Türk yurttaşını kurşunlatabiliyor, öldürtüyor ve bir gün kendisinden hesap sorulacağını aklına bile getirmiyordu. Devir tek parti devri, İnönü devriydi. İnönü, yıllar sonra demokratlara karşı yurttaşın hak ve özgürlüğünü savunacaktı.

Kemal Yörükoğlu'undan sonra söz alan Milletvekilleri de işlenen cinayetin korkunçluğu üzerinde durdular. İçel Milletvekili Aziz Köksal, olayın kapatılması için eski iktidar zamanındaki girişimleri anlattı. O zamanki Milli Savunma Bakanı'nın işi savsaklamak için elinden gelen her çabaya başvurduğunu bildirdi.

Çankırı Milletvekili Kenan Çağman, Orgeneral Mustafa Muğlalı'yla bir tarihte görüştüğünü hatırlattı, kendisine bu olaydan söz ettiğini, açık bir şey söylememekle birlikte "yukarıdan" teşvik gördüğünü belirttiğini, bu zatın kendisine "Muğlalı, göreyim seni, bunların hakkından geleceksin," dediğini ve bu zatın "İsmet İnönü" olduğunu açıkladı. İnönü, bu toplantıda yoktu. Belki de bilerek gelmemişti.

Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci, büyük bir heyecan içinde kürsüye geldi, "Bu olay, Doğuda bir silsile halinde işlenen facialardan biridir. 33 vatandaş tutuklanıyor, bunlar mahkum edilmek için mahkemeye veriliyor, mahkeme suç unsuru göremeyince bunları serbest bırakıyor. Arkasından Mustafa Muğlalı Paşa işe el koyuyor, bunları yakalattırarak kurşuna dizdiriyor..." dedi.

Daha sonra söz alan milletvekilleri de, soruşturma gereği üzerinde durdular, verilen önergeyle Meclis Araştırma Komisyonu kurulması isteğinde bulundular. Bu komisyon, o zamanki sorumlular hakkında kovuşturma yapacaktı. O zamanki Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal, İçişleri Bakanı Hilmi Uran, Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay'dı.

İş Komisyona havale edilmişti. Bunlar hakkında herhangi bir işlem yapılmadan başkaları gibi kapandı gitti.

Yataklık yaptıkları iddiasıyla tutuklanan, savcı tarafından cezaevine sokulan beş kişinin daha sonra suçsuz oldukları anlaşıldı ve salıverildiler.

YÜZ ÜÇ KİŞİ DAHA

33 yurttaşın kurşuna dizilmesi olayının Millet Meclisi'nde görüşülmesinden bir gün sonra, 103 vatandaşın daha aynı şekilde, kanunsuz olarak kurşuna dizildikleriyle ilgili bir rapor genel kurulda yine ele alındı. Rapora göre, 1937 yılında Diyarbakır-Mardin yolunda Kara Köprü mevkiinde çeşitli gruplar halinde 103 vatandaşın kurşuna dizildiği bildirilmekteydi. Bu facianın geçtiği tarihte İçişleri Bakanı olan

Şükrü Kaya ve bölgenin genel müfettişi Abidin Özmen'in suçlu oldukları sonucuna varılmıştı. İsmet İnönü'nün Başbakanlığı sırasında geçen olayın başlangıcı, güney bölgesinden gelen on bir kişilik bir çetenin Diyarbakır-Mardin arasında çeşitli araçları ve yolcuları soymalarına dayanıyordu. Bunun üzerine İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Diyarbakır'a gitmiş, oradaki idare amirlerinin de bulunduğu toplantılar sonunda varılan kararın uygulanmasına başlanmıştı. Karar gereğince, Silvan, Hazro, Bismil, Savur, Çınar ve merkez ilçede 103 kişi tutuklanmış, bunlar üç ayrı grup halinde Diyarbakır savcılığı emrine gönderilirken jandarmaların elinden kaçmaya başladıkları gerekçesiyle öldürülmüşlerdi.

Mustafa Muğlalı da Genelkurmay Mahkemesi'nde ifade verirken aynı gerekçeyi ileri sürmüş, "Jandarmalara tecavüz edildi, bunun üzerine hepsi de öldürüldü," demişti. Ancak bu "tecavüz" sonucunda jandarmalardan hiç birinin burnu bile kanamamıştı. Öyleyse "tecavüz" söz konusu olamazdı.

Muğlalı Paşa Genelkurmay mahkemesinde ölüm cezasına çarptırıldı. Ama yaşlı olduğu için cezası 20 yıl hapse çevrildi. Af kanunuyla bu ceza daha da indirildi ve daha sonra cezası bitmeden salıverildi.

BAYINDIRLIK İŞLERİ

1957 yılı başında Başbakan Adnan Menderes, İstanbul'da yeni bayındırlık çalışmalarına girişti. Artık Ankara'da pek fazla bulunmuyor, fırsat buldukça soluğu İstanbul'da alıyordu. Bu İstanbul'a gidişin başka nedenleri de vardı. Giriştiği bayındırlık çalışmaları sırasında yeni bulvarlar açıldı. Caddeler genişletildi. Trafik biraz daha rahatladı. Menderes, şehrin imar planlarını getirerek bilgi alıyor, direktif veriyor, yapılan çalışmalarla gece gündüz demeden ilgileniyordu. İlk planda Unkapanı-Keresteciler yolu açıldı, ünlü Sahil yolunun inşasına başlandı.

Gazeteler İstanbul'un imarı için yarım milyar lira harcanacağı yolunda haberler yayınlamaya başladı. Bu tarihten sonra Beyoğlu yönündeki tramvaylar kaldırıldı. Beşiktaş'tan Bebeğe kadar olan sahil yolu da açılmaya başladı. Elde gereği kadar para yoktu. Belediye, elindeki arsaları satıyor, Eminönü Balıkpazarı hızla yıkılıyordu. Bu yıkma işine Karayolları ve askeri birlikler de yardım ediyordu.

Derken bu çalışmalar Ankara ve İzmir'e de sıçradı. Bu illerimizde

de caddelerin genişletilmesine, yollardaki kamburların kaldırılmasına başlandı. Aksaray-Beyazıt yolu 60 santim indirildi. Bir sabah saat beşte, Başbakan Aksaray'a gelerek ilgililerden yolun daha aşağı indirilmesini istedi. İlgililer buna olanak bulunmadığını kendisine anlattılar. Menderes görüşünde direniyordu. İlgililer yine "olmaz" dediler, daha aşağı inilirse telefon şebekesinin, kanalizasyonun ortaya çıkacağını, bunun da büyük masrafa yol açacağını anlattılar. Menderes yine direndi. Dökülmüş olan aslaft söküldü ve onun gidişinden yararlanılarak, sökülen asfalt yeniden döküldü.

Günlerden bir gün, CHP Kastamonu Milletvekili Avni Doğan, Büyük Millet Meclisi'nde Başbakan'a bir soru sordu. "Bakıyorum," dedi, "İstanbul'un imarı için ne Devlet Bütçesinde, ne İstanbul Belediyesinin bütçesinde ayrılmış kırk para yok. Acaba Sayın Başbakan bu paraları nereden buluyor? "

Menderes, sinirli bir halde kürsüye geldi. "Bu bir yumurtanın oturtulmasına benzer. Ararsanız bulursunuz," şeklinde bir cevap verdi. Aslında bu paraların hangi kaynaklardan karşılandığını hemen herkes bilmekteydi. Başbakan, Sosyal Sigortalar Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı'na telefonu açıyor, "Ver 50 milyon lira daha," diye İstanbul Belediyesi'ni borçlandırarak bazı olanaklar sağlıyordu. İşçilerden kesilen primler de böylece İstanbul Belediyesine aktarılıyordu. Emekli Sandığı aynı durumdaydı. Bu kuruluşlardan, bankalardan usulsüz olarak sağlanan paralarla İstanbul yapılıyordu.

Aynı şeyin Ankara için de yapıldığı bilinmekteydi. Öyle ki, müteahhid firmaya bu işler verilirken alınan paranın Demokrat Parti'ye verildiği dolaşan dedikodular arasındaydı. Ülkenin yönetimi tam bir sorumsuzluğun tutsağı olmuştu.

"İSTİFA EDECEĞİM ZAMAN"

2 Haziran 1952 günü Ticaret ve Ekonomi Bakanı Prof. Muhlis Ete görevinden istifa etmişti. Bu istifa epey garip olmuş, Ete Cumhurbaşkanı'yla birlikte İstanbul'a gitmiş, Haydarpaşa'da trenden inerken gazetelerden istifa ettiğini haberini almıştı. Bu durum, muhalefet çevrelerinde olduğu kadar DP'li milletvekilleri arasında da çeşitli eleştirilere yol açmıştı. Muhlis Ete'yi, Balıkesir Milletvekili Enver Güreli izlemiş, daha sonra bu yere Muğla Milletvekili Zeyyat Mandalinci

atanmıştı. Bu bakan da, her zaman olduğu gibi, "sağlık" nedenleriyle istifa ettiğini açıklamıştı. Yapılan bir hesaba göre hükümette en çok değiştirilen Ekonomi ve Ticaret Bakanlığıydı. Otuz yıl içinde elliye yakın Ticaret Bakanı değiştiği görülmüştü. Bir yılını bu bakanlıkta dolduran kişi i parmakla gösterilecek kadar azdı. Ticaret ve Ekonomi Bakanlığına "ehil" kişilerden ziyade dost-ahbap kişiler getirilirdi. Belirli bir plan, program olmadığından, görev başına çağırılan Bakanlar günlerini gün etmeye çalışırlardı. Aşağı yukarı öteki bakanlıklarda olduğu gibi.

Sonunda bu Bakanlığa İzmir Milletvekili Abdullah Aker'in getirilmesi uygun görüldü. Bir telefonla, "Beyefendi sizi istiyor," denilerek Başbakanlığa çağırıldı. Abdullah Aker, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı yapmış, bir süre de Ticaret Lisesi Müdürlüğü görevinde de bulunmuştu. Bu kadarı yeterdi, artardı bile. Kendi halinde bir kişiydi. Başbakan, Abdullah Aker'i karşısına alarak Ekonomi ve Ticaret Bakanlığına kendisini getirmek istediğini söyledi. Abdullah Aker bu beklenmedik öneri karşısında ne diyeceğini şaşırdı. Onun bu tutukluğunu gören Başbakan sordu, "Bir şartın var mı?" Abdullah Aker ne cevap vereceğini bilmez bir hale gelmişti. Birden hatırına, Prof. Muhlis Ete'nin trenden inerken istifa ettiğini öğrendiği konusunda gazetelerde yapılan yayınlar geldi Menderes'e, şu karşılığı verdi: "Şart ne demek beyefendi, yalnız bir ricada bulunacağım. İstifa ettiğim zaman ne olur önce benim haberim olsun."

Menderes bir kahkaha attı ve Abdullah Aker ertesi gün Ekonomi ve Ticaret Bakanı olarak işe başladı.

İNÖNÜ: YAPMAYACAĞIM YOKTUR

Ödemiş vaizi Fevzi Boyar, camide dini politikaya alet eden bir konuşma yapmış, "25 yıldan beri din kapılarına kilit vuruldu, kilitleri kırdık.1950'den bu yana kurtulduk. Ölülerimizi yıkayacak, cenazelerimizi kaldıracak hoca yetişmiyordu. Seçeceğimiz, iş başına getireceğimiz adamları bilelim... 25 yıldan beri dinimizi baltalayanları bugün destekleyenler münafıktır, münafıklar da cehennemin şiddetli ateşini göreceklerdir. Hele Ezan-ı Muhammedi'yi Türkçeye çevirsinler..." demişti.

Fevzi Boyar'ın bu sözleri suçtu kendisi mahkemeye verildi ve on

ay, on gün hapis cezasına çarptırıldı. Vaizin cezası onaylandı ancak "adli hata" olduğu iddiasıyla bir türlü hapse atılmadı. Bu iddianın sökmeyeceğini anlayan Fevzi Boyar, bu kez Millet Meclisine baş vurarak bağışlanmayı istedi. Çoğunluğu DP'li olan Adalet Komisyonu üyeleri, vaizin "dini heyecan içinde" bu sözleri söylemiş olabileceğini belirterek afta sosyal yarar bulunduğu sonucuna vardılar ve vaizin bağışlanmasına karar verdiler.

5 Haziran 1957 günü Komisyon tarafından hazırlanan raporun Genelkurulda görüşülmesi oldukça hararetli geçti. Muhalif milletvekilleri karara şiddetle karşı çıkarken, AP'liler vaizin "doğru" söylediğini ileri sürdüler. Bu sırada CHP Genel Başkanı İsmet İnönü söz alarak, iktidarı ağır bir dille suçlayan bir konuşma yaptı. Bu konuşma yer yer Demokratların protestosuyla karşılandı, sıra kapaklarının vurulmasına, dakikalarca süren gürültülere neden oldu.

İnönü şunları söyledi:

"Mevzuatımıza göre dini siyasete alet etmek bir suçtur. Bu hüküm Milli Mücadele'ye dayanır. Milli Mücadele'de galip devletler, o günlerde Padişahı, Halifeyi ve onun ulemasını vasıta ederek "Anadolu'da mücadele edenler kafirdir" fetvasını verdi. Bugün huzurunuzda konuşmak şerefine nail olan bu arkadaşınız beş altı idam mahkumundan biridir. Halifenin Şeyhülislâmı Dürrizade Abdullah Efendi'nin fetvasıyla."

Fevzi Boyar'ın bugün aynı şeyi yaptığını söyleyen İnönü, aradan on aylık bir süre geçmiş olmasına karşın cezanın neden uygulanmadığını sordu "Arkadaşlar, Osmanlı tarihinde Türk tarihinde böyle bir adalet cihazı ve böyle Millet Meclisi karşısında sorumluluktan bu kadar uzak bir Adalet Bakanı görülmemiştir. Arkadaşlar, emin olunuz, Boncuklu İbrahim'in kadısı bu adamdan, Fevzi Boyar'dan ve onu savunanlardan daha değerliydi."

İnönü'nün bu sözleri salonda birden gürültülere neden oldu. Demokratlar oturdukları yerden İnönü'ye ağır hakaretler savurmaya başladılar. İnönü kürsüden inerken, Adalet Bakanı Hüseyin Avni Göktürk söz aldı. İnönü'nün "yaşına başına yakışmayan" sözlerinden duyduğu üzüntüyü belirtti. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararın düzeltilmesi dileğinde bulunduğu için cezanın uygulanmadığını söyledi. Bu da Hukuk Profesörüydü.

İnönü, bu konuşmadan sonra tekrar söz aldı. Çorum CHP İl Başkanı'nın yaptığı konuşmadan dolayı bir yıl beş ay hapis cezasına

çarptırıldığını, bu cezayı çektiğini, beş gün fazla ceza gördüğü için avukatlık mesleğini yapamaz hale geldiğini bildirdi. "Fevzi Boyar, muhalifler için, münafıktır, kâfirdir," diyor ve bu sözlerinden dolayı mahkum oluyor. İnsaf edin, vaktiyle idamımıza fetva veren Dürrizade'den bu adamın farkı nedir? Bu adamı kim savunuyorsa şimdi karşıma çıksın" dedi. Ses yoktu ve İnönü devam ediyordu:

"Bu adalet değildir. 1954 seçimlerinde Fevzi Boyar gibi vaizler Ankara köylerini dolaşmış, bir ellerinde Kur'an, öbür ellerinde Altıok. Kur'anı göstererek, 'İslamlar buna,' altıoku göstererek, 'Kâfirler de buna oy verecektir.' dediler. Adalet Bakanı, benim adalet cihazına hakaret ettiğimi ileri sürdü. Hangi hakla ve utanmadan bunları söylüyor? Hakimlerin vicdanını, şerefini, ekmeğini Adalet Bakanlığı'nın tehdidinden ve etkisinden kurtarmak için uğraşıyoruz. Adalet Bakanı ve müsteşarı, hakimleri istedikleri hükümleri vermeye zorlamak için odalarına çağırıyorlar. Onları tehdit ederler, mahkum ederler, ekmeklerinden ederler."

Bu sözler yine salonu karıştırdı. Her kafadan bir ses yükseliyordu. İnönü, bu gürültüler arasında, "35 yıl önce Türk adliyesini savunduğum zaman yabancılar yakamdan tutarlardı. 35 yıl sonra Türk hakiminin vicdanını, şerefini, ekmeğini Adalet Bakanı'nın pençesinden kurtarmakla meşgulüm. Bugün irtica, irticaın savunmasını yapıyor. Hakimi odasına çağırıp tehdit eden, onun şerefini sokağa atan Adalet Bakanı, mürtecinin ta kendisidir. Fevzi Boyar affedilmiş, edilmemiş, önemli değil. Bir tedbaht teşvik edilip fırsat bulunca elbette şerir olur ve şerir olduğu zaman vatandaşların birbiriyle çarpışmasını düşünmeyecek kadar deni (alçak) olur. Buna şüphe yok. Adalet Bakanı'nın elinden mahkemenin istiklalini, Türk hakiminin şerefini kurtarabilecek miyiz, kurtaramayacak mıyız?" dedi, DP'den Fevzi Boztepe, oturduğu yerden İnönü'ye, "Bunak, hain, cani!" diye bağırdı. CHP'liler bu küfürlere karşılık verdiler. İnönü, bu sözleri işitmezlikten gelerek konuşmasına devam etti, ama gürültüden ne dediği anlaşılmıyordu. Sonunda İnönü'nün konuşmasına devam edip etmeyeceği oya kondu ve kabul olundu.

İnönü dedi ki, "Hakimler taranmıştır. Hangi hakim geçen seçimlerde görev başındayken hükümet üyelerinden birinin arzusuna karşı bir hüküm vermiş? İllerden Yargıtay Başkanlarına kadar birer birer ayıklanmış, bunların hepsi de emekliye ayrılmıştır. Bunu işte bu Adalet Bakanı yapmıştır. Bu hakimler arasında Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve

üyeleri de vardır. Bu hakimler, radyonun Cumhurbaşkanı ve Başbakan tarafından kanuna aykırı olarak kullanıldığını karar altına almışlar ve emekliye sevk edilmişlerdir.

İnönü, "Köseoğlu adında bir hakimi Bakanlık müsteşarı odasına çağırdı," diye konuşmasına devam ederken yine gürültüler başladı. İnönü dedi ki, "Korkuyorsunuz. Benim zayıf yanım güler yüz, tatlı dildir. Aksini yaparsanız, benim de yapmayacağım yoktur."

Vay efendim, sen misin böyle konuşan? Demokratlar bu sözleri "Şantaj" olarak karşılarken, Halkçılar İnönü'yü şiddetle alkışlıyorlardı. DP Balıkesir Milletvekili Muharrem Tuncay, "Paşam, ne yapabilirsin? Ateş olsan cürmün kadar yer yakarsın!" diye bağırıyordu.

İnönü devam etti, "Evet, Müsteşar hakim Köseoğlu'nu odasına çağırdı. 'Suat beyin durumu ne olacaktır?' diye sordu. Suat bey, vicdanına hakim bir yargıtay üyesidir. Adalet Bakanı ve müsteşarının adalet cihazı üzerindeki yıkıcılığını gelecek kuşaklar hayret ve dehşet içinde kalarak göreceklerdir. Dahası var. Adalet Bakanı bir yıl sonra emir vererek, sahte tutanaklar düzenlemiştir."

DP Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu, oturduğu yerden bağırdı, "Onu sen yaptın!" İnönü, bu sözleri yine işitmemiş gibiydi. Devam etti, "Bazı siyaset adamları Ankara Gar Gazinosunda çıplak kadın seyrinden zevk alarak eğlendikten sonra Konya'ya giderek Müslümanlık iddiasında bulunurlar. Buna esef etmemek gerek."

AĞAOĞLU KÜRSÜDE

Bundan sonra söz alan Samet Ağaoğlu, İnönü'nün Meclise karşı "Yapmayacağım yoktur," sözünü ele alarak konuşmasına başladı. "Bu memlekette hür seçimle iktidara gelen bir iktidara karşı İnönü böyle konuşuyor. Bu diktatörlük oyunudur. Eski diktatör, eski Milli Şef, geçmişteki diktatör hayatını şimdi burada oynuyor. Millet Meclisine karşı pervasız bir şekilde, benimle güler yüzlü olmazsanız yapmayacağım yoktur diye bağırıyor. Ne yaparsınız? Emir vererek ordularınızı mı seferber edersiniz? Ne yaparsınız? Yoksa Polis Müdürlerine emir vererek İstanbul hapishanelerinde vatandaşları tabutluklarla mı korkutursunuz? Yoksa İçişleri Bakanını çağırıp memleketteki milliyetçilerin hepsini bir gece içinde tutuklayarak mahkum edilmeleri için emir mi verirsiniz? Unuttuk mu sanıyorsunuz bütün bunları? Hatırlatayım mı daha Paşa?"

taraf da söylediklerinde haklıydı. CHP, 27 yıllık iktidarı süresince yaptığı kanunsuz hareketlerden dolayı bugün 34 milletvekiliyle Meclis'te temsil ediliyordu. Ya Demokratlar? Onlar halkın saf duygularını kötüye kullanarak yedi yıl içinde ne hale gelmişlerdi? Bir zamanlar "Allahını seven Halk Partisine vursun" havası egemendi basında. CHP Genel Sekreteri Kemal Satır, bu tutumumuzdan dolayı biz gazetecilere serzenişte bulunur, "Bir gün gelir bizi ararsınız," derdi. Ben her keresinde, "Allah sizi aratmasın," diye karşılık verirdim. Yıllar geçti, bu iki partinin de birbirinden farksız olduğunu gördük.

Fevzi Bayar'ın bağışlanmasıyla ilgili rapor oya kondu ve reddedildi. Adalet Bakanı da red oyu kullananlar arasındaydı

SEÇİM KONUŞMALARINDAN PARÇALAR

Seçimlerin yenilenmesine karar verilmesiyle yurt düzeyinde amansız bir seçim diyaloğu başladı. Bir yandan Menderes, öbür yanda İnönü birbirlerini çok ağır bir biçimde suçluyor, ağızlarına geleni söylemekten geri kalmıyorlardı.

İnönü, yaptığı bir konuşmada, "Bu memlekette artık rejimi geri çevirmek herhangi bir babayiğidin kârı değildir. Kim buna teşebbüs ederse, mesela bir sabah karar verirse, o günün akşamı dünya başına zindan olacak, kendisini, arkadaşlarını ve teşkilatını bir kâbusa atacaktır. Çünkü millet artık aydınlıkta yaşamaya alışmıştır," diyordu.

Menderes, İnönü'nün bu sözlerinden fazlasıyla korkmuş olacak ki İzmir'de yaptığı konuşmasında aynen şöyle diyordu:

"Eğer bu yolda devam ederlerse, iktidara geldikleri takdirde hesap sormaktan geriye dönen kanunlar çıkarmaktan bahsederlerse, bunun tedbirini alacağımızdan emin olmalıdırlar. O zaman demokrasiye paydos demiş olacaklardır, böyle şey olmaz."

"Demek ki, geleceksin, başta Adnan Menderes olmak üzere hepsini sigaya çekeceksin, geriye dönen kanunlarla onları mahkum edeceksin. O zaman ben de gitmem. Ben iktidardayım ve iktidarda kalırım. Senin iktidara geçince yapmayı tasarladığını iktidardayken ben yaparım."

Doğrusu bu sözler, halkın oyuyla iktidara gelmiş bir parti liderinin sözleri olmamalıydı. Artık o da sıfırı tükettiğinin farkındaydı. Korkuyor,

iktidarı kaybedecek olursa başına çok şeylerin geleceğini biliyordu. İnönü'nün bir sözüne aklını takarak, "Demek benden hesap soracaksın.. Ben de gitmem... İktidardayım ve iktidarda kalırım..." diyebiliyordu. O halde nerede kalmıştı demokrasi, ulusun egemenliği, seçim?

Menderes, başka bir yerde yaptığı konuşmasında, "Muhalefet seçimlere karşılıklı bir dostluk ve anlaşma havası içinde giremedikleri takdirde, iktidar, mutlaka muzaffer olacaktır," dedikten sonra sözü hayat pahalılığına girerek şöyle diyordu:

"Paramızın değeri düşüyor, diyorlar. Halbuki, altın fiyatları durmadan yükselmektedir. Bize enflasyoncu politika takip ediyorsunuz, diyorlar. Halbuki, biz yüksek seviyeli bir para politikası takip ediyoruz. Borç adama verilir. Halkçılar adam olsalardı, onlar da borç alabilirlerdi."

Ve sonunda evet, "Biz kimseye değil, vatan bize borçludur."

Bu sözleri yorumlamaya kalkmak, değerlerine gölge düşürmek olur. Şimdi biz İnönü'nün Bursa'da 10 Ocak 1960 tarihinde söylediği sözlere dönelim. İnönü, iki yıl önce söylediği sözleri aşağı yukarı aynen yineliyor, şöyle diyordu:

"Vatandaşlarım emin olsunlar ki, seçimi kaydedecek olanlar iktidarda kalmak isterlerse, dünya başlarına yıkılacaktır. Dünyanın başlarına yıkılması için ben, bütün idealistlerle beraber tasavvur ettikleri, tasavvur edebilecekleri derslerin en ağırını onlara öğretmesini bileceğim. Benim hayatıma kasdetmek suretiyle dünyanın başlarına yıkılmasını önlemek mümkün olmayacak, benim elimle verilecek medeni, insani bir dersi olanlara bin defa artacak akibetler görülecektir."

İnönü böyle konuştukça Demokratları bir korkudur alıyordu. Ama korkunun ecele yararı yoktu.

GAZİANTEP OLAYLARI

1957 seçimine girerken, gerek DP, gerekse CHP çok sinirli bir siyasal havanın etkisi altındaydılar. Bir yanda, İnönü, bir yanda Menderes ve elinde DP bastonunu taşıyan sözümona yansız Cumhurbaşkanı Bayar, yurt köşelerini bir baştan bir başa dolaşıyor, birbirlerini en ağır şekilde suçluyorlardı. İnönü özellikle hayat pahalılığı konusunu işlerken, Menderes bu iddiaları geri çevirip, İnönü'yü "oy hırsızı", "eşkıya" olarak niteliyordu.

Sonunda 27 Ekim 1957 günü seçim yapıldı. DP, 1946 seçimlerinde

akla hayale gelmeyen seçim hilelerine baş vuruyordu. Seçimleri de kazandı. Yer yer itirazlar, gövde gösterileri birbirini izledi. Radyo yayınlarının yansız olmadığından söz edilerek 67 ilde seçimlerin yenilenmesi isteniyordu.CHP Genel Merkezi'ne dosyalar dolusu yakınmalar yağmaya başladı. Bu yakınmaların hiç birine kulak verilmedi. DP'nin 424, CHP'nin 178 milletvekili aldıkları ilan edildi.

Yurdun çeşitli bölgelerinde yapılan seçim hileleri halkı büyük bir şaşkınlık içine düşürmüştü. 1946 yılında yapılan seçim sahteciliği 1957 yılında aynen tekrarlanmıştı. Buna bir örnek olarak Gaziantep seçimleri gösterilebilirdi. Seçimin yapılmasından bir gün sonra radyolar Gaziantep'te CHP'nin tam liste halinde kazandığını ilan etti. Buna karşın büyük bir seçmen yığını oylarını kullanamadığı için resmi makamlara baş vuruyor, seçimlerin yenilenmesini istiyordu. Bunların hepsi CHP yanlısı seçmenlerdi. Kimi listede adına bulamamış, kimi seçim sandığının yerini saptayamamıştı. Ellerindeki seçmen kartlarıyla sandık sandık dolaşıyor, oylarını kullanmaya çalışıyorlardı. Ertesi gün, CHP'nin tam liste halinde kazandığı Devlet radyolarınca "resmen" ilân edildikten sonra sinirler yatışmış oldu. Bu sırada, Nizip ilçesinde DP oylarının yeniden saptanmakta olduğu konusunda haberler geldi. Yapılan sayım sonunda bu kez DP'nin CHP'den 230 oy fazla aldığı ileri sürüldü.

Seçimde çoğunluk sistemi uygulandığından bu kez CHP'nin kazanmış olduğu oylar bir yana itildi ve DP'nin tam liste seçimi kazandığı ileri sürüldü. Bu durum Gaziantep'te CHP'li seçmenleri deliye döndürmüştü. Yer yer itirazlar oluyor, seçime hile karıştırıldığı iddia ediliyordu.

Bu itirazlar üzerine oy sandıklarının toplanmış olduğu Adliye binasında yangın başladı. Bina içinde bulunan bekçi diri diri yandı. Bu olay üzerine Gaziantep'te büyük olaylar meydana geldi. Hükümet bu olaylarla ilgili haberlerin yayınlanmasını yasakladı.

Olayların nasıl başladığını ve nasıl sona erdiğini yaşamış olanlardan dinledim. Bunların anlattıklarına göre, DP'nin tam liste halinde kazandığı ilan edilir edilmez, Akyol DP ocak binası önünde davul zurnayla gösteriler başladı. Gece saat 20.30 sıralarında, CHP'liler büyük bir kalabalık halinde şenlik yapılan yere geldiler ve davul çalınmamasını ihtar ettiler. Bunun üzerine DP Akyol ocak başkanı Mahmut Bostancı'nın verdikleri emre uyarak bekçiler havaya 21 kez ateş açtı ve CHP'liler bu silah sesleri üzerine dağıldı.

Seçimlerden iki gün sonra Cumhuriyet Bayramı günü, CHP'liler büyük bir çelenk ,yaptırarak şehitliğe koydular. Bir gün önce başlayan olaylar, seçime hile karıştırıldığı iddiaları üzerine bu kalabalık daha da büyüdü ve geçit resmi yapılacak olan alana doğru yürüyüş başladı. Bu sırada başta vali Hıfzı Ege'yle o zamanki DP Milletvekili Ekrem Cenani'nin istekleri üzerine geçit törenine dahil süvari birliğine, CHP'lilerin önünün kesilmesi için buyruk verildi. Mikrofonun açık olduğunun farkında olmayan Vali Hıfzı Ege'nin, CHP'lileri göstererek "Atın şu hergeleleri," dediği duyuldu. Bunun üzerine topluluk çılgına döndü. Halkla güvenlik kuvvetleri ve süvari birliği arasında itişip kakışmalar başladı. Arazözler halkın üzerine su püskürtüyor, bu durum halkda tam bir panik havası yaratıyordu. Arabaların gürültüsünden süvari birliğinin atları ürkmüş, bir çocuğun yaralanmasına ve bir kadının yere düşerek eteklerinin açılmasına neden olmuştu.

Bölge halkının bir anlayışına göre, su, birleşmekte olan köpeklerin üzerine sıkılırdı. Yere düşen ve her tarafı açılan bir kadının bu şekilde üzerine su sıkılması, bir çağrışım yaparak halkı daha çok sinirlendirdi. "Biz köpek miyiz? Üzerimize su sıkıyorsunuz!" diye bağıranlar oldu ve buldukları taşlarla arazözlerin üzerine doğru saldırıya geçildi.

Süvari birliğine verilen buyrukla, süvariler kılıç çekip halkın üzerine doğru yürüdüler, güvenlik kuvvetleri de validen aldıkları buyrukla göz yaşartıcı bomba kullanıyorlardı. İşte tam bu sırada Gaziantep savaşına katılmış, uzun boylu, 55-60 yaşlarındaki mücahit Akyollu Kara Ahmet diye biri öne fırladı, "Fransızlar bile bize böyle davranmadılar!" diye bağırıyordu. Halk da, "Oy hırsızlarından hesap sorulmalıdır!" diye feryat ediyordu.

Arazözlerin suyu bitince oradan uzaklaşmaya, halk da onları izlemeye başladı. Kalabalık 10.000 kişi kadardı. Yürüdüler, bir anda belediye binasıyla itfaiye binasının kapı ve pencereleri aşağı indirildi. Halk arasından, "Adalet isteriz, hürriyet isteriz!" sesleri yükseliyor, "Hırsızlar hesap vermelidir!" diye bağıranlar oluyordu. Belediye binasından DP binasında bulunanlara durum telefonla bildirildi. Halk DP binası önüne geldiğinde, binanın içinde bulunan DP Milletvekili Ekrem Cenani, Ali Şahin, Kamil Ocak ve İhsan Mahmut adındaki kişiler dört tabancayla ateşe başladılar. Bu nokta 3.11.1957 günü Gaziantep savcı yardımcısı Ömer Çapanoğlu'yla bilirkişi kıdemli yüzbaşı Oğuz Yücel tarafından yerinde yapılan keşif ve uygulamayla saptanmış bulunuyordu.

Bu sırada birçok yerden silah sesleri duyulmaya başladı. Ve nereden atıldığı bilinmeyen kurşunlarla bir komiser yardımcısı ve bir çocuk öldü. Altı kişi de çeşitli yerlerinden bıçak, sopa ve taşlarla yaralanmışlardı. Bundan sonra halk DP binasına doğru yürüdü, bir anda bu binanın da cam ve pencereleri aşağı indirildi. Bunu DP Milletvekili Ekrem Cenani'nin eviyle vali konağının yıkımı izledi.

Olayların çığrından çıkması üzerine askeri birlikler duruma karışma zorunda kaldılar ve sıkıyönetim ilan edildi. Bundan sonra, bir anda beliren jet uçaklarının çok alçaktan uçarak büyük gürültülere ve halkın sinirinin daha çok gerilmesine neden oldukları görüldü. Kadınlar ve çocuklar çığlıklar atarak sığınacak bir yer aramaya başladılar. Halk üzerinde sözün tam anlamıyla bir dehşet havası estirildi. Toplantı halinde bulunan ve yer yer sokakları dolduran halk bir anda çil yavrusu gibi dağılmıya başladı.

Bu durum Valilik tarafından Türk kamu oyuna "Gaziantep'te isyan var" şeklinde duyuruldu ve gelişigüzel ihbarlarla yetmiş üç kişi tutuklanarak Adana Cezaevi'ne gönderildi. Bunlar arasında CHP Milletvekili adaylarından Cemil Sait Barlas, Ali İhsan Göğüş, Refik Daniş, Osman Bilâl, Nail Bilâl ve Cemil Cahit Güzelbey de vardı.

Tutuklular bir süre sonra Yozgat Cezaevi'ne nakledildiler. Sanıklar hakkında,

1.Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek,

2.Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanuna karşı koymak,

3.Halkı Hükümet aleyhine tahrik etmek,

4.Hükümet kuvvetlerine cebir ve şiddetle karşı koymak,

5.Devlet malını toplu halde tahrip etmek,

6.Türk bayrağına hakaret etmek,

7.Hükümetin ve adliyenin manevi kişiliğini tahkir etmek, suçlarından dolayı dava açıldı. Yapılan soruşturmalar sonunda, altışar ay yatan sanıklar Yozgat Asliye ve Ağır ceza mahkemeleri tarafından salıverildiler. Hiç bir suç işlemedikleri belli olduğundan hepsinin ayrı ayrı aklanmalarına karar verildi.

Daha sonra öğrendiğime göre, sanıkların savunmalarını yapmış olan avukat Nedim Korkmaz çeşitli baskılara uğradı. Davayı alışında olduğu gibi, davadan vazgeçmesi için de Başbakan Adnan Menderes tarafından çeşitli kanallardan tehdit edildi. Yozgat valisi ve Emniyet Müdürü,

Nedim Korkmaz'ı çağırarak "Davayı bırak, seni milletvekili yapacağız," şeklinde sözler söyledi. Bütün bu baskılara karşı koyduğu görülünce, telefonları dinlenmeye, gizli polisler tarafından izlenmeye başlandı.

Bu olay dolayısıyla dikkate değer bir konuya da değinmeden geçemeyeceğim. Cezaevinden çıktıktan sonra, Cemil Sait Barlas ve arkadaşları, aralarında para toplayarak Nedim Korkmaz'a vermek istemişlerdi. O zamanın parasıyla 30.000 lira kadar olan bir parayı, Nedim Korkmaz, bütün ısrarlara karşın geri çevirmişti.

Ardından yıllar geçti, CHP'nin 18. Kurultayında hesap işlerini inceleme komisyonuna seçilen Nedim Korkmaz'ın yanına bir arkadaşı gelerek, "Yahu, ayıp değil mi? Nasıl oldu da sen bu davadan avukatlık ücreti aldın?" sorusunu sorunca Nedim Korkmaz şaşkına döndü ve arkadaşına söz konusu davadan kırk para almadığını söyledi. Bunun üzerine arkadaşı, cebinden çıkardığı bir masraf makbuzunu Nedim Korkmaz'a gösterdi. Bu makbuzda, "Avukatlara ödenen on bin lira" deniyor ve altında parti ileri gelenlerinden birinin imzası bulunuyordu. Bu kişinin daha sonra CHP'den ayrılmak zorunda kaldığı görüldü.

GAZİANTEP MİLLETVEKİLLERİ KENDİ HEMŞEHRİLERİNİ NASIL KÖTÜLÜYOR

Gaziantep'de CHP'nin seçimleri kazanmış olduğunu radyonun halka duyurmasından sonra, Nizip'de yapılan oyunlarla DP'nin kazandığının açıklanması, halk arasında büyük üzüntüye neden olmuştu. DP grubunun seçim sonunda yaptığı toplantıda, Gaziantep'in DP'li milletvekilleri bu toplantıda arka arkaya söz alıyor, Gaziantep'te geçen üzücü olaylardan söz ederken kendi hemşehrilerini suçlamaktan, onlara hakaret etmekten geri kalmıyorlardı.

Bu gizli grup toplantısında, oturumun açılmasından sonra ilk konu olarak Gaziantep olayları ele alındı. Bu münasebetle ilk söz alan Süleyman Kural, seçim sırasında geçen üzücü olayları anlattı. Bütün suçun CHP'de olduğunu, CHP yanlısı olanların büyük taşkınlıklar gösterdiğini, Demokratların rozetlerinin göğüslerinden koparılarak yerlerde çiğnendiğini, Başbakan'a, DP'li milletvekillerine ağır hakaretler yağdırıldığını anlattı. Kilis'e giderken "Gaziantep'in en kötü" tanınan insanlarının CHP arabalarına bindirilerek kendilerine saldırdıklarını, otomobillerinin camlarının kırıldığını, bunlardan birinin gelerek Ekrem

Cenani'nin yakasına yapıştığını ve ceketinin düğmeseni koparttığını anlattı. Sözlerini şöyle sürdürdü.

"DP başkanına küfredildi, diye mahkemeye başvurduk, şahit olarak benden, Ekrem Cenani ve İhsan Dai dinlendik. Fakat onların birkaç uydurma şahidinin sözleri o seçim havası içinde yerinde görüldü ve ilçe başkanımız tevkif edilerek hapishaneye gönderildi. İlçe başkanımız adliyeye getirilirken, binlence Halk Partili toplanmış, adalet isteriz, diyerek bağırıp çağırdılar. Yüzüne tükürdüler , domates attılar. Nihayet arkadaşımız tutuklanarak cezaevine gönderildi. "

Süleyman Kural, daha sonra Cumhuriyet Bayramına CHP'nin katılma şekli üzerinde de durdu. "Nerede kopuk, ipsiz, sapsız insanlar varsa toplandılar. Cumhuriyet Bayramına katılmak istediler," dedi. Arkasından, bu grubun DP merkezini nasıl taşladığını, silahların onlar tarafından patlatıldığını bildirerek, "Arkadaşlar, biz ateş edelim, mukabele edelim, dediler sede ben buna müsaade etmedim. Kapıyı kırmak istediler, kıramadılar, kırsalardı büyük bir felâket olurdu. Bir yandan tabancalar, öbür yandan gözyaşartıcı bombalar patlıyordu. O sırada bir komiseri öldürdüler, 12 yaşında bir çocuğu yaraladılar. Belediye'de bütün evrak darmadağınık bir hale getirildi. Türk bayrağı indirilip, yerine Halk Partisi bayrağı çekildi. Hükümet binası ve bu arada valinin evi taşlandı..

"Gaziantep düşman istilâsına maruz kaldığı zaman ilk defa şeref ve haysiyeti için harp eden bir şehirdir. Fransızlar zamanında, Türk bayrağının indirilmesi yüzünden Fransızlara savaş açan bir ülkedir. Ne yazık ki, yine o Türk bayrağını belediyeden Halk Partililer indirdiler. Yerine Halk Partisi bayrağını çektiler. Bütün Gazianteplilerin ağlayarak anlattıkları olay budur. O gün askeri makamlar işe el koydular, gece sokağa çıkma yasağı kondu. Sonradan öğreniyoruz ki, maksatları trübünde oturmakta olan bizleri taşa tutmak, linç etmekmiş...

"O gün dört sivil uçak şehir üzerinde dolaşıp gitti. Milli iradaye , hükümete karşı gelen bu insanlar, kendi çirkin hareketlerini, yine kendi lehlerine bir koz olarak bir fısıltı halinde etrafa yaymaktadırlar. Şu kadar asker ölmüş, şu kadar subay ölmüş, falan. Yalandır. Askerde emniyet kuvvetleri de vazifelerini bihakkın yapmışlardır. Fakat şerirler gözü dönmüş insanlar , nihayet bu işleri yapmışlardır..."

ALİ OCAK NELER ANLATTI

Bundan sonra söz alan Gaziantep Milletvekili Ali Ocak, bu işlerin bir "tertip" eseri olduğunu anlattı ve CHP Genel Merkezince sevk ve idare edildiğini bildirdi. 1950 yılında geçen bir miting olayına değinerek, " Onların şirretliklerinden korktuğunuz an kafanıza binerler, ama cesaretle onların karşısına çıktığınız an hepsi kaçar," dedi.

Ali Ocak konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Süleyman beyin unuttuğu bir nokta var. Onu da ben anlatayım. Hadise günü partinin altında belediye binasında bar bar bağırıyorlar, biz bu idareyi istemeyiz, Rus idaresi isteriz,' diyorlardı. Arkadaşlar, bunlar gemi azıya almış, her şeyi göze almış insanlardır. Rus idaresini isteyenler kimlerdir? Maalesef Halk Partili'lerdir. Rus idaresinin hasretini çekenler Halk Partililerdir. Arkadaşlar, bu iş gelişigüzel olmuş bir iş değildir, yüzde yüz önceden tertiplenmiştir. İşin içinde de komünistler vardır. Teşriki mesai etmişler ve bu hareketi hazırlamışlardır.

"Arkadaşlar, bu bir isyan, hükümete karşı bir isyandır. Hepiniz hatırlarsınız, Erzurum'da dokuz vatandaşın idamı hükümet konağına yürümekle başlamıştı.Bu gün üç beş bin insan hükümet konağını taşlıyor, partinin binasını taşlıyor belediyenin pencerelerini kırıyor, Türk bayrağını indiriyor, yerine Halk Partisi bayrağı çekiliyor, tabancalar patlıyor. Hadisenin üzerinde sayın Başvekilimizin hassasiyetle durduğuna kanaatım tamdır. Biz de meclis olarak, icap ettiği kadar hassasiyetle durmalıyız."

CEVDET SAN KÜRSÜDE

Cevdet San'da üzücü olayların açıklamaya değer yanlarını dile getirdi. Emniyet kuvvetlerinin CHP'lileri durdurmak için havaya ateş açtıklarını, bundan daha ileri gitmediklerini beyanla, "Bu asi kimselerin içlerinden bazılarının bir komiserimizi şehit ettiğini ," anlattı. Olayın fevri bir hareket olmadığını, seçimlere itirazdan ileri gelmediğini bildirdi. "Şayet fevri bir hareket olsaydı , seçimin tarafımızdan kazanıldığı 28 günü anlaşıldı ve o gün hiç bir hareket olmadı. Hadise 29 günü çıktı. Eğer bizi seçimde haksız görselerdi, mazbatalara itiraz ederlerdi. Seçime hiç bir itirazları yok. Aradan bir gün geçtikten sonra harekete geçiyorlar,"dedi. Kullanılan taşların Antep içinde ve çevresindeki taşlardan olmadığını, Fırat kıyısından toplanmış büyük çakıl taşları olduğunu ve toplatılarak büyük çuvallar halinde mahkemeye teslim

edildiğini söyledi.

Cevdet San, sözlerine son verirken, şehirlerarası telefonları dinlediğini bu dinleme sırasında Partililerin olay çıkarmak için hazırlık yaptıklarını öğrendiğini .ildirdi. Kendisinin o gün Nizip'de bulunduğunu, oradaki Halk Pa... İlçe başkanının daha az öğrenim görmüş ve korkak biri olduğu için Nizip'de olay çıkmadığını söyledi.

Bu arada bir konuşma yapan İstanbul Milletvekili Mithat Perin, bu tür olayların bütün illerde az ya da çok olduğunu bildirdi. "1957 seçimlerini DP sadece muhalefete karşı değil, bütün bir ihanet manzumesine karşı kazanmıştır." dedi. Hükümeti bu tür olaylar karşısında yeni önlemler almaya çağırdı. Grup olarak kendilerinin de hükümete yardımcı olmalarının gerektiğini söyledi. CHP'lilerin tam bir komünist taktiğiyle hareket ettiklerini, kapı kapı dolaştıklarını, üniversiteli gençleri elde ettiklerini anlattı. Mitinglerde söylenen sözleri dile getirererek ,"Bir komünist Vatan Partisi çıktı ve lideri nerelere kadar gitti? Bu adam hükümete ve devlete nasıl kıyarcasına konuşmak cesaretini buluyor? Hikmet Kıvılcımlı denen bu adam, paraları göstererek, ' bu yağlı kâğıtları köpeklere atsak yemez' diyor. Kendisi mahkemeye verildi.Halk Partisinden İsmail Aral, ' Ben Demokrat Parti'ye bir ad buldum, kırkharamiler partisi,' diyor. Yine Halk Partisinin işçi namzetlerinden Bahir Ersoy şöyle diyor: "Köpeklerin ulumalarına paydos, artık söz milletindir."

Mithat Perin, bu günkü koşullarda yeni birtakım önlemlere gereksinme duyduğunu anlattı ve bu önlemlerin bir an önce getirilmesi isteğinde bulundu.

İhsan Dai, olay günü bazı memurların görev yapamadığını, Emniyet Müdürü'nün olayın başlangıcından sonuna kadar ortalarda bulunmadığını hatırlattı.Adliyeninin önündeki kalabalığı dağıtması için kendisine emir verildiğini, Emniyet Müdürünün,"Ben ayda 500 lira alırım. 250 lirasını ev kirası olarak veririm, ben açım, bana ne yapabilirsiniz? Nihayet beni vazifeden atabilirsiniz." diye karşılık verdiğini hatırlattı.

BAŞBAKAN ANLATIYOR

Bu konuşmalardan sonra Başbakan Adnan Menderes söz aldı.
' Tarihi bir celse aktedildiğini ' hatırlatarak söze başladı.
"Burada konuşulanların zuhur edecek hadiselerin mesnedini

menbaını teşkil edeceğini bilerek konuşuyorum. Gaziantep hadiseleri birçok hadiselerin içinden bir safhadır," dedi.

"Burada bütün delailiyle, vesaikiyle bir isyan hareketi cereyan etmiştir, Büyüyecek diye ödüm koptu. Allah'a şükür bastırdık. Büyüyebilirdi, binlerce kişi ölebilirdi ve vatan sathına dağılabilirdi. Bu yalnız Antep meselesi değildir. Şimdi Antep hadisesi Yozgat mahkemesinde rüyet edilecek. Fakat bu bizim mahkemelerimizin seviyesinin üstünde bir iş.Bizim mahkemelerimiz 22 kişiyi idam edemez, korkar," diyerek konuşmasına devam eden Menderes, sözü o günlerde aldığı bir telgrafa getirerek konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Adamın çektiği telgrafa bakınız.Bu telgraf bir ihtilâldir. Kanunların üstünde, devletin üstünde bir adam, kanunları tanımayan bir adam, dün seçimi kahir bir ekseriyetle kazanmış bir partinin reisine, fiilen başvekillik yapmakta olan bir insana çekiyor. Gaziantep bilmem neymiş Gaziantep evlatları içinde hapishanede yatanlar yok mu? Ayıntap şehri 'Gazi'' adını aldı diye, biz onları hapishaneye sokmayacak mıyız? Suçluları takip etmeyecek miyiz? Bu ne müstehcen demagoji, bu ne iftira, bu ne ev sahibini bastıran şerir? Arkasından neler demiyor ki, aldığın tedbirleri geri al, talep ederim, sonra mecliste hesap göreceğim. Ruzu mahşerde dahi hesap göreceğim. -Alkışlar- Sen kimsin? Malatya mebususun, Ankara mebususun. Sen icraya nasıl karışırsın? Mecliste hesap göreceğim, diyor. Nasıl görürsün? Sen ekseriyet grubunun başkanı mısın? Sen kimsin? Hayır. O sadece İnönü'dür. Onun için tel çeker. İnönü nedir? Sadık diktatör İnönü olmazsa hiç kimse ayaklanma cesaretini gösteremez. Bu memleketin bir İnönü davası vardır Bunu halledeceksiniz. Halletmek mecburiyetindesiniz. "

Selim Ragıp Emeç,"Başkanım biraz geç..."

Başbakan devamla,"Beni tuttular Selim Rağıp Bey. Tuttular bizi. Bu grubun içinden, daha dün içimizden çıkan elli hain, burada oturdukları son güne kadar, her tedbiri aldığımız zaman eteğimizden çektiler. Dediler ki, 'Demokrasi ne zamana kadar? ' İsmet Paşa bizi darağacına çekinceye kadar... Kolay mı zannediyorsunuz politikayı?

"Fuat Köprülü son günlere kadar oturdu. Elli tane adam buradan çıktı.Her salı günü burada toplandık. Yok teneke işi, yok çivi işi.Kahrolsun salı günleri.İsmet Paşa birşey kazanmadı, biz kaybettik. Kendi kendimizi perişan ettik. Bu kapıda iktidarın nöbetini bekler hale geldik. Biz yaptık bunu.Biz hürriyet namına yaptık bunu. Biz demokrasi

namına yaptık bunu. Biz adalet namına yaptık bunu. Hiç farkında olmadık ki, insanlar bizden ibaret değildir. Karşımızda merhametsiz bir muhalefet vardır..."

Menderes,"Ne zaman tedbir almaya kalksak, bizi antidemokratik hareket etmekle suçladılar." diyerek konuşmasına devam etti.Bütün vatan aşkıyla burada bulunduğunu söyledi, sözlerine şöyle devam etti:

"Onların saltanatı sürdü sekiz sene. Geçirdiği hayatı, Allah bir daha göstermesin. Bütün tedbirlerimi söyledim. Memleket kabili idare olmaktan çıkmaktadır.Bütün bu mesuliyeti bu sözlerimle omuzlarınıza devrediyorum.Emrinizdeyim. Şayet bütün vücuhuyla tehlikeyi taktir buyurur ve buna azmü karar alacak olursanız, ateş gibi emrinizdeyim. Bu memleketin menfaati için her şeyi yapmaya hazırım. Karşımızdakilerin şerrinden başka, kötülüğünden başka, desisesinden başka, yalanından başka silahları yoktur.

"Şu cereyan eden seçimlere bakınız. Sözde biz iktidarız. Bize istibdat atfeden müstebit. Beraber olursak, bu adam kaçar, tezvir ordusuyla kaçar. Kimdir bu.Dünün hesabını veremeyen sabık diktatör? -Alkışlar- Suistimalden bahseder. Biraderinin hesabını verdin mi? "

GELELİM ANTEP MESELESİNE

Menderes, bundan sonra Gaziantep olaylarına geçti. Olayı nasıl haber aldığın anlattıktan sonra şöyle dedi.

"Bu insanlar, daha ordu kıtası geçerken lisanen taarruzlarına başlıyorlar. Ondan sonra ortalık telaşlanıyor. Bu telâş içinde kıtanın kumandanına emir veriliyor, deniliyor ki, 'kıtanız buradan gitmesin.' Adam kıtasını çekip gidiyor. Neden gidiyor? Eğer biz işi biraz daha gevşek tutarsak, bu gün bir kıtanın kumandanı bizi dinlemez, yarın bir fırkanın kumandanı bizi dinlemez, eğer biz nasıl olsa geliyoruz, psikozu biraz daha yayılacak olursa , yarın çok sadık insanlardır, buna hiç şüphem yok, şurada kâtip olan arkadaşlarımız bile bizi dinlemezler. Bu memlekette bu psikoz tamamen yaratılmıştır..."

Menderes saatlerce süren konuşmasında bütün bir devrin muhasebesini dile getirdi.CHP'nin 50 milletvekili daha kazanması halinde, "Bu gün gününüzü görürdünüz," diyerek DP grubunu tam etkisi altına aldı. Konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Neden devlet memuru aleyhimize oy verdi? Neden o tabur harekete geçmedi? Sebebi malum, bir psikoz memleketi sardı. İsmet Paşa diyor ki, radyoda seçim netilecelerini yaymayınız. Zayıf karakterli vatandaşlar üzerinde tesir icra eder. Halbuki, biz iktidara geliyoruz, diyor. Ondan sonra Kadın kolu, Bohçacı Kadınlar Kolu, Üniversite Kolu, adam depolarından adam tedarik eden kollar gidiyorlar, diyorlar ki, biz seni severiz, biz seni koruyacağız, yazık etme kendine... Bu suretle bütün vazifelilere gidiyorlar, Aydın'ın köylerine kadar gidiyorlar. Diyorlar ki, biz Aydın'da seçimi kazanamayacağımızı biliyoruz, ama biz iktidara geliyoruz. Memleket Aydın'dan ibaret değildir. Başka yerlerde kazanacağız. O zaman sizin haliniz ne olacaktır? Sizi severiz. Hiç olmazsa 20,30 oy verin ki sizi müdafaa edebilelim, diyorlar..."

Menderes o gün çok dertliydi. Sanki seçimi DP değil, CHP kazanmıştı. Seçim öncesi, seçim günü, seçimden sonra geçen olaylar, İnönü'yle yapılan telefon konuşmaları, İnönü'nün Cumhurbaşkanı Vekili Refik Koraltan'ı ziyaret ve seçim günü çektiği sıkıntılar, ne varsa hepsini, hepsini anlattı. Her hikâyenin sonu 'tedbir'le bitmekteydi.

UŞAK OLAYLARI

Seçimlerden sonra, yurdun çeşitli yerlerinde üzücü olaylar baş göstermişti. İnönü, yaptığı yurt içi gezilerinde halkın büyük sevgi gösterileriyle karşılaşıyor, iktidar partisi bu gösterilere dayanamayarak yer yer kışkırtmalara baş vuruyor ve bu gösterilere karşı çıkıyordu.

Uşak olayları da bunlardan biriydi. CHP Genel Başkanı, beraberinde bazı milletvekilleri olduğu halde Uşak'a gitti. CHP'liler kendi başkanlarını karşılamak için büyük hazırlık yapmışlardı. Buna karşılık, Uşak Valisi ve Emniyet Müdürü gösterilere engel olmak için harekete geçmişler, DP'li militanları öne sürerek üzücü olaylara taban hazırlamışlardı.

Olaylar, İnönü'yü izleyen araçların şehre girmesiyle başladı. Yolu tutan polis, jandarma birlikleri ancak birkaç otomobilin ilerlemesine izin verdiler. İnönü doğruca CHP Uşak İl Başkanı Rıza Salıcı'nın evine gitti. Bu gidiş sırasında DP'liler olay çıkarmak istemiş, bir gazeteci başına gelen cam bardakla yaralanmıştı. Demeye kalmadı, gece Rıza Salıcı'nın evinde bir yangın başlangıcı oldu. Dışarıdan evin bodrumuna yağlı paçavralar atılmış, ama yayılan koku üzerine yangın daha başlama halinde iken söndürülmüştü.

Demokrat militanlar o gece sabaha kadar lokantalarda yedirildi, içirildi, birçoğu sarhoş hale getirildi.

Ertesi gün İnönü'ye gelen haberler kötüydü. Demokratlar evin ve istasyonun çevresini sarmış, ellerinde bulunan taş ve sopalarla İnönü'yü bekliyorlardı. Ankara'dan özel olarak gönderilen, Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan'la Ankara Emniyet Müdür Muavini İsmail Küntay, durumu dakikası dakikasına Ankara'ya bildiriyor, oradan aldıkları buyrukla duruma yön vermeye çalışıyorlardı. Olayı izleyen gazetecilerden bazıları, istasyondaki karakola sığınmış, kendilerine bir zarar gelmesin diye, polisten yardım istemişlerdi. Karakoldaki komiserin gazetecilere verdiği cevap şu oldu."Karakoldan çıkın. Sizin yüzünüzden biz de tecavüze uğrayacağız."

Bu sırada İnönü ve beraberindekiler istasyona gelmişler, bekleme salonunda sıkışıp kalmışlardı. Dışarıdan uğultular geliyordu. Gözü dönmüş Demokrat militanlar, bağırıyor, ağızlarına glen en kaba küfürleri savuruyorlardı.

İnönü'nün beraberindekiler dışarıya çıkmamayı daha uygun buluyorlarsa da, İnönü bu kanıda değildi."Açın kapıyı, ben yolumu açmasını bilirim"diye bağırdığı işitildi. Ve kapıyı açarak yürüdü. Arkadakilerin rengi sapsarı kesilmişti.Ona bir şeyler olacağından korkuyor,salondan çıkamıyorlardı. İnönü bu hava içerisinde salondan çıktı ve kalabalığa daldı. Dalmasıyla kalabalık ikiye ayrıldı. İnönü kapının ağzında bekleyen uzun boylu , eli sopalı bir gence,"Ne oluyorsun bel." diye bağırdı. Biraz önce yükselen homurtular bir anda durmuş gibiydi. İnönü iri yarı gence şöyle bağırıyordu. "Ben bu topraklar üzerinde savaşırken sen belki daha dünyada yoktun. Beni böyle karşılamaya utanmıyor musun?" İnönü daha sonra solunda duran yaşlı bir adama döndü,"Ya sen, eğer yanılmıyorsam, düşmana karşı yine bu topraklar üzerinde birlikte savaştık. Bu gün elinde sopayla beni karşılıyorsun," dedi ve trene doğru yürümeye başladı.

Bu konuşmayı bana anlatan,Maraş Milletvekili Kemâli Beyazıt, kendilerinin heyecan içinde İnönö'yü izlediklerini söyleyerek, trene tam bineceği sırada, uzaklardan atılan bir taşın İnönü'nün başına geldiğini söyledi ve devamla,"Başında şapka olmasaydı, İnönü daha büyük bir yara almış olabilirdi, fakat başındaki şapka bu yarayı önlemiş oldu," dedi.

İnönü'yü beraberinde bulunan doktoru Ayanoğlu muayene

etti.Başına pansuman yaparak bir bant koydu.Bu gerçekten sadece İnönü hesabına değil, ülke hesabına da çok acı bir olaydı. Hele ülkede mal ve can güvenliğini korumakla yükümlü olan sorumluların bu olayı hazırlamış olmaları, duyulan üzüntüyü bir kat daha arttırdı.

Tren kalkarken bir gazetecinin halka el işareti vererek bir şeyler söylemesi üzerine, tren taş yağmuruna tutuldu. Camlar, çerçeveler aşağıya indi.

Uşak'tan kalkan trën, İzmir'e doğru ilerlerken Turgutlu'da durdu. Turgutlu'da ve bu arada Alaşehir'de tam bir ihtilâl havası esiyordu. Alaşehir kaymakamı, uzun boylu, iri yarı bir adam, tabancalarını iki yanına takmış, istasyonda bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Başka kimse yoktu. Başkanlarını karşılamak isteyen Halk Partililere karşı bütün yollar tutulmuş, hiç biri istasyona sokulmamıştı.

İnönü, Manisa'da partililerin çoşkun gösterileri ile karşılandı. Partililer, güvenlik kordonlarını yararak CHP il merkezine doğru yürümüşlerdi. İnönü, parti binası balkonunda halkı selâmladıktan sonra salona girmiş ve bir süre sonra İzmir'e hareket etmişti. İzmir'de yine aynı güvenlik önlemleri, karşılamak isteyen halka karşı aynı çıkışlar, bu arada CHP'li milletvekilleriyle vali arasında meydana gelen ağız kavgaları oldu. Bu nedenle İnönü halka karşı konuşma olanağı bulmadı. Yalnız Gaziemir'deki bir olay kimsenin gözünden kaçmamıştı. Orada İnönü'nün geldiğini gören bir subay, hemen emrindeki askerleri sıraya dizmiş, komut vererek bu askerlerle birlikte İnönü'yü selâmlamıştı. Bu selâm ilk kez bir subay tarafından muhalefet partisi liderine gösterilen saygı ve bağlılığın işaretiydi.

2 Mayıs 1959 tarihinden sonra bu üzücü olaylar zincirleme birbirini izleyecek, muhalefet partisini yıldırmak için, iktidar partisi elinden gelen her şeyi yapacaktı. Menderes, İnönü hakkında yaptığı bir konuşmada, "Onun tarihi kişiliğini bir yana bırakmak zamanının gelmiş olduğunu," belirtti. Bu görüş açısından, CHP Genel Başkanı yurt içinde gezemez hale gelmişti. GMC'lerle askeri birlikler yolları tutuyor, halkın İnönü'yü görmesine engel olunuyordu.

İnönü İzmir'e geldiği gün, Milli Savunma Bakanı Etem Menderes, helikopterle İzmir'e gelmiş; sabah İkinci Yurt İçi Bölge komutanı, İzmir Valisi ve İzmir Savcısıyla görüştükten sonra yine helikopterle Manisa'ya gitmişti. Emniyet Genel Müdürü Cemâl Göktan'la Ankara Emniyet Müdür Yardımcısı İsmail Küntay, İnönü'yü izlemekteydiler.

Bunlar, İzmir Valisiyle uzun bir toplantı yapmış, alınması gereken önlemler üzerinde durmuşlardı. Aynı gün İzmir'e gelen bir jandarma albayı, askeri birliklerin aldığı önlemleri gözden geçirmişti.

Ankara'daki sorumlu resmi kişiler, daha sıkı önlemler alınması üzerinde duruyor, karşılama törenlerinin yalnız Cumhurbaşkanıyla Başbakan'a yapılacağı yolunda yasal hükümler getiriyorlardı.

TAHTA PERDE TAMAMIYLE YIKILMALI

Uşak olaylarının yurt çapındaki yankısı çok büyük oldu. O zamanlarda örtülü ödenekten beslenen kalemler, CHP ve İnönü'ye çok ağır suçlamalar yöneltiyor, şiddetle yeriyorlardı. Bu yazılardan biri, 1959 yılının mayıs ayında Büyük Doğu Dergisinde yayınlandı. Necip Fazıl Kısakürek imzasını taşıyan bu yazıda aynen şöyle deniyordu:

"Artık günü geldi.

"İlâhi adalet ufukta elmastan bir fevvare gibi, infilâk etmekte ve mahkum farkında olmaksızın kendi eliyle ipini burmakta, ilmiklemekte ve bağlamakta ve 'Buyurun' demektedir.

Bütün askerlik hayatında tek damla kan dökmeyen ve on binlerce şehidin al kanıyla imzalı zafer haberlerini gizlendiği samanlıklarda alan Paşa Hazretlerinin, nihayet siyasî trişörlük yüzünden yediği taş, kötü üslupçuların elinden alınıp öyle büyütülmeli ve hedefine öyle kondurulmalıdır ki, Türk milletinin maddi ve manevi esaret kampını çevreleyen ve hâlâ olduğu yerde duran Cumhuriyet Halk Partisi tahtaperdesi tamamıyle yıkılsın, hak ile yeksan olsun.

Haksız bir taşın açtığı bere üstündeki minicik plaster ne demek? Haklı bir gölgenin yere sereceği leşi örtecek kocaman kefenden ne haber? "

Demek koca İnönü samanlıklarda saklanmış, on binlerce şehidin al kanıyla imzalı zafer haberlerini saklandığı samanlıklarda almıştı? Kimsenin ağzı torba değildi ki büzülsün...

TOPKAPI OLAYLARI

İnönü, Uşak dönüşü 4 Mayıs 1959'günü İstanbul'a gelmişti. Bu geliş sırasında Topkapı'da da bazı olaylar olmuş, güvenlik görevlileriyle halk arasında büyük çatışmalar meydana gelmişti.

Sabahın erken saatlerinde İstanbul'da çok sıkı önlemlerin alındığı görülmekteydi. İnönü'nün Taşlık'taki eviyle Yeşilköy Havaalanı arasındaki bütün yollar tutulmuş, ayrıca yine bu yol üzerinde barikatlar kurulmuştu. Üç beş yurttaşın yollar üzerinde bir araya gelmesine izin verilmiyordu. Bu olup bitenler, halk arasında İnönü'ye karşı duyulan sevgiyi daha çok arttırmıştı.

Otomobille Yeşilköy Havaalanı'na gidilmesine izin verilmiyordu. Bunun üzerine, bazı yurttaşlar ara yollardan, tarlalardan geçerek Yeşilköy'e akın etmeye başladılar. Edirne yönünden gelerek İstanbul'a gitmek isteyen yüzlerce araç yollarda kalmıştı. Yalnız Milletvekilleriyle gazetecilere gidiş izni veriliyordu.

Terminal binasında ayrıca çok sıkı güvenlik önlemleri alınmıştı. İnönü'yü İzmir'den getiren uçak saat 14'de Yeşilköy Havaalanı'na indi. Bazı yurttaşlar kordonu yararak alana doğru yürümeye başladılar. İşte bu sırada hava birden karıştı, coplak konuşmaya başladı.

İnönü, beraberinde bulunanlardan birine sordu:

"Nedir bu kargaşalık? "

"Paşam, sizi karşılamaya gelen yurttaşları polisler düzene sokmaya çalışıyor."

"Ben çok geziler yaptım, ama böyle karşılama görmedim."

İnönü, bir otomobile atlayarak İstanbul'a hareket etti. Edirne yönünden gelen otomobillerin de katılmasıyla çok kalabalık bir konvoy meydana geldi. İnönü'nün otomobili Topkapı'ya geldiği zaman, daha önce DP'lilerce hazırlanmış olan kişilerin ellerinde İnönü'ye karşı olan yazılarla dolu pankartlar taşıdıkları görüldü. Önde giden bir trafik arabası bilerek yan dönmüş, yolu kapatmıştı. Bir anda çevredeki kalabalık İnönü'nün arabasını sardı. İçinde sarhoşların da bulunduğu bir grup yumruklarını sallayarak ağır sözler söylemeye, hakaret etmeye ve İnönü'ye saldırmaya başladılar. Polisler bu gösteri karşısında hareketsiz bekliyordu. Ne olacağı bilinmiyordu. En küçük bir harekette üniversiteli gençlerin kafalarına inen coplar bu kez susmuştu. Durum, bunun üzerine daha da çok karışmaya başladı. İnönü'nün bindiği otomobilin camları kırılmıştı. Bu arada otomobilin üzerine çıkan birinin zıpladığı ve tavanın yer yer çöktüğü görüldü. Polis bu durumu keyifle seyrediyordu. Tam bu sırada bir subayın duruma karıştığı, DP'li militanların üzerine yürüdüğü görüldü. Kalabalık çil yavrusu gibi dağılmaya başladı. İnönü'nün otomobili bin bir zorluk içinde yol alıyordu.

İnönü, otomobilin içinde pısmış bir haldeydi. Dışarı çıksaydı çok daha üzücü olaylar meydana gelebilirdi. Otomobilin kapıları içeriden kapalı olduğu için ona yapılan saldırılar yarıda kalmış oldu.

Kafile Aksaray'a doğru ilerledi. Yol üzerinde bekleyen yurttaşlar İnönü'yü çılgınca alkışlıyor, apartmanların pencerelerinden İnönü'nün arabası çiçek yağmuruna tutuluyordu. Bir anda üniversiteli gençlerin, "Adalet isteriz", "Hürriyet isteriz" sesleri yükselmeye başladı. Otomobil ilerliyor, gençler otomobili izliyordu. Biraz önce olayları büyük bir soğukkanlılıkla izleyen polisin coplarının yine gençlerin kafasına inip kalkmaya başladığı görüldü. Gaz bombaları meydanı görünmez hale getirmişti.

Üniversiteli genç kızların yüksek topuklu pabuçlarını ellerine alarak erkek arkadaşlarına. soluk soluğa yetişmeye çalıştıklarını görmek, gerçekten göz yaşartıcı bir manzaraydı. Gençler, bir yandan başlarına inen coplara karşılık vermek istiyor, bir yandan da "Varol paşam" diye haykıra haykıra İnönü'nün arkasından koşuyorlardı.

Kafile Sultanahmet'e geldiği zaman, İnönü'nün burada bir konuşma yapacağı haberi yayıldı. İnönü bu müthiş kalabalığı yararak parti binasına girdi, balkondan büyük kalabalığa kısa bir konuşma yaptı, halkın dağılmasını istedi ve "Zulümle iktidarda kalmanın mümkün olmayacağını" söyledi. Bu sırada polisin göz yaşartıcı bombaları meydanı allak bullak etmiş, göz gözü görmez olmuştu. Polis burada daha acımasız bir davranış içindeydi. Bazan beş polisin birleşerek bir yurttaşı dövdüğü, bir cipe koyarak tutukladığı görülüyor, bu haksızlığa karşı koyanlar da polise karşı harekete geçiyor, coplar karşısında taş ve sopalar inip kalkıyordu.

İnönü, konuşmasında, "Güzel günler, Hürriyet dolu günler yakındır," diyordu.

Kafile vilâyetin önünden geçerken, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, yanındakilerden bilgi alıyor, polisin şiddetli davranışlarıyla elde edilen sonucun öyküsünü dinliyordu.

KAYSERİ OLAYLARI

AP ve CHP arasındaki çekişmeler 1960 yılı başından sonra yeni gelişimler göstermeye başladı. CHP'liler, seçim yapılacağını düşünerek, bir yandan Başbakan'dan bu yolda açıklama yapmasını istiyor, öte

yandan bütün çalışmalarını buna göre hazırlıyorlardı. Bunun sonucu olarak, Menderes'le İnönü birbirlerini en ağır şekilde suçlamaktaydılar. Millet Meclisi'nde de sık sık kavgalar oluyor, bu yüzden oturumlara sık sık ara veriliyordu. Bu kavgaların birinde CHP Kars Milletvekili Turgay Göle, CHP'li Milletvekilleriyle DP Milletvekillerinin arasına girmiş, onları aralamaya çalışıyordu. Ama kavga o hale geldi ki, CHP sıralarından atılan bir sıra kapağı, Turgut Göle'nin sırtında patladı. Göle, neye uğradığını bilemeyerek arkaya doğru döndü ve CHP'li milletvekillerine bağırarak "Bu ne biçim kavga hangi hayvan o kapağı fırlattı belim kırılıyordu" diyerek sıralardan birine çöktü.

Bu kavgalar nedeniyle CHP'li Milletvekillerine sık sık cezalar veriliyor, Meclis toplantılarına katılmamak suretiyle almakta oldukları ödeneklerden kesintiler yapılıyordu.

O günlerde radyoda bir "Radyo gazetesi" saati açılmıştı. Yazar Burhan Belge, her akşam aynı saatte CHP'liler hakkında ağır suçlamalarda bulunuyor, bu suçlamalara karşı muhalefete cevap hakkı tanınmıyordu. Burhan Belge, bir konuşmasında Halk Partisi'ni "Blöf partisi" olarak nitelemekteydi.

İşte bu hava içinde İnönü'nün Kayseri'ye gideceği öğrenildi. Bu nedenle, Kayseri Valisi ilde gergin bir havanın estiğini ileri sürerek parti kongrelerinin kaldırıldığı buyruğunu verdi. Bu yetmiyormuş gibi, İnönü'den gezisini geri bırakmasını istedi.

CHP lideri, Kayseri Valisi'nin bu telgrafına, "Sıkıyönetim ilan olunmadığına göre, milletvekili, Parti Başkanı, kanunlara saygılı bir yurttaş olarak her zaman gezebilirim. Kayseri'ye hareket ediyorum, orada olanları yerinde izleyecek ve inceleyeceğim," diye karşılık vermişti.

İnönü'nün bindiği motorlu tren Kayseri'ye 30 kilometre uzaklıktaki Himmetdede istasyonunda durduruldu. Kayseri Vali Yardımcısı Şükrü Kenanoğlu, beraberinde il jandarma komutanı olduğu halde İnönü'nün bulunduğu vagona binerek, CHP Genel Başkanı'na, Kayseri'ye gelmesinin sakıncalı olduğunu ileri sürdü, "Bir buyruğu size bildirmeye geldim," dedi.

İnönü, tam o sırada halkı dipçikle oradan uzaklaştırmak isteyen jandarmaları vali yardımcısına gösterip, "Şu karşıda kadınlara yapılanları görüyor musunuz? Bunların elinde bomba mı var? " diye sordu. Vali Yardımcısı bu soruyu işitmemiş gibi, İnönü'nün Ankara'ya dönmesi için

otomobil hazırladıklarını söyledi. İnönü, valinin kendisine gönderdiği mektubu yırtarak yere fırlattı. "Benim Kayseri'ye gitmeme kimse engel olamaz. Kanunsuz buyruğu reddediyorum," dedi.

İnönü'nün bu sözleri üzerine Vali Yardımcısı, "Paşam Kayseri'ye gelmenizi sizin için sakıncalı bulduk. Bu sebeple bu karar alındı," deyince, İnönü, "Yürüyerek giderim, şaştım doğrusu. Asıl olay şimdi çıkar, trenden iner yaya olarak Kayseri'ye gider, halkın içine girerim," karşılığını verdi.

İnönü'yle Vali Yardımcısı arasındaki bu tartışmaya CHP'li Milletvekilleri de karıştı. Bunun üzerine, Vali Yardımcısıyla İl Jandarma Komutanı trenden indiler. Emniyet kuvvetleri ve jandarmalar çevreye toplanan halkı trenin yanına yaklaştırmıyordu. Motorlu trenin hareket etmemesi üzerine, İnönü, bulunduğu vagondan kalkarak trenin önündeki makina dairesine gitti ve niçin hareket etmediklerini makiniste sordu. Makinist, motorun arızalandığını, su soğutmadığını söyledi. Bu sırada bir askeri topçu keşif uçağı istasyon yakınındaki bir yere indi. Uçağın içinden çıkan bir assubay, askeri birliklerin komutanı olan binbaşının yanına giderek bir zarf verdi. Vali Yardımcısı, saat 16.28'de trene gelerek İnönü'ye, "Paşam, tren yoluna devam edecek. Selâmetle gidebilirsiniz," dedi. İnönü de, "Tertibiniz sona erdi mi? Kayseri'ye tabii selâmetle gideceğiz," karşılığını verdi.

Üç saatlik bir beklemeden sonra, Himmetdede'den kalkan motorlu tren Boğazköprü yakınlarında kurulan askeri barikatların yanından geçerek saat 17.20'de Kayseri'ye geldi. Onbinlerce Kayserili tarafından karşılanan İnönü istasyondan bindiği açık bir ciple CHP binasına giderken yaya ve atlı polislerle jandarmalar İnönü'nün geçebilmesi için halkı yol kenarına doğru iteliyorlardı.

Olaylar bu kadarla kalmadı. İnönü'nün Kayseri'ye yaptığı gezinin ikinci günü yine olaylı geçti. Yollar tutulduğu için İncesu'da dokuz saat beklemek zorunda kaldı.

Geceyi Kayseri'de geçiren İnönü, ertesi gün saat 9.00 da Kayseri'den ayrıldı. İncesu ilçesi girişinde kurulan "Askeri barikat" tarafından durdurulmak istenildiyse de bu bir sonuç vermedi ve İnönü saat 9.30'da ilçeye zafer kazanmış bir komutan gibi girdi. Ancak belediye binası önünde konvoyu durduran İncesu kaymakamı Yusuf Doğan, kesin buyruk aldığını, buradan ileri gidilemeyeceğini söyleyerek geri dönmelerini istedi. Milletvekilleriyle kaymakam arasında

tartışmaların sürdüğü bir sırada, Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan, Kayseri Valisi Ahmet Kınık, beşinci Yurtiçi Bölge Komutanı Tuğgeneral Kemal Çakın olay yerine gelmişlerdi. Valiyle milletvekilleri arasında belediye binasında yapılan toplantıda, Vali Ahmet Kınık, İnönü'nün Yeşilhisar'a gitmek arzusunda olduğunu, bu bakımdan kendisine verilen bir buyrukla ileri geçemeyeceklerinin bildirildiğini söyledi. Buna karşılık, milletvekilleri de, İnönü'nün otomobilden inmeyerek doğruca yoluna devam edeceğini ileri sürdüler. Bunun üzerine Ankara'yla bir görüşme yapan Vali, kararın hükümetçe alındığını bildirerek, "Ne yapayım? Ben emir kuluyum, bana verilen buyruğu aynen uygularım," dedi. CHP'li Milletvekilleriyle Valiyi istifaya çağırdılar.

Bu tartışmalar sürerken, İnönü otomobilden inmiş, köprü üzerindeki askerler arasından ileriye doğru geçmiş, orada bulunan bir otomobile girerek oturmuştu. Bölgeden gelen askeri birlikler kimsenin ilçeye girmemesi için büyük çaba göstermişti. İlçenin 500 metre ilerisinde dört saatten beri bekleyen İnönü, bir süre ilçe başkanının evine gitmiş, bir saaten fazla rahat bir uyku çekmişti. İnönü İlçe başkanının evine giderken halk, "Hürriyet, Hürriyet" diye bağırmış, dönerken de aynı gösterilerde bulunmuştu. Sonuç olarak sekiz saat 55 dakikalık bir beklemeden sonra, CHP Genel Başkanı saat 18,25'te İncesu'dan ayrılmış, Yeşilhisar'a ayrılan yol kavşağı, askerler tarafından tutulmuş olduğundan Ürgüp'e gitmişti. İncesu'da beklediği sırada soğuk alan İnönü hastalandı, Ürgüp'te tedavi gördü. Ankara'ya dönerken üniversiteli öğrenciler otobüslere dolmuş kendisini karşılıyordu.

İNCESU BARİKATININ YANKILARI

İncesu barikatında kullanılan askeri birliklerin komutanı kurmay binbaşı Selahaddin Çetiner, meydana gelen olaylardan bir gün sonra istifa etti. Barikat önünde İnönü, birlik komutanı binbaşı Selahaddin Çetiner'e yaklaştı, "Size ateş emri verilecek, bu emri alırsanız kıtalarınıza ateş emrini verecek misiniz? " diye sordu. Binbaşıdan aldığı yanıt şu oldu.

"Paşam, ben kanunsuz bir emri yerine getirmektense kendisini vurmayı tercih edecek şerefli bir subayım."

Bir gün sonra, Binbaşı Çetiner, istifa dilekçesinde şöyle demekteydi:

"Anayasa'nın 70. maddesi seyahat hürriyetini vatandaşların en tabii

hukukundan saymasına ve ordunun, kanunun zikrettiği istisnai haller dışında emniyet ve zabıta kuvvetlerinin yerinde kullanılmasına hukuki imkan bulunmamasına rağmen, Sayın İsmet İnönü ve arkadaşlarının Kayseri gezisinde emir ve komuta ettiğim birlikleri bu hukuki sınırlar dışında kullanmaya zorlandım. Bu hususu, subay çıkarken yaptığım yeminle bağdaştıramıyorum. Ayrıca Anayasa'nın 94. maddesinde "Kanuna aykırı emirlere riayet etmenin memuru mes'uliyetten kurtaramayacağı" tasrih edilmiş bulunmaktadır. Bu itibarla, bir asker çocuğu olarak girdiğim ve aşk derecesinde bağlı olduğum mesleğimden teessür içinde istifa ediyorum."

Bu telgraf üzerine kurmay binbaşı Selahaddin Çetiner'e yurdun çeşitli bölgelerinden kutlama telgrafları yağmaya başladı. Bunlardan birinde şöyle deniliyordu:

"Ahlakın, fedakârlığın muzaffer olacağı, itibar göreceği günler fazla uzak olmayacaktır."

Bu iş burada bitmemişti. Derken yine Kayseri olayında görev almış bulunan 618. topçu taburu komutan vekili binbaşı Osman Koçak da ordudan istifa etti. Bunu öbürleri izledi. Ordunun politika dışında tutulması geleneğinin ağır baskılara uğraması karşısında meydana gelen olaylardan üzüntü duyan Kara Kuvvetleri Komutanlığı Harekât Dairesi Başkanlığı Neşriyat Şube Müdürü Kurmay Albay Kâmil Savaş da, aynı gün istifasını Kara Kuvvetleri Komutanlığına sunmuştu.Gerekçe hep aynı nedenlere dayanıyordu.

LONDRA'DAKİ UÇAK KAZASI

Kıbrıs olayı Şubat 1959 günlerinde yeni bir aşama göstermişti. Londra'da, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında yapılan bir anlaşmayla Kıbrıs'ta yönetim Kıbrıs Türkleri lehine sonuçlanmış, hazırlanan anlaşmaları imza etmek için Başbakan Adnan Menderes, beraberinde kalabalık bir topluluk olduğu halde Sev uçağıyla Londra'ya gitmişti. Havanın çok sisli olması nedeniyle uçak bir ormanlık bölgeye düşmüş, Basın Yayın ve Turizm Bakanı Server Somuncuoğlu başta olmak üzere, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersü, Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu, Dışişleri Bakanlığı İkinci Daire Genel Müdürü İhsan Savut, Anadolu Ajansı Umum Müdürü Şerif Arzık ve sayıları on altıyı bulan daha bazı memur ve görevliler bu kazadan

kurtulamayarak ölmüşlerdi.

Devlet Bakanı Emin Kalafat koma halinde hastaneye kaldırılmış, Adnan Menderes küçük bazı yaralar alarak kazayı atlatmıştı.

Menderes, Londra'nın en büyük hastanesinde iki üç gün kadar kaldıktan sonra çıkarıldı. Heyetteki Milletvekillerinden Rıfat Kadıoğlu, olaydan sonra yaptığı açıklamada Menderes'i nasıl kurtardığını şöyle hikaye ediyordu:

"Menderes, Kalafat, Somuncuoğlu ve ben önde dört kişilik yerde oturuyorduk. Uçağımız Roma'dan kalktı, neşe içinde Londra'ya kadar geldik. Menderes, bizlere yapacağı işlerden söz ediyordu. Çok yoğun bir sis vardı. Birden bir çatırtı koptu ve uçağın ışıkları söndü. Karanlıklar içinde kaldık. Uçak içindekilerden çıt gelmiyordu. Hepimiz şaşırmıştık. Kimse kimseyi görmüyor, çatırtı devam ediyor, sağa sola doğru sallanıyorduk. Ben kafamın bir yere çarpmaması için kendimi kolluyordum. Sonunda büyük bir gürültü oldu, uçak küt diye oturdu.

"İlk duyduğum ses Menderes'in sesiydi. 'Aman bacağımı kurtarın bacağım kopuyor,' diyordu. Bu ses üzerine derhal harekete geçtim, Karanlıklar içerisinde Başbakan'ı buldum.Menderes, uçak ters döndüğü için ayağı tabandaki yarığa sıkışmış, başaşağı duruyordu. Olanca kuvvetimle onu bacağından çektim. Fakat kurtulması olanaksızdı. Bunun üzerine yüksek bir yere çıktım, başımla ve bütün gücümle yarığın arasını açmaya çalıştım. Bir elimle de ayağını tutuyordum. Nihayet bacağını kurtardım, Menderes aşağı düştü. İki büktüm olmuştu. Çıkacak bir yer bulmak için sağa sola bakındım. Uçağın öbür ucunda görülen alevler ortalığı aydınlatıyordu. Arka tarafa baktım, düştüğümüz ormanın ağaçları görülüyordu. Başbakan'ı kucaklayarak o tarafa doğru yürüdüm. Bir metre kadar yükseklikten atlayarak dışarı çıkmamız gerekiyordu. Fakat Menderes'in atlayacak hali yoktu. Ben indim, onu da göğüsleyerek aşağı aldım. Bundan sonra bana dayanarak yürüdü. İlk sözü, 'Rıfat, nedir bu felâket, arkadaşlar nerede? Onlara ne oldu? ' demek oldu. 'Allaha şükür kurtulduk, onlar da her halde bir yerden çıkmış olmalı,' dedim.

"Ben olay yerinden yürüyerek uzaklaşmak isterken, o geri dönüp arkadaşları kurtarmak istiyordu. Ama hali yoktu. Tam o sırada Şefik Fenmen'in bağırarak geldiğini gördüm. Bir yanda ben, bir yandan Fenmen, Başbakan'ın koluna girerek tehlikeli alandan uzaklaştık. Bir ağacın kalın gövdesini siper alarak oturduk, kendimize gelmek

istiyorduk. Bu sırada Milletvekillerinden Arif Demirer'in yüzü gözü kanlar içinde, "Aman ölüyorum, dayanamıyorum!" diye bağırarak geldiğini gördüm. Şefik Fenmen'in arkasından Melih Esenbel'i onun yardımına gönderdik. Az sonra da ormandan yükselen alevler daha çok büyüdü ve bir patlama sesi duyuldu. Bu sırada bir otomobilin farları üzerimize doğru çevrildi. İçinden bir kadınla bir erkek indi. Bizi aldılar, otomobile bindirdiler. Fenmen'le ben Başbakan'ı aramıza aldık, kadın arabayı kullanarak bizi evine götürdü. Kadın, Başbakan'ı bir koltuğa oturttu. Ayağının altına bir de iskemle uzattı, sırtına kalın bir battaniye örttü. Konyak ikram etti ve doktora telefon etti. Birkaç dakika geçmişti ki, bir doktor, bir hemşire ve polisler yanımızdaydılar.

"Kolumdan kan akmakta olduğunu o an gördüm. Müthiş kan kaybediyordum. Ev sahipleri beni başka bir odaya götürdüler, gömleğimin kolunu kestiler, pansıman yapıp penisilin ve merhem sürdüler. Daha sonra kalabalık bir polis ekibi geldi. Bir de cankurtaran gelmişti. Bizi içine koydular, bir polis otomobili de yol gösteriyordu. Londra'ya gidiyorduk.

"Londra'da klinik önünde gazeteciler, sinemacılar duruyordu. Önce Fenmen indi, onlara resim çekmemelerini rica etti. Başbakan sedyeyle dışarı çıkarıldı ve odasına götürülerek tedavisi yapıldı. Sıkışmadan ve olayın verdiği heyecandan başka şeyi yoktu.

"Olaydan sonra Menderes bana, 'Rifat, ayağımı kurtarmasaydın içeride kalıp yanacaktım. Bu bir mucizevi kurtuluştur,' dedi."

Bundan sonra ölenlerin cenazeleri Türkiye'ye getirildi, törenler yapıldı. İnceleme sonunda pilot hatası olduğundan da söz edildi. Pilotun ara istasyonlarının verdiği talimata uymadığı ileri sürüldü.

Ölenler ölmüştü. Sağ kalanları karşılamak için İstanbul'da, Ankara'da büyük törenler yapıldı. Menderes, her iki ilimizde de coşkun sevgi gösterileriyle karşılandı. Yurdun birçok yerlerinde binlerce kurban kesildi. İnönü ve CHP'li bir heyet, Başbakan'ı Ankara'da karşılayanlar arasında idi.

Aradan birkaç gün daha geçti. Menderes iyileşmiş, morali de düzelmiş halde bir gün Meclis'e geldi. Genel Kurul salonuna girdiği zaman bütün DP'li milletvekilleri onu, ayakta alkış tutarak selamlıyor, Menderes 90 derece eğilmiş bir halde Millet Meclisi üyelerine karşılık veriyordu. Menderes ölümün eşiğinden dönmüştü.

HÜRREM SULTAN

1959 martında Ankara'da büyük Tiyatroda "Hürrem Sultan" adlı bir oyun sahneye kondu. Tiyatro yazarı Orhan Asena tarafından kaleme alınan bu oyun, o günlerde büyük ilgi uyandırmış, Millet Meclisi koridorlarında çeşitli yorumlara konu olmuştu. Bu yorumlar üzerine bir akşam ben de tiyatroya gitmiş, önden ikinci sırada bir yer bularak oturmuştum. "Cumhurbaşkanı Celal Bayar geliyor," dediler, herkes ayağa kalktı. Bayar tam benim önüme gelip oturdu. Kendisine baş yaveri Refik Tulga eşlik ediyordu. Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'yla Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri de oradaydılar.

Perde açıldı. Ben bir yandan konuşmaları izliyor, bir yandan da bu konuşmalar karşısında Celal Bayar'ın nasıl bir etki altında kaldığını gözetlemeye çalışıyordum.

Hürrem Sultan, kendi öz çocuğunu padişah yapmak için Rüstem Paşa'yla bir düzen girişiminde bulunur, kendisinden olmayan Şehzade Mustafa'yı Padişah Kanuni Sultan Süleyman'a karşıymış gibi göstererek, Padişah'ın buyruğuyla onu öldürtür. Bu eylem halk arasında büyük üzüntü ve huzursuzluk yaratır. Sarayın çevresi günlerce, bu olayı protesto eden kalabalık halk yığınları tarafından dolup taşar. Halkın bağırıp çağırışı karşısında sarayda da huzur kalmaz. Sonunda Padişah, Rüstem Paşa'ya buyruk vererek kalabalığın başında olanlardan birisiyle konuşmak istediğini bildirir. Bunların başında devrin büyük ozanlarından Şair Yahya vardır. Padişah, perde arkasından Rüstem Paşa'yla Şair Yahya arasındaki konuşmayı dinlemektedir. Şimdi konuşmanın bu bölümünü aynen vermeye çalışalım:

Rüstem, "İyi bir şair olduğunuzu söylerler."

Yahya, "Ben bundan böyle hakkımda ne diyecekler, onu düşünürüm. Şimdiye kadar ne dediklerini değil."

Rüstem, "Şehzade Mustafa'ya pek bağlı görünürsünüz."

Yahya, "Onu görüp de onu sevmemek, onu tanıyıp da ona bağlanmamak, mümkün mü? Siz beni insandan başka bir mahluk mu sanırsınız?"

Rüstem Paşa burada, Şair Yahya'nın Şehzade Mustafa hakkında yazdığı bir şiiri okumaya başlar. Yahya, Rüstem Paşa'nın belli bir amaçla okuduğu bu şiirin son bölümünü onun ağzından alır ve:

"Hatası gayrimuayyen, günahı namalum"

"Zehi şehidi saidü, zehi şehi mazlum"

der.

Rüstem, "Bu mersiyeyi tanıdınız demek? "

Yahya, "Elbette... Kendi sözlerimizi kendimiz reddetmek adetimiz değildir."

Rüstem (birden parlayarak), "Peki, bu sözlerle demek istediğiniz nedir? Kimi kastedersiniz? Kime karşı gelirsiniz? Düşündünüz mü hiç?"

Yahya (hor görerek bir bakışla onu süzer), Düşündük devletlu, düşündük. Ancak padişahımız efendimiz çok büyük bir günah işlediler, çok büyük bir vebale girdiler... Tahtından da, tacından da, devletinden de kıymetli bir evladına kıydılar. Tanrının en güzel eserini mahvettiler demeye dilimiz varmadığı için fesatcılar fesat etti demeyi uygun bulduk."

Rüstem (Tekrar parlayarak), "Bre nabekâr, ne haddine senin? Padişahımız efendimiz için böyle fitne edersin, böyle fesat edersin? "

Yahya (Bıkkın), "Biz şehzademizi katledenler ile ettik, ona ağlayanlar ile ağlarız. Yaptığımız, daha doğrusu yapabildiğimiz bu kadardır. Bu bir suçsa, katlimizi gerektiriyorsa, tez buyurun, tez buyurun da acımız biraz dinsin. (Sahneyi müthiş bir sükun kaplar)

Rüstem (Kılıcını çeker), "Senin gibi köpeklerin katli şer'an caizdir." (O anda Kanuni girer, arkasında Hürrem vardır).

Kanuni, "Dur Rüstem, anlaşmamızda bu yoktu, bu kadarı yoktu. (Yahya ile Rüstem eğilirler).

Rüstem,"Efendimiz, pek büyük saygısızlık eder, pek büyük küfürde bulunur."

Kanuni, (acı bir sesle), "Öyledir, şair taifesi hep öyledir. Küçük kelimelerden hoşlanmazlar... (Batıcı bir eğlenişle) Tahtımın etrafında senin gibi uyanık, senin gibi müdebbir vezirler ne kadar lazımsa, teb'amla benim aramda da böyle sözünü sakınmaz, uyanık kafalı insanlara ihtiyacım vardır. Bırakalım bu adamlar yazsınlar... Bırakalım yaptıklarımız dışarıdan iyi mi görünür, kötü mü? Serbest bırakın onu. (Yahya'yı serbest bırakırlar, Kanuni Rüstem'e döner) Onlar bize ayna tutarlar, Rüstem. (Batıcı bir alayla) Yüzün temizse bak, değilse kaçın. (Çok üzgün) Ben o aynayı birkaç kere kendime tuttum Rüstem. Ne söyler bilirim. (Hürrem'e döner, mânalı) Artık ihtiyarladım Hürrem, aynalarda eski yüzümü bulamıyorum. Sen bulabiliyor musun? (Rüstem'e döner) Ya sen? (Güler... Ağır korkunç bir gülüştür bu) Aynalardan

korkunuzu anlıyorum. (Ortaya) Tez ışık getirin bana (Işık gelir, Kanuni ışığı alır) Kendi ışığımızı kendimiz götürmek isteriz."

Hürrem, (Koşar, Hünkârın elinden şamdanları almak iste-) "Hünkârım!"

Kanuni (Onu da kenara iter), "Sen de şöyle kenarda dur. (Merdivenlere doğru yürürken) "Yalnız kalmak istiyorum bu gece. Yalnız kalmak ve düşünmek. (Bu kelimedeki harikulâde mânayı sanki birden keşfediyormuş, gibi birkaç kere tekrarlar) "Düşünmek.... Düşünmek... Düşünmek..." (Merdivenlerden birkaç basamak çıkmışken geriye doğru seslenir) "Nasıldı o beyit Rüstem? (Okur)

"Hatası gayri muayyen, günahı nâmalûm"

"Zehi şehidi, saidü, zehi şehi mazlum"

(Ağır ağır basamakların sonuna kadar çıkar. Beride Hürrem'le Rüstem insiyaki olarak birbirine yaklaşırlar)

Hürrem (Fısıltılı bir sesle). "Korkuyorum."

Rüstem, "Ben de."

Perde iner, salonu bir alkış tufanı alır. Seyirciler, Bayar'ın kulak zarını patlatırcasına bir kıyamettir koparırlar. Nasıl patlamasın ki, Kanuni'nin "Teb'amla benim aramda böyle sözünü sakınmaz, uyanık kafalı insanlara ihtiyacım vardır. Bırakalım bu adamlar yazsınlar... Onlar yazsınlar, sonra biz onların yazdıklarını alıp okuyalım... Bakalım yaptıklarımız dışarıdan iyi mi görünür, kötü mü?" derken Bayar'ın sıkıldığını hisseder gibi oluyordum.

Bayar yerinden kalktı, başyaveriyle salondan ağır ağır çıkarken, sanatçılar ve bu sözleri söyleyen Kanuni, ölümünden bu kadar yıl sonra torunları tarafından çılgınca alkışlanıyordu. Kanuni bunun için büyük adamdı.

Ertesi gün Kanuni'nin "Fikir Özgürlüğü" hakkındaki sözlerinin yapıttan çıkarıldığını öğrendik. Adamlar yüzlerce yıl önce özgürlük açısından söylenen sözlere bile dayanamıyorlardı.

"İHTİLAL HAVASI"

Seçim sonrası DP Balıkesir İl Kongresi'nde bir konuşma yapan Adnan Menderes, yine muhalefete şiddetle çattı, o günlerde Irmak'ta meydana gelen ihtilâli söz konusu ederek şunları söylüyordu:

"Radyonun başına geçmek suretiyle bu memlekette yaratılmak

istenen huzursuzluk havasını kaldırmaya çalışacağım. Söylemeye dilim varmıyor,yaratılmak istenen ihtilal havasını ve bunu besleyen meş'um zihniyetle beraber bir yana itmenin imkanını, önce aziz milletimizi aydınlatmakla elde edeceğiz. Şu kadarını söyleyebilirim ki, memleketin tehlikede olduğunu iddia edenler, hatta cür'etlerini o kadar ileri götürdüler ki, komşu memleketlerde öldürülenlerin resimlerini basmak, altına korkutucu sözler yazmak küstahlığında bulunabiliyorlar. Bunların sandalya, Devlet düşkünü, hırslı olduklarını Millet önünde açıklayacağız. Devlet düşkünlüğü sandalya kavgasına, sandalya kavgasını ihtilâle, kardeş kavgasına götürmek istiyorlar. Memleketin huzurunu bozmaya açık bulundurulacak bu gibi hareketlere müsaade etmeyeceğiz."

Bu sözler, Adnan Menderes'in ağzından ilk kez çıkan sözlerdi. Menderes komşu Irak'ta yapılan ihtilalden fazlasıyla korkmuş, bir gün kendisinin de aynı duruma düşmesi olasılığı karşısında sinirleri fena halde bozulmuştu. Buna ek olarak, Irak'ta öldürülenlerin fotoğraflarının altı çizilerek kendisine gönderilmesi, duyduğu korkuyu büsbütün arttırmıştı. Çatacak adam arıyordu.

Ertesi gün DP Meclis Grubu'nda bir konuşma yaptı, yurttaşların isyana kışkırtıldıklarını ileri sürerek, "Bu mel'un gidişe dur demek zamanı gelmiştir. Büyük Millet Meclisi'ne nasıl saygı gösterilir, onlara öğreteceğiz," demişti. Menderes, Fransa'dan örnekler vererek konuşmasına devamla, "Siyasal oyunlara ülkeyi kurban edeceklerini sanıyorlarsa, vay onların haline. DP bütün bu yıkıcı hareketleri olduğu yerde durdurmak, kahretmek kararındadır. Bugün suikastların, ihtilallerin edebiyatını yapıp onu iyi gösterenler, Atatürk'e de suikast yapıldığını ele alsınlar."

Bu konuşmadan bir gün sonra, İnönü, Menderes'e cevap verdi:

"Orta Doğu'nun ihtilâl hareketleri memleketimize ancak felaket getirir. Sehpalar kurulursa, bunların ne şekilde işleyeceğini kimse bilmez. 1958 Türkiye'sinde iftiradan, tehditten yılacak politika adamı yoktur."

Bu tartışmalar bir süre daha gitti. Menderes, İnönü'nün kenara çekilmesini istedi. Çekilmezse tarihsel kişiliği bir yana bırakılarak CHP lideri hakkında işlem yapılacağını bildirdi. Ertesi gün İnönü'nün cevabı şu oldu:

"Çekilmeyeceğim, 20 yaşlarındaki bir genç gibi ön sıralarda savaş vereceğim."

Bunun üzerine Menderes, 'Vatan cephesi'ni kurmaya karar verdi.

"Münafıklığa paydos" diye bağırıyordu. İnönü'yle Menderes arasındaki bu aşırı konuşmalar sürüp giderken yurdun çeşitli bölgelerinde üzücü olaylar baş gösterdi. İnönü, her gittiği yerde büyük ilgi görüyor, "halkın sevgilisi" haline geliyordu. Zile'de İnönü büyük gösterilerle karşılandı. Hükümetten talimat alan yöneticiler, bu gösterilere engel olmaya, polisler sopa, göz yaşartıcı bombayla halkı dağıtmaya çalıştılar. Bu arada havaya ateş ettikleri görüldü. Arazözlerle halk dar bir yere sıkıştırılarak iyice ıslatıldı. Yüzlerce polis ve jandarmayla halk arasında itişip kakışmalar, küfürler, kavgalar dakikalarca sürdü. İnönü'yle birlikte gezide olan özel doktoru, Tokat Milletvekili Faruk Ayanoğlu'yla CHP Genel Sekreter Yardımcısı Kars Milletvekili Turgut Göle yaralandılar. Güvenlik kuvvetlerinin başında Zile Kaymakamı Tevfik Kurma bulunuyor, halka karşı girişilen eylemleri yönetiyordu.

İktidar partisinin ağır baskısı karşısında muhalefet partileri "güç birliği" kararını alma yoluna gittiler. Menderes'in kurduğu "Vatan cephesi"de her gün biraz daha güçleniyor, bu cepheye katılanların adları çarşaf çarşaf gazetelerde, radyolarda yayınlanıyordu.

İnönü, aynı günlerde yaptığı bir konuşmada güç birliğini savunurken, "Bugün gazetecilere verilen ceza, hırsızlara verilen cezadan fazladır," diyor, Menderes'in güç birliğini, "ehli-sahip"e benzetmesine değinerek "Bizi kâfir ilan ediyor, bunun sonuçlarından kaçınmalıdır," diyordu.

İKİNCİ GAZİANTEP OLAYI

Zile olaylarını Gaziantep olayı izledi. İnönü, Gaziantep'te yaptığı konuşmada şöyle diyordu: "Şiddet yoluna gidenler ya doğru yola gelecekler ya da İnönü'nün canını alacaklardır. Her halde halkı karınca gibi ezmek mümkün olmayacaktır."

Gaziantep valiliği, bu konuşmadan bir gün önce üzücü bir olay meydana gelmemesi için halkı hoparlörlerle uyarmaya başlamıştı. İnönü'nün gelişi nedeniyle köşe başlarına yerleştirilen hoparlörlerle durmadan halka toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu hatırlatılıyor, bu kanun maddeleri okunuyor, bu hükümlere uymayanlar hakkında kovuşturma yapılacağı ilan olunuyordu.

Sabahın çok erken saatlerinden başlayarak bir jandarma taburu beşer-onar kişilik gruplar halinde sokakların köşe başlarını tutmuştu.

300 kadar polis ve jandarma görevlisi de bu bölgelere yerleştirilmişti. Bu görevlilerin büyük bir bölümü, Adana, Hatay, Urfa ve komşu illerden getirilmişti. Atatürk bulvarı baştan başa boşaltılmıştı. Caddelerde dolaşmak, gezmek yasaktı. Bulvar bir sayım günü yaşıyor gibiydi. Bütün resmi plakalı arabalar emniyetin emrine verilmişti. .Valilik eğlence yerlerini kapatmıştı. Şehrin neresinde olursa olsun, toplu halde gezmek yasaktı. Toplu halde olanları polis dağıtıyordu. Sabahtan beri yağan yağmura karşın Gazientepliler CHP Genel Başkanını selâmlamak için şehrin dışına çıkmış, güvenlik kuvvetlerinin işe karışmasından uzak bir halde İnönü'nün geleceği Maraş yolunu tutmuştu. Bu yol üzerinde 13 kilometrelik bir alan neredeyse istila edilmişti.

İnönü, işte bu koşullarda şehre girdi, arkasından gelen 200 otomobilden ancak birkaçının onu izlemesine izin verilmişti.

Kongrenin toplandığı sinema salonu ve çevresi ana baba gününü andırıyordu. Halk Güvenlik Kuvvetleri'ni yararak sinemaya giden yolları ağzına kadar doldurdu.

Bu sırada yaya olarak yürümekte olan Gaziantep CHP Merkez İlçe Başkanı Zihni Kutlar bir polis tarafından çevrildi, kendisine geri dönmesi emri verildi. İlçe Başkanı yolun herkese açık olduğunu söylediyse de, bu söze palis memuru elindeki copu konuşturarak cevap verdi. İtişip kakışmalar başladı. Polis memuru tabancasını çekerek, "Geri dön, yoksa seni vururum!" diye bağırdı. Tam o sırada olay yerini dolduran halk polise karşı çıktı ve üzücü olabilecek muhtemel bir olay böylece önlendi.

Polis ve jandarmalar cop ve dipçiklerle İnönü'nün konuşacağı binaya giden yolları dolduran halkı dağıtmaya kalktılar. Başarı sağlayamayınca da çekildiler. Salonda konuşan İnönü, "Gaziantep benim askerlik yaşamımın en acı verici anılarını taşır," diyerek söz başladı.

Kurtuluş savaşında Gaziantep'lilerin gösterdiği kahramanlığı övdü. Salon alkıştan neredeyse yıkılıyordu. Dışarıda halk, sicim gibi yağan yağmur altında "Dağ başını duman almış" marşını hep bir ağızdan okuyor, ortalık büyük bir canlılık ve coşku içinde çalkalanıyordu. "Yürüyelim arkadaşlar."

Yağan yağmur sağanak halini almıştı. İnönü bu yağmur altında balkona çıkmış kendini görmek isteyen Gazianteplileri selâmlıyordu.

Öte yanda, jandarma birliğini desteklemek amacıyla 47. piyade alayı hazır bir halde bekliyordu. İnönü balkondan sesleniyordu:

"Gazianteplilere minnettarım. Bana ilham ve kuvvet verdiler. Haklarını bilen masum bir halkın bütün niteliklerini gösterdiler."

Hak ve özgürlükten yana olan ve bu yolda savaşım veren Gazianteplîler, gelecek günlerde bunun gibi daha nice olaylara tanık olacaklardı.

TOKYO BÜYÜKELÇİSİNİN İNTİHARI

DP kurucularının en çok sevdiği şey dış gezilerdi. Cumhurbaşkanı olarak Celal Bayar, Başbakan olarak Adnan Menderes ve Büyük Millet Meclisi Başkanı olarak da Refik Koraltan, dış ülkeleri dolaşmaya bayılırlardı. Giderken Kırıkkale yapısı tabancalar, Hereke halıları ve Karacabey atları yabancı devlet adamlarına armağan olarak götürülür, onlardan alınan armağanlarsa kendilerine verilmişcesine kabullenilirdi. Celâl Bayar'ın Afganistan'da hediye olarak kendisine verilen bir tazıyı devlete 12.000 liraya nasıl sattığı dillere destan olmuştu.

Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, bir pundunu bulmuş, Japonya'ya bir gezi yapmıştı. Bu gezinin sonunda Tokyo Büyükelçisi'nin ve eşinin intihar ettikleri haberi geldi. O günlerde bu intihar olayı hakkında çeşitli söylentiler dilden dile dolaştı. Ancak çok daha sonra olayın içyüzü aydınlanmış oldu:

Verilen bilgiye göre, Refik Koraltan, Tokyo'yu ziyareti sırasında Büyükelçi Süreyya Anderiman'ı çağırarak, Japon İmparatoru Nikata'yı görmek istediğini, daha sonra İmparatoru Büyükelçilik binasında 'kabul' edeceğini bildirmiş, bu isteğini Japon Dışişleri Bakanlığı'na iletmesini söylemişti.

Bu garip öneri karşısında, Büyükelçi Süreyya Anderiman şaşırmış ve Refik Koraltan'a, "Japon geleneğine göre, İmparatorun sizi kabul ettikten sonra ziyaretinizi iade etmesi mümkün değildir," demişti.

Bu yanıta fena halde sinirlenen, küplere binen Refik Koraltan, Süreyya Anderiman'ın hemen Japon Dışişleri Bakanlığı'yla ilişki kurmasını istemişti. Büyükelçi, Refik Koraltan'ın bu emri üzerine Dışişleri Bakanı'yla görüşmüş, durumu bildirince, bakanın yanıtı şu olmuştu.

"Güneş'in Oğlu İmparator'un ne Meclis Başkanınızı kabul etmesine, ne de davetinizi kabul etmesine imkân yok. Japonya'yı teslim alan Mc. Arthur'u İmparator ziyaret ettiği için Milli Park'ta 2000 Japon intihar

etti."

Japon Dışişleri Bakanı'nın bu sözlerini Koraltan'a bildiren Büyükelçi çok ağır hakaret görmüş, gözleri yerinden fırlayan Koraltan, Büyükelçiye, "Nasıl olur da bir Japon İmparatoru tarafından kabul edilmem? Sizin burada hiç itibarınız yok mu? Zaten siz uzun yıllar Halk Partisi'ne uşaklık etmiş bir adamsınız. Türkiye'ye döner dönmez haddinizi bildireceğim. Sizi Bakanlık emrine alacağım!" demişti.

Bu hakaret dolu sözler sırasında aynı odada bulunan Büyükelçinin eşi çok fazla üzülerek bitişik odaya girmiş, bol miktarda uyku hapı alarak intihar etmişti. Bir süre sonra eşinin intihar ettiğinin farkına varan Süreyya Anderiman da, tabancasıyla kendini öldürerek yaşamına son vermişti.

Bu olaydan sonra, Refik Koraltan'a Ankara'da "Tokyo Canavarı" adı takılmıştı. Bu adam siyasal yaşamı boyunca pot kırmakla ün yapmış zavallı bir kişiydi. Evet, Falih Rıfkı Atay'ın bir yazısında belirttiği gibi, "Perestiş" le 'Prestij"i birbirinden ayıramayacak kadar kültürden yoksun bir insandı. Ama yıllarca "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı" olarak ülkeyi içte ve dışta temsil etmişti. Öyle bir döneme böyle bir başkan, fazla abartılmış sayılmazdı.

GİZLİ GRUP TOPLANTILARINDA MENDERES'İN SALDIRILARI

Tarih 12 Nisan 1960. Tahkikat Komisyonu kurulması yolunda DP Meclis Grubu toplantısında Başbakan Adnan Menderes ağzına geleni söylemekte, CHP başta olmak üzere, adliyeye, üniversiteye ve basına çok ağır suçlamalarda bulunmaktadır.

"On senenin sonunda bir on senelik istikbale kemali iftiharla bakacak halde bulunuyoruz" diye söze başlayan Menderes, son günlerde CHP muhalefetinin, özellikle İnönü'nün kişiliği üzerinde durarak, ona ağzı alınmayacak kadar kaba ve çirkin küfürler savurmaktadır. Adliye, üniversite ve basın da bundan nasibini almaktadır.

Grupta sinirler çok gergindir. Menderes'in konuşmaları birbirini izlemektedir. İlk konuşmasında şöyle diyor:

"Kan dökeceğiz diyor, çeteler teşkil ediyor, ellerine silah veriyor. Haberiniz var mı? Neyi konuşuyoruz beyler, neyi? Biz müdafaai nefis halindeyiz. Bırakın bu platonik lafları. Hadiseler budur. Memleket

realiteleri bunlardır."

Menderes'i, daha sonra İsparta Milletvekili Hamdi Ongun izliyor, CHP'nin kapatılması gerektiğini savunuyor, "Her cemiyet içinde kötü insanlar olabilir. 1957 seçimlerinde Mersin'de 'kötü' olarak tanınan bir kadın vardır. Bu kadının fotoğrafı Sayın Menderes'in fotoğrafıyla birleştirilerek foto-montaj usulüyle bir resim çıkartmışlar. Bunu köylere değil, şehirde dağıtarak "Menderes Mersin'e geldiği vakit bu kadınla yaşadı, bakınız resimlere," demişler. -Lanet olsun sesleri- Arkadaşlar, bunu yapanın kim olduğunu söylersem, daha çok lanet edeceksiniz. Bunu yapan Halk Partisi değil, Mersin DP İlçe İdare Kurulu üyesi bulunan bir şahıs."-Vay satılmış vay, sesleri.-

Hamdi Ongun, daha sonra asıl konuya değinerek sözlerini şöyle sürdürüyor:

"Arkadaşlarım, tahkikat esaslı bir şekilde ikmal eyledikten sonra yalnız Halk Partisi'nin kapatılması ile iktifa edersek noksan olur. İkinci gün yeni bir parti kurarlar. Bu işin mensuplarını tespit etmeli, merkezde, il ve ilçelerde, nerede mes'uller varsa, bunları on sene için her türlü siyasi faaliyetten mahrum etmeli. Parti kuramaz, başka partiye iltihak edemez, siyasi beyanat veremez, nutuk söyleyemez, basın toplantısı yapamaz, diye. Buna riayet etmezlerse, şöyle ceza vermek, hüküm koymak lazımdır."

MENDERES KÜRSÜDE

Menderes, kendisini ve partisini savunma zorunda kaldığından ötürü özür dileyerek konuşmaya başladı. Bu konuşması hayli uzun sürdü. Muhalefetin, basının üzerinde ısrarla durduğu Uşak Oyunları konusuna değinerek, bütün bu konuların gerek Meclis Tahkikatı açılmasıyla ilgili önergeler ve gerekse bütçe görüşmeleri sırasında uzun uzun tartışıldığını söyledi. İnönü'nün demeçleri üzerinde de durarak,

"Adam şimdi de fırladı, çıktı. Bir motif bulmak lazımdı, buldu. Demokrat parti dini politikaya alet ediyor, dedi. Demokrat Parti'nin bu suretle seçimi kazandığını ileri sürdü. Bizim hakikatte vicdan hürriyetimize, dinimize bağlılığımızı bir suç gibi, bir yüz karası gibi, boynumuza yafta yapıp asacak ve bizi mağlup edecek. Memlekette ileri geri unsurlar vardır. Ona göre ileri unsurlar kendinden yana olanlar, geri unsurlar DP'den olanlar.

"Her hafta cumartesi, pazar günleri 25-30 miting. Bana bir demokrat memleket gösterin ki, haftada 50 miting akdeder. Bu fenomen. Biz işlerimizi yeniden gözden geçirmek mecburiyetindeyiz.

"Bütün dünya nazarında, seçimler yapıldığı ve tarafımızdan kazanıldığı takdirde dahi, dini hisleri tahrik etmek suretiyle seçimleri kazanmışlardır, ithamı altında bulundurmayı hedef tutan İnönü ve partisinin ne aşşağılık, ne bayağı ve ne namussuzca yollardan propaganda, propaganda değil, hezeyanlarda bulundukları hepinizce malumdur.

"Okuyacağım şimdi, bana arkadaşlarımın getirdikleri Halk gazetesini. Bunlar yazılanlar, ya yazılmayanlar? Allah Kahhar ismi ile kahretsin bu namussuzları."-İnşallah sesleri.-

Menderes devamla:

"Namussuzlar, alçaklar . Namusumuzu, şerefimizi, haysiyetimizi, insanlığımızı bunlardan dava edeceğiz.

"Şimdi bu gazeteden bazı parçalar okuyorum. Yazan, Avukat Kemal Yılmaz. Bakın ne diyor? 'Amerikalı bizi öldürebilir, sarhoşken yaralayabilir. Seninle dövüşebilir. Parani gasp edebilir. Ölümle tehdit edebilir. Kızsan kızlığını bozabilir, namusuna tecavüz edebilir. Otomobiliyle ezip öldürebilir, yaralayabilir. Kolunu bacağını kesip kötürüm olmana sebep olabilir.' Bu meşru mücadele, öyle mi? "

Burada bir parantez açarak belirtmekte yarar görüyorum. Avukat Kemal Yılmaz, bu iddialarını gazetelerde çıkan haberlere dayanarak ileri sürüyordu. Bu yazı dizisini baştan sona kadar okuyanlar bu iddialarla ilgili çeşitli örneklerin hikâyesini de okumuş olacaklardı. Bir tarihte Missouri adlı Amerikan zırhlısının İstanbul'a gelmesi sırasında İstanbul'da alınan önlemleri anımsayanlar, Kemal Yılmaz'ın pek de haksız olmadığını göreceklerdir. Missouri daha yola çıkmadan Beyoğlu'nda bazı sokaklar temizlenmiş, evler badana edilmiş bu eylemler o günlerde basında çeşitli eleştirilere konu olmuştu. Menderes, bu konuşmayı yaparken o günleri unutmuş görünmekteydi.

AMERİKALI, TÜRK MAHKEMELERİNDE HESAP VERMEZ

Menderes konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Avukat diyor ki: 'Amerikalı iktidardan aldığı ruhsatla bir ağır

suçun sahibi olarak Türk mahkemelerinde hesap vermez. Türk hapishanelerinde gitmez. Türkiye'de Amerikan mahkemeleri kullanılır. Suçlu ya beraat eder, yahut da para cezasına mahkum olur. Görüyorsunuz ya, seni öldürecek, ırzına geçecek, dövecek. Fakat herhangi bir ceza almayacak. Trabzon mebusları, sizlere reyleri bunun için mi vermiştik? Gidin, gidin, bizi Amerikalılardan alınan dolara kurban edin. Bu dolarlardan sizler de hisse alın ve gerisine karışmayın. Sizlere bunun için mi rey verdik? '

"Önce bu Amerikalı propagandasını olduğu gibi şerh ve tefsir etmek gerekir," dedikten sonra Menderes uzun bir yoruma geçti. Bütün Nato ülkelerinde aynı yöntemlerin uygulandığını belirtti:

"Yani Amerika buraya, Moskova'yı, Leningrad'ı dövecek silah getirecek sana silah attıkları takdirde sen onun ciğergâhına, kalbine bela yağdıracak, daha taarruz başlamadan önleyecek hale geleceksin ve yahut da bu topraklara Amerikalılar giremez, diyeceksin.

"Muhterem arkadaşlarım, bu gün mü geldi bunlar? Bunların statüsü elifi elifine bütün NATO devletlerinde aynıdır. Bunu Hollanda da kabul eder, Portekiz de kabul eder, Fransız da kabul eder. Bunları hiç bir Devlet milli haysiyet telakki etmez. Bunu en ileri memleketler kabul eder. Fakat bir alçak muhalefet, bir lanet halkası, bir yüz karası gibi ve sadece biz bunu yapmışız gibi, boynumuza geçirme teşebbüsünden geri kalmaz. Ondan sonra, dinimize karışamazsınız, dediğimiz zaman bunu en ağır bir suç olarak karşımıza çıkar ve Türk adalet ve adabıyla bağdaşmaz namussuzca sözleri memleketin her tarafına yayar.

"Muhterem arkadaşlar, Meclis olarak, Grup olarak bu rengi silecek, sathı vatana düşürülmüş olan bu habaseti kaldıracak ve eğer toprağa nüfuz etmiş ise, o pis toprakları da kazıyacak ve denize dökeceksiniz.

"Bizim hangimiz kadın ticareti yapar? Bizim hangimiz bilerek, isteyerek bu memleketin istiklalinden bir zerre feda etmeye razı olur? Hangimiz kadınlarımızı, kızlarımızı herhangi bir kimseye peşkeş çekmek rezaletini irkitâp eder? Bu ne biçim rezalettir? Söyler misiniz bana. Bu sathı vatan bununla kirletilmiştir. Ne olacak bunlar? Biz burada hakikatleri olduğu gibi konuşuruz."

Menderes konuşmasına devam ediyordu:

"Bakın beyler bir başka arkadaş, Karaca bana getirdi. Dört tane yazı, dört tane dava. Mükerrem Sarol iki lirayla iktidara iltihak etti, şimdi 25 milyon lirası var. Bu gibilerden hesap soracağız. Bir tavuğunu

iki, iki keçisini dört yapan demokratlardan değil. Adnan Menderes, senin 4000 lira maaş alan, 80.000 liralık arabayla gezen Faruk Tunca gibi köpek sürülerini iktidardan indireceğiz, deniliyor. Bu ne biçim laftır?

" Bir siyasi parti karşısındamıyız? - asla sesleri - Bu hürriyet midir? Biz bu rezalete karşı kıyam ediyoruz.

"Bize dinsiz diyorlar, Genel Başkanları Hilton'da kadın oynatıyor, diyorlar. Bakın şu alçaklığa. Halbuki , dine karşı geldiklerini, vicdan hürriyetine taarruzda en ileri gittiklerini kendileri bilirler. Bu itham altında, bu yükün altında ezilmektedirler bunu bize atfederler.

DAHASI VAR

"Dahası var, Bayındır CHP İlçe Başkanı olan doktor, ona diploma verenin eli kırılsın, alçak köpek, bakın ne diyor? İşte bakın, bu çıplak kadın Menderes'in karısı. Yanında göğsünü dikiz eden bir ecnebi kopil. -Vay namussuz herif- sözleri.- Bunlar siyasi mücadele, bunlar hürriyet, adalet. Neyi konuşuyoruz beyler? Kendimize gelmek lâzım kendimize. Bunlar hakaret olur mu , olmaz mı? Soracağız. Bu memleketin kendi haline bırakılması, bu memleketin bu rezalet içinde yıkılması karşısında seyirci kalamayız. Bunun hesabını vereceklerdir.

" Şimdi adliye yok mu , diyeceksiniz; - Yok sesleri - cevap vereceğim ona da. "Uşak hadiselerini Namık Gedik tertip etti. Bir elinde kanlı kamayla dolaşan kanlı katildir," diyorlar. Bunlar akreptir, akrep. Akrep sokmaz da ne yapar? Biz sanki oturduk alaalahey demokrasi yapıyoruz . Bu memleketin, bu milletin mesuliyeti omuzlarımızda. Tarih bize bakıyor.

"Böyle bir zamanda İsmet Paşa gibi bir dâhi, elbette ki, bu memleketin hayatını zehirlemenin bin türlü yolunu bulur. Bize bir taraftar'zekisiniz' der , diğer taraftan namussuzca propagandaları dünya sathına yayar. Dünyadan utanıyoruz. Bu sözler Kahire ve Moskova radyolarından tekrar ediliyor. Biz demokrasi yapacağız diye eli hançerlileri, ellerini, kollarını memlekette sallaya sallaya yürütecek miyiz?

"Neden Müddei umumi takip etmiyor? Dava açsa bir türlü, açmasa bir türlü. Münafık mücahit olur, mücahit münafık."

Menderes , burada grup üyelerini övmüş, birlik ve beraberlik içinde

olduklarını, dünyanın hiç bir yerinde bu kadar kenetlenmiş bir topluluk bulunmadığını ileri sürmüş ve şiddetle alkışlanmıştır.

Sözlerine devamla,"Eğer bu memleket baş aşağı gitmiyorsa, bu tesanüdün, bu hayatiyetin neticesidir.Çalışmalarımız, Türk Milletinin arzusunu ve politikasını benimsemiş olmamızın neticesidir. Yoksa birtakım demokrasi edebiyatıyla tutunacağımızı zannediyorsak, vay halimize..

" Söyleyeyim mi? Bende çok söylenecek var. Ben biliyorum.Bir gün Türk milletinin huzuruna çıkıp bunların hesabını göreceğiz.Dosyalarını tutmuşuz. Nasıl gadirlere uğradık? Adliye mi? Niçin dejenere oldu? Neden işler kardeş kavgasına müncer olacak hale geldi? Kim gidebilecek sandık başına? Karılarınız, çocuklarınız mı? Ödleri kopacak, o şerirleri sindirmeden, yer altı teşkilatına son vermeden, elinden silâhlarını, kamasını almadan bu memleketi kanlı bir mücadeleye koyar mıyız zannediyorsunuz? Siz buna razı olur musunuz? Nerenin demokrasisi bu? Adam diyor ki: '1961 senesinde 27 Ekiminde bilmem ne olacakmış. Bilmem ne olmazsa şöyle yaparım, bilmem ne ilân ederim.' Sen kim oluyorsun? Kim demiş TBMM kararlarıyla Anayasa'nın dışına çıkılacaktır? Faraziye gayet azim. 'Hele seçimde şunu yapsınlar,' diyor ve arkasından tedhiş lisanı geliyor. 'Faraziye olarak yapacaklardır,' diyor.Ondan sonra da, 'Yaparlarsa hak ile yeksan edeceğiz,' diyor. Birisi hırsıza merdiven dayıyor, ondan sonra hırsızın cinayet işlemesi için haneye duhul hadisesi. Onun içindir ki, adliye takip edecek halden çıkmıştır. Kurun bir komisyon beyler, ben çok uğraştım, harekete geçiremedim. Çok uğraştım beyler. Ben adalete müdahale eden bir insan haline geldim. Kanunları yapan sizlersiniz."

Menderes, Grubu, Tahkikat Komisyonunun kurulması için kandırmaya devam ediyor. O günlerde ülkede olup biten olaylarla, Ulus Gazetesinin yayınlarını karşılaştırmalarını üyelerden rica ediyor. İşlerin şirazesinden çıktığını söylüyor.

"Kanunlar bir tarafta, ademi takibat bir tarafta. Böylece bir heyeti umumiye adım adım esfelisafiline, inhitatın kaarına indirilmesi hadisesi ile karşı karşıyadır. BMM'nin muhterem DP Grubuna bütün hakikatlar karşısında tarihi mesuliyet ve vazifeşinaslık külfeti düşmektedir. Bunu tekâbül edeceğinden eminim," diyor.

Menderes sözlerine şöyle devam ederek diyor ki:

"Allah göstermesin, ama söyleyeyim, işler çığırından çıkmıştır.

Buna ancak BMM bakabilir. Başka türlüsüne imkân ve ihtimal yoktur. Ancak o bu hâkimi değiştirebilir. Söylesin Tevfik İleri daha dün Samsun'da olan bir hadiseyi suç halinden çıkarmak için müddeiumumi nasıl teşebbüslere geçmiştir. Bu bir hadise değil, bin hadise. Hükümet iş göremez hale geldi. Sabahleyin gazeteleri açın, bin tane suç. Memleketin muhtelif yerlerinde bin küsur vaka çıkıyor. Bunların her birisi bir yerde çıkıyor. Biz bunların dört beşini bile takip edemiyoruz. Binaenaleh suç adeti mer'iye haline geldi. Suç işlemek artık suç olmaktan çıktı."

Menderes, sözlerine son verirken BMM'nin olağanüstü durumlarda önlem almasının hakkı olduğunu belirtiyor, kanunları, Anayasa'yı yapan kuvvetin yine BMM olduğunu söylüyor. Meclisin sahip olduğu hak ve yetkiyi kullanması gerektiğini anlatıyor. "Hele millet bu meşruiyeti destekleyecek olduktan sonra, bütün nifakı, bütün rezaleti, bütün şenaeti ve cinayeti en kısa zamanda bertaraf etmek kolay bir iştir beyler," diyordu.

Başbakanının bu uzun konuşmasından sonra, Bursa Milletvekili Saadettin Karacabey, Balıkesir Milletvekili Hâluk Timurtaş, Bolu Milletvekili İhsan Gülez ve daha bazı milletvekilleri söz alarak, tahkikat komisyonu kurulması yolundaki düşüncelerini dile getiriyorlar. Yalnız Zonguldak Milletvekili Hüseyin Balık, bu kararın ülkeye hayır getirmeyeceğini ileri sürüyor.

Evet, yaptığı uzun konuşma süresince, İnönü'ye, CHP'ye ve basına en ağır hakaretleri yönelten Menderes, bir gün gelecek,Yüce Divan'da boynunu bükerek, "Hatırlamıyorum, Reis Beyefendi Hazretleri," sözünden başka şey söyleyemeyecekti.

TAHKİKAT KOMİSYONU

Meydana gelen son olaylar üzerine, DP iktidarı gerçekten bitmiş bir haldeydi. Bunun en belirgin örneği 15 Nisan 1960 tarihinde DP Milletvekillerinden Mazlum Kayalar ve Baha Akşit imzasını taşıyan bir önerge ile ortaya çıktı. Bu önergede on beş kişilik bir "Tahkikât komisyonu" kurulması istenmekte, bu komisyonun Türkiye Büyük Millet Meclisinden ve adli mercilerden ayrıca karar almasına gerek görmeden iç tüzüğün 16. maddesinde yer almış bulunan bütün yetkilere sahip olması, kovuşturmanın güvenlik içinde yapılmasını sağlamak amacıyla Türkiye'deki her türlü siyasal eylem ve çalışmaları durdurma da dahil olmak üzere, yeni

önlemler alabilmek yetkisini elinde bulundurması öngörülmekteydi.

Öneride şu noktalar üzerinde durulmaktaydı:

1- CHP'lilerin yasa dışı yollarla halkı zorlamak, yasal tedbirlere karşı direnmek, hükümete, idari ve adli mercilere, fiili tecavüzlere karşı teşvik ve tahrik etmek,

2- CHP'lilerin, kendi partilerine mensup bazı kişileri silahlandırmak,

3- Orduyu siyasete karıştırmak,

4- "Bizim radyo" adındaki komünist radyosunu halk partisine ait bir radyo olarak göstermek suretiyle halkı bu yayınları dinlemeye yöneltmek,

5- Gelecek seçimlerin meşruluğuna şimdiden şüphe düşürmeye kalkmak, kurulmuş ve kurulacak iktidarların aleyhine vatandaşları meşru olmayan yollarla harekete geçirmek suretiyle güvensizliğe ve huzursuzluğa yöneltmek,

6- Hücre teşkilâtıyla işleyen gizli kollar kurmaya çalışarak bu eylemleri daha etkin bir hale getirmek,

7- Aynı amaçla yayın yoluyla faaliyette bulunarak, devletin ve toplumun ana kuruluşlarını şantaj, baskı ve korkutmak suretiyle işlemez bir hale getirmek, gerçekleri reddederek yalan yayınlarda bulunmak suretiyle memleketin siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşamını tehlikeye sokmak."

Öte yandan, partilerin çalışmalarını sınırlayan bir kanun tasarısının hazırlanmakta olduğu öğrenildi. Bu tasarıya göre, partilerin ocak ve bucak örgütleri kongre yapamayacaktı. İl kongrelerinin ise dört yılda bir yapılması öngörülmekteydi.

Buna karşılık, CHP de bir önerge hazırlayarak, Millet Meclisi Başkanlığına sundu. Bu önergeyle doğrudan doğruya Başbakan Adnan Menderes hedef alınmakta, Menderes hakkında 21 maddeden dolayı kovuşturma yapılması istenmekteydi. Bu arada devlet malını israf, devlet kuruluşlarının yetkilerini kötüye kullanma ve "Anayasayı ihlal" suçundan dolayı Menderes'i Yüce Divan'a göndermek için meclis araştırması yapılması yoluna da gidilmekteydi. İnönü bu önergenin verildiği gün, Ankara'dan İstanbul'a gitmiş, Taşlık'taki evi, sabahtan akşama kadar partililer ve halk kuruluşları yöneticileri tarafından ziyaret edilmişti. Aralarında emekli orgenerallerin, kolordu ve tümen komutanlarının bulunması kimsenin gözünden kaçmamıştı.

Tahkikat komisyonunun kuruluşuyla ilgili önergenin görüşüldüğü günü, bazı gazeteler "Dönüm noktası" olarak niteliyordu. Komisyon

başkanlığına Denizli Milletvekili Hamdi Sancar, sözcülüğe Sakarya Milletvekili Nusret Kirişçioğlu getirilmişti.

Komisyonun kurulmasıyla bütün ülkede siyasal çalışmalar bir anda durduruldu. Komisyon tarafından kovuşturma konusu yapılan sorular hakkında her türlü haber ve resmi demeçlerin yayınlanması yasak edildi. İnceleme sonuna kadar yeni siyasal partilerin kurulamayacağı karar altına alındı. Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanakları dışında, bu önergelerle ilgili görüşmelerin yapılması da yasak hale getirildi.

Komisyonun yayınladığı yeni bir bildiriyle "İç huzuru sağlamak için gerekli her türlü tedbirin alınacağı" bildirilmekte, CHP'lilerin yaptığı tahriklerin büyük tehlikeler meydana getirdiği ileri sürülmekteydi.

Bildiride komisyonun Anayasa ve iç tüzük hükümlerine göre kurulduğu belirtilmekte, CHP liderinin bu komisyonun "Anayasa dışı bir komisyon" olduğu yolundaki görüşüne değinerek, şöyle denilmekteydi.

"CHP lideri memleketimizde vuku bulacağını açıkça ifade ettiği ihtilâl ve ayaklanmayı, konuşmasının bir yerinde aynen 'şartlar tam olduğu zaman, milletler için ihtilâl meşru bir haktır' demek suretiyle ihtilâli teşvik ve tahrik ettiği bir gerçektir. CHP lideri bu demeçleriyle meşruluğun sınırını ziyadesiyle aşmıştır."

KOMİSYONUN YETKİLERİ

Tahkikat komisyonu bir yandan çalışmaya başladı, bildiriler yayınladı, öbür yandan bu konuyla ilgili yeni bir kanun tasarısı hazırlıkları başladı. Çorum Milletvekili Hüseyin Ortakçıoğlu ve üç arkadaşı tarafından hazırlanan bu kanun tasarısına göre, Tahkikat Komisyonu, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu, Askeri Mahkeme Usulü Kanunu ve Basın Kanunuyla öteki kanunlarda Cumhuriyet Savcılarına ve Sorgu Yargıçlarına, Sulh Yargıcına ve Askeri Amirlere tanınmış olan her türlü yayının yasaklanmasına ve yayın yasağına uyulmaması halinde yayın organlarının basılıp dağıtılmasına matbaaların kapatılmasına, her türlü belgesiyle eşyasının alınmasına, bu amaçla hükümetin bütün araçlarından yararlanılmasına karar vermeye yetkili olacaktı.

Tahkikat Komisyonunun alacağı önlem ve kararlara ne yoldan olursa olsun karşı koyanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılacaktı. Bu önlemlerin uygulanmasında ihtimali görülenler de iki aydan iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılacaklardı. Tahkikat

Komisyonunun çalışmaları gizli olacak bu gizliliği açığa vuranlara üç aydan üç yıla kadar hapis cezası verilecekti. Tahkikat Komisyonlarının kararları kesin olacak ne şekilde olursa olsun itiraz yolu bulunmayacaktı.

Bu kanunun her maddesi ayrı ayrı Anayasa'ya, Hukuk Devlet anlayışına tümüyle aykırı bir nitelik taşımaktaydı. Bu kanun düpedüz Anayasa'yı çiğnemekti. Komisyon kendisi hakkında verilecek cezayı kendisi saptamıştı.

Kanunun Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında gazeteciler salona alınmadı. Bu konuyla ilgili olarak Anadolu Ajansı tarafından verilen haberler gazetelerde yayınlanmıştı. Bir habere göre şöyle deniliyordu:

"Kanunun Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında Malatya Milletvekili İsmet İnönü, halkı ayaklanmaya ve kanunlara karşı direnmeye teşvik eden, Türk Milletine, Orduya, Büyük Millet Meclisinin manevi kişiliğine karşı açık tecavüzler taşıyan sözler sarfetmiş ve hakkında bu nedenle meclisten 12 oturum çıkarılma kararı alınmıştır."

Görüşme yapılırken meclis birkaç kez çalışmalarına ara vermek zorunda kaldı. CHP'li Milletvekilleri salondan çıkmak istemeyince İdare Amirleri polis çağırarak bu milletvekillerini salondan ve meclis binasından dışarı çıkardılar.

BU YOLDA DEVAM EDERSENİZ SİZİ BEN DE KURTARAMAM

DP Meclis Grubu Başkanvekilleri Mazlum Kayalar ve Baha Akşit tarafından CHP ve basın hakkında Meclis kovuşturması açılması için Millet Meclisi Başkanlığına verilen öneri 18 Nisan 1960 günü, saatlerce süren tartışmalara, yumruklaşmalara ve de silah çekmeye yol açtı. CHP Kars Milletvekili Sırrı Atalay 12, Hasan Erdoğan 6 oturum meclisten çıkarılma cezası aldı.

Kovuşturma önergesinin mecliste görüşülmesi dolayısıyle her zamankinden daha sıkı polis önlemlerinin alındığı görülmüştü. Meclis'in bahçe kapıları erken saatlerde kapatılmış, meclis önüne de birçok yurttaş toplanmıştı. Zaman zaman halk polis tarafından dağıtılmış, gazeteciler içeri girmekte hayli zorluk çekmişlerdi.

Milletvekilleri saat 14'den başlayarak yerlerini alırken, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın Başbakan Menderes'le aynı anda meclise geldikleri görülmüş Mazlum Kayalar, onları ta dış kapıda karşılamıştı. Salonda

dinleyicilere ayrılan yerler tıklım tıklım dolmuş, sivil polis memurları da dinleyiciler arasında çoktan yerlerini almışlardı. Meclisin olağanüstü günlerinden birini yaşadığı her halinden belliydi.

Oturuma Refik Koraltan başkanlık ediyordu. Koraltan tam böyle günlerin adamıydı. Ne usul tanırdı, ne de tüzük. Kafasına estiği gibi oturumu yöneten başkan olarak tanınmıştı. İstediği milletvekillerine söz verir, istemediğine vermezdi. Elinin tersiyle muhalif milletvekilini paylar, yapılan karşı koymalar ona vız gelirdi.

Oturum böyle bir hava içinde açıldı. İlk sözü alan önerge sahiplerinden Mazlum Kayalar, CHP'nin meşru olmayan, yıkıcı, kanun dışı davranışlarda bulunduğunu ileri sürdü. Bu işi ülkenin her köşesinde yaygın bir hale getirdiğini söyledi ve bu konuları incelemek üzere meclis kovuşturması istedi.

Mazlum Kayalar konuşmasında, basına da ağır suçlamalar yöneltti. Basının iktidar partisi hakkındaki savlarının doğru olmadığını, DP'nin şiddet eylemleri peşinde bulunmadığını belirterek, "DP'nin bu hareketleri tarihe altın harflerle yazılacaktır," dedi.

Bundan sonra İsmet İnönü söz aldı. Milletvekilleri can kulağıyle İnönü'yü dinliyorlardı. "Bu önergenin kabul edildiği andan başlayarak, siyasî hayatımız tamir ve deva kabul etmez bir uçuruma atılacaktır" biçimindeki sözler CHP'lileri coşturuyor, buna karşılık DP'li milletvekillerini çileden çıkarıyordu.

İnönü, sözlerine şöyle devam etti.

"Bu önerge ne istiyor? Türkiye'deki her nevi siyasi teşekküllerin icabında durdurulması yetkisinin ve lüzum gördüğü bütün tedbirleri almak selahiyetinin verilmesini istiyor...Arkadaşlar, şimdi de bu selâhiyetlerle teşkil edilen komisyonun bir hususi karakteri vardır. Bu komisyon hükümetin üstünde, T.B.M.M.'nin üstünde bir baskı rejiminin bünyesi olacaktır. Bu istek gerçekleşirse, hesapsız, mesuliyetsiz, rastgeldiği vatandaşı hapsetmek isteyecek, istediğini söyletecek, istediği kağıtları alacak, bu suretle memlekette bir dehşet idaresi fiilen kurulacaktır."

Bu koşullar altında istenilen amaca varmanın olanak dışı olduğunu belirten İnönü, "Önerge bu devlette hiç bir müesseseye itimat olmadığını söylüyor, Devlet'in memuruna itimadı yoktur, orduya itimadı yoktur, adalete itimadı yoktur. Hiç bir müesseseye itimadı olmayan bir otorite, bu idare, eşit olmayan seçimlere kararlı olduğu halde, seçime girmeye

cesaret edemiyor," diyerek konuşan İnönü, sözlerini şöyle sürdürdü:

"Ne istiyorlar? Meclis komisyonu tahkikatı adı altında bir baskı idaresi kurmak istiyorlar. Bu baskı idaresi Anayasa'ya, İnsan Haklarına karşı teşebbüs edilen gayrımeşru bir darbedir.

"Şimdi reylerinizi vereceksiniz. Reylerinizle adlarınızı temiz evlatlarınıza bırakmak vaziyetindesiniz. Baskı idaresine millet, bütün namuslu teşkilatıyla, bütün sade vatandaşlarla mukavemet edecektir. Bu tedbiri almak isteyenler muvaffak olmayacaklardır."

Salon CHP'lilerin alkışlarından yıkılıyor gibiydi. Bütün CHP'li milletvekilleri ayağa kalkmış, başkanlarını içten gelen bir coşkuyla selâmlıyor, "Yaşa Paşam, Varol," diye seslerinin çıktığı kadar bağırıyorlardı.

Bu duruma çok sinirlenen DP milletvekilleri, CHP'lilere sataşıyor, DP Nevşehir Milletvekili Necmettin Önder -Hani şu ünlü gazeteci- "Peten, Peten," diye bağırıyordu. Necmettin Önder'in Peten dediği Fransız Mareşalı, İkinci Dünya Savaşında Almanlarla işbirliği yapmış bir vatan haini, İnönü'yse, Atatürk'ün en yakın çalışma arkadaşı, yurdu kurtaranlar arasında yer almış bir kahramandı.

İşte tam bu sırada, salondaki havanın birdenbire elektriklendiği görüldü. Manisa Milletvekili Samet Ağaoğlu, kendini kürsüde buldu. Daha söze başlarken, CHP Kars Milletvekili Sırrı Atalay'ın Ağaoğlu'na, "Bu gün milyonların sahibisin," dediği duyuldu. Orta sıralarda birbirine yakın duran iktidar ve muhalefet milletvekillerinin ağza alınmayacak kadar kaba küfürleri birbirlerine savurdukları işitildi. DP Gaziantep Milletvekili Ali Şahin yerinden fırlamış, CHP'lilerin üzerine yürümüştü. Salon ana baba gün haline geldi. Yumruklar savruluyor, ana avrat küfrün bini bir parayı buluyordu. Gürültüden kimin ne dediği anlaşılmıyordu. Taraflar arasında daha ağırbaşlı olanlar araya giriyor, kavgacıları ayırmak istiyorlardı. Bu hava içinde Ağaoğlu konuştu. Ama ne dediğini anlamaya olanak yoktu. Bunu CHP Kars Milletvekili Sırrı Atalay, onu da yine CHP'den Hasan Erdoğan izledi. Bu milletvekili kürsüden inerken DP'liler üzerine yürüdü. O sırada CHP'liler başkan Koraltan'a, DP Gaziantep Milletvekili Ali Şahin'in tabanca çektiğini söylediler. İddiaya göre Ali Şahin, CHP'den Saim Karaömeroğlu'na silah çekmişti. Bu yolda önerge verilmesi üzerine salonda sessizlik oldu. Bu sırada kürsüde bulunan Samet Ağaoğlu, muhalefeti ve İnönü'yü suçlayan bir konuşma yaptı. Muhalefetin ihtilâl çıkarma çabasında olduğunu ileri sürdü. Buna

kanıt olarak da Ulus Gazetesinde çıkan haberlere atılan "İnönü Kayseri'ye girdi", "Muhasara yarıldı", "Ankara'ya varıldı" gibi başlıkları gösterdi. Bülent Ecevit'in yine Ulus Gazetesinde çıkan bir yazısını da Ağaoğlu ihtilâl kışkırtmacılığı olarak gösteriyordu.

İKİNCİ KONUŞMA

İnönü ikinci kez söz almak gereğini duydu. İktidar sözcüleri tarafından sık sık ileri sürülen bir konuya değinerek, bu konuyu burada açıklamak istediğini bildirdi. Kendilerinin üzerine atılmak istenilen "İhtilâl yapma" savları karşısında şöyle dedi.

"Biz ihtilâlden yetişmiş insanlarız. İçinizde bizim yaşımızda olanlar pek azdır. Ama bizim etrafımızda bulunan teşekküller, fikirler, zümreler bizim geldiğimiz yolu bütün teferruatı ile bilirler. Biz ihtilalden gelmiş bir nesiliz. Meşrutiyet ihtilalinden geldik, Cumhuriyet ihtilaline yöneldik. Cumhuriyet ihtilalinden, demokratik rejime geçinceye kadar çok gayret sarfettik ve çok zahmet çektik. Çok güç bir devirdi bu. Ama sabırla muvaffak olduk.

Bu ihtilal rejimi, eşit haklarla, dürüst yapılan seçimlerle, iktidar değişmesi ile neticelenebildi. Ve hiç de kıyamet kopmadı. Bunu milletimizin tarihine, daima örnek olabilecek, cesaret verici bir hadise olarak geçmesini istedik. Şimdi biz tekrar ihtilal usulünü takib edecek ve ihtilâl yolu ile iktidara geleceğiz. Ne olacak? En büyük derece ile muvaffak olsak 1938'de, 1940'da, 1945'de vardığımız vaziyete varacağız. Bu vaziyetten biz memnun değildik. Bu ihtilal rejimini biz, demokratik rejime çevirmek için çok güçlük çektik. Bizim böyle bir harekete tevessül etmemizde mana yoktur, mantık yoktur."

İnönü konuşmasında diğer memleketlerde olan ihtilâller üzerinde de durdu. Rasgele sokak politikacılarının meşru iktidarları devirmeye çalıştıklarını, bunda yüzde 80 başarı kazanamadıklarını söyledi. "Halk, iktidarı haksız görmüyorsa üç beş kişinin toplanması ile Devletin bütün silahlı silahsız kuvvetlerine karşı hareket ederek ihtilal yücuda getiremezler. Şimdi ihtilâl iktidarı bir defa eline geçirmiş olanlar tarafından yapılıyor. Son zamanların modası budur. Seçimle iktidara geliyor, devletin vasıtalarına elkoyuyor, seçimle gitmek ihtimali ufukta görüldü mü, ben buradan gitmem, telaşına düşüyor," dedi.

Bu sözler CHP'liler tarafından sürekli bir şekilde alkışlanırken,

DP'liler "Allahtan kork. O senin zamanındaydı," diye bağırıyorlardı.

İnönü, bu gürültüler de dindikten sonra konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Şimdi iktidarda bulunanların, milletleri ihtilâllere nasıl zorladıkları, İnsan Hakları Beyannamesine girmiştir. Eğer bir idare insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa, o memlekette ayaklanma olur. Buna meydan vermemek için, idarelerin demokratik yolda olması, insan haklarının yürürlükte olması şarttır. Bu fikir beyannamenin ruhunu teşkil eder. Şimdi mevzu bahis olan mesele, bu demokratik rejim, insan hakları yürütülüyor mu , yürütülmüyor mu? Bu bir. Eğer insan hakları yürütülmez, vatandaş hakları zorlanırsa, baskı kurulursa ihtilâl behemehal olur.

"Beni dinleyin. Biz böyle bir ihtilâl içinde bulunmayız, bulunamayız. Böyle bir ihtilâl dışımızdan, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Biz demokratik rejim dedik, demokratik rejim kurulmuştur. Bu demokratik rejimi istikâmetinden ayırıp baskı rejimi haline getirmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz, BEN DE SİZİ KURTARAMAM."

Demokratlar, "Ya seni kim kurtaracak paşam?" diye bağırıyor, İnönü konuşmasına devam ediyordu:

"Arkadaşlar. Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilâl meşru bir haktır. Fakat ihtilâl aslında bir millet hayatının asla arzu etmeyeceği çetin ve tehlikeli bir ameliyattır Birçok memleketlerde görüyoruz. Çok iyi niyetlerle, vatansever hislerle ihtilâl yaparak idare kuranlar, kurdukları idarenin ertesi gününden itibaren kâbus içinde yaşarlar. Onlar muvaffak oldukları ihtilâli normal bir rejime devredebilmek için imkân bulamazlar. Bulabilenler tarihte nadir. Biz bulduk işte. Ama bunu göremeyen millet çok zarar görür.

"İhtilâl niçin yapılır? Eğer ihtilâl vatandaş için başka çıkar yol yoktur, kanaatı zihinlere ve bütün müesseselere yerleşirse, meşru bir hak olarak kullanılacaktır. Bundan ictinap kabil değildir.

"Basiretimiz yerinde ve aklımız başımızdaysa, normal bir demokratik rejimin icaplarını hulus ile takip ederek, eşit haklarla dürüst bir seçimin neticelerini kabul ederek, bu rejimi bu yolda götürelim. Yoksa Meclis Tahkikat Komisyonu şeklinde üç aylık bir idare kuracaksınız, bu idare muhalefet partisini ve basını her yerde takip edecek, bu kusur var, bu kusur var diye her yerde takip edeceksiniz. Şimdiden söylüyorsunuz zaten kusurları.

"Filân yerde şu beyanatı yapmışım. Hakkımdır. Kanun saydığım takdirde yaptım. Kanuni değilse, haksız isem ver mahkemeye. Bunun aksini telâkki asla itibara lâyık değildir."

İnönü sözlerine son verirken, bu komisyona verilmek istenen yetkilerin meşru sayılamayacağını, böyle bir şeyi asla kabul etmeyeceğini, vatandaşın hepsine bunu anlatmaya devam edeceğini anlattı. "Böyle şey olmaz," diyerek kürsüden indi.

CHP Genel Başkanının bu konuşması, gelecek günlere ışık tutması bakımından çok dikkate değer sözlerdi. İnönü, büyük gösteriler arasında salondan çıkarken onu öteki CHP'liler izledi.

Bu izleyiş sırasında DP Grubu adına Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu kürsüye çıktı, onun bu konuşmasını artık dinleyen yoktu. Kavrakoğlu, İnönü'ye ağır saldırılarda bulundu, "Allah bu kürsüyü ona bir daha göstermesin," dedi. Önerge oya koyuldu. Osman Bölükbaşı'yla Hüseyin Balık muhalif kalmış, DP'lilerin oylarıyla önerge kabul olunmuştu.

Osman Bölükbaşı, daha sonra gazetecilere, "Bir dava ki davacısı, şahidi, savcısı, hakimi iktidardır. Hayır bulunur mu böyle bir gecenin seherinde," diyor, kamuoyunun düşüncelerini dile getiriyordu.

"ATACAKSINIZ BU ADAMI"

Görüşmelere ara verildiği sırada, Meclis Başkanvekili doğruca Başbakan'ın bulunduğu odaya gitmiş, Menderes'in o andaki ruh halini öğrenmek istemişti. Menderes çok sinirli görünüyordu. Rengi sapsarı kesilmişti. Birden Meclis Başkanvekiline döndü:

"Atacaksınız bu adamı dışarı!" diye bağırdı. "Kovacaksınız Meclis'ten. Sözlerini zabıttan çıkaracaksınız. Niçin çıkarmadınız demin."

Meclis Başkanvekili, "Şimdi hepsini yaparız," karşılığını verdi. Durum tartışıldı ve Başbakan, Meclis Başkanvekiline:

"Şimdi celseyi açacak, kanunu muhakkak çıkaracaksınız," dedi. İnönü'nün konuşmasının Ulus Gazetesi'nde yayınlanması üzerine, sabaha karşı saat beş sıralarında polisler matbaayı bastılar ve gazeteleri alıp gittiler.

25 nisan günü Millet Meclisi'nde, İnönü bu kez Tahkikat Komisyonu'yla ilgili olarak bir konuşma yaptı ve şöyle dedi:

"Zimmetinde biriken hesapların ve yolsuzlukların ağırlığı altında ne

yapacaklarını şaşırmış görünen siyasetçiler, demokratik nizam ve vatandaş haklarının tahribatı pahasına da olsa, şahsi ikballerini devam ettirebilmek için her çareyi mübah görüyorlar. Yıllardan beri safha safha kurulmak istenen baskı idaresinin bu son adımı da atıldığı takdirde fiili bir rejim değişikliği yapılmış ve Anayasa nizamı tamamen yıkılmış olacaktır.

"Açık hakikat şudur: Artık mücadele partiler arası bir siyasi mücadele olmaktan çıkmıştır. Bu mücadele Türk milletiyle onun haklarını gaspetmeye çalışan bir avuç insan arasındadır. Türk milletine köleliği kabul ettireceklerini sananlar aldanıyorlar. Aziz milletimiz bu topraklar üzerinde şeref ve haysiyetle yaşamaya azmetmiş insanlar topluluğu olarak, insan hakları, hürriyet ve ahlak mücadelesine sonuna kadar devam edecektir."

Bu konuşmanın yapıldığı günün akşamı, Tahkikat Komisyonu Başkanı sıfatıyla Hamdi Sancar bir bildiri yayınladı, Millet Meclisi görüşmelerinin de yayınlanmasını yasakladı. Anayasa'da "Meclis müzakereleri alenidir. Harfiyyen neşrolunur" diye hüküm bulunmasına karşın, Tahkikat Komisyonu bu Anayasa hükmünü elinin tersiyle iterek bu yolda bir karar alabiliyordu. Ve sadece bu bildiri Anayasa'nın çiğnenmesinden başka şey değildi.

MENDERES'İN KONUŞMASI

Meydana gelen bu üzücü olaylar üzerine, Başbakan Adnan Menderes, sık sık radyo konuşmaları yapıyor, son günlerde üzerinde ısrarla durulan "İhtilâl" konusuna değinerek şöyle diyordu:

"Sevgili vatandaşlarım, son günlerde ihtilâlden söz edilmekte, ihtilalin bir hak olduğu felsefesi dile getirilmektedir. Bu bir ihtilâl mi sanki? İhtilali kim yapıyor?

"Hazırlanmış, tertiplenmiş içleri kinle dolmuşların teşkil ettiği bir zümrecik. Meselâ İstanbul'umuzun iki milyon nüfusuna nispetle, üç dört günden beri köşe kapmaca oynuyor gibi, sokaktan sokağa, meydandan meydana kaçışıp dağılan, dağılıp tekrar toplanan, sanki bir gerilla teşkilatı bir iskeleti etin ve adaletin sarıp kaplayarak vücudun meydana gelmesi gibi, bu gerilla iskeletinin etrafında bir miktar avare insanlar.. Bunun karşısında İstanbul'un büyük halk kitleleri, vekar ve metanet içinde, yüzlerinin çizgileri hayret ve nefretle gerilmiş karşıdan seyirci...

"Bu mu ihtilâl? "

"Bu memlekette ne ihtilâlin hak olduğu şartların mevcudiyetinden bahsetmeye, ne de İstanbul sokaklarında dolaştırılan sahnenin bir ihtilâl olduğunu iddia etmeye zerre kadar imkân tasavvur olunamaz.

"Memleketimiz ne bir ihtilâl karşısındadır, ne de ihtilâlin sözde haklı sebepleri bu memlekette mevcuttur. Bütün memleket ve halkımızın kahir ekseriyeti ortada dolaştırılan bu üç beş kişinin manzarasını teaccüble, tecessüsle, hayretle ve eminim ki, teessür ve nefretle seyretmektedir.

"Bu mu ihtilal?

Aziz ve muhterem vatandaşlarım, tekrar ediyorum: Bu bir ayaklanmadır. Bu bir isyan hareketidir, zorla iktidarı ele geçirme teşebbüsüdür. Hükümet darbesi, siyasi suikast hareketinden başka şey değildir. Bunun adını koymanın, vasıflarını târif ve tespit etmenin günüdür artık."

Menderes, konuşmasında yurttaşları sakin olmaya çağırıyor, bu gidişe mutlaka son verileceğini bildiriyordu.

Bu konuşmadan bir gün sonra, 2 Mayıs 1960 günü, Sıkıyönetim Komutanları yeni bildiriler yayınlayarak herkesin üzerinde kimlik kartı bulundurmalarını istiyordu.

"BİZ NE TEMYİZ, NE AVUKAT TANIRIZ"

Tahkikat Komisyonu'nun çalışmaları hakkında birkaç örnek vermeden geçemeyeceğim. Ulus Gazetesi Yazı İşleri Sorumlu Müdürü Erdoğan Tamer, Tahkikat Komisyonu'nun önüne çıkan ilk gazeteci olmuştu. Tamer, bu ünlü Komisyonun davranışı hakkındaki izlenimlerini şöyle anlattı:

"Küçük bir odada tahta masanın etrafında beş kişi oturmuşlardı. Gazeteci Bahadır Dülger, başkan mevkiindeydi. Kollarını paralel olarak masaya doğru yapıştırmış, vücudunu dinlendiriyordu. Ara sıra bıyıklarını düzeltiyordu, traşı sinek kaydıydı.

"Ben içeri girince bir süre yüzüme bakmadı, önündeki kağıtlarla meşgul görünüyordu. Daha sonra gözlerini çatık kaşlarının altından hafifçe kaldırarak, "Oturun," dedi. Masanın karşısına sanık mevkiine tahta bir sandalye koymuşlardı, oturdum. Diğerlerine bakıyordum. Dülger'in bir yanında karanlık bakışlı bir adam var. Resimlerinden

çıkarmaya çalışıyorum, Hilmi Dura olacak. Öbür yanında toparlak yüzlü, çatık kaşlarıyla Himmet Ölçmen. Sonra kısık bakışlı, buruşuk yüzlü biri daha... Bunu hiç tanımıyorum, resimlerinden de çıkaramadım. Daha sonra öğrendiğime göre bu da Necmeddin Önder'miş. Sonuncusu, ince uzun yüzlü, bıyıklı Kemal Biberoğlu.

"Bahadır Dülger, beni bir kez daha süzdükten sonra mâdeni bir sesle sordu, 'Adın ne?' Söyledim. O zamana kadar fark etmediğim bir köşeye sıkışmış bir zabit kâtibi makinasını tıkırdattı."

Erdoğan Tamer'in içinde bulunduğu ekip, Tahkikat Komisyonu'nun basın işleriyle uğraşan bölümünün ilk dinlediği ekipti. Ulus Gazetesi Müessese Müdürü Muhiddin Erkan, Genel Yayın Müdürü Nihad Subaşı, sorumlu müdürlerden Erdoğan Tamer ve Cenap Çetinel, Ulus gazetesinin basıldığı matbaanın İşletme Müdürü Muzaffer Erdost ve öbürleri... Suç, 19 Nisan tarihli yasak ilan edilen Ulus Gazetesi'nin matbaadan kaçırılıp milletvekilleri eliyle dağıtılması.

Bir gün önce Kızılay'da İnönü'ye yapılan gösterileri gözleriyle görüp sinirleri büsbütün bozulan Komisyon üyeleri, ertesi sabah erkenden kolları sıvamışlar ve işe Ulus Gazetesi'nde çalışanlardan başlamışlardı. Ulus'u ele almanın ayrı bir zevki de vardı. Hele -belki de hayatında hiç görmediği- Gaziantep milletvekili Bahadır Dülger için bu ne büyük zevkti. Dülger, Zafer Gazetesi'nde kaleme aldığı şiddetli (?) makalelerin bu gazetede çalışanlar tarafından pek az ciddiye alındığının farkındaydı. Ulus Gazetesi'nde Dülger'e pek seyrek de olsa, çoğunlukla alay olsun diye, cevaplar verilirdi. İşte kendisinin şimdi ne önemli olduğu görülecekti.

Hilmi Dura da bu sorgudan pek hoşnut görünüyordu. Kastamonu'lu bu hukuk mezunu milletvekili, Allahın kendisini yeryüzüne basını hizaya getirmek göreviyle gönderdiğine inanıyordu. Nerede basına karşı önlem alınmasından söz edilse, Hilmi Dura hemen orada görünürdü. Sağ elinin birkaç parmağını yelek cebine sokar, "Efendim," diye söze başlardı. "Bu memleketi ifsat ediyorlar, yabancıdırlar, namussuzdurlar vb..."

1956 yılında Basın Kanunu'nun görüşülmesi sırasında da basına şimşekler yağdırmıştı Dura. Hele arkasından söz alan Adnan Menderes'in, "Hilmi Dura arkadaşımızın söylediği gibi" şeklindeki birkaç cümle kullanıp onun adını ileri sürmesi, Dura'yı dar yerlere sığmaz bir hale getirirdi.

Kemal Biberoğlu da öyle. Şiddet önlemlerinin alınmasında akla gelen ilk ad bu olmuştu.

Necmeddin Önder, bu gibi sorgu sual işlerinden oldum olası zevk alan bir kişi olarak tanınırdı. Sözüm ona gazeteciydi de.

"Suçlular" o gün Birinci Şube Müdürlüğü'nce çağırılarak Meclis'in arkasındaki beyaz binaya sokuldular. Bu bina 1950 yılına kadar CHP Genel Sekreterliği'ne aitti. Daha sonra, CHP'nin malları elinden alınırken bu bina da alınmıştı ve hemen o gün odalar boşaltılarak Tahkikat Komisyonu'na ayrılmıştı. Uluscular işte bu bina içindeki bekleme salonuna alındılar. Daha sonra birer birer Komisyon üyelerinin karşısına çıkarıldılar.

Erdoğan Tamer, yayınlanması yasak bir görüşmeyi nasıl olup da yayınladığı sorusuna saf bir bakışla ve büyük bir hayretle, "Meclis konuşmalarının yasak edilebileceğini nasıl hatırıma getirebilirdim?" diyordu. Anayasa'nın 20. maddesine göre Meclis görüşmeleri aleni (açık) değil miydi? Harfiyyen yayınlanamaz mıydı?

Bahadır Dülger bocalıyor, önündeki kağıtları durmadan karıştırıyordu. Hilmi Dura lafı değiştirmek istedi:

"Gazeteleri matbaadan hangi milletvekili taşıdı?"

"Birçok milletvekili taşıdı, ama içlerinde sadece Bülent Ecevit'le Muammer Akpınar'ı tanıyorum."

"Nasıl olur, siz başka milletvekili tanımaz mısınız?"

"Vallahi, pek tanımam. Sizi de tanımıyorum. Siz kimsiniz?"

Bu soru karşısında, Hilmi Dura'ya önündeki kağıtları karıştırmak düşüyor, bu kez de sözü Kemal Biberoğlu alıyordu:

"Erdoğan bey, bizim tevfik yetkimiz olduğunu düşünerek doğru cevap verin. Kızılay'da gazeteyi hangi milletvekili dağıttı?"

"Vallahi ben Kızılay'da bulunmadım. Ama zaten Ceza Mahkemeleri Kanununa göre bu çeşit sorulara cevap vermekten kaçınırım."

Bahadır Dülger gülüyordu:

"Kaçınamazsınız."

"Kaçınırım efendim. Usul Kanunu'nun 54. maddesine göre tanıklar kendilerini ve yakınlarını zor durumda bırakacak..."

"Kaçınamazsınız diyorum size."

Bu sırada eski yazıyla yazılmış notlar alınıp verilmeye başlandı. Bahadır Dülger gözdağı vermeye koyuldu:

"Biz Meclizsiz, Erdoğan bey, Meclisiz. Temyiz tanımayız, avukat tutturmayız, hiç bir yere itiraz ettirmeyiz, tevfik ederiz, hapsederiz."

Bu sözlerden sonra, sözde genç adamı korumak isteyen olgun ve

acemice davranışlarla öğütler:

"Bakın siz teknisyensiniz. Böyle gürültüler arasına girmeyin, sonra size yazık olur."

Erdoğan Tamer bunları dinliyor, sonra birden aklına gelmiş gibi saate bakarak, "Beyefendi, çalışma saatim yaklaşıyor. Müsaade buyurursanız vazifemin başına gideyim. Ne zaman isterseniz yine gelirim. Gazete aksamasın," diyordu. Dülger yine şaşırmış haldeydi. Gazetinin çıkmasının değil, Tahkikat Komisyonu'nun kararlarına uygun çıkmasının önemli olduğunu anlatmak istiyordu:

"Bakın, bizimkiler şimdi telefon etti. Yüz bin gazetenin durdurulmasına karar verdik. Onca paraya yazık oldu."

Tamer sordu:

"Hangi sizinkiler? "

"Yani Köylü Gazetesi... Canım bizimkiler diye lafın gelişi söyledim. Sizinki bizimki yok. Biz burada Meclisi temsil ediyoruz."

İki oturum süren sorgudan sonra Erdoğan Tamer'e verilen karar bildirildi, sonunda. Bahadır Dülger bunu da korkutucu bir biçimde yaptı:

"Erdoğan bey, sizi şimdi...-Biraz durakladıyarak- evet, sizi şimdi şey ediyoruz."

Beş çift göz,beş çift ışıldak gibi Tamer'e çevrildi. "Şey ediyoruz," sözünden, Tamer'in tutuklandığı sonucunu çıkaracağını ummuşlardı. Darbenin uyandırdığı tepkiyi saptamak istiyorlardı. Karşıdaki hiç istifini bozmadı. Zaten tutuklanmaya da her şeye de hazırdı. Eline bir de Fransızca kitap almıştı. Malaparte'nin Can Pazarı. "Bir türlü vakit bulup da okuyamamıştım," diye düşündü. "Şimdi rahat rahat okurum." Erdoğan'ın şap diye düşüp bayılacağını bekleyen Dülger, istediği sonucu alamayınca devam etti:

"Yani Erdoğan bey, sizi şimdi serbest bırakıyoruz. İnşallah böyle sebeplerden dolayı bir daha karşılaşmayız."

Daha ilk sorguda Komisyon üyeleri anlamışlardı ki, bu işin böyle yürümesine olanak yoktu. Soru soruyorlar, adam alay ediyordu. Gözdağı veriyorlar, yine alay ediyordu. Buna karşı bir şey yapamıyorlardı. Tutuklama, cezaevi, bunlar da lafta kalıyordu. Komisyonun böyle bir yetkisi de yoktu. Yapsa yapsa tanığa Ceza Kanunu'nun 526. maddesi uyarınca bir ay hapis cezası vermek mümkündü. Üstelik o da kuşkuluydu ya. Komisyon üyeleri o andan başlayarak çare aramaya

koyuldular. Erdoğan Tamer çıktıktan sonra kendi aralarında "Yetki" sözünü tekrarlamaya başladılar. Bu gibi işler yetkisiz olamazdı. Hapse sokmak, gazete kapatmak, arama-taramą yapmak gerekti. Yoksa dokunulmazlığı olmayanlar böyle yaparsa, milletvekilleri neler yapmazdı?

NİHAT SUBAŞI GELİYOR

Erdoğan Tamer'den sonra içeriye alınan Ulus Gazetesi Genel Yayın Müdürü Nihat Şubaşı'nın hali de Komisyonun canını sıkmıştı. Bahadır Dülger'le bir sanık gibi değil, eski bir dostla sohbet eder gibi konuşuyordu. Dülger'in aklına takılan Ulus'un başlıklarıydı. Hani CHP'nin ihtilalci yöntemlerle çalıştığını kanıtlamak için Millet Meclisi'nde gösterilen başlıklar, hani Samet Ağaoğlu'nun eline Ulus Gazeteleri'ni alıp kürsüye fırladığı, "Bunlar ne demek istiyorlar? İşte ihtilalciliğin, bozgunculuğun delilleri!" diye gösterdiği başlıklar.., 96 puntoyla "İnönü Kayseri'ye girdi" diye manşet çekmenin anlamı neydi? "Muhasara yarıldı, Ankara'ya varıldı" ne demekti? Anlaşılan Dülger bunları çok merak etmişti, merakını gidermek için sordu:

"Kuzum Nihat bey, bu başlıkları kim kaleme alır? Partiden mi yazdırırlar, yoksa siz kendiniz mi yaptırırsınız? "

Subaşı hayret etmişti:

"Biz yaparız," dedi. "Partiyi de nereden çıkarıyorsunuz? "

"Ama Zafer'in başlıklarını biz veririz."

"Bahadır bey, siz o işe memur edilmişsiniz. Sizinki ayrı, bizimki ayrı."

Bahadır Dülger'in aklı almamıştı. "Allah Allah" diyebildi. O sırada, "Nihat bey!" diyen bir ses duyuldu. Ses sahibi Hilmi Dura'nın aklına bir şey gelmişti:

"Sizden sorgu dışı bir şey öğrenmek istiyorum. Zapta falan geçmesine de gerek yok...Şu gazetedeki başlıkları nasıl buluyorsunuz? "

Gazete 20 nisan tarihli Ulus'tu. Dura'nın parmağıyla işaret ettiği başlık da şöyleydi, "İnönü diyor ki, Komisyon tarafından alınacak tedbirlere mukavemet edilecektir."

Subaşı başlığa baktı:

"Çok güzel başlık," dedi. "Komisyonun 4 numaralı bildirisinin içinden çıkarılmış bir başlık. Bildiri de Anadolu Ajansı tarafından

yayınlandığına göre suç yoktur."

Dura irkildi:

"Bahadır bey, Nihat bey bu başlığın çok güzel olduğunu söylüyorlar. O halde zapta geçelim."

Daktilonun tuşları işlemeye başlarken Subaşı devam etti:

"Sadece çok güzel değil, aynı zamanda suç da yok, derim. Tamamının zapta geçmesini rica edeceğim."

Sorumlu müdürlerden sonra Cenap Çetinel de Komisyon üyelerini hoşnut etmedi. Ona da Tamer gibi gözdağı verdiler, yalancılıkla suçladılar, öğüt verdiler, ama bir sonuç elde edemediler. Çetinel de gazeteyi matbaadan alarak satan milletvekillerinden yalnız ikisini tanıdığını bildirmiş, başka bir milletvekili tanımadığını söylemişti. Bunun üzerine Kemal Biberoğlu parladı:

"Ulan siz başka milletvekili tanımaz mısınız? Erdoğan geldi, aynı isimleri verdi, Nihat geldi aynı isimleri verdi. Sen de öyle. Siz bizimle alay mı ediyorsunuz? "

"Hayır efendim, alay etmiyoruz. Ben milletvekili olarak kimseyi tanımam. İçimizden bir tek Bahadır Dülger beyi tanıyorum."

Yine gülümsemeler, gözdağları... Çaresiz Çetinel de salıveriliyordu. Daha sonra sıra Muzaffer Erdost'a geldi ; Bahadır Dülger, yasak olduğunu bildiği halde bir gazeteyi nasıl olup da bastığını Erdost'a sordu. Erdost:

"Yasak olduğunu bilmiyordum," dedi.

"Biliyordunuz, saat dokuzu çeyrek geçe radyoyla ilan ettik. Siz radyo dinlemiyor musunuz? "

"O gece dinlemedim."

"Niye? "

"Oturduğum apartmanda ölü vardı. İki gündür radyo açmıyorduk."

Komisyon üyeleri, çaresizlik içinde Erdost'u da salıverdiler. Arka ceplerindeki tabancaları yoklayıp "Yetki yetki" diye diye evlerinin yolunu tuttular.

İşte size "Tahkikat Komisyonu" çalışmalarından bir yaprak.

BİR BAŞKA ÖRNEK

Tahkikat Komisyonu, İstanbul'da 28 Nisan olayları devam ederken biri politikacı, öbürü gazeteci olan iki kişiyi daha sorguya çekiyordu Emekli Albay Cemal Yıldırım ve Gazeteci Kurtul Altuğ. Cemal Yıldırım,

İstanbul'da CHP'nin seçim ve propaganda işlerini yönetmekteydi. İstanbul'da yakalanarak Ankara'ya getirilmiş, Gazi İstasyonu'nda itile kakıla aşağı indirilerek doğruca Tahkikat Komisyonu'nun bulunduğu binaya gönderilmişti.

Cemal Yıldırım, bekleme odasında tam üç saat bekledikten sonra 'huzura' kabul olundu. Başkanlık yerinde Tahkikat Komisyonu Başkanı Hamdi Sancar bulunuyordu. Önce Cemal Yıldırım'a, Komisyonun ne büyük yetkilere sahip olduğu anlatıldı. "Ona göre cevap verin, yoksa sizin için iyi olmaz," deniliyordu.

Aynı anda başka bir odada "Akis" dergisinin Yazı İşleri Müdürü Kurtul Altuğ'a çeşitli sorular yöneltiliyordu. Sabah erkenden iş yerinden alınan Kurtul Altuğ, saatlerce bekletilerek o gün açlığa, susuzluğa mahkum edilmişti.

Cemal Yıldırım'a, "Kulak Gazetesi", "Orijinal fikirler ve egzantrik düşünceler" ne demek gibisinden çeşitli sorular soruldu. Ancak istenilen yanıt alınamadı.

Ondan sonra Kurtul Altuğ'a, "Akis Dergisi'ni kim çıkarıyor", "Kaç basıyor?", "Kaç satarsınız?", "Bu dergiye kimler ortaktır?" gibi uluorta sorular soruldu. Ardından Cemal Yıldırım hakkında çıkan yazıya sıra geldi. Bu yazıyı kimin yazdığı soruldu. Altuğ, "İstanbul muhabirimiz, Cemal Yıldırım hakkında bazı notlar gönderdi. Ben de onu yazdım," dedi.

Bu yanıta verilen yanıt da şu oldu, "Yok canım, siz yazmamışsınızdır, Metin Toker yazmıştır." Kurtul Altuğ direndi, "Ben yazdım efendim," dedi.

"Hayır, yalan söyleme. Metin'dir onu yazan."

Bu çekişme hayli sürdü. Kâh kandırmaca, kâh korkutmaca, yollarına baş vuruldu ve tabii sorulan sorular sonuçsuz kaldı. Tutanağa yazılacak bir şey bulunamadı. Tahkikat Komisyonu birtakım ipsiz sapsız işlerle uğraşıyordu.

Kurtul Altuğ, iki polis arasında odadan çıkarıldı, başka bir odaya alındı. Polisin biri dışarda, öbürü odanın içinde bekliyordu. Bir gazeteci değil, sanki bir kanlı katil yakalamışlardı. Kurtul, bir ara tuvalete gitme gereğini duydu. Odadaki polise söyledi, o da durumu dışarıdaki polise haber verdi. Birkaç dakika süren konuşmadan sonra kapıyı açtılar, Altuğ'u tuvalete götürdüler. Kurtul, polis gözetiminde biraz sıkılarak ihtiyacını giderdi. Yeniden odasına giderken Cemal Yıldırım'la karşılaştı.

O sırada Tahkikat Komisyonu üyesi, Ankara eski Birinci Şube Müdürü Ekrem Anıt'la karşılaştı. Anıt, polislere gırtlağını yırtan bir sesle bağırdı:

"Ulan, bunları birbirlerine ne diye gösteriyorsunuz? "

Sonra hırsını alamayarak polislere birer yumruk attı. Kurtul da bu arada boş bir odaya kondu. Tam sigara içmeye niyetleniyordu ki, odanın kapısı tekmeyle birden açıldı. Ekrem Anıt bu kez ona baskın vermişti. Elindeki purodan bir nefes çekerek dumanını Kurtul'un yüzüne savurduktan sonra, konuşmaya başladı:

"Ulan, sen kimsin ki bize karşı gelmeye kalkıyorsun? Sen beni tanıyor musun? "

"Samsun Milletvekili Ekrem Anıt olduğunuzu biliyorum."

"Ben ayrıca 12 yıl siyasi poliste çalıştım. Elimden çok komünist geçti."

"Ama ben komünist değilim,"

"Fazla konuşma. Şimdi seni alır, içeri tıkıveririz. Avukat gibi konuşmanın âlemi yok. İstersek senin ağzına s.... da öyle söyletiriz. Bir b... yüzünden neden kahramanlık taslıyorsun? Sana son şans verip tekrar içeri alıyoruz. Doğru dürüst konuş."

Kurtul, tekrar sorgu odasına alındı. Yine abuk sabuk sorularla korkutmak istendi. "Doğru dürüst konuş, yoksa....." gibi sözler edildi. Bir ara Kurtul Altuğ dayanamadı, sordu:

"Afedersiniz, bir şey de ben öğrenmek istiyorum. Huzurunuza tanık olarak mı, yoksa sanık olarak mı getirildim? "

Yanıtı Kemal Biberoğlu verdi:

"Buraya tanık olarak gelir, mahkum olarak çıkarsınız."

Öyle de oldu. Komisyon Başkanı Sancar, Kurtul Altuğ'un eline dört satırlık bir tutuklama yazısı tutuşturarak polislere işaret etti. Yazıda Altuğ'un tanıklık yapmak istemediği için tutuklandığı bildiriliyordu. Altuğ, altı polis gözetiminde bir pikaba bindirildi. Yanında "Egzantrik fikirlere sahip olmak"tan sanık Cemal Yıldırım oturuyordu. O da aynı şekilde bir iddiadan dolayı tutuklanmıştı.

İki sanık pikapta tanışıp cezaevinde onuncu koğuşa atıldılar. Orada kendilerini gazeteci Beyhan Cenkçi'yle Ülkü Arman karşıladı. Onuncu koğuş, Tahkikat Komisyonu'nun ilk kurbanlarıyla hayli neşelenmişti. 32 aylık mahkumiyeti olan gazeteci Şinasi Nahit Berker, hemen espirisini yapıştırdı:

"Biz Ülkü'yle ilk kurban kim olacak, diye Spor Toto

oynuyorduk."

AKİS BASILDI

Gecenin saat 21'i olmuştu. İstanbul olayları yatışmış, dökülen kanların heyecanı içinde, yabancı radyolardan haber alınmaya çalışılıyordu. Tahkikat Komisyonu üyeleriyse Akis Dergisi'ne baskın yapmak için hazırlık içindeydiler. Cemal Yıldırım'la ilgili yazıyı kimin yazdığını bulmak için. Kaleme ilk alınan yazılar karıştırılacak, kaligrafi incelemesi yapılacaktı.

Akis'ciler o anda Kurtul'un ne olduğundan habersizdiler, merak ediyorlardı. Akis Dergisi'ne baskın Ekrem Anıt usulü yapıldı. Kapı sert bir tekmeyle sonuna kadar açıldı. Ünlü purosuyla Ekrem Anıt, ardından Necmettin Önder, Kemal Özer ve üç polis bürodan içeriye daldılar. Kapılar tutulmuştu, kimsenin dışarı çıkmasına izin verilmiyordu. Ayrıca telefon da Kemal Özer eliyle tutulmuştu. Derginin her yerle bağlantısı kesilmişti.

Ekrem Anıt'la Necmettin Önder, saatli bomba arar gibi, masaların altına daldılar. Derginin genç arşiv memuru, Ekrem Anıt'ın önüne geçerek,

"Beyefendi," dedi. "Şu arama kararınızı bir görelim de ondan sonra işe başlayın."

Ekrem Anıt'ın bu soruya canı çok sıkılmıştı, şu karşılığı verdi:

"Ben 12 yıl Siyasi Kısım Şefliği yaptım. Bir gazeteyi basınca tashihçisini, tertipçisini, arşivcisini, hepsini içeri alırdık. Sen bilmiyor musun ben kimim?"

Kemal Özer, orada bulunanların merakını gidermek için, "Kurtul Altuğ tutuklandı, bunun için bu araştırmaları yapıyoruz," dedi.

Kurtul'un ağabeysi, kardeşiyle nerede konuşabileceğini sordu. Kemal Özer, soğuk bir davranışla yanıt verdi:

"Görüşemezsiniz. Hem tutuklandı, hem de dışarıyla her türlü ilişkisinin kesilmesine karar verildi."

"Peki... Suçu ne?"

"Suçu mu? Aslında bir suçu yok, ama bize doğru dürüst cevap vermedi, tanıklıktan kaçtı."

Arama-tarama bir saat kadar sürdü. Metin Toker'in odasının kapısı kırılarak açıldı. Çekmeceler boşaltıldı, arşiv alt üst edildi. Necmettin

Önder, Cemal Yıldırım'a ait fotoğrafların üzerine atılırcasına, "Bu resimleri nasıl çekiyorsunuz? "diye sordu. Atilla Bartınlıoğlu yanıt verdi:

"Fotoğraf makinesiyle..."

Necmettin Önder kızdı, bir şey söylemedi ve başıyla "Görüşürüz" dercesine bu resimlerin alınması için emir verdi. O anda telefon çaldı. Kemal Özer, birden telefonu kaptı ve konuşmaya başladı:

"Nereden telefon ediyorsunuz? " diye sordu. Dinledi, "Pekâlâ" dedi, Akis'ten biriyle konuşuyor gibiydi. Telefonu kapattı, birtakım notlar aldı.

Sonradan öğrenildiğine göre, telefondaki kişi Bülent Ecevit'ti. İnönü'nün evinden telefon ediyordu. Komisyon üyeleri Akis Dergisi bürosundan sonra, dergiyi basar gibi matbaayı da bastılar ve bir şey bulamayarak ayrıldılar.

"OLUR MU, BÖYLE OLUR MU? "

Evet, İstanbul ve Ankara'da Sıkıyönetim ilân edilmişti. İstanbul'da geceleri sokağa çıkma yasağı kondu. Bütün eğlence yerleri kapatıldı. İstanbul ve Ankara'da her türlü toplantı yasaklandı. Tarih 28 Nisan 1960'ı gösteriyordu.

Batmakta olan gemiyi farelerin yavaş yavaş terk etmesi gibi, bazı demokrat milletvekilleri de birer birer DP'den istifaya başladılar. Grup Başkan Vekili de istifa edenler arasındaydı.

Olaylar birbirini zincirleme izliyor, her geçen gün halk yeni bir yasaklama kararıyla karşı karşıya geliyordu. Siyasal olayların gazetelerde yayınlanması yasaklandı. İstanbul ve Ankara Üniversiteleri birer ay süre ile kapatıldı. Sıkıyönetim komutanları taşralı öğrencilerin hemen memleketlerine dönmeleri hakkında bildiriler yayınladı. Öğrenci yurtları kapatıldı. 1 Mayıs günü sokağa çıkma yasağı kondu. Derken yer yer tutuklamalar baş gösterdi, Sıkıyönetim komutanlığı bir bildiri yayınlayarak, gerektiğinde halka karşı "silah" kullanılacağını ilan etti.

O günlerde İstanbul'da Beyazıt, Ankara'da Kızılay meydanları gençlerle dolup taşıyor, hükümeti istifaya çağıran pankartlar elden ele dolaşıyordu. Genellikle CHP'li ya da solcu olarak tanınan bu gençler, kızlı-erkekli hemen her akşam saat 17 sıralarında kolkola girerek, 28 Nisan günü Üniversite bahçesinde öldürülen bir üniversiteli gencin anısını

(*) Tahkikat Komisyonu'nun çalışmalarıyla ilgili yazının bazı bölümleri 27 Mayıs Devrimi'nden sonra Ulus gazetesinde yapılan yayından alınmıştır.

dile getiriyor ve hep bir ağızdan, Gazi Osman Paşa marşından devrik,

"Olur mu böyle olur mu?
Kardeş kardeşi vurur mu?
Kahrolası diktatörler
Bu dünya size kalır mı?"

marşını okuyor, karanlık basıncaya kadar marş gruplar halinde dilden dile geçiyor ya da ıslıkla tekrar ediliyordu. Bu gösteriler bazan büyük coşkunluk halini alıyor, bunlara karşı koymak isteyen güvenlik kuvvetleriyle çatışmalar oluyordu.

28 NİSAN OLAYLARI

28 Nisan 1960, Türk siyasal yaşamında önemli bir gündür. O gün Menderes'in polisleri, Türk gençlerinin üzerine yaylım ateşi açtı, rastgele açılan bu atış sonucunda bir genç öldü, birçok genç yaralandı, İstanbul Üniversitesi'nin değerli bilim adamı Rektör Sıddık Sami Onar, yakasından tutularak yerlerde sürüklendi. Böylece 27 Mayıs'ı yaratan en büyük olgulardan biri meydana gelmiş oldu. Bundan bir gün önce 27 nisan günü İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin kongreleri polis tarafından basıldı. Güney Kore Üniversitesi'ne, öğrencilerin ve profesörlerin özgürlük mücadelelerini öven bir telgraf çekmiş olmaları, bu baskının yapılmasına neden olmuştu. Kongre Başkanı Cemal Sarı bu telgrafı okuyunca Menderes'in ünlü polisi Bumin Yamanoğlu yerinden fırladı, salona coplu ve gaz bombalı polisleri çağırdı. O anda başlayan ve bir süre devam eden kavgadan sonra öğrenciler sille tokat dışarı atıldılar, Kongre Başkanı ve eski dernek başkanlarından Memduh Eren, Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Emniyet Müdürlüğü'nde bu iki gence saatlerce dayak atıldı, Memduh Eren, yediği dayağın izlerini uzun zaman bedeninde taşıdı. Polisler onu yumrukla, copla, sopayla öldüresiye dövmüşlerdi.

Bu durum ertesi gün, yani 28 Nisan günü meydana gelecek olayların başlangıcını oluşturuyordu. 27 Mayıs gününü ateşleyen bir davranıştı. Bu bakımdan öğrencilerin davranışlarını basit bir gösteri olarak görmek doğru değildi.

Tahkikat Komisyonu'nun kararlarının ertesi gün prostesto edilmesine karar verildi. Çeşitli fakültelere bağlı öğrenciler, yurtları birer birer dolaşarak büyük gösteriye hazır olmaları için arkadaşlarını

uyardılar Bir gecede İstanbul'daki 63 öğrenci yurdundan 43'ü dolaşılmış, yurt müdürlerine sezdirilmeden durum bütün öğrencilere bildirilmişti. Haberin sızmaması için büyük bir titizlik gösteriliyordu.

Görev bölümü yapan öğrenciler sabahın altısında Hukuk Fakültesinde buluştular. Önce Hukuk Fakültesi'nin iki bin kişilik birinci sınıfı işe başlayacaktı. "Kastro Nuri" harekete başlama görevini üstüne aldı, öbürleri kapıları tutacaktı. Saatler ilerledi, üniversiteliler yavaş yavaş sınıflara girdiler. Hukuk Fakültesi'nin birinci sınıfı tıka basa dolmuş, ilk ders başlamıştı. Herkes heyecan içindeydi. Dersin bitmesine 15 dakika kala arka sıralardan başlayan müthiş bir alkış hemen bütün sınıfa yayıldı. Profesör, vaktin geldiğini sanarak öğrencileri selamladı ve derslikten ayrıldı. Onun ardından genç bir adam hızlı adımlarla kürsüye çıktı. Bu 'Kastro Nuri'ydi. Mikrofona yaklaştı, heyecanlı bir sesle konuşmaya başladı. O an 2000 kişilik sınıfta çıt çıkmıyor, herkes bu konuşmayı dinliyordu. Kastro Nuri'nin kürsüye çıkışının anlamını öğrencilerin bir bölümü biliyor, bir bölümü bilmiyordu. Kastro Nuri:

"Arkadaşlarım, kardeşlerim," diye söze başladı. "Artık burada oturup hukuk eğitimi yapmamızın bir anlamı kalmamıştır. Tahkikat Komisyonu'nun yeni aldığı kararlar hukukçuların şeref ve haysiyetine indirilen ağır bir darbedir. Hepimizi dışarıda bir mücadele bekliyor, bu Hürriyet mücadelesidir. Fazla bir şey söylemeyeceğim. Yalnız Namık Kemal'in bir şiirini size hatırlatacağım:

"Felek her türlü esbabı cefasın toplasın gelsin
Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azimetten."

2000 kişilik sınıfın bir anda kapılara doğru yürüdüğü görüldü. Aynı anda öteki sınıflar da koridorlara taşıyor, bahçedeyse derslere girmeyen ekipler bekliyordu. Koridorlardan bir sel gibi akan öğrenciler, önce "Dağ başını duman almış" marşını söylemeye başladılar. Birkaç dakika sonra bahçedeki Atatürk heykelinin önünde toplanılmış, hep bir ağızdan "İstiklal marşı"na başlanmıştı. Bütün meydan inliyordu.

İstiklal Marşı okunurken Üniversite kapısından acı bir fren sesi duyuldu. Bir polis cipi, kalabalığa aldırmayarak Atatürk heykeline doğru ilerliyordu. Heykelin çevresinde bir tur attıktan sonra, cipten gözü dönmüş bir sivil fırladı. Bu adam Menderes'in çok beğendiği, güvendiği Bumin Yamanoğlu idi. Yanında birkaç polis daha vardı, bu arada polis

Mehmet Bal... Bumin Yamanoğlu, Başbakan'a, "Siz merak etmeyin, bu üniversite öğrencilerini ben hallederim," diye güvence vermişti. Yamanoğlu, ana avrat küfür ederek öğrencilerin üzerine saldırdı. Çılgınca, kudurmuşça bir saldırıydı bu. Sağ elinde tabancasını sallıyordu. Kalabalığın arasından rastgele yakaladığı bir genci tartaklaya tartaklaya cipin içine sokmaya çalışıyordu. Kendisi de cipe atladı, eli yakaladığı gencin yakasındaydı. Cip geriye doğru hareket etti, Bumin Yamanoğlu gencin ceketinden yakalamış, bir türlü bırakmıyordu. Yamanoğlu içeride, genç dışarıdaydı. Cip sekiz on metre kadar ilerledi, çocuk yerde sürüklene sürüklene mahvolmuştu. Görünüş gerçekten dehşet vericiydi. Öbür gençler bir anda cipin çevresini sardılar, arkadaşlarını yakalayarak geriye doğru çektiler. İri yarı ve azgın polis,çocuğa öyle bir yapışmıştı ki, bu çekiş sırasında kendisi de cipten fırladı, yere düştü. Yerde yatarken bile gençlere yine ana avrat küfrediyordu. . Gençler, arkadaşlarını onun elinden zorla kurtardılar, çevresini sardılar. Yumruklar inip kalkıyordu. Bumin Yamanoğlu bir anda tabancasına el attı, hafifçe yerden doğrulup arka arkaya tetik çekmeye başladı. Şarjörünü çocukların ayakları doğrultusunda boşalttı ve o anda üç gencin kanlar içinde yere yığıldığı görüldü. Gençler, yaralı arkadaşlarını üniversite binasına doğru götürürken, "genç bir kız" mermileri biten Bumin Yamanoğlu'nun üzerine atıldı. Ayakkabısının topuğuyla onun başına vurmaya başladı. Bunu gören öteki arkadaşları da genç kızı yalnız bırakmadılar. Onlar da yumruklarıyla Yamanoğlu'nu dermansız bir hale getirdiler. Linç edilmesi işten değildi. Ancak, bu durumu gören öbür polisler de ateş etmeye başlamışlardı. Bumin Yamanoğlu bu kurşunların koruyuculuğunda bir cipe sığındı, kaçırıldı. Kaşının üstünden derin bir yara almıştı. Öteki polisler de kısa bir süre için geri çekilmek zorunda kaldılar. Kurşunları bitince sonucun kendileri için hiç de iyi olmadığını biliyorlardı.

POLİS ZEKİ ŞAHİN

Saat 9.30'u bulmuştu. Üniversite bahçesinde Yamanoğlu ve arkadaşlarının yaraladıkları gençler, arkadaşlarının kollarında sınıflara taşınıyordu. Öte yandan, bahçedeki gruplar gittikçe büyüyerek Atatürk heykelinin çevresinde yeniden toplanmaya başladılar. Tam bu sırada yine aynı kapı doğrultusundan yeni egzos sesleri duyuldu, bahçeye doludizgin üç polis ekibi daha giriyor, arkalarından öteki polisler onları izliyordu. Yeni bir baskın başlamıştı. Rektörlük binasından durumu

gözetleyen iki profesör dışarı çıktı, Bunlar, Rektör Sıddık Sami Onar'la Prof. Sulhi Dönmezer'di. Dönmezer, cipe kapının biraz ilerisinde yetişti. "Ne oluyor?" diye soracak oldu. Cipin içinden şapkası külhanbeyi biçiminde yana yatmış, küstah davranışlı bir polis çıktı. Bu Bumin Yamanoğlu'nun bir eşi Zeki Şahin'di. Profesörü eliyle ve bütün gücüyle itti. Bununla da kalmayarak sendeleyen profesörün üstüne atıldı, iki yumruk attı ki görülecek şeydi. Bu arada ağzı da boş durmuyor, bütün Üniversite öğretim üyelerine en adi küfürleri savuruyordu. Bu durumu gören Rektör Sıddık Sami Onar'ın işe karışması daha kötü sonuçların meydana gelmesine yol açtı. Onar polise, "Siz ne yapıyorsunuz? Dekan Vekili'ne nasıl yumruk atarsınız?" diyecek oldu. Zeki Şahin, azılı bir katil yakalar gibi, yaşlı Rektörü ensesinden yakalayıp yere serdi. Bütün ülkenin büyük saygı duyduğu, memlekete binlerce bilim adamı yetiştirmiş, büyük insan Sıddık Sami Onar yerde yatıyordu. Başından ağır şekilde yaralanmıştı, gömleğine geçen kırmızı kan lekeleri gittikçe büyüyordu. Gözlüğü kırılmıştı, göremiyordu.

Zeki Şahin, zafer kazanmış bir komutan gibi dolaşıyor, "Bunlar hep senin yüzünden, sen kışkırtıyorsun bu çocukları!" diye bağırıyordu. Sonra eğildi, Rektörü yerden kaldırmak ister gibi yaparak sürüklemeye başladı, "Yürü cibe!" diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Dehşet verici görünüşün yarattığı büyük kızgınlıkla polislerin üzerine doğru yürümek isteyen öğrencilere göz yaşartıcı bomba yağdırıldı. Öğrenciler bombalara aldırmıyor, gözlerini elleriyle kapayarak polislerin üzerine doğru yürümek istiyorlardı. Bu kez ateş başladı. Önce hedef gözetmeksizin, sonra ayaklara doğru... Bu ateşin zoruyla cipe bindirilen Rektör bahçeden kaçırıldı. Çarpışma devam ediyordu. Tabancaya karşı "Yuh" sesleri, daha sonra taşlar ve sopalar...

Öğrenciler bu ateş karşısında yavaş yavaş Süleymaniye meydanına bakan iç bahçeye doğru çekilmeye başladılar. Bir yandan da kavga daha geniş bir alana yayılıyordu. Bayraklar hazırlanıyor, Gazetecilik Enstitüsü'nde büyük bir Atatürk resmi dalgalanıyordu.Hukuk fakültesi'ne de bayrak çekildi. Bir genç, yüksek bir taşın üstüne çıkarak Atatürk'ün gençliğe hitabesini okuyordu:

"...Memleket dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet, dalâlet ve hatta hiyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini, müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler."

Atatürk'ün Bursa nutku baştan sona okunuyordu. "Türk genci

inkılâpların ve rejimin bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır. Rejimi ve inkilapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük bir kıpırtı duydu mu, bu milletin polisi vardır, ordusu vardır demeyecektir. Hemen müdahale edecektir. Elle, taşla, cop ve silahla.. Nesi varsa onunla kendi eserini koruyacaktır."

Atatürk, bu sözleriyle özgürlük kavgasının içine bir bayrak gibi yeniden giriyordu. Artık bu savaşın durmasına, durdurulmasına olanak yoktu.

YARALILAR

Bu sırada Fizyoloji Enstitüsü'ne yaralılar taşınıyordu. Prof. Meliha Terzioğlu, Prof. Sadi Irmak yaralıların kanlarını durdurmak için çalışıyor, oradan oraya koşup duruyorlardı. Bu sırada içeriye Anayasa Profesörü Tarık Zafer Tuna'ya girdi. Yaralıların halini görünce ağlamaklı bir yüzle dışarı çıktı. Gaz bombası dumanlarının içinden, coplu ve tabancalı polislerin arasından geçerek Emniyet Müdürü Faruk Oktay'ı buldu. Bu şiddetin sonunun ne olacağını sordu. Üniversite bir hastaneye dönmüştü, içerisi yaralılarla doluydu.

Emniyet Müdürü profesöre fazla aldırış etmedi, yanında Zeki Şahin bulunuyordu. Zeki Şahin, büyük işler başarmış olmanın sevinci ve gururu içindeydi, sırıtıyordu. Profesörle alay ederek, "Bize geleceğinize niçin gidip öğrencilerinize mani olmuyorsunuz? " diye sordu. Tuna'ya, olayın polis tarafından kışkırtıldığını hatırlattı. Komiser Zeki Şahin, yüzünü göstererek cevap verdi:

"Ben gâvur polisi miyim? Şu yüzümdeki yara ne? Baksanıza.."

Tuna'ya, Zeki Şahin'in yüzüne baktı. Bu yüzde sadece hafif bir çizik vardı. Bir kız öğrencinin tırnağıyla sıyrıldığı anlaşılıyordu. Profesör, "Peki, ya içerdekiler? " dedi, "İçerisi yaralı dolu. Onlar Türk değil mi? İnsan değil mi? "

Zeki Şahin'in dişlerinin arasından yaralı öğrencilere karşı ağır bir küfür daha fışkırdı. Profesör, bu konuşmayı zevkle izleyen Emniyet Müdürüne:

"Polisi bahçeden çekerseniz olay yatışır," dedi. Karşılık, "Hayır"dı. Polis bir yere kıpırdayamazdı, ayrıca asker çağırılmıştı. Tunaya, "Öyleyse Rektörün sağlığı hakkında bilgi verin," dedi. "Öğrenciler galeyan halinde."

"Rektör'ün bir şeyi yok. Ayağı kaymış, düşmüş."

Profesör, Zeki Şahin'e baktı. Pişmiş kelle gibi sırıtıyordu. Çağrılan askeri birlikler biraz sonra geldiler ve kapıyı abluka altına aldılar. Öğrenciler bağırıyordu, "Polis gitsin, asker gelsin!" Profesör Tunaya, öğrencilerin bu isteğini Emniyet Müdürü'ne anlatmak için tekrar girişimde bulundu. Faruk Oktay, arabasının içindeki telsiz telefonun ahizesini aldı, telefon Vali Yetkiner'e bağlıydı. O da Ankara'ya, Başbakan'a bağlanmıştı. Durumu bildirdi. Dinledi, daha sonra profesöre döndü. "Olmaz," diye karşılık verdi. "Çekilemeyiz, asker de kalacak, biz de kalacağız. Yaralı polislerimiz var. Onları yaralayanlar hakkında takibat yapacağız."

Tunaya'nın siniri artık iyice bozulmuştu. Bir hukuk düzeni içindeymiş gibi, hakkın saptanması için yeniden girişimde bulundu:

"Bizim de yaralı öğrencimiz var. Öyleyse biz de öğrencilerimizi yaralayanlar hakkında takibat yapma hakkımızı muhafaza edeceğiz."

Eski Şahin yine sırıttı. Müdür, bir şey istenmemiş gibi havaya bakıyordu. Tunaya, söylediklerinin gereksiz olduğunu anlamıştı. Geriye döndü , öğrencilerin arasına karıştı. Öğrenciler bağırıyordu: "Rektörümüzü istiyoruz, Rektörümüzü istiyoruz!"

KANLI GÖMLEK

Saat 11.30. Rektörü getiren cip Emniyet Müdürlüğü'nün önünde durdu. Sıddık Sami Onar, yanında oturan memura sordu:

"Hani beni vilâyete götüreceğinizi söylüyordunuz?"

"Evet, Vali Yetkiner Emniyet Müdürlüğü'nde, Ankara'yla telefon konuşması yapıyor."

Telefonun öbür ucunda Başbakan Adnan Menderes vardı. Polisin becerilerini o Ankara'dan yönetiyordu.

Rektör, Emniyet Müdürlüğü binasına girince, Belediye Başkanı ve Vatan Cephesi Başkanı Kemal Aygün'le karşılaştı. Aygün, alnından kan damlayan Rektörü görünce geleneksel numaralarından birini yaptı:

"Hocam... Aman Hocam, bu haliniz ne? Bir çay, bir kahve? "

"İstemem."

Eski öğrenci bir anda utanmıştı. Onar'ın çevresinde dönüyor, onun gönlünü almaya çalışıyordu. Aygün bu numarasına devam ederken, Müdürün odasından çıkan bir polis, Valinin Rektörü istediğini söyledi.

Bu, terbiyesizce davranışın devamıydı. Vali Yetkiner, müdürlük masasından hiç kıpırdamadan, eski hocasının alnından akan kana aldırmadan konuştu:

"Sıddık Bey... Sıddık Bey... Ne oluyor? Nedir bu üniversitenin hali? "

Rektör şaşırmıştı. Halin ne olduğunu, nasıl olduğunu bu polis şefinin daha iyi bilmesi gerekirdi. O sırada odaya, birtakım işler için dışarıda kaldığı anlaşılan Kemal Aygün girdi. Yine utangaç ve telaşlı görünüyordu. Elinde bir gömlek vardı. "Hocam, bu haliniz ne olacak? Derhal bir doktor çağıralım. Tetanos falan olursunuz."

"İstemem. Tetanos olmak, sizin gibi öğrencilerin yerlerde sürüklettiği bir rejimde yaşamaktan çok daha iyidir."

"Aman benim gömleğimi giyiniz bari."

"İstemem, üniversiteye böyle döneceğim."

Vali Yetkiner telefonla konuşuyordu. Tekrar edelim telefondaki adam Başbakandı. Yetkiner, "Emredersiniz efendim", "Başüstüne efendim", "Burada efendim" diye cevaplar veriyordu. Bu sırada iki polis zorla Onar'ın yarasının üstüne bant yapıştırdı. Profesörün kanlı gömleği kaşla göz arasında çıkarıldı, Aygün'ün gömleği giydirildi. Bir başka polis de Rektörün kırılan gözlüğünü alıp götürmüştü. Beş, on dakika içinde camı değiştirerek sağlam olarak getirecekti.

Yetkiner, telefonu kapattıktan sonra ağız değiştidi:

"Hocam, gitseniz de biraz istirahaz etseniz," diyordu. Anlaşılan Ankara'dan Onar'a karşı ustaca davranılması salık verilmişti. Ama bu davranış da pek işe yaramadı. Onar kararlıydı:

"Eğer serbestsem," dedi, "Üniversiteye döneceğim."

Saat 12'yi geçiyordu. Polis, Üniversite bahçesinde ve Atatürk heykelinin çevresinde yığınak yapmıştı. Merkez binanın camlı kapılarından çıkmak isteyen olursa gaz bombası kullanılacak, daha ileri giden olursa ateş edilecekti. Öğrenciler, Süleymaniye'ye bakan orta bahçede toplanmış, gösterileri sürdürüyordu.Rektör başında büyük bir bantla Kemal Aygün'ün gömleği ve kanlı yeleğiyle Üniversite'ye döndü. Haber bahçede duyulur duyulmaz, yeniden gösteri başladı. Hele Onar Tıp Fakültesi balkonuna çıkınca kıyamet koptu. Rektör, çok heyecanlı bir sesle,

"Sağlığım iyidir arkadaşlar, her şey düzelecektir. Yavaş yavaş arka kapıdan dağılırsanız iyi olur," dedi.

Öğrenciler coşmuştu. Üniversiteden grup grup çıkmaya başladılar, ama dağılmak için değil, gruplar halinde caddelerde yürüyüşler yapmak için İlk grup, merkez binasının camlı kapısından bir denemeye girişti. Aynı anda karşısında yığınak yapan polisin ateşiyle karşılandı. Biraz geri çekilme... Arkasından taşla karşılık verme... Bu arada polisin attığı gaz bombaları da işe yaramıyor değildi. Öğrenciler, bu bombaları daha patlamadan alıyor, polise geri gönderiyorlardı. Ama bu canla başla çatışmaya karşın çıkış hareketi başarı sağlamadı, ön kapıdan çıkmaktan vazgeçildi. Arka kapıdan çıkma kararı alındı. Bu kapıyı da asker çevirmişti. Asker, bu davranışı hoşgörüyle karşıladı. Gençler de askere güveniyordu. Öğrenciler, yavaş yavaş bu kapıdan sızmaya başladılar. Camlı bölmede yine bir grup bırakılmıştı, bunlar polisi oyalayacaktı.

ANKARA'DAN GELEN TELEFON

Bu sırada Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ömer Özek'in odasında heyecanlı bir hava egemendi. Profesörler, doçentler, asistanlar, rektör Onar'ın çevresinde toplanmıştı. Biraz önce gözlerinin önünde geçen olaylar, Üniversiteye indirilen en ağır darbelerden biriydi. Artık böyle bir rejimde hocalık yapmanın anlamı yoktu. Genç doçentler, yaşlı profesörler, birlikte istifa etme fikrini savunuyorlardı. Ancak rektör Onar, şaşılacak derecede sakindi. "İstifaya gerek yok," dedi ve ekledi. "Bize unvanlarımızı onlar mı verdi?."

Daha sonra herkes Rektörün düşüncesine katıldı, Senatonun toplanmasına karar verildi. Saat 14.30'da toplanılacak, olaylarla ilgili bir karar taslağı hazırlanacaktı.

Tam bu anda telefon çaldı. Rektör Onar Ankara'dan aranıyordu. Arayan Başbakan Adnan Menderes'ti. Onar yüzünü buruşturdu, konuşmak istemiyordu. Telefonu Hukuk Fakültesi Dekanı Naci Şensoy'a verdi. Şensoy kesin konuştu:

"Rektör muayene edildi. Mutlak bir istirahate ihtiyacı var. Sizinle görüşemeyecek."

Menderes bu yanıtın anlamını çok iyi kavramıştı. Kızgındı ama sesinin tonunu yumuşak tutmayı daha uygun buldu ve direnmedi.

Arka kapıdan sızan öğrenciler gruplar halinde birleşerek arka sokaklardan Beyazıt Meydanı'na doğru akıyordu. Bu sırada öteki gruplar da ellerinde bayraklarla Aksaray'dan Atatürk köprüsüne doğru

ilerlemekteydi. Halk, kaldırımlara, pencerelere dolmuş, gençleri gönülden alkışlıyordu. Gençler, bir ağızdan "Hürriyet", "Katil polis", "Menderes istifa" diye bağırıyordu. Derken bir şangırtı oldu. Üzerinde "Menderes Eczanesi" yazılı bir tabela yere indirildi. Öğrencilerin Menderes'in kendisine değil, adına bile katlanacak durumları kalmamıştı. Öğrenciler, Atatürk köprüsünden geçerek Taksim'e çıkmak istiyorlardı. Yol üstünde birkaç "Vatan Cephesi" tabelası da indirildikten sonra köprüye gelindi. Burada çifte barikatlar kurulmuştu. Kafile yol değiştirdi, Eminönü'ne doğru yürümeye başladı. Babıali yönünden gelmekte olan asıl büyük kafileyle orada karşılaşılacaktı. Bu kafile Beyazıt Meydanın'da şehit veren, polis kurşunlarına taşla sopayla karşı koyan kafileydi.

Beyazıt meydanı kaynıyordu. Bütün fakülteler boşalmış, öğrenciler orada buluşmuştu. Civardaki binalarda halk gözyaşları içindeydi. Polis, meydana bakan tarihi medresenin arkasında yer almıştı. Silahlar dolduruluyor, yeni bir saldırıya hazırlanıyorlardı. Öğrenciler bir ağızdan "Hür..ri...yet", "Hür...ri...yet" diye bağırıyordu. Atlı polisler, kısa bir hazırlıktan sonra medresenin arkasından çıkarak Bahçekapı'ya doğru ilerlediler. Hız almak için yeterli uzaklığa gelince, geriye döndüler ve meydanı dolduranların arasına dörtnala yürüdüler. Ellerinde kırbaçları vardı. Bunları atın üstünden aşağıya, kenara kaçan öğrencilere doğru sallıyor, onların sırtlarında şaklatıyorlardı. Bir yandan da, "Ateş, Ateş" diye bağırıyorlardı. Rastgele önlerine çıkana.

Atlarını, posta arabasını soymaya giden Teksaslı haydutlar gibi koşturuyor, koşturuyor, naralar atıyorlardı. Öğrenciler ve halk bir ağızdan bağırıyordu:

"Ka...til....ler", "Ka...til....ler"...

Kalabalığı böylece ikiye ayırıp geçtikten sonra, atlı polisler ters yönde ikinci bir dalışa hazırlandılar. Ama bu arada gençler de boş durmamış, sağdan soldan topladıkları taşları kaldırımlara yığmışlardı. İkinci dalış fiyaskoyla sonuçlandı. Dörtnala geçen atlılar taş yağmuruna tutuldular. Taşları yiyen atlar şaha kalkıyor, otobüslerin, taksilerin üzerine çıkıyor, devriliyordu. Atından düşen polis tabancasına sarılıyor, bu kez öldüresiye ateş ediyordu. Kurşunları bitince, üzerine atlayan kız ve erkek öğrencilere hemen yalvarmaya başlıyordu; "Ne olur, beni öldürmeyin, ben emir kuluyum."

Öğrenci, polisten kırbaç yiyen, kurşun yiyen öğrenci, polisi öldürmedi, hatta onu fazla hırpalamaya bile değer bulmadı. İçlerinden

biri elindeki iri taşı atından düşen polisin başı hizasında tutmuş, ama onun yalvarmasına dayanamayıp vurmaktan vazgeçmişti. "Ben Gaziantep'liyim arkadaş," diyor ve "hadi seni affettim, Allah zaten belânı vermiş, defol kaç git," diye ekliyordu.

Gazianteplı öğrencinin adı Hüseyin'di, Hukuk Fakültesi'ndeydi. Taşı bırakıp kaçmasına izin verdiği polisin kırbacını aldı, biraz ötede duran atın sırtına atladı, "Hücum!" diye bağırdı. Atlı polis topluluklarına doğru dört nala yürüdü, Atlı arkadaşları ve taşla polislere karşı koyan öğrenciler onu izledi. Olacak şey değildi. Atlı polisler, kısa bir direnmeden sonra tüm bir yenilgiye uğradılar. Yine dörtnala bu kez kaçmak için meydanı bıraktılar. Aynı anda medresenin arkasında silahlarını dolduran bir grup polis emir almıştı. Ellerinde tabanca, silahsız gençlere doğru ilerlemeye başladılar. 50 metre, 40 metre, 30 metre... Öğrenciler geri çekilmiyordu. Göğüslerini açıyor, "Vurun, utanmanız yoksa vurun!" diye bağırıyorlardı. Polisler, aldıkları buyruklara uydular ve vurdular... Kurşunları arka arkaya boşaltıyorlardı.

Ortalık iyice karışmıştı. Bayrağı tutan genç ayağından yaralanmış, yerde kıvranıyordu. Bir başka genç, bayrağı yerden aldı. Yaralılar arkadaşları tarafına toplanmaya başladı. Bu sırada taşla karşı koyma daha planlı bir hale geldi. Ekipler taşları elden ele ön saflara kadar götürüyor, atış daha yakından yapılıyordu. Tabancaya karşı taş.... Bu yüz kızartıcı savaş dakikalarca sürdü. Sonunda polisin kurşunu bitti, medresenin arkasına çekildi. Ama iki dakika sonra yeni bir ekip halinde yine ortaya çıktı. Taze kuvvet birincisinden daha hırslıydı. Tabancalar daha sık ve daha amansız patlıyordu. Öğrenciler, Marmara Sineması'na doğru çekilmek zorunda kaldılar. Ama bu, savaştan çekilme anlamına gelmiyor, kaldırım taşı yağmuru bütün şiddetiyle devam ediyordu.

Ön safta bulunan öğrencilerden biri sağ kalçasını tutarak arkadaşlarına seslendi, "Çocuklar, taşları dikkatli atalım, birbirimizi vuruyoruz."

Sağ kalçasında bir sızı duymuş, hedefini yanlış bulan bir taşın açtığı yaradır, diye düşünmüştü. Birden ikinci bir taşı almak için eğildiğinde gücünün kesildiğini anladı. Pantolonu kan içindeydi, sürüne sürüne geri çekildi. "Ben yaralandım," dedi. Bu yaralanan gencin adı Cengiz Ballıkaya'ydı. Hukuk Fakültesi'ndendi. Arkadaşları onu aldılar, Bahar Pastanesi'nin yanındaki eczaneye götürdüler. O sırada eczaneden başka bir yaralı öğrenci çıkıyordu; Akademiden Hüseyin Irmak. Sırtında

volkan gibi bir yara vardı. Arkadaşları Hüseyin Irmak'ı aldılar, kana bulanan gömleğini çıkararak onu bir arabaya yerleştirdiler. Arabanın arka kanapesinde başka bir genç yatıyordu. Ağzının kenarından ince bir şerit halinde kan sızmış, bu kan çenesine kadar inip donmuştu. Adı "Turan Emeksiz"di. Malatya doğumlu, Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz... Yanındaki arkadaşı sessiz sessiz ağlıyordu.

Araba Gureba Hastanesi'nin bahçesine girdi. Yaralılardan ikisi de sedyeyle ikinci cerrahi kliniğine götürüldü.

Hüseyin Irmak soluk alıyordu, "Yaşayacağım, yaşamak istiyorum," diye inliyordu. Turan Emeksiz ise soluksuzdu, gözleri kapanmıştı. Yüzünde hafif bir gülümsemenin izleri okunuyordu. Doktorlar bu yüzü beyaz bir örtüyle kapattılar.

AĞLAYAN BİNBAŞI

Beyazıt Meydanı'nda silaha karşı taşla devam eden savaş, polis kurşunlarının tükenmesiyle son buldu. Polisler yine medresenin arkasına çekildiler. Bu sırada asker yetiştı. Zaferi kazanmış olan ve ilerlemeye başlayan öğrencilerle polisin arasına girdi. Öğrenciler, askeri görünce heyecanlandılar. "Türk askeri çok yaşa!" sesleri tempolu bir şekilde yükseldi. Öndekiler, kızlı-erkekli, birliklerin arasına katıldılar. Askerlerle kucaklaştılar. Polis, bu görüntü karşısında utandı ve birer ikişer meydandan kayboldu.

Bir üniversiteli omuzlar üstünde yükseldi. "Arkadaşlar!" diye bağırdı. "Vilayete yürüyelim, dökülen kanların hesabını hükümetten soralım!"

Bu öneri büyük bir onayla karşılandı. Binalardan atılan bayraklar, Atatürk'ün portreleri eller üstünde, Cağaloğlu'na doğru yürüyüş başladı. Kafile ilerledikçe kabarıyordu. "Hürriyet" seslerini "Menderes istifa" sesleri izliyordu. Bahçekapı kavşağında yolun kesildiği görüldü. Süngülü askerler iki sıralı barikat kurmuşlardı. Başlarında kravatsız bir binbaşı vardı. Kafile, "Türk ordusu çok yaşa" diye ilerledi. Binbaşının gözleri nemlenmişti. Birliğine şu emri verdi; "Süngü yerine!" ve ardından ekledi:

"Bu süngüler gençlerin bir yerini çizerse onları size yuttururum. Anladınız mı?"

Asker süngüsünü yerine koymaktan sevinç duydu. Verilen emri seve

seve ve aceleyle yerine getirdi. Öğrenciler binbaşıyı omuzları üstüne aldılar. Sonra onu bir cipe bindirdiler, gösteriler arasında ilerlediler.

Hürriyet Gazetesi'nin önünde bayrak istendi. Gazetenin pencerelerinden bayraklar sarkıtıldı. İktidarın gençlik büroları tarafından binbir dalavereyle Vatan Cephesi ocağı haline sokulan Türkiye Milli Talebe Federasyonu yuhalandı. Biraz ilerde yol yine kesilmişti. Öğrenciler polisi yuhalıyor, askere sevgi gösterisi yapıyordu. Gösteriler sürerken gruplar arka sokaklardan Eminönü'ne doğru sızmaya başladılar. Cumhuriyet Gazetesi'nin başyazarı omuzlar üzerine kaldırıldı, Dünya Gazetesi önünde İstiklâl Marşı okundu. Gençler Unkapanı yönünden gelen kafileyle birleştiler. Fakat her iki köprü de açılmıştı. Nümayişçiler sandallara dolmaya başladılar. Ancak bu şekilde karşıya geçmenin olanaksız olduğu görüldü, yine Vilayete dönüldü. Vali kaçmıştı. Bina askerlerle çevriliydi. Gençler "Diktatörler kahrolsun" diye bağırıyordu.

Buradan hep birlikte Emniyet Müdürlüğü'ne gidildi. Emniyet Müdürlüğü'nün kapıları duvar haline gelmişti. Pencerelerden bazan kafalar uzanıp hemen geri çekiliyordu. Bir polisin üst kattan resim çekmek istemesi üzerine yine "Yuh" sesleri yükselmeye başladı. Bunu "katiller katiler, katiller" sesleri izledi. Menderes'in polislerine, Bumin Yamanoğulları'na, Zeki Şahinler'e alabildiğine hakaret ediliyordu. Coşku son hedefini bulmuştu, Zeki Şahin'in bulunduğu Eminönü Emniyet Amirliği taş ve tükürük yağmuruna tutuldu.

Saat 17'yi bulmuştu. Birkaç askeri cip geldi, içinden bir General indi. Öğrencilere yaklaşarak İstanbul ve Ankara'da Sıkıyönetim ilan edildiğini haber verdi ve dağılmalarını istedi.

Gençler, askerlere yine gösterilerde bulunarak yavaş yavaş dağılmaya başlamışlardı ki, polis bunu fırsat bularak tekrar ortaya çıktı. Gruplardan eline geçirebildiğini yakalamaya başladı. Gençlerden dört, beş yüz kadarı Gülhane Parkı'nda sıkıştırıldı. Menderes'in polisleri bunların üzerine atmacalar gibi atladı. Önce gaz bombaları, daha sonra da tabancalarını ateşlediler. Ortada tam bir "vahşet" havası esmeye başladı. Göğüs göğüse savaş veriliyordu. Kızlar saçlarından tutulmuş yerlerde sürükleniyor, bunlara en ağır küfürler savruluyor, gençler ağır cop darbelerine tekmelerle karşı koyuyordu. Kıyasıya bir kavga devam etti. Bu arada sürüklene sürüklene ciplere yerleştirilenler Emniyet Müdürlüğü'ne gönderiliyordu.

Bu sırada içi asker dolu bir GMC yanaştı, içinden bir teğmen indi,

gençler askerlere doğru koştular. Bir polis teğmene yaklaşarak, "Teğmenim, askerlerinle yardım et de şu zorbaları dağıtalım," dedi. Teğmen buna şu karşılığı verdi:

"Zorba onlar değil, sizlersiniz. O elindeki silah ne? "

Öğrenciler yine coşmuştu. Polis şaşkınlık içindeydi. Teğmenin sesi duyuldu, "Sokun silahları yerine, yoksa beyninizi dağıtırım."

Polise artık yavaş yavaş çekilmek düşüyordu. Ama bu çekilme teğmenin birliğiyle oradan uzaklaşmasına kadar sürdü. Sonra yine gaz bombaları patlamaya başladı. Hava yavaş yavaş kararıyor, öğrenciler dağılıyordu.

OLUK GİBİ KAN

28 Nisan akşamı İstanbul'daki Emniyet Müdürlüğü'nün odaları birer öğrenci yurdu halindeyken, Haseki ve Gureba hastaneleri de cephe hastanelerini andırıyordu. Yaralılar gidip geliyor, sedyeler ameliyathanelere yaralı taşıyordu. Ayakta tedavi edilenlerden başka, Hukuk Fakültesi'nin ikinci sınıfından Hüseyin Onur, Tıp Fakültesi'nden Mevlut Kurtoğlu, Hukuk Fakültesi'nden Kenan Özten, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nden Hüseyin Irmak, Hukuk Fakültesi'nden Cengiz Ballıkaya ağır kurşun yarası almışlar, arkadaşları tarafından polisten kaçırılarak hastaneye kaldırılmışlardı. Eczaneler onlara fazla yardım edememiş, durumlarının ciddi olduğunu, mutlaka hastaneye götürülmeleri gerektiğini bildirmişlerdi. Haseki hastanesine getirilenlerden Hüseyin Onur'un sol kasığından oluk gibi kan fışkırıyordu. Kurşun damarı delmişti. Nabız ve tansiyon ölçmek olanaksızdı. Çünkü Hüseyin Onur kanının dörtte üçünü kaybetmişti. Hüseyin Onur, daha sonra sol bacağı kesilerek kurtulabilecekti.

Kenan Özten'in tek ayağı tank paletleri arasında ezilmişti. Bir tank üzerine çıkıp "Hürriyet" diye bağırırken ayağını paletlere kaptırmıştı. Bereket subaylar durumun hemen farkına varmışlar, tankı durdurmuşlardı. Kenan Özten ölümden kurtulmuştu.

Akademiden Hüseyin Irmak ise, Gureba Hastanesi'nde daha ciddi bir durumla karşı karşıyaydı. Turan Emeksiz'in ölüsüyle aynı arabada getirilmişti. Sırtında derin bir kurşun yarası vardı. Bu yaradan oluk bibi kan akıyordu.

Coptan, at tepmesinden yaralananlarsa, yaralarını ayakta tedavi

ettiriyorlardı. Bir bölümü de eczanelere, evlere taşınıyordu.Bir ana baba günü yaşanan hastanelerde yaralı sayısını saptama olanağı yoktu. Bütün doktorlar, asistanlar, hemşireler canla başla çalışıyorlardı.

Turan Emeksiz, o sıralar Gureba Hastanesi'nin buzdolabına kaldırılmıştı. Polis 20 yaşındaki ölüyü orada da rahat bırakmadı. İkinci dahiliye kliniğinin kapısı önüne sessizce yaklaşan bir cenaze arabası cesedi almaya gelmişti. İçinden çıkan sivil polisler klinik şefine isteklerini bildirdiler. Beyaz saçlı kadın profesör doktor Müfide Küley, "Olmaz," dedi. Polisler, "Savcılığın emri var," diye direndiler. "Ölülerin bir an önce ortadan kalkması gerek," dediler. Polisin bu isteğine asistanlarla hemşireler de karşı çıktı ve polisler homurdana homurdana dönüp gittiler. Bunlar sanki yabancı iki devletin çocuklarıydı.

Gureba hastanesinin buzdolabında yatan ölü, Ankara'daki yüksek çevrelerin uykusunu bir kabus gibi kaplamıştı. Bu ölünün kalkması, yok edilmesi gerekliydi yöneticilerin rahat uyuması için.

Ertesi gün sabahtan itibaren İstanbul Savcılığından Gureba Hastanesi'ne telefonlar bağlandı. İhtar, baskı, korkutma yolları denendi. Ama doktorlar dayandılar, Turan Emeksiz'in bembeyaz temiz ölüsünü kara ellere vermediler.

29 NİSAN OLAYLARI

29 Nisan günü Ankara, İktidarın kanunsuz davranışlarına ve zulmüne karşı koyma bakımından olağanüstü günlerinden birini yaşadı. Hukuk Fakültesi'yle Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin zulme karşı haykırışları tarihin derinliklerinde kaybolup gitmeyecekti. O günü yaşayanlar bu olayları kuşaktan kuşağa anlatacak, övünülecek kahramanlık günlerinden biri olduğunu bildireceklerdi.

29 Nisan günü polisin tabancalarından çıkan kurşunlar, gençlerin başından bir tarak gibi geçmiş, bu canavarca tutum ve davranış karşısında Türk gençleri taş ve sopalarla zorbalara karşı koymuştu.

29 Nisan günü saat 8.30'u gösteriyordu. Hukuk Fakültesi öğrencileri, her zamankinden daha kalabalık bir kadroyla ön bahçede toplanmaya başladılar. Aynı anda Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri de aynı bahçeye gelmişlerdi. Bir gün önce alınan karar gereğince, "Hürriyet" istedikleri için İstanbul'da ölen kardeşlerinin manevi huzurunda saygı duruşunda bulunulacak, Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet

ettiği Türk gençlerine karşı tabancayla karşı koyan polis ve onun yöneticileri protesto edilecekti. İstanbul'daki gençler "Hürriyet" dedikleri için can vermişlerdi, bunlar da "Hürriyet" diye ölmeye hazırdılar.

Öğrenciler yavaş yavaş bahçede toplanırken Cebeci Caddesi'nde telsizli ciplerin dolaşmaya başladığı görüldü. Süvari birlikleri Kurtuluş, İçcebeci semtleri arasında yürüyüş yapıyorlardı. Süvari birlikleri uzaklaşınca gençler bir ağızdan "İstiklâl Marşı"nı okumaya başladılar. Bunu üç dakikalık bir saygı duruşu izledi. Çıt yoktu, bütün semt o anda derin bir sessizliğe boğulmuş gibiydi. Saygı duruşunun sona ermesiyle gösteriler başladı. Önce İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar lehine gösteriler yapıldı. Sonra Hukuk Fakültesi Profesörleri konuşmaya başladılar. Profesör İhsan Arsel'in pencerede görünmesi, Profesör Necip Bilge ve Doçent Hicri Fişek'in öğrenciler arasına katılması coşkuyu büsbütün arttırdı. O sırada Profesör Bülent Nuri Esen, Profesörler Kurulu'nun sahanlığına çıkmıştı. Önce alkışlandı, daha sonra aşağıya çağrıldı, omuzlara alınarak bir konuşma yapması istendi. Bir öğrenci, "Böyle günlerde konuşmalısın hoca!" diye bağırdı. Bülent Nuri Esen, iki eliyle öğrencileri yatıştırdıktan sonra, "Konuşacağım," dedi ve konuştu. Bu konuşmadan öğrenciler hiç de hoşnut kalmadılar. Bülent Nuri Esen, Sıkıyönetimin Anayasa hükmü olduğunu söylüyor, bunun yetkilerinden söz ediyordu. Bu arada "çok sevdiği öğrencilerinin dağılması" gerektiğini söyledi. Bu sözler hemen itirazlara yol açtı. Öğrenciler bağırıyordu:

"Hangi Anayasadan söz ediyorsun, hoca?"

Anayasa profesörünün bu öğütleri boşa gidince, koyu renk elbise içinde Ankara Valisi Dilaver Argun'un merdivenleri tırmandığı görüldü. Argun, biraz önce Fakülteye gelmiş ve yeşil Kadillak arabasını yol kenarında bırakarak bahçeye girmişti. Yüzünde çok acı bir gülümseme vardı. Dişlerini göstererek gençlere, "Dağılın!" diye bağırdı ve ekledi, "Dağılın, yoksa fena olur."

Öğrenciler Valiyi görünce daha çok coşmuş, hele bir gözdağıyla karşılaşınca çılgına dönmüşlerdi. Hep bir ağızdan, "Dağılmayacağız!" diye karşılık verdiler. Bunun üzerine Vali'nin ağzından yüz kızartıcı küfürler savruldu: "Şimdi sizin... görürsünüz," dedi. Bu küfürler, bu şehrin valisinin ağzından çıkıyordu.

Öğrenciler yanıt verdiler, "Katiller, katiller. Diktatörler kahrolsun."

Bu sözleri gırtlaklarda düğümlenen "Hür...ri...yet, Hür... ri... yet" sesleri izledi. Tempo gittikçe şiddetlenirken atlı ve coplu polisler bahçeyi sarmaya başladı. Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan da birden ortaya çıkmış, daha sonra Sıkıyönetim Komutanı General Namık Argüç gelmişti.

Argun'la Göktan, aralarında kısa bir konuşma yaptılar, sonra öğrencilere dönerek, "Şimdi gösteririz" gibisinden bakıştılar. Öğrenciler "Katiller" diye tempo tutmaya devam ediyorlardı.

Sıkıyönetim Komutanı, öğrencilerin arasına girdi, "Durun," dedi. "Bir şeyler söyleyeceğim." Öğrenciler, bu kez Ordudan yana bağırınca komutan umutlandı. Orada bulunan bir arabanın üzerine çıktı ilk tümcesi, "Hepiniz evlatlarımsınız," oldu. Bu söz ,"Yaşa, baba!" sesleriyle karşılandı. Ama Argüç, "Dağılmalısınız," deyince yüzler yeniden buruştu. Hele "Kanun"dan söz edince öğrenciler bir anda değişiverdi. "Hangi kanundan söz ediyorsunuz? Memlekette kanun mu var? " diye bağıranlar oldu. Argüç de bir anda değişmişti. "Ateş açtırırım!" diye bağırdı. Bağırmasıyla arabanın üzerinden indirilmesi de bir oldu. Bütün bahçeyi "Yuh" sesleri kapladı. Öğrenciler, şaşkın bir duruma düşen komutana, "Haydi ne duruyorsun, ateş ettirsene!' diyerek göğüslerini açıp ona doğru yürümek istiyordu. Arkasından yine sesler yükseldi, "Menderes istifa... Menderes istifa."

Argüç öfkesinden ne yapacağını şaşırmış, gözüne kestirdiği öğrencileri kovalamaya başlamıştı.

Emniyet Birinci Şube Müdürü Niyazi Bicioğlu ortaya çıktı, "Ben sizin ağabeyinizim, heyecanınızı anlıyorum," diye konuşuyordu. "Aranızdan yetiştim," deyince, öğrencilerden bazıları bağırmaya başladılar, "Heyecanımızı anlıyorsan, ne duruyorsun, istifa et!" dediler. Bicioğlu ellerini havaya kaldırmış, gürültülerin dinmesini bekliyordu. "İstifa edeceğim, benim istifam davanızı sağlayacaksa istifa edeceğim," diyordu.

COPLAMA BAŞLIYOR

Bu sırada General Argüç emir vermiş, süvariler saldırıya geçmişlerdi. Askerler, Fakülte'nin arka kapısına doğru 30 metre kadar ilerleyip durdular. Hukuk öğrenimi yapan subaylar da gençler arasındaydı. Bunlar, süvari birliğinin başında bulunan yüzbaşının

çevresini sardılar, dert yanmaya başladılar. Yüzbaşı, güleryüzlü bir askerdi. Fakültenin arka kapısına sığınan öğrencilerden biri yüzbaşıya sordu: "Bize ne yapacaksınız?" Yüzbaşı, "Benim birliğimden korkmayın," anlamına gelen bir işaret verdi. Başka bir öğrenci polislerden şikayet etti. "Şu coplara baksanıza," dedi. Yüzbaşı gülerek, "Siz de o copları alır onların ağzına sokarsınız," deyince hep birlikte gülüşmeler oldu.

Süvariler, biraz sonra çekilmeye başladılar. Ama bu kez Valinin emriyle atlı polislerle coplu polisler saldırıya geçmişti. Bunlar öğrencilere tekme tokat, yumruk indirmeye başladılar. Atlıların kırbacından kaçan öğrenciler polisin eline düşüyor, onlar da kıyasıya copları öğrencilerin başına indirip kaldırıyordu. Coplama faslı hayli uzun sürdü. Öğrenciler, Fakültenin iç bölümüne çekildiler. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrencileri de kendi fakültelerine doğru çekildiler. Vali, Emniyet Genel Müdürü, Sıkıyönetim Komutanı uzaktan gülerek bu coplama işini izliyor, "Vurun","Yakalayın", "Götürün" diye buyruk veriyorlardı.

Öğrenciler binanın içine çekilmiş, kapıları kapatmışlardı. İçerden "Menderes istifa," sesleri geliyor, "Hürriyet" sesleri gittikçe yükseliyordu. Bu arada, "İsmet Paşa çok yaşa!" sesleri duyuldu. Vali, "Şunlara bak şunlara, hâlâ bağırıyorlar, hem de İsmet Paşa çok yaşa diyerek bağırıyorlar," dedi. Polise yeniden emir verildi: "Girin içeri."

Üniversiteli gençler polisin üniversite bahçesine giremeyeceğini, kanunun bunu yasak ettiğini biliyor, ama vali köpürmüş bağırıyordu:

"Girin içeri."

Kanunsuzluk, kanun okuyan öğrencilerin üzerinde kaba kuvvet tarafından uygulanıyordu. Polisler Fakültenin kapısını, camlarını kırarak içeri girdiler. Öğrenciler binanın giriş holünde barikat kurmuşlardı. Öğrencilerin bir bölümü bu barikatta polisleri oyalayacak, öbürleri de yukarı katlarda savunma önlemleri alacaktı. Polisler bir işgal ordusu hırsıyla barikatların üzerine doğru saldırdılar. Başından, yüzünden, gözünden yaralananlar oldu. Bu yaralananlar birer ikişer polisler tarafından yaka paça yakalanarak ve ana avrat küfür edilerek dışarıda bekleyen polislere teslim ediliyordu.

Ön sırada bulunan öğrencilerin savaşı çok kısa sürdü. Ama bu oyalama sırasında yeni kuvvetler yardıma yetişerek, taşlar ve sopalarla savaşı sürdürdü.Polis, yavaş yavaş orta hole doğru ilerliyordu. Öğrenciler üst kata çıkmış, burada bulunan dolapları, sıraları aşağı doğru

yuvarlamaya başlamıştı. Bir dolap ikinci kattan büyük bir gürültüyle yuvarlanıp elinde tabanca bulunan bir polisi altına aldı. Öteki beş polis, dolabın altında kalan arkadaşlarını dışarı çıkarıp cankurtaran arabasına yatırdılar. Yaralı öğrencilerse karga tulumba dışarı çıkarılıyor, ama "Cankurtaran"a değil, "Cankurtaran" diye adlandırılan hazır kuvvetin gri renkli arabasına tıka basa doldurduluyordu. Bu arabanın içinde de cop uygulaması yapmakla görevli üç polis vardı.

DEKAN TUTUKLANIYOR

Sıkıyönetim Komutanı General Namık Argüç, bu sırada Fakülte Dekanı Prof. Coşkun Üçok'a yaklaştı. "Sizi tutukluyorum," dedi. Profesör, "Hay hay," cevabını verdi. Argüç bununla da kalmadı. Fakültenin bütün öğrencilerini tutukladığını bildirdi. Fakültenin içindeki savaş gittikçe şiddetleniyor, yaralanan çocuklar kıvranarak yerde yatıyordu. Polisin tabanca kullanması öğrencileri sindireceği yerde daha çok coşturmuştu. Fakülte, kat kat, sınıf sınıf, adım adım savunuluyordu. Tıpkı İkinci Dünya savaşı sırasında faşist Alman ordularının Stalingrat'ta Rus askerleriyle çarpışması gibi. Artık profesörler de odalarından çıkıyor, öğrencilerle birlikte savaş veriyorlardı. Özellikle Prof. Necip Bilge, Prof. Süheyip Derbil, Doçent Hicri Fişek, ellerine geçirdikleri sıra kapaklarıyla vuruşuyorlardı. Bu savaş değildi de neydi? Sınıfların sıra kapakları birer silah haline getirilmişti. Polis kuvvetleri durmadan artırılıyordu. Öğrenciler kütüphanede sıkıştırıldı. Kız öğrenciler, kitaplıklardan topladıkları kalın ciltli kitapları erkek arkadaşlarına taşıyor onlar da bir aşağı katta bulunan polislerin üzerine fırlatıyordu. Bir yandan da yangın musluklarını açılmış merdiven başları hortumlarla tutulmuştu. Kitaplıktan çıkarılan kanun kitapları, Anayasa ciltleri, kanun ve Anayasayı çiğneyenlerin kaşarlanmış suratlarına savruluyordu. Tabanca ve copa karşı tahta parçalarıyla, suyla, hukuk kitaplarıyla yapılan bu savaş birkaç saat sürdü.

Daha sonra polis çekildi, geride birçok yaralı öğrenci, kan ve kurşun izleri bırakarak... Yakaladıkları çocukları "ganimet" götürürmüşcesine sürükleyerek çekildi.

Dışardaki gazeteciler, içeride olup bitenlerden habersizdi. Kapalı kapılar arkasında feryatlar yükseliyor, boğuk sesler, "Hürriyet" diye

inilti̇ler duyuluyordu.

Gazeteciler, yakalananları sürükleyerek götürülen öğrencilerin durumunu üzüntüyle izliyorlardı.

Vali Dilaver Argun gazetecileri görmüş, külhanbeyce bir davranışla küfürler savurmuş, "Beleşçiler, haydi toz olun buradan!" diye bağırmıştı. Gazeteciler, bu acımasızca görüntü karşısında dehşete düşmüşlerdi. Hazır kuvvet arabalarına sokulan öğrencilerin adını, soyadını öğrenmek istiyor, daha sonra soyadını söylemeden çocukların ağzının ortasına bir cop iniyordu. Ağız, göz kanlar içinde kalıyordu. Bir polis memuru gazetecilere sokuldu, "defolup gitmelerini" istedi. Biraz sonra polislerin gazetecilerin üzerine yürüdüğü, onları ite kaka Kurtuluş yönüne doğru sürüklemeye başladığı görüldü. Gazeteciler, karakola gittikleri anda burada da ayrı bir vahşetle karşılaştılar. Yaralı olan, yüzü gözü mosmor kesilen, vücudunun çeşitli yerlerinden kanlar akan öğrenciler burada öldüresiye dövülüyorlardı. İçlerinden gelen feryatlar caddelere yayılıyordu.

Foto muhabirlerinin ellerindeki makinalar alınmak istenirken, "Dünya" Gazetesi'nden Selçuk Altan bağırdı, "Durun, onlar gazeteci..."

"Sen kimsin?"

"Ben de gazeteciyim.."

Polislerin gözü dönmüştü. "Ya..." demek o da gazeteciydi. Selçuk Altan'ın kasığına zorlu bir tekme indi. Arkasından sol gözünün yavaş yavaş şişerek kapandığını hissetti. Kendisini hazır kuvvet arabasında buldu. Bu arada başka bir polis ekibi, bir foto muhabirini yakalamış dövüyordu. Muhabirin ağzından kan geliyordu. Bu "Yeni İstanbul" Gazetesi'nin foto muhabiri Muammer Taylak'tı.

"Durun, vurmayın, gözlüğüm!" diye bağırırken, gözündeki gözlük alındı, yere fırlatıldı. Muammer de kendisini hazır kuvvet arabasında buldu. Ağzından burnundan durmadan kan geliyordu. Bu arada hazır kuvvet arabasının şoförü de kendisini "Öğrenci dövmek" zevkinden (?) yoksun bırakmak istemedi. Vites kolunun yanında bulunan copunu aldı, içeri giren çocukları arkaya doğru bir tavuk gibi savururken, kafalarına bir de cop indiriyordu. Araba, gazeteci ve öğrenci yüklü olarak ağır ağır hareket etti. Bir öğrenci polise sordu:

"Bizi ne yapacaksınız?"

"İstersek vurur, istersek götürür atarız."

Bu sözü işiten foto muhabiri Muammer Taylak, birden yerinden

fırladı ve bir hamlede kendisini arabadan aşağı attı. Polisler, öteki avlarıyla meşguldüler. Hiç biri bu olayın farkına varmadı. Taylak, sürüne sürüne uzaklaşarak kendisini kurtarabildi.

KOMŞU ÇOCUKLAR

Karakolda bulunan gençlerin sayısı 85'i bulmuştu. Bunların arasında yalnız öğrenciler, gazeteciler değil, rastlantıyla olay yerinden geçen yurttaşlar da vardı. Bunlar da o coplardan nasiplerini alıp gelmişlerdi. Bir portakal satıcısı, kardeşinin durumunu merak eden bir memur, sivil giymiş bir teğmen de vardı. Hele sivil teğmen en çok dayak diyenler arasındaydı. Polislere karşı geldiği için değil, kendisinin subay olduğunu, ancak inzibatlar tarafından tutuklanabileceğini söylediği için.

Öğleden sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden gelen kurşunlanmış öğrencileri gördükçe, öncekiler dayanamadılar, yedikleri copları unuttular,yeni gelenlere sarılarak sessiz sedasız ağladılar. O sırada odaya giren yaşlı bir polis, yerde kıvranan,kanlar içinde yatan genci görünce gözyaşlarını tutamadı ve ağlamaya başladı. O canavarlar arasında böyle insan olanlar da vardı. Bazı öğrenciler onu avuttular. Akşam olmuştu. Sıkıyönetim yargıçları çocukların bir suçu olmadığını söyleyerek hepsini de salıverdiler.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğrenciler, Hukukçuların başına gelenleri görerek yerlerinde duramıyorlardı. Arka pencerelerden kaçmak isteyen Hukukçuların polis tarafından coplanması karşısında daha fazla seyirci kalamadılar ve polisleri bir anda korkunç bir taş yağmuruna tuttular. Başından, vücudundan yaralanan polisler geri dönerken, ötekiler tabancalarını çekip bu öğrencilerin üzerine yürümeye başladılar. Birinci Şube Müdürü, bu gözü dönmüş canavarları zor tuttu. Öğrenciler, "Arkadaşlarımızı bırakın!" diye bağırıyorlardı. Bağırıp çağırmakla bir sonuç elde edilemeyeceğini görerek savunma için gerekli önlemler alınmaya başlandı.

Polislerin önce, arka bahçeden saldırıya geçecekleri sanılıyordu. Bunun için ilk taş yığınları orada toplandı. Taş taşıyanlar arasında komşu evlerde oturan 14-15 yaşındaki çocuklar da vardı. Çevreden gömleklerine doldurdukları taşlarla koşar adım Fakülteye doğru koşuyorlardı. Taşların kümelenmesi işini kız öğrenciler üstlenmişlerdi.

Bu iş bölümü de kendiliğinden olmuştu. Sonra saldırı hazırlıklarının ön bahçeden başlayacağı anlaşıldı. Öğrenciler arka bahçeyi boşaltarak ön bahçeye geçtiler, oradaki gruplarla birleştiler.

Bir yandan da savunma düzeni binanın içinde geliştiriliyordu. Bütün kapılara, geçit yerlerine barikatlar kurulmuştu. Yurt binasındaki dolaplar bu amaçla kullanılmıştı. Yangın hortumları pencere önlerine doğru uzatıldı. Bunlarla karşı su saldırısı yapılacaktı. Taş kümeleri Fakültenin emektarlarından Hüseyin Ağa ve kız öğrenciler tarafından kömürlükten taşınan linyitlerle birleştirildi. Kantinde bulunan sandalyeler kırıldı, her bacağı bir öğrenciye verildi.

Öğretim üyeleri de bu hazırlıklar içindeydi. Hoca, öğrenci anlaşması hiç bir öğretim kuruluşunda bu denli yoğun olmamıştı. Profesörler, doçentler, asistanlar, sadece öğütlerde bulunmakla kalmıyor, aynı anda yapılan hazırlıklara da katılıyorlardı. Aralarında kenara çekilmiş kimse yoktu. Çıkıp "Yahu çocuklar, bu kadar ileri gitmeyelim," diyen bir öğretim üyesi görülmedi. Tersine, "Daha çabuk çocuklar, şu tarafı da kollayın," diyorlardı.

Dışarıda göğüs göğüse çarpışmaya hazır, kızlı-erkekli gençlerin profesör Bahri Savcı'nın Atatürk'ün gençliğe hitabesini okumasıyla çocukların kanı büsbütün ateşlenmiş oldu. Sinirler iyice gerilmişti.

Bir kız öğrenci, ön bahçe duvarının üzerine çıkarak sesinin olanca gücüyle bağırıyordu:

"Ey Türk gençliği, birinci vazifen, Türk istiklâl ve Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir..."

Atatürk, İstanbul'da olduğu gibi, Ankara'da da Menderes'in polislerine karşı verilecek savaşın "Bayrağı" olarak gençlerin arasına girmişti.

O sırada fakülteye gelen Prof. Tahsin Bekir Balta, birden gençlerin omuzunda görüldü. Balta, büyük bir coşku içindeydi. Şöyle dedi:

"Arkadaşlar, Atatürk Bursa'da gençliğe hitap ederken, ben üniversitede Talebe Birliği Başkanı'ydım. Nutuktan sonra kendisine bir telgraf çektim. 'Türk gençliği izindedir,' dedim. İşte bugün bunu ispat ediyorsunuz."

Bu konuşma üzerine gençler kitaplığa koştular. Atatürk'ün Bursa konuşmasını buldular. Bursa konuşması, sanki Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin o andaki halini dile getiriyordu:

"Türk genci... elle, taşla, sopayla, nesi varsa onunla kendi eserini

koruyacaktır." Bu söylevden sonra İstiklâl Marşı okundu. Gözler nemli, sesler titrekti. Coşkudan hıçkıra hıçkıra ağlayanlar vardı. Bir yandan da Fakülte binasına dalga dalga bayrak çekiliyor, o anda İstanbul'daki ölüler anımsanıyordu.

"BAŞKA BİR AŞK İSTEMEZ"

Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan, Ankara Valisi Dilaver Argun ve Sıkıyönetim Komutanı Namık Argüç'ün direktifleriyle Siyasal Bilgiler Fakültesi dört yandan kuşatıldı. Hazırlık devam ederken öğrenciler içerde bir ağızdan "Mülkiyeliler Marşı"nı okuyordu:

"Başka bir aşk istemez aşkınla çarpar kalbimiz.

"Ey vatan göz yaşların dinsin yetiştik çünkü biz."

Marşı söyleyenlerin karşısına süvari birlikleri yerleştirildi. Harekete hazır bekliyorlardı. Bunların karşısında da kızlı-erkekli öğrenciler çömelmişti; gövdeleriyle okullarını savunacaklardı. Süvarilere yürüyüş emri verilmiş olsa, atların ayakları altında kalıp çiğneneceklerdi ve süvarilere yürüyüş emri verildi. Bu emri gözünü kan bürümüş Sıkıyönetim Komutanı Namık Argüç veriyordu. Ama subaylar bu emri dinlemediler. Atlarını sadece bir iki metre yürüttüler, sonra da geri çekildiler.

Argüç fena halde kızmış, bağırıyordu:

"Niye emrimi dinlemiyorsunuz? "

Bir subay cevap verdi? "

"Atlar kolay kolay adam çiğnemez, ürker."

Bu dikkate değer bir cevaptı. Hayvanın insana yapmayacağını insan kılığındaki yaratıklar yapmak istiyordu.

Argüç çok kızmıştı. Polislere emir verdi. Bu kez Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan işe karıştı. O da polislere emir verdi. Onlar ellerindeki coplarla harekete geçtiler. Karşıdan müthiş bir taş yağmuru başlamıştı. Polisler geri dönmek zorunda kaldılar, korktular ve kaçtılar. Taşlardan kendilerini zor kurtardılar.

Öğrenciler süvari birliklerinin kayıtsızlığı karşısında ordudan yana gösteri yapmaya başladılar. Kız öğrenciler, saatlerden beri atların üzerinde bekleyen süvari birliğine bağlı askerlere içerden su taşıyorlardı.

Asistan Mehmet Selik, bir üsteğmene sordu:

"Bize ateş edecek misiniz? "

"Ne münasebet? Buna imkan var mı? "

Bu sırada CHP'li dört milletvekilinin, kordonu yararak öğrencilerin yanına kadar geldiği görüldü. Amaçları, öğrencileri soğukkanlı olmaya çağırmaktı. Bütün davranışları öğrenciler arasında protestolarla karşılandı. Buna karşın ertesi gün yayınlanan bir bildiride CHP'li milletvekillerinin öğrencileri kışkırttığı ileri sürüldü. CHP'li milletvekillerinin fakülteden ayrılmasından sonra, polisler tekrar harekete geçtiler. Yine korkunç bir taş yağmuruyla durduruldular.

Namık Argüç'ün gözü, o sırada inzibat bölüğüne ilişti. Komutanlarını arada, bulamadı. İnzibatların başında bulunan Yarbay, bir bakkal dükkanına girmiş ve bir daha çıkmamıştı. Hasta olduğunu, daha fazla dayanamayacağını söylüyordu. Argüç, homurdanarak Valiyle konuşmaya başladı. Vali Argün:

"Gördünüz mü? Otoriteniz nasıl sarsıldı paşam. Sadece sizin değil. Devletin otoritesi de sarsıldı. Üç beş çocuğu hâlâ susturamadık!" diyordu.

Argüç, "Ne yapalım?" der gibi baktı ve Valiye şu karşılığı verdi:

"Dağılmalı bunlar, ne pahasına olursa olsun dağılmalı. Yoksa ateş açtırmak zorunda kalacağım."

Valinin gözlerinin içi gülüyordu. Saat 12.40'da Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan, İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik'le ilişki kurdu. Bir plan hazırlandı. Buna göre itfaiye çağrılacak, bu da sonuç vermezse ateş açılacaktı. Ateş sırasındaki panikten yararlanarak polis saldıracak içerdeki öğrencileri yakalayarak dışarı atacaktı.

Saat 12.50'de iki itfaiye arabası hızla geldi ve su sıkmaya başladı. Öğrenciler buna karşı da taş kullandılar. İtfaiyeciler canlarını zor kurtararak geri çekildiler. İtfaiye Müdürü ayağından, bir itfaiye eri de başından yaralanmıştı. İtfaiyeciler kaçarken, öğrenciler arabaları alıyordu. Öğrencilerden, başlarında öğretim üyelerinden Bülent Daver'in bulunduğu bir ekip önce arabayı devirmek istedi, başarı sağlanamadı. Bu sırada arabanın vitesi kurtulmuş ve geri geri gitmeye başlamıştı. Bu durum valiyle komutanı daha da çileden çıkardı. Araba sola kıvrılmış, duvara çarparak durmuştu. Öğrenciler, bu durumu görünce çok sevindiler. Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan, "Haydi artık, planı uygulayalım," dedi. Argüç biraz ilerde beklemekte olan süvari birliği komutanı kurmay binbaşı Vehbi Ersü'ye seslendi:

"Ateş!..."

Binbaşının alnından boncuk boncuk terler dökülüyordu, verilen

emri duymazlıktan geldi. Argüç, çevresine öfke saçarak tekrar bağırdı:

."Ne duruyorsunuz? Haydi, ateş etsenize!"

Bir türlü ateş edilmiyordu. Argüç mosmor olmuştu. Garnizon komutanı General Selahattin Kaptan'ın olay yerinden ayrılmasıyla iş iyice sarpa sardı. Argüç, Binbaşı Vehbi Ersü'yü aradı. Ersü, bir ağacın altına çekilmiş duruyordu. Karşı tarafta Fakültenin bahçesi, balkonları pencereleri kızlı-erkekli gençlerle doluydu. Genç öğretim üyeleri de bunların arasındaydı. Argüç, bu kez askerlerin arasına girdi, "Ateş!" komutunu bizzat verdi. Süvari erleri -sonradan yapılan soruşturmaya göre, bu erlerin çoğu Posof, Göle Çıldır köylerinden gelmedir, Türkçeyi de az bilmektedirler- biraz durakladılar. Ama karşılarında apoletleri bol yıldızlı bir general vardı ve "ateş" diye bağırıyordu. Emir emirdi, yerine getirildi. Silahlar önce havaya doğru yükseldi. Ortalığı madeni bir ses çınlattı. Dilaver Argun, Cemal Göktan ve Namık Argüç dışında, herkesin gözü neredeyse yuvalarından fırlamıştı. Sonra yeni bir buyrukla silahların doğrultusu yavaş yavaş aşağı doğru inmeye başladı. Hatta Argüç, bir erin namlusunu eliyle tutmuş, aşağı doğru indiriyordu. Duvarlara, pencerelere ateş başlamıştı. Çocuklar birden kendilerini arkaya doğru attılar, bahçedekiler tam siper yere yatmıştı. Hepsi de tir tir titriyordu.

Saat 13'ü bulmuştu ve Siyasal Bilgiler Fakültesi taranıyordu. Bu arada bir yarbay, ağlamaklı bir sesle haykırdı:

"Paşam, Paşam, bunlar düşman mı ateş açtırıyorsunuz? Durdurun şu ateşi."

Argüç, şaşkın bakışlarla yarbaya şu karşılığı verdi:

"Ne yapalım? Onlar da bize taş atıyorlar."

Yarbay bu sözler karşısında hayretten donakalmıştı. Mermiler Fakültenin duvarları üzerinde derin izler bırakırken, öte yanda başka bir olay geçiyordu:

Binbaşı Vehbi Ersü, ani bir şok geçirmiş ve yere düşmüştü. Bir deniz yüzbaşısı, Ersü'nün üzerine kapanmış kaldırmaya çalışıyordu. Ersü, bu şok üzerine kaldırıldığı hastanede ancak iki gün sonra kendine gelebildi. "Silah seslerinden başka şey hatırlamıyorum," diyordu.

Vehbi Ersü'nün yere düşerken alnında beliren kan izleri onun vurulduğu kanısını uyandırmıştı. Deniz yüzbaşısı Fahri Ağaoğlu, Namık Argüç'ün yanına koştu. "Paşam ne yaptınız? Binbaşı vuruldu!" diye bağırdı. Olay şehre bir anda yayıldı. Binbaşının intihar ettiği söyleniyordu. Argüç, bu feryatlar karşısında sağa sola koşuyor, ama

ateşin kesilmesi için herhangi bir buyruk vermiyordu. On dakika kadar süren bu yaylım ateş, yer değiştirmek yoluyla bahçeden de sürdürüldü. Bahçede bulunan gençler, kendilerini bin zorlukla, yerde sürüklene sürüklene fakülte binasının içine attılar. İçeridekiler de, kurşunların yıkımını korku ve dehşetle gözlüyorlardı.

Vali Dilaver Argun'la Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan'ın keyiflerine diyecek yoktu. Çok sevinçli görünüyorlardı. Göktan, "Bir avuç p.. için hükümetin otoritesini mi sarsacaktık?" diyordu. Vali ise, Genel Müdürü onaylıyor, "İşte nasılmış, gördünüz mü? Bir tanesi kaldı mı?" diyor, öğrencilere karşı ağza alınmayacak kadar kaba küfürler savurmaya devam ediyordu.

"KIPIRDAMAYIN, YAKARIM"

Vali, biraz ileride şaşkın şaşkın bekleyen polislere birden bağırdı, "Siz ne duruyorsunuz? Haydi içeriye..." Ve polisler tabancalarını çektiler ateş ede ede Fakülteye doğru ilerlediler. Polisler Fakültenin yurt kapısına vardılar. O anda öbür yönlerdeki süvari birlikleri de bahçeye girmiş, diz çökerek silahlarını pencerelere doğru çevirmişlerdi. Pencerelerde ara sıra görülen çocuklardan bazıları göğüslerini açarak, "Biz düşman mıyız? Vurun!" diye bağırıyorlardı. Ama askerler ateşi kesmiş, sadece silahlar fakülteye doğru yönelmişti. Bir binbaşının emriyle mekanizmalar açılıp çıkarıldı. Asker artık ateş etmeyecekti.

Polisin yurt kapısından içeri girişi çok ani oldu. Biraz önce açılan ateşin meydana getirdiği şaşkınlık daha dinmemiş, öğrencilerin büyük bir bölümü sınıflara çekilmişti.

Yurt bölümünün alt katında polislerle öğrenciler arasında çetin, kıyasıya bir vuruşma oldu. Polis sağa sola ateş ederek tam bir yılgı havası yaratmıştı. Bir grup öğrenciyi dağıtmış, koğuşları boşaltarak battaniyelerin altında uzanmış ve korkudan titreyen çocukları katil, idam mahkumu gibi yakalayarak dışarı çıkarmıştı. Revir bölümündeki Yusuf Turalıgil adlı sakat bir öğrencinin koltuk değneği kafasında parçalanarak sürüklenmiş, sokağa fırlatılmıştı.

Buradan bir grup polis orta salona geçti, bir grup da üst kata doğru fırladı. Ateş eden polislere karşı yangın hortumu, kömür ve sıra kapakları kullanılıyordu. Ancak tabancalar bu ilkel savunma araçlarından

üstün çıktı. Vuruşma, basamak basamak koridor koridor sürdü. Öğrenciler her dakika biraz daha geriliyor, tekmeler ve yumruklarla kendilerini savunuyorlardı. Üst kata fırlayan eli tabancalı polislere öğrenciler göğüslerini açıyor, "Vur ulan vur!" diye bağırıyorlardı. Bu durum karşısında, polislerin bazıları ateş etmekten vazgeçtiler. Bir bölümü de öğrencilerin elleri yüzlerine kapatılarak sağlarına sollarına kurşunlar sıkılıyordu. Bunu düşman düşmana yapmazdı. Nitekim Altan Güven adında bir gencin üst dudağından giren bir kurşun çene kemiğini ve dişlerini parçalamış, ortalık kana boyanmıştı. Bir başkasının omuz kemiğine kurşun değmişti. Tülay Demokan adındaki kız öğrencinin sağ kolu kırılmıştı. Bunlar saptanan yaralıların sadece birkaçıydı. Hastaneye kaldırılan gençlerin adları polis tarafından gizli tutulmuştu. Silahlı polis öğrencileri koğuşlara, sınıflara, Dekanın odasına kadar kovaladı. Özellikle kız öğrenciler, Dekanın odasına sığınmışlar, tir tir titriyorlardı. Polis bu odaya da girdi. Hem de ne giriş?

Kapının camı bir tabanca kabzasıyla kırıldıktan sonra içeri bir namlu uzandı. Tabancayı Dekana doğru yönelten polis bağırdı:

"Kıpırdamayın, yakarım!"

İçeride bulunan profesörler, öğrenciler şaşırmışlardı. Prof. Tahsin Bekir Balta, polisin namlusunu aşağı doğru indirmeye çalışırken, Aziz Köklü, " "Ne yapıyorsunuz? " diye bağırdı. "Karşınızda fakültenin Dekanı var."

Polis "Dekan" sözünü ilk kez işitmiş olacak ki, çete reisi sandı. Dekana bakarak, "Daha iyi ya, oymuş işte," dedi. Prof. Fehmi Yavuz, bir cop darbesiyle Dekan olmanın cezasını (?) sineye çekti. Aziz Köklü'nün başına inen copun ikinci inişinde de Dekanın baş parmağını morarttı, tırnağını söktü.

Eskiden babalar çocuklarını okula verirken öğretmene, çocuğunu göstererek, "Eti senin, kemiği benim," derlermiş. Öğretmen Türk toplumunda bu kadar üstün, bu kadar saygın niteliğe sahip bir insan olarak karşılanırmış. Şimdi Menderes'ten ve onun İçişleri Bakanı Gedik'ten aldığı buyrukları hayasızca uygulayan bu insanlar, o babaların çocukları mıydı?

Prof. Fehmi Yavuz birden dışarı fırladı, Namık Argüç'ün yanına yaklaşarak, "Savunma aletleri ellerindeki kitaplar olan öğrencilere karşı ateş açtırdınız. Bizde polis "katliam"a girişti. Hiç olmazsa içerideki polisleri çekin de öğrencileri evlerine gönderelim. Yazıktır, günahtır!" diye bağırdı.

Dilaver Argun cevap verdi:

"Teşvik edenleri yakalayacağız. Sizler de öğrencileri teşvik edenler

arasındasınız."Dekan şaşırmıştı:

'Bizler mi?" dedi ve ekledi: "O halde baş teşvikçi benim. Eğer yakalayacaksanız, sizi odamda bekliyorum."

Bu sırada binbaşı Abdullah Tardu adında bir subay fakülteye girdi. öğrenciler hep birden bağırıyorlardı, "Biz düşman mıyız? Bizi polisten kurtarın." Binbaşı, yurt bölümünde öğrencilerle boğuşan eli tabancalı polislere döndü: "Polis ve polis görevlileri, derhal burayı terk edin."

Polisler önce irkildiler, bir ikisi direnmek istedi. Binbaşı tekrar bağırdı: "Dışarı çıkmazsanız sorumlu olur, sürüm sürüm sürünürsünüz."

Bu sözler üzerine yurt bölümü boşaltıldı. Öteki bölümlerdeki polisler de yavaş yavaş fakülteden ayrılmaya başladılar. Bu arada Sıkıyönetim Yargıçlarından Yarbay Necdet Şehirlioğlu, Albay Mehmet Anafa ve bir yargıç yüzbaşı, Sıkıyönetim Komutanı'na görünmeden içeri girmiş, öğrencileri kurtarmaya çalışıyorlardı.

Dekan, "Her şey düzelecek çocuklar. Şimdi arka taraftaki sınıflara geçerek oturun," dedi. Öğrenciler arka taraftaki sınıflara doğru yürümeye başladılar. Altı saatten beri savaş veriyorlardı. Bitkin ve perişan bir haldeydiler. Çevrede fakülteye komşu olan evlerden öğrencilere peynir, ekmek, su ve sigara gönderiliyordu. Bunları getirenler, gözyaşlarını tutamıyor, ağlıyorlardı. Öğrencilerin hiç biri ağzına bir şey koymadı.

O gün dağılma kararı alındı, ancak bu savaştan vazgeçme demek değildi. Öğrenciler bu uğurda her şeyi göze almışlardı. Ant içerek fakülteden ayrılmaya başladılar. Arkada, bir atış poligonunun duvarlarını andıran Siyasal Bilgiler Fakültesi binası kalmıştı ve kurşun delikleriyle süslenmiş pencerelerden şu yazı sallanıyordu:

"Canımız Millete feda."

MENDERES: "BUGÜN FİİLEN İHTİLAL İÇİNDEYİZ"

Demokrat Parti Meclis Grubu, İstanbul ve Ankara'da meydana gelen olaylar üzerine 29 Nisan 1960 günü olağanüstü bir toplantı yaparak durumu gözden geçirdi. Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu, yaptığı konuşmada İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri'nden Hüseyin Naili Kubalı'nın "Partizan" bir zihniyetle ortaya çıkarak gazetelere demeçler verdiğini, CHP'den yana görünerek iktidar partisine hakaret ettiğini anlattı ve bu nedenle Kubalı'nın Bakanlık emrine alınması için harekete

geçtiğini bildirdi. Bu konuyla ilgili olarak İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne Bakanın imzasıyla yazılan bir yazıda, bu demecin "ilmi tenkit mahiyetini" aştığı ileri sürülmekte ve Profesörün Bakanlık emrine alınması için "mütalaa talebinde" bulunulmaktaydı. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü, Bakanlığın bu yazısına yanıt vermek gereğini bile duymadı. Ülkeyi sarmış olan huzursuzluk yanında bu gibi işlerle uğraşacak kimse yoktu.

Milli Eğitim Bakanı'nın bu konuşmasından sonra, Başbakan Adnan Menderes söz aldı. O gün Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde meydana gelen kargaşalıkların İstanbuldakinin aynı olduğunu belirtti. İstanbul ve Ankara'da başlayan bu eylemlerin yurt düzeyine yayılması için çalışıldığını ileri sürdü ve, "Bunlara bir iki gün daha şahit olacağımızı tahmin ediyorum. Bunlara gittikçe artan bir şiddet ve hızla mukabele etmek vazifemizdir. Bu, uzun zamandan beri hazırlanmış olan bir hareketin neticesidir, tamamen tertiplidir. Üniversite Gençlik kolları diye çeteler teşkil etmişlerdir. Bendeniz bunları müteaddit defalar arzettim. İşin Anayasa'dan, demokrasiden, her şeyden çıktığını, ihtilal iklimine girmiş olduğumuz hakkındaki maruzatımı derhatır buyuracaksınız," dedi.

Ulus ve Dünya Gazete'lerinin süresiz olarak, yalan bir haber yayınlamış oldukları için kapatıldıklarını bildiren Menderes, "yalan havadislerin tahripkar" olduğunu anlattı. Bu çocukların Halk Partililerin çocukları olduklarını, bu nedenle tahrik edildiklerini, bazı profesörlerin de bu eyleme katıldıklarını söyledi. Bu sırada sinirli bir hava içinde konuşmasına devam eden Başbakan, "Bu üniversiteye gireceğiz, temeline gireceğiz!" diye bağırmıştı. "Bugün fiilen ihtilâl içindeyiz. İhtilâlin kendine göre mantığı, icapları vardır," diyordu arkadan da.

Menderes, bu nokta üzerinde ısrarla durarak konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Bu gazeteleri kapatacağız. Bu adamları içeri tıkacağız. Girilmezmiş! Emir verdik, derhal girin dedik. Üniversiteye girmek değil, temelinin altına gireceğiz... Hadiselerin süratle nereden nereye geldiğini gördük. Belki bu akşam, belki yarın akşam bir hususi mahkeme kuracağız... Hepsini suç üstü yakalayarak layık oldukları cezaya çarptırmak için tedbirli ve temkinli hareket etmemize müsaade buyurulmasını rica ederim... Bunun için Tahkikat Komisyonu da ayrıca tedbirler almaktadır. Tahkikat Komisyonu birtakım mebuslara

davetiyeler göndermek suretiyle onları sorguya çekecektir... Şurasını söyleyeyim ki, bu hadiselere halktan iştirak eden yoktur. Halkçılardan iştirak edenler vardır. Tahrik edilmiş talebelerimiz vardır. Dün yakalananların hepsinin ceplerinde Halk Partisi'nin pankartları çıkmıştır. Hareket eğer isyan ise, ihtilal ise, bu Halk Partisi ihtilalidir, Halk Partisi isyanıdır."-Alkışlar-

Menderes'in bu konuşmasını İçişleri Bakanı Namık Gedik'in konuşması izledi. Gedik, İstanbul ve Ankara olaylarının nasıl başlayıp nasıl ilerlediğini anlattı. Üniversite Rektörüyle polis arasında çatışmalar olduğunu, Rektörün gençleri tahrik ettiğini söyledi: "Rektörün bu hadise karşısında üniversitenin içinde bırakılmayarak, bizimle temas etmek üzere Vali tarafından o topluluğun içinden alındığını duydum ve derhal İstanbul Valisi'ne emir vererek, Rektörü Vilayete celbedin, benimle temasa geçirin, emrini verdim. Rektörle görüştüm, kendisi birtakım şikayetlerde bulundu, kaşımdan yaraladılar, gözlüğüm kırıldı, filan..." diyerek konuşmasını sürdürdü. Rektöre, "Sizin başınız yaralanabilir. Benim polisim koma halinde, hastanede yatmaktadır. Ben önce onu düşünmek mecburiyetindeyim," dediğini bildirdi.

En sonra söz alan Ağrı Milletvekili Halis Öztürk, öğrencilere hakaretler savurdu ve, "Halk Partisi, zamanında bir aylık çocuklarımızı süngüden geçirmişti. Bu millet üniversiteye bağlı değildir," dedikten sonra ekledi: "Hükümet bu itlerin dişini söksün. İtoğlu itlerin cezasını versin."

ÇANKAYA'DA 30 NİSAN GECESİ

İstanbul'da, Ankara'da olup bitenler DP üst kademelerinde derin bir üzüntü yaratmış , başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes olduğu halde bütün yönetici kadro ne yapacağını bilmez bir hale gelmişti. Olayların birkaç kişinin kışkırtmasıyla meydana geldiği, özellikle CHP'nin boş durmadığı,Milletvekilleri aracılığıyla üniversitelerde hükümete karşı çeşitli düzenlemelere başvurduğu kanısı bu çevrelere egemen bulunuyordu.

Duruma hukuksal bir nitelik kazandırmak için, Başbakan Adnan Menderes tarafından İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Ali Fuat Başgil Ankara'ya çağrıldı. O günlerde Profesör Hüseyin Naili Kubalı'nın, demeçlerinden dolayı Bakanlık emrine alınması için çaba harcanıyordu.

Bu davranış bütün Üniversite topluluğunda hoş olmayan bir etki yaratmıştı. Bu bakımdan DP yöneticileri kendilerine akıl vermesi ve hukuk açısından yol göstermesi için bula bula Profesör Ali Fuat Başgil'i bulmuşlardı.

Başgil, Ankara'ya geldikten sonra önce Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu'yla uzun bir görüşme yaptı. Bu görüşmede, üzerinde en çok durulan nokta, Hüseyin Naili Kubalı'nın Bakanlık emrine alınması için geçerli ve güçlü bir gerekçe hazırlamaktı.

Prof. Başgil Cumhurbaşkanı Bayar tarafından akşam yemeğine çağrıldı. Sofrada kendisine en seçkin yer ayrılmıştı. DP ileri gelenlerinden ve kabine üyelerinden bazıları da sofrada hazır bulunuyordu.

Profesöre ilk sorulan soru şu olmuştu:

"Tahkikat komisyonu hakkında ne düşünüyorsunuz? "

Ali Fuat Başgil, Tahkikat Komisyonu kuruluşunun Anayasaya aykırı bir yanı bulunmadığını söyledi. "Meclis, özel kişiler hakkında olduğu gibi bir dernek ve bir siyasal parti hakkında da soruşturma yapabilir. Meclis tarafından alınan bu soruşturma kararı, Anayasa'ya da, içtüzüğe de uygundur. Bu nedenle Meclis ve hükümet yasal yoldadır, Anayasa hükümlerine uygun bir biçimde hareket edilmiştir," dedi.

Profesör bunları söyledikten sonra bir "fakat" çekti. Komisyon kuruluşu yasal olmakla birlikte, ona verilen yetkinin yasal olmadığını belirtti. Bu sözler sofrada bulunanların üzerinde bir duş etkisi yaptı. Profesör konuşmasına devam etti. "Tahkikat komisyonuna verilen yetkilerle Anayasa'ya karşı bir tutum ve davranış içine girildiği görülmüştür. Bu konuda çıkarılan yasa, Anayasa'ya aykırıdır."

Bunun üzerine Menderes söze karıştı ve Profesör Başgil'le aralarında şu konuşma geçti;

Menderes- "Yasadaki hangi maddeler Anayasa'ya aykırıdır? "

Başgil- "Yetkilerin birisi değil, birkaçı aykırıdır. Bunlardan Anayasa'ya aykırılığı en bariz olanı, Tahkikat Komisyonuna verilen meclis görüşmelerinin yayınlanmasının yasaklanması hakkındaki yetkidir. Anayasa'ya göre gizlilik kararı verilmedikçe, meclis konuşmaları herkese açıktır. Bu açıklık Anayasa'nın temel ilkelerinden biridir. Meclis görüşmeleri sırasında, vatandaşların salonda hazır bulunmaları veya gazetecilerin not alarak bunu kamu-oyuna bildirmeleriyle açıklık ilkesi yerine getirilmiş olur."

Menderes- "Komisyona tanınmış olan yayın yasağı yetkisi, sadece basın yoluyla yapılan yayına aittir. Görüşmeler aynen tutanağa geçecek,

Resmi Gazetede yayınlanacak, isteyen bu görüşmeleri okumak ve öğrenmek olanağına her zaman sahip olacaktır. Bu nedenle açıklık ilkesi bozulmuş değildir."

Başgil- "Anayasa, bu görüşmelerin açık olmasını ve aynen yayınlanmasını emretmektedir. Aynen yayınlamak hükümete düşen bir görevdir. Resmi Gazetede yayınlamak gibi. Fakat burada söz konusu olan açıklık ilkesidir. Resmi Gazete açıklık organı değildir. Gizlilik kararı verilmedikçe görüşmeler açıktır."

Bu konuşmalar uzun sürdü. Sonunda Cumhurbaşkanı Bayar, söze karışarak dedi ki:"Tahkikat Komisyonunun yetkileri hakkındaki yasa çıkmış ve artık olan olmuştur. Bu gün tutulacak yol ne olmalıdır ?"

Başgil- "Kanımca tutulacak yol, bu yasanın Anayasa'ya aykırı olan maddelerini uygulamamak, sertliği gidermek ve hükümetçe yumuşama politikası izlemektir."

Bayar- "Ben asla bu fikirde değilim. Bence yapılacak iş tenkildir." -herkesin ders alabileceği ceza-.

Başgil- "İyi anlayamadım. Beyefendi. Tenkit mi buyurdunuz? Tenkil mi? "

Bayar- "Ne münasebet efendim? Tenkidin zamanı çoktan geçmiştir. Bu gün şiddet ve tenkil lâzımdır. Bütün bu işler birkaç tahrikçinin işidir. Bunlar şiddetle tenkil edilmelidir."

Başgil- "Affınızı rica ederim. Fakat ben bu fikre katılmıyorum. Durum önemlidir. Ben 28 Nisan olaylarını aynen gördüm. Bu olaylar arasında tanık olduğum biri var ki, şiddete gitmemeyi yalnız bu olay emrediyor."

Menderes- "Nedir tanık olduğunuz olay? "

Başgil- "Saat 11'de üniversite bahçesindeki çatışma şiddetin son hızını bulmuştu. Emniyetçe atlı polise hücum emri verildi. 20-30 atlı polis olanca hızlarıyla öğrencilerin üzerine yürüdü. Gençler polisi taş yağmuruna tuttular, atlar geri çekildi. Bunun üzerine askere emir verildi. Bir bölük süngülü asker, marş marşla öğrencilerin üzerine yürüdü. Gençler bu defa askerlere sevgi gösterisinde bulundu. Bir dakika sonra askerlerle , öğrencilerin kucaklaştıklarını gördüm."

Bu sözler, dinleyenleri daha çok telâşa vermişti. İçlerinde sinirlenenler oldu. Profösörü çağırmakla hiç de iyi bir şey yapmadıklarını düşünür gibi olanlar vardı.

Menderes- "Gelelim sizden öğrenmek istediğimiz noktaya. Bu günkü

bunalımın ortadan kalkması için ne düşünüyorsunuz? "

Başgil- "Bu sorunuzla beni , ağır ve tarihi bir görev karşısında bıraktınız. Ben böyle bir görev karşısında kalacağımı düşünerek, buraya gelmiş, bu görevi yerine getirmeye karar vermiş bulunuyorum. Yalnız müsaade ederseniz bunu yemekten sonra arzedeylm."

SİZ DE Mİ HOCAM?

Biraz sonra yemek bitmiş, ikili görüşmeler başlamıştı. Bayar, Menderes, Koraltan, Başgil elçilerin kabul edildiği salona geçtiler. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun da katıldığı bu toplantıda söze yine Menderes başladı:

Menderes- "Sofradaki konuşmanızda , sizin de bizi kabahatli gördüğünüz kanaatini edindim. Yani siz de mi hocam? "

Başgil- "Üzüntüyle söyleyeyim ki evet. Demokrat iktidar, sayı kuvvetine dayandığını düşünerek, memleketin fikir, kalem ve asker gibi canlı ve aktif güçlerini boş yere kaybetmiştir."

Menderes- " Peki ama memleketin dört bir köşesinde yapılan büyük hizmetlerimizi bir kenara bırakıp,gazetecileri ve üniversiteleri mi kazanmaya çalışmalıydık? "

Başgil- "Beyefendi, bunlar birbirini reddeden şeyler değildir. Siz fikir ve kalem gücünü kazansaydınız, memlekete yaptığınız hizmetleri daha rahat yapardınız. Hemen şunu arzedeyim ki iktidarlar yaptıkları hizmetlere göre değil, düştükleri hatalara göre yargılanır. Çünkü hizmet etmek esas görevleridir.

Menderes- "Peki.Konumuza gelelim. Bu bunalımdan kurtulmak için ne yapmak gerekir? ."

Başgil- "Beyefendiler, kaybedilecek zaman yoktur. Derhal eyleme geçmek ve tedbir almak durumundasınız. Bendeniz,Cumhurbaşkanının demin buyurdukları şiddet ve tenkil yollarından yana değilim. Bir zor karşısında çare ve tedbir bir değil daima birkaçtır.Şiddet ve tenkil en son olarak başvurulacak bir çaredir. Fakat ondan daha önce başka çareler vardır. En son çareyi en başa almakta isabet görmüyorum. Bence bu gün en yerinde tedbir kabinenin derhal istifa etmesidir. Kabine istifa eder ve DP'nin daha yumuşak elemanlarından yeni bir kabine kurulur, buna muhalefetten birkaç bakan alınır. Bu suretle bir "Milli kabine" kurulmuş olur. Bu kabine daha serbest hareket eder. Anayasa'ya aykırı

Tahkikat Komisyonu yasasını tekrar meclise getirir. Bunlar değiştirilir ve yumuşatılır. Kabine içinde muhalefet de bulunacağına göre, gerginlik ortadan kalkar ve ferahlık meydana gelir. Üniversitedeki olayların suçluları ceza görür. Sinirler yatışır."

Bayar- "Böyle bir hareket, korkunun dile gelmesidir. Şiddet ve tenkilden başka çare yoktur."

Menderes- "Eğer durumun bir kabine değişikliğiyle düzeleceğine inansam, bir an tereddüt etmem, kendimi feda ederim. Derhal çekilir ve yerimi başka arkadaşlara bırakırım. Fakat siz bununla durum düzelir, tahriklerin de sonu gelir mi sanıyorsunuz? "

Başgil- "Eğer kabine değişmesinden sonra da durum düzelmezse, o zaman hükümetin şiddet kullanmaya hakkı olur ve umumi efkâr da uygun görür Fakat önce yumuşama yolu varken, şiddet kullanılmasında isabet yoktur."

Menderes- "Bizim tarihimizde bu yolda bir koalisyon kabinesi var mıdır? "

Başgil- "Yoksa da başka memleketlerde daima görülegelen bu demokratik usulü Türkiye'de kurmak şerefini siz taşırsınız."

Bayar- "Başka memleketlerde, bizim bu gün karşılaştığımız durum gibi bir durumla kabine değişmesine bir örnek gösterebilir misiniz? "

Başgil- "Burada, Fransa'da cereyan eden bir olayı söz konusu edeceğim. Fransa'da üniversite öğrencileri, hükümet tarafından yapılan bir atama nedeniyle başkaldırdı. Hükümet, öğrencilerin bu harekete baş vurmalarından dolayı dekanı sorumlu tuttu. Ona ihtarda bulundu. Bunun üzerine dekan istifa etti. Bu defa da gençler bu istifa karşısında mukabil gösterilere baş vurdular. Fakültede camlar kırıldı; sıralar, kürsüler parçalandı. Arkası gelmeyen bu gösteriler daha sonra sokağa da sıçradı. Bu hadiseler üzerine radikal (Herriot) kabinesi istifa etmek zorunda kaldı. İş başına gelen yeni hükümet hatayı düzeltti ve ortalık eski haline döndü."

Fatin Rüştü Zorlu- "Beyefendi şahit olduğu üniversite olaylarının tesiri altında konuşuyorlar. Türkiye Fransa değildir. Bizim hükümet olarak memleketin her yanından haberimiz var. Daha on gün önce İzmit'teydik, Başbakanımızı 200 bin kişi karşıladı. Bunun bir anlamı yok mudur? "

Başgil- "Demokratik ülkelerde halkın hükümet adamlarına karşı sempati göstermesinin anlamı vardır. Ancak buna fazla kıymet verip güvenmemelidir. Çünkü kitle psikolojisi gayet akıcıdır. Bu gün sempati şeklinde ortaya çıkan bu psikoloji, yarın birden antipatiye dönebilir. Halkın

bir gün önce taptığı kimseleri, bir gün sonra çiğnediği tarihte çok görülen gerçeklendendir."

Ali Fuat Başgil, yaşına, başına uygun bir şekilde DP yöneticilerini uyarmak istiyordu. Ama onların bu nitelikteki öğütlerden ders almak yetenekleri kalmamıştı. Sonunda Celâl Bayar söze karıştı ve:

"İstasyonda beni bekliyorlar. Son sözlerimi söylüyor ve tekrar ediyorum: Şiddet yolundan başka izlenecek yol yoktur," dedi ve biraz sonra kalkarak köşkten ayrıldı.

O gece bir kabine toplantısı yapıldı, görüşmeler sabahın 3,30'una kadar sürdü. Bunalımdan kurtulmanın yolları araştırıldı. Bu arada kabinenin istifası konusu da ele alındı. Ama burada Bayar'ın, "Şiddet ve tenkil" sözü hatırlanarak bu işten vazgeçildi.Böylece Adnan Menderes hükümetinin şiddet ve tenkil politikasına devam etmesi kararlaştırıldı.

Menderes, köşkten ayrılırken çok memnun görünüyordu. Eğer istifa etmiş olsaydı, daha o gün radyodan yaptığı konuşmasının hiç bir değeri kalmayacaktı. Menderes, radyoda yaptığı konuşmada, "Bu iş artık burada bitmelidir," diye ihtarda bulunmuş, arkasından bu olup bitenlerin CHP'liler tarafından düzenlendiğini ileri sürmüştü.

Menderes bu şekilde konuşurken, İnönü'nün verdiği cevaplar elden ele dolaşıyor, İstanbul caddelerinde ve sokaklarında yerden biter gibi beliren gençler kol kola girerek ıslıkla bir hürriyet marşı gibi, Gazi Osman Paşa Marşı'nı söylüyorlardı.

30 NİSAN GÜNÜ İSTANBUL

30 Nisan günü, yine ıslıkla yürüyüşe geçen gençler, bu kez Beyoğlu'nda ortaya çıkmış, Taksime'e doğru bir yürüyüşe geçmişlerdi. Kızlı erkekli, kol kola girmiş, Beyoğlu'ndan Taksim'e doğru ilerliyorlardı. En önlerinde Üniversiteli genç kızlar yer almışlardı. Galatasaray Lisesinin önüne geldikleri zaman, askerlerin süngü takmış halde, caddeyi bir baştan bir başa tuttukları görüldü. Süngüler, kol kola girmiş gelen gençlere çevrildi. Gençler yürüdüler. Beş metre, dört metre, üç metre kalıncaya değin yürüdüler. Süngüler hâlâ gençlere çevrik bir halde duruyordu. Bir an kararsızlık geçirildi ve birden gür bir ses yükseldi:

"Kızlar gözlerinizi kapayın, süngülerin üzerine doğru yürüyün." Bu

sesin nereden, kimden geldiği bilinmiyordu. Ancak bir anda kalabalığın tüylerini diken diken etmişti ve öndeki genç kızlar, bir ordunun fedai mangası gibi, süngülerin üzerine doğru gözleri kapalı yürütüldüler. Evet, kızlar gözlerini kapamışlar, en küçük bir kuşku duymadan, süngülerin üstüne kendilerini atmışlardı. Askerler ve komutanlar ağlamaklı haldeydi. Süngüler, kızların bu davranışı karşısında birden çekilmiş ve yol açılmıştı. Kalabalık bu kez, "Olur mu, böyle olur mu?" diye uğuldayarak ve caddeyi bir baştan öbür başa doldurarak ilerliyordu. Marş, bir "ağıt" havasını andırıyor, adımlar bu havaya uygun atılıyordu.

Yürüyüş Taksim'e kadar sürdü. Burada da yollar kesildi, kalabalık yan sokaklara doğru akmaya başladı. Savaş bitmemişti, devam edecekti.

3 mayıstan 5 mayısa kadar meydana gelen olaylar arasında, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'in görevden ayrılışı, devrim hareketinin hazırlanışında önemli bir aşama oldu. Yine bu günlerde Sıkıyönetim Komutanlarının ellerindeki askeri güçlerin artırılması için bazı girişimlerde bulunulduğu öğrenilmişti.

(555 K)
5'İNCİ AYIN 5'İNCİ GÜNÜ SAAT 5'TE KIZILAY'DA

Evet, beşinci ayın beşinci günü saat beşte Kızılay'da, Demokratların bir karşı gösteri düzenleyecekleri haberi duyuldu. O güne kadar hep Demokratlara karşı olanların gösterilerini izliyorduk. Demokratların karşı gösterişi haberi bize hayli ilginç geldi. Acaba ne yapacaklardı? ..Karşıt görüşte olanlarla bunlar arasında bir çatışma olur mu korkusu "555 K"ya özel bir önem veriyordu.

Saat 16'yı geçe yine gruplar belirmeye başladı. Yine Plevne Marşı yeni şekliyle okunmaya başlandı. "Kahrolsun diktatörler"/"Bu dünya size kalır mı?" derken başka bir gruptan "Dağbaşını duman almış" sesleri yükseldi. Bir kalabalık ki, Kızılay'dan Bakanlıklara kadar iğne atılsa yere düşmezdi.

Bu coşku verici gösteriyi bizim gazetenin bürosundan izlerken, birden gözüm kızılay binasının önüne doğru kaydı. Bir de ne göreyim? Binanın tam önünde park yaptığım, borç alıp parasını henüz ödemediğim, Wolkswagen marka küçük otomobilin çevresi kaynıyor. Atlı polisler halkı dağıtmak için atlarını halkın üzerine doğru sürüyor. Bağırıp çağıranların sesi, bir baştan bir başa bütün bulvarı kaplıyordu. "Tamam" dedim, kendi kendime. "Bu kalabalıkta bir de arabaya

çarparlarsa olan bize olacak." Hemen bürodan fırladım, arabayı oradan alarak tenha bir yere götürmek için kalabalık arasında zorla yürümeye başladım.

Ben bürodan dışarıya çıkarken, iki üç resmi otomobilin Zafer Anıtı önünde durduklarını, içinden birkaç kişinin indiğini gördüm. Bunlardan biri Başbakan Adnan Menderes'ti. Birkaç adım attı. İki elini havaya kaldırarak çevresini saran halkı selâmlamak istiyordu. Ama kimsenin hiç mi hiç karşılık vermediğini gördüm. Apartmanların pencerelerinden, yarı bellerine kadar sarkan kadınları da selâmlamak isteyen Menderes, bunlardan da karşılık görmeyince bir tuhaf olmaya başladı. Oysa, o gün onların günüydü. Bir alkış tufanıyla karşılanacağını, omuzlarda taşınacağını sanıyordu. Bu olmadığı gibi, karşı gösteriler başladı.

Saat 17.55'i buluyordu. Atatürk Bulvarı askeri birlikler tarafından tutulmuştu. O sırada Lozan Meydanındaki trafik polisi, düdüğünü çalarak Ulus yönünden gelen açık renkli plakasız spor bir arabaya yol verdi. Trafik polisinin gösterdiği yol Necatibey caddesiydi. Arabada meclisten çıkan Bayar, Koraltan, Menderes bulunuyordu. Bayar'ın arabasını kırmızı plakalı bir başka araba izliyordu. Bu arabada da Namık Gedik ve Atıf Benderlioğlu bulunmaktaydı.

Bayar'ın arabası, Necatibey Caddesine doğru yönelirken, şoför orta bölümdeki camın şiddetle yumruklandığını duydu. Bayar, "Ne diye yolunu değiştiriyorsun? Doğru gitsene," diye bağırdı. Bunun üzerine direksiyon tekrar sola kıvrıldı. Otomobil Atatürk Bulvarına girdi. Bulvar anababa gününü andırıyordu. Gençler polislerle çarpışıyor, "Hürriyet" sesleri iki sıralı apartmanlarda geniş yankılar yapıyordu.

Araba, tam Boğaziçi Pasta Salonunun önünde durdu. Bayar, sağ kapıdan, Menderes sol kapıdan indiler. Menderes, hızlı ve telaşlı adımlarla kaldırımdaki kalabalığın arasına karıştı. Tam bu sırada, DP İl Merkezinden bir alkış sesi duyuldu. Cılız bir iki ses, "Yaşa... Menderes," diye bağırıyordu ki birden ortalığı bir uğultu aldı ve birkaç saniye içinde bu uğultu, "Yuh!" seslerine dönüştü.

Koraltan, arabanın kapısını kapatmış ve sinmişti. Bayar ise, birkaç adım ötede şaşkın bir halde çevresine bakıyordu. Bu sırada 55-60 yaşlarında gözlüklü bir adamın "Yuh!.." çekerek Bayar'a doğru yaklaştığı görüldü. O kadar yaklaştı ki, iki gözlüklü adam bir ara burun buruna gelir gibi oldular. Ama polisler, gözlüklü adamın

kollarına yapışarak, onu oradan uzaklaştırdılar.

Bayar çok şaşırmıştı, yanında duran özel kalem müdürüne sordu: "Kimi yuhalıyor bu adam? "

Özel Kalem Müdürü cevap verdi. "Yuhalıyanları yuhalıyormuş. Öyle söylüyorlar."

Bayar üzülmüştü. "Yuhalıyanları yuhalıyormuş. Öyle ise bulun zavallıyı, incittik adamcağızı," dedi.

Öte yandan Menderes, çevresini saran polisler ortasında yol almak istiyordu. "Menderes istifa," sesleri ortalığı çınlatmaya, bunu "Yuh," sesleri izlemeye başlamıştı.

Menderes, "Ne istiyorsunuz? Ne bağırıyorsunuz? " diye soruyor, buna karşılık "İstifa," sesleri yükseliyor; "Hürriyet istiyoruz," deniliyordu.

Menderes'in kan beynine sıçramıştı. "Öyleyse öldürün beni, " diye bağırdı. Kalabalıktan bir ses yükseldi:

"Biz katil değiliz."

Menderes, bu sese doğru hamle yapmak istedi. Çevresindeki polisler kendisini zor tuttular.

Menderes'i çevreleyen gençler "Yuh" sesleriyle onu itip kakmaya başladılar. Menderes neye uğradığını şaşırmış, rengi bembeyaz olmuş, kimin üzerine yürüyeceğini, kimi tutuklatmak için yanındaki polislere buyruk vereceğini bilemez bir hale gelmişti.

Yanında bulunan İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik, 28. Tümen Komutanı, Vali, Ankara Emniyet Müdürü, Menderes'in etrafını sarmış, ona daha büyük bir zarar gelmesinden korkuyorlardı. Bu sırada öbür otomobillerde bulunan Celal Bayar'la Refik Koraltan, kendilerine karşı olan havayı görerek hemen olay yerinden uzaklaşmışlardı.

Gençler bir anda Menderes'in etrafını sararak "İs...ti...fa..." "İs...ti...fa..." diye bağırmaya ve karşı gösteri yapmaya başladılar. Buna halkın da karıştığı görülüyordu. Menderes, üzerine doğru yürümek isteyen öğrenciler hakkında polislere bir şeyler söylüyor, "Tutun şunu, yakalayın bunu," diyerek, onların taşkınlıklarına küfürle karşılık veriyordu.

Bu durumu görünce, daha hızlı adımlarla otomobile yaklaşmak istedim. Ben bürodan Kızılay'ın önüne gelinceye kadar, Menderes de Kızılay'ın önüne geldi. Atlı polisler önümü tamamen kesmişlerdi. Sonunda zar zor yaklaştım, arabaya bindim. Motoru çalıştırarak hemen

oradan uzaklaşmak istiyordum. Tam bu sırada 28'inci Tümen Komutanı'nın bana "Dur" diye işaret ettiğini gördüm. Menderes arabaya iyice yaklaşmıştı. Polisler onu arabaya bindirerek kalabalıktan uzaklaştırmak istiyorlardı. Kapıyı açtım. Menderes ayağını arabaya doğru attı, bir eliyle de tavanı içerden tutarak bağırıyordu. Öbür eliyle otomobilin tavanına bir yumruk vurarak, "Bana mı yuh ulan," diye haykırdı. Öğrencilerden bazıları da,

"Sana yuh!.." diye karşılık verdiler.

Arabayı geri vitese taktım, fakat gerilemek olanak dışıydı. Otomobilin kapısı hâlâ açık duruyor, Menderes her tavanı yumrukladıkça ben, "Eyvah otomobile bir şeyler oluyor," diye meraklanıyordum. Polisler arka tarafta biraz yer açtılar, ben de geriledikten sonra kalktım. Kapı kapanmış, hareket etmiştik. Birden gözüm ona doğru kaydı ve kendimi tutamayarak, "Beyefendi, sizin ne işiniz var burada? Size otomobilden burada inmeyi, bu kalabalığa karışmayı kim söyledi? " diye sordum. Menderes, bu sözlerimi işitmemiş gibiydi. Beti, benzi sapsarı kesilmişti. Heyecanından zangır zangır titriyordu.

Otomobil bu büyük kalabalığı yararak zorla ilerliyordu. Ben bir kaza yapacağım diye direksiyona sıkıca sarılmıştım. Menderes gençlere, "Anasını avradını..." diye küfürler savuruyordu. Yakası açılmış kravatı kaymıştı. Ağzından köpükler saçılıyordu. Onun bu halini hiç bir zaman unutmayacağım.

Otomobil, Amerikan Haberler Merkezinin önüne gelmişti ki, birden nereye gideceğimiz hatırıma geldi. 'Sizi nereye götüreyim, evinize mi, makamınıza mı,yoksa başka bir yere mi? "diye sordum. O bir anda kendine gelir gibi oldu.

"Karakuş, sen beni burada bırak, "dedi. Kaçmış veya kaçırılmış gibi görünmek istemiyordu. Kavgada kararlıydı. Yine binbir zorlukla direksiyonu sola kırarak geri döndüm. Bu dönüş o kadar zor oldu ki terliyordum. O zamanki postane, şimdiki halıcı dükkânının önüne gelince, "Dur!" dedi ve kapıyı açarak, arabadan indi. Karşısına rasgele çıkan bir gencin yakasına yapışarak, "Benden ne istiyorsunuz? " diye sordu. Geçmiş gün tahminen otuz yaşında olan genç, "Hiç, sadece istifa et yeter," dedi. Menderes bu yanıt karşısında çok sinirlenmiş olacak ki, 'Yakalayın bu adamı, götürün," diye bağırdı. O anda İçişleri Bakanı ve güvenlik görevlileri yine Menderes'in çevresini aldılar. Ben geri geri giderek, Amerikan Haberler Merkezi'nin önünde park ettim. Sağ kapı zorlanmıştı, kapanmıyordu. "Bu kadarına

şüldür " diyerek büroya doğru yürüdüm.

Sonradan öğrendiğime göre, İçişleri Bakanı siyah renkli bir araba bularak Menderes'i oradan uzaklaştırmış.

Ertesi gün bütün dünya radyo ve gazeteleri Menderes'in Volkswagen marka otomobille bir gazeteci tarafından kaçırıldığını yazıyordu.

"SEN ÇILGIN MISIN? "

Sonradan öğrendiğime göre Menderes arabadan indikten sonra biraz ileride bekleyen bir otomobile yaklaştırılmıştı. Bayar ve Koraltan bu arabada bulunuyorlardı. Şoför gaza basarken Bayar, Menderes'e döndü:

"Sen çılgın mısın? Neden ortalığa çıkıyorsun? " dedi. Koraltan'ın rengi kireç gibi olmuştu. Araba Başbakanlığa doğru ilerlerken, arkadan, "Yuh!" "Menderes İstifa!" sesleri uğuldayıp duruyordu.

Bu arada yuhalanan bir kişi daha vardı. O da Namık Gedik'ti. Otomobilden inmek ve kavga etmek istedi. Belinden yapışan polisler onu zorla tuttular. Oradaki gençler, "Hele bir çık, görürsün gününü," der gibi ona bakıyorlardı.

555 K parolasıyla başlayan gösteriler devam ederken, Adnan Menderes Başbakanlığa gitmiş, odasında Celal Bayar'la konuşuyordu. Özel kalem odasında iki kişi daha vardı. Biri Özel Kalem Müdürü Ercüment Yavuzalp, öbürü Ekonomik İşler Danışmanı Memduh Yaşa...

Bir süre sonra kapı açıldı, gözleri bir noktaya dikilmiş halde Celal Bayar çıktı. Odadakiler ayağa kalktılar. Kendisini uğurlayanları bir hayli arkada bırakarak yürüdü. Birden durdu ve yüksek sesle, "İçişleri Bakanı!" diye bağırdı. Namık Gedik, adamlarını hızlaştırarak ona yaklaştı.

"Buyurun efendim? "

"Hâlâ gürültü devam ediyor mu? "

"Kenar sokaklarda biraz bağırmalar var efendim."

"Derhal hoparlörlerle ilân edeceksiniz. Bizden olanlar ayrılsın, diyeceksiniz. Olmayanlara tereddütsüz ateş açacaksınız, anlaşıldı mı? "

"Başüstüne efedim."

Bayar bunları söyledikten sonra, aynı dalgınlık içinde çıkıp gitti. Odada bulunanların gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Namık Gedik, bu

buyruğu yerine getirmek üzere oradan ayrıldı. Telsizler çalışıyor, Kızılay'da gösterilerin son bulmak üzere olduğu konusunda haberler geliyordu. Allahtan, Bayar'ın gençlere karşı duyduğu korkunç kin ve nefretin sonucu olan emrin uygulanmasına gerek kalmamıştı. Saat 20'ye doğru meydan boşalırken, Selanik caddesinde başka bir olay başlıyordu.

ÇAPULCULAR

Caddedeki iki katlı binasının penceresinden sarkan bir kadın, gençlere, "Tuh size, tuh size, ne bağırıyorsunuz? Menderes gidecek de siz mi geleceksiniz? Çapulcular..." diye haykırıyordu.

Sonra kendini uyaranlara dönüyor, "Ne susacakmışım? Duysunlar. Hiç kimseden korkmuyorum, korkmuyorum," diyordu.

Ağzında sakız, bu şekilde bağıran kadın içeriye dönüp telefona sarılıyor, 23 758 numaralı telefonu çeviriyor:

"Enişteciğim, enişteciğim, hiç biri burada değil. Üç beş çapulcu toplanmış bağırıyor," diyordu.

Ağzı sakızlı kadın Hilal Ülman'dı, Bursa Milletvekiliydi. Enişteciğim dediği kişi de Kayseri Milletvekili Kamil Gündeş'ti. Hilal Ülman, eniştesini böyle avuttuktan sonra bir başka telefon numarasını çevirdi. Tahkikat Komisyonu Başkanı Hamdi Sancar, Ülman'ın çok yakın, arkadaşlarından biriydi, onu arıyordu.

"Hamdi beyciğim, Hamdi beyciğim," dedi. "Önemli değil, önemli değil, ama bunları önlemek lazım, yakalatmak lazım."

Daha sonra, sinirli sinirli ağzındaki sakızı çiğnemeye devam etti.

O gece İçişleri Bakanı bir bildiri yayınladı. Bildiride olayın, sayıları çok sınırlı gençlerle işsiz güçsüz çapulcuların eseri olduğu bildiriliyordu. Sayın halkın gösterdiği "olumlu" davranıştan dolayı ayrıca teşekkür ediliyordu. Oysa o dakikalarda sokağa çıkma yasağı konmuş, herkes evine çekilmişti.

HARBİYELİLERİN YÜRÜYÜŞÜ

Mayıs ayının 21. cumartesi günü saat 15 sıralarında, Kızılay Meydanı'nda sekiz on kişilik kafileler halinde Harp Okulu öğrencilerinin dolaşmakta olduğu görüldü. Birbirini tanıyan kimseler soruyorlardı:

"Ne o yahu, hayrola, ne hal böyle? "

Öbürü yanıt veriyordu:

"Biraz bekle, göreceksin."

Herkesi bir meraktır aldı gitti. Derken Bakanlıklardan büyük bir kalabalığın Kızılay'a doğru gelmekte oldukları görüldü. Sessiz bir yürüyüştü bu. Çevrede Menderes'in polislerinden hiç biri görünmüyordu. Demek ki onlar kokuyu daha önce almış, kaçacak bir delik bulmuşlardı. Kalabalık meydana doğru yaklaşırken halktaki coşku büsbütün arttı. Sayıları binin üzerindeki Harp Okulu öğrencileri, aralarında yüksek rütbeli subaylar ve bir de general olduğu halde geldiler. Gözleri hep ileride, hiç konuşmuyorlardı. Halk da onlara uydu. Meydanı bir sessizliktir aldı. Harbiyelileri binlerce öğrenci, memur, esnaf izliyordu. Harbiyelilerin bu sessiz yürüyüşünü, binaların balkonundan yarı bellerine kadar sarkan halk büyük bir merakla izliyordu.

Harbiyeliler Zafer Anıtı önünde durdukları anda, onları izleyenler, meydanı tıka basa doldurmuşlardı. Bir anda İstiklâl Marşını okumaya başladılar. Yaşaran gözlerle genç kızlar, ihtiyarlar da onlarla birlikte İstiklâl Marşını söylemeye başladılar. Bütün topluluk gırtlağını paralarcasına bağırıyordu:

"Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklal."

İstiklal Marşı'nın okunmasından sonra, Harbiyeliler tekrar geldikleri yola doğru yöneldiler. Aralarında bulunan -sonradan adını öğrendiğimiz- General Burhaneddin Uluç bir cipin üzerine atladı. Çevresini saran Harbiyeliler yine hep bir ağızdan "Dağ başını duman almış" marşını okumaya başladılar. Hem okuyor, hem yürüyorlardı.

O anda cip üzerindeki generale baktım. Bir davaya inanmanın, bu dava uğruna her türlü özveride bulunmaya hazır olmanın mutluluğu gözlerinden okunuyor gibiydi. Yine sonradan öğrendik ki, bu general, 27 Mayıs günü, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı Çankaya köşkünden alarak Harbiye'ye getirecekti. Cip ağır ağır ilerliyor, geniş caddeleri, yan sokakları baştan başa dolduran geniş halk yığınları Harbiyelileri içten gelen bir sevgiyle, coşkuyla alkışlıyordu. Biraz önce o balkonlardan sarkıp da sessiz sedasız Harbiyelileri izleyen kadınlar, bu kez ellerindeki bayrakları sallıyor, edindikleri çiçekleri onlara doğru atıyordu.

O an, düzeni korumakla görevli bindirilmiş Jandarma birliklerinin Harbiyeliler geçerken çivi gibi çakılmışcasına selâm durmaları görülecek şeydi. Harbiyeliler, Milli Savunma Bakanlığına doğru yöneldiler. Caddenin başında kendilerini bekleyen kamyonlara binerek meydandan

yavaş yavaş ayrılmaya başladılar. Kamyona atlayanlar başlarından şapkalarını çıkarıyor, elleriyle meydanı dolduran halkı selamlıyordu.

Harbiyeliler uzaklaştıktan sonra, gösteri sırası Menderes'in polislerine gelmişti. Yan sokaklarda büyük bir sabırsızlık içinde Harbiyelilerin gitmesini bekleyen polisler, örneği hiç bir zaman görülmeyecek olan bir şiddetle saldırdılar. Cipler halkın üzerine doğru sürülüyor, coplar halkın sırtında patlıyor göz yaşartıcı bombalar meydanı sarsıyordu. Bir kıyamettir kopmuştu. Taraflar birbirlerine kıyasıya saldırıyor, kafa mı gelir, göz mü gelir, coplar havada uçuşuyordu. Halk bir yan sokağa dalıyor, öbür yan sokaktan zinde kuvvetlerle yeniden mücadeleye giriyordu. Beli tabancalı, sivil giyinmiş, subay oldukları söylenen kişiler gençleri koruyorlardı.

Bu savaşım bir buçuk saat kadar sürdü. O zamanki Sıkıyönetim yetkilileriyle Menderes'in polisleri zaferi kazanmış, düşman (?) kuvvetlerini püskürtmüşlerdi. Zaten akşam olmuş, hava kararmış, polislerin köşe tutmalarına gerek de kalmamıştı. O gece Ankaralılar evlerine kapandılar, şehre bir ölüm sessizliği egemen oldu.

Harbiyelilerin yürüyüşü dudak bükerek geçiştirilecek bir olay değildi. Bu olayın geniş yankılar uyandıracağı, kamuoyunu etkisi altına alacağı bir gerçekti. Bu olaydan sonra her an ulusal bilincin eyleme geçerek yönetime egemen olması, bu gidişe artık "dur" demesi bekleniyordu.

Kızılay olaylarında polisin bu kadar acımasız davranışına Çankaya'dan verilen bir buyruğun neden olduğu yolunda çeşitli söylentiler dolaşmaya başladı. Bu söylentilere göre, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın, İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik'e buyruk vererek, "Megafonla halkı uyarın. Bizden olanlar arkamıza geçsin, geçmeyenlerin üzerine ateş edin," şeklinde sözler söylediği haberleri dolaştı. Bu haberi duyanlar, DP iktidarının artık sonunun geldiğini söylemekteydiler.

Harbiyelilerin yürüyüşü Çankay'nın keyfini gerçekten çok kaçırmıştı. Bakanların, bazı DP'li milletvekillerinin bir gece yattıkları yerde ertesi gün yatmadıkları söyleniyordu. Artık gösteri yapanları, Menderes'in dediği gibi, "Ağzı süt kokan bir avuç genç" diye nitelendirmeye de olanak yoktu. Bu "Hürriyet" seslerine "Gözlerini ihtiras bürümüş partizanların sesi"de denilemezdi. Denilemezdi ama Menderes, bu sözleriyle ulusu değil, kendini aldatıyordu.

İSTİFA ETSEYDİ

Kızılay olayları bütün ülkede günlerce üzerinde durulan konu oldu. DP çevreleri 5 Mayıs gününün büyük bir başarı olacağını düşünmüşler, kendilerini ona göre hazırlamışlardı. Olayların meydana geldiği sırada Çankaya'yla telefon bağlantısı yapılıyor, Cumhurbaşkanı, "Bizimkiler nerede?" diye soruyordu. Kızılay'da onlardan kimse yoktu. Öğrenciler, gençler ve geniş bir halk topluluğu toptan DP'ye karşı olduklarını göstermişlerdi.

Buna karşılık iktidar, şiddet önlemlerini kurtuluş yolu olarak görüyor, Sıkıyönetim Komutanları her gün yayınladıkları bildirilerle, özgürlükleri daha da kısıtlayıcı kararlar alma yoluna gidiyorlar, ancak "Zaruri ve acil ihtiyaçlar" karşısında taksi çağrılabileceğini ilan ediyorlardı.

Anadolu Ajansı, Kızılay olayları dolayısıyla yayınladığı bültende "parola ile planlı olarak" kızılay meydanında çoğunluğu öğrenci olan birkaç yüz kişilik bir topluluk tarafından gösteriler düzenlendiğini, bu işin bir odaktan yönetildiğini ileri sürmekte, göstericilerin taktik olarak marşlar söylemeyi, halk arasına dağılarak yürüyüşe geçmeyi gelenek haline getirdiklerini belirtilmekteydi. Aynı bültende, halkın Cumhurbaşkanına, Millet Meclisi Başkanına ve Başbakan'a bağlılık ve sevgi gösterilerinde bulunduğu da ileri sürülmekteydi.

Kanunsuz ve düzen bozucu davranışlarda bulunanlar hakkında kovuşturma yapıldığı ileri sürülen bu haberlerde, Kızılay, Sıhhiye arasındaki durakların yerlerinin "görülen lüzum üzerine" değiştirildiği de anlatılmaktaydı. Bunun gibi İstanbul'da Taksim'de dolmuş durakları kaldırılmış, Dolapdere yolunda araba park etmek yasaklanmıştı.

Bu arada başka garip bir olayla daha karşılaşıldı. Kızılay'daki olayları "gösteri" olarak nitelendirdiği için DP'nin yayın organı Zafer Gazetesi bir hafta süreyle kapatıldı.

Bu olaylardan sonra Menderes, kamuoyunda yeniden saygınlık kazanma sevdasına düştü. 15 Mayıs günü, Ordu gemisiyle İzmir'e gitti. DP kuruluşları büyük bir karşılama töreni düzenlediler. Komşu il ve ilçelerden toplanan on binlerce halk, parasız otobüs, dolmuş ve kamyonlarla İzmir'e taşındı. Ordu vapuru İzmir'e altı mil uzaklıktaki Yenikale açıklarında Gemlik muhribi tarafından karşılandı. Başbakan'ı taşıyan Ordu'nun çevresi irili ufaklı birçok gemi, kayık ve sandalla

dolup taştı. Halkın eline sıkıştırılan pankartlarda "Menderes, Allah seni bu memlekete bağışlasın", "Sen sadece DP'nin değil, koskoca bir milletin babasısın", "Hayata ruh, işçiye Menderes mana verir", "Daima bu milletin sevgilisi olarak kalacaksın" gibi sözler yazılıydı. Davullar vuruluyor, zeybekler kayıklarda oyun oynuyorlardı. İzmir sanki yeni bir kurtuluş gününü kutluyordu. Menderes böylece kendi kendini aldatmaktaydı.

Menderes, askeri bandoların çaldığı marşlar arasında kıyıya çıktı. İskeleden Atatürk heykeline kadar binbir zorluk içinde ilerleyebildi. Halk, askeri koruma ekiplerini zorlayarak, Menderes'i görmeye çalışıyordu. Yaptığı konuşmada Menderes:

"Başvekil ne istifa etmiştir, ne de istifa etmeyi düşünmektedir," dedi. Bu sözleriyle hem kendisine, hem de ülkeye büyük kötülük ettiğinin farkında bile değildi. O günlerde istifa etmiş olsaydı, ülkeyi bunalımlı günler beklemeyecekti. Sonraları söylendiğine göre, Menderes, o günlerde istifa etmeyi de düşünmüş, ama Cumhurbaşkanı, "Birlikte geldik, birlikte gideriz , çay geçilirken at değiştirilmez," diyerek, Menderes'in bu isteğini kabul etmek istememişti.

Menderes İzmir'de ertesi gün yaptığı başka bir konuşmada, yine Kızılay olaylarına değinerek, "İhtirastan gözleri kararmış politikacılardan, bunların ortaya saldığı masum bazı öğrencilerden" söz etmekteydi.

Kızılay olaylarında şahsına karşı en küçük bir saldırının olmadığını aynı konuşmasında ileri süren Menderes, o güne kadar yalnız bir öğrencinin öldürüldüğünü belirtiyor, bunun da polis kurşunuyla değil, "nereden geldiği bilinmeyen", "duvardan sekip sonra öğrenciye çarpan bir kurşunla" olduğunu ileri sürüyordu.

Menderes, konuşmasını şöyle sürdürüyordu:

"Şimdi gelelim, normal mahkeme mevcut olduğu halde Mecliste bir Tahkikat Komisyonu kurulmasının ayaklanmaya sebep olduğu safsatasına. Bununla kanunlarımız ihlal ediliyor, Anayasa çiğneniyormuş. Baştan aşağı yalan. Meclis Tahkikat Komisyonu, Meclisin bir meseleyi doğrudan doğruya öğrenmesi için kurulmuştur. Anayasa'nın, İçtüzük'ün emri budur. Sözde bu komisyona mahkeme yetkisi verilmiş, yalan."

Menderes'in "yalan" demesiyle sorun ortadan kalkmış olmuyordu. Mahkemelerin yetkisine giren kararlar bu Komisyon'a tanınmıştı. Bir kimse hakkında kovuşturma yapmak, tutuklama kararı vermek, gazeteleri kapatmak, yayınlara yasak koymak -yani sansür- komisyonun alacağı kararlar arasındaydı. "Anayasa'yı ihlâl" daha nasıl olacaktı?

Menderes, İzmir'den sonra Bergama ve Manisa'da da konuştu. "Dünün diktatörleri şimdi karşımıza çıkmışlar, sanki memlekette hürriyet yokmuş gibi, hürriyet isteriz diye bağırıyorlar. Bu bağıranlar, tekrar ediyorum, dünün diktatörleridir, seçim hırsızıdırlar. Şimdi bunlar, bir avuç öğrenciyi sokağa salıyor, Hürriyet, Hürriyet diye bağırtıyorlar.

"Üniversite muhtariyetinden söz ederler. Bazı üniversite hocaları hürriyetsizlikten, kanunsuzluktan dem vururlar. Her biri bir hürriyet kahramanı kesilir. Bunlar 1950'den önceki yıllarda çoluk çocuk muydular? O tarihlerde bunların hangisi Anayasa'dan, Hürriyet'ten söz edebilirdi? Bir defa hürriyeti, üniversitenin içinde, kendi aralarında yok etmişlerdir. Geçip mevkilerini almışlar, doçentlere, asistanlara söz hakkı dahi tanımamışlardır."

Menderes'in dilinde üniversite hocaları "Kara cübbeliler"di. Bir avukatın o günlerde NATO binasının önünde cübbesini çıkararak ortaya koyması olayına değinerek, "Bu milli jurnalcılıktır," diyordu. "Yabancıların önünde milli münafıklıktır," diyordu.

Tam o günlerde Hindistan Başbakanı Pandit Nehru Ankara'ya geldi. Ankara halkı Nehru'yu büyük bir coşkuyla karşılarken, üniversiteli gençler, halkın arasına karışıyor, "Bu adamın adı Hürriyet'tir. Haydi buradan geçerken hep bir ağızdan, yaşasın Hürriyet, diye bağıralım," diyor, bağırıyor ve bağırtıyorlardı. Bu bağırışlar Demokratları kahretmeye yeterliydi.

Sıkıyönetim Komutanları, özgürlüğü kısıtlayıcı yeni kararlar aldılar. Ankara'da gece sokağa çıkma yasağının süresi uzatıldığı gibi, "muhaberat üzerine sansür" koydu.

Başbakan'ın o günlerde Yunanistan'a yapacağı geziyi ertelediği haber verildi.

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ YÖNETİME EL KOYUYOR

Sonunda olan oldu, Türk Silâhlı Kuvvetleri, 27 Mayıs 1960 günü saat üçten başlayarak yönetime el koydu. Saat 4.30'dan sonra da Türkiye radyoları, aralıklarla İstiklâl Marşını çalarak şu haberi yayınlamaya başladı:

"Büyük Türk Milleti, Silahlı Kuvvetlerimiz, bütün yurtta 27 Mayıs günü saat üçten itibaren idareye el koymuş bulunmaktadır. Bütün vatandaşlarımız ve emniyet kuvvetlerimiz, Silahlı Kuvvetlerle yakın

işbirliği kurarak bu harekatı hiç bir can kaybı olmadan başarmıştı. İstanbul'da ikinci bir tebliğe kadar, Silahlı Kuvvetler mensupları hariç, sokağa çıkma yasağı konmuştur. Vatandaşlarımızın Silahlı Kuvvetlerin vazifelerini kolaylaştırmasını ve milletçe ümit edilen demokratik rejimin teessüs etmesine yardımcı olmasını rica ederiz."

Harekâtın başladığını görenler, işitenler derhal radyolarının başına koştular. Telefonlarla birbirini arayanlar radyolarını açmalarını, biraz sonra yayınlanacak bildiriyi dinlemelerini salık verdiler. Meydanlar, caddeler bomboş, köşe başlarını Harbiyeli öğrenciler tutmuş, kimsenin sokağa çıkmasına müsaade edilmiyor, telefonlar harıl harıl çalışıyordu. Hemen herkes radyolardan aldığı haberleri tekrarlıyordu. Başka hiç bir haber kaynağı kalmamıştı.

Saat 4.30'da beklenen bildiri yayınlandı. Radyoda, kalın sesli biri -daha sonra Alparslan Türkeş olduğunu öğrendik- halka şöyle sesleniyordu:

"Sevgili vatandaşlar,

Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekata Silahlı Kuvvetlerimiz, partileri, içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler-üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda âdil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır.

Bu teşebbüs, hiç bir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiz hiç kimse hakkında şahsiyete müteallik tecavüzkar bir fiile müsaade etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri, ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin Türk Silahlı Kuvvetlerine sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri kanunun teminatı altındadır.

Komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz:

Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasa'sına ve insan hakları

prensiplerine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk'ün yurtta sulh, cihanda sulh prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO'ya ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Düşüncemiz yurtta sulh cihanda sulhtur."

Radyolar, marşlar çalarak bu bildiriyi birkaç kez tekrarladı. Bu sırada yeni bir ses duyulmuş, halk radyolarının başından ayrılmamaya çağırılmıştı. Biraz sonra yayınlanan ikinci bildirideyse şöyle denilmekteydi:

"Büyük Türk Milletine,

Türkiye dahilinde bütün garnizonların komutanları o yerlerin askeri ve mülki idaresine el koyacaklar, vatandaşları kanun teminatı altına alacaklardır.

Türk Milletine,

Bugünden itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri en kısa zamanda milleti seçime götürecek bir "Kurucu Meclis" kurmak maksadıyla idareye elkoymuş bulunmaktadır. Yabancı dost ve misafirlerin emniyeti Silahlı Kuvvetlerin tekeffülü altında bulunmaktadır. Askeri şahıslar hariç, hiçbir kimsenin sokağa çıkmaması karışıklığa meydan verilmemesi bakımından önemle rica olunur."

Bu bildirilerin yayınlanmasından sonra bütün yurtta bir bayram havasının esmekte olduğu yolunda haberler gelmeye başladı. Sokağa çıkma yasağına karşın, yurttaşlar sevinç içinde evlerini Türk bayraklarıyla donatmaya başlamışlardı. Yurtta tam bir sessizliğin egemen olduğu, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yapılan harekâta en küçük bir karşı koymanın söz konusu olmadığı bildirilmekteydi. Harekâta katılan subaylardan bazıları, halka megafonla Menderes'in istifa ettiği haberini verdiler. Halk arasında, "Bu işte geç bile kalındı" diyenler oldu.

28 Mayıs günü Milli Birlik Komitesi Başkanı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Cemal Gürsel'in bir mesajı gazetelerde yer aldı. Orgeneral Cemal Gürsel, bu mesajında aynen şöyle demekteydi:

"Aziz Türk Milleti,

Bir aydan beri memlekette cereyan eden ve milleti süratle korkunç buhranlara sürükleyen hadiseleri biliyorsunuz. Bu gidişin memleketi kanlı bir kardeş kavgasına da götürmekte olduğunu her aklı başında vatandaşın takdir ettiğine kaniim.

Dünya ahvali her gün biraz daha kötüye giderken, hususi politika ihtirası yüzünden vatandaşımızın maddeten ve manen perişanlığa

sürüklenmesi, vicdan sahibi bütün yurttaşları dilhun etmektedir. Bu hal nereye kadar gidecek? Bu feci akibete hissiz ve alakasız seyirci mi kalmak lazım?

İşte vatandaşlarım, bu ahvali ıstırap içinde aylardan beri düşündüm ve bu zevata çıkar yolları gösterdim. Fakat onlar kapıldıkları politika ihtirasının şuurlarına verdiği bozukluk dolayısıyla dinlemediler ve işi zorla yürütme sevdasına düştüler. Çıkarılan kanunlar, takip edilen hareketler Türk Milletini zincire vurmak kastında olduklarını gösteriyordu.

Bu sırada böyle bir idarenin, böyle bir hareketin olabileceğini zannetmek, Türk Milletini hissiz bir sürü olarak kabul etmek demektir. Hayır vatandaşlar, Türk Milleti hissiz bir sürü değil. Belki birçoğu okuma yazma bilmez ama atavik bir intikalle daha çok okumuş yazmış milletlerden daha çok fikri selime, aklı sellim, vicdan ve vekara sahiptir. İşte bu düşünceler ve mütalaalarla bu feci gidişe son vermeye karar verdim. Devletin idaresine el koydum.

Derhal bütün vatandaşlara şunu ifade etmek isterim ki, asla bir diktatör olmak hevesinde değilim. Bütün emelim bu memlekette temiz, dürüst bir demokratik nizam kurmak ve devletin idaresini milletin iradesine terketmektir. Bana inanınız ve güveniniz. Bütün milletin benimle beraber olduğuna inanıyorum. Bazı menfaat düşkünleri, midesini ve vicdanını paraya bağlamış olanlar, bu hareketimize karşı teşebbüslerde bulunmaya yeltenebilirler. Fakat bunlara asla müsamaha edilemeyeceğini vatandaşlarımıza temin ederim.

Kötü ruhlu olanların bile memleketin bu nazik anında az da olsa vicdanlarını harekete geçirerek çalışmalarımıza yardım etmeseler bile, engel olmamalarını isteriz. Tekrar bana güvenmenizi, inanmanızı diliyor ve sizleri sonsuz sevgi ve saygılarla selamlıyorum."

CUMHURBAŞKANI BÜTÜN FENALIKLARIN KAYNAĞIDIR

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, 3 Mayıs 1960 günü, ülkenin içinde bulunduğu bunalımla ilgili görüşlerini Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e bildirmiş, "Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Bütün fenalıkların kaynağı bu zattır," demişti.

Bu mektup o günlerde bir devlet sırrı olarak gizlenmiş, Devrim hareketinden sonra Kamuoyuna açıklandığı zaman geniş yankı

uyandırmıştı. Gürsel bu mektubunda aynen şöyle diyordu:

"Sayın Vekilim,

Dün geceki konuşmalarınızın ışığı altında, zatı âlinize memleketin huzur ve istikrarı için alınması gereken tedbir bir kararlar hakkındaki görüşlerimi arzetmeyi milli, vatani bir görev biliyorum:

Sayın Başbakan'ın açıklamalarını dinledim ve okudum. Bunlarda benim düşüncelerimin kabulüne müsait bir zemin henüz mevcut olmadığı aşikar olarak belliyse de, yine de düşüncelerimin sizlere iblağının zaruretine inanıyorum.

Muhterem Vekilim. Şu hakikati kabul etmek lazımdır ki, Kayseri hadiseleriyle başlayıp son karar ve feci olaylar vatandaş ruhunda derin tesirler ve hükümete karşı telafisi güç hoşnutsuzluklar yaratmıştır. Hele ordunun öğrencilere karşı akılsızca kullanılması, işin vahametini arttırmış, ordu mensuplarında huzursuzluk ve güvensizlik hisleri belirmiş, korkulan şey olmuş, ordu politikaya karıştırılmıştır.

Sayın Vekilim. Bu ahval küçümsenecek, cebir ve şiddetle geçiştirilecek şeylerden değildir. Memleket, hükümet ve partinizin düştüğü bu müşkül vaziyeti kurtarmak için sükunetli, fakat ciddi ve zecri tedbirler almak lazımdır. Bu tedbirler şunlardır:

1.Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Çünkü bütün fenalıkların bu zattan geldiği hakkında memlekette umumi bir kanaat vardır.

2.Kabinede iyi kabul edilmeyen ve suihalleri bütün memlekete yayılmış bulunan zevat çıkarılmalı ve yeni kabine mutlak dürüst, makul, zorcu değil, adalet ve şefkat hissi taşıyan zevattan kurulmalıdır.

3.İstanbul ve Ankara valileri ve emniyet müdürleri süratle değiştirilmelidir.

4.Ankara Sıkıyönetim Komutanı derhal değiştirilmelidir.

5.Son çıkarılan ve Tahkikat Komisyonları ihdas eden kanun kaldırılmalıdır.

6.Mevkuf gazeteciler bir af kanunuyla kısa bir zamanda tahliye edilmelidir.

7.Son hadiselerde tevfik edilen öğrenciler serbest bırakılmalı, ilim müesseseleri yeniden faaliyete geçmelidir.

8.Şimdiye kadar çıkarılan bütün anti-demokratik kanunlar tedricen kaldırılmalıdır.

9.Vatandaşın hürriyet ve eşit muamele hakkına mutlak surette riayet edilmelidir.

10.Ordunun meseleleri süratle halledilmelidir.

11.Din istismarcılığından vazgeçilmelidir.

12.Sui istimaller oluyor mu... bilmiyorum.Fakat olduğu hakkında umumi bir kanaat mevcuttur. Milletin hükümete karşı itimatsızlığına sebep olmaktadır. Bu gibi kötülüklerin şiddetle bertaraf edilmesi lazımdır.

13.Müstesna zamanlar ve günler haricinde, hükümet büyüklerinin memleket gezilerinde suni büyük vatandaş topluluklarıyla karşılanmaları usulü terk edilmelidir.

Muhterem Vekilim. Bu yazdıklarım asla bir parti ve politika mülahaza ve tesiriyle yazılmamıştır. Memleketin durumunun bu tedbirlerin alınmasını zaruri kıldığına inandığım için arzedilmiştir. Sizlerin vatanseverlik ve vicdanınıza hitap ediyorum. İyi düşününüz, iyi hareketler yapınız. Memlekette çok işler yaptığınız muhakkaktır. Fakat bu asla kâfi değildir. Bu yapılan işleri müstemleke idareleri de yapar, yapıyor ve yapmıştır. Asıl mühim olan, toplumun ruhunda yaşama şevk ve azminin geliştirilmesi, hak ve hürriyet aşkının kökleştirilmesi ve vatandaş idrakinin yüksek ve necip hislerle donatılmasıdır.

Olaylar bu yolda olmadığınızı göstermektedir. Öğrencilerin hürriyet duygusuyla yaptıkları masumane tezahürata karşı kıtalar sevkedilmesi ve onların desteğiyle emniyet kuvvetinin ilim yuvalarının içine kadar girerek öğrencileri, profesörleriyle beraber coplarla ve kurşunlarla tedip etmesi dünyada görülmemiş çok feci bir şeydir. O hengamede kız öğrencilerin yürekler parçalayan çığlıklarının, analar, babalar ve halk ruhunda onulmaz yaralar açacağını ve açtığını anlamamanın memleketin huzuru bakımından büyük bir hata ve hazin bir gaflet olduğuna kanjim. Bizim gençlerimizde hak, adalet ve hürriyet duygularının gelişmesinden ve kemalinden memnun olmamız lazım gelmez mi? İstikbali hissiz, duygusuz, müstemleke ruhlu, yalnız maddeci, bedbaht insanlara mı bırakmak istiyoruz?

Sayın Vekilim. Maruzatım muhakkak ki, çok mühim ve hatta çok cüretkâranedir Fakat memleket için, milletin selameti için, hükümet ve hatta partiniz için dikkate alınması lazımdır ve hatta çok lazımdır.

Saygılarımla."

Bu mektubun yayınlanmasından sonra çeşitli yorumlar yapıldı. Zamanında bu öğütlere uyulsaydı, ülkenin başına çeşitli belalar açılmaz, bunun sonucu olarak bir ihtilale kadar gidilmezdi. Bu mektubun Milli

Savunma Bakanı Ethem Menderes'de kaldığı, Başbakan Adnan Menderes'e haber verilmediği yolunda türlü şeyler söyledi. Haber verilse ne olacaktı? Hiç bir şey. Demokratlar kendilerini bekleyen sonuca doğru hızla gitmekteydiler. Onların gözünü "İktidar hırsı" bürümüştü. İktidardan düştükleri gün çok şey kaybedeceklerini biliyorlardı. Ülkeye, yaptıkları kötülüklerin korkunç sonuçlarını gözleriyle görüyor, buna karşı koyamıyorlardı. "Benden sonra tufan" demeye başlamışlardı artık.

Cemal Gürsel, -Ordu'nun Cemal Ağası- bu mektubu 3 Mayıs tarihinde yazmış, 27 Mayıs günü ihtilal olmuştu. Bu bakımdan mektubun yazılması da hayli geç kalmıştı denilebilir. Demokrat Parti iktidarına karşı yapılan bu tür öğütler hiç bir zaman iyi karşılanmamış, bu gibi sözlerin gizli bir amaca yönelik olduğu kanısını demokratların kafasından kimse atamamıştır. Rüşvet, irtikâp, adam kayırma, devlet parasıyla adam zengin etme, ülkeyi babadan kalma bir çiftlik gibi yönetme sonucu, Türkiye korkunç bir ahlaksızlığın içine sürüklenmişti.

27 MAYIS SABAHI

Türk ordusunun ülkede özlenen özgürlük ve demokrasi düzenini kurma yolundaki girişimi birkaç saat içinde amacına erişti. Türk tarihinde onurlu bir yeri olan bu devrimin son hazırlıkları 26 Mayıs perşembe günü başladı, 27 Mayıs cuma günü saat 2.30'dan sonra uygulanmaya konmuş, kazasız belâsız amacına ulaşmıştı.

Perşembe günü Başbakan Adnan Menderes, Eskişehir'de geç vakit bir konuşma yapmış, "Huzur bozucu, tahrik edici" olaylardan yakınmıştı. Menderes, uluorta gözdağı vermiş, gençlere "hadlerini bildireceğini" söylemişti. Bu konuşmanın yapıldığı saatlerde İstanbul Üniversitesi Senatosu da toplantı halindeydi. Üniversitenin Beyazıt'taki merkez binasında 400 kadar üniversite profesörü, doçenti, asistanı ve öteki öğretim üyelerinin katıldığı bu toplantıda, Menderes'in üniversite gençliğini ve yurttaşları kınayıcı demeci protesto ediliyordu.

27 Mayıs cuma günü saat 2.45'de bütün ülke tarihsel dakikalar yaşadı. İstanbul'da Vatan ve Millet Caddeleri'nden Aksaray meydanına doğru düzenle akıp giden bir eylem göze çarpıyordu. Askeri Birlikler büyük bir ağırbaşlılık içinde bir yandan öbürüne akıp gidiyor, köşe başları tutuluyordu. Aksaray meydanından Yenikapı Beyazıt ve

Unkapanı'na giden yollarda askeri araçlar gidip geliyordu. Vatan Caddesi'nin gerilerinden devamlı motor sesleri geliyor, araçların farları Aksaray meydanına doğru akıyordu. Bindirilmiş birlikler, tanklar ve öbür askeri araçlar hep bu ışığı izlemekteydi. Bu anda bütün Silahlı Kuvvetler görevlileri tam bir düzen içinde görevleri başındaydılar.

İstanbul'daki askeri birlikler, saat 3.15'de gerekli resmi kuruluşların işgalini tamamlamıştı. Bütün kavşak noktaları tutulmuştu. Kimsenin gidip gelmesine izin verilmiyordu. Araçları durdurulmuş olan gazeteciler bile, harekâtın başladığını görmekle birlikte kesin karar vermekten hâlâ çekiniyorlardı. Salıverilen bir araçla Vilayet'e gelen gazeteciler, anca burada durumu bütün açıklığıyla öğrenmiş oldular. Bu bina tanklar ve bindirilmiş birlikler tarafından sarılmış haldeydi. "Ne oluyor? " diye soran gazetecilere bir deniz yüzbaşısı şu karşılığı verdi; "Tamam, beklediğiniz an geldi." "Yani tamam mı? Her şey olup bitti mi? " sorusuna karşılık, aynı yüzbaşı, "Evet tasarlandığı gibi oldu. Ama haberi vermekte acele etmeyin, gelecek emri bekleyin," dedi.

Birden yüzlerde bir sevinç ışığı belirti. Ordu, cumhuriyet ve demokrasiyi kurtarmış, milleti birbirine düşman eden kötü düşünceleri bir anda silip atmıştı.

Saat 3.45'de İstanbul'da yönetim artık ordunun elindeydi. Vilayet, belediye, postaneler, istasyonlar, havaalanları, emniyet müdürlüğü, radyo binası ve belli başlı odaklar, Silahlı Kuvvetler'in eline geçmişti. Aynı saatte Vali Ethem Yetkiner, Belediye Başkanı Kemal Aygün, Emniyet Müdürü Faruk Oktay göz altına alınanlar arasındaydı. Polislerin silahları toplanmış, emniyet amiri, Menderes'in has adamı Zeki Şahin'le polis memuru Bumin Yamanoğlu da göz altına alınmıştı.

Bu saatten sonra radyolarını açanlar, bir anda her şeyin olup bittiğini öğrenmiş oldular. Radyoda Alparslan Türkeş'in sesi gümbür gümbür ötüyor, ordunun NATO'ya, CENTO'ya bağlı bulunduğunu ilan ediyordu.

Sabahın saat üçünde bizim telefon çaldı. Muhabir arkadaşım Nevzat Ünlü, "Ağabey, harekât başladı. Tanklar Millet Meclisi Başkanı'nın evi önünde," dedi. İlk haberi bu şekilde almış oldum ve hemen giyinerek büroya gitmek istedim. Evden çıkıp köşeyi dönmeden bir subayla karşılaştım. Kendisine gazeteci olduğumu söyledim, dinlemek istemedi. "Evinize girin," dedi. Tekrar eve geldiğimde telefon durmadan çalıyordu. Basın suçlarından yatanlar o sabah cezaevinden çıkarıldılar.

ALİ İHSAN KALMAZ

27 Mayıs cuma günü saat dörtte "Ulusal Devrim Hareketi" sırasında şehit düşen Harpokulu öğrencilerinden topçu teğmen Ali İhsan Kalmaz, ölümünden birkaç saat önce defterine şu satırları yazmıştı:

"Türk tarihinde yeni bir sayfa açılmak üzeredir... Saat 22.45. Memleket mukadderatını emin ellere bırakmak üzere hazırlanan, tarihinde ikinci defa şerefli bir vazifeye çağırılan Harbiye'nin genç teğmenlerine 20'şer mermi verildi. Kader gülerse memlekette yarın 27 Mayıs 1960 mübarek cuma namazı kalplerde huzur, gönüllerde imanla kılınacak.

Hepimiz, daha bıyıkları yeni terleyen Harpokulu'nun en genç mensuplarıyla, başta inandığımız kumandanlarımızla, şerefli sancağımızı Harpokulu kalesinden Çankaya sırtlarına taşımaya hazırlanırken, kalbimizde, bütün benliğimizde en ulvi heyecanı duyuyoruz. Aldığımız irfan, kahraman Atatürk'ün Harbiyesi'nin girişindeki beyaz mermer üzerine değil de kalbimize hak ettiği gençliğe hitabesi.

Harbiye'yi taşıyan sütunlar üzerindeki ağabeylerimiz bir mazlum milletin hürriyetini iade etmek için değil, asırlarca hürriyete susamış, hürriyet aşıkı aziz Türk milletine huzur getirmeye bizleri memur etti.

Parola, inkılap, işareti el kaldırma. Şu anda saatler ilerlemekte... Kader gülerse satırlarıma yarın şafakla devam edeceğim. İnandığımız sancak altında yürürken taliin gadrine uğrarsam, inanarak öleceğim. Kalbimde huzur var. Arkamda kalan anam, babam ve kardeşlerim müsterih olsunlar.

Bugün için doğdum, severek gidiyorum."

VATAN SAĞ OLSUN

Ali İhsan Kalmaz, postaneye girmek isterken orada bulunan askerin silahını elinden almak istemiş, bu sırada ateş alan silahtan çıkan mermi Ali İhsan'ı cansız yere sermişti. 27 Mayıs günü meydana gelen bu olay işitenler arasında derin bir üzüntü yaratmıştı. Ali İhsan Kalmaz'ın anasıyla babası hemen Isparta'dan Ankara'ya gelmiş, doğruca Gülhane Askeri Hastanesi'ne giderek çocuklarının ölüsüyle karşılaşmışlardı.

Anne, çocuğunun üzerine kapandıktan sonra çevresini saran subaylara:

"Oğlum öldü, Vatan sağ olsun. Bana oğlumun Harbiye'deki

yatağını gösterin," dedi. Gülhane Hastanesi'ndeki personel gözyaşlarını tutamayıp ağlıyordu. Ali İhsan'ın babası haberi nasıl aldığını anlattı. "Demek oğlum vatan için, hürriyet için can verdi. Millet uğruna öldü. Ölümlerin en şereflisine, şehitlik mertebesine yükseldi. Ben bugün elimden gelse, onun yaptığını yaparım. İhsan artık benim değil, milletin çocuğu oldu. Bir oğlum daha Kuleli Askeri Lisesi'nde okumaktadır. O da ağabeyinin gittiği yoldan gidecektir," dedi.

NASIL YAKALANDILAR?

Ankara'da Devrim Harekâtı saat üçte başlamıştı. Bir yandan resmi binalar birer birer tutulurken, öbür yandan Devlet ve Hükümet ileri gelenleriyle DP'li milletvekilleri ve partililer evlerinden alınarak Harp Okulu'na "muhafaza altına alma' gerekçesiyle götürülüyordu. Çok daha önceden bunların oturdukları evler ve adresleri saptanmıştı. Harbiye bir ana-baba günü yaşıyor, bir iki subayla birlikte okul öğrencileri bu adreslere gönderiliyordu.

İlk iş olarak Çankaya'ya çıkarak, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı göz altına alma kararı verildi. Başlarında Tümgeneral Muharrem Kızıltuğ, Tuğgeneral Burhaneddin Uluç olduğu halde, Binbaşı Abdullah Tardu, Teğmen Özdemir Çakmak, bir iki öğrenciyle birlikte Çankaya'ya hareket ettiler. Köşkün kapısında Milli Birlik Grubu üyesi Fikret Kuytak, Kurmay Yarmay İsmet, Binbaşı Muzaffer Karan ve iki tank komutanıyla buluştular. Karşılarında sipere girmiş askerler vardı. Suvari Yüzbaşı Nusret Kocabay, köşkün kapısında bekleyenlerin yanına yaklaşıyor, "Emrinizdeyiz," diyordu. Bunun üzerine hemen köşke girmeye karar verildi. Mevzilenmiş askerlerin komutanıyla Burhaneddin Uluç arasında konuşmalar oldu. Muhafız Alayı Komutanı Osman Köksal'la daha önce anlaşma yapılmıştı. Tanklar kapıya kadar yaklaştı, subaylar köşke doğru yürüdüler. Kapıda bir yaver, bir de Genel Sekreter Munis Faik Ozansoy duruyordu. Onlara kesin bir ifadeyle Celal Bayar'ı görmek istedikleri bildirildi.

Tuğgeneral Burhaneddin Uluç bu sırada arkadaşlarına döndü, "On beş dakikaya kadar dışarı çıkmazsak köşkü yerle bir edin," dedi. Bir kurmay Albay "15 dakika çok" dedi ve ekledi, "Beş dakikaya kadar çıkmazsanız ateş açalım mı? "

"Peki, kabul."

RESMİ RAPOR

Şimdi bundan sonraki bölümü, hazırlanan resmi rapora dayanarak yazacak ve Tuğgeneral Burhaneddin Uluç'un ifadesine göre dile getireceğim:

"Salonda görülen manzara şuydu: Cumhurbaşkanı bilardo masasının yanında ayakta duruyordu. Grubun içeri girmesiyle onun da ilerlemesi bir oldu. Burhaneddin Uluç, Bayar'a, memleketin yönetimine askerlerin el koyduğunu, hayatını muhafaza altına almak için kendisini almaya geldiklerini söyledi. Bayar sessiz, benzi uçuk, heyecanını gizlemeye çalışan bir haldeydi. Sert bir sesle sordu:

"Benden ne istiyorsunuz? "

General Burhaneddin Uluç, "Bunun böyle olmasını istemezdik, bizi mecbur ettiniz. Yapılan her türlü ikazlara aldırış etmediniz ve bir türlü uslanmadınız. Millet ve ordu sizi istemiyor. Birkaç gün Harpolulu'nda sizi misafir etmek üzere almaya geldik. Buyurun," dedi.

"Ben teslim olmam. Siz beni tevkif edemezsiniz. Ben milletin iradesiyle geldim, milletin iradesiyle giderim. Siz hangi sıfatla beni götürmek istiyorsunuz? "

"Gitmeniz şahsi emniyetiniz için zaruridir. Götürmek mecburiyetindeyiz."

"Gitmiyorum, beni öldürün. Ben komiteciyim."

Bayar, teslim olmak istemediği gibi direniyordu da. General tekrar kendisine ricada bulundu. Dakikalar ilerledikçe konuşmalar sert bir duruma dönüşmeye başladı. Ayak sesleri işitiliyordu. Özellikle hole girişte, sağdaki odada bazı kişilerin toplandığını gören Kurmay Albay Selim Işıner, komuta heyetinin güvenliğini korumak için odada bulunan altı kişinin üzerini aradı. Bunlardan biri de Genel Sekreter Munis Faik Ozansoy'du. Hiç birinin üzerinde silah bulunmadı, geri çekilmeleri istendi.

Celal Bayar'ın son sözü bütün komuta heyetinin itirazıyla karşılandı. General Uluç, "Bizler katil polisler değiliz. Biz kamuoyunun arzusunu yerine getirmek için buraya gelmiş, hürriyet aşıkı Türk subaylarıyız. Asla katil olmayacağız."

"Beni buradan ancak milli irade çıkarır, siz götüremezsiniz."

Yarbay Kemal Tüfekçi: "Milli iradeyi çiğneyen bir kimsenin burada yeri olamaz."

Binbaşı Abdullah Tardu: "On yıllık gezilerinize bir yenisini katmak için mi burada kalmak istiyorsunuz? Bizim görevimiz sizi layık olduğunuz yere götürmektir."

Kurmay Albay Selim Işıner: "Vakit tamam, geç kalıyoruz. Acele edin, tehlike var."

Bu sırada Burhaneddin Uluç, İsmet Çakmaklı'ya emir vererek Bayar'ın koluna girmesini istedi. Emir hemen yerine getirildi. Bayar direniyordu. Bu sırada Bayar, sağ cebinden çıkardığı nikelajlı bir tabancayı karşısındaki subaylara doğrulttu. Fena sonuç vermesi olasılığı karşısında, subaylar Bayar'ın kollarını tutmaya çalıştılar. Bu kez tabancayı kendi şakağına götürmek, kendini öldürmek isterken Yarbay İsmet Özbudak, Bayar'ın eline aniden vurarak, tabancanın düşmesini sağladı. Sağ tarafta Cevdet ve Kemal, sol tarafta İsmet Özbudak ve Abdullah Tardu, Bayar'ın olumsuz davranışlarını önlemeye çalışıyorlardı.

Gösterilen bütün çabalara karşın, Bayar'ın gitmek istemediğini gören Albay Selim Işıner, ceketini arkadan çekerek dengesini bozdu ve onu yere oturmak zorunda bıraktı. Bayar'ın artık direnişi kırılmıştı. Bu arada İsmet Özbudak'ın tabancası elinden fırladı, "Tabancam düştü arkadaşlar!" diye bağırdı. Serbest bir durumda olan genç teğmen Çakmaklı, hem Özbudak'ın tabancasını yerden aldı, hem de Bayar'ın tabancasını alarak onu silahsız bırakmış oldu.

Bayar, bu haliyle bile gitmemekte ısrar ediyordu. Köşkün kapısına doğru zorla süreklemek zorunda kalındı. Kurmay Albay Işıner'le Yarbay İsmet Özbudak ,güvenliği sağlamak amacıyla geride kaldılar. Bayar bir araca bindirilinceye kadar köşkten kimsenin çıkmasına izin verilmedi.

Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy, inleyen bir sesle, "Babamı öldürmeyeceksiniz değil mi? " diye ağlıyordu. Burhaneddin Uluç, cevap verdi : "Size namusum üzerine söz veriyorum ki kılına dahi dokunulmayacaktır. Biz onu öldürmeye değil, muhafaza altına almaya götürüyoruz." Bayar bu sözden sonra daha rahat yürümeye başladı.

Köşkün personeli ve polisler, bir kenarda olup bitenleri seyrediyorlardı. Bayar kapıdan çıktıktan sonra birden durakladı ve,"Ne duruyorsunuz? " diye bağırdı. Evet, herkes duruyordu, kan

dökülmemişti. Köşkün kapısından çıktıktan sonra Bayar'ın hangi araca bineceği, yanındaki subaylar tarafından kendisine soruldu. Herhangi bir kötü olayla karşılaşmamak için tanka bindirilmesi istendiyse de Bayar tekrar, "Ben komiteciyim, ölümden korkmam, beni tanka bindiremezsiniz," deyince orada bulunan vişne çürüğü renkli bir arabaya bindirildi. Nilüfer Gürsoy, babasıyla gitmek istediyse de Albay Işıner tarafından bu isteği nazik bir şekilde geri çevrildi.

Harpokulu'na gelindiğinde, heyet büyük gösterilerle karşılandı. Komuta heyetine karşı gösterilen sevgi, bir anda Bayar'ın aleyhine döndü. Harpokulu öğrencileri, "Gençlik katili", "Ordu düşmanı", "Millet haini", "Cezanı kanun ve Allah verecektir" diye bağırıyorlardı. Heyecan doruğuna ulaşmıştı. Bir anda ekip arabalarının çevresi silahlı genç subaylar tarafından çevrildi. Yarbay Tüfekcioğlu'nun, "Arkadaşlar, lekesiz inkılabımızı kirletmeyin. Türk subayının şeref ve asaletine yakışır şekilde hareket edelim. Kendisine söz verilmiştir. Buraya zorla getirdik, sakin olalım!" diye bağırdığı görüldü.

Komuta kesiminde bulunan subayların koruyuculuğunda Bayar Harpokulu Kurmay Başkanı'nın odasına getirildi. Çok heyecanlı olduğundan ve sık sık soluduğundan bir doktor muayenesinden geçmesi gerektiği sonucuna varıldı. Koridorda Albay Işıner'in rastladığı görevli Dr. Üsteğmen Çetin Gürler tarafından muayene edildi. Dinlenmek için orada hazır bulanan yatağa uzanması söylendiyse de, Bayar bu öneriyi geri çevirdi. Oda kapısı kapandı. İçeride Bayar, Albay Işıner, Tüfekçioğlu ve Çitin Gürler kaldı. Kapı Harbiyeliler tarafından hemen güvenlik altına alındı. Doktor, Bayar'ın kalbini dinledi, tansiyonuna baktı, tehlikeli bir durum görülmediğinden dinlenmek üzere bırakıldı."

Resmi rapor şöyle son buluyordu:

"Netice:

a.Bütün yurtta kan dökülmeden başarılan Milli İnkılap Hareketini son anında lekelemek gayesiyle hareket eden Celal Bayar, çekinmeden karşısındaki subaylara silah çekmiş, muvaffak olamayınca kendisine kasdetmek istemiştir.

b.Türk Milletini bölücü teşebbüsleriyle tanınan bu adam komiteci olduğunu itiraftan asla çekinmemiştir.

c.Maiyetinde çalışanların üzerinde silah bulunmaması ve herhangi bir kötü harekete teşebbüs etmemeleri, bu idareye karşı yürekten değil, mideden bağlı olduklarını gösterir. (Kapıdaki polis dahil).

d.Bu teşebbüsün muvaffak olması, Muhafız Alayı Komutanı Kurmay Albay Osman Köksal'la yakın mesai arkadaşı Kurmay Yarbay Sami Küçük'ün iyi planlama, dürüst ve akıllıca hareketleri ve köşke girinceye kadar tehlikeli mıntıkayı Alay Komutanıyla birlikte gelen heyetin geçmeleriyle mümkün olmuştur.

e.Bu yazı inkilap hareketinin ağırlık merkezini teşkil eden köşk teşebbüsüne fiilen iştirak etmiş ekip tarafından planlama kısmı hariç-yalnız icra tarzı hakkında tarihi bir vesika olur ümidiyle düzenlenmiştir."

MENDERES KAÇIYOR

Devrim'in başladığı gece, Adnan Menderes Eskişehir'de bulunuyordu. O gece onuruna düzenlenen bir yemekte uzun bir konuşma yapmış, özellikle üniversite olayları üzerinde durarak bilim adamlarına çatmış, "Kara cübbeliler" diyerek yermiş ve "Onlara hadlerini bildireceğim," demişti. Yemek gecenin geç saatlerine kadar sürmüştü. Herkes gittikten sonra, Menderes Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve bazı milletvekilleriyle birlikte Eskişehir Şeker Fabrikası'nın lojmanında dinlenmeye çekilmişti. Ertesi gün Konya'ya gidilecekti.

Menderes, saat iki sıralarında, henüz uyumaya çalışırken telefon acı acı çaldı. Karşısındaki kişi Genelkurmay Başkanı Orgeneral Rüştü Erdelhun'du. Menderes ve arkadaşlarına felaket haberini yetiştiriyordu: "Silahlı kuvvetler yönetime el koydu."

Menderes, bu haber üzerine ne yapacağını bilememinin şaşkınlığı içinde, hemen yatağından kalktı, Polatkan, milletvekilleri Tahsin Yazıcı ve Zihni Üner'i uyardı. Hemen Eskişehir'den uzaklaşmak gerekiyordu.

Eskişehir Şeker Fabrikası ana caddenin bir yanındaydı. Öbür yanda fabrika lojmanları bulunuyordu. Menderes'in kaçmasını önlemek için caddenin iki ucuna askeri barikatlar kurulmuştu. Bu durumda Başbakan'ın caddeden kaçmasına olanak yoktu. Menderes ve arkadaşları fabrikanın içinden gizlice ilerlediler ve kenar mahallelerden geçerek Eskişehir'den kaçtılar.

Eskişehir'deki Hava Albayı Hasan Tosyalı, Menderes'in kaçtığı haberini alır almaz hemen telefona sarıldı ve Kütahya Vali Yardımcısını aradı. Vali o gün Kütahya'da değildi. Tatlı uykusundan uyanan Vali Yardımcısı şaşkına dönmüştü. Çünkü telefondaki ses, "Şu anda bütün memlekette idare Türk Silahlı Kuvvetlerinin eline geçmiştir. Menderes

buradan Kütahya'ya doğru kaçmıştı. Yolunun kesilmesini ve derhal yakalanmasını emrediyoruz," diyordu.

Vali Yardımcısı, bu emir üzerine sadece, "Başüstüne" diyebildi. Yatağından kalkarak sokağa fırladı. Aynı şekilde bir buyruk Kütahya Merkez Komutanına da verilmişti. Her ikisi de birlikte yola çıktılar.

Menderes'in nerede olduğunu saptamak için, Eskişehir'deki dördüncü üsse ait jetler havalandırılıp araştırma başladı. Menderes'in otomobilinin Kütahya'ya on kilometre uzaklıktaki yol üstünde olduğu saptandı. Jetler, bir iniş ve bir çıkış yaparak arabayı denetime aldıklarını bildirdiler.

Bu sırada Birinci Üs Komutanı General Tulgan, Kütahya'yı telefonla aradı ve Hava Eğitim Tugayı Komutanı Albay Süleyman Demet'e Başbakan ve Maliye Bakanı'nı yakalamaları için emir verdi.

Menderes'in otomobili tozu dumana katmış geliyordu. Jetler, bu toz bulutu içinde iniş yapıyor, yaşamları pahasına Menderes'i sağ olarak yakalamak için büyük çaba harcıyorlardı. Jetlerle birlikte bir de C-47 nakliye uçağı havalanmış, 20 dakika sonra Kütahya Havaalanı'na inmişti. İçinde elleri Sten tabancalı beş albay, bir de binbaşı vardı. Kütahya'ya iki kilometre kala yollarını kapatan bir askeri cip ve pikabı gören Menderes'le Polatkan, durumun korkunçluğunu anlamış olacaklar ki, otomobilden dışarı çıktılar. Burada Albay Süleyman Demet, Menderes'e yaklaştı ve nazik bir dille durumu bildirdi. Menderes, "Demek beni tevkif ediyorsunuz, öyle mi? " diyebildi. Daha fazla bir şey söylemedi.

ALBAY DEMET ANLATIYOR

Albay Süleyman Demet, olaydan sonra durumu şöyle anlatıyordu: "Radyoyu dinlemediğim için bir şeyden haberim yoktu. Saat 6.55'te Belediye Başkanı Sezai telefon etti. "Başbakan geliyor," dedi. O sırada tıraş oluyordum. Acele ettim, Başbakan nereye gitse, bütün memurlara kendisini karşılamak için talimat verilirdi. Tam kapının önüne çıkmıştım ki, Merkez Komutanı Reşat Ağan geldi. "Hükümet, Silahlı Kuvvetlerin eline geçti," dedi. Bir şeyler sormama fırsat kalmadan, karım telefondan beni çağırdıklarını bildirdi. Yukarı çıktım. Askeri yargıç telefonda, "Geliyorum. Hükümet ordunun elinde," diyordu.

Durum açıktı, Menderes Eskişehir'de olduğundan Eskişehir yolu üzerinde tedbir almak gerekiyordu. Talimgâh Tabur Komutanı Yarbay

Feramus'u bulup yola çıkmaya karar verdim. Orduevinin önünde kendisine rastladım. O durumu haber almıştı. Eskişehir yoluna doğru çıkacağımızı söyledim ve çıktık.

Eskişehir'den 003 kırmızı plakalı, forslu bir otomobille iki cip geliyordu. Durdular, Menderes'le Polatkan otomobilden indiler. Kırmızı plakalı arabada Tahsin Yazıcı'yla Zihni Üner de vardı. Tahsin Yazcı hocamdı, birbirimizi görünce sarılmamız gerekirdi. Öyle olmadı, elimi bile sıkmadı, rengi sapsarıydı. Şaşkın şaşkın gezinip duruyordu. Pantolonu ütüsüzdü, her haliyle perişandı. Ciplerden on tane polis çıktı, benim yanımda çakı bile yoktu. Kendilerine hükümet konağına gitmeleri ricasında bulundum. Bir şey söylemediler, beni izlediler.

Vali, o anda Kütahya'da değildi. Kapıyı hademe açtı, valinin odasına girdik. Tam bu sırada merdiven altında bulunan santraldan beni çağırdılar. Eskişehir'den Hava Albayı Azatlı'yla Birinci Üs Komutanı General Tulgan arıyorlardı. General bana aynen şunları söyledi:

"Başbakanı kaçırırsanız kurşuna dizileceksiniz.Gözünüzü dört açın. Şu anda mukadderatı senin elinde." Ben de karşılık olarak, Albay Azaklı'dan hemen alana uçak göndermesini istedim.

Yukarı döndüğüm zaman hepsi ayaktaydı. Başbakan, odanın içinde mütemadiyen gidip geliyor, Vali Yardımcısını dinliyordu. Vali Yardımcısının elinde bir yığın kağıt vardı, bir şeyler okuyordu. Şu cümleyi duydum: "Hükümet kaçmaya karar vermiş."

Başbakan, iki elini çaresizlik içinde açmış, "Hükümet biziz," diye cevap verdi. Yüzü sararmıştı, bitkin ve şaşkındı. Bir süre sonra Zihni Üner, telefonla Konya ve İzmir'i aradı. Bunun üzerine, ben emir subayım Mustafa Yıldız'la Jandarma Yarbayı Hakkı'ya, "Şimdi PTT'yi zaptedip bu konuşmayı keseceksiniz," diye emir verdim. Bu esnada Binbaşı Selahattin Ünal göründü, radyodan durumu öğrendiğini, inzibatları harekete geçirdiğini, emrime geldiğini söyledi. Fakat bu kafi değildi. Tam emniyet için taburun gelmesi gerekiyordu. Taburdan ise hünez resmi bir haber yoktu.

Başbakan'a ve yanındakilere şu teklifi yaptım, 'Meydana gidelim, Tugay karargâhında her türlü teminat altında istirahat buyurun.' Menderes hiç itiraz etmeden kabul, yanındakiler de tasvip etti. Vilayetin önünde bulunan panele önce ben, arkamdan Polatkan, Menderes ve yazıcı olmak üzere bindik. Arkadaki er yerine de tabancalı olan Binbaşı Selahattin bindi. Emir subayım, muhafız polislerle birlikte olmak üzere

kafile halinde Tugay'a geldik. Odamın bulunduğu üst kata çıkarken onlar öndeydi, ben de arkalarında. Emir subayıma onlara duyurmayacak şekilde şu telsizi çekmesini emrettim:

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Eskişehir. 'Menderes'i tevkif ettim, emirleriniz? ' Bu sırada saat tam sekizi gösteriyordu. Odada Menderes bir acı kahve içmek istediğini söyledi. Kahveyi ısmarladığım sırada tabur 350 erle geldi ve karargâhı sardı. Erlerin kabara seslerini duyan Menderes, pencereye yaklaştı, dışarı baktı ve hemen dönerek koltuğuna oturdu. Ayak ayak üstüne atmıştı.

Kütahya Jandarma Komutanı Albay Hamdi de bu sırada içeri girmişti. Menderes, Polatkan'a sordu: "Bir durum tartışması yapalım. Önce sana soruyorum. Durumu nasıl görüyorsun? " Polatkan şu karşılığı verdi: "Birkaç çapulcu tarafından radyoevi işgal edilmiştir. Bütün Türkiye sükunet içinde. Biraz sonra her şey anlaşılacaktır, yolumuza devam edelim."

Menderes, bundan sonra aynı soruyu Tahsin Yazıcı'yla Zihni Üner'e sordu. Onlar da Polatkan gibi düşündüklerini söylediler. Bu kez Menderes bana dönerek, çok anlamlı bir şekilde, "Albayım senin durumun bize karşı nedir açıklar mısın? " dedi. Kararım kesindi, en küçük bir karşı koyma veya kaçmaya teşebbüs halinde her tedbire baş vuracaktım. Elimden kaçırıp kurşuna dizilecek değildim ya. Cevabım şu oldu: "Bütün yollar kontrol altına alınmış ve ateş emri verilmiştir. Jetler de bu ateş hattında sizi takip ederek ateş edeceklerdir. Bu durumda siz mevkuf bulunuyorsunuz."

Bu sözlerim Menderes'in belini bükmüştü. Yanımda duran Albay Hamdi de başıyla sözlerimi tasdik ediyordu. O anda gözüm Polatkan'a ilişti. Koltukta tir tir titriyordu. Menderes, sesine güç hakim olmaya çalışıyordu. "Albayım , yolların kesildiğini, jetlerin ateş açacağını ne biliyorsunuz? " diye sordu. Kütahya'ya kaçtığı sırada yolun serbest olduğunu anlatmak istiyordu. Kendisine, "Size ilk rastladığım anda meydana bir uçak inerek bu bilgiyi vermiş, bana Merkez Komutanı Reşat Ağan söylemişti," dedim. Ben böyle konuşurken, Menderes ve yanındakileri götürecek C-47 uçağı piste inmiş, ilerliyordu. Aşağı indim, yirmi adım kadar ilerledim. Uçak durunca Tugay binasından uçak kapısına kadar erleri birer adım arayla dizdim. Uçaktan Albay Muhsin Batur ve öteki subaylar indiler. Albay Batur, selam vererek, mevkuf bulunan Menderes'i teslim almaya geldiğini söyledi. Teslim ettim."

"Albay Süleyman Demet'in odasına geldiğim zaman, içeride Adnan Menderes, Hasan Polatkan, Tahsin Yazıcı ve Zihni Üner'i gördüm. Selâm verdim. Ben ve makinalı taşıyan yanımdaki beş subay çok nazik hareket ediyorduk. Kendilerini Eskişehir'e götürmekle görevli olduğumu söyledim. Menderes, "Beni tevkif mi ediyorsunuz? " dedi. Büyük bir kriz geçirdiği her halinden belliydi, Şaşkınlığı ve kararsızlığı her an artıyordu. Aramızda şu konuşma geçti:

"Suçum ne? "

"Ben size suç izafe etmekle görevli değilim."

"Müsaade ederseniz, ben de arkadaşlarımla istişare edeyim."

"Buyurun, edin."

Odadan çıkmamızı istediler.

"Biz burada kalacağız," dedim. Bunun üzerine konuşmaktan vazgeçtiler. İçinde bulundukları bunalım büsbütün artmıştı. Durumu henüz kavramaktaydılar. Uçağa binecekleri için silahsız olmaları gerektiğini söyledim. Yüzbaşı Suat üstlerini aradı, silah çıkmadı. Aşağı inerek, orada muhafaza edilen sekiz polisin silahlarını aldık.

Menderes ve yanındakilerle odadan çıktık. Orada bulunan subayların ellerini sıkmadıkları gibi bir, "Allaha ısmarladık" dahi demediler. Daha birkaç saat önce yaptığı konuşmada üniversite profesörlerine "Kara cüppeliler","Ben onlara gösteririm" diyen Menderes gitmiş onun yerine şaşkın, perişan, aciz bir Menderes gelmişti.

Havacıların hepsi de silahlıydı. Kendisine, "Uçağa buyurun," dediğim zaman, "Peki," diyerek yürüdü. Uçağa bindi ve bir gaz tenekesinin üstüne iki büklüm oturdu. Uçakta Polatkan'ı bir titreme almıştı. Silahlı subaylar uçağın ön ve arkasında, elleri tetikte bekliyordu. Menderes durmadan sigara içiyordu. Tahsin Yazıcı, bir ara bana, "Bu harekatın başında kim var? " diye sordu. "Bilmiyorum," diye karşılık verdim. C-47 nakliye uçağı havalandığı sırada, sesten sür'atli F-100'ler yıldırım hızıyla bizi geçiyorlardı."

Menderes'i getiren uçak saat 9.20'de Eskişehir'e indi. Eskişehir'de bulunan DP milletvekilleri de tutuklanarak alana getirilmişlerdi. İkinci Yurt İçi Bölge Komutanı Tümgeneral Hakkı Öncel de bunlar arasındaydı. Çünkü bu general, Genelkurmay Başkanı Erdelhun'dan aldığı emirle Menderes'i Eskişehir'den kaçıran adamdı. Silahlı Kuvvetler

görevlileri tam saat üçte lojmana gelmişler, yatmakta olduğu odaya girdikleri zaman odayı bomboş bulmuşlardı. İçerde yalnız bavulları vardı. Bunun üzerine Vilayete gidildi, Valiye soruldu. Vali kemküm edip onları oyaladı. Menderes vakit kazanıyordu. Vali hemen tutuklandı.

Beş dakika sonra uçak tekrar havalandı. Üs Komutanı Yarbay Muzaffer Özalp, elindeki telefonla Ankara'ya şöyle sesleniyordu:

"Sabık Başbakan Adnan Menderes tevkif edilmiştir. Uçağı şu anda üssümüzden Güvercinlik hava alanına hareket etmiştir."

Geziyi çok seven, örneğin İspanya gezisinde sadece yakıt masrafı olarak bu fakir milletin kesesinden bir milyon lira harcayan Menderes, bir saat sonra Ankaraya getirilmişti. Menderes Ankaraya geldikten sonra süngülü askerlerin arasından geçerek bir araca bindirildi. Doğruca Harpokulu'na götürülerek arka kapıdan sokulup bir odaya yerleştirildi. Genç subayların, Harpokulu öğrencilerinin ona herhangi bir saldırıda bulunulmasından korkulduğu için bu şekilde hareket edildi. Menderes odaya girince bir sigara içmek için izin istedi, bir albaydan iki tane Harman sigarası aldı. Kendisine kumanya olarak o gün askerlere dağıtılan börek ve portakal verildi.

Menderes Kütahya'ya niçin kaçtı? Oradan nereye gitmek istiyordu? Sınır dışına kaçma olanağı var mıydı? Bu sorulara kesin bir yanıt bulunamadı. Harbiye'deki odasında onu görenler, ceketinin ön sol yanının yırtık, düğmelerinin kopuk olduğunu söylüyorlardı. Bütün tutukluların kapısı açıktı, kapılarında silahlı askerler bekliyordu.

KORALTAN KARŞI KOYDU

Bayar'ın göz altına alınmasıyla birlikte bütün Ankara'yı tarayan askeri birlikler, daha önce saptanan adreslere yollanmışlardı. Yine aynı saatlerde, bir grup, Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın evine gitmişti. Koraltan önce pencereden dışarı ateş etmiş, teslim olmak istememişti. Tankların, binanın -bu günkü Halkevleri Merkez binası- çevresini sarması üzerine tabancayı bırakmış, içeri giren subaylar onu da alarak Harpokulu'na getirmişlerdi.

Sabah saat üçte Başbakanlık binasına giden Harpokulu öğrencileri, burada ve Meclis binasında çok kısa bir direnmeyle karşılaşmışlardı.

Samet Ağaoğlu: Sabah saat 7.30'da üç doktor yüzbaşıyla iki Harpokulu öğrencisi, Samet Ağaoğlu'nun Kavaklıdere'deki evine gitmişler, onu alarak Harpokulu'na getirmek istemişlerdi. Önce kapıyı bir kadın açmış, Ağaoğlu'nun evde olmadığını söylemişti. Biraz sonra Bayan Ağaoğlu kapıya geldi, evde olduğunu bildirdi.

HER ZAMAN OLDUĞU GİBİ

Ağaoğlu, kravatsız, saçları dağınık, her zaman olduğu gibi perişan bir durumda kapıda gözüktü, kravat takmak için kendisine birkaç dakika izin verilmesini istedi. Biraz sonra bir taksiyle Harpokulu'na giderken kendisini tanıyanlar tarafından yuhalandı. Bunun üzerine daha çok şaşıran Ağaoğlu, subaylara, kendisine halkın bir fenalık yapmaması için yalvardı. Bu arada dağınık olan saçlarını taramak için bir tarak istedi. Taksinin şöförü, cebinden bir tarak çıkararak, "Kalite bakımından sizinki kadar kıymetli değil, fakat sizinkilerden çok temizdir, buyurun," dedi.

Namık Gedik: İçişleri Bakanı Namık Gedik'in evine iki binbaşıyla birkaç Harpokulu öğrencisi gitmiş, kendiliğinden dışarı çıkmasını istemişlerdi. Gedik çıkmamakta direnmiş ve bir tank gelmiş, çıkmazsa zorla çıkarılacağını bildirmişti. Bu sırada aynı apartmanda oturan Aydın Milletvekili Nail Geveci, "Ben çıkarırım biraz müsaade edin," diyerek araya girdi, İçişleri Bakanı'nı teslim olmaya inandırdı. Gedik, kapıdan çıkarken binbaşıya son derece sinirli bir şekilde bağırdı, binbaşı emri tekrar ederek kendisine, "Buyurun," dedi. Gedik bakanlık otomobiliyle gitmek istedi, ama bu isteği yerine getirilmedi.

Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen de İçişleri Bakanı'yla aynı apartmanda oturmakta olduğundan, onunla birlikte götürüldü, kendisini almaya gelen subaylara karşı koymadı.

Şem'i Ergin: Daha önceleri Milli Savunma Bakanlığı görevini yapmış olan Ulaştırma Bakanı Şem'i Ergin'in evine giden subaylar, kendisini alarak, Harpokulu'na getirdiler. Kapıda bekleyen öğrenciler,

Ergin'e dostluk gösterisinde bulunup onu, "Sen bizim babamızsın," diyerek kucaklamak istediler. Ergin, bunun üzerine, "Çocuklar, kalbim var, bana karşı böyle bir hakerette bulunmayın," diyerek subaylarla birlikte içeri girdi.

Tevfik İleri: Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri, bir süre kaçmayı düşünmüşse de buna olanak bulamamıştı. Kapıya gelen subaylara, İleri'nin "Yaşasın Türk Ordusu" diye bağırdığı duyuldu. Bir askeri araçla Harpokulu'na götürülürken, araç Atatürk Bulvarı'nda bazı subaylar tarafından durduruldu, bunun üzerine pencerelerden gidip gelenleri izleyen Ankaralılar İleri'yi görünce yuhaladılar. Apartmanların önünde bekleyenler otomobile yaklaşmak istediler, bunun üzerine otomobil hızla oradan uzaklaştı.

Atıf Benderlioğlu: Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu, sabahleyin evine gelen subayları kendisi karşılamış, giyinmiş bir halde ve güleryüzle, "Sizleri bekliyordum, gidelim," demiştir.

Nedim Ökmen: Tarım Bakanı Nedim Ökmen durumu öğrenince evinden otomobille ayrıldı, ama Kızılcahamam'da yakalanarak saat 1'de Harpokulu'na getirildi.

Celal Yardımcı: Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'nın kardeşi Dr. Albay Mehmet Yardımcı, resmi elbisesini giyerek kardeşini otomobille kaçırmak istedi, subaylar tarafından çevrilerek tutuklandı. Bu sırada Celal Yardımcı, otomobilin arka kanepesinde yan yatmış bir haldeydi, Kendisini yakalamak isteyen subaylara itiraz etmek istediyse de, başka bir otomobile konarak götürüldü.

İzzet Akçal: Devlet Bakanı İzzet Akçal, sabahleyin evine gelen subayları giyinik olarak karşıladıysa da, daha sonra karşı koymak istedi, ama kendisine yapılan sert ihtarlar üzerine götürüldü.

Fatin Rüştü Zorlu: Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'yu subaylar yatağında buldular, kısa bir zamanda giydirerek götürüldü. Bu götürüliş, o kadar kolay olmamıştı, Harpokulu Öğretmenlerinden Albay Nazif Atakan olayı şöyle anlatmıştı:

"Kapı üç kez çalındıktan sonra açıldı. Burası Fatin Rüştü Zorlu'nun şoförünün Bahçelievler'deki eviydi. Kapıyı açan kadına Fatin Rüştü Zorlu'yu sorduk. Hiç cevap vermeden içeri gitti. Biraz sonra Zorlu giyindi, "Beni nereye götüreceksiniz?" diye sordu. 'Harpokulu'na" diye karşılık verdik. Zorlu karısının da beraberce götürülmesi isteğinde bulundu ve yalvarırcasına bunda ısrar etti. Buna

imkan olmadığını bildirdik. Bunun üzerine karısı Emel Zorlu, "Hiç olmazsa evime kadar sizinle beraber gideyim," dedi kabul ettik.

Otomobile binerken etrafta toplanan halk onu yuhalıyordu. Zorlu, halkın üzerine doğru yürümek istedi. "Nankörler, size hiç mi hizmet etmedik?" diye bağırdı. Fatin Rüştü, bir anda ihtiyarlamıştı. Bir şeyler söylemek istiyor, sesi bir türlü çıkmıyordu.

Evlerine geldiğimiz zaman, Zorlu otomobilden inmedi, daha doğrusu inemedi. Karısı Emel Zorlu indi, nemli gözlerle karı koca birbirlerine baktılar. Emel Hanım evin içine girdiği zaman bağırmaya başladı. "Eve girmişler, evi soymuşlar," diyordu. Evin camları kırılmış, Fatin Rüştü'ye ait resimler parçalanarak yerlere atılmıştı. Emel Zorlu, masa ve iskemlelere tutunarak evi dolaştı, ayakta duracak gücü kalmamıştı. Bana döndü:

"Beyefendi. Biz de Atatürk'ün çocuklarıyız. Ben Atatürk'ün yıllarca Dışişleri Bakanlığını yapmış Tevfik Rüştü Aras'ın kızıyım," diyebildi. Ben de kendisine, "Hanımefendi, biz de çok çile çektik," cevabını verdim.

Otomobil kalkarken Fatin Rüştü, kendisini gözleyen halka, "Kıbrıs'ı kazandık. Nankörler, yetmez mi bu? Nankörler nedir bu yaptıklarınız?" derken halktan biri, "Kıbrıs'ı sattınız," diye bağırıyordu.

"HAK ETMİŞTİ"

DP eski Meclis Grubu Başkan Vekili Mazlum Kayalar, götürülürken, karısı onun tutuklanmasını onaylamış, "Hak etmişti zaten, tutuklayın," diye bağırmıştı.

Kabine üyelerinden sonra ünlü Tahkikat Komisyonu Başkanı ve üyeleri de, Ankara'da bulunan öteki milletvekilleri gibi evlerinden alınarak Harpokulu'na götürüldüler. Bu arada Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi, evinden çıkmış, bir arabanın bagajına girmişti. Ama kaçmak isterken subaylar tarafından görülerek yakalandı. Bunun üzerine şehirde dolaşmakta olan bütün otomobillerin bagaj kapılarını açık tutmaları emri verildi.

"Mebus evleri" denilen mahallede oturan milletvekillerinin yakalanarak götürülmeleri komşuları tarafından ilgiyle izlenmişti. Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı'nın, dairesinin penceresinden bu götürülüşleri derin bir üzüntü içinde izlediği gözden kaçmamıştı.

Bölükbaşı'yı pencerede görenler "Bölükbaşı çok yaşa!" diye bağırdılar.

Aynı gün bazı Harpokulu öğrencileri, karakolları dolaşarak polislerin üzerinde bulunan tabancaları topladılar. 27 Mayıs'ı izleyen günlerde, sokaklarda bir aya yakın süreyle tek polis görülmedi. Sokağa çıkma yasağı kaldırıldıktan sonra Ankaralılar, büyük bir coşkunluk içinde Kızılay Meydanı'na akın ettiler. Kadın, erkek, genç ihtiyar, bütün Ankaralılar büyük bir bayram sevinci yaşadılar.

Olayları gözleriyle gören kızım Birsen Aktan, Kızılay'da gördüklerini şöyle hikâye ediyordu:

"Dikmen yönünden gelen tankların üstü, genç kızlar, üniversiteli gençlerle doluydu. Bir tanıdık hanım arkadaşı tank üzerinde görünce ben de atladım. Marşlar söyleyerek Kızılay'a, oradan Cebeci'ye doğru gittik. Bir şey dikkatimi çekiyordu. Bu mahşeri kalabalık içinde insanlar etten bir duvar haline gelmiş aynı bilinçle kendinden geçmiş, fakat en küçük bir sarkıntılık olayı olmamıştı."

Bu gösteriler günlerce sürdü. Kızlı erkekli gençler el ele vermiş halde meydanlarda saatlerce halk oyunları oynuyor, kimi gruplar marşlar söylerken, kimi gruplar halk türkülerini dile getiriyordu. Hele bazı genç kızların Türk bayrağına sarılı olarak tankların üzerinde geçmeleri, duygulanmadık kimse bırakmıyordu. Devrimin üçüncü günü büyük bir topluluk halinde gençler, birden Maltepe yolunu tuttular. Biraz önceki o baş döndürücü şenliklerden, karnavalı andıran gösterilerden iz kalmamıştı. On binlerce Ankaralı büyük bir düzen içinde Tandoğan meydanına geldi, oradan Anıt Kabir'e yöneldi. Yürüdüler, Anıt-Kabir'in çevresini dolaştılar, sonra içeri girerek saygı duruşunda bulundular. Saatler ilerliyordu, gece sokağa çıkma yasağı saatinin gelmekte olduğunu görenler, kafileler halinde Anıt-Kabir'den ayrıldılar.

GEDİK İNTİHAR EDİYOR

İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik, 30 Mayıs günü saat 22.55'de kendisini Harbiye'de kaldığı odanın üçüncü kat penceresinden aşağı atarak intihar etti. Bu olayı aynı odada bulunduğu için gören Aydın Milletvekili Etem Menderes, Gedik'in tutuklandığı günden beri sinir bunalımları geçirdiğini bildirmiş, olayı şöyle anlatmıştı:

"Odanın bir yanında ben, öte yanında Namık Gedik yatıyorduk. Işıklar yanıyordu ve kapıda iki silahlı nöbet tutuyordu, Çift kanatlı olan

pencere kapalıydı. Gedik'in ayağında pantolon, üzerinde pijaması vardı. Birden yataktan fırladı, pencerenin karşısındaki duvara geldi. Bütün bunlar bir anda oluyordu. Sonra "Ya Allah" dediğini işittim, gerilip ok gibi fırladı, pencerenin camları kırıldı ve gitti."

Namık Gedik'in cesedi Harpokulu'na en yakın Gülhane Hastanesi'ne götürüldü. Kafası tamamen parçalanmıştı, tanınmayacak bir haldeydi.

Gedik, oturduğu yerde gözlerini belirli bir noktaya diker, dakikalarca öyle kalırdı, doğru dürüst yemek de yemezdi. O gece Harpokulu'nda nöbetçi olan yedek subay okulundaki bölük komutanım Süleyman Aksoy:

"Kapının önünden geçiyordum. Kapı açıktı. Birden Gedik'le göz göze geldik. Bana öyle bir bakışı vardı ki, sanki gözünden çıkan ışıklar beni delerek geçiyordu. Daha çok bakamayarak yürüdüm," diyordu.

Namık Gedik, intiharından önce karısı Melâhat Gedik'e bir pusula bırakmıştı, şöyle diyordu:

"Ben dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkıyorum. Allah'a emanet ol."

BİR BASIN TOPLANTISI

Devrimin ikinci günü Genelkurmay Başkanlığı'nda bir albay, ilk kez yapılan basın toplantısında gazetecilere şunları söylüyordu:

"Türkiye'de demokratik hayatın son aylar içerisinde bir çıkmaza girdiği görülmüştür. Biz hiç bir şahsi ihtirasın esiri olmadan, sadece milletin arzusunu yerine getirmek için harekete geçtik.

Bir memlekette mevcut Anayasa, iktidarda bulunan idare tarafından çiğnenirse, o idarenin meşruluğu şüpheye düşer. Anayasa'nın uzun bir zamandan beri ihlal edildiğine şahit olduk. Bu durumun meşru yollarla düzeltilmesini sabırla bekledik. Son olaylar memlekette büyük üzüntüye sebep oldu. Demokratik hayatımız bir çıkmaza girdi. Biz, uzun zaman beklememize rağmen Parlamentoda bunun düzeltilmesi yoluna gidilmedi. Bir diktatörlüğe doğru gidildiğinden bu memleket halkı üzüntüye düştü. Bu hal, partilere mensup vatandaşların birbirleriyle olan münasebetlerini güçleştirdi. Bu durumda memleketi ve milleti her türlü muhataraya karşı korumakla görevli Türk Silahlı Kuvvetleri, gerekli şekilde yürütülmedi. Bu, iç mücadelenin ve memleketin dış emniyetinin tehlikeye

düşürülmesine sebep oldu. Orta-Doğu bölgesinde sulh ve sükun sağlanması ve Anayasa'nın her türlü tesirden uzak bir hale getirilmesi maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri kendi sorumluluğu altında bunu düzenlemeye karar verdi."

Daha sonra gazeteciler, Milli Birlik Komitesi sözcüsüne bazı sorular sordular:

"Olayların nasıl meydana geldiğini anlatır mısınız? "

"Belirli bir surette ve her yerde şuurlu bir şekilde yapıldı. Nezaket ve kanun dışı en küçük bir hareket gösterisinden kaçınıldı. Gerek Silahlı Kuvvetlerin gerek vatandaşların gayet anlayışlı bir şekilde hareket etmelerinden dolayı teşekkür borçluyuz."

"Harekât ne kadar sürdü? "

"Üç, dört saat."

"Kan aktı mı? "

"Maalesef bir teğmenimiz şehit düştü. Halktan da iki yaralımız var."

"Mukavemetle karşılaştınız mı? "

"Bütün milletin sinesinde kökleşen ve yer bulan hareketimiz asla mukavemetle karşılaşmadı."

"Demokrasi memlekette ne zaman kurulacaktır? "

"En kısa zamanda serbest seçimle kurulacaktır. Bu maksatla yeni bir Anayasa düzenlemek üzere bir bilim heyeti, Profesör Sıddık Sami Onar'ın başkanlığında çalışmalarına başlamak üzeredir."

"Siyasi partilerin dağıtıldığı yolundaki haberler doğru mu? "

"Bu tamamen yalandır. Yalnız ikinci bir tebliğe kadar siyasi faaliyetler yasaklanmıştır."

HARBİYELİLER NASIL ÖLDÜRÜLECEKTİ?

Milli Birlik Komitesi Başkanı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Cemal Gürsel, subaylarla bir konuşma yapmış, Harbiyelilerin nasıl yok edileceğine dair Milli Savunma Bakanlığında dikkate değer, önemli açıklamalarda bulunmuştu. O günlerin coşkusu içinde Cemal Gürsel, DP iktidarının, Harbiyelilerin Kızılay yürüyüşünden sonra toptan öldürülmeleri yolunda bazı girişimlerde bulunduklarını söylemişti. Gürsel, Haziran ayının dördüncü günü yaptığı bu konuşmada, önce Türk ordusunun birlik ve beraberlik içinde olmasının dünyada

örneği görülmemiş olgulardan biri olduğunu belirtmiş, ordunun bu devrime neden gerek duyduğunu anlatmış, daha sonra Harbiyelilerin yok edilmesi konusuna değinerek şöyle demişti:

"Yaptığımız mücadele koltuk için değil, Hürriyet içindir. Mazlumların gasp edilen haklarını zalimlerin elinden almak mücadelesidir. Düşünün ki, bu adamlar ordumuzun irfan kaynağı olan biricik Harbiye'mizi ve burada yurt aşkıyla yanan 1500 masum çocuğu, yurtsever evlatlarımızı kurşuna dizmeyi, toptan imha etmeyi tasavvur etmiş insanlardır. Bu bir rivayet değildir arkadaşlar. Bunun delilleri vardır, şöyle olmuştur:

"Harbiyelilerin yürüyüşünden sonra ziyadesiyle telaşlanan sabık hükümet adamları Çankaya'da toplanıyorlar. Aralarında Ankara Valisi Dilâver Argun da var. Durum müzakere ediliyor, bazı tedbirler ileri sürülüyor. Celal Bayar, otuz milyon insan arasında 1500 kişinin yok edilmesinde hiçbir sakınca bulunmadığını söylüyor. 'Bunları her ne pahasına olursa olsun imha etmeliyiz. Nasıl edelim?' diyor. Devam ediyor: 'Harbiye'de meydanda toplayalım, bombalarla, makinalı tüfeklerle kendi adamlarımız tarafından imha edelim veya yürüyüşe çıkaralım, yolda tertibat alalım, adamlarımızla bunları kurşundan geçirelim veya bu da tehlikeli görülüyorsa, izin verelim, herkes evine gitsin, sonra teker teker evlerinden toplayıp imha edelim.' -Subayların arasında küfürler, homurdanmalar oluyordu- Gürsel devam etti:

"Tabii bu imha sırasında yalnız onlar değil, o yavrular değil, bizim de içimizden şüphelendikleri kimseler de bu listenin içinde vardır.

"Bunun da tezahürü şöyle oluyor:

"Toplantıdan çıkan Dilaver Argun, yaver odasına geliyor, orada bizim Muhafız Alayı Komutanı, güvendiğimiz arkadaşımız, bir de emir subayı var. Argun pür hiddet, 'Harbiye'yi mahvedeceğiz, lağvedeceğiz, Harbiye'yi dağıtacağız,' diyor. Muhafız Alayı Komutanı Osman Köksal hayretle Argun'un yüzüne bakıyor. 'Ne demek istiyorsunuz beyefendi?' diyor. Argun, 'Lüzum yok Harbiye'ye. Göstereceğiz onlara,' karşılığını veriyor. Köksal: 'Peki... Ordunun subayını Harbiye ikmal ediyor, o halde ordu ne olacak?' diye soruyor.

"Argun, 'İcap ederse, orduyu da lağvedeceğiz.' diyor.

"Bu bir gerçektir, Osman Köksal burada mı? Bu bir hakikattır arkadaşlar. Osman gibi temiz ve vatansever bir insanın bu olayı hafızasından çıkarmasına imkan yoktur.

"Bunu sizlere anlatmamın sebebi, bunların günahları çoktur, bu badireden kurtulmak için namütenahi paraları da vardır. Bu paralarla kendilerine hizmet edebilecek, planlarını hunharca tatbik mevkiine koyacak imkanları sağlayabilirler. Bundan başka orduyu delalete sevketmeye de uğraşırlar. İşte dikkatinizi bu noktalara çekmek için sizleri burada topladım."

Aradan yıllar geçti. Bir gün Albay Osman Köksal'ı bularak, Cemal Paşa'nın bu konuşmasının niteliği hakkında bilgi ricasında bulundum. Bana aynen şunları söyledi:

"Cemal Paşa'nın söyledikleri gerçeğin ta kendisidir. Bu mesele çok sonraları Yassıada Mahkemesi'nde de söz konusu edildi. Dilaver Argun ifadesinde, 'Ben bunları uydurmadım. Bayar, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Erdelhun'la konuşurken onun ağzından dinlediklerimi yaverlerin odasında Osman Köksal'a anlattım,' dedi. Bu sözlere ait bant da var. İsterseniz size bu bandı dinletirim."

Tarihin cilvesine bakın ki, Bayar'ın bu planlarını hazırlamasından bir süre sonra yeni bir parti kurulacak, "Bizim için DP'nin devamı diyorlar. Hayır, Biz DP'nin devamı değil, ta kendisiyiz," diyebilecekti.

İÇİNDEKİLER

Birkaç söz 5

BİRİNCİ BÖLÜM

Tek Parti Yönetiminde Ankara 11
Zir Müdürü 12
Kuşku,Kuşku,Kuşku 14
Bir Başka Olay 16
Tandoğan'la Karşılaşma 17
Bunlar Gerçekten Milletvekili mi? 18
Evimdeki Arama 20
İlk Kadın Milletvekili 21
Yardım Kampanyası 23
Tan Gazetesi Kapatıldı 24
Şarlo Neler Anlattı? 25
Hava Raporu 26
Bir Manevra Haberi 27
Sen Bir Casussun 28
Erzincan Felâketi 30
İlk Yaralı Treni 31
Sen Sağol Paşam 32
Toy İddialar 34
Almanya Milliyetçi Değil Irkçıdır 34
Cumhuriyet Gazetesi Kapatıldı 35
Von Papen'e Yapılan Suikast 36
Sovyetler Müdahalesi 37
Parçalanan Adam Kim? 38
Ömer Yaşıyor mu? 38
Tandoğan'la İkinci Karşılaşma 39
Ankara'da İlk Opera 40
Köy Enstitüleri 41
Yücel Ne Diyor? 42
İnönü Hasanoğlan Köy Enstitüsünde 45
Köy Enstitülerinin Yıkılışı 46

Tonguç Yolu 47
Fakir Baykurt Ne Diyor? 50
Mahmut Makal Anlatıyor 54
Neler Dediler? 58
Köy Enstitülerine Gidiş 60
Özmenek Hoca 62
Varlık Vergisi 65
Piyasa Allak-Bullak Oldu 66
Aşkaleye Gönderme İşi Başlıyor 67
Varlık Vergisi Faciası 68
Firdevsi'nin Şehnamesi 70
Toprak Kanunu 70
Yeni Bir Parti 73
Gizli Toplantılar 74
Dörtlü Takrir 75
Daha Sonraki Gelişmeler 77
Partiden İhraçlar 79
İnönü'nün Sözleri 80
Plansız Dış Politika 82
Başka Bir Olay Daha 83
Tabutluklar-Ölüm Hücreleri 84
Kemalist Anayasamıza İnanıyoruz 86
Hamam ve Kenef Böcekleri 87
Soruşturma 88
Deli Olan Var 88
Niksarlı Hasan Basri Alp 89
Polis Devleti 91
Değişmeyen Zihniyet 92
İnsan Hakları Cemiyeti 93
Köprülünün Sözleri 95
Kışkırtma Başlıyor 96
Tan Gazetesi Yıkıldı 98
Amaç Başka 99
Yaşasın İnönü 100
Bir Doktor Öldürüldü 103

İşin İçyüzü 104
Haşmet'i Getirin 106
Haşmet Gülümsüyor 108
Savcı Reşit Hakkında Ölüm Cezası İstiyor 109
Olay Meclise Yansıdı 110
Haşmet Orbay Tutuklandı 110
Bolu Ağır Ceza Mahkemesinde 113
Polis Müdürü 113
Tandoğan Dinleniyor 114
Tandoğan İntihar Etti 116
Demokrat Parti'nin Kuruluşu 119
Parti Gelişiyor 119
Olaylar Zinciri 121
Yeter Söz Milletindir 122
DP'liler Karşı Harekete Geçti 123
DP'nin İlk Büyük Kongresi 125
Örnek İki Davranış 126
Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası 127
Milliyetçi Öğrenciler 128
CHP Sağa Kayıyor 130
İlk Çatışma 131
Millet Meclisinde Arapça Ezan 133
Hasso'lar-Memo'lar 134
Fikri Tirkeş Paşa 136
Bağımsız Demokratlar 137
Tasfiyesi Gerekenler 139
Ayağa Kalkmıyorlar 140
Millet Partisi Kuruldu 140
İnönü ve Bayar'a Suikast 142
Aldoğan Ne Diyor? 143
Millet Partisinde 144
Serbest Bırakıldılar 146
Bölükbaşı'nın Sözleri 148
Aydınlı Tutuklandı 150
Mareşal Çakmak'ın Ölümü 151

CHP'nin Son Çabası 153
Seçime Doğru 155
Siz Kaybettiniz Millet Kazandı 157
Seçim Sonrası 158

İKİNCİ BÖLÜM

Demokratlar İş Başında 163
CHP Ne Yapıyor? 165
Köşkteki Yemek 165
Arapça Ezan 166
Ordu Yüksek Düzeyindeki Değişiklik 168
İnönü İle İlk Karşılaşmam 170
Allah Aratmasın 171
Seçim Propagandası 174
Kore Savaşı 175
İnönü Neler Diyor? 178
Muhalefet Sertleşiyor 180
Türkiye Üç Günde Düveli Muazzama Oldu 182
Kabinede İlk Çatlak 183
Amerikalıların Marifeti 186
Russel Dorr 187
Eğriboz'un Jesti 188
Resmi İlan Dağıtımı 190
CHP'nin Malları 193
Habib Edip Töreban'ın Mektubu 195
Kabinede Görüş Aykırılıkları 196
Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu İstifa Etti 197
Demokrasi Değil Kakokrasi 199
Refik Koraltan'ın İlk Dansı 200
Radyolarda Kur'an 202
Bir Fincan Kahvenin Hatırı 204
Refik Şevket İnce'nin istifası 206
Refik Şevket İnce'nin Ölümü 208
İnönü-Menderes Tartışıyor 210

Tencere-Tava 212
Polatkanlar 214
Ticaret Bakanı İstifa Ediyor 215
İstanbul'un Fethinin 500. Yıldönümü 217
Hürriyet Gazetesindeki Muhalefet 219
İkinci Sultan Reşat 220
Köprülü'nün Açtığı Dava 222
Milli Münafık 223
Tarihimiz Boyunca Karşılaşmadığımız Bir Olay 226
Elçi İstiyorlar Şair Gönderiyoruz 227
Şımarık Hükümet, Serseri Hükümet Reisi 229
Menderes'in Açıklaması 230
Nasır'ın Sözleri 231
Yine Basın Kanunu 232
Menderes'in Açıklaması 234
Seçim Gezileri 235
Trabzon Konuşması 237
Bir Bardak Su 238
Ya Anavasa Ne Olacak? 239
İki Öneri 240
Konya'daki Miting 241
Bir Başka Öneri 242

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Demokrat Parti Yine İktidarda 245
Ekrem Hayri Üstündağ'ın Anlattıkları 247
Anlatılması Zor Davranışlar 249
Menderes'in Dış Gezileri 251
Amerika Gezisi 253
İngiltere'de 254
Vatan Bize Borçlu 255
Ahkâm Böyledir 257
Fatih Sultan Mehmet 258
Bir Parti ki 258

Cinsi Sapık 260
Sen misin Bölükbaşı'ya Oy Veren 262
Mecliste Görüşmeler Başlıyor 264
Nasılsın İyi misin? 265
Kırşehir'deki Muhtar Seçimi 266
Hüseyin Cahid Yalçın Hapse Atıldı 268
Hapiste Ölürsem 269
Yaş Günü Olayları 271
Sömürücülere Yaranmak İçin 272
Neler Anlattı 272
Ödenek ve Yolluklar Arttırılıyor 274
6/7 Eylül Olayları 276
Ankara'daki Olaylar 279
Hikmet Bil'in Anlattıkları 281
Ah Bu Komünistler 285
Namık Gedik Kürsüde 286
Demokrat Parti'deki Parçalanmalar 289
Arka Plandaki İşler 290
Karaosmanoğlu'nun Sözleri 293
19'lar hep bir arada 294
Bir Kuyruk Kesilecektir 295
Yeni Bir Parti Kurma Çalışmaları 296
Hükümet İstifa Etti 298
İsterseniz Hilafeti de Geri Getirebilirsiniz 299
Mükerrem Sarol'la Yapılan Görüşme 301
Üniversiteye Saldırı 303
Meclis Grubu Toplantıları 306
Basına Getirilen Sınırlamalar 309
Tasfiye Edilmeli 310
Hamit Şevket İnce 313
Söz İstiyor 314
Siyasal Ahlak Üzerine 318
Çankaya'da Eğlence Alemleri 319
Okunan Şarkılar 321
Olayın Yankıları 322
Bir Röportaj 323

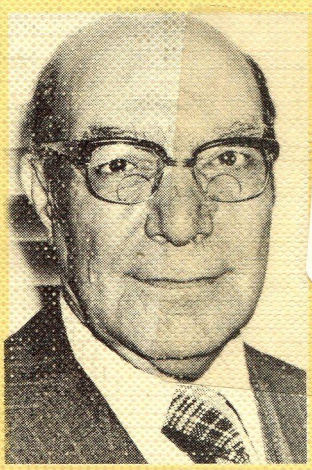
Dilber Colette 326
Colette'nin Anlattıkları 328
Colette Öldü 329
Mister Randall Türkiye'de 330
Gözünü Sevdiğim Demokrasi 332
Karakolda Dayak 334
Neye Göre Hareket Etmeli? 337
Olur Şey Değil 338
Fetva Emini Nuri Efendi 340
Anti Demokratik Kanunlar Ne Zaman Kalkacak? 341
Prof. Derbil'in Sözleri 343

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İnönü İstanbul Valisine "Sen Kimsin? " 349
İnönü 1950'de Asılmalıydı 351
Menderes: "Nedir Bu Halimiz? " 352
Ziraat Bankasında Yolsuzluk 36
Küfrevi Anlatıyor 360
Menderes'le Bir Karşılaşma 362
Baskılar Artıyor 363
Kalmaz Ya 365
Amansız Acıması 365
Profesyonel Cani 366
Göktürk Kürsüde 368
Görülen Lüzum Üzerine 370
Sarol, Partiden Ayrılıyor 371
Dahası Var 373
Muhalefet, Meclis Salonunu Terkediyor 376
Herkes Birbirine Bakıyordu 377
Doğuda İşlenen Cinayetler 378
Yüz Üç Kişi Daha 382
Bayındırlık İşleri 383
İstifa Edeceğim Zaman 384
İnönü: "Yapmayacağım Yoktur" 385

Seçim Konuşmalarından Parçalar 389
Gaziantep Olayları 390
Gaziantep Milletvekilleri Kendi Hemşehrilerini Nasıl Kötülüyor? 394
Ali Ocak Neler Anlattı? 396
Başbakan Anlatıyor 397
Gelelim Antep Meselesine 399
Uşak Olayları 400
Topkapı Olayları 403
Tahta Perde Tamamı İle Yıkılmalı 403
Kayseri Olayları 405
İncesu Barikatının Yankıları 408
Londra'daki Uçak Kazası 409
Hürrem Sultan 412
İhtilalin Havası 414
İkinci Gaziantep Olayı 416
Tokyo Büyükelçisinin İntiharı 417
Gizli Grup Toplantılarında Menderes'in Saldırıları 419
Menderes Kürsüde 420
Amerika Türk Mahkemelerinde Hesap Veremez 421
Dahası Var 422
Tahkikat Komisyonu 425
Komisyonun Yetkileri 426
Bu Yolda Devam Ederseniz Ben de Sizi Kurtaramam 428
İkinci Konuşma 430
Atacaksınız Bu Adamı 433
Menderes'in Konuşması 434
Biz Ne Temyiz, Ne Avukat Tanırız 435
Nihat Subaşı Geliyor 439
Bir Başka Örnek 440
Akis Basıldı 443
Olur mu Böyle Olur mu? 444
28 Nisan Olayları 445
Polis Zeki Şahin 447
Yaralılar 449
Kanlı Gömlek 450

Ankara'dan Gelen Telefon 452
Ağlayan Binbaşı 455
Oluk Gibi Kan 457
29 Nisan Olayları 458
Coplama Başlıyor 460
Dekan Tutuklanıyor 462
Komşu Çocuklar 464
Başka Bir Aşk İstemez 466
Kıpırdamayın Yakarım 469
Menderes "Bugün Fiilen İhtilal İçindeyiz" 471
Çankaya'da 30 Nisan Gecesi 473
Sizde mi Hocam 476
30 Nisan Günü İstanbul 478
555 K 479
Sen Çılgın mısın? 483
Çapulcular 484
Harbiyelilerin Yürüyüşü 484
İstifa Etseydi 487
Vatan Sağ Olsun 487
Ali İhsan Kalmaz 487
Türk Silahlı Kuvvetleri Yönetime Elkoydu 489
Cumhurbaşkanı Bütün Fenalıkların Kaynağıdır 492
27 Mayıs Sabahı 495
Nasıl Yakalandılar? 498
Resmi Rapor 499
Menderes Kaçıyor 502
Albay Demet Anlatıyor 503
Batur Konuşuyor 505
Koraltan Karşı Koydu 507
Öbürleri 507
Her Zaman Olduğu Gibi 508
Hak Etmişti 510
Gedik İntihar Etti 511
Harbiye'liler Nasıl Öldürülecekti? 513

Emin Karakuş 1916 yılında doğdu. Yoksul bir ailenin çocuğu olduğundan ilk öğrenimini Gaziantep Darüleytam'-ında yaptıktan sonra 1929 yılında İstanbul'daki Tophane "İmalâtı Harbiye Askeri Sanat Okulu"nu bitirdi. Ankara'daki Askeri Fabrikalarda -Şimdiki MKEK- iki yıl kadar tornacılık, frezecilik yaptı. Fabrikadan ayrıldıktan sonra çeşitli işlerde çalıştı. Bu arada Ankara Erkek Lisesi'ni bitiren Karakuş, 1937 yılında gazeteciliğe başladı. Bir yandan da Ankara Hukuk Fakültesine devam etti ve 1940 yılında mezun oldu. Vakit, Yeni Sabah, Tanin ve Hürriyet Gazetelerinin Ankara temsilciliğini yaptı. 1970 yılında, haber dalında "Yılın Gazetecisi" seçildi. 1940-55 yılları arasında yardımcı muhabir olarak çalıştığı Agence France Presse ve The Times'dan yazılı takdirname aldı.

Cumhuriyet dönemi Ankara'sında kırk yıl süreyle gazetecilik yapan, ülkemizin belli başlı yöneticilerini yakından tanıma fırsatını bulan Emin Karakuş, anılarıyla yakın tarihimizin pek çok olayına ışık tutmaktadır. 1975 yılında emekli olan Karakuş, gazeteciliğin çeşitli dallarında çalışmalarını sürdürmektedir..